

PROCOPIUS
DIN CAESAREA

SCRIPTORES BYZANTINI III

RĂZBOIUL CU GOTII

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

RĂZBOIUL CU GOTII

SCRIPTORES BYZANTINI
III

ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΩΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΓΟΤΘΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

1963

SCRIPTORES BYZANTINI

III

PROCOPIUS DIN CAESAREA RĂZBOIUL CU GOTII

Traducere și introducere

de

H. MIHĂESCU

**BIBLIOTECA I.S.S.E.E.
DONAȚIA
ANCA ȘI N.Ș. TANAȘOCA**

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
BUCUREȘTI

1963

INTRODUCERE

Numele și locul de naștere Numele Procopius (Προκόπιος) „care împinge înainte, înaintașul, cîștigătorul” apare în izvoare abia în secolul al IV-lea al erei noastre. Cele dintîi atestări sînt nume de martiri creștini din anul 303, iar pînă în secolul al VI-lea se întîlnesc aproximativ 60 de nume, îndeosebi de sfinți și de clerici, provenind în cea mai mare parte din Asia Mică. Este un indiciu că numele se ivise mai întîi acolo și devenise uzual în cercurile creștine: deci părinții istoricului nostru nu ajunseseră în-tîmplător în Caesarea, ci erau din partea locului și aveau legături familiare în ținuturile acelea. Bănuiala aceasta poate fi întemeiată pe următoarele argumente desprinse din opera lui Procopius: *a*) paralelisme stilistice cu textul ebraic al *Septuagintei*; *b*) interes pentru Palestina și iudei; *c*) legături personale ale scriitorului cu oamenii de acolo, și îndeosebi cu arhieriei; *d*) atenția arătată pentru soarta tezaurului din templul de la Ierusalim. Numele a stăruit în lumea bizantină și s-a răspîndit la slavii din sud și din răsărit, precum și la romîni, dar n-a prins rădăcini în apus, în domeniul bisericii catolice¹.

Caesarea (Καισάρεια) din Palestina se afla pe țărmul Mediteranei, la 600 stadii (= 110 km) de Ierusalim, cam la mijlocul drumului între porturile Iafa și Haifa. Orașul se înfiripase sub Ptolemei și purta la început numele întemeietorului: Στράτωνος πύργος (Turnul lui Straton), apoi în anul 10 al erei noastre a fost consacrat în cinstea împăratului Caesar Augustus și numit Caesarea. De atunci înainte însemnătatea lui a crescut și în secolele II—III a ajuns centru important și capitala provinciei Iudeea. Se întîlneau acolo comercianți din tot răsăritul împărăției romane și se vorbeau mai multe limbi, dar mai ales greaca și latina. Creștinismul s-a răspîndit începînd din secolul al II-lea, iar în secolul următor exista o școală celebră. Urmele cetății antice se mai văd și astăzi în localitatea Kaisârija².

¹ B. RUBIN, *Prokopios von Kaisareia*, în PAULY-WISSOWA, *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, XXIII (1957) 273—599, o excelentă sinteză istorică, plină de fapte și de idei, ține seama de complexitatea problemelor și cunoaște contribuțiile științifice din Europa răsăriteană.

² H. DESSAU, RE III (1897) 1291—1294.

Viața Scriitorul s-a născut între anii 490—507, fără îndoială, din părinți înstăriți. Îndată după terminarea studiilor, în anul 527, a fost numit consilier (*consiliarius*, ξύμβουλος) pe lângă Velisarios, care purta pe atunci titlul de *dux Mesopotamiae* și era comandantul cetății Daras. L-a însoțit pe acesta în campaniile din Persia (527—531), din Africa, împotriva vandalilor, cu titlul de *assessor*, πάρεδρος (531—536) și în Italia (536—540), apoi după anul 542 a locuit în Constantinopole și a început să-și scrie amintirile despre aceste războaie, într-o lucrare istorică întinsă, în opt cărți, pe care el însuși o numește Ὑπὲρ τῶν πολέμων λόγοι „Cărțile despre războaie” (titlul latin : *Bella*), iar manuscrisele operei sale o numesc în mod simplu Ἱστορίαι „Istorii”, pe când un erudit din secolul al X-lea, patriarhul Photios o pomeneste sub titlul Ἱστορικόν, „Istoria”. Astfel între anii 545—550 a alcătuit cărțile I—II (luptele cu perșii), cărțile III—IV (luptele cu vandalii, în Africa) și V—VII (luptele cu goții). Toate aceste cărți au apărut în anul 551. În anul 553 a ieșit la iveală cartea a VIII-a, care înfățișa evenimentele ulterioare din tot cuprinsul împărăției și avea un conținut variat (περικλῆ)¹.

În jurul anului 550 avea redactată o scriere de aspră critică împotriva regimului împăratului Iustinian, în care dezvăluia nedreptățile, corupția, desfrul și alte racile ale stăpînirii din vremea aceea. Această *Istorie tainică*, rămasă nepublicată în timpul vieții scriitorului și de aceea numită și Ἀνέκδοτα, adică „Opera needitată”, distonează cu totul față de ansamblul operei lui Procopius : de aceea mulți istorici literari i-au contestat autenticitatea. Dar cercetarea cu grijă a amănuntelor și mai ales examenul atent al „clauzulelor” metrice, adică al ritmului accentual de la sfîrșitul propozițiilor, dovedesc că nu mai putem avea nici o îndoială în privința paternității².

Între anii 553—555, din însărcinarea împăratului, a alcătuit o operă informativă în șase cărți, intitulată *Despre zidiri* (Περὶ κτισμάτων, titlul latin : *De aedificiis*), în care elogiază activitatea constructivă a lui Iustinian în domeniul strategiei defensive : lucrarea cuprinde o mulțime de termeni geografici și de referințe istorice prețioase ; ea are o mare însemnătate și pentru trecutul țării noastre.

¹ GY. MORAVCSIK, *Byzantinoturcica. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvolker*, I, 2-te Aufl., Akademie-Verlag, Berlin, 1958, p. 489—500.

² A.K. DIMITRIU, *Къ вопросу о Historia Arcana*, în *Лѣтописъ Ист.—Фил. Обществъ при Имп. Новоросійскотъ Университетѣ*, IV, 2 (1894), p. 258—301 ; B. PANČENKO, *О Тайной исторіи Прокопія, Византийскій Временник* II (1895), p. 24—57, 340—371, III (1896), p. 96—117, 300—316, 460—527 ; IV (1897), p. 402—451 ; K. KUMANIECKI, *Zu Prokops Anecdota. Das rhythmische Klauselgesetz in den Anecdota und die Echtheitsfrage*, în : *Byzantinische Zeitschrift*, XXVII (1927), p. 19—21 ; H. B. DEWING, *The Secret history of Procopius of Caesarea*, în *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* Middletown, LXII (1931), p. XL-XLI ; P. BONFANTE, *Il movente della Storia arcana di Procopio*, în *Rendiconti Accad. d. Lincei*, VIII (1932), p. 381—385 ; J. HAURY, *Zu Prokops Geheimgeschichte*, în *Byz. Zeitschr.*, XXXIV (1934), p. 10—14 ; XXXVI (1936), p. 1—4 ; V. GRECU, *Bemerkungen zu Prokops Schriften*, în *Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine*, XXVIII (1947), p. 233—240 ; N.B.TOMADAKIS, Ὁ Προκόπιος, ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα καὶ ἡ μονὴ τῆς Μετανοίας, în *Ἑλισθημονικὴ Ἑπετηρίς τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, seria II, vol. IV (1953—1954), p. 168—174, Atena.

Din izvoarele ulterioare rezultă că a obținut titlurile de *πατρίκιος* și *ἐλλοούστριος*. În anul 562 este amintit un *praefectus Urbi* cu numele Procopius, dar identificarea cu scriitorul nostru rămîne îndoielnică. Nu știm cînd a încetat din viață.

Originea socială Din scrisul și ideile sale se desprinde impresia că era din familie instărită : apare conservativ, exclusivist, apărător al intereselor ordinului senatorial și fără simpatie pentru demnitarii ridicați de jos (*homines novi*) ; nu prețuiește încercările de reformă, iar pentru poporul de rînd are cuvinte aspre¹. Despre el însuși nu uită să menționeze prilejul cînd este invitat la masă de Velisarios, unde se găsesc de față cei mai de seamă conducători ai armatei². Pe meseriași și pe cetățenii din păturile mijlocii îi pomenește mai ales în legătură cu asuprirea celor mai săraci decît dînșii, dar pentru negustorii bogați, pentru proprietarii de corăbii și pentru oamenii de afaceri în stil mare are toată înțelegerea ; ei sînt numiți „fericiții” (*εὐδαίμονες*) și împreună cu marii proprietari de pămînt constituie rezerva din care se recrutează de obicei senatorii ; în schimb nu aprobă politica economică a lui Iustinian, este împotriva comerțului de stat al mătăsii și critică încercările de a pune navigația comercială sub tutela statului³. Apoi arată acțiunea negativă a impozitelor asupra marilor latifundii și lasă să se înțeleagă că depopularea și alte calamități din imperiu au ca punct de plecare faptul că latifundiarilor nu se bucură de destulă ocrotire din partea statului⁴. Împăratul îi apasă mai rău decît barbarii, deși marii proprietari duc toate greutățile războiului. Însă menționează cu satisfacție că ei au pretutindeni controlul marilor drumuri publice și obțin venituri însemnate⁵.

Legăturile sale sînt îndeosebi cu senatorii și cu patricienii (*patricii*). Nu aprobă despuierea senatorilor de către Iustinian și Teodora⁶, deplînge lipsa de influență a senatului⁷ și critică desființarea consulatului⁸. În timpul șederii sale în Roma se întîlnește și stă de vorbă cu numeroși senatori⁹. Descrie pe larg nenorocirea soției lui Boethius, fiica lui Symmachus, și arată că Ioannes, nepotul lui Vitalianus, și-a dobîndit „mare cinste pe lîngă toți oamenii” prin faptul că a salvat senatul¹⁰. Prețuiește proveniența înaltă și „idealurile” clasei stăpînitoare, exprimate prin termeni ca *σωφροσύνη* „cumințenie, bun simț” și *καλὸς καὶ ἀγαθός* „frumos și distins”, dar tra-

¹ *Aed.*, I, 1, 20 : ἀνδρες ἀγελαῖοί ποτε καὶ ὁ συρφετός ; *Bell.* VII, 32, 17 : ἀγοραίους μὲν καὶ ἀγελαίους ἀνθρώπους... οὐδὲν αὐτοῖς προσήμιον.

² *Bell.*, III, 21, 6 : δημοτράπαζος... εἰς οὐκ ἀθήμην.

³ *Anecd.*, 20, 1 ; 22, 39 ; 23, 20 ; 25, 1 sqq. ; 26, 6.

⁴ *Anecd.*, 23, 6 ; 23, 20—22.

⁵ *Anecd.*, 30, 5 χωρίων πανταχῇ κύριοι... εὐδαίμονέστατοι.

⁶ *Anecd.*, 12, 12.

⁷ *Anecd.*, 14, 27.

⁸ *Anecd.*, 26, 12.

⁹ *Războiul cu goții*, III, 20, 18 ; III, 26, 11.

¹⁰ *Ibid.*, III, 20, 27 ; III, 26, 21 ; H.R. PATCH, *Procopius and Boethius*, in *Speculum*, XXIII (1948), p. 284—287.

tează cu dispreț calitățile și purtările „parveniților”¹. Arată înțelegere pentru administrația autonomă, unde precumpănește influența nobilimii locale, însă nu iartă lui Iustinian faptul că folosește în administrația imperiului oameni care nu fac parte din rîndurile minorității senatoriale. Din toate acestea se vede că Procopius judecă evenimentele potrivit concepției unei părți a aristocrației sclavagiste.

Educația și
cunoștințele
dobîndite

Din titlurile date de izvoarele ulterioare (ῥήτωρ καὶ σοφιστής) rezultă că a studiat dreptul și filozofia. Unul dintre aceste izvoare spune că era dotat cu multă inteligență, ceea ce se desprinde cu evidență și din lectura operei sale. Titlurile avute în cadrul armatei (ὑποβουλός = *consiliarius* și πάρεδρος = *assessor*) îl arată drept un tehnician în problemele dreptului pe lângă un mare demnitar de stat. Prin *rhetor* se înțelege nu numai oratorul, ci și avocatul, jurisconsultul. Educația juridică se vede în unele expresii și în tehnica discursurilor din opera sa istorică, iar cea filozofică în concepția sa despre lume și în atitudinea negativă față de religia creștină.

Cunoștințele sale din școală se sprijină pe Homer, Herodot și Tucidide, iar opera sa istorică are ca model în primul rînd pe Tucidide, cu toate că nu-l citează niciodată². În afară de aceștia pomenește pe Xenophon (430—354 î.e.n.), pe Strabo (63 î.e.n. — 19 e.n.), pe Diodor din Sicilia (secolul I î.e.n.) și pe Arrian (secolul II e.n.)³, dar a cunoscut fără îndoială și pe Polibiu (201—120 î.e.n.) și Appian (secolul II e.n.), iar dintre cei mai apropiați de dînsul, pe Priskos Panites (a doua jumătate a secolului al V-lea)⁴.

În opera sa se vede o mare bogăție de cunoștințe dobîndite în școală sau din lecturile ulterioare, din care a reținut informații prețioase despre vechiul orient, mitologia greacă, literatura și arta din Grecia, literatura latină, istoria grecilor, creștinism, orientul mai nou și contemporan, precum și despre populațiile cele mai variate ale lumii cunoscute în vremea sa. Cultura lui Procopius a fost rezultatul unei îmbinări fericite dintre teorie și practică, dintre tradiția scrisă și experiența nemijlocită căpătată pe cîmpurile de luptă, la distanțe mari și timp îndelungat, în toate cele trei continente. Dacă unul sau altul dintre contemporanii săi a reușit uneori să scrie într-o limbă mai înflorită, ca de pildă Agathias, sau a cunoscut mai bine litera cărților, cum a dovedit de multe ori Ioannes Lydus, în schimb nici unul n-a stăpînit mai bine problemele prezentului și n-a cules informații mai utile decît dînsul. Dar

¹ *Anecd.*, 10, 2; 17, 9; 17, 27; RUBIN, 301—304.

² A. DUWE, *Quatenus Procopius Thucydidem imitatus sit*, Progr. Jever, 1885; H. BRAUN, *Procopius Caesariensis quatenus imitatus sit Thucydidem*, Diss. Erlangen, 1885, în *Acta Seminarii Erlangensis*, IV (1886), p.161—221; W. H. PARKS, *Some suggestions derived from a comparison of the Histories of Thucydides and Procopius*, în *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, XXIV (1893), p. XL—XLII; H. BRAUN, *Die Nachahmung Herodots durch Prokop*, Progr. Nürnberg, 1894.

³ K. KRUMBACHER, *Geschichte der byzantinischen Literatur*, 2.-te Aufl., München, 1897, p. 223.

⁴ RUBIN, 306.

faptele adunate n-au rămas disperate și neconcludente, ci au fost rînduite cu grijă într-o alcătuire armonioasă și artistică, încît autorul acestei munci îndelungate de creație și concepție trece astăzi, pe drept cuvînt, ca cel mai de seamă istoric din literatura bizantină.

Limba în care scrie se străduiește să atingă înălțimea unui artist ca Tucidide, dar nu rămîne searbădă și convențională, ci se împropătează mereu din lexicul și uzul conversației de toate zilele. Multe cuvinte sînt străine literaturii de mai înainte, dar exprimă progresul realizat între timp, de care scriitorul n-a rămas străin : abaterile sintactice și stilistice de la modelele antice rămîn o dovadă că limba vorbită evoluase și se schimbase într-o oarecare măsură, iar istoricul a ținut seamă de aceste fapte și le-a asimilat în chip organic în propria sa operă. Unele formule și perifraze sînt cerute de conveniențele genului literar sau de gusturile publicului contemporan : dar, de obicei, Procopius se ridică cu mult deasupra imitatorilor simpli și se vedește un artist de primul rang¹. Ritmul accentual de la sfîrșitul perioadelor este personal și se conduce după legi consecvente : acest fapt trădează un simț artistic pronunțat și o grijă susținută pentru armonia prozei sale².

Scriitorul cunoaște limba latină vorbită mai bine decît pe cea clasică : deci o învățase în chip nemijlocit de la contemporanii săi, nu din cărți. Aceasta se vede din felul cum citează : *Κουρική* pentru *Corsica* *Λεπτιμάγνα* pentru *Leptis Magna*, *Μεντοῦρνα* pentru *Minturnae*, *Φοροκορνήλιος* pentru *Forum Cornelii*. Multe nume de localități din Peninsula Balcanică pomenite de dînsul slujesc în chip indirect la cunoașterea latinei balcanice din secolul al VI-lea³. În afară de latină, mai avea cunoștințe de gotă, armeană, persană și siriană. Faptul se explică atît prin împrejurarea că se născuse și copilărise într-un oraș aflat la încrucișarea marilor drumuri comerciale pe uscat și pe apă, cît și prin aceea că se întîlnise în timpul vieții cu oameni de neamuri deosebite, atît în Constantinopole, cît și în Asia Mică, Caucaz, Peninsula Balcanică, Italia și Africa. Contactul cu vorbitorii din regiuni disperate a trezit în el un interes viu pentru limbi, iar acesta se manifestă în concepția sa despre originea limbajului, în tendința de etimologizare, în grija de a reproduce exact unele nume proprii străine, și, mai ales, în ideea justă că limba se găsește în continuă prefacere⁴.

¹ RUBIN, 311—312 : „Er kann nicht als Nachahmer abgetan werden, sondern darf als Künstler von hohen Graden gelten“.

² J. SCHEFTLEIN, *De praepositionum usu Procopiano*, Diss. Erlangen, 1893 ; A. DUWE, *Die Attraktion des Relativ Pronomens bei Prokop von Caesarea*, Progr. Jever, 1898 ; F. J. HARTMANN, *Untersuchungen über den Gebrauch der Modi in den Historien des Prokop von Caesarea*, Progr. Regensburg, 1903 ; A. FREIXAS, *El lenguaje de Procopio*, în *Anales de Filología Clásica*, Buenos Aires, IV (1947—1949), p. 125—150.

³ P. SKOK, *De l'importance des listes toponomastiques de Procope pour la connaissance de la latinité balcanique*, în *Revue internationale des études balcaniques*, Belgrad, III (1936), p. 47—58 ; V. BEŠEVLIEV, *Една особеност в образуването на сложните местни названия от латински произход в Мизия и Тракия*, în : *Известия на Институт за български език*, I (1952), p. 239—245.

⁴ E. SCHWYZER, *Die sprachlichen Interessen Prokops von Caesarea*, în *Festgabe für H. Blümner*, Zürich, 1914, p. 303—327 ; E. BENVENISTE, *Un témoignage sur la langue des Sarmates*, în *Journal Asiatique*, CCXXI (1933), p. 135—138.

Atitudinea politică Istoricul are pasiune pentru lupta politică și urăște cu patimă pe Iustinian, dar nu vrea un regim republican, ca Tacit, ci pledează doar pentru înlocuirea tiranului. Patriotismul său este sincer: înflorirea împărăției, sub controlul senatului. Judecând de pe poziția ordinului senatorial, el respinge cu hotărâre toate încercările reformatoare, privește cu neîncredere spre demnitarii ridicați de Iustinian și critică îndeosebi măsurile luate împotriva marilor latifundieri. Războaiele îi sînt odioase, nu pentru că au început, ci pentru motivul că sînt neglijate și prelungite, ceea ce face să se întîrzie exploatarea succesului¹. În schimb este cu tot sufletul pentru Velisarios și acțiunile sale de pe cîmpurile de luptă. În realitate se dă o luptă surdă între Iustinian și oamenii din jurul său, care au controlul aparatului de stat, și membrii marilor familii de latifundieri, dislocați de la putere. Imaginea trasată de scriitor este aceasta. În politica internă stăruie crima și raptul; împăratul promovează la putere pe cei mai răi și mai necinstiți, formînd împreună cu ei o clică mai primejdioasă decît dușmanii din afară. De pe urma ei au de suferit așa-zii eretici, precum și minoritățile religioase ca iudeii și păgînii, apoi unele grupări profesionale și îndeosebi „fericiții” (εὐδαίμονες), în primul rînd senatorii². Procopius simte că face parte din această categorie și scoate mereu în evidență importanța latifundiilor în economia imperiului, iar pentru oamenii din mulțime (ἄγελαιοι, οἰκτροί) se arată neînțelegător și mîndru. Scopul său vădit este: împotrivirea organizată, sau chiar revolta pe față, spre a înlocui pe Iustinian prin altă persoană mai docilă față de ordinul senatorial. De fapt, se ciocnesc însă puternic interesele a două categorii sociale: de o parte aristocrația sclavagistă, hrănită în ideologia păgînă, conservatoare și sceptică; de alta, nobilimea feudală în simbre, organizată în jurul bisericii creștine, coalizată cu marii ei ierarhi, fanatizată, intolerantă și incultă. În concepția lui Procopius se întretașe idei din cultura antică cu elemente creștine sau orientale, dar atitudinea sa politică este fermă și consecventă: în sprijinul și pentru izbînda minorității senatoriale³.

Războiul cu goții Opera sa capitală intitulată *Războaiele* (Ὑπὲρ τῶν πολέμων λόγοι) este concepută ca o istorie universală, iar materialul se găsește rînduit după regiuni: cărțile I—II Orientul, cărțile III—IV Africa, cărțile V—VII Italia, cartea a VIII-a are cuprins variat (ιστορία ποικίλη) însă distribuit și el după regiuni (cap. 1—16 Orientul, cap. 17 Africa, cap. 18—35 Italia). În prefață își expune intențiile și promite să respecte adevărul istoric: (1) „Procopius din Caesarea a înfățișat în scris războaiele purtate de Iustinian, împăratul romanilor, în răsărit și în apus, în felul cum s-a întîmplat că s-a ivit fiecare

¹ *Anecd.*, 18, 29 și urm.

² RUBIN, 351.

³ CH. DIEHL, *Justinien et la civilisation byzantine au VI^e siècle*, Paris, 1901; I. KULAKOVSKI, *История Византии*, I-III, Kiev, 1915; J. B. BURY, *History of the Later Roman Empire from the Death of Theodosius I to the Death of Justinian (395—565)*, Londra, 1923; A. A. VASILIEV, *Histoire de l'empire byzantin*, trad. du russe par P. Brodin et A. Bourguina, préface de Ch. Diehl, I—II, Paris, 1932; L. BRÉHIER, *Le monde byzantin*, I—III, Paris, 1947, 1949, 1950, recenzie în *Византийский Временник*, VI (1953), p. 306—320, M. L. Abramson.

din ele, pentru ca timpul îndelungat să nu treacă biruitor peste pustiul cuvîntului și să arunce uitării fapte deosebit de mărețe, ștergîndu-le cu totul din minte. A socotit că amintirea lor va fi o faptă mare și de folos în cea mai largă măsură, atît celor de acum, cît și urmașilor, dacă împrejurările i-ar împinge cumva pe oameni din nou într-o nenorocire ca aceea. (2) Căci celor care vor vrea să se războiască sau se vor găsi încleștați în luptă, cuprinsul unei istorii de acest fel poate să le aducă oarecare sprijin, arătîndu-le cum s-a desfășurat o asemenea întrecere la înaintașii lor și făcîndu-i, se înțelege, să se dumirească ce sfîrșit ar putea avea întîmplările de față, dacă vor fi cumpănite cu cea mai mare chibzuire. (3) El și-a dat seama că este în stare mai mult decît oricine să scrie aceste fapte : nu din altă pricină, ci pentru că a fost rînduit ca sfetnic al conducătorului de oști Velisarios și i s-a întîmplat să fie de față la aproape toate înfăptuirile. (4) A socotit că oratoriei îi stă bine avîntul, poeziei închipuirea poetică, iar istoriei adevărul. (5) De aceea n-a acoperit slăbiciunile nici celui mai bun dintre prieteni, ci a judecat cu grijă toate cele petrecute fiecăruia și le-a însăilat în scrisul său, fie că li s-a întîmplat de-au săvîrșit fapte bune sau în alt chip oarecare¹.

La sfîrșitul cărții a IV-a înfățișează pe scurt istoria mai nouă a Libiei, arătînd sărăcirea și depopularea acestei provincii, apoi la începutul cărții a V-a trece la războiul cu goții. După ce amintește înlăturarea lui Romulus Augustulus, ultimul împărat roman din apus (476), atinge problema alianței de arme (συμμαχία) a romanilor din răsărit cu scirii, alanii și alte neamuri, cu toate consecințele ei nefaste pentru imperiu². Această mențiune îi slujește ca o introducere indirectă la istoria goților și la crearea regatului lor din Italia, sub Theuderih, care s-a ivit în urma unei înțelegeri de arme cu împăratul din Constantinopole. Scirul Odoacru este socotit uzurpator (τύραννος), iar învingătorul său Theuderih, regele goților, apare drept un cuceritor vremelnice, fără drepturi legitime asupra Italiei. Prin aceasta, autorul vrea să justifice intervenția armatelor bizantine, care luptă pentru reunificarea vechiului imperiu roman și caută să îndepărteze o stăpînire străină de aspirațiile poporului.

Războiul începe în vara anului 535 : Mundus este trimis în Dalmația, iar Velisarios comandă flota și cucerește Sicilia. În iunie 536 Dalmația se află în stăpînirea armatei bizantine, iar Velisarios încearcă să cuprindă cetatea Neapolis. Asediul ei durează aproximativ douăzeci de zile. După cucerire, Velisarios lasă în urmă o mică garnizoană și se îndreaptă spre Roma. Unele detașamente cuceresc Spoletium, Perusia și Narnia, dar Roma rezistă încă multă vreme. Între timp populația civilă este decimată de foamete și ciumă. În noiembrie 537 sosesc întăriri din Constantinopole, iar în anul următor armatele bizantine înaintează spre nord și strîng cercul în jurul Ravennei sau tind spre Mediolanum. În vara anului 539 Ravenna cedează și Velisarios este rechemat. Cartea a VI-a se încheie cu evenimentele din anul 540. Probabil, intenția autorului era de a grupa evenimentele din primii cinci ani de război cu goții în două cărți (V și VI), care să formeze o unitate și să constituie un paralelism față de războiul cu persii (I și II) sau războiul cu vandalii (III-IV)³.

¹ Bell., I, 1, 1—5.

² RUBIN, 428.

³ RUBIN, 466; B. LAVAGNINI, *Belisario in Italia. Storia di un anno* (535—536), Palermo, 1948.

Cartea a VII-a se deschide cu o critică indirectă la adresa lui Iustinian, cu elogiul personalității lui Velisarios și cu schițarea greutăților economice ale imperiului. Armatele bizantine din Italia sînt înfrînte pe rînd, iar goții se refac și redobîndesc aproape toate teritoriile pierdute. În anul 544 Velisarios este trimis din nou în Italia, dar mijloacele sale sînt neîndestulătoare. El cere ajutoare din Bizanț însă acestea întîrzie, din pricina pătrunderii sclavinilor în imperiu, în anul 546. Autorul deschide o paranteză și vorbește despre Chilbudios, un ant de neam, apoi despre sclavini și anți, dînd informații prețioase cu caracter etnografic. În Italia luptele continuă mai multă vreme fără rezultate hotărîtoare, iar în luna iunie 547 este recucerită vremelnice Roma. Velisarios cere întăriri de la Bizanț, dar împărăția are de înfruntat din nou greutăți din partea sclavinilor, la începutul anului 548. După cinci ani de încercări, Velisarios se întoarce fără glorie în Bizanț, în anul 549, iar armatele din Italia continuă lupta. La începutul anului 550 provinciile Iliria și Tracia sînt din nou vizitate de sclavini¹.

Cartea a VIII-a are conținut variat, este o *ιστορία ποικίλη*. Partea întîia înfățișează relații cu perșii începînd din anul 550 și luptele pentru Lazica din Caucaz, pe țărmul răsăritean al Pontului Euxin. Autorul corectează pe unii geografi mai vechi și dă informații prețioase asupra ținuturilor de acolo². În toamna anului 551 au loc tratative diplomatice între romani și perși și se încheie un acord temporar.

După un excurs asupra introducerii viermilor de mătase în imperiu și întîmplările din Libia, autorul trece la evenimente din Europa și în special la luptele cu goții în Italia. Interesante și de multe ori unice sînt informațiile despre neamurile din Europa de nord-vest și despre insula Brittia. Narses primește de la împărat o mare armată și pătrunde în Italia prin ținuturile Veneției, în anul 551. În primăvara anului următor sclavinii pătrund din nou în imperiu, cu ajutorul gepizilor, iar împăratul duce tratative cu aceștia din urmă. Știrile despre longobarzi și gepizi interesează de aproape trecutul țării noastre. În Italia goții sînt înfrinți și împinși spre sud sau sud-vest: capitala lor, Ravenna cade în iunie 552. După un an, stăpînirea lor politică din Italia este lichidată și cu aceasta se încheie ultimul capitol al *Războiului cu goții*³.

Știrile despre slavi Sclavinii și anții trăiau „în democrație” (*ἐν δημοκρατίᾳ*) adică se aflau în ultimul stadiu de dezvoltare a democrației militare. Ei își rînduiau în comun atît treburile prielnice cît și cele neprielnice (*τὰ τε ξύμφορα καὶ τὰ δύσκολα ἐς κοινὸν ἄγεται*)⁴. Mono-teismul lor era de origine indo-europeană și nu avea nici o legătură cu

¹ J. HAURY, *Prokop und der Kaiser Justinian*, în *Byzantinische Zeitschrift*, XXXVII (1937), p. 1—9; Z. V. UDALTOVA, *Италия и Византия в VI веке*, Moscova, 1959; C. D. GORDON, *Procopius and Justinian's financial policies*, în *The Phoenix. The Journal of the Classical Association of Canada*, XIII (1959), p. 23—30.

² S. KAUCHTSCHISCHWILLI, *Informațiile lui Procopius din Caesarea despre Georgia* (în limba georgiană), în *Bulletin du Musée de Géorgie*, VI (1932), p. 315—372; VII (1933), p. 121—192, vezi *Byzantinische Zeitschrift*, XXXII (1932), p. 399 și XXXIV (1934), p. 401.

³ L. GINETTI, *L'Italia Gotica in Procopio di Cesarea*, Siena, 1904; O. KÖRBS, *Untersuchungen zur ostgotischen Geschichte, I: Das Kriegsjahr des Prokop*, Diss. Jena, 1913.

⁴ *Războiul cu goții*, VII, 14 22—30; RUBIN, 472—474.

creștinismul¹. Din faptul că nu cunoșteau soarta nemiloasă (εἰμυρμένη), rezultă că ei credeau în libertatea de acțiune a omului, adică în liberul arbitru, dar nu aveau despre destin o idee abstractă ca grecii. Reprezentările concrete ale soartei au lăsat urme în folclorul tuturor popoarelor slave². Procopius amintește apoi că slavii adorau rîuri, nimfe și alte zeități (δαιμόνια).

Ei locuiau în așezări răsfirate și în căsuțe modeste. Cei mai mulți (οἱ πολλοί) mergeau în luptă pe jos și purtau lance și scut, dar nu erau îmbrăcați în zale. Arătau mari la trup și puternici și aveau părul castaniu. Această caracterizare a fost confirmată de cercetările antropologiei moderne³.

Slavii duceau o viață grea și erau lățiți pe spații întinse, iar pe timpul lui Procopius se găseau și în cea mai mare parte a ținuturilor din stînga Dunării, inclusiv teritoriul țării noastre⁴. Chilbudios, un ant de neam, cunoștea limba latină pe care presupunem că o învățase de la populația romanizată din stînga Dunării⁵. Iustinian a oferit anților adăpost în cetatea Turris, identificată de unii cu Turnu Măgurele, ceea ce ne îndeamnă să credem că acea populație romanizată se afla în regiunea Oltenia⁶.

Într-un pasaj din dialogurile lui Pseudo-Caesarius, sclavinii și fisioniții erau numiți „dunăreni” (Δανοῦβιοι)⁷. Din nefericire, nu cunoaștem data acestei scrieri: F. Barišić se pronunță pentru începutul secolului al V-lea, iar K. Bones identifică pe autorul anonim cu patriarhul Severos din Antiohia (512—518)⁸. Alte informații despre ei la Iordanes⁹, Ioannes din Efes¹⁰ și mai ales în scrierea lui Pseudo-Maurikios (Urbikios), *Despre strategie*¹¹. Cea mai veche mențiune despre slavi la Procopius este în legătură cu eveni-

¹ A. MICHELITSCH, *Allgemeine Religionsgeschichte*, Graz, 1930, p. 652 ș.u.; V. MACHEK, *Essai comparatif sur la mythologie slave*, în *Revue des études slaves*, XXIII (1947), p. 48—65; S. URBANCZYK, *Religia pogańskich slowian*, Cracovia, 1947; W. ANTONIEWICZ, *O religii dawnych slowian*, în *Swiatowit. Rocznik towarzystwa naukowego warszawskiego*, XX (1948—1949), p. 327—343; P. REZUȘ, *Religia slavilor*, în *Studii teologice*, II, 1 (1949), p. 98—110.

² L. NIEDERLE, *Manuel de l'antiquité slave*, II, Paris, 1926, p. 126—168.

³ H. LUDAT, *Farbenbezeichnungen in Völkernamen. Ein Beitrag zu asiatisch-osteuropäischen Kulturbeziehungen*, în *Saeculum*, IV (1953), p. 138—155 și F. DÖLGER, în *Byzantinische Zeitschrift*, XLVI (1953), p. 485; RUBIN, 475—481.

⁴ IORDANIS *Getica*, 34: *per immensa spatia Venetharum natio populosa*, anul 553.

⁵ *Războiul cu goții*, III, 14, 36 καίπερ τῇ τε Δαντικῶν ἀφ' ἑνὸς φωνήν.

⁶ D. TUDOR, *Oltenia romană*, ed. II, București, 1958, p. 135, 253, 367; M. COMȘA, *Slavii*, în *Istoria României*, I, București, 1960, p. 731 crede că Turris se afla mai jos, la Bărboși (Dinogetia), după cum opinase și C. JIREČEK, *Geschichte der Serben*, I, Gotha, 1911, p. 82.

⁷ PSEUDO-CAESARIUS *Dial.*, II 110, în MIGNE, *Patrologia Graeca*, XXXVIII, 985; I. DUJČEV, *Le témoignage du Pseudo-Césaire sur les Slaves*, în *Slavia antiqua*, IV (1953), p. 193—209.

⁸ F. BARIŠIĆ, *Kada i gde su napisani Pseudo-Caesarievi dijalozi? (Quando et ubi Pseudo-Caesarii Dialogi compositi sint quaeritur)*, în *Srpska Akademija nauka, Zbornik Radova*, XXI, *Vizantiloški Institut*, I (1952), p. 29—51; K. BONES, în: Ἑπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, XXIII (1953), p. 261—279.

⁹ IORDANIS, *Rom.*, 388; *Get.*, 34, 35, 119, 247.

¹⁰ IOANNES din Efes, vezi *Revue de l'orient chrétien*, II (1897), p. 485; A. DIAKONOV, *Известия Иоанна Эфесского и сирийских хроник о славянах VI-VII вв.*, în *Вестник древней истории*, 1946, nr. 1, p. 20—34. Ioannes din Efes a trăit între anii 506—585.

¹¹ ARRIANI *Tactica* et MAURICII *Artis militaris libri XII* ed. J. Scheffer, Uppsala, 1664.

mentele din anul 495, când o parte din eruli și-au părăsit lăcașurile lor părințești, au pornit spre nord-vest, au trecut „pe rînd peste toate neamurile sclavinilor“, au străbătut apoi un mare ținut pustiu, au ajuns la varni și apoi au trecut în insula Thule, adică în Scandinavia. Așadar acei sclavini locuiau undeva la nord de Carpați, pe riurile Vistula și Oder¹.

P. J. Schafarik, M.S. Drinov și N. S. Deržavin susțineau teza că slavii au început să se așeze în Balcani încă din secolul al II-lea sau al III-lea, iar K. Jireček, L. Niederle și V.N. Zlatarski credeau că colonizarea slavilor în sudul Dunării a fost posterioară secolului al V-lea². Ținînd seama de izvoarele antice și de cercetările arheologice din țara noastră, putem afirma că slavii s-au stabilit pe teritoriul Daciei în sec. VI—VII e. n³.

Pontul Euxin și Caucazul Descrierea Pontului Euxin începe din Bizanț spre răsărit, în direcția Caucazului. Pe țărm, nu departe de Amisos, este localizată tabăra amazoanelor, iar lângă Trapezunt este pomenită mierea amară, despre care vorbește și Xenofon⁴. Autorul menționează apoi localitatea Akampsis, pentru care dă o explicație lingvistică, și orașelul Atena, numit după o femeie cu acest nume. Munții din Lazica marchează sfîrșitul Pontului Euxin, după care urmează Caucazul și poarta Caspică. La apus se află Skymnia, Suania, neamul meschilor și Iberia. Abasgii venerază încă pădurile și crîngurile, adică păstrează urme de păgînism. Localitățile Sebastopolis și Pitius fuseseră pînă încă nu de mult în stăpînirea romanilor, apci trecuseră sub controlul perșilor. Eulysia se afla pe țărm, lângă actuala Anapa. Dincolo de mlaștina Maiotis (Marea de Azov) locuiau utigurii, anții și goții tetraxiți. În cuvîntul „tetraxit“ se ascunde numirea veche a acestui neam, anume *čahar* „patru“ și *kas* „numele vechi al cerchezilor“, adaptat la limba greacă, unde *teltares* (τέλταρες) înseamnă „patru“ : deci existau patru mici triburi sau, poate, ginți, dar în ansamblu populația nu era numeroasă⁵.

¹ Războiul cu goții, II, 15, 2; F. BARIŠIĆ, *O najstarijoj Prokopijevoj vesti o Slovenima* (La plus ancienne information de Procope sur les Slaves), în *Srpska Akademija Nauka, Zbornik Radova* XXXVI, Vizantiloški Institut, II (1953), p. 25—31.

² P. J. SCHAFARIK, *Slawische Altertümer*, deutsch von M. Aehrenfeld, I—II, Leipzig, 1843—1844; M.S. DRINOV, *Заселения Балканского Полуострова славянами*, Moscova, 1879; K. JIREČEK, *Geschichte der Serben*, I—II, Gotha, 1911—1918; V.N. ZLATARSKI, *История на българската държава през средните векове*, I—III, Sofia, 1918—1940 și *Die Besiedlung der Balkanhalbinsel durch die Slaven*, in *Revue internationale des études Balkaniques*, II (1936), p. 358—375; L. NIEDERLE, *Manuel*, I, p. 38—74; N.S. DERŽAVIN, *История Болгарии*, I, Moscova, 1945.

³ B. A. RÎBAKOV, *Анты, славяне и Византия в IV—VII в.*, în *Вестник древней истории*, 1941, nr. 1, p. 319—337; P. N. TRETIKOV, *Восточнославянские плем. на*, Moscova, 1953; M. GARAŠANIN-J. KOVAČEVIĆ, *Pregled materijalne kulture južnih slovena*, Belgrad, 1950; F. BARIŠIĆ, *Etnogeneza južnih slovena u ranom srednjem veku prema materijalnoj kulturi*, în *Istoričeski časopis* III (1951—1952), p. 411—417; F. DVORNIK, *The Slavs. Their early history and civilisation*, Boston, 1956; A. P. KAŽDAN - G.G. LITAVRIN, *Очерки истории Византии и южных славян*, Moscova, 1958; M. COMȘA, *Slavii*, în *Istoria Romîniei*, I, București, 1960, p. 733—746.

⁴ *Anabasis*, IV, 8, 20.

⁵ A. A. VASILIEV, *The Goths in the Crimea. Monographs of the Medieval Academy of America*, No. 11, Cambridge-Massachusetts, 1936; G. VERNADSKY, *The Riddle of the Goths Tetraxitae*, în *Südbotforschungen*, XI (1946—1952), p. 281—283.

Informațiile despre utiguri și cutriguri și despre mișcarea lor spre vest sînt luate din Priskos Panites. Izvoarele despre huni au fost adunate cu grijă în opera acad. Gy. Moravcsik¹, iar cele despre dolomiți se găsesc discutate și puse în valoare în lucrarea lui V. Minorsky².

Neamurile germanice Goții au coborît dinspre nord-vest în veacul al II-lea și au atins Carpații, apoi s-au îndreptat spre Pontul Euxin și s-au despărțit în două grupuri: ostrogoții și vizigoții. Ei erau puțini la număr și trăiau printre bastarni, daci, sarmați, slavi și alani. În secolul al III-lea au pătruns în Dacia, apoi au presat mereu spre sud, împotriva împărăției romane. Totuși de o dominație politică și militară a goților asupra Daciei nu poate fi vorba pînă în sec. IV³.

Vandalii silingi se aflau mai spre vest, dar tindeau și ei spre sud și au coborît pe cursul superior al Tisei, iar pe la mijlocul secolului al III-lea s-au îndreptat spre vest și sud, întîlnindu-se în Banat cu vizigoții și cu sarmații, în preajma anului 275. Neînțelegerile dintre vandali (care au stăruit un timp pe rîurile Mureș și Criș) și vizigoții din Banat s-au prelungit pînă la mijlocul veacului al IV-lea, cînd vandalii au fost înfrinți și împinși spre Panonia⁴.

Criza imperiului roman din secolul al III-lea a înlesnit pătrunderea goților în sudul Dunării : în anul 264 ei întreprinseseră o expediție depărtată peste Strîmtori pînă în Asia Mică, de unde aduseră printre prizonieri și pe strămoșii episcopului lor Vulfila, din Capadocia⁵. Instalat episcop în anul 341, acesta rămase în funcțiune pînă în anul 348, cînd fu alungat în sudul Dunării. El se născuse pe la anul 311, undeva pe teritoriul țării noastre; cunoștea limbile latină, greacă și gotă și a tălmăcit Biblia în limba gotă, folosind un alfabet propriu, bazat pe scrierea cursivă greacă și latină⁶.

După anul 300 neamurile germanice locuiau sau controlau următoarele teritorii ale țării noastre : în Oltenia și în ținuturile învecinate de la răsărit de Olt erau taifalii, în Muntenia, Moldova și o parte din Transilvania goții, iar în Maramureș gepizii⁷. În anul 332 taifalii fură învinși de romani și siliți să ajungă federați ai imperiului, obligîndu-se să apere granițele împărăției de atacurile dinspre miazănoapte. După anul 376

¹ Gy. MORAVCSIK, *Byzantinoturcica. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvolker*, I—II, 2-te Aufl. Akademie-Verlag, Berlin, 1958.

² V. MINORSKY, *La domination des Dailamites. Publications de la Société des Etudes Iraniennes*, No. 3, Paris, 1932.

³ I. NESTOR, *Goții*, în *Istoria Romîniei*, I, București, 1960, p. 682—694.

⁴ L. SCHMIDT, *Geschichte der deutschen Stämme bis zum Ausgang der Völkerwanderung. Die Ostgermanen*, München, 1941, p. 105—201.

⁵ SCHMIDT, 215; T. E. KARSTEN, *Les anciens Germains. Introduction à l'étude des langues et des civilisations germaniques*. Traduit par. F. Mosse, préface de A. Meillet, Paris, 1931.

⁶ SCHMIDT, 235 și 246—248; E. HERMANN, *Ulfilas Alphabet*, în *Nachrichten der Götting. Gesellschaft d. Wissenschaften*, Phil. - hist. Kl., 1930, p. 136 ș.u.: cele mai multe litere au fost luate din alfabetul grec, 4 din cel latin, 3 din scrierea runică, 3 sînt de origine necunoscută.

⁷ *Istoria Romîniei*, vol. I, passim; vezi și SCHMIDT, 244.

ei fură împinși de alte neamuri spre sud, trecură în imperiul roman și fură colonizați în Italia¹. Mai spre răsărit, goții trecură Dunărea în Moesia și Tracia. În anul 378 se dădu o luptă crâncenă lângă Adrianopolis, în care armatele romane fură zdrobite, iar împăratul Valens își găsi moartea : acest eveniment tragic însemna începutul sfârșitului imperiului roman de apus². Goții victorioși se răspîndiră în grabă în toate părțile și pustiiră toată Peninsula Balcanică de miazănoapte. În urma unei înțelegeri cu împăratul, ei primiră în anul 382 pămînturi cultivabile și se așezară în Tracia și în Moesia inferioară³.

Gepizii au stăruit în Dacia pînă spre mijlocul secolului al VI-lea. Ei își aveau centrul de greutate în Transilvania și duceau lupte cu longobarzii, așezați mai spre apus. Și unii și alții trăiau amestecați printre slavi și populația romanizată, dar nu erau numeroși. În anul 567 fură zdrobiți de avari și longobarzi, iar stăpînirea lor nu izbuti după aceea să se mai refacă⁴.

Erulii veniră dinspre mlaștina Maiotis și atinseră granițele imperiului către sfârșitul veacului al III-lea. Puterea lor luă sfârșit în primul pătrar al secolului al VI-lea, cînd o parte din ei fură colonizați în împărăția romană, iar alta se retrase spre nord și ajunse în insula Thule, adică în Scandinavia. Ei erau o populație războinică și se ocupau îndeosebi cu vînătoarea : tindeau să stăpînească pămînturi întinse și să le pună în valoare prin munca popoarelor învinse⁵.

Goții așezați în Tracia și Moesia inferioară pricinuiau mereu neajunsuri împărăției romane ; de aceea organele de răspundere din Constantinople simțiră o ușurare, cînd izbutiră să-i înduplece să se deplaseze spre vest și să cucerească Italia. În anul 488 goții porniră în frunte cu regele lor Theuderih și pînă în anul 493 ajunseră stăpîinii Italiei : în vreme ce Occidentul cădea cu totul sub influența germanică, Orientul reușea să se elibereze de dînsa⁶.

Vezuviul Numele apare la scriitorii latini sub două forme : *Vesuvius*⁷ și *Vesuvius*⁸. Din aceasta din urmă s-a ivit forma grecească Βέσβιον ὄρος, atestată la Strabo⁹. Forma Βέβτιο; întîlnită la Procopius este o simplificare sau o transcriere greșită, provenită din Βέσβτιος. Scriitorii

¹ SCHMIDT, 224.

² E. STEIN, *Geschichte des spätrömischen Reiches*, I. *Vom Römischen zum Byzantinischen Staate* (284—476 n. Chr.), Viena, 1928, p. 293.

³ SCHMIDT, 419.

⁴ C. DICULESCU, *Die Gepiden. Forschungen zur Geschichte Daziens im frühen Mittelalter und zur Vorgeschichte des rumänischen Volkes*, I, Leipzig 1923 ; SCHMIDT, 532—544 ; E. STEIN, *Histoire du Bas-Empire*, tom. II, *De la disparition de l'Empire d'Occident à la mort de Justinien* (476—565), Paris, 1949, p. 307, 528, 532 ; K. HOREDT, *Gepizii*, în *Istoria Romîniei*, I, București, 1960, p. 704—714.

⁵ SCHMIDT, 553, 562 ; STEIN, II, 305.

⁶ G. OSTROGORSKY, *Histoire de l'Etat Byzantin*, traduction française de J. Gouillard, Payot, Paris, 1956, p. 93.

⁷ VERG., *Georg.*, II, 224 ; VAL. FLACC., IV, 507 ; STAT., *Silv.*, IV, 8, 5.

⁸ COLUMELLA, X, 133 ; VAL. FLACC., III, 209 ; MART., IV, 44, 1 ; STAT., *Silv.*, IV, 4, 79.

⁹ STRABO, I, 26 ; V, 247.

antici vorbesc, în genere, de fertilitatea și climatul sănătos al Vezuviului. Ei menționează activitate vulcanică în anii 69, 202, 472 și 512 : data ultimă este pomenită de Procopius¹. Din felul amănunțit și concret cum descrie, rezultă că acesta l-a văzut și cercetat de aproape².

Brittia Insula Brittia este, fără îndoială, Anglia. Zidul pomenit de Procopius pare a fi valul de pământ dintre Northumberland și Cumberland. Cele trei popoare sînt : anglii (Ἀγγίλοι), frizii (Φρίσσορες) și britonii (Βριττονες). Unii locuitori din insulă au ajuns cu soliile francilor pînă în Bizanț, unde au putut sta de vorbă cu Procopius. Motivul „insula morților“ apare și în alte izvoare : Plutarh spune că la moartea unui om mare se iscă un foc sau apar alte fenomene ale naturii într-o insulă puțin locuită. Aceste insule poartă de obicei nume de zeități sau eroi : în Pontul Euxin, insula lui Ahile. Mitul stă în legătură și cu așa-zisele „insule ale fericiților“ dinspre soare-apune. Este de presupus că unele dintre știrile despre țările Nordului i-au fost mijlocite lui Procopius de către erulii din armata lui Velisarios³.

Thule Thule de la Procopius se identifică cu Scandinavia. Ea este „de zece ori“ mai mare decît Britania și are treisprezece triburi, fiecare cu un rege. Informațiile lui Procopius sînt indirecte și se bazează în bună parte pe speculații teoretice. Scriturarii sînt, probabil, laponii. Erulii au pornit, se pare, de la Dunăre, au mers pe valea Prutului în sus, au trecut în bazinul Vistulei s-au îndreptat spre Iutlanda și de acolo au trecut în Thule (Scandinavia). Marșul lor a avut loc în anul 512, după mărturia lui Marcellinus Comes⁴.

Mătasea Mătasea era produsă în China cu mult înaintea erei noastre. Grecii au cunoscut-o în a doua jumătate a veacului al IV-lea î.e.n., în urma campaniilor lui Alexandru cel Mare. În secolul I ea a început să fie întrebuințată și în imperiul roman, însă provenea din ținuturi îndepărtate și era foarte scumpă. Viermele de mătase se numea la greci σήρ, iar locuitorii orientali care se ocupau cu producția mătăsii erau numiți Σήρες; la romani

¹ PLIN., *Nat. hist.*, IV, 16, 20; CASS. DIO, LXXVI, 2; MARCELLIN. COM., în *Patrol. Lat.*, LI, col. 931; PROCOP., *Războiul cu goții*, II, 4.

² PROCOP., *Războiul cu goții* IV, 35, 1—8; G. RADKE, în RE, seria a II-a, vol. VIII (1958), 2434—2437.

³ PLUTARH, *Moralia*, 717 sqq.; J. ZEMMRICH, *Toteninseln und verwandte geographische Mythen*, Diss. Leipzig, 1891; A. LESKY, *Thalatta. Der Weg der Griechen zum Meer*, Viena, 1947; A. R. BURN, *Procopius and the Island of Ghosts („Brittia“, Britain)*, în *The English Historical Review*, LXX (1955), p. 258—261; RUBIN, 515—517.

⁴ MARCELLIN. COMES ad a 512: *Gens Herulorum in terras atque ciuitates Romanorum iussu Anastasii Caesaris introducta*. Deci unii dintre eruli au fost colonizați în imperiu, iar alții s-au mișcat spre miazănoapte. G. MACDONALD, în RE seria a II-a, vol. VI (1937), 627—630; SCHMIDT, 553; W. KOEPP, *Ultima omnium Thyle*. I : *De Lage der Thule*, în : *Wissenschaftliche Zeitschrift der Universität Greifswald, Gesellschafts- und wissenschaftliche Reihe*, I (1951—1952), Heft 3, p. 6—18.

Seres. De la adjectivul *sericus* „de mătase” s-a ivit forma *sericarius* „mătăsar”, înfîlînită în inscripții în legătură cu îndeletnicirea negustorilor de mătase (*sericarii* sau *negotiatores sericarii*). Însă abia în timpul domniei lui Iustinian (527—565) a fost introdusă și organizată în imperiu producția mătăsii, încețind de a mai fi un monopol al Asiei. Evenimentul este menționat de Procopius în legătură cu faptele războinice din anul 552 și socotit de deosebită însemnătate. Țara de baștină a mătăsii, adică Serinda, pare a fi Sogdiana, actuala Buhara¹.

Iustinian și Velisarius Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus s-a născut în anul 483 în mica localitate Tauresium de lângă Bederiana, din Dardania. Era fiul unei surori a împăratului Iustinus, se trăgea dintr-o familie de jos, de traci romanizați, și vorbea acasă limba latină. În 527, cînd a ajuns împărat, avea patruzeci și patru de ani, și a murit în 565, la vîrsta de optzeci și doi de ani. Domnia sa a fost plină de contradicții, ca și toată epoca aceea : prin încercările de codificare juridică, prin legăturile strînse cu cultura antică și prin ambițiile de restaurare a vechiului imperiu roman ea căuta sprijin în clasa latifundiarilor și a marilor proprietari de sclavi; dar în practică, adică în administrația de stat și eclesiastică, în conducerea armatei, în relațiile cu popoarele vecine și în problemele producției încerca de multe ori o adaptare la nevoile zilei și inova, însă nu în mod sistematic, ci numai pentru că nu mai putea lucra cu metodele învechite. Împăratul avea putere de muncă, însă era de o vanitate inconștientă și fără margini, și avea o atitudine aproape meschină². Politica statului nu urma o linie precisă și bine calculată, ci oscila după epoci și oameni sau după influențele și capriciile dominante. Ambițiile nemăsurate au impus sacrificii fără precedent pentru toate paturile populației; și rareori provinciile au cunoscut o opresiune mai înspăimîntătoare ca în epoca aceea³. „Domnia lui Iustinian, atît de strălucită în aparență, a fost în realitate o țesătură de expediente, prin care un monarh ambițios și fără scrupule, dar neputincios, căuta să cîrpească o stare de lucruri putredă și iremediabil pierdută. Oștirile lui, care erau în realitate niște bande de prădători, au sleit de ultimele mijloace de trai provinciile pe care le cutre-erău, fără să reușească măcar cu numele, decît pentru foarte scurtă vreme, să le alipească la imperiul de la Constantinopol⁴”.

Velisarios, cel mai celebru comandant de oști din epoca lui Iustinian, s-a născut cam pe la anul 500 în localitatea Germane (Γερμανεια, Γερμανή),

¹ *Războiul cu goții*, IV, 17, 1—8; W. BLÜMNER, în RE, seria a II-a, vol. II (1921), 1724—1727; R. HENNING, *Die Einführung der Seidenraupenzucht ins Byzantinische Reich*, în *Byzantinische Zeitschrift*, XXXIII (1933), p. 295—312 și *Terrae incognitae*, II, Leiden, 1950; N.V. PIGULEVSKAIA, *Византийская дипломатия и торговля с шелком в V-VII вв.*, în : *Византийский Временник*, I (1947), p. 184—214 și *Византия на путях в Индию*, Moscova, 1951, p. 86 ș.u. Alături de mătasea chineză, lumea mediteraneană a cunoscut și folosit în epocile elenistică și romană-timpurie o mătase provenită din Asia Anterioară și prelucrată în special în insula Cos (*Cooe vestes*).

² E. STEIN, *Histoire du Bas-Empire*, II, p. 277 și 282.

³ CH. DIEHL, *Justinien et la civilisation byzantine au VI^e siècle*, Paris, 1901, p. 300; B. RUBIN, *Das Zeitalter Justinians*, I, Berlin, 1960.

⁴ A. PHILIPPIDE, *Originea romînilor*, I, Iași, 1925, p. 417.

azi Separeva Banja, pe râul Dzermen din bazinul Dupnitsa (Bulgaria), în Dacia Mediterranea. Era un bun tehnician militar, dar nu se interesa de problemele politice și administrative și căuta să scape de răspunderile în acest domeniu¹.

Insemnătatea operei lui Procopius Procopius avea de acasă o cultură temeinică, iar ca însoțitor al lui Velisarios și-a dobândit o sumă de cunoștințe politice, militare, geografice și etnografice, pe care a putut apoi construi o operă istorică durabilă. Descrierea epocii sale se bazează în cea mai mare parte pe observații, experiență și informații proprii, iar stilul este clar, viguros și expresiv. Prin întindere și amploare, prin varietatea știrilor cuprinse în ea, prin frumusețea unor descrieri și prin noutatea peisajului contribuția lui Procopius este cea mai bună realizare nu numai din secolul al VI-lea, ci din întreaga literatură bizantină. Autorul a avut destulă cunoaștere a vieții, a știut să se informeze, să vadă și să judece și era înzestrat cu talent literar, încât a lăsat în urmă o operă care se citește cu interes și în zilele noastre, stînd alături de lucrările istoricilor de seamă ai antichității ca Tucidide, Polibiu, Titus Livius, Tacit și Ammianus Marcellinus. Istoria slavilor din epoca veche a găsit în Procopius un informator de mare valoare, care n-a privit totdeauna spre lumea „barbară” de atunci cu prejudecățile specifice lumii bizantine. Însuși tonul operei este plin de tragism și aspru, bazat pe convingerea profundă că rînduiala lucrurilor nu era cea normală și că gloria și puterea împărăției romane se găseau puse la grea încercare în fața populațiilor migratoare.

În politica internă Procopius n-a văzut totdeauna neajunsurile și lipsurile de care suferea societatea vremii sale. El s-a ascuns după paravanul unor interese înguste și a privit de pe poziția latifundiarilor lezați de pe urma războaielor, judecînd cu asprime toate inițiativele potrivnice: de aici ura împotriva lui Iustinian și a oamenilor politici ridicați de dînsul, scepticismul față de doctrina creștină, ai cărei reprezentanți uzurpaseră o parte din averile foștilor proprietari de sclavi, și critica adusă oricăror încercări de reforme fiscale. Însă istoricul nu putea spune totdeauna lucrurilor pe nume, deși își exprima dragostea pentru adevărul istoric: de aceea pragmatismul său a făcut loc uneori conceptului de „soartă”, un țap ispășitor care arată în mod indirect atotputernicia tiraniei imperiale din epoca aceea².

¹ STEIN, *op. cit.*, p. 284—285.

² E. RENAN, *Essais de morale et de critique*, 2-e éd., Paris, 1860, p. 269—286; F. DAHN, *Procopius von Cäsarea. Ein Beitrag zur Historiographie der Völkerwanderung und des sinkenden Römertums*, Berlin, 1865; W. S. TEUFFEL, *Studien und Charakteristiken zur griechischen und römischen sowie zur deutschen Literaturgeschichte*, Leipzig, 1871, p. 191—236; L. v. RANKE, *Weltgeschichte*, Teil IV, Abt. 2, Leipzig, 1883, p. 285—312; J. HAURY, *Zur Beurteilung des Geschichtschreibers Procopius von Caesarea*, Progr. München, 1896; K. KRUMBACHER, *Geschichte der byzantinischen Literatur*, 2-te Aufl., München, 1897, p. 230—237; A. et M. CROISSET, *Histoire de la littérature grecque*, V. Paris, 1908; F. J. USPENSKI, *История Византийской Империи*, I, St. Peterburg, 1913; N. IORGA, *Médaillons d'histoire littéraire*. 1. *Procopie*, in *Byzantion*, II (1925), p. 427—438; G. SOYTER, *Prokop als Geschichtsschreiber des Vandalen- und Gotenkrieges*, in *Neue Jahrbücher für Antike und deutsche Bildung*, II (1939), 97—108; M. V. LEV-TSCHENKO, *Byzance des origines à 1453*, trad. par P. Mabille, Paris, 1949; O. VEH, *Zur Geschichtschreibung und Weltauffassung des Prokop von Caesarea*, Teil I—III, Bayreuth, 1950—1951, 1951—1952, 1952—1953.

Influența ei Agathias, în *Περὶ τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας*, care cuprinde evenimentele dintre anii 552—558, laudă opera lui Procopius și temeinicia ei (*ἀκριβεία*)¹. Menandros Protector (*Προτίκτωρ*), în istoria sa (558—582), încearcă să-i imite procedeele retorice², Theophylaktos Simokattas, în *Οἰκουμένη ἱστορία* (582—602), o citează³, Euagrius, în *Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία* (431—594), îl folosește în cartea a IV-a și îl laudă⁴. Cronica arabă a lui Ioannes din Nikiu, de pe la anul 640, tradusă în etiopiană în 1602, vorbește de „renumita operă” a lui Procopius⁵. Theophanes Confessor în *Χρονολογία* sa (anii 284—813) se sprijină pe el și îl critică uneori⁶. Photios (827—circa 893) îl citește și îl pomenește cu elogii⁷.

Konstantinos Porphyrogenetos (913—959), atît în opera sa proprie, cît și în colecția de extrase organizată de dînsul, folosește din plin lucrările lui Procopius⁸. *Lexiconul Suda* îl cunoaște și îi dedică un articol substanțial⁹. Ioannes Kinnamos, cam pe la anul 1180, îl citează și îi imită procedeele stilistice¹⁰.

Faima lui Velisarios și pretinsa lui existență mizerabilă din ultima parte a vieții au ajuns motiv literar, începînd de la Renastere, în literaturile italiană, engleză, franceză și germană¹¹. Împărăteasa Teodora, cu origine umilă și cu trecut îndoielnic, a slujit ca motiv în istoria teatrului și a muzicii în veacurile XVII—XIX, iar portretul Amalasunthei a inspirat un artist din Polonia¹².

Manuscrise Cele opt cărți *Despre războaie* (*ὑπὲρ τῶν πολέμων λόγοι*, în manuscrise *Ἱστορίαι*, la Photios *Ἱστορικόν*) pornesc indirect de la un arhetip comun și formează două grupe de manuscrise¹³: a) cărțile I-IV; b) cărțile V-VIII.

¹ *Agathiae historiarum libri*, ed. L. Dindorf, în *Historici Graeci Minores*, vol. II, Leipzig, 1871, p. 132—432.

² *Menandri fragmenta*, ed. L. Dindorf, în *Historici Graeci Minores*, vol. II, p. 1—131; *Excerpta de legationibus*, ed. C. De Boor, Berlin, 1903, p. 170—221, 442—477; *Excerpta de sententiis*, ed. U. Ph. Boissevain, Berlin, 1906, p. 18—26.

³ *Theophylakti Simocattae historiae*, ed. C. De Boor, Leipzig, 1887.

⁴ *The ecclesiastical history of Euagrius with the scholia*, ed... by J. Bidez and L. Parmentier, Londra, 1898; A. TRICCA, *Euagrio e la sua fonte più importante Procopio*, în *Roma e l'Oriente*, IX (1915), p. 45—51, 102—111, 185—201, 283—302; X (1915), p. 51—62, 129—145.

⁵ *Chronique de Jean évêque de Nikiou*. Texte éthiopien trad. par Zotenberg, Paris, 1883.

⁶ *Theophanis Chronographia*, rec. C. De Boor, I—II, Leipzig, 1883—1885.

⁷ *Bibliotheca*, 63 și 160.

⁸ *Excerpta historica iussu imp. Constantini Porphyrogeniti*. edd. Boissevain, De Boor, Büttner-Wobst, I—IV, Berlin, 1903—1906.

⁹ *Suidae lexicon* I—V, ed. Ada Adler, Leipzig, 1928—1938.

¹⁰ F. HÖRMANN, *Beiträge zur Syntax des Johannes Kinnamos*, Diss. München, 1938.

¹¹ M. LEBERMANN, *Bellisar in der Literatur der romanischen und germanischen Nationen*, Diss. Heidelberg, 1899.

¹² RUBIN, 587—599.

¹³ C. BAUER, *Handschriftliches zu Prokop*, în: *Abhandlungen aus dem Gebiete d. klass. Altertumswissenschaft* W. Christ zum 60. Geburtstag dargebracht. München, 1891, p. 412—421; J. HAURY, *Über Prokophandschriften*, în *Sitzungsberichte der bayerischen Akad. d. Wiss., philol.—hist. Kl.* 1895, I, p. 125—176; M. E. COLONNA, *Gli storici bizantini dal IV al XV secolo. I storici profani*, Napoli, 1956, p. 109; MORAVCSIK, *Byzantinoturcica*, I, p. 491; RUBIN, 273.

- a) G = Vatic. 1001, saec. XIV;
 O = Vatic.-Ottobon. 82, saec. XIV;
 P = Paris. 1702, saec. XIV;
 V = Vatic. 152, saec. XIV;
- b) K = Vatic. 1690, saec. XIII;
 v = Vatic. 152, saec. XIV;
 L = Medic.-Laurent. LXIX, 8, saec. XIV;
 R = Paris. 1699, saec. XV;
 A = Ambros. 75, saec. XIV;
 e = Medic.-Laurent. IX, 32, saec. XIV;
 W = Vatic. 1301, saec. XVI;
 r = Vatic.-Reg. 84, saec. XVI;
 D = Ambros. 3, saec. XVI;
 m = Monac. 87, saec. XVI;
 f = Monac. 513, saec. XVI.

Ediții Editio princeps: D. Hoescheliuss, *Augustae Vindelicorum*, 1607. Ediții integrale: G.L. Maltretus (cu traducere latină), Paris, 1662—1663, în *Corpus Parisinum*, reprodusă și în *Corpus Byzantinae Historiae* de la Veneția, în anul 1729; W. Dindorf (cu traducere latină), I—III, Bonn, 1833—1838; J. Haury, I—III, Teubner, Leipzig, 1905—1913; H.B. Dewing — G. Downey (cu traducere engleză), I—VIII, Londra—New York, 1914—1940. Ediții parțiale: D. Comparetti, *La guerra gotica di Procopio di Cesarea*, în *Fonti per la storia d'Italia*, 23—25, Roma, 1895—1898, cu traducere italiană¹.

Traduceri În limba latină: Leonardo Aretino (= Bruni), *De bello Italico adversus Gothos*, Fuligno, 1470, 1507, 1534 (tălmăcirea a fost făcută în anul 1441); Chr. Persona, Roma, 1506; H. Grotius, Amsterdam, 1655; C.L. Maltretus, 1662—1663; C.L. Muratori, 1723. În limba italiană: Nicolo di Lonigo, rămasă în manuscrisul Codex Ambrosianus A 272 inf. saec. XV; B. Egio, Veneția, 1544; G. Rossi-Compagnoni, în *Collana degli antichi scrittori greci volgarizzati*, Milano, 1828—1830; D. Comparetti, Roma, 1895—1898. În limba franceză: G. Paradin, Lyon, 1578; Fumée Sieur de Genillé, Paris, 1587. În limba engleză: H. Holcroft, Londra, 1653; H.B. Dewing — G. Downey, Londra — New York, 1914—1940. În limba germană: F. Kanngiesser, I—IV, Greifswald, 1827—1831; D. Coste, Leipzig, 1885. În limba rusă: S.P. Kondratiev, Moscova, 1950.

¹ J. HAURY, *Kritisches zu Prokop*, în *Philologus*, XLVIII (1889), p. 756—760; J. HAURY, *Procopiana*, I, Progr. Augsburg, 1891; *Procopiana*, II, Progr. München, 1893; M. KRAŠENNIKOV, Къ критикѣ текста второй тетрады «Υπερ τῶν πολέμων» Προκοπία кесарійского, în *Византийский Временник*, V (1898), p. 439—482 și VI (1899), p. 288—291; H. van HERWERDEN, *Ad Procopium*, în *Mnemosyne*, XXXIV (1906), p. 40—58, XXXV (1907), p. 324—334; F. BÜCHELER, *Procopiana*, în *Rheinisches Museum für Philologie*, LXIII (1908), p. 152—155; H. KALLENBERG, *Procopiana*, în *Rheinisches Museum für Philologie*, LXXI (1916), p. 246—269, 507—526, LXXIV (1925), p. 155—163.

Notă la tălmăcirea Opera capitală a lui Procopius intitulată *Războaiele* (I–II de față Războiul cu perșii, III–IV Războiul cu vandalii, V–VIII

Războiul cu goții) s-a păstrat în două grupe de manuscrise, în care cărțile I–IV apar împreună și formează o grupă, iar cărțile V–VIII alcătuiesc cea de a doua grupă. Această împărțire în grupe de câte patru cărți, adică în tetrade, este foarte veche și nu pare a fi întâmplătoare, ci se datorește, probabil, autorului însuși. Cu vremea, tetrada a doua, adică *Războiul cu goții*, s-a desprins din ansamblul operei și a circulat singură, ca o lucrare de sine stătătoare, în care cărțile V–VIII au devenit I–IV; apoi s-a ivit și obiceiul să fie citate în felul acesta; încît în practica contemporană cartea a V-a din opera integrală a *Războaielor* poate fi citată drept cartea I din *Războiul cu goții*, și așa mai departe. De aceea în tălmăcirea de față, cărțile I–IV din *Războiul cu goții* corespund cărților V–VIII din lucrarea integrală, numită *Războaiele*. Astfel, cititorul poate cita, de pildă, pasajul despre morile de apă din Roma în două feluri: sau se raportează la titlul general *Războaiele* și în această împrejurare scrie V, 19, 19, sau folosește titlul mai restrîns *Războiul cu goții* și trimite la I, 19, 19.

Am lucrat după textul ediției Haury (1905) și am avut mereu sub ochi traducerile C. Maltretus (1663), F. Kanngiesser (1831), D. Comparetti (1895–1898) și S.P. Kondratiev (1950). M-am străduit să păstrez cît mai mult cu putință din Procopius și să dau aproape o simplă transcriere a lui: cu mijloacele stilistice care îi sînt specifice, cu topica, uneori insolită, cu lexicul său concret și intuitiv, dar plin de vigoare și original în multe privințe.

RĂZBOIUL CU GOȚII

CARTEA ÎNTÎI

1

Deci în Libia le-a mers romanilor în felul acesta. Dar eu voi trece la războiul cu goții și voi povesti mai întâi cele întîmplăte goților și italo-ților înainte de acest război. Pe vremea cînd stăpînea în Bizanț Zenon, în apus se afla la putere Augustus, pe care romanii îl numeau alintător Augustulus, deoarece căpătase domnia încă de copil și conducea tatăl său Orestes, un bărbat cu multă pricepere. Cu cîtva timp mai înainte romanii își făcuseră întîmplător aliați pe sciri, alani și alte cîteva neamuri gotice, după ce le fusese dat să îndure din partea lui Alarih și Attila cele povestite de mine în cărțile de mai înainte. La ei, cu cît se înălțau toate ale barbarilor, cu atît scădea faima ostașilor romani; și, sub falnicul nume de alianță, erau stăpîniți și strîmtorați de către străini; aceștia îi apăsau și, pe lîngă alte multe date de bună voie, în cele din urmă cereau să împartă cu dînșii ogoarele din Italia. Îi porunceau lui Orestes să le dea din ele a treia parte; și fiind el prea puțin hotărît să îndeplinească acest lucru, repede îl uciseră. Era printre dînșii unul cu numele Odoacru, care slujea între lăncierii împăratului; acesta se arătă gata să le facă cele dorite, dacă ei l-ar aduce la putere. Luînd astfel domnia, acesta nu i-a pricinuit împăratului nici un rău, ci l-a lăsat să trăiască mai departe ca persoană privată. Și astfel, dîndu-le barbarilor a treia parte din ogoare, el și i-a apropiat în chip statornic și și-a întărit domnia timp de zece ani.

¹ În Libia avuseseră loc lupte cu vandalii în anii 531—536.

² Zenon a domnit între 474—491, iar Romulus Augustulus între anii 475—476.

³ Scirii sînt pomeniți numai în acest loc, pe cînd despre alani va mai veni vorba de cîteva ori de aici încolo. Alarih, rege got între 395—410, a dat lupte în Peninsula Balcanică și în Italia. Attila a stăpînit peste huni, între 444—453.

⁴ Goții erau *foederati*.

⁵ Orestes a murit în anul 476.

⁶ Odoacru era din neamul scirilor și a ajuns în Italia în anul 470; după 472 a făcut parte din garda imperială, iar în 476 a ajuns rege. A murit la Ravenna în 493, ucis de Theuderih.

9 Tot în acea vreme ridicară armele împotriva romanilor și goții, care
 locuiau în Tracia, ce le fusese dăruită de către împărat. Ei se aflau sub
 conducerea lui Theuderih, un patrician ajuns în Bizanț la rangul de consul.
 10 Înțelegînd și cumpănind bine lucrurile, împăratul Zenon îl sfătui pe Theu-
 derih să meargă în Italia, să se lupte cu Odoacru și să cucerească pentru
 11 sine și pentru goți domnia împărăției apusene. Căci pentru un om ca
 dînsul, înălțat de altfel pînă la demnitatea de senator, ar fi mai bine să-l
 înfrunte pe tiran și să domnească peste romani și peste toți italoții decît
 să ridice armele împotriva împăratului și să cadă în asemenea primejdie.
 12 Theuderih se lăsă ademenit de aceste cuvinte și porni spre Italia, fiind urmat
 de poporul goților; ei își puseră în căruțe copiii, femeile și toate acareturile
 13 pe care erau în stare să le ducă. Cînd ajunseră la țărmul golfului ionic,
 nu putură trece dincolo, deoarece nu aveau la îndemînă corăbii. Înaintară
 deci pe marginea golfului și făcură un înconjur prin ținuturile taulanților
 14 și neamurilor de pe acolo. Cei din preajma lui Odoacru le ieșiră în întîmpi-
 nare, dar fură înfrinți în mai multe lupte, apoi se închiseră împreună cu
 conducătorul lor în Ravenna și în locurile bine întărite din alte cîteva
 15 ținuturi. Goții trecură la asalt și izbutiră să pună stăpînire, într-un fel sau
 în altul, pe toate celelalte locuri; numai în cetatea Caesena, la o depărtare
 16 de 300 de stadii de Ravenna, unde era întimplător și Odoacru, nu putură
 de loc pătrunde, nici prin înțelegere și nici cu sila. Căci Ravenna este
 așezată într-o cîmpie joasă, foarte aproape de golful ionic și-i lipsesc doar
 două stadii spre a fi maritimă, dar se înfățișează anevoie de înfruntat, atît
 17 pentru corăbii cît și pentru armata pedestră. Corăbiile nu pot ajunge pînă
 la țărm, deoarece le stă împotrivă însăși marea, care are fund adînc abia
 de la 30 de stadii încolo; iar pînă la mal, cu toate că navigatorilor le pare
 foarte aproape, este de fapt destul de departe, din pricina întinderii adîn-
 18 cimilor. Pentru o armată pedestră nu-i de loc ușor de ajuns pînă la dînsa,
 deoarece fluviul Pad (numit și Eridan, care curge dinspre hotarele celților)
 și alte riuri navigabile, împreună cu cîteva lacuri, împrejmuesc și scaldă
 19 cetatea din toate părțile. În fiecare zi se întîmplă acolo un lucru de mirare.
 Dimineața, marea ia înfățișare de rîu și pătrunde pe continent cale cît
 poate merge un om în toată puterea într-o zi, ajungînd navigabilă în mij-
 20 locul uscatului; seara tîrziu își desface drumul de ape, se retrage și-și duce
 undele îndărăt. Cei care au de dus în oraș lucruri de trebuință sau au de
 luat din el, pentru comerț sau altă pricină, își așază încărcătura în corăbii,
 le trag pe acestea în locul unde se formează de obicei drumul de ape și

⁹ Aproximativ în anul 488.

¹³ Pe țărmul golfului ionic, astăzi marea Adriatică, lingă Epidamnos (Dyrrhachium) locuiau taulanții.

¹⁵ Caesena, astăzi Cesena, se află în provincia Aemilia, la aproximativ 60 de km. de Ravenna.

¹⁶ Un stadiu avea cam 200 de metri.

¹⁸ Numele de Pad (*Padus*, *Pados*) a venit probabil de la celți, iar Eridanos apare în poezia clasică: se spunea că în el cădeau lacrimile surorilor lui Phaethon și se prefăceau în chihlimbar. Acesta era importat în Grecia, din Marsilia și Italia de miazănoapte.

așteaptă fluxul. Când vine, corăbiile se înalță treptat de pe sol și alunecă, iar marinarii se aștern pe treabă și navighează. Iar lucrul acesta se întâmplă mereu, nu numai acolo, ci pe tot țărmul din acele părți, pînă în preajma orașului Aquileia. Dar nu se ivește de obicei la fel, în orice timp; cînd lumina lunii se arată încă slabă, înaintarea mării nu-i stăruitoare; dar de la al doilea pătrar înainte și pînă la lună nouă, fluxul ajunge de obicei mai puternic. Deci acestea sînt astfel.

Trecuseră trei ani de cînd goții și Theuderih asediau Ravenna. Goții se săturaseră de stat, iar cei din jurul lui Odoacru sufereau din lipsa celor trebuitoare pentru trai: luînd deci ca mijlocitor pe episcopul din Ravenna, ei ajunseră la o înțelegere, și anume ca Theuderih și Odoacru să locuiască în Ravenna, avînd fiecare aceleași drepturi. Un timp oarecare ei păzîră înțelegerea făcută, dar după aceea, aflînd, zice-se, Theuderih că Odoacru ar unelti împotriva sa, îl chemă cu gînd ascuns la masă și-l ucise; apoi își alătură pe barbarii rămași, foștii lui dușmani care se aflau acolo și luă asupra sa stăpînirea goților și italoților. Dar n-a vrut să ia nici semnele și nici titlul unui împărat roman, ci a trăit numai cu numele de rege (căci astfel obișnuiesc barbarii să-și numească conducătorii); însă în oblăduirea supușilor a folosit toate cîte sînt hărăzite în chip firesc unui împărat. Căci a avut deosebită grijă de treburile justiției și a întărit paza legilor; a străjuit cu tărie țara împotriva barbarilor dimprejur și s-a înălțat pînă pe culmea înțelepciunii și bărbăției. N-a săvîrșit nici o nedreptate față de supuși; nici el însuși, dar nici n-a lăsat pe alții să încerce așa ceva, în afară de faptul că goții au împărțit între dînșii partea de pămînt care fusese dată de către Odoacru soldaților săi. După nume tiran, Theuderih a fost de fapt un adevărat împărat, cu nimic mai prejos decît oricare dintre aceia care s-au ridicat, de la început, în această demnitate; iar goții și italoții i-au arătat dragoste multă; și acestea, chiar pînă dincolo de marginile firii omenești. Căci în conducerile politice, totdeauna, unii doresc una, alții alta; se întâmplă că stăpînirea este repede încuviințată de cei cărora le plac faptele ei, dar îi supără pe cei care au o cale deosebită. A trăit treizeci și șapte de ani, temut de toți dușmanii, și s-a săvîrșit lăsînd în urmă nespusă durere printre supușii săi. A încetat din viață în chipul acesta.

Symmachus și ginerele său Boetius erau de neam nobil străvechi; ei ajunseseră fruntași în senatul roman și consuli. Trăindu-și, ca nimeni altul, filozofia și îngrijindu-se de dreptate, alinînd cu mulți bani lipsurile cetățenilor și străinilor și bucurîndu-se de deosebită cinste, amîndoi și-au atras asupra lor invidia unor oameni foarte răi. Theuderih se lăsa înduplecat de învinuirile lor mincinoase, cum că ar pune la cale schimbări, și-i ucise pe cei doi bărbați, iar averile lor le trecu pe seama statului. Cîteva zile mai pe urmă, în timp ce prînzea, slujitorii îi puseră pe masă un cap mare de pește. Lui Theuderih i se păru că este capul lui Symmachus, ucis de curînd. Cu dinții înfipti în buza de jos, cu ochii care se uitau urît și crud, el

²² Aquileia ținea în veacul al V-lea de Ravenna și era un port însemnat.

²³ Anicius Manlius Severinus Boethius s-a născut la 480 și a desfășurat o activitate literară remarcabilă. A fost învinuit de legături cu Bizanțul și aruncat în temniță împreună cu socrul său Symmachus. Acolo și-a scris celebra *Mîngîiere a filozofiei* (*De consolatione philosophiae libri V*) și a fost executat împreună cu acesta în anul 524.

37 părea că amenință cu strășnicie. Însăpăimîntat de această vedenie și cuprins
 38 de fiori fără seamăn, Theuderih fugi în grabă spre pat și, dînd poruncă
 39 să fie acoperit cu mai multe pături, rămase nemișcat. Apoi povesti medicului Elpidios toate cele întîmplate și se căi de greșeala săvîrșită față de Symmachus și Boetius. Plîngînd și căindu-și fapta, el muri nu mult după aceea, după ce făcuse față de supușii săi această primă și cea din urmă nedreptate, deoarece nu cercetase bine, ca de obicei, și dăduse vina pe cei doi bărbați.

2

1 După moartea sa, luă domnia Atalarih, nepot al lui Theuderih de la
 2 una din fetele sale; acesta avea opt ani și era crescut de mama sa Amalasuntha, deoarece tatăl său murise. Nu multă vreme după aceea, în Bizanț
 3 luă domnia Iustinian. Fiind tutoarea copilului, Amalasuntha ținea în mîini domnia; ea se descurca cu deosebită pricepere și dreptate și se arăta la fire
 4 întocmai ca un bărbat. Cît timp a stat în fruntea statului, nici unul dintre
 5 romani n-a primit pedeapsă corporală și n-a ispășit prin luarea averii. Ea nu îngăduia acest lucru nici goților, care erau porniți pe nedreptăți față de
 6 aceia; ci chiar copiilor lui Symmachus și Boetius le-a dat înapoi averea. Amalasuntha dorea ca fiul ei să fie obișnuit în felul de viață al conducătorilor
 7 romani și-l îndemna să meargă la școala dascălului de scris și citit. Alegînd printre goți trei bătrîni, pe care îi socotea mai pricepuți și mai
 8 potriviți dintre toți, le-a poruncit să petreacă împreună cu Atalarih. Dar goților nu le făcea nici o plăcere acest lucru, căci rîvneau nedreptate față
 9 de supuși și voiau ca stăpînul lor să domnească mai degrabă în felul barbarilor. O dată mama îl lovi pe copil în camera de culcare, pentru o greșeală
 10 oarecare, iar el fugi de acolo plîngînd în încăperea bărbaților. Goții ieșiți în întîmpinare făcură din aceasta o întîmplare grozavă; ei o defăimau
 11 pe Amalasuntha și ziceau că ar urmări, fără întîrziere, moartea copilului, pentru a-și lua alt bărbat și a domni împreună cu dînsul asupra goților și
 12 italoților. Se adunară deci cei mai de vază dintre ei și se duseră la Amalasuntha; ei o învinuiau că nu-l crește pe rege cum trebuie și nici cum le
 13 trebuie și cum le este lor de folos; deoarece știința scrisului îl îndepărtează pe om de bărbăție, iar învățătura bătrînilor, de cele mai multe ori, are ca
 14 urmare teama și josnicia. Deci cel care va da cîndva dovadă de îndrăzneală în faptă și va ajunge mare prin faimă trebuie ferit de frica dascălilor
 15 și lăsat să se îngrijească de arme. Mai ziceau că nici Theuderih nu îngăduise vreodată cuiva dintre goți să-și trimită copiii la dascălul de scris
 16 și citit. Căci el le spunea tuturor: dacă se va furișa în ei frica de bici, niciodată nu vor fi vrednici să înfrunte cu bărbăție spada și lancea. O îndemnau
 17 deci să-și amintească neapărat că tatăl ei murise ca stăpîn peste atîta pămînt și avusese o domnie care nu ținuse de el niciodată mai înainte, măcar că
 nici nu auzise de învățatură. „Așadar, stăpîna, ziceau ei, lasă-i pe acești dascăli să-și ia de acum sănătate bună, iar tu dă-i lui Atalarih în-

² Theuderih a murit în anul 526. Iustinian a domnit între 527—565.

soțitori de aceeași vîrstă, care să petreacă împreună cu dînsul răstimpul de înflorire și să-l îndemne la vitejie, după obiceiul barbarilor“.

Auzind acestea, Amalasuntha nu le încuviință; dar fiindu-i teamă de uneltirile oamenilor, se arată ca și cum cuvintele i-au pricinuit plăcere; ea îngădui tot ce cereau de la ea barbarii. După ce-l părăsiră bătrînii, în preajma lui Atalarih se aflau ca însoțitori de viață cîțiva copilandri, încă neajunși la vîrsta adolescenței și nu cu mult mai mari decît dînsul. Îndată ce atinseră această vîrstă, ei îl îndemnă la băutură și dragoste de femei și-l făcură cu deprinderi peste măsură de rele și neascultător de mamă-sa pînă la prostie. Încît el, nici nu se gîndea să-i poarte de grijă, cu toate că barbarii unelteau acum pe față împotriva ei și-i porunciră, fără rușine, să se retragă din palat. Amalasuntha nu se lăsă copleșită de învinuirile goților și nici nu-și pierdu cumpătul, ca femeie ce era, ci-i făcu să simtă autoritatea de rege: ea alese trei barbari mai cu vază și mai vinovați de trădare față de dînsa și le porunci să se ducă în ținuturile cele mai îndepărtate ale Italiei, dar nu împreună, ci cît mai departe unul de altul. Și ei fură într-adevăr trimiși, sub cuvînt că ar avea acolo de păzit țara de năvala dușmanilor. Totuși acești bărbați, prin mijlocirea prietenilor și rudelor (căci se mai întilneau și mergeau toți cale lungă pînă la dînșii) unelteau și mai departe împotriva Amalasunthei. Nemaiputînd îndura, ca femeie, toate acestea, îi veniră în minte următoarele: trimise la Bizanț, să-l întrebe pe împăratul Iustinian, dacă i-ar fi cu voie ca Amalasuntha, fiica lui Theuderih, să se retragă la dînsul, deoarece dorește să plece cît mai repede din Italia. Bucuros de veste, împăratul chemă femeia să vină și porunci să i se pregătească cea mai frumoasă casă din Epidamnos, pentru ca Amalasuntha să se oprească acolo la sosire și să petreacă cît timp va pofti, iar după aceea să se ducă în Bizanț. Auzind acestea, Amalasuntha alese din rîndurile goților cîțiva bărbați îndrăzneți și cît mai credincioși față de dînsa și le porunci să-i omoare pe cei trei amintiți mai sus, care se făcuseră cei mai vinovați de revolta împotriva-i. Apoi așeză într-o corabie, printre alte bogății, patru sute de funți de aur; sui pe ea cîțiva dintre oamenii cei mai de încredere și le porunci să se îndrepte spre Epidamnos, iar cînd vor ajunge acolo să aștepte în port, dar să nu ridice nimic din încărcătură, pînă nu vor primi poruncă de la dînsa. Ea luă aceste măsuri cu scopul de a se opri acolo, cînd va auzi că cei trei s-au prăpădit, și de a întoarce înapoi corabia nemaivînd nimic de temut din partea dușmanilor ei; iar dacă s-ar întîmpla ca unul din ei să trăiască, atunci nu i-ar mai rămînea nici o nădejde ar fugi cît mai în grabă și, împreună cu averile, și-ar găsi scăpare pe pămîntul împăratului. Cu astfel de gînd trimise Amalasuntha corabia la Epidamnos; și ajungînd în portul Epidamnos, cei care aveau în seamă lucrurile îndepliniră porunca. Puțin mai tîrziu, după ce uciderile fuseseră duse la îndeplinire, precum voia, Amalasuntha trimise după corabie; ea rămase în Ravenna și își întări domnia în modul cel mai statornic.

²⁴ Cetatea Epidamnos fusese întemeiată în anul 627 î.e.n. și a primit mai tîrziu numele Dyrrhachium (azi Durës, în Albania): de acolo pornea în antichitate cunoscuta *via Egnatia*, care ducea la Bizanț.

1 Trăia printre goți unul cu numele Theudatos, fiul Amalafridei, sora
 lui Theuderih: el era acum înaintat în vîrstă, cunoscător al limbii latine
 2 și al învățăturilor platonice, dar cu totul nepriceput în războaie și lipsit
 în mare măsură de bărbăție, însă cu pornire diabolică spre îmbogățire. A-
 cest Theudatos ajunsese stăpîn peste cele mai multe pămînturi din Etru-
 3 ria și se grăbea să le ia proprietarilor, cu sila, și ceea ce le mai rămăsese. Căci
 a avea un vecin, i se părea lui Theudatos o nenorocire. Amalasuntha cău-
 4 ta să-i potolească acest zel, de aceea el era supărat totdeauna și nu o pu-
 tea suferi. El făcea planuri să dea Etruria pe mîna împăratului Iustinian,
 5 pentru a primi bani mulți și rangul de senator și a-și petrece restul vieții
 în Bizanț. Pe cînd plănuia Theudatos acestea, sosiră din Bizanț soli la pon-
 tificele Romei: Hipatios, episcopul Efesului și Demetrios din Philippi, în
 6 Macedonia, spre a duce discuții în legătură cu dogma, asupra căreia creș-
 tinii nu se înțeleg între dînșii. Eu cunosc neînțelegerile, dar nu le voi amîn-
 ti aici cîtuși de puțin. Căci socotesc curată nebunie să cercetezi cu deamă-
 7 nuntul natura lui dumnezeu, cum și în ce fel este; deoarece pentru om, cred,
 nici cele omenești nu-s cu totul pe înțeles, dar încă cele în legătură cu na-
 tura lui dumnezeu. Deci fie acestea trecute sub tăcere de mine, fără pri-
 8 mejdie, numai pentru a nu arăta necredință față de lucruri venerate. Căci
 eu n-aș spune nimic altceva despre dumnezeu decît că e atotbun și le
 9 are pe toate în puterea sa. Dar despre acestea zică fiecare cum crede că se
 pricepe, și preot și laic. Întîlnindu-se deci în taină cu acești soli, Theuda-
 10 tos îi rugă să-i vestească împăratului Iustinian toate cîte le pusese el la
 cale și să-i spună cele arătate de mine mai înainte.

Între timp Atalarih, căzînd în desfrîu fără margini, fu cuprins de bo-
 11 la ftiziei. De aceea Amalasuntha era nehotărîtă și nu știa ce să facă. Căci
 n-avea încredere în cuvîntul copilului, ajuns în acest hal de nesimțire;
 iar dacă Atalarih însuși ar fi murit, socotea că viața ei nu mai putea fi la
 12 adăpost, după ce ea se pusese rău cu cei mai de vază dintre goți. De aceea
 ținea să dea în mîna împăratului Iustinian puterea peste goți și italoții,
 13 spre a scăpa ea însăși. Tocmai sosea acolo din întîmplare senatorul Alexan-
 14 dru împreună cu Demetrios și Hypatios. Căci împăratul auzise că vasul
 Amalasunthei ancorase în portul Epidamnos, dar ea nu sosise încă, deși
 trecuse multă vreme. El îl trimitea pe Alexandru să cerceteze totul în le-
 15 gătură cu Amalasuntha și să-l înștiințeze; îl trimitea pe Alexandru ca sol,
 sub cuvînt că era neliniștit de cele întîmplate în Lilybaeum (despre care
 am vorbit în cărțile de mai înainte); că zece huni fugiseră din armata din
 Africa, venind în Campania, iar Uliaris, care păzea Neapolis, îi primise la dîn-
 sul, cu îngăduința Amalasunthei; apoi pentru că goții, care se războiau
 16 cu gepizii lingă Sirmium, se arătaseră dușmănoși față de orașul Gratiana,
 așezat într-o margine a Iliricului. El amintea toate acestea Amala-
 sunthei într-o scrisoare și-l trimitea la dînsa pe Alexandru. Ajungînd

⁵ Pontificele Romei (Ῥόμης ἀρχιεπίσκοπος) era papa, iar episcopii Hypatios și Demetrios reprezentau punctul de vedere al bisericii din împărăția bizantină.

¹⁶ Lilybaeum, astăzi Marsala, punct de sprijin al cartaginezilor în Sicilia după anul 396 î.e.n., apoi centru administrativ roman, a ajuns în veacul I *municipium*, în veacul al III-lea s-a înălțat la rangul de *colonia* și după aceea a decăzut în mod continuu.

la Roma, acesta îi lăsa pe episcopi să facă treburile pentru care veniseră, iar el se duse la Ravenna și se înfățișă la Amalasuntha; îi vesti în taină cuvintele împăratului, iar scrisoarea i-o dăde pe față. În ea se spuneau următoarele: „Cetatea Lilybaeum, care este a noastră, ne-ai luat-o cu sila și o stăpânești; pe fugarii barbari, foști ai mei, i-ai primit la tine și n-ai găsit încă cu cale să ni-i dai înapoi; ci ai mai săvârșit și nedreptăți față de cetatea mea Gratiana, fără nici o vină. De aceea se cuvine să te gîndești ce sfîrșit pot avea toate acestea“. După ce citi această scrisoare adusă pentru dînsa femeia răspunse astfel: „Unui împărat mare și vrednic îi stă bine, mai degrabă, să aibă grijă de un copil orfan și cu neștiință de cele ce se întîmplă, decît să-l dușmănească fără nici o pricină. Căci lupta, în care n-ai potrivit de seamă, nu aduce izbîndă vrednică de laudă. Tu îi fluturi amenințător în vînt lui Atalarih: Lilybaeum, zece fugari și greșeala făcută din neștiință de către ostașii noștri (care mergeau împotriva unor dușmani comuni) față de o cetate prietenă. Nu, împărate, nu așa; ci adu-ți aminte că atunci cînd ai pornit cu armata împotriva vandalilor, noi nu ți-am fost piedică, ci ți-am deschis, binevoitori, drum spre dușman și piață pentru găsirea celor de trebuință, apoi ți-am dat atîta mulțime de cai și mai ales de pe urma lor ai dobîndit înfrîngerea dușmanilor. Căci pe bună dreptate, aliat și prieten se numește nu numai acela care te însoțește în lupte împotriva vecinului, ci și acela care te ajută cu toate cele trebuitoare pentru război. Gîndește-te că în timpul acela flota ta nu avea unde trage la țarm, din larg, decît în Sicilia și n-ar fi fost în stare să se îndrepte spre Libia fără lucrurile cumpărate acolo. Deci, ceea ce a fost mai de căpetenie pentru izbîndă, de la noi ai avut. Dar cine dă ieșire celor aflați în primejdie e drept să tragă și foloase de pe urma victoriei. Și ce poate fi mai plăcut pentru om, împărate, decît înfrîngerea dușmanului. Și de fapt, ni se întîmplă că nu puțin lucru pierdem noi, prin faptul că n-avem parte de pradă, după legea războiului. Iar acum ai vrea să ne iei și Lilybaeum din Sicilia, care se află de mult în stăpînirea goților: o stîncă, împărate, fără nici un preț. S-ar cuveni să-i îngădui în schimb lui Atalarih să-ți fie de ajutor în treburi de cea mai mare însemnătate, dacă se întîmplă să fi fost ea mai înainte în stăpînirea ta.“ Acestea le scrise Amalasuntha împăratului de ochii lumii, iar pe ascuns făgădui să-i dea pe mîna toată Italia. Cînd ajunseră în Bizanț, solii vestiră toate împăratului Iustinian: Alexandru, ceea ce gîndea Amalasuntha, iar Demetrios și Hypatios cele aflate de la Theudatos; pentru că Theudatos avea multă trecere în Etruria și ajunsese acolo stăpîn peste pămînturi întinse, el ar fi putut duce la îndeplinire, fără greutate, cele făgăduite. Împăratul se arătă foarte bucuros de aceste știri și-l trimise repede în Italia pe Petru, bărbat de neam iliric, originar din Thessalonicae, unul dintre retorii din Bizanț, de astfel priceput, blînd și înzestrat din fire cu darul de a îndupleca.

4

În timp ce acolo se întîmplau acestea, mulți din Etruria îl pîrîră pe Theudatos la Amalasuntha că-i nedreptățește pe toți din părțile acelea și le ia fără vină ogoarele: toate, pînă și domeniile casei împăratești, pe care

2 romanii obișnuiesc să le numească patrimoniu. De aceea femeia îl chemă
pe Theudatos să dea socoteală. După ce-l dovedi pe deplin în fața învinui-
3 torilor, îl sili să înapoieze tot ce luase pe nedrept și-l trimise astfel acasă.
Și ciocnindu-se de atunci puternic cu acest om, ea îi ajunsese după aceea de
nesuferit, deoarece el era prea stăpînit de pofta de avere, iar acum nu mai
putea face nedreptăți și silnicie.

4 Între timp Atalarih fu răpus de boală și se stinse, după opt ani de
domnie. Amalasuntha (căci trebuia să i se întîmple nenorocirea) nu ținu
seamă de firea lui Theudatos și de ceea ce săvîrșise ea de curînd, ci crezu
5 că nu va avea nici o neplăcere din partea lui, dacă îi va face omului un
mare bine. Ea trimise deci după dînsul și, cînd veni, îl luă cu binișorul
și-i spuse că dînsa înțelegea de mult ce se gîdea despre copilul ei, anume
6 că va muri îndată, deoarece îi auzise pe toți medicii spunînd la fel, iar ea
însăși simțea cum se macină trupul lui Atalarih. Văzînd deci că goții și
italioții nu au o părere bună despre Theudatos, în care mai stăruia neamul
lui Theuderih, a căutat să-l curețe de numele cel urît, pentru a nu mai fi nici
7 o piedică în calea chemării lui în domnie. Și a mai avut grijă totodată de
drepturile sale : dacă se vor mai ivi învinuitori, nedreptățiți de dînsul, să
nu mai aibă cui se plînge de cele săvîrșite, ci să le fie lor stăpîn un potrivnic.
8 Apoi, spălat astfel de pată, să-l cheme să domnească. Însă el va trebui să
se lege prin jurăminte cît mai aprige că va domni cu numele de Theudatos,
9 dar puterea o va avea de fapt ea însăși, întocmai ca și mai înainte. Auzînd
acestea, Theudatos primi cu jurămint tot ce voia Amalasuntha, însă cu
10 gînd ascuns, deoarece ținea minte ce-i făcuse ea mai înainte. Astfel înșelată
de propriul ei gînd și de jurămintele lui Theudatos, Amalasuntha îl puse
11 în domnie. Și trimițînd soli la Bizanț, bărbați goți, vesti toate acestea
împăratului Iustinian.

12 Luînd în mîini conducerea, Theudatos le făcu pe toate altfel decît
13 nădăjduse ea și făgăduise dînsul. Își atrase de partea sa rudele celor omorîți,
de altfel multe la număr și cu deosebită vază și ucise pe cîtiva dintre
cei prielnici Amalasunthei, iar pe ea însăși o aruncă în închisoare, în vreme
14 ce solii nici nu ajunseseră încă în Bizanț. Există în Etruria un lac numit
Vulsinion, în mijlocul căruia se înalță o insulă mică de tot, dar cu o fortăreață
15 puternică. Acolo o ținea închisă Theudatos pe Amalasuntha. Și temîndu-se
că prin aceasta îl supără pe împărat, cum s-a și întîmplat, el trimise bărbați
din senatul roman, anume pe Liberius și Opilion împreună cu alți cîtiva,
16 să-l înduplece pe împărat din toată inima, vestindu-i și încredințîndu-l că
din partea lui nimic neplăcut nu i s-a întîmplat Amalasunthei, măcar că ea
săvîrșise față de dînsul, mai înainte, lucruri grozav de urîte. Cu acest prilej
17 scrisese împăratului, și o sili și pe Amalasuntha să-i scrie, împotriva voinței ei.
Așadar, acestea stăteau astfel. Între timp Petru fusese trimis în solie și primise
poruncă de la împărat să se întîlnească înainte de toate, în taină, cu Theu-
18 datos, încredințîndu-i-se prin jurămint să nu împărtășească nimănui nimic
din ceea ce făcea, ci să întărească cele în legătură cu Etruria, apoi să se

⁴ Atalarih a murit în anul 534, în ziua de 10 octombrie.

¹⁴ Volsinii, la confluența a două mici riuri din Etruria, era și o cetate puternică, din care s-au păstrat pînă azi resturi arheologice importante.

întîlnească cu Amalasuntha și să rînduiască pe ascuns soarta întregii Italii, în felul cum se înțeleseseră amîndoi mai înainte. Însă pe față, el mergea ca sol pentru Lilybaeum și celelalte treburi amintite adineaori. Căci împăratul încă nu auzise nimic despre moartea lui Atalarih, despre domnia lui Theudatos și de cele întîmplate Amalasunthei. Pornind la drum, Petru se întîlni cu solii Amalasunthei și află mai întîi cele în legătură cu domnia lui Theudatos. Apoi, puțin mai tîrziu, ajunse în cetatea Aulona, din golful ionic și, întîlnindu-i pe cei din preajma lui Liberius și Opilion, află cum se petrecuseră toate. El vesti totul împăratului și se opri acolo.

Auzind acestea, împăratul se gîndi să-i neliniștească pe goți și pe Theudatos; el scrisese o scrisoare către Amalasuntha și o vesti că se străduiește să-i poarte de grijă cît mai mult cu putință, iar lui Petru îi porunci să nu țină de loc ascunse aceste lucruri, ci să le spună pe față, lui Theudatos și tuturor goților. Unii dintre solii întorși din Italia povestiră împăratului toată întîmplarea, și dintre toți, mai ales Liberius. El era un bărbat deosebit de frumos și de vrednic și în stare să spună adevărul. Numai Opilion stăruia într-una că Theudatos nu greșise cu nimic față de Amalasuntha. Cînd sosi în Italia, Petru află că Amalasuntha nu mai era în viață. Căci rudele goților uciși de dînsa se duceau la Theudatos și-l încredințau cu tărie că nici viața lui și nici a lor nu este la adăpost pînă cînd nu vor îndepărta în grabă dintre dîșii pe Amalasuntha. El le îngădui, iar ei se duseră în insulă și o uciseră în grabă pe Amalasuntha. Știrea a îndurerat peste măsură pe toți italioții și pe ceilalți goți; căci femeia avusese grijă, cu nespuse tărie, de orice faptă bună, după cum am arătat puțin mai înainte. Petru îi mărturisi în fața lui Theudatos, și celorlalți goți, că pentru această grozăvie, între ei și împărat va fi de acum război fără curmare. Dar, din prostie, Theudatos îi ținea în cinste și ocrotea pe ucigașii Amalasunthei; el încerca să-l înduplece pe Petru și pe împărat că nu încuviințase niciodată acest lucru; ci fapta aceasta urîtă fusese săvîrșită de către goți, fără îngăduința și, mai ales, împotriva voinței sale.

5

S-a întîmplat că în acest timp își făcu nume bun Velisarios, în lupta împotriva lui Gelimeros și a vandalilor. Cînd auzi împărațul de cele petrecute Amalasunthei, se pregăti repede de război, în al nouălea an al domniei sale. Porunci lui Mundus, comandantul ilirilor, să se ducă în Dalmația, supusă goților, și să încerce a lua Salonae. Mundus era barbar de neam, dar cu multă tragere de inimă pentru treburile împăratului și priceput în războaie. Pe Velisarios îl trimise cu corăbiile, împreună cu patru mii de soldați recrutați sau aliați și cam trei mii de isaurieni. Comandanți erau vestiții Constantin și Bessas din părțile Traciei și Peranios din Iberia, vecină cu mezii, din familia regelui iberilor; el venise de bună voie la romani mai înainte, din

²¹ Aulona, pe țărmul Adriaticeii, la hotarul de sud-vest al Macedoniei, azi Vlora, în Albania.

¹ Velisarios s-a născut în localitatea Germania, la granița dintre Tracia și Iliria, în jurul anului 505. A luptat mai întîi împotriva perșilor, apoi după 533 împotriva vandalilor, al căror șef Gelimeros a fost luat prizonier în anul 534.

² Salonae, cetate cu puternice tradiții culturale, pe malul Adriaticeii, azi Split, în Iugoslavia.

ură față de perși; peste trupele regulate de călăreți se aflau Valentinus, Magnus și Innocentius; peste cele pedestre, Herodianos, Paulus, Demetrius și Ursicinus; iar peste isauri, Ennes. Îi mai urmau două sute de aliați huni și trei sute de mauri. Conducător suprem era Velisarios, avînd alături de dînsul lăncieri și scutieri mulți și încercați. Îl mai însoțea și Fotios, fiul soției sale Antonina, din prima căsătorie, încă tînăr și abia mijindu-i barba, dar foarte priceput și puternic din fire mai presus decît îl arăta vîrsta. Împăratul porunci lui Velisarios să se îndrepte de formă spre Cartagina, dar cînd va ajunge în Sicilia, să coboare acolo, ca pentru o nevoie oarecare, apoi să încerce să pună stăpînire pe insulă. Și dacă va fi cu puțință să facă acest lucru fără osteneală, s-o țină bine și să n-o mai slobozească din mînă; iar dacă se va ivi vreo piedică, să se retragă în grabă spre Libia, fără să dea nimănui seamă de această intenție.

Trimîtînd solie și pe lingă conducătorii francilor, le scrisese în felul acesta: „Goții ne-au luat cu sila Italia noastră; și nu numai că nu le-a venit niciodată în minte să ne-o înapoieze, dar ne-au mai spus și cuvinte grele și fără măsură. De aceea am fost siliți să-i înfruntăm cu armele; se cuvine să duceți împreună cu noi acest război, fiindcă ne unește credința cea adevărată, care respinge rătăcirea arienilor, precum și disprețul nostru comun împotriva goților”. Astfel le scrisese împăratul și le trimise daruri, înțelegîndu-se cu ei să le dea și mai multe, în clipa cînd vor ajunge la fapte. Iar ei făgăduiră cu multă bunăvoință să lupte împreună cu dînsul. Mundus, cu armata sa, sosi în Dalmația și se încăieră cu goții care îl întîmpinară acolo; după ce-i înfrînsese în luptă, luă în stăpînire Salonae. Velisarios pluti pe mare spre Sicilia și cucerii Catania. Apoi se îndreptă spre Syracusa și alte cetăți și le supuse prin bună înțelegere, fără nici o osteneală; numai că goții, aflați de pază în Panormos, se bizuiră în zidul împrejmuitor (căci era loc întărit) și nu vrură cîtuși de puțin să se predea lui Velisarios, ci îi porunciră să-și retragă în grabă armata de acolo. Cumpănind că nu-î chib să ia cetatea pe uscat, Velisarios porunci flotei să intre în port, care se întindea pînă la meterez, dar se găsea în afara zidului împrejmuitor și era cu totul pustiu. Cînd pătrunseră corăbiile acolo, se nimeri că catargele erau mai înalte decît crestele zidurilor. El umplu repede toate bărcile corăbiilor cu arcași și le înălță în vîrfurile catargelor. Din pricina aceasta, fiind loviți de la înălțime, dușmanii căzură într-o spaimă de neînvîns și dădură îndată cetatea Panormos în mîinile lui Velisarios, de bună voie. Din clipa această împăratul avu tributară toată Sicilia și o ținu supusă. Pentru Velisarios a fost atunci o întîmplare fericită mai presus decît s-ar putea mărturisi prin cuvinte. Căci luînd titlul de consul după victoria asupra vandalilor, se mai afla încă în această demnitate în momentul cînd a cucerit toată Sicilia, iar în ultima zi a consulatului a intrat în Syracusa, fiind aclamat de armată și de sicilienii și aruncînd tuturora monede de aur. Căci nu i se rînduise aceasta

⁹ Goții erau arieni încă de pe vremea episcopului Vulfila, din veacul al IV-lea. Arianismul și adepții concepției religioase profesate de Arios manifestau nemulțumiri împotriva creștinismului oficial din acele timpuri.

¹² Panormos, azi Palermo, port încăpător și oraș într-o regiune foarte prielnică, pe coasta de nord-vest a Siciliei.

¹⁸ Velisarios a intrat în Syracusa la 31 decembrie, anul 535.

anume, dar i-a căzut omului un noroc : să cucerească pentru romani toată insula și să intre în Syracusa tocmai în ziua în care își încheia slujba de consul și ajungea consular (dar nu cum se petrecea de obicei, adică în senatul din Bizanț, ci aici). I s-au întâmplat deci lui Velisarios, în felul acesta, clipe de fericire.

6

Auzind aceasta, Petru stăruia și mai mult, și nu mai contenea de a-l înspăimînta pe Theudatos. Iar el, îngrozit și căzut într-o stare de nu putea scoate o vorbă, ca și cum ar fi ajuns prizonier alături de Gelimeros, ferindu-se de toți ceilalți, veni pe ascuns să se înțeleagă cu Petru ; și se învoiră între dînșii astfel : Theudatos va da împăratului Iustinian toată Sicilia, și îi va trimite în fiecare an o coroană de aur de trei sute de litre ; iar cînd va cere împăratul, pînă la trei mii de luptători goți. Theudatos nu va avea de loc voie să ucidă un preot sau un senator ori să-i ia averea pe seama statului, decît cu învoirea împăratului. Dacă Theudatos ar dori să-l înalțe pe careva dintre supușii săi la rangul de patrician sau în altă demnitate senatorială, nu va face el acest lucru, ci îl va cere împăratului. În aclamații, poporul roman va striga întîi numele împăratului și după aceea pe al lui Theudatos, în teatre, în ipodromuri sau oriunde va fi nevoie de așa ceva. Statuie de bronz sau de alt material niciodată nu se va pune numai pentru Theudatos, ci totdeauna pentru amîndoi și vor fi așezate astfel : la dreapta, pentru împărat ; iar la stînga, pentru Theudatos. Scriind deci pe temeiul acestei înțelegeri, Theudatos îl lăsă pe sol să se ducă.

Puțin mai tîrziu, groaza i se furișă în suflet și-l împinse pe om într-o teamă fără margini, chinuindu-i mintea, care se înspăimînta numai la auzul numelui de război ; căci dacă nu-i vor plăcea împăratului cele hotărîte împreună cu Petru, va avea de înfruntat numaidecît războiul. Deci trimise îndată după Petru, care ajunsese acum la albanii, și stînd împreună de vorbă, în taină, îl întrebă pe om, dacă crede că înțelegerea făcută va fi pe placul împăratului. Iar acela răspunse că așa bănuiește. — „Dar dacă toate acestea nu-i vor fi de loc pe plac, zise el, ce se va întîmpla ?” — „Va trebui să duci război, mărite”, răspunse Petru. — „Dar e cu dreptate așa ceva, preaiubite sol” ?, zise el. Iar acela, luîndu-i repede cuvîntul, spuse : „Și cum să nu fie cu dreptate, preabunule, ca fiecare să-și păstreze în suflet felul de a fi ?” — „Dar ce înseamnă aceasta ?”, întrebă Theudatos. „Că tu ai multă tragere de inimă să faci filozofie, zise el, iar Iustinian, împăratul romanilor, să fie om vrednic. E o deosebire, în sensul că cel care practică filozofia niciodată nu va fi înclinat să aducă oamenilor moarte, mai ales unei mulțimi atît de mari, și aceasta din pricina învățaturii lui Platon : fiind adeptul ei, ți se cuvine deci să fii cu totul nepătat de ucidere. Dar pentru Iustinian nu-i de loc necuviincios să ceară o țară care de mult timp este supusă stăpînirii sale”. Înduplecat de acest temei, Theudatos făgădui să-și încredințeze domnia împăratului Iustinian și jură pentru toate

² Litra (λίτρα) cîntărea aproximativ 333 grame.

⁷ La albanii, în original *ἐν Ἀλβανοῖς*.

¹⁰ Platon (427—347 î.e.n.), filozof idealist cu multă trecere, pînă în preajma domniei lui Iustinian.

12 acesteia împreună cu soția sa. Dar pe Petru îl legă cu jurămintă să nu împăr-
 13 tăsească împăratului, decît după ce va vedea că împăratul respinge prima înțe-
 14 legere. Cu această învoială îl trimise împreună cu dînsul și pe Rusticus, un preot
 15 roman dintre cei mai apropiați de dînsul. Acestora le înmînă și scrisori.
 16 Ajungînd în Bizanț, Petru și Rusticus vestiră împăratului prima înțe-
 17 legere, după cum le ceruse Theudatos. Deoarece împăratul nu vru de loc
 18 să primească conținutul ei, îi arătară cele scrise în a doua. Scrisoarea dădea
 19 următoarele lămuriri : „Eu nu sînt străin de curtea împărătească. Căci mi-a
 20 fost dat să mă nasc în casa regelui și unchiului meu și să fiu crescut în mod
 21 vrednic de neamul nostru ; la războaie și la turburările lor nu mă pricep
 22 de loc, căci obișnuit să ascult de timpuriu, cu patimă, discuții filozofice și
 23 trăind numai în ele, mi s-a întîmplat să fiu pînă astăzi departe de vîltoarea
 24 luptelor. De aceea nu-mi pare bine de loc să duc o viață plină de primejdii
 25 pentru cîntea de a fi rege, cînd mi-i îngăduit să scap de amîndouă ; deoarece
 26 nici una din ele nu-mi face plăcere : una are ca pedeapsă îndestularea, fiind
 27 imbuibată cu toate bunătățile, iar cealaltă, cînd nu ești chinuit, duce la
 turburare. Însă eu, dacă aș avea pămînturi care să-mi aducă un venit de cel
 puțin douăsprezece cîntare, n-aș mai stăruî mult pentru domnie și ți-aș
 încredința numaidecît puterea peste goți și italoți. Căci mi-ar fi mai drag să
 trăiesc ca agricultor, fără să fac nimic, decît să mă zbat în grijile domniei,
 care mă aruncă dintr-o primejdie în alta. Dar trimite-mi cît mai degrabă
 un bărbat căruia să-i dau pe seamă Italia și treburile domniei“. Scrisoarea
 lui Theudatos atît lămurea. Iar împăratul, bucuros peste măsură, răspunse
 în felul acesta : „De multă vreme cunoșteam din auzite că ești un om
 cuminte, iar acum știu acest lucru și din faptă, prin aceea că ai găsit potrivit
 să nu aștepți sfîrșitul războiului ; căci unii l-au încercat, dar s-au înșelat
 amarnic. Și nu-ți va părea rău niciodată că faci din noi prieteni în loc de
 dușmani. Ci vei avea și cele pe care le ceri de la noi, dar ți se va mai
 cuveni, de asemenea, să fii scris pentru cînstirile cele mai de frunte ale
 romanilor. Deci eu trimit acum pe Athanasios și pe Petru, spre a întări cele
 dintre noi printr-o înțelegere oarecare. Va mai veni la tine în curînd și
 Velisarios spre a pune temei tuturor celor hotărîte între noi“. Scriind
 acestea, împăratul trimise pe Athanasios, fratele lui Alexandru, pe care îl
 folosisese ca sol pe lîngă Atalarîh, după cum am spus, apoi din nou pe retorul
 Petru, amintit mai sus ; le porunci să dea lui Theodatos pămînturile casei
 împărătești, numite patrimoniu, și după ce vor întări înțelegerea dintre ei
 prin scrisori și jurămintă, să-l cheme pe Velisarios din Sicilia spre a lua și
 păstra reședința regală și toată Italia. Iar lui Velisarios îi porunci să
 meargă la ei cît mai repede, cînd vor trimite după dînsul.

7

1 În vreme ce împăratul făcea acestea și solii erau rînduiți să se ducă în
 2 Italia, goții sosiră cu oaste multă în Dalmația, sub conducerea lui Asina-
 rius, Gropa și a altora. Cînd se apropiară de Salonae, fură întîmpinați de

¹⁰ Cîntare, în original *κατηνάρια* : *centenarium* era o monedă de aur sau o valoare corespunzătoare acesteia. Prin mijlocire bizantino-slavă s-a ajuns la *cîntar* din limba romînă.

Maurikios, fiul lui Mundus, care venise acolo numai cu câțiva oameni, nu pentru luptă, ci în recunoaștere. Ivindu-se o încăierare puternică, căzură cei mai vrednici și mai cu vază dintre goți, iar romanii aproape toți, împreună cu comandantul lor Maurikios. Când auzi Mundus toate acestea, fu adînc îndurerat de cele întîmplate și, cuprins de o furie nespusă, se repezi în grabă spre dușmani, fără nici o rînduială. După o luptă crîncenă, se întîmplă că romanii învinseseră, însă avură o izbîndă în felul lui Kadmos. Căci cei mai mulți dintre dușmanii de acolo căzură și se produse o retragere strălucită : dar, pe cînd ucidea și urmărea pe cine se întîmpla, fără să-și mai poată ține cumpătul, din pricina nenorocirii fiului său, Mundus fu străpuns de către unul dintre fugari și căzu ; și cu aceasta, urmărirea luă sfîrșit și amîndouă armatele se retraseră. Atunci romanii își aduseră aminte de cuvintele Sibilei, cîntate pe vremuri, care li se păreau că sînt un semn neobișnuit. Căci glăsuia acea profetie : „Cînd va fi luată Africa, lumea și ființa ei vor pieri”. Dar oracolul nu vestea așa ceva, ci arăta numai că Libia va cădea din nou sub romani și mai adăuga că atunci va muri Mundus, împreună cu copilul său. Căci spune în felul acesta : *Africa capta Mundus cum nato peribunt*. Deoarece în limba latină *Mundus* înseamnă „lume”, ei crezură că prezicerea era cu privire la lume. Deci acestea s-au întîmplat astfel. În Salonaie n-a pătruns nimeni. Căci romanii se retraseră spre casă, fiindcă rămăseseră cu totul fără conducători, iar goții, nemaiavind pe nici unul dintre cei mai vrednici, ajunseră să se teamă și puseră stăpînire pe cetățile de prin acele părți ; căci nu aveau încredere în zidul împrejmuit al Salonei ; și de altfel, nici romanii, care locuiau acolo, nu le arătau prea multă bunăvoință.

Cînd auzi acestea, Theudatos nu mai ținu socoteală de loc de solii care veniseră la dînsul. Căci, din fire, era gata pentru necredință și nu stăruia niciodată într-un lucru, ci cădea totdeauna la întîmplare, fără să judece și fără să țină seama de împrejurări, alunecînd către teamă fără margini și apoi, dimpotrivă, spre nespusă cutezanță. Iar în clipa aceea, aflînd de moartea lui Mundus și Maurikios, se zborși peste măsură, în nepotrivire cu faptele, și socoti să-și bată joc de solii veniți la dînsul. Deoarece Petru îl învinuia într-o zi că-și calcă făgăduiala făcută împăratului, Theudatos îi chemă pe amîndoi în fața poporului și le spuse următoarele : „Măreț lucru sînt solii și fără îndoială vrednic de cinste pentru toți oamenii ; dar solii se bucură de acest drept numai pînă în clipa cînd păzesc cu discreție cuvenită demnitatea soliei. Căci uciderea unui sol oamenii o socotesc îndreptățită, atunci cînd se învederează că el îl jignește pe rege sau merge să se culce cu femeia altuia”. Theudatos îi aruncă lui Petru aceste cuvinte, nu pentru că se apropiase de vreo femeie, ci spre a-l încredința că erau împrejurări care puteau duce la uciderea unui sol. Solii răspunseră astfel : „Căpetenie peste goți,

⁵ Kadmos, după legendă, întemeietorul Tebei, ucide un balaur și aruncă dinții lui în pămînt. Din ei răsar oameni înarmați care seucid unii pe alții, pînă cînd rămîne unul singur. Eteokles, nepotul lui Kadmos, impresoară Teba și-l ucide pe fratele său Polynikes, dar cade și el străpuns de lance, iar cele două armate se retrag.

⁶ Legenda Sibilei a luat naștere în Asia, s-a răspîndit în Italia de sud și a ajuns apoi la Roma. Preoții dădeau înadins răspunsuri ambigue, pe care credincioșii le interpretau apoi după cum le convenea. În textul lui Procopius citatul este dat în limba latină.

lucrurile nu stau cum zici tu și nici nu poți face, prin învăluiri bicisnice, ca solii să ascundă oamenilor faptele nesănătoase. Căci solul nu poate să se culce cu femeia altuia, chiar dacă ar vrea, deoarece pentru el nu-i lesne să aibă nici măcar apă fără voia paznicilor. Iar cuvintele pe care le spune el, după ce le aude de la cel care îl trimite, dacă se întâmplă să nu fie bune, nu trebuie de fapt să-i fie o vină pentru toate acestea, ci vina aceasta s-o aibă pe bună dreptate cel care l-a trimis. Căci solul are datoria să-și îndeplinească misiunea. Prin urmare, noi le vom spune pe toate, așa cum le-am auzit de la împărat, când ne-a trimis, iar tu ascultă cu îngăduință; căci dacă te tulburi, ajungi să nedreptățești oameni aflați în solie. Deci e timpul să îndeplinești de bună voie ceea ce ai făgăduit împăratului. Căci noi pentru aceasta am venit. Scrisoarea, pe care ți-a alcătuit-o, ai primit-o și o ai, iar rîndurile trimise frunțașilor goți nu le vom da altcuiva decît lor înșiși²⁸. Acestea vorbiră solii. Deoarece frunțașii barbarilor erau de față și auziră, îi rugară să înmîneze lui Theudatos rîndurile scrise pentru dînșii. Ele aveau următorul cuprins: „Avem grijă să vă primim în statul nostru și se cuvine să vă bucurați de acest lucru. Căci veți veni la noi, nu spre a fi umiliți, ci pentru a vă afla în și mai multă cinste. De altfel noi nu-i chemăm pe goți în locuri străine și necunoscute, ci în ținuturi care vă sînt obișnuite, după ce vi s-a întâmplat să stați un timp departe de ele. Pentru aceasta au fost trimiși acum Athanasios și Petru, pe care se cuvine să-i sprijiniți în toate”. Atîta lămurea scrisoarea. Citind toate acestea, Theudatos hotărî să nu îndeplinească nimic din cele făgăduite împăratului și îi ținea pe soli sub pază aprigă.

Aflînd împăratul toate acestea precum și cele întîmplate în Dalmația, trimise la iliri pe Constantianus, conducătorul celor care aveau grijă de grajdurile împărătești, rînduindu-i să adune acolo oaste și să încerce a cucerii Salonae, cînd îi va fi cu putință. Porunci lui Velisarios să se ducă repede în Italia și să-i socotească pe goți ca dușmani. Deci Constantianus se duse în Epidamnum și după un timp oarecare strînse acolo o armată. În vremea aceasta goții de sub conducerea lui Gropa sosiră în Dalmația cu altă armată și țineau în stăpînire Salonae. După ce-și desăvîrși bine pregătirea, Constantianus porni cu toată flota din Epidamnum și se îndreptă spre Epidaurum care se află în partea dreaptă, cum plutești în golful ionic. Acolo se întîmplă să se găsească oamenii trimiși în cercetare de către Gropa. Uitîndu-se ei la corăbii și la oastea lui Constantianus, li se păru că marea și tot țărîmul sînt pline de soldați. Venind la Gropa, îl încredințau că Constantianus duce cu sine zeci de mii de oameni. El fu cuprins de spaimă mare și socoti că nu-i nimerit să se întîlnească cu cei care îi veneau în întîmpinare, dar nici nu voia cîtuși de puțin să se lase împresurat de către oastea împăratului, atît de puternică pe mare: Îl neliniștea îndeosebi zidul împrejmuitor al Salonei, deoarece o bună parte din el se năruise, iar purtarea locuitorilor de acolo față de goți era cu totul îndoielnică. De aceea se întoarse cu toată armata și-și așeză în grabă tabăra în cîmpia dintre Salonae și orașul Scardona.

²⁸ Epidamnum se afla pe locul actualului port Durës (Durazzo) din Albania de astăzi, iar Epidaurum era mai sus de Acrivium (Kotar, Cattaro), pe teritoriul Iugoslaviei.

³² Scardona se afla mai sus de Salonae și Tragurium (Trogir, Traù), dar mai jos de Iader (Zadar), pe țărmul de răsărit al Adriaticei. Lissa (Issa) era insulă.

Constantianus porni din Epidaurum cu toate corăbiile și se duse în Lissa, care se află într-un sîn de mare. De acolo trimise pe cîțiva dintre însoțitorii săi să cerceteze cum stau lucrurile în preajma lui Gropa și să-i dea de știre. Aflînd de la ei toată împrejurarea, pluti repede spre Salonae. Cînd ajunse aproape de ea, coborî oastea pe uscat și se întări acolo. Alegînd cinci sute de oșteni și dîndu-le comandant pe Sifila, unul dintre lăncierii săi, le porunci să pună stăpînire pe o strîmtoare, despre care auzise că se află la marginea orașului. Iar Sifila făcu toate acestea. A doua zi, Constantianus și toată armata se îndreptară spre Salonae și traseră în port, împreună cu oastea pedestră și cu corăbiile. Constantianus avu grijă de zidul împrejmuit al Salonei și ridică la loc, în grabă, tot ce se năruise. Deoarece romanii erau stăpîni în Salonae, Gropa și armata goților, în ziua a șaptea, se sculară de acolo și se întoarseră la Ravenna. Astfel, Constantianus luă în stăpînire Dalmația și toată Liburnia și-și atrase spre dînsul pe toți goții, care erau așezați acolo. Deci cele cu privire la Dalmația stăteau în felul acesta. Iarna era pe sfîrșite și se încheia primul an al războiului descris de Procopius.

8

Lăsînd pază în Syracusa și în Panormos, Velisarios trecu cu cealaltă oaste din Messina la Rhegium (poetii spun că acolo erau Scila și Caribda); iar oamenii din părțile acelea năvăleau zilnic împotriva lui. Căci locurile erau lipsite de întărituri, din vechime, și nu puteau fi de loc păzite, îndeosebi împotriva furiei goților; deoarece, după cît se pare, ei aveau de suferit de pe urma acelei stăpîniri. Din rîndurile goților trecu de bună voie de partea lui Velisarios, împreună cu toți însoțitorii săi, Ebrimuth, ginerele lui Theudatos, care era căsătorit cu fata aceluia, Theudenanthe. Și fiind trimis îndată la împărat, printre alte cinstiri, i se întîmplă să ajungă și la vrednicia de *patricius*. Din Rhegium, armata merse pe jos prin ținuturile britilor și lucanilor, iar flota o însoțea pe lîngă țarm. Cînd ajunseră în Campania, ei se întîlniră într-un oraș din preajma mării, anume Neapolis, puternic prin firea locului și păzit de mulți goți. Velisarios porunci corăbiilor să se oprească în port, dincolo de bătaia săgeților, iar el însuși își așeză tabăra lîngă cetate și cuceri mai întii, prin bună înțelegere, o cetățuie aflată la margine; apoi fu rugat de cetățeni să le îngăduie să trimită în tabără cîțiva oameni mai de vază spre a-i spune ceea ce doresc, și, după ce vor fi ascultați, să poată da veste tuturor celorlalți. Neapolitanii trimiseră îndată pe Ștefan. Venind în fața lui Velisarios, acesta spuse următoarele: „Nu-i bine ce faci, conducătorule de oști, pornind cu război împotriva unor romani, care n-au săvîrșit nici o nedreptate; locuim într-o cetate mică și sîntem supravegheați de stăpîni barbari, încît nu avem putința să ne împotrivim, chiar dacă am vrea. Și se mai întîmplă că cei care

³⁷ Aici și în cele ce urmează Procopius socotește că anul se încheie la sfîrșitul iernii, prin care înțelege sfîrșitul lunii martie. Este vorba de primăvara anului 536. Iustinian se urcase pe tron la 1 aprilie 527.

³ Πατρις:ος, din latinul *patricius*, însemna „patrician, reprezentant al clasei stăpînitore”.

⁴ Brutii, vechi trib oscic puternic grecizat; lucanii, din ramura samniților, se aflau de asemenea sub înfrîurirea culturii elenice.

ne supraveghează și-au lăsat în mîinile lui Theudatos copiii, soțiile și lucrurile cele mai de preț și au venit să ne păzească pe noi. Deci dacă fac ceva în sprijinul vostru, vor fi arătați că trădeză, nu cetatea, ci pe ei înșiși. Iar dacă trebuie să spun adevărul, fără să ascund nimic, nici pentru voi înșivă nu-i bine să veniți împotriva noastră. Căci cucerind Roma, vă va cădea în mîini și Neapolis, fără nici o trudă; iar dacă acolo veți fi respinși, nu veți putea păstra nici cetatea aceasta. Așa că vă veți pierde vremea fără folos cu această împresurare“. Atît vorbi Ștefan.

Velisarios răspunse astfel: „De ne-am hotărît bine sau nu să venim încoace, nu vom da socoteală neapolitanilor. Vreau să cercetați ceea ce-i vrednic de hotărîrea voastră și să faceți ceea ce va putea fi de folos pentru voi înșivă. Primiți deci în cetate oastea împăratului, care vine pentru libertatea voastră și a tuturor celorlalți italoți, și nu alegeți pentru voi ceea ce ar fi mai trist decît orice. Căci cei care merg în război spre a scăpa de sclavie sau de altă rușine, cînd au noroc în luptă, sînt de două ori fericiți, deoarece dobîndesc o dată cu izbînda și descătușarea din nevoi; iar dacă sînt înfrinți, au mîngierea că nu urmează de bună voie o soartă mai amară. Dar cei care pot fi liberi fără război și intră în luptă spre a-și întări sclavia, chiar dacă se întîmplă să izbîndească, rămîn totuși păgubiți în lucruri de cea mai mare însemnătate; iar cînd sfîrșesc lupta mai rău decît s-au așteptat, alături de alte suferințe, mai au și nenorocirea înfrîngerii. Deci fie-le de-ajuns cît le-am spus neapolitanilor. Iar goșilor, care se află aici, le dăm puțința să aleagă: sau să vină în rîndurile noastre alături de marele împărat, ori să meargă acasă la dînșii fără să sufere nici o neplăcere. Căci dacă nici ei și nici voi nu veți ține seamă de toate acestea și veți îndrăzni să ridicați armele împotriva noastră, atunci vom fi nevoiți, cu voia lui Dumnezeu, să-i socotim drept dușmani pe cei care ne înfruntă. Iar dacă neapolitanii doresc să aleagă partea împăratului și să scape, în felul acesta, de sclavia amară, eu vă dau cuvînt și vă încredințez că veți avea de la noi ceea ce au nădărdit mai înainte sicilienii, și n-au putut spune că ne-am călcat jurămintele“.

Acestea fură cuvintele pe care Velisarios îl rugă pe Ștefan să le vestească poporului; iar lui, în chip deosebit, îi făgădui lucruri mari, dacă va îndemna pe neapolitani la cumințenie și sprijin față de împărat. Ștefan merse în cetate și vesti cuvintele lui Velisarios, arătînd că ar fi primejdios să se lupte cu împăratul. Îi mai veni în ajutor Antioh, un sirian care locuia de mult timp în Neapolis, pentru negoț pe mare, și se bucura acolo de multă trecere, din pricina priceperii și cinstei sale. Dar erau doi retori, Pastor și Asklepiodotos, cu deosebită vază la neapolitani și prieteni foarte buni cu goșii: ei nu doreau cîtuși de puțin o schimbare a împrejurărilor de față. Acești bărbați se sfătuiră să împiedice mersul faptelor și îndemnau mulțimea să ceară lucruri multe și grele și să-l lege pe Velisarios cu jurămint că le va da toate acestea în cea mai mare grabă. Scriind toate pe o foaie, în măsura în care nimănui nu i-ar fi trecut prin minte că vor fi primite de către Velisarios, o dădură lui Ștefan. Acesta veni din nou în tabăra împăratului și, arătînd scrisoarea, îl întrebă pe conducător dacă dorește să îndeplinească toate cîte cereau neapolitanii și se leagă pentru ele cu jurămint. Velisarios făgădui să le îndeplinească pe toate și-l lăsă să plece. Auzind acestea, neapolitanii încuviințară spusele lui și hotărîră în grabă să primească oastea împăratului în cetate. Ei se încredințau

unii pe alții că nu vor avea nici o neplăcere, deoarece le era destulă dovadă pilda sicilienilor. Căci acestora, îndată ce-au schimbat tiranii barbari cu domnia lui Iustinian, li s-a întâmplat că sînt liberi și feriți de orice neplăcere. Deci ei se îndreptau cu multă zarvă spre porți, pentru a le deschide. Goții nu erau bucuroși de ceea ce făceau, dar nefiind în stare să-i împiedice, se țineau de o parte. Pastor și Asklepiodotos adună poporul și pe goți într-un singur loc și grăiră următoarele : „Că mulțimea unei cetăți își primejduiește ființa și viața oamenilor, nu-i de loc de mirare, mai ales cînd nu întreabă pe nici unul dintre bărbații de vază, ci hotărește în toate după bunul ei plac. Dar pașiți spre pieire, împreună cu noi, și trebuie să vă dăm un îndemn, cel din urmă prinos patriei. Cetățeni, vedem că vă grăbiți să dați cetatea și pe voi înșivă lui Velisarios, care ne anunță că va face multe lucruri bune și se leagă pentru ele cu jurămintele cele mai strașnice. Într-adevăr, dacă ar putea să ne făgăduiască încă ceva, că va avea de partea sa puterea războiului, nimeni n-ar mai zice că toate acestea nu vă sînt prielnice. Căci a nu fi pe plac, în toate, celui care ne va stăpîni este o mare nebulie. Dacă însă lucrurile nu-s lămurite și nici unul dintre oameni nu poate lua asupra sa răspunderea pentru ceea ce va hotărî soarta, gîndiți-vă ce nenorociri vi se ivesc din această grabă. Căci dacă vor birui în război goții asupra dușamnilor, vă vor pedepsi ca pe niște inamici și oameni care ați săvîrșit faptele cele mai grozave față de dinșii. Deoarece n-ați fost siliți de cineva, ci ați trecut la trădare cu gînd să faceți neajunsuri. Iar dacă biruie Velisarios asupra dușmanilor, tot vom fi arătați ca oameni fără credință și necinstiți față de conducători ; și ca fugari ce vom fi, vom avea de la împărat pază pentru vecie, după cum se și cuvine. Căci cine găsește un trădător, la început se bucură ; deoarece, mulțumită lui, izbîndește ; dar mai tîrziu are bănuieli pentru faptele sale, îl urăște și se teme de cel care i-a făcut un bine, deoarece a avut dovezi de necredința sa. În împrejurarea de față, dacă vom rămîne credincioși goților și vom înfrunta cu bărbăție primejdia, ne vom bucura de mult bine după înfrîngerea dușmanilor ; iar dacă se va întîmpla să învingă Velisarios, va avea înțelegere față de noi. Căci bunăcredința în timp de nenorocire n-o pedepsește nimeni dintre oameni, decît doar un nebun. Dar ce-ați îndurat, că vă temeți de împresurarea dușmanilor, cînd nici nu vă lipsesc mijloacele, și nici nu sînteți opriți de la lucrurile de trebuință, ci stați acasă, putînd totuși să vă încredeți în ziduri și în oastea aceasta de pază ? Socotim că Velisarios nici n-ar fi ajuns cu noi la această înțelegere, dacă ar fi avut un pic de nădejde că va lua cetatea cu sila. Într-adevăr, dacă dorea să facă lucruri bune și în folosul nostru, nu trebuia să-i înspăimînte pe neapolitani și nici să-și întemeieze puterea pe fapta noastră nedreaptă față de goți, ci se cuvenea să înfrunte în luptă pe Theudatos și pe goți, pentru ca cetatea să cadă în stăpînirea învingătorilor, fără primejdia și trădarea noastră“. După ce spuseră acestea, Pastor și Asklepiodotos aduseră de față pe iudei, care încredeau că cetatea nu va simți lipsă de cele trebuitoare, iar goții întăreau prin cuvinte că vor păzi zidul împrejmuitor fără șovăire. Îndemnați de acestea, neapolitanii trimiseră vorbă lui Velisarios să se îndepărteze cît mai repede de acolo. Însă el trecu la asediu. Încercă în mai multe rînduri zidul împrejmuitor, dar fu respins cu multă pierdere de oșteni, mai ales dintre acei care se întîmplase să arate oarecare bărbăție. Căci întăriturile de zid din Neapolis, în parte din pricina mării, în parte prin firea locu-

45 rilor, erau cu neputință de atins, iar pentru cei care încercau, ele se dovedeau cu desăvîrșire greu de urcat, între altele, pentru că erau foarte abrupte. Distrugînd și apeductul, care ducea apă în cetate, Velisarios nu-i înspăimîntă din cale-afară pe neapolitani, căci fîntinile din lăuntru zidului împrejmuitor acopereau nevoile și nu prea dădeau prilej să se simtă lipsa acesteia.

9

1 Cei asediați trimiseră la Roma, fără să știe dușmanii, și cerură lui Theudatos să le vină în ajutor, cît mai repede cu putință. Dar Theudatos nu făcea
 2 nici cea mai mică pregătire pentru război, fiind din fire lipsit de bărbăție, după cum am spus mai înainte. Se zice că i s-a întîmplat și altceva, care l-a zguduit
 3 grozav și l-a aruncat într-o spaimă și mai mare; mie nu-mi vine să cred, dar totuși voi povesti. Theudatos avusese grijă și mai înainte să întrebe pe cei
 4 care mărturiseau că fac preziceri; iar atunci, neliniștit de cele ce se întîmpleau, ceea ce de obicei îi îndeamnă pe oameni la prorociri, întrebă pe unul dintre
 5 evrei, cu multă trecere în această privință, care va fi sfîrșitul acestui război. Acela îl îndemnă să închidă treizeci de porci în trei încăperi deosebite, să dea
 6 fiecărui număr de zece porci cîte un nume, adică goți, romani și oșteni împărătești, apoi să aștepte în liniște zilele hotărîte. Theudatos făcu întocmai. Iar
 7 cînd veni ziua, se duseră amîndoi în încăperi și se uitară la porci: găsiră că dintre cei care purtau numele de goți pieriseră toți și nu mai rămăseseră decît doi; se aflau în viață, afară de cîtiva, toți cîți căpătaseră numele de
 8 oșteni împărătești; iar cei care fuseseră porecliți romani, li se întîmplase să-și piardă părul și rămăseseră numai jumătate. Văzînd acestea și cumpănind
 9 sfîrșitul războiului, Theudatos fu cuprins, se zice, de o spaimă grozavă, deoarece știa bine că romanii vor pieri cam jumătate și vor fi despuiați de averi,
 10 goții înfrinți se vor împuțina ca neam numai la cîtiva; iar izbînda războiului, după omorîrea cîtorva oșteni, va fi de partea împăratului. De aceea, zice-se,
 11 Theudatos n-a mai avut nici o tragere de inimă să intre în luptă împotriva lui Velisarios. Dar despre acestea zică fiecare cum vrea, după cum crede sau
 12 nu crede în ele.

8 În vreme ce-i impresura pe neapolitani pe uscat și pe mare, Velisarios se arăta neliniștit; căci nu se aștepta să i se închine vreodată și nici nu nădăj-
 9 duia să-i învingă, deoarece avea în față un loc deosebit de greu. Și-i părea rău să-și piardă timpul acolo, socotind că va fi nevoit să meargă împotriva
 10 lui Theudatos și a Romei în timp de iarnă. Tocmai vestise oastea să se pregătească, cu gînd să plece cît mai repede, cînd i se ivi următoarea întîmplare
 11 fericită, într-o vreme cînd se afla în cea mai mare îndoială. Unul dintre isaurieni fu cuprins de dorința de a vedea construcția apeductului și modul în care
 12 cetatea primea apa trebuitoare. El pătrunse în apeduct într-un loc departe de cetate, unde îl distrusesse Velisarios, și merse înainte fără nici o greutate,
 13 deoarece, după distrugere, apeductul nu mai avea apă. Cînd ajunse în apropiere de zidul împrejmuitor, dădu peste o stîncă mare, așezată acolo nu de mîinile
 14 oamenilor, ci prin firea locului. Cei care construiseră apeductul, în vechime, îl legaseră de stîncă aceea și făcuseră prin ea o spărtură, nu cît era de ajuns
 15 să treacă un om, dar cît trebuie pentru scurgerea apei. Din pricina aceasta se întîmpla că apeductul nu avea aceeași lărgime pretutindeni: prin stîncă,

trecerea era îngustă, neputînd încăpea un om, mai ales dacă purta scut și platoșă. Pe cînd cumpănea aceasta în minte, îi păru isaurului că n-ar fi prea greu pentru oaste să pătrundă în cetate, dacă ar lărgi puțin acea spărtură. Fiind un necunoscut, care nu ajunsese niciodată să stea de vorbă cu vreunul dintre comandanți, el dădu știre despre acest fapt lui Paucaris, un isaurian cu vază printre scutierii lui Velisarios. Paucaris vesti îndată totul conducătorului. Înviorat de plăcerea acestei știri și făgăduind omului bani mulți, Velisarios trecu la faptă și porunci aceluiși isaurian să ia cu sine pe cîțiva și să străpungă cît mai repede stîncă, păzindu-se să nu dea nimănui ceva de bănuiră în legătură cu munca lor. Paucaris își alese cîțiva oameni potriviți pentru asemenea ispravă și pătrunse împreună cu ei, pe ascuns, în apeduct. Ajungînd la locul cu trecere îngustă prin piatră, ei se puseră pe treabă; dar nu tăiau stîncă cu topoare sau cu securi, spre a nu pricinui zgomot și da de știre dușmanilor de ceea ce fac, ci o sfărîmau fără încetare cu niște fiare ascuțite. Și în scurtă vreme făcură să poată trece prin ea un om cu scut și în platoșă.

Deoarece lucrurile mergeau foarte bine, Velisarios se gîndi că, intrînd oastea în Neapolis cu război, vor muri oameni și se va întîmpla ceea ce se întîmplă de obicei unei cetăți cucerite de către dușmani. El trimise repede după Ștefan și-i grăi următoarele: „Am văzut de multe ori cetăți cucerite și știu ce se petrece atunci: bărbații în puterea vîrstei sînt măcelăriți cu toții, iar femeile, care cer să fie ucise, n-au îngăduința să moară, ci sînt pîngărite și sufăr grozăvii vrednice de toată mila; copiii, lipsiți astfel de cine să-i hrănească și să-i crească, sînt nevoiți să ajungă sclavi și să slujească (pe lîngă toate) celor mai mîrșavi dintre oameni, care și-au mînjit mîinile cu sîngele părinților lor. Căci nu mai vorbesc, iubite Ștefane, de foc: prin el sînt distruse celelalte bunuri și frumuseți ale cetății. Văzînd ca într-o oglindă, din soarta cetăților cucerite mai înainte, că Neapolis va avea de îndurat toate acestea, mă cuprinde mila pentru ea și pentru voi. Am luat acum măsuri împotriva ei și va fi cu neputință să nu fie cucerită. Nu doresc unei cetăți vechi, care are de multă vreme locuitori creștini și romani, să ajungă asemenea soartă, mai ales că am sub comanda mea romani; dar, mai mult: în tabăra noastră se află un mare număr de barbari care și-au pierdut frați și rude în fața acestor ziduri; eu nu voi putea stăpîni furia acestora, dacă vom lua cetatea cu război. Deci, cît timp vi se mai dă să alegeți și să faceți cele prielnice pentru voi, hotărîți lucruri mai bune și căutați să scăpați de nenorocire. Dacă vi se va întîmpla, după cît se pare, atunci să nu dați vina pe întîmplare, ci, cum se cuvine, pe propria voastră voință”. Atît îi grăi Velisarios lui Ștefan și-l lăsă să plece. El se duse plîngînd la poporul neapolitanilor și le vesti printre gemete ceea ce auzise din gura lui Velisarios. Dar ei (căci nu le era dat neapolitanilor să ajungă fără vătămare supuși ai împăratului) nu se însăimîntară și nici nu se hotărîră să se închine lui Velisarios.

Atunci Velisarios rîndui cele trebuitoare pentru pătrunderea în cetate, în felul acesta. Pe la aprinsul luminilor, alese cam patru sute de oameni și puse în fruntea lor pe Magnus, comandantul trupei de călăreți, și pe Enneș,

șeful isaurilor ; le porunci să îmbrace toți platoșă și, după ce vor lua în mîini
scuturile și săbiile, să aștepte liniștiți pînă cînd le va face el semn. Trimise
după Bessas și-l vesti să rămînă cu dînsul, căci are nevoie să se sfătuiască
împreună cu privire la oștire. Tîrziu noaptea, împărtași lui Magnus și Ennes
ceea ce aveau de făcut. Arătîndu-le locul unde tocmai lărgise mai înainte apeductul, le porunci să ia lumini și să-i conducă pe cei patru sute în cetate. Mai trimise
împreună cu dînșii doi oameni care să sune din corn în clipa cînd vor ajunge
înăuntrul zidului împrejmuitor, pentru a zăpăci pe cei din cetate și a-i da lui
semne despre ceea ce se petrece. Avea pregătită o mare mulțime de scări,
făcute mai înainte. Aceia pătrunseră în apeduct și se îndreptară spre cetate,
iar el împreună cu Bessas și Fotios rămaseră pe loc și puneau toate la cale.
Trimise vorbă oștirii, poruncindu-i să stea trează și cu armele în mîini. În
jurul său avea oșteni mulți, pe care îi socotise cei mai cutezători. Dar mai
bine de jumătate dintre cei care înaintau spre cetate se înspăimîntară în fața
primejdiei și se întoarseră îndărăt. Magnus nu-i putuse îndupleca să-l urmeze,
deși le făcuse multe îndemnuri, și se întoarse împreună cu dînșii la conducător.
Pe aceștia Velisarios îi dojeni, și, alegînd din jurul său două sute, le porunci
să meargă împreună cu Magnus. Vru să-i conducă și Fotios și se repezi spre
apeduct, dar Velisarios îl opri. Fiindu-le rușine de dojana conducătorului
și a lui Fotios, chiar și cei care fugiseră de primejdie cutezară s-o înfrunte
din nou și-i urmară pe ceilalți. Deoarece se temea că cele săvîrșite vor fi auzite
de către unii dintre dușmanii care stăteau întîmplător de pază într-un foișor
din apropierea apeductului, Velisarios se duse acolo și porunci lui Bessas
să-i țină de vorbă pe barbari, în limba gotă, pentru a nu ajunge la urechile
lor nici un zăngănit de armă. Strigîndu-le în gura mare, Bessas îi zorea să se
îchine lui Velisarios și îi vesteă că vor avea multe lucruri bune ; iar aceia
își băteau joc, aruncînd vorbe de ocară asupra lui Velisarios și a împăratului.
Aceste fură săvîrșite acolo de către Velisarios și Bessas.

Apeductul din Neapolis este acoperit, nu numai pînă la zid, ci pe o bună
parte din cetate, avînd boltă înaltă de cărămidă arsă ; încît, ajunși înăuntrul
zidului împrejmuitor, toți cei din preajma lui Magnus și Ennes nu-și puteau
da seama în ce loc se aflau. Și nici nu aveau pe unde ieși afară, pînă cînd
cei din frunte ajunseseră într-un loc, unde se întîmpla că apeductul era des-
coperit, și se mai găsea o casă cu totul părăginită. În ea locuia o femeie, în
singurătate și multă sărăcie, iar deasupra apeductului crescuse un măslin.
Zărind cerul și simțind că se află în mijlocul cetății, aceia se gîndiră să iasă
afară, dar nu aveau nici un mijloc să se aburce din apeduct, mai ales împreună
cu armele. Căci, din întîmplare, acolo peretele era înalt și nu îngăduia nici
o ieșire. În vreme ce ostașii se găseau în încurcătură și stăteau înghesuți
(căci veneau alții din urmă și curgea mulțime mare), îi veni cuiva în gînd să
încerce să se urce. Puse repede armele jos și-și deschise drum cu mîinile și cu
picioarele, pînă ce ajunse la casa femeii. O zări acolo și o amenință cu moartea,
dacă nu tace. Înspăimîntată, femeia rămase fără glas. El legă o frînghie
puternică de trunchiul măslinului și aruncă celălalt capăt al frînghiei în apeduct.
Fiecare ostaș apuca de ea și sărea cu greu afară. După ce ieșiră toți (mai
rămăsese doar un pătrar din noapte), se îndreptară spre meterez. Uciseră
doi oșteni de strajă din turnuri, care nu simțiră de loc nenorocirea, în partea
dinspre miazănoapte a zidului împrejmuitor, unde se afla Veli-

sarios cu Bessas și Fotios, și așteptau cele ce aveau să se întâmple. Apoi, chemară cu sunete din corn oastea la meterez. Velisarios sprijini scările de zidul împrejmuitor și porunci soldaților să se urce pe ele. Dar se întâmpla că nici una din scări nu ajungea pînă la parapet, căci lucrătorii le făcuseră pe ascuns și nu putuseră să le dea măsura potrivită. De aceea legară cîte două una de alta și se urcară, pînă cînd ajunseră astfel sus pe parapet. Deci acestea i s-au întîmplat lui Velisarios astfel.

În partea dinspre mare a zidului împrejmuitor, unde păzeau iudeii, nu barbarii, ostașii nu fură în stare să folosească scările și nici să se urce pe zid. Căci iudeii îi înfruntaseră pe dușmani, împiedicîndu-i să ia cetatea fără luptă; de aceea nu mai aveau acum nici o nădejde pentru ei înșiși, se luptau cu înverșunare, măcar că cetatea căzuse, și se împotriveau năvalei dușmanului. Cînd se făcu ziuă, cîțiva dintre cei care săriseră zidul veniră spre dîșii : fiind loviți atunci din spate, fugiră, iar cetatea Neapolis fu luată cu sila. După deschiderea porților năvăli înlăuntru toată oastea romanilor. Cei rînduiți la intrările dinspre răsărit, neavînd scări, dădură foc porților, care nu erau păzite, căci meterezul rămăsese acolo pustiu, deoarece păzitorii fugiseră. Și se iscă apoi un măcel groaznic. Toți aveau ceva pe inimă, mai ales cei cărora li se întîmplase să le moară, luptînd pe ziduri, un frate sau o rudă, și omorau pe oricine întîlneau în cale, fără să țină seamă de vîrstă ; pătrundeau în case, luau în sclavie copii și femei și răpeau avutul ; și dintre toți, mai ales masageții, care nu cruțau nici lăcașurile sfinte, uciseră pe mulți cîți fugiseră în ele ; pînă cînd Velisarios, alergînd în toate părțile, îi opri și, după ce-i adună pe toți la un loc, le grăi următoarele : „Deoarece Dumnezeu ne-a hărăzit să izbîndim și să ne ridicăm în culmea slavei, dîndu-ne în mîini o cetate nebiruită mai înainte, ni se cuvine și nouă să nu fim nevrednici de îndurare, ci prin omenie față de cei învinși să le arătăm că i-am înfrînt pe dreptate. Nu năpăstuiți deci fără măsură pe neapolitani și nu împingeți disprețul față de dîșii dincolo de marginile războiului. Căci nici unul dintre învingători nu mai urăște pe cei învinși. Dacă-i ucideți, nu înlăturați din calea voastră niște dușmani, ci vă faceți vinovați de moartea unor supuși. Deci nu mai pricinuiți nenorocire acestor oameni și încetați de a lăsa totul pe seama miniei. Căci e lucru rușinos să stai sub jugul miniei, după ce ești biruitor asupra dușmanilor. Fie-vă de-ajuns celelalte avuții, ca răsplată a vitejiei, dar femeile, împreună cu copiii, dați-le înapoi soților ; iar cei învinși să învețe din fapte ce fel de prieteni și-au pierdut din pricina hotărîrii lor nechibzuite“. Astfel le vorbi Velisarios și trimise neapolitanilor femeile, copiii și toate celelalte ființe luate în sclavie, fără să se fi săvîrșit nici o profanare, și prin aceasta îi domoli pe oșteni. Așa li s-a întîmplat neapolitanilor, în aceeași zi : să ajungă sclavi, să-și dobîndească libertatea și să primească din nou cele mai de preț dintre avuții. Căci cei care, din întîmplare, avuseseră aur sau alte lucruri de valoare, le ascunseseră și le îngropaseră în pămînt, de mai înainte ; și astfel, fără știrea dușmanilor, își putuseră lua din nou în stăpînire casele și averile. Împresurarea ținuase cel mult douăzeci de zile și cu aceasta luă sfîrșit. Iar pe goții prinși acolo, nu mai puțin de opt sute, Velisarios îi lăsă cu totul neatinși, arătîndu-le aceeași cinste ca și soldaților săi.

Pastor îndemnase poporul la sminteală, cum am lămurit mai sus. Văzînd el cetatea înfrîntă, fu apucat de apoplexie și muri îndată, fără să fi fost bolnav

39 sau să fi avut vreo neplăcere din partea cuiva, mai înainte. Iar Asklepiodotos,
 : care săvârșise acestea împreună cu dînsul, se duse la Velisarios însoțit de
 40 cei ce mai rămăseseră în viață dintre oamenii cu vază. Ștefan îl dojeni și-l
 batjocori în felul acesta : „Privește, tu, cel mai nemernic dintre oameni, cîte
 : nenorociri ai adus patriei cu dragostea ta pentru goți, jertfind fericirea
 41 cetățenilor. Dacă le-ar fi mers bine barbarilor, ai fi cerut să fii răsplătit, iar
 pe fiecare dintre noi, care vă sfătuiam de bine, ne-ai fi învinuit de trădare
 42 în folosul romanilor. Iar acum, cînd împăratul a cuprins cetatea și noi am
 scăpat teferi, prin vrednicia acestui bărbat, îndrăznești să vii pe negîndite
 în fața conducătorului, ca și cum n-ai fi săvârșit vreo nelegiuire, nici neapoli-
 tanilor și nici armatei împărătești. Vei fi pedepsit după cum ți se cuvine!”
 43 Îndurerat de cele întîmplate, Ștefan aruncă lui Asklepiodotos aceste vorbe.
 Iar acela îi răspunse astfel : „Îți scapă din vedere, bunule, că batjocorindu-ne
 44 pentru bunăvoința noastră față de goți, ne înalți. Căci nimeni nu este vreo-
 dată binevoitor față de stăpînii săi aflați în primejdie, decît dintr-o tărie de
 convingere. Învingătorii vor avea în mine un astfel de apărător al stăpînirii
 lor pe cît m-au cunoscut ca dușman; căci cel care este credincios din fire, nu-și
 45 schimbă inima o dată cu răsturnările. Dar, tu, dacă s-ar întîmpla să fie altfel,
 ai fi gata să primești cuvintele năvălitorilor, oricare ar veni. Căci cel care
 suferă de boala nestăruinței se înspăimîntă și nu păstrează în sufletul său
 46 credință, nici chiar pentru cei mai dragi”. Astfel vorbi Asklepiodotos. Văzînd
 că merge pînă acolo, poporul neapolitanilor se strînse în jurul lui și-l făcu
 vinovat de toate cîte li se întîmplaseră. Și nu s-au lăsat pînă nu l-au omorît
 47 și nu i-au sfîrtecat îndată trupul în bucăți. Și mergînd apoi acasă la Pastor,
 îl căutau și nu dădură crezare sclavilor, care răspundeau că Pastor murise,
 pînă cînd nu arătară trupul omului. Neapolitanii îl spînzurară pe cruce la
 48 marginea cetății. După aceea, rugară pe Velisarios să-i ierte pentru ceea ce
 făcuseră, împinși de dreaptă minie. Și căpătînd iertare, se despărțiră. Deci
 în felul acesta au scăpat neapolitanii.

11

1 Goții, care se întîmplaseră să fie în Roma și în împrejurimi, se mirau
 mult de nepăsarea lui Theudatos, deoarece dușmanii erau aproape, iar el nu
 voia să intre în luptă; și-l bănuiau strașnic în sinea lor că dă, de bună voie,
 : treburile goților pe mîna împăratului Iustinian și nu se îngrijește de altceva
 decît să trăiască în liniște, înconjurat de cît mai multe bogății. Cînd auziră
 : că cetatea Neapolis a căzut, îl învinuiră pe față pentru toate acestea și se
 adunară într-o localitate numită de romani Regata, la 280 de stadii depărtare
 de Roma. Acolo li se păru loc foarte nimerit să-și așeze tabăra, căci se găseau
 2 pășuni îmbeșugate pentru cai. Curge acolo și un rîu, numit de localnici în limba
 latină Decennovius, deoarece, după ce străbate nouăsprezece hotare, adică
 113 stadii, se varsă în mare lîngă orașul Terracina. Aproape de el este muntele
 Circaem, unde se zice că Odiseu s-a întîlnit cu Circe, lucru de necrezut pentru

¹ Regata se găsea între Forum Appii și Pometia, într-o cîmpie din mijlocul mlaștinilor pontine, între Antium și Terracina, la aproximativ 55 km sud de Roma.

² Rîul Decennovius izvora din muntele Setinus și curgea leneș prin mlaștinile pontine, fiind pe alocuri navigabil.

mine, deoarece Homer ne încredințează că locuința Circei se afla într-o insulă. Am de adăugat numai că acest Circaeum, intrînd mult în mare, seamănă cu o insulă, iar pentru cei care plutesc în apropiere, sau merg pe malul mării, pare într-adevăr insulă. Dar cînd te urci deasupra, atunci îți dai seama că la început te-ai înșelat. De aceea și Homer a numit acest loc insulă. Dar trec acum la ceea ce spuneam mai înainte.

După ce se adunară la Regata, goții își aleseră rege, pentru ei și italoții, pe Vittigis, bărbat nu din casă strălucită, dar care își făcuse mai înainte un nume deosebit în luptele de lîngă Sirmium, cînd Theuderih purtase război cu gepizii. Cînd auzi acestea, Theudatos se puse pe fugă și se îndreptă spre Ravenna. Vittigis trimise în grabă după dînsul un bărbat got, anume Optaris, poruncindu-i să-l aducă pe Theudatos viu sau mort. Se întîmplase că acest Optaris era supărat pe Theudatos din următoarea pricină. Optaris pețea o fetișoară cu moștenire bună și frumoasă la înfățișare. Mituit cu bani, Theudatos o luase din mîinile acestui pețitor și o dăduse altuia. De aceea, din răzbunare și pentru a face pe placul lui Vittigis, Optaris îl urmărea pe Theudatos cu multă rîvnă și ardoare, nedîndu-i răzag nici zi, nici noapte. Și ajungîndu-l din urmă încă pe drum, îl izbi la pămînt cu fața în sus și-l măcelări ca pe o vită de jertfă. Acesta fu sfîrșitul trist al vieții lui Theudatos, în al treilea an al domniei sale.

Vittigis, împreună cu goții aflați de față, se duse la Roma. Aflînd de cele întîmplate lui Theudatos, se bucură și-l puse sub pază pe fiul acestuia, pe Theudegisklos. Și deoarece i se păru că treburile goților erau cu totul slab pregătite, socoti cel mai nimerit să se ducă mai întîi la Ravenna, iar după ce va rîndui acolo toate în măsura cea mai bună, să înceapă războiul. Adunîndu-i pe toți, le grăi următoarele : „Bărbați tovarăși de arme, faptele cele mai de seamă vor să fie săvîrșite, nu în fuga clipei, ci prin sfaturi înțelepte. De multe ori zăbava ivită la vreme a fost de mai mult folos, iar grăba arătată unde nu trebuie a zădărnicit multora nădejdea în izbîndă. Căci mai curînd sînt înfrinți cei mulți, dar nepregătiți, luptînd cu puteri asemenea, decît cei cu mai puțină vlagă, dar care pășesc în luptă cu o foarte bună pregătire. Deci să nu ne facem nouă înșine cel mai mare rău, împinși numai de zelul unei clipe. Căci e mai bine să fim rușinați pentru cîtva timp, dar să dobîndim apoi glorie veșnică, decît să ne ferim de o rușine trecătoare spre a fi apoi copleșiți de ea, pe cît se pare, pentru toate timpurile. Știți și voi că mulțimea goților și aproape toată pregătirea lor de arme se întîmplă să fie în Galii, în Veneții și în ținuturile cele mai îndepărtate. Apoi, mai ducem un război, și nu mai mic decît acesta, cu neamurile francilor și, înainte de a-l sfîrși cu bine, ar fi o mare nebulie să trecem la altul. Căci cei împresurați din mai multe părți și care nu-s cu ochii la un singur război pot fi ușor înfrinți de către dușmani. Eu zic că trebuie să ne ducem repede la Ravenna, să încheiem războiul cu francii și să rînduim cît mai bine celelalte lucruri, apoi să trecem

³ Circaeum (τὸ Κίρκαιον ὄρος), oraș și munte, la limita de sud a Lațului, puse în legătură cu legendara Circe din poezia homerică.

⁶ Luptele dintre goți și gepizi din preajma cetății Sirmium (Mitrovica, pe riul Sava, la vest de Belgrad) avuseseră loc în anul 504.

⁹ Theudatos a murit în anul 536, luna decembrie.

19 la luptă împotriva lui Velisarios, cu toată armata goților. Și nimeni dintre
 20 voi să nu-mi aducă o vină pentru această dare înapoi și nici să nu se teamă
 să-i zică fugă. Căci porecla de „fricos“, căzută la loc potrivit, pe mulți i-a
 21 îndreptat, iar numele de „bărbăție“, dat unora într-o vreme când nu li se
 22 cuvine, se schimbă pe urmă în înfringere. Noi trebuie să ne conducem, nu după
 numele unor fapte, ci după folosul, pe care îl avem din lucruri; iar vrednicia
 23 unui bărbat o arată, nu începutul, ci sfârșitul faptelor sale. De dușmani fug
 nu cei care merg îndată împotriva lor cu cea mai bună pregătire, ci cei care
 stau departe, din dorința de a-și ține totdeauna la adăpost trupurile. Și nimeni
 24 dintre voi să nu se teamă că cetatea aceasta va fi cucerită. Dacă romanii ne
 sînt binevoitori, vor păzi cu tărie cetatea, pentru goți; și nu vor fi încercați
 de nici o strîmtorare, căci ne vom întoarce la ei în scurtă vreme. Iar dacă au
 25 gînd ascuns împotriva noastră, ne vor fi mai puțin vătămători, primindu-i
 pe dușmani în cetate. Căci pe răuvoitori e mai bine să-i înfrunți pe față.
 Dar voi căuta să nu se întîmple nimic de felul acesta. Vom lăsa oșteni
 mulți și un comandant cu deosebită pricepere, care vor fi în stare să pă-
 zească Roma, așa încît și acestea să fie în bună stare și noi să nu fim
 păgubiți din pricina acestei retrageri“.

26 Așa vorbi Vittigis, iar goții îl lăudară și se pregătiră cu toții de plecare.
 Apoi Vittigis dădu îndemnuri multe lui Silverius, episcopului Romei, romani-
 lor din senat și poporului; amintindu-le domnia lui Theuderih, le ceru tuturor
 să aibă bunăvoință față de neamul goților și-i legă în sprijinul lor cu cele mai
 puternice jurăminte; apoi alegînd nu mai puțin de patru mii de oameni și
 dîndu-le comandant pe Leuderis, un bărbat în vîrstă și cu multă trecere pentru
 27 priceperea sa, le porunci să păzească Roma; și porni cu cealaltă oaste spre
 Ravenna, luînd cu sine ca ostateci pe mai mulți dintre senatori. Cînd ajunse
 acolo, își luă de soție legitimă, împotriva voinței ei, pe Matasuntha, fiica
 28 Amalasunthei, o fecioară, dar coaptă pentru căsătorie, spre a-și întări domnia
 prin amestec cu neamul lui Theuderih. Apoi adună pe toți goții de pretutindeni,
 îi lămuri și-i puse în rînduială, dînd fiecărui pîlc arme și cai; numai pe goții
 aflați de pază în Galii nu-i putu chema, de frica francilor. Acești franci se
 29 numeau pe vremuri germani. În ce mod au venit la început în Galii, unde
 locuiau, și cum au ajuns la neînțelegeri cu goții, voi spune acum.

12

1 Pentru cine vine pe mare, dinspre Ocean și Gadeira, țara din stînga, cum
 am arătat în cărțile de mai înainte, se numește Europa; cea din partea cealaltă,
 se cheamă Libia; iar cea înspre care se îndreaptă, poartă numele de Asia.
 2 Ținuturile mai îndepărtate ale Libiei nu le voi descrie cu amănuntul. Căci
 sînt în bună parte loc pustiu, și din această pricină nu cunoaștem de loc în-
 ceputul curgerii Nilului, despre care se spune că de acolo trece în Egipt. Din
 3 punctul unde începe, Europa seamănă foarte mult cu Peloponezul, fiind așe-
 zată cu amîndouă laturile spre mare. Cea dintîi țară dinspre Ocean și soare-
 4 apune se cheamă Spania, pînă la Alpii din munții Pirinei. Iar Alpi, obișnuiesc

¹ Gades (Gadeira, τὰ Γάδες:ρα), colonie feniciană pe insula Léon, aproape de vărsarea
 riului Baetis (azi Guadalquivir, în Spania de sud-vest).

oamenii de acolo să numească drumul de trecere printr-o vale îngustă. Partea care merge de acolo pînă în munții Liguriei se cheamă Galia; acolo ceilalți Alpi îi despart pe gali de liguri. După cît se pare, Galia este mult mai largă decît Spania, deoarece începînd de la strîmtoare, pentru cine merge înainte, Europa se tot lărgeste, într-o măsură de necrezut, și fiecare din acele ținuturi are spre miazănoapte Oceanul, iar spre miazăzi marea numită Tireniană. În Galia curg, între altele, riurile Rodan și Rin. Aceste două riuri străbat un drum deosebit: unul se varsă în marea Tireniană, iar Rinul își are gurile spre Ocean. Mlaștini multe sînt acolo, unde locuiau în vechime germanii, neam barbar, la început nevrednic de luat în seamă, iar acum se numesc franci. Alături de aceștia locuiau arborihii, care împreună cu toată Galia și cu Spania erau supuși romanilor, din vechime. După aceștia, spre soare-răsare, se găseau așezați barbarii toringi, cu încuviințarea împăratului celui dintîi, Augustus. Nu prea departe de dînșii, spre miazăzi, locuiau burguzionii; iar dincolo de toringi, suabii și alamanii, neamuri puternice. Toți aceștia erau de sine stătători și se găseau așezați acolo de la început.

Cu timpul, vizigoții înfruntară domnia romanilor și luară în stăpînire toată Spania și Galiile de dincolo de riul Rodan, supunîndu-le și silindu-le să dea tribut. S-a întîmplat că arborihii au ajuns atunci oștenii romanilor. Dorind să-i subjuge, deoarece aceia le erau vecini și-și schimbaseră de mult orînduirea pe care o aveau, germanii îi jefuiau și veneau la ei cu război împotriva poporului întreg. Arborihii dădură dovadă de bărbăție și bunăvoință față de romani și se arătară bărbați vrednici în acel război. Și deoarece nu erau în stare să-i cuprindă cu sila, germanii se gîndiră să și-i facă prieteni și să se încuscrească unii cu alții. Acestea le primiră arborihii cu multă tragere de inimă; căci se întîmpla să fie și unii și alții creștini. Ei se uniră astfel într-un singur neam și ajunseră la mare putere. Alți oșteni romani fuseseră rînduiți să stea de pază la marginile Galiilor. Neavînd putința să se întoarcă la Roma și nedorind să treacă la dușmani, care erau arieni, ei se predară arborihilor și germanilor, împreună cu steagurile și pămîntul pe care-l păzeau de multă vreme pentru romani. Și lăsînd toate urmașilor, își păstrară obiceiurile strămoșești, pe care le ținură cu sfințenie și se învredniciră să le aibă pînă în vremea mea. Căci pînă în timpul de față ei se deosebesc unii de alții după registrele în care au fost trecuți de la început ca soldați și-și duc astfel insignele lor proprii cînd merg în luptă, folosind totdeauna legile strămoșești. Păstrează felul de a fi al romanilor în toate celelalte, pînă și în ce privește încălțăminte.

Cîtă vreme statul roman a rămas neschimbat, Galiile de dincoace de Rodan le-a stăpînit împăratul. Dar cînd Odoacru l-a prefăcut într-o tiranie, atunci, cu îngăduința tiranului, vizigoții luară în stăpînire toată Galia pînă la Alpii care despart hotarele galilor și ligurilor. După căderea lui Odoacru, toringii și vizigoții se temeau de puterea sporită a germanilor (căci ajunseseră grozav de mulți și îi asupreau în mod fățiș pe cei care le stăteau în cale) și căutau să-și apropie alianța goților și a lui Theuderih. Iar Theuderih dorea și el o apropiere și n-a stat la gînduri să se unească cu ei prin încuscri. De aceea dădu în căsătorie lui Alarih cel Tînăr, conducătorul vizigoților, pe fiica sa fecioară Theudihusa, iar lui Ermenefrid, domnul toringilor, pe Amalaberga, fiica surorii sale Amalafrida. Din această pricină, de teamă față de Theuderih, francii se feriră să-i ia pe aceia cu sila și porniră cu război îm-

24 potrivea burguzionilor. Mai târziu, între franci și goți se iviră tovărășii de
25 arme și înțelegeri îndreptate împotriva burguzionilor, cu scopul de a trimite
fiecare din ei armată împotriva acelora. Dacă unii ar lipsi, iar ceilalți ar zdrobi
în luptă neamul burguzionilor și le-ar cucerii țara pe care o stăpînesc, învin-
gătorii ar avea de primit un anumit preț în aur de la acei care ar fi rămas în
26 afara luptei, iar țara cucerită ar stăpîni-o amîndouă neamurile împreună.
Germanii porniră cu armată multă împotriva burguzionilor, potrivit înțele-
gerii dintre ei și goți, iar Theuderih se pregătea, în vorbe, să meargă și el,
dar tot amîna plecarea oastei pînă în ultima clipă, așteptînd să vadă ce se
27 va întîmpla. O trimise cu greu și porunci comandanților oștirii să înainteze
încet; și dacă vor auzi că au biruit francii, să meargă după aceea mai repede;
iar dacă vor afla că li s-a întîmplat vreo nenorocire, atunci să nu mai înainteze,
ci să se oprească acolo. Aceia făcură cum le poruncise Theuderih, iar germanii
28 porniră să lupte singuri, cu burguzionii. Dîndu-se luptă aprigă, se ivi mare
măcel de o parte și de alta, căci încăierarea rămase multă vreme nehotărîtă.
30 Dar în cele din urmă francii îi puseră pe fugă pe dușmani și îi alungară pînă
în colțurile cele mai depărtate ale țării, pe care o locuiau atunci. Acolo aveau
întărituri multe; iar dinșii stăpîniră toată cealaltă parte. Auzind acestea,
31 goții înaintară în grabă; și fiind certați de aliații lor, dădură vina pe drumurile
grele din țară; apoi plătiră suma de bani, după cum se înțeleseseră, și împărțiră
32 țara împreună cu învingătorii. Astfel se recunoscă și mai mult prevederea lui
Theuderih, care fără să jertfească pe nici unul din supușii săi, cu bani puțini,
cucerii jumătate din țara dușmanilor. În acest chip luară de la început în
33 stăpînire goții și germanii o parte din Galia. După aceea, cu putere sporită,
germanii ținură puțină socoteală de Theuderih și de teama față de el, și porniră
34 cu oaste împotriva lui Alarih și a vizigoților. Aflînd despre acestea, Alarih
trimise repede după Theuderih, iar acesta îi veni în ajutor cu o armată mare.
35 Între timp, auzind că germanii se așezaseră cu oștirea în preajma cetății
Carcasiane, vizigoții merseră în întîmpinarea lor și, după ce-și așezară tabăra,
36 așteptau liniștiți. Petrecînd ei multă vreme cu această impresurare, erau amă-
riți și supărați, deoarece dușmanii le pustiau țara. În cele din urmă birfeau
37 împotriva lui Alarih, și-l vorbeau de rău, că se teme de dușmani, și dojeneau
zăbava rudei sale. Îl încredințau că sînt gata de luptă și că ei singuri vor
38 răpune ușor în război pe germani. De aceea, încă înainte de a veni goții, Alarih
fu silit să intre în luptă cu dușmanii. Germanii ieșiră biruitori din această
39 încercare și uciseră pe cei mai mulți dintre vizigoți, împreună cu conducătorul
lor Alarih. Ei ocupară și luară în stăpînire o mare parte din Galia și impresu-
40 rară în mare grabă Carcasiane, deoarece auziseră că acolo se găsește o comoară
împărătească, pe care o răpise Alarih cel Bătrîn în vremuri de demult, cînd
41 cucerise Roma. Se aflau și averile lui Solomon, regele iudeilor, lucruri vrednice
să fie văzute. Între ele strălucea îndeosebi o piatră scumpă de smarald, luată
42 de către romani în timpuri străvechi, din Ierusalim. Vizigoții rămași în viață
43

³⁵ Carcasiane, la Plinius *Carcasum*, pe malul drept al riului Aude, în Gallia Narbonensis.

⁴² Solomon a domnit asupra evreilor în prima jumătate a mileniului întii, iar Ierusalimul a căzut sub romani în anul 64 înaintea erei noastre. A fost recucerit apoi de către Titus în 70 e.n.

își aleseră rege pe Giselih, un fiu viteaz al lui Alarih, deoarece Amalarih, fiul
 fiicei lui Theuderih, era încă cu totul copil. După sosirea lui Theuderih și
 a oastei sale, germanii se înfricoșară și părăsiră lupta de împresurare. Ei se
 retraseră și luară în stăpânire ținuturile Galiei, care se întindeau dincolo
 de râul Rodan, pînă la ocean. Nefiind în stare să-i alunge de acolo, Theuderih
 îi lăsă să le stăpînească, iar el își păstră pentru sine celelalte părți ale Galiei.
 După ce fu îndepărtat Giselih, dădu domnia peste vizigoți lui Amalarih, un
 nepot de soră, iar el îi ajunse episcop, deoarece acela era încă copil. Luă toate
 bogățiile din cetatea Carcasiane și se retrase în grabă la Ravenna; și trimițînd
 mereu căpitani de oști în Galia și în Spania, Theuderih se puse pe treabă și
 avu grijă ca puterea domniei să-i fie temeinic așezată, pentru totdeauna.
 Rîndui strîngerea birului de către căpitanii săi de acolo. Îl primea în fiecare
 an și, ca să nu pară stăpînit de zgîrcenie, îl trimitea an de an dar armatei goți-
 lor și vizigoților. Și prin aceasta, fiind conduși de un singur om și avînd aceeași
 țară, cu trecerea timpului goții și vizigoții își apropiară copiii prin căsătorii
 și se uniră prin legături de rudenie.

După aceea Theudes, un got trimis de Theuderih ca comandant de
 oaste, își luă de soție o femeie din Spania, dar nu din neamul vizigoților, ci
 din casa înstărită a unuia dintre localnici, care pe lângă bogății mari mai
 stăpînea și mult pămînt în Spania. Deci adunînd cam două mii de oameni
 și înconjurîndu-se de lăncieri, el avea în mîini puterea peste goți, cu încuviin-
 țarea lui Theuderih, în vorbe, dar de fapt era domn absolut, pe față. Theu-
 derih, ajuns în culmea înțelepciunii și experienței, se temea ca nu cumva
 purtînd război cu unul dintre supușii săi, să fie întîmpinat poate de franci
 sau să pricinuiască răscoala vizigoților; și nu-i luă lui Theudes domnia,
 ci îi porunci să fie totdeauna în fruntea oastei, cînd va merge în război. Dar
 vesti pe fruntașii goților să-i scrie că ar face un lucru bun și vrednic de pri-
 ceperea sa, dacă ar veni să-l salute pe Theuderih la Ravenna. Theudes în-
 deplinea toate poruncile lui Theuderih și niciodată nu trecea cu vederea
 să-i trimită birul anual, dar nu vru să se ducă la Ravenna și nici nu răspun-
 se celor care îi scriseseră.

13

După moartea lui Theuderih, francii nu mai aveau pe nimeni care să
 le stea în cale și porniră cu oaste împotriva thoringilor; omorîră pe condu-
 cătorul lor Hermenefrid și îi supuseră pe toți. Soția lui Hermenefrid împre-
 ună cu copiii se duse pe ascuns la fratele ei Theudatos, care atunci domnea
 peste goți. Apoi germanii se încăierară cu rămășițele burguzionilor și zdro-
 bindu-i în luptă, le închiseră conducătorul într-o cetățuie din acele părți,
 ținîndu-l sub pază, iar pe ei îi supuseră și-i siliră să-i însoțească în război
 împotriva dușmanilor, ca prizonieri; luară în stăpînire, ca tributară, toată
 țara locuită mai înainte de burguzioni. Ajungînd în vîrsta bărbăției și rîv-
 nind puterea asupra germanilor, Amalarih, care domnea peste goți, se căsă-
 tori de formă cu sora lui Theudibert, conducătorul germanilor, și dădu o
 parte din Galia goților și vărului său Atalarih. Ținuturile de dincoace de flu-
 viul Rodan căzură goților, iar cele de dincolo trecură în stăpînirea vizigo-
 ților. Ei se înțeleseră ca tributul rînduit de Theuderih să nu mai fie trimis

7 goților, iar bogățiile, pe care se întâmplase să le ia acela din cetatea Carca-
 8 siane, Atalarih le dădu în mod drept și cinstit lui Amalarih. Deoarece ace-
 9 ste două neamuri se apropiaseră întâmplător prin încuscri, ei lăsară la ale-
 10 gere, fiecărui bărbat care-și luase soție de alt neam, să facă cum voia : sau
 11 să-și urmeze soția sau s-o aducă pe ea în ginta sa. Erau mulți care își duceau
 12 soțiile unde poșteau, dar se găseau și de aceia care se lăsau duși de către
 13 soțiile lor. Mai târziu Amalarih ajunse la neînțelegeri cu fratele soției sale
 14 și i se întâmplă o mare nenorocire. Căci fiindu-i soția de dreaptă credință,
 iar el avînd rătăcirea lui Arios, nu-i îngăduia să folosească rînduiele obiș-
 nuite și nici să se împărtășească după legea strămoșească, ci o ținea în mare
 necinste, pentru că voia să se închine după obiceiurile lui. Neputînd femeia
 suferi așa ceva, trimise știre despre toate acestea fratelui ei. De aceea ger-
 manii și vizigoții porniră cu război unii împotriva altora. Și se iscă luptă
 aprigă din cale afară, dar pînă la urmă Amalarih fu învins și muri, după
 ce pierdu pe mulți dintre ai săi. Theudibert își luă sora, cu toate bogățiile,
 și acea parte din Galia pe care o avuseseră vizigoții. Cei rămași dintre în-
 vinși ieșiră din Galia, împreună cu soțiile și copiii lor, și se duseră în Spania,
 la Theudes, care era acum domn absolut, pe față. În acest chip puseră stă-
 pînire goții și germanii pe Galii.

14 Mai târziu, cînd află de sosirea lui Velisarios în Sicilia, Theudatos,
 conducătorul goților, făcu înțelegerea cu germanii, ca luînd ei partea din
 15 Galia care fusese a goților și primind douăzeci de cîntare de aur, să-i dea
 16 ajutor în război. Dar el își împlini sorocul vieții înainte de a fi desăvîrșit
 această înțelegere. De aceea stăteau acolo de pază mulți goți, dintre cei
 17 mai vrednici, sub conducerea lui Marcias. Vittigis nu-i putea retrage de
 acolo și nici nu credea că vor fi în stare să țină piept francilor, care era de
 așteptat să năvălească în Galia și Italia, cînd el ar porni cu armata împo-
 18 triva Romei. Chemîndu-i deci pe goții curați, le vorbi următoarele : „V-am
 19 adunat aici, bărbaților de același neam cu mine, spre a vă face un îndemn :
 nu plăcut, însă de care avem nevoie. Ascultați-mă cu bunăvoință și jude-
 20 cați potrivit cu împrejurările de față. Căci cei care lasă să meargă lucru-
 21 rile fără să judece, zadarnic își rînduiesc toate la împlinire, dacă nu țin
 22 seamă de ceea ce trebuie. Celelalte ne sînt gata pregătite pentru război, în
 23 chipul cel mai desăvîrșit. Dar ne stau în cale francii, dușmanii noștri de de-
 24 mult, cărora le-am putut ține piept pînă acum, cu jertfe de trupuri și bani,
 cîtă vreme n-am avut de înfruntat alt dușman. Dar acum, cînd sîntem si-
 liți să mergem împotriva altora, va trebui să punem capăt războiului cu
 dinșii ; mai întîi, pentru că, dacă ne rămîn răuvoitori, vor trece cu totul de
 partea lui Velisarios, împotriva noastră. Căci cei care au același dușman
 se unesc între ei prin prietenie și alianță și este în firea lucrurilor. Apoi,
 dacă ne desfacem și purtăm război împotriva ambelor tabere, ni se va în-
 tîmpla să fim înfrinți de amîndouă. Deci va fi mai bine să pierdem puțin
 și să păstrăm cea mai mare parte a domniei, decît să rîvnim tot, dar să fim
 zdrobiți de dușmani împreună cu întreaga putere a stăpînirii noastre. Cred

¹⁴ În original : χρυσού κεντηνάρια... εἰκοσι. Un *centenarium pondus* cîntărea 100 de *librae*, adică 32700 de grame. Fl a fost tălmăcit de mine prin termenul românesc de origine bizantino-slavă *cîntar*. Douăzeci de cîntare aveau deci 654 de kg.

că dacă vom da germanilor Galiile vecine cu dînșii și banii pe care a vrut să-i dea lor Theudatos împreună cu această țară, atunci ei nu numai că își vor schimba dușmănia față de noi, ci vor lua parte alături de noi și la război. După cum, dacă ne merg bine lucrurile, vom pune din nou stăpînire pe Galii, nimeni dintre voi să nu se îndoiască. Îmi vine în minte o vorbă veche, care îndeamnă să ne rînduim bine cele din clipa de față". Auzind acestea și socotind că sînt potrivite, cei mai cu vază dintre goți hotărîră să le îndeplinească. Sînt trimiși deci îndată soli la neamul germanilor, să le dea Galiile împreună cu aurul și să facă tovărășie de arme. Conducători ai francilor erau pe atunci Ildibert, Theudibert și Cloadarios. Ei luară Galiile și banii și îi împărțiră potrivit cu domnia fiecăruia; făgăduiră goților să le fie prieteni cît mai mult și să le trimită ajutor pe ascuns în oșteni, dar nu franci, ci din neamurile supuse lor. Căci nu puteau face pe față tovărășie de arme în paguba romanilor, deoarece făgăduiseră puțin mai înainte să meargă în același război alături de împărat. După ce îndepliniră ceea ce li se poruncise, solii se întoarseră la Ravenna. Vittigis trimise atunci să-l cheme înapoi și pe Marcias împreună cu însoțitorii săi.

14

În vreme ce Vittigis făcea acestea, Velisarios se pregătea să se îndrepte spre Roma. Alegînd deci trei sute de bărbați din trupele pedestre în frunte cu Herodian îi puse de pază în Neapolis. Trimise oameni și în cetatea Cumae, cîți crezu că vor fi de ajuns pentru paza acelei cetăți. Căci nu era alt loc întărit în Campania, decît la Cumae și în Neapolis. În această Cumae localnicii arată peștera Sibilei și spun că acolo era oracolul ei. Cumae este lîngă mare, la 158 de stadii depărtare de Neapolis. Velisarios își puse oastea în rînduială, iar romanii, de teamă să nu li se întîmple ceea ce pățiseră neapolitanii, după ce se gîndiră, socotiră că este mai bine să primească oastea împăratului în cetate. La aceasta îi povățuiră mai ales Silverius, episcopul cetății. Trimîțînd pe Fidelius, de obîrșie din Mediolanum, aflător în Liguria, un bărbat care însoțea mai înainte pe Atalarih (romanii numesc acest slujbaș quaestor), ei îl chemau pe Velisarios la Roma, făgăduind să-i dea cetatea fără luptă. Acela își ducea armata pe via Latina, avînd la stînga via Appia, pe care o tăcuse cu nouă sute de ani mai înainte consulul romanilor Appius și îi dăduse numele său. Via Appia este cale de cinci zile, de bărbat zdravăn : ea merge de la Roma la Capua. Lărgimea acestei căi este atît cît pot trece două care, mergînd unul împotriva celuilalt, și este vrednică de văzut, mai presus decît oricare alta. Toată piatra, care era piatră de moară și tare din fire, o tăiasă și o adusesă Appius de la depărtare mare, din alt ținut, căci în această parte de pămînt ea nu se găsește nicăieri în stare firească. După ce netezi și șlefui pietrele, dîndu-le prin tăiere formă dreptunghiulară, le lipi una de alta, dar fără să mai arunce între ele tencuială

² Cumae, una dintre cele mai vechi colonii grecești din Italia, înfloritoare în secolele VII—V î.e.n., centru comercial și maritim, fondată de coloniști veniți din Kyme, din Eolida.

⁶ Appius Claudius Caecus a construit calea, ce-i poartă numele, în anul 312 î.e.n. Velisarios înainta spre Roma în anul 536. Erau deci la mijloc 848 de ani.

- 10 sau altceva. Și sînt atît de apropiate și așa de strîns unite una de alta,
 11 încît, pentru cine se uită, par ivite acolo din fire, și nu rînduite cu mîna;
 și după atîta trecere de vreme, călcate în fiecare zi de care multe și de mul-
 țime de animale de tot felul, s-a întîmplat că nici nu și-au clintit de loc așe-
 zarea lor frumoasă și nici nu s-a măcinat sau micșorat vreuna din ele, pier-
 zînd ceva din netezime. Acestea sînt de spus despre via Appia.
- 12 Auzind că dușmanii erau undeva pe aproape și cunoscînd gîndul ro-
 manilor, goții aflați de strajă în Roma se arătau neliniștiți de soarta cetății
 și, nefiind în stare să-i înfrunte în luptă pe cei care veneau, nu știau ce să
 13 facă. Apoi, cu îngăduința romanilor, ieșiră și se duseră cu toții la Ravenna,
 în afară de Leuderis, conducătorul goților, care se rușină, cred, de asemenea
 14 soartă și rămase acolo. Se întîmplă în ziua aceea că Velisarios și oastea împă-
 ratului pătrunseră în Roma prin poarta zisă Asinaria, iar goții ieșiră tot
 atunci prin altă poartă, numită Flaminia. După șaizeci de ani, Roma fu
 cucerită din nou (de către romani în ziua a noua a ultimei luni, căreia romanii
 îi spun decembrie), în cel de al unsprezecilea an de domnie de sine stătătoare
 15 a împăratului Iustinian. Pe Lauderis, conducătorul goților, și cheile de
 la porți le trimise Velisarios împăratului, iar el avu grijă de zidul împrej-
 muitor, dărîmat în mai multe părți, dînd fiecărui parapet forma unghiulară
 și adăugîndu-i meterez din partea stîngă, pentru ca apărătorii de acolo, în
 lupta împotriva năvălitorilor, să fie feriți de loviturile celor care impresu-
 16 rau zidurile din stînga. Și săpă în jurul zidului un șanț adînc și vrednic de
 multă prețuire. Romanii lăudau înțelepciunea comandantului și îndeosebi
 priceperea arătată de el în privința parapetului, dar se mirau mult și erau
 neliniștiți că avînd el oarecare bănuială de a fi asediat, a socotit totuși să
 intre în Roma, care nu este în stare să îndure un asediu, din pricina lipsei
 celor de trebuință, deoarece nu este așezată lîngă mare și-i înconjurată cu
 zid pe un loc prea întins și apoi, aflîndu-se în cîmpie, pare lesne de înfruntat
 17 de către năvălitori. El auzea acestea, dar zorea totuși, cu nimic mai puțin,
 toate pregătirile în legătură cu asediul. Grîul din corăbii, sosit din Sicilia,
 îl puse în grînarele publice, sub pază, și sili pe toți romanii, deși se împotri-
 veau, să-și aducă în cetate toată hrana de pe ogoare.

15

- 1 Atunci sosi din Samnium și gotul Pitzas și dădu în mîna lui Velisa-
 rios, alături de el însuși, pe goții care locuiau acolo împreună cu dînsul precum
 și jumătate din Samnium, pe lîngă mare, pînă la riul care curge prin mijlocul
 2 fării. Iar goții așezați dincolo de riu nu voră nici să-l urmeze pe Pitzas,
 și nici să fie supuși împăratului. Velisarios îi dădu cîțiva soldați spre a păzi
 3 împreună cu dînsul ținuturile de acolo. Mai înainte i se închinaseră de bună
 voie lui Velisarios calabrii și apulienii, la care nu erau goți în țară, atît cei
 4 de lîngă mare cît și cei dinlăuntru. La ei e și Beneventum, pe care romanii

¹⁴ După anul 476 Roma se găsea sub stăpînire străină, fiind recucerită de oastea lui Velisarios în anul 536, adică după șaizeci de ani. Textul pus de mine în paranteze lipsește în edițiile precedente și a fost reconstituit de J. Haury după opera lui Euagrius, IV, 19.

¹ Probabil riul Sagrus, azi Sangro.

⁴ Beneventum era așezat pe via Appia și riul Calor.

îl numeau pe vremuri Maleventum, iar acum îi zic Beneventum, pentru
 a scăpa de blestemul numelui dintii. Căci *ventus* în limba latină înseamnă
 vînt. În Dalmația, așezată în fața acestei cetăți, pe țărmul dimpotrivă, se
 iscă un vînt aspru și nemaipomenit de puternic, care cum începe a sufla,
 nu-i chip să mai găsești acolo om să meargă pe drum, ci se închid toți și
 stau în casă. Așa de mare este de obicei puterea vîntului, încît el ia și duce
 pe sus un călăreț cu cal cu tot și după ce-l poartă o bucată de loc prin aer
 îl aruncă unde se întîmplă și-l omoară. Fiind așezată, cum am spus, în fața
 Dalmației, pe un loc mai ridicat, cetatea Beneventum se întîmplă că îndură
 o parte din neajunsurile acestui vînt. Ea a fost întemeiată pe vremuri de
 către Diomedes, fiul lui Tydeus, cînd fu alungat din Argos, după căderea
 Ilionului. El lăasă amintire cetății dintii mistrețului din Calydon, pe care
 se întîmplase să-i primească drept răsplată de vînătoare unchiul său Me-
 leagru; ei se găsesc acolo și în vremea mea, lucru foarte vrednic de văzut,
 avînd în forma lor de semilună un perimetru de nu mai puțin de trei palme. Se
 mai zice că aici Diomede s-a întîlnit cu Eneas, fiul lui Anchise, care venea
 de la Ilion și i-a dat, cum spune oracolul, chipul Atenei; pe acesta îl răpise
 întîmplător împreună cu Odiseu, pe cînd pătrunseseră amîndoi ca iscoade
 în Ilion, înainte de luarea cetății de către greci. Se povestește că fiind mai
 pe urmă bolnav și întrebînd oracolul în privința bolii, i-a răspuns că nici-
 odată nu va scăpa de suferință, decît dacă va da înapoi acest chip unui bărbat
 din Troia. În ce parte a pămîntului se găsește el, romanii zic că nu știu,
 dar arată o icoană a lui, săpată în piatră, care se află și pînă în zilele
 noastre în lăcașul sfînt al Soartei, în fața statuii de bronz a Atenei și este
 așezată sub cerul liber, pe latura dinspre răsărit a templului. Această icoană
 în piatră are chipul unei luptătoare cu lancea îndreptată înainte, ca pentru
 luptă, dar poartă haină lungă pînă în pămînt. Fața nu seamănă cu portretele
 grecești ale Atenei, ci este la fel cum făceau pretutindeni în timpurile de
 demult egiptenii. Cei din Bizanț spun că împăratul Constantin a pus și a
 îngropat acest chip în piața care îi poartă numele. Acestea au fost
 cam astfel.

Velisarios cuprinse astfel toată Italia de dincoace de golful ionic pînă
 la Roma și pînă în Samnium, iar ținuturile de dincoace de golf pînă în Libur-
 nia le avea, cum am spus, Costantianus. Încep să arăt în ce mod locuiau
 în Italia oamenii de acolo. Intrînd pînă departe în continent, marea Adri-
 atică dă naștere golfului ionic, dar nu la fel ca în alte părți; ci, acolo unde
 sfîrșește, marea pătrunde în mijlocul uscatului și formează un istm. Căci
 golful numit Crisiaos ajunge pînă la Lechaion, unde se află cetatea corinti-
 enilor și face acolo un istm de cel mult patruzeci de stadii. Iar golful după
 Helespont, numit Melas, formează istmul Chersonesului, nu mai mare, ci
 tot de aceeași întindere. De la cetatea Ravennei, unde sfîrșește golful ionic,
 și pînă la marea Tireniană e un drum de nu mai puțin de opt zile de bărbat
 zdravăn. Pricina este că fluxul mării, în mersul lui înainte, se duce totdea-

⁸ Calydon se găsea în Etolia de sud, într-o cîmpie roditoare.

¹³ Constantin I, zis cel Mare, a domnit între anii 306—337 și a mutat capitala la Bizanț, numită după aceea Constantinopole.

¹⁷ Κόρινθος κόλπος, golful de Corint; Δέχαον, portul Corint.

¹⁸ Melas înseamnă „cel negru“.

una cel mai mult pe partea dreaptă. Înălăuntrul acestui golf se află mai
 21 întâi orașelul Dryus, numit astăzi Hydrus. În dreapta acestuia sînt calabrii,
 22 apulienii și samniții; iar după ei locuiesc picenii, pînă la cetatea Ravenna.
 23 În stînga se află cealaltă parte a Calabriei, brutii și lucanii; după ei locuiesc
 campanii, pînă la cetatea Terracina, iar după aceștia urmează hotarele Romei.
 Aceste neamuri ocupă țărmul mării, de o parte și de alta, precum și toate
 24 ținuturile dinlăuntru din părțile acelea. Aceasta poartă de multă vreme
 25 numele de Grecia Mare, căci în Bruttium sînt locrieni epizefyri, crotoniați și
 thurienii. Dincolo de golf sînt mai întâi grecii numiți epiroți, pînă la cetatea
 Epidamnum, care se găsește pe țărmul mării. Dincolo de aceasta este țara
 Precalis, iar după aceea primește numele de Dalmația și este socotită că
 face parte din stăpînirea împărăției apusene. Apoi se află Liburnia,
 Istria și țara veneților, care se întinde pînă la cetatea Ravenna.
 26 Aceștia sînt locuitorii de lîngă mare din acele ținuturi. Dincolo de ei,
 27 înlăuntru, locuiesc siscii și suabii (nu cei supuși francilor, ci alții
 deosebiți), iar mai încolo de aceștia se află carnii și noricii. La dreapta
 acestora locuiesc dacii și panonii, care printre alte ținuturi stăpînesc
 28 Singidunum și Sirmium, și se întind pînă la fluviul Istru. Peste aceste nea-
 muri stăpîneau la începutul acestui război goții, dincolo de golful ionic; iar
 29 mai sus de cetatea Ravenna, în stînga fluviului Pad, locuiesc ligurii. Și din-
 colo de ei, spre miazănoapte, sălășluiesc albanii, într-o țară peste fire de
 bună, numită Languvilla, iar mai încolo se găsesc neamuri supuse francilor;
 30 părțile dinspre apus le stăpînesc galii și, după ei, spanii. În dreapta Padului
 se află Aemilia și neamurile tuscilor, care se întind pînă la hotarele Romei.
 Acestea stau deci cam astfel.

16

1 Velisarios luă în stăpînire și întări toate hotarele din jurul Romei pînă
 la rîul Tibru. Și cînd le avu pe toate în cea mai bună rînduială, dădu lui
 Constantin mulți dintre scutierii săi, însoțiți de lăncieri și, între alții, de
 2 masageții Zanter, Horsoman și Eshman precum și altă oaste și le porunci
 să meargă în Tuscia și să cucerească ținuturile de acolo. Și îl vesti pe Bessas
 să pună mîna pe Narnia, o cetate deosebit de puternică din Tuscia. Acest
 Bessas era got de neam, dintre cei care locuiseră pe vremuri în Tracia și nu-l
 3 urmaseră pe Theuderih, cînd acesta își dusesese poporul de acolo în Italia; era
 un bărbat de ispravă și priceput în treburile războiului, căci se dovedise
 conducător strălucit, fiind întreprinzător și viteaz. Bessas puse stăpînire pe

²⁰ Hydrus, Hydruntum (Otranto), pe țărmul mării, în Calabria, în punctul cel mai apropiat de Albania, în fața cetății Apollonia.

²³ Locrienii epizefyri locuiau pe țărmul mării Ionice, mai sus de *promontorium Zephyrium*.

²⁵ Precalis sau Praevalitana, cu capitala Scodra, era una din cele cinci provincii ale Daciei sud-dunărene.

²⁶ Siscii, în jurul orașului Siscia (Sisak, Siszek), din Panonia superioară; suabii sau suebii, neam germanic, între Baltica și Dunăre; carnii, neam celtic, și noricii locuiau pe teritoriul actual al Austriei.

²⁷ Singidunum (Belgrad), în Moesia superioară; Sirmium (Mitrovica), pe rîul Sava, în Panonia inferioară.

²⁹ Languvilla, probabil provincia piemonteză Alba, udată de rîurile Tanaro, Belbo și Vormida, renumită și astăzi prin fertilitatea ei.

³ Narnia, cetate întărită pe rîul Nar, în Umbria.

Narnia, neavînd împotrivire din partea locuitorilor; iar Constantin supuse fără nici o greutate Spoletium, Perusia și alte cîteva orășele, deoarece tuscii îl primiră în cetăți de bună voie. După ce rîndui strajă în Spoletium, el stătea liniștit împreună cu cealaltă oaste în Perusia, capitala tuscilor. Auzind acestea, Vittigis trimise împotriva lor o armată sub conducerea lui Unila și Pitzas. Constantin le ieși în întîmpinare la marginea Perusiei și trecu la luptă. La început, bătălia era nehotărită, din pricina mulțimii copleșitoare a barbarilor; dar după aceea romanii îi întrecură în vitejie și-i puseră pe fugă, omorîndu-i aproape pe toți, în timp ce fugeau fără nici o rînduială. Și prinzîndu-i de vii, îi trimiseră pe comandanții dușmanilor la Velisarios. Cînd auzi aceasta, Vittigis nu mai vru să aștepte liniștit în Ravenna, unde îl ținuseră pe loc Marcias și cei dinpreună cu dînsul, care încă nu sosiseră din Galii. El trimise în Dalmația o armată numeroasă sub conducerea lui Asinarius și Uligisal spre a păstra Dalmația pentru stăpînirea goților. Le porunci să strîngă oaste din ținuturile din preajma suabilor și a barbarilor de pe acolo și apoi să meargă repede împotriva Dalmației și a Salonei. Împreună cu ei trimise și unele vase mari, spre a putea asedia Salonae pe uscat și pe mare. Iar el însuși se grăbi să meargă cu toată oștirea împotriva lui Velisarios și a Romei, ducînd cu dînsul nu mai puțin de o sută cincizeci de mii de călăreți și pedestri, dintre care cei mai mulți, împreună cu caii, erau îmbrăcați în zale.

Asinarios merse în Suabia și adună oaste de barbari, iar Uligisal conduse singur pe goți spre Liburnia. Ieșindu-le înainte romanii în ținutul Scardonei și fiind învinși în luptă, ei se retraseră în cetatea Burnum. Acolo Uligisal își așteaptă tovarășul de conducere. Auzind de pregătirea lui Asinarius și temîndu-se de soarta Salonei, Constantianus trimise după oștenii care stăteau de pază în toate întăriturile de pe acolo. El săpă un șanț, împrejur, în tot lungul zidului împrejmuitor, și pregăti toate celelalte, în chipul cel mai desăvîrșit, în vederea asediului. Asinarius strînse o întreagă oaste de barbari și sosi în cetatea Burnum. Acolo se uni cu Uligisal și cu armata goților și înaintă spre Salonae. Ei ridicară un val în jurul zidului împrejmuitor și, după ce-și umplură vasele cu oșteni, stăteau de pază în partea dinspre mare a zidului împrejmuitor. În chipul acesta ei asediau Salonae de pe uscat și de pe mare. Romanii se furișară pe neașteptate în spatele vaselor dușmane și le puseră pe fugă: pe multe le scufundară împreună cu barbarii de pe ele, iar pe multe le luară goale de oameni. Dar goții nu încetară împresurarea, ci asediau din răspuțeri și îi strîngeau tot mai mult pe romani în cetate. Deci în Dalmația oștile romanilor și goților se înfățișau în felul acesta. Auzind de la băștinașii veniți din Roma că armata lui Velisarios este foarte mică, lui Vittigis îi păru rău că s-a retras din Roma; dar nu mai putea rămîne pe loc, ci prinse inimă și merse împotriva aceloră. În această înaintare întîlni un preot care venea din

⁸ Spoletium se găsea pe cursul superior al riului Clitumnus în Umbria, iar Perusia era în ținutul tuscilor, la răsărit de lacul Trasimenus.

¹² Suabii (suebii, suevii) locuiau între Baltica și Dunăre și erau împărțiți în numeroase triburi. Ei se ocupau îndeosebi cu vînatărea și creșterea vitelor.

¹³ Scardona se afla la nord de Salonae și Tragurium (Trogir, Traù), iar Burnum (Šupljaja Crkva) ceva mai sus, dincolo de Iader și Aenona.

21 Roma. Se zice că Vittigis l-a întrebat în gura mare, dacă Velisarios se mai află încă la Roma, ca și cum i-ar fi fost teamă că nu va mai fi în stare să-l ajungă și acela va putea să scape de acolo. Iar preotul îi spuse să nu aibă nici o grijă în privința aceasta; căci el își ia răspunderea că Velisarios nu va folosi niciodată fuga, ci va rămîne acolo. Însă Vittigis se grăbea și mai mult ca adineauri, dorind să vadă lămurit zidurile Romei, înainte ca Velisarios să fugă de acolo.

17

1 Aflînd că goții pornesc împotriva lui cu toată mulțimea, Velisarios șovăia. Căci nu voia să fie lipsit de cei din jurul lui Constantin și Bessas, mai ales că avea oaste cu totul puțină, dar nici nu-i părea nimerit să părăsească întăriturile din ținuturile tuscilor, spre a nu le avea goții ca puncte
2 de sprijin împotriva romanilor. După ce se gîndi, dădu poruncă lui Constantin și Bessas să lase strajă în locurile cele mai de trebuință din acele părți, atîta cît va fi în stare să le păzească, iar ei cu cealaltă oaste să vină
3 în grabă la Roma. Constantin făcu întocmai: puse strajă în Perusia și Spoletium și porni cu toți ceilalți spre Roma. Bessas rînduia cu oarecare în-
4 cetineală treburile în Narnia, dar se întîmplă că dușmanii își făceau trecerea pe acolo și toate cîmpurile de la marginea cetății erau pline de goți. Aceștia
5 deschideau drum celeilalte armate. Bessas le ieși în cale, fugări pe neașteptate pe cei dimpotrivă și pe mulți îi ucise; însă fu copleșit de mulțime și
6 se retrase în Narnia. Lăsînd acolo oameni de pază, cum îi poruncise Velisarios, alergă în grabă la Roma și vesti că dușmanii sînt aproape. Căci
7 Narnia se găsește la trei sute cincizeci de stadii depărtare de Roma. Vittigis nu încercă cituși de puțin să ia cu asalt Perusia și Spoletium, căci
8 sînt locuri foarte întărite și nu voia de loc să-și piardă timpul acolo. Dorea numai să-l găsească pe Velisarios în Roma încă înainte de a fugi. Aflînd că
9 Narnia este ținută de dușmanii Romei, nu vru să cîntească nimic de acolo, deoarece știa că era loc anevoios și greu de atins, fiind așezat pe un munte
10 înalt. La poalele muntelui curge riul Narn, care a dat și numele cetății. Două căi în urcuș duc acolo, una dinspre soare-răsare și alta de către apus.
11 Una dintre acestea are cale grea și îngustă, cu zid din piloni de piatră, iar spre cealaltă n-ai pe unde pătrunde decît pe podul care acopere riul și slu-
12 jește acolo de trecere. Acest pod a fost ridicat pe vremuri de către Caesar Augustus și este lucru cu deosebire vrednic de a fi văzut, căci are cele
13 mai înalte bolți din toate cîte cunoaștem.
14 Nerămînînd deci să-și piardă timpul acolo, Vittigis porni în grabă și se îndreptă cu toată armata spre Roma, trecînd prin ținutul sabinilor. Și cînd ajunse aproape de Roma, aflîndu-se la nu mai puțin de patrușprezece stadii de dînsa, dădu de podul de peste riul Tibru. Acolo Velisarios, cu puțin timp mai înainte, zidise un turn, îi pusese porți și rînduise oșteni

⁶ Aproximativ 62 de km.

¹¹ Caesar Augustus, adică împăratul Augustus. Podul se mai vede și astăzi și avea patru bolți.

¹³ Pons Milvius, azi Ponte Molle. L. FINK, *Das Verhältnis der Anioabrücken zur milvischen Brücke in Prokops Gothenkrieg*. Diss. Berlin, 1907.

de strajă, nu pentru că dușmanii n-ar fi avut pe unde trece Tibrul decît prin acel loc (căci se întîmplă că pe rîu sînt pretutindeni vase și poduri), ci deoarece voia ca potrivnicii lui să irosească mai multă vreme cu trecerea, în timp ce el aștepta de la împărat altă oaste, apoi pentru ca romanii să ducă înlăuntru cît mai multă hrană. Iar dacă barbarii ar fi respinși de acolo și ar încerca să treacă pe alt pod, socotea că le-ar trebui nu mai puțin de douăzeci de zile; și dacă ar vrea să arunce pe Tibru atîta mulțime de vase, ar pierde, firește, și mai multă vreme. Acestea avea el în minte, cînd pusese acolo pază. În ziua aceea goții tăbăriră acolo nedumeriți, socotind că a doua zi vor avea de luptat împotriva turnului. Trecură la ei douăzeci și doi de fugari, barbari de neam, dar oșteni romani din trupele de călăreți conduse de Innocentius. Lui Velisarios îi veni atunci în minte să-și așeze tabăra lîngă rîul Tibru, spre a împiedeca și mai mult trecerea dușmanilor și a da potrivnicilor o dovadă de bărbăție din partea sa. Dar oștenii care stăteau de pază la pod, cum am spus, copleșiți de mulțimea goților și înspăimîntați de mărimea primejdiei, în timpul nopții părăsiră turnul pe care îl străjuiau și fugiră. Dîndu-și seama că nu vor ajunge pînă în Roma, ei se duseră pe ascuns în Campania, fie că le era teamă de pedeapsa conducătorului, fie că se rușinau de tovarășii lor de arme.

18

În ziua următoare goții distruseră fără nici o greutate porțile turnului și făcură trecerea, nefiind împiedicați de nimeni. Velisarios nu aflase încă nimic de cele întîmplate străji și se ducea cu o mie de călăreți spre podul de peste rîu, pentru a vedea unde ar fi locul cel mai potrivit să-și așeze tabăra. Și cînd ajunse mai aproape, se întîlniră cu dușmanii, care trecuseră rîul, și fără să vrea se încăierară cu cîțiva dintre dînșii. Se dădea luptă de o parte și de alta între călăreți. Atunci Velisarios, deși era mai înainte cu băgare de seamă, nu mai păstră rînduiala de comandant, ci se lupta printre cei dintîi, ca un oștean de rînd. Și de aceea treburile romanilor puteau cădea în mare primejdie, deoarece tot mersul războiului atîrna de dînsul. Întîmplător, el călărea atunci un cal foarte iscusit în războaie și care se pricepea să-și scape călărețul: avea întreg trupul de culoare fumurie, iar fruntea, de la cap pînă la nări, era toată albă. Acestuia grecii îi spun „phalios” iar barbarii „balan”. Și se întîmplă că cei mai mulți dintre goți aruncau asupra lui, și asupra lui Velisarios, sulite și alte arme de azvîrlit, din următoarea pricină. Fugarii cîți veniseră în ajun la goți, vîzînd că Velisarios lupta printre cei dintîi și înțelegînd că, dacă va cădea el, se vor prăbuși îndată planurile romanilor, strigau și îndemnau să arunce în calul „balan”. Și de aceea cuvîntul acesta se întinse și cuprinse toată oastea goților; dar, fiind zgomot mare, ei nu-și puneau cîtuși de puțin întrebarea ce înseamnă și nu înțelegeau lămurit că este vorba de Velisarios. Ci bă-

⁶ „Phalios” (φαλιός) însemna „șarg”. Forma de acuzativ „balan” (βαλαν) din original este redată în unele manuscrise prin βαλλαν, iar în altele prin βελαν. Nu știm însă cum suna ea în limba gotă: *bala*, *balan*, *vala* sau *valan*? Vezi E. Schroeder, *Belisars Ross*, în *Zeitschrift für deutsches Altertum*, XXXV (1891), p. 237—244.

10 nuind că nu degeaba umbla și se răspîndea vorba, îi lăsară de o parte pe
toți ceilalți și cei mai mulți trăgeau asupra lui Velisarios. Acei dintre ei
care se deosebeau prin oarecare bărbăție, împinși de o mare ambiție, veneau
foarte aproape și încercau să-l prindă : ei loveau cu sulitele și cu săbiile și
11 erau cuprinși de furie mare. Velisarios însuși ucidea în dreapta și-n stînga
pe cei care îi veneau mereu în cale, dar în primejdia aceasta se vădi mai
12 ales dragostea lăncierilor și scutierilor săi față de dînsul. Căci se rînduiră
toți în jurul lui și arătară o bărbăție cum nu mai dăduse dovadă, cred,
13 nici un om pînă în ziua aceea. Punîndu-și scuturile în fața conducătorului
și a calului, ei primeau toate loviturile și respingeau pe năvălitori, ținîndu-se
strîns unii de alții. Astfel întreaga luptă era îndreptată spre trupul unui
14 singur bărbat. În învălmășeala aceasta căzură nu mai puțin de o mie de
goți, bărbați luptători în primele rînduri ; și muriră mulți din oamenii lui
Velisarios, dintre cei mai buni, cum era și lăncierul Maxentius, care săvîrși
15 fapte mari împotriva dușmanilor. Lui Velisarios i se întîmplă un noroc în
ziua aceea, să nu fie nici lovit, nici rănit, cu toate că lupta se iscase numai
pentru dînsul.

16 În cele din urmă, prin bărbăția lor, romanii îi respinseră pe dușmani
și toată mulțimea barbarilor o luă la fugă pînă ce ajunse în tabără. Acolo
pedestrii goților, cu puteri proaspete, se împotriviră dușmanilor și îi res-
17 pînseseră fără nici o greutate. După ce le veniră în ajutor alți călăreți, romanii
începură să fugă din răspuțeri, pînă ce ajunseră pe un deal și se opriră
acolo. Dar cînd îi ajunseră din urmă călăreții barbari se iscă din nou luptă
18 de pe cai. Acolo dădu dovadă de multă bărbăție Valentinus, supraveghe-
torul grajdurilor lui Fotios, fiul Antoninei : el se repezi singur în mulțimea
dușmanilor, opri iureșul goților și îi scăpă pe cei ce erau împreună cu dîn-
19 sul. Fugind astfel, ajunseră la zidul împrejmuitor al Romei, iar barbarii
îi urmăriră pînă aproape de meterez, lîngă poarta numită Salaria. Temîn-
20 du-se să nu năvălească dușmanii împreună cu cei care fugeau și să pătrun-
dă înlăuntrul zidului împrejmuitor, romanii nu voiau de loc să deschidă
porțile, deși Velisarios le poruncise de mai multe ori și le striga cu amenin-
21 țare. Dar cei ce pîndeau din turn nu puteau să-l cunoască, deoarece fa-
ța și tot capul îi erau acoperite de praf și sudoare ; apoi nici nu se mai vedea
bine, căci ziua era pe la scăpătatul soarelui. Romanii nici nu mai cre-
22 deau că conducătorul lor este în viață, căci cei scăpați cu fuga din încăie-
rarea de mai înainte vestiseră că Velisarios murise, luptînd cu vitejie în
23 primele rînduri. Mulțimea dușmanilor curgea năvalnică, stăpînită de fu-
rie mare și avea de gînd să treacă repede șanțul și să-i înfrunte pe fugarii
24 de acolo. Romanii de lîngă meterez, dinlăuntrul șanțului, se ținură lipiți
unii de alții și se strînseseră într-un loc îngust ; iar cei din afara zidului îm-
25 prejmuitor, rămași fără conducător, și lipsiți cu totul de pregătire, fiind
cuprinși de spaimă pentru ei înșiși și pentru soarta cetății, n-aveau nici un
mijloc să-i ajute pe ai lor, măcar că ajunseseră într-o primejdie atît de
mare.

26 Atunci lui Velisarios îi veni în minte un gînd cutezător, care pe ne-
așteptate îi scăpă pe romani din încurcătură. Dînd poruncă tuturor celor
27 dimpreună cu dînsul, căzu deodată în spatele dușmanilor. Ei se găseau în
mare neorînduială, încă de mai înainte, din pricina întunericii și a ur-

măririi; dar văzînd, fără să bănuiască, că fugarii îi înfruntă, își închipuîră că le venise în ajutor altă oaste din cetate; de aceea fură cuprinși de spaimă mare și fugiră cu toții din răputeri. Velisarios nu se lăsa momit să-i urmărească și se întoarse îndată spre ziduri. Astfel, romanii prinseră inimă și-l primiră în cetate, pe el și pe toți cei dimpreună cu dînsul. Pînă într-atîta primejdie ajunsese Velisarios și treburile împăratului; iar lupta începută dimineață luă sfîrșit noaptea. În această bătălie arătară vrednicie dintre romani Velisarios, iar dintre goți Visandos Bandalarios, care în lupta iscată în jurul lui Velisarios se găsea printre cei dintîi și nu conțeni pînă nu căzu la pămînt cu trupul străpuns de treisprezece lovituri. Părînd mort pe loc, prietenii lui de arme, deși învingători nu-i mai avură grija și el rămase acolo printre uciși. A treia zi, după ce-și așezară tabăra aproape de zidul împrejmuitor al Romei, barbarii trimiseră cîțiva oameni să îngroape morții și să le facă legiuitele cinstiri de înmormîntare; cercetînd ei trupurile celor care zăceau, îl găsiră pe Visandos Bandalarios încă suflînd, iar unul dintre tovarăși îi ceru să scoată o vorbă. Dar el nu era în stare, fiind prea istovit înăuntru de foame și de arsura altor suferinți, însă făcu semn să-i toarne apă în gură. După ce bău și-și veni în fire, îl duseră în tabără. Mare nume își făcu printre goți Visandos Bandalarios din fapta aceasta și, dobîndind faimă multă, trăi vreme îndelungată. Acestea se petrecură a treia zi după bătălie.

Atunci Velisarios, după ce ajunsese la adăpost împreună cu însoțitorii săi, adună la zid oștenii și aproape tot poporul romanilor și le porunci să aprindă focuri multe și să stea de veghe noaptea-ntreagă. El merse de-a lungul zidului împrejmuitor, rîndui ce mai trebuia și așeză la fiecare poartă cîte unul dintre comandanți. Bessas, care avea sub pază poarta zisă Praenestina, trimise la Velisarios un vestitor, cu poruncă să-i spună că cetatea este cuprinsă de dușmani, strecurați prin altă poartă, aflată dincolo de rîul Tibru și purtînd numele sfîntului Pancratie. Cînd auziră acestea, cei din preajma lui Velisarios îl îndemneau să-și caute cît mai repede scăparea prin altă poartă. Dar el nu-și pierdu cumpătul și-i încredință că vestea era neîntemeiată. Trimise în grabă și peste Tibru cîțiva călăreți, care cercetară locurile de acolo și dădură de știre că nu-i nici urmă de dușmani prin părțile acelea. Trimîtînd repede la fiecare poartă, dădu poruncă comandanților de pretutindeni: dacă aud cumva că dușmanii au pătruns prin altă parte a zidului împrejmuitor, să nu vină în ajutor, și nici să nu-și părăsească locul de pază, ci să rămînă liniștiți, deoarece are el grijă de acestea. Făcu astfel pentru ca ei să nu ajungă iar în nerînduială din pricina unei știri mincinoase. Pe cînd romanii se aflau încă în mare tulburare, Vittigis trimise la poarta Salaria pe unul dintre comandanții săi cu numele Vacis, un bărbat cu trecere. Mergînd el acolo îi batjocorea pe romani pentru necredința față de goți, și îi învinuia de trădare: o făcuseră, zicea el, împotriva patriei și a lor înșiși; schimbaseră puterea goților cu grecii care nu erau în stare să-i apere; din mijlocul acestora nu văzuseră venind mai înainte în Italia decît actori tragici, jucători de mimi și corăbieri prădalnici. După ce spuse acestea și multe de felul acesta, nerăspunzîndu-i nimeni, se întoarse la goți și la Vittigis. Dar Velisarios stîrnea mult zîmbet printre romani, deoarece abia scăpase cu fuga de dușmani și dădea acum porunci de cutezanță și dispreț față de bar-

43 bari, căci știa bine că are puterea să-i înfrîngă. Cum ajunsese el să afle aceasta, voi spune în rîndurile următoare. Fiind tîrziu noaptea și Velisarios încă flămînd, soția și prietenii cîți erau de față îl siliră cu greu să guste un pic de pîne. Așa își petrecură deci, unii și alții, această noapte.

19

1 În ziua următoare goții socotiră că vor lua Roma prin împresurare, fără nici o greutate, din pricina mărimii cetății; iar romanii hotărîră s-o
2 apere în felul acesta. Zidul împrejmuitor al cetății are șaptesprezece porți mari și cîteva mai mărunte. Nefiind în stare să împînzească cu toată oastea zidul de jur împrejur, goții făcură șase întărituri și atacau pe întindere de
3 cinci porți, de la Flaminia pînă la așa-zisa Praenestina; pe toate aceste întărituri le ridicaseră dincoace de rîul Tibru. Temîndu-se barbarii să nu distrugă dușmanii podul numit Milvius, făcînd cu neputință de atins toate
4 cîte sînt dincoace de rîu, pînă la mare, și din pricina aceasta să nu mai simtă de loc neajunsurile asediului, zidiră a șaptea întăritură, dincolo de Tibru, în cîmpurile lui Nero, astfel ca podul să se afle în mijlocul taberelor
5 lor. De aceea alte două porți ale cetății începeau să fie hărțuite de către dușmani: poarta Aurelia (care are acum numele lui Petru, cel mai de seamă
6 dintre apostolii lui Hristos, fiind înmormîntat undeva în apropiere) și cea de peste rîul Tibru. În chipul acesta goții înconjurară cu trupele lor cam
7 jumătate din zid, dar rîul nu-i împiedica de loc, nicăieri, încît puteau merge cu război, cînd voiau, de-a lungul întregului zid împrejmuitor. Voi spune
8 în ce mod au ridicat romanii zidul de amîndouă părțile rîului. Pe vremuri Tibrul trecea foarte aproape de zidul împrejmuitor. Locul unde zidul împrejmuitor
9 se înalță deasupra curentului apei, este drept și destul de ușor de străbătut. În dosul acestui loc, dincolo de Tibru, se întîmplă să fie un deal mare, unde în vechime fuseseră construite toate morile cetății, deoarece
10 venea apă multă pe apeduct pînă la vîrfurile dealului și curgea de acolo la vale cu putere mare. De aceea romanii de demult hotărîră să înconjoare cu zid dealul și malul din cealaltă parte, spre a nu da puțință dușmanilor să distrugă morile și, trecînd rîul, să pricinuiască ușor pagube zidului împrejmuitor al cetății. Clădind acolo un pod peste rîu, se gîndiră să-l lege cu zidul, și după
11 ce înălțară multe case pe locul din față, făcură ca rîul Tibru să curgă prin mijlocul cetății. Acestea erau deci cam așa.

11 Goții săpară șanțuri adînci în jurul tuturor întăriturilor și îngrămădiră pămîntul scos de acolo sub peretele dinlăuntru, înălțîndu-l cît mai mult. Însipseră deasupra tot felul de pari ascuțiți și-și făcură din toate taberele
12 cetății cu nimic mai prejos de niște fortărețe. În fruntea întăriturii din cîmpul lui Nero se afla Marcias (care sosise din Galii împreună cu însoțitorii săi și tăbărise cu ei acolo), iar pe celelalte le conducea Vittigis însuși, fiind
13 al șaselea, căci se afla cîte un conducător la fiecare întăritură. După ce se așezară în chipul acesta, goții sfărîmară toate apeductele, să nu mai pătrundă pe acolo apă în cetate, măcar cît de puțină. Apeductele Romei sînt în număr de patrusprezece, zidite de oamenii de pe vremuri din cărămidă arsă și avînd atîta lărgime și înălțime, încît poate merge prin ele un om călare. Iar Veli-

sarios rîndui cele cu privire la paza cetății în felul acesta. El străjuia poarta mică, zisă Pinciana, și poarta din dreapta acesteia, numită Salarîa; deoarece se întîmpla că în preajma acestora zidul era ușor de luat prin luptă, iar romanii aveau ieșire împotriva dușmanilor. Poarta Praenestina o dădu lui Bessas; în poarta Flaminia, care se află la stînga de Pinciana, îl puse pe Constantin, după ce închise mai întîi porțile și le zăgăzui bine pe dinăuntru cu movile mari de piatră, pentru a nu putea fi deschise de nimeni. Căci în apropiere se afla una dintre întăriturile dușmane și se temea să nu pătrundă pe acolo în cetate careva dintre potrivnici. Celelalte porți porunci să fie păzite de către comandanții trupelor pedestre și întări temeinic cu zid, pe întindere mare, fiecare apeduct, spre a nu pătrunde pe acolo vreunul care să pricinuiască vătămare.

Cum am spus, apeductele fuseseră sfărîmate și apa nu mai mîna morile, iar el n-avea cum să le pună în mișcare cu ajutorul animalelor, ducînd lipsă, ca în timpul asediului, de orice hrană și abia putîndu-și îngriji caii cu cele trebuitoare. Velisarios găsi următorul mijloc. În fața amintitului pod, aflat lîngă zidul împrejmuitor, legă de amîndouă malurile rîului niște odgoane foarte întinse și spînzură de ele două bărci paralele, la interval de două picioare una de alta, în locul unde curentul apei de sub cumpăna podului atingea cea mai mare înălțime. Așeză în fiecare barcă două mori, iar la mijloc atîrnă roata care învîrtea de obicei morile. În spate legă alte bărci, în ordine, mereu una după alta și puse în mijlocul lor roțile, în același chip, pe o întindere mare. Venind puterea apei, roțile se învîrteau toate una după alta, puneau în mișcare morile de lîngă ele și măcinau pentru cetate cît era nevoie. Aflînd de acestea prin iscoade, dușmanii distruseră roțile în felul acesta. Aduseră copaci mari și trupuri de romani uciși de curînd și-i aruncară în rîu. Din acestea, cele mai multe fură duse de curentul apei pînă în mijlocul bărcilor și sfărîmară roțile. Văzînd cele întîmplate, Velisarios luă următoarele măsuri. Atîrnă de pod lanțuri lungi de fier pe toată lărgimea Tibrului. De ele se loveau toate cîte erau duse de rîu, se opreau încurcate și nu mai mergeau înainte. Iar cei rînduiți pentru asemenea treabă trăgeau mereu afară aceste lucruri și le duceau pe mal. Făcea acestea nu atît din pricina morilor cît pentru că ajunsese de aici la teama și gîndul că dușmanii se vor furișa cu multe bărci pînă dincoace de pod și vor pătrunde în mijlocul cetății. Astfel barbarii încetară să mai încerce, deoarece nu le mergea de loc pe această cale. Și pe urmă romanii foloseau aceste mori, însă, din lipsă de apă, băile erau pretutindeni închise. Dar apă de băut aveau cîtă le trebuia, deoarece și cei care locuiau foarte departe de rîu puteau să-și scoată din puțuri. În privința canalurilor prin care se scurge afară din cetate necurătenia, nu era silit să ia nici o măsură de apărare, deoarece toate își au deschiderile în rîul Tibru; și de aceea era cu neputință să se ivească de acolo vreo încercare din partea dușmanilor.

²⁰ După cum au arătat săpăturile arheologice din Pompei, moara (μύλη) antică avea dimensiuni foarte modeste, fiind asemănătoare rîșniței moderne. Roata morii poartă în textul original numele de μηχανή, din care s-au dezvoltat termenii *mașină*, *mecanică*, *mecanism*, *mecanic* etc.

- 1 Deci aceste fură rînduite de Velisarios în legătură cu asediul. Mai
mulți copii samniți pășteau oile pe locurile lor : alegînd dintre dînșii doi cu
2 trupuri bine împlinite și dînd unuia din ei numele lui Velisarios, iar pe celălalt
poreclindu-l Vittigis, îi îndemnară să se lupte. Aceștia se puseră pe luptă,
din toate puterile, dar se nimeri că Vittigis căzu înfrînt. În glumă, gloata
3 copiilor îl spînzură de un copac. Din întîmplare, veni acolo un lup, iar copiii
o luară cu toții la fugă. Vittigis cel spînzurat de copac, după trecere de vreme
în acest chip, își dădu sufletul. Aflînd de acestea, samniții nu dădură nici
4 o pedeapsă acestor copii și, cumpănind cele întîmplate, erau încredințați că
Velisarios, cu puterea sa, va izbîndi în luptă. Acestea s-au întîmplat întocmai.
- 5 Neobișnuit de loc cu războiul și cu nenorocirile asediului, suferind de
lipsa băilor și a celor trebuitoare, fiind silit să păzească nedormit zidul împrej-
muitor, bănuind că nu peste multă vreme cetatea va fi cucerită și văzînd
totodată că dușmanii pustiau ogoarele și toate celelalte, poporul roman era
nemulțumit și se înfuria grozav că se afla asediat, fără să fi făcut nici un
6 rău, și că ajunsese într-o primejdie atît de mare. Ei se strînseseră împreună
și-l ocărau pe față pe Velisarios, că nu luase destulă oaste de la împărat și
7 cuteza să pornească război împotriva goților. Îl muștrău în ascuns pe Velisarios
pentru acestea și cei din adunarea căreia îi zic senat. Auzind de acestea
prin fugari și vrînd să-i întărite și mai mult, deoarece socotea că treburile
8 romanilor vor ajunge astfel în mare încurcătură, Vittigis trimise soli la
Velisarios, între alții și pe Albis. Cînd ajunseră în ochii lui Velisarios, fiind
de față și romanii din senat și comandantii oștirii, grăiră în felul acesta :
„De multă vreme, conducătorule de oști, oamenii au făcut deosebiri bune
9 și temeinice între numele lucrurilor. Între acestea este și aceea că este o deosebire
între cutezanță și bărbăție ; deoarece aceea, pentru cine o are, duce
cu necinste la primejdie, iar aceasta capătă cu prisosință faimă de viteză.
10 Una din acestea te-a dus pe tine la noi : care anume din ele vei arăta tu
îndată. Căci dacă ai pornit război împotriva goților încrezută în bărbăție
(vezi doar de pe zid armata dușmanilor), ai destul prilej, vestite bărbat,
să-ți arăți vrednicia. Iar dacă ai venit împotriva noastră împins de cutezanță,
11 te vei căi amarnic pentru ușurința faptelor tale. Căci mințile celor care nu
cumpănesc bine, cînd ajung în lupte, gîndesc de obicei altfel. Deci nu mai
încerca să lungești la nesfîrșit nenorocirea acestor romani, pe care Theuderih
i-a crescut într-o viață îmbelșugată și încă liberă, și nu mai împiedica pe
12 stăpînul goților și italoților. Căci nu-i ciudat că tu, închis cum ești și ascun-
zîndu-te de dușmani, rămîi în Roma, iar regele acestora stă într-o întăritură
și pricinuieste nenorociri de război supușilor săi ? Noi îți vom da ție și însoți-
13 torilor puțința de a pleca împreună cu toate lucrurile voastre, deoarece soco-
tim că nu-i îngăduit și nici vrednic de firea omenească să înfruntăm oameni
care-și schimbă gîndurile și iau o hotărîre înțeleaptă. Îi vom întreba bucu-
14 roși și pe acești romani ce anume au avut ei de reproșat goților că ne-au
trădat, pe noi și pe ei înșiși ; ei care s-au bucurat pînă astăzi de mărinimia
noastră, iar acum își dau seama ce înseamnă și ajutorul din partea voastră”.
- 15 Astfel vorbiră solii, iar Velisarios răspunse în felul acesta : „Clipa ho-
tărîrii nu va atîrna de voi. Căci oamenii nu obișnuiesc cîtuși de puțin să

poarte război după gustul dușmanilor, ci este lege că fiecare își rînduiește lucrurile cum crede el că-i mai bine. Vă spun, va veni pentru voi un timp cînd veți căuta să vă ascundeți capetele sub spini, dar nu veți avea unde. Prin cucerirea Romei noi nu stăpînim nimic de-a altora; însă voi ați năvălit mai înainte în ea, fără să vi se cuvină, și acuma n-o mai dați de bunăvoie vechilor ei stăpîni. Acela dintre voi care trage nădejde că va intra în Roma fără luptă se înșeală; dar cît trăiește Velisarios, e cu neputință să v-o dea". Astfel vorbi Velisarios. Iar romanii cuprinși de spaimă mare, stăteau neclintîți și nu îndrăzneau să răspundă nimic solilor, deși suferiseră multă ocară din partea lor pentru trădarea față de goți. Numai Fidelius cuteză să-i batjocorească puțin, mai mult în glumă. Întîmplător, el fusese rînduit de Velisarios ca prefect al pretoriului și de aceea, dintre toți, părea că arată mai multă bunăvoință față de împărat.

21

Astfel solii se întoarseră în tabăra lor. Și cînd îi întrebă Vittigis ce fel de om e Velisarios și ce gînd are în privința plecării de acolo, ei îi răspunseră: zadarnic trag nădejde goții, închipuindu-și că-l pot înspăimînta într-un chip oarecare pe Velisarios. Auzind acestea, Vittigis se hotărî să lupte din toată inima și luă următoarele măsuri pentru împresurarea zidurilor. Făcu turnuri de lemn tot așa de înalte ca și zidurile dușmane și nimeri măsura dreaptă, după ce le asemui de mai multe ori cu straturile pietrelor. La temelia acestor turnuri, în fiecare colț, erau puse dedesubt roți: prin mișcarea roților, luptătorii totdeauna puteau duce ușor turnurile unde voiau. Turnurile erau trase de boi, înjuțați împreună. Apoi pregăti o mare mulțime de scări, care ajungeau pînă la parapet, precum și șase mașini de luptă, numite „berbeci". Această mașină este alcătuită în felul acesta: Patru stîlpi drepecți de lemn, totuna de lungi, sînt așezați unul în fața celuilalt. De acești stîlpi se leagă opt grinzi de-a curmezișul, patru sus și tot atîtea la temelie. Înjghebînd un fel de căsuță în patru colțuri, o acopăr din toate părțile cu piei, care țin loc de pereți și zid, pentru ca mașina să fie ușor de tîrît, iar cei dinăuntru să se afle la adăpost de loviturile dușmanilor. Înăuntru ei, sus, atîrnă de lanțuri o bîrnă de-a curmezișul, cam la mijlocul mașinii. Ascut capătul de sus și-l acopăr cu fier mult, ca vîrfurile unei arme de aruncat, sau bat fierul în patru muchii, ca un ciocan. Așază mașina pe patru roți, cîte una în fiecare colț, și dinăuntru o pun în mișcare nu mai puțin de cincizeci de oameni. După ce o alătură de zidul împrejmuitor, împing înapoi, cu un mecanism oarecare, bîrna amintită mai sus și apoi, cu putere mare, lovesc zidul. Căzînd mereu, ea e în stare să sfărme și să năruie tot ce întîlnește în cale; și de aceea are mașina acest nume, căci vîrfurile acestei bîrne, unde ajunge, dă de obicei lovituri întocmai ca bărbătușii oilor. Deci astfel sînt berbecii pentru asaltul zidurilor.

Goții făcuseră și țineau pregătite un număr mare de legături din nuiele și stuf, spre a le arunca și a umplea cu ele șanțul, pentru ca astfel mașinile să nu fie de loc împiedicate. După aceste pregătiri, porniră la asaltul zidurilor. Iar Velisarios așază pe ziduri mașini, numite „baliste". Aceste mașini au forma unui arc; din partea de jos iese în afară o vargă mișcătoare

15 de lemn, așezată pe un sul de fier. Când vor să tragă asupra dușmanilor,
oamenii apropie unele de altele, cu o sfoară scurtă, lemnele care formează
16 vârful arcului și așază pe varga încovoiată un proiectil, cât jumătate
din lungimea săgeților aruncate cu arcurile, dar de patru ori mai gros de-
17 cât ele. Nu-i pun obișnuitele aripi, ci în loc de aripi potrivesc mici șindrile
de lemn, imitând întocmi forma săgeții. Îi așază un vîrf mare și gros, du-
18 pă măsură, și strîng virtos din amîndouă părțile, cu niște mecanisme; a-
tunci varga încovoiată se mișcă înainte și zbucnește, iar vîrful este aruncat
cu atîta putere, încît ajunge pînă la mai puțin de două aruncături de arc
19 și sfarmă cu ușurință copacul sau o piatră întilnită în cale. Această ma-
șină a fost numită astfel, pentru că aruncă foarte departe. Așezară alte
mașini pe parapetul zidului împrejmuitor, bune de aruncat pietre. Ele
20 seamănă cu praștiile și se numesc „onagri” (măgari sălbatici). Iar afară, în
fața porților, puseră „lupi”, pe care îi fac în felul acesta: Așază două bir-
21 ne de la pămînt pînă la parapet; pun lemne cioplite și drepte, unele de-a
lungul și altele de-a latul, și le potrivesc în așa fel, încît să se vadă găurile
din mijlocul încheieturilor. Din fiecare încheietură iese în afară un ghimpe
foarte asemenea unei țepușe. De fiecare bîrnă imbină de-a curmezișul al-
te lemne, de sus pînă la mijloc și așază bîrnele în picioare, în fața por-
ților. Când se apropie dușmanii, cei de pe zid ating capetele de sus ale bîr-
nelor și le împing, iar acestea se prăvălesc pe neașteptate peste năvălitori
și-iucid ușor pe toți cîți îi cuprind în ascunzișul ghimpilor. Deci acestea le
făcu Velisarios.

22

1 În a optsprezecea zi de asediu, pe la răsăritul soarelui, goții sub con-
ducerea lui Vittigis înaintară spre zidul împrejmuitor, spre a duce luptă
2 de ziduri. Vederea cu totul neobișnuită a turnurilor și a berbecilor care se
apropiau îi umplu de groază pe toți romanii. Văzînd rîndurile dușmanilor
care veneau cu mașini, Velisarios rîdea; el porunci oștenilor să stea liniș-
3 tiți și să nu înceapă de loc lupta, înainte de a le arăta el. De ce rîdea, n-a
lămurit atunci cîtuși de puțin, dar pe urmă s-a știut. Bănuind că glumeș-
te, romanii îl ocărau, numindu-l nerușinat și-l învinuiau că nu pune îm-
4 potrivire dușmanilor care înaintau. Când goții ajunseră aproape de șanț,
întinse mai întîi arcul comandantul și nimeri în gît pe unul dintre oamenii
5 lor îmbrăcați în zale, un conducător de oaste. Acela fu lovit de moarte și
căzu pe spate. Întreg poporul roman înălță un strigăt puternic și asurzitor
6 socotînd că este un semn foarte bun. Velisarios trase a doua oară și avu
din nou aceeași izbîndă, iar dinspre zidul împrejmuitor se ridică un strigăt
7 și mai puternic: romanii erau încredințați acum că dușmanii vor fi învinși.
Atunci Velisarios dădu semn întregii oștiri să tragă cu toate armele, iar tu-
8 tursor celor de lîngă dînsul le porunci să țintească numai în boi. După ce
căzură repede toți boii, dușmanii nu mai aveau cu ce mișca înainte tur-
9 rile și nici nu puteau lua vreo măsură oarecare, fiind împiedicați de la a-
cea muncă. Se vădi astfel înțelepciunea lui Velisarios: nu încerca să-i res-

¹⁸ *Ballista*, în original acuzativ plural βαλλιστρας, de la βάλλειν „a arunca”.

pingă pe dușmani de departe și rîdea de prostia barbarilor care nădăjduiau cu atîta lipsă de pătrundere, că-și vor duce boii pînă în fața zidurilor dușmane. Acestea s-au întîmplat lîngă poarta Salaria. Respins în acest loc, Vit-tigis lăsă acolo armată multă și după ce o așeză în rînduri destul de adînci, porunci comandanților să nu înfrunte de loc zidul împrejmuitor, ci să rămînă în rînduială și să tragă mereu asupra meterezelor pentru a nu da prilej lui Velisarios să meargă în ajutor în cealaltă parte a zidurilor, unde avea să atace el însuși cu o oaste mai mare. Apoi se îndreptă cu armată multă spre partea zidului împrejmuitor de lîngă poarta Praenestina, pe care romanii o numesc *vivarium*, unde zidul era foarte ușor de înfruntat prin luptă. Întîmplător, acolo se găseau alte mașini cu turnuri și berbeci, și scări multe.

În acest timp avu loc o altă năvală a goților, la poarta Aurelia. La o aruncătură de piatră de zidul împrejmuitor, în fața porții Aurelia, se găsește mormîntul împăratului roman Hadrian, care este foarte vrednic să fie văzut. E făcut din marmură din Paros, iar lespezile sînt așezate una lîngă alta, fără să fie nimic altceva între dînsese. Are patru laturi asemenea, fiecare cu o lărgime cît o aruncătură de piatră, iar în înălțime întrece zidurile cetății. Deasupra se găsesc minunate statui de piatră de bărbați și de cai. Deoarece părea o fortăreață pentru cetate, oamenii de pe vremuri durară între el și zidul împrejmuitor doi pereți puternici și-l legară de zid, căci seamănă cu un turn înalt, pus de strajă în fața porții. Prin urmare, stătea acolo ca o întăritură cît se poate de potrivită. Pentru paza acestuia, Velisarios rînduise întîmplător pe Constantin și-i poruncise să aibă grijă și de zidurile alăturate, care aveau străjuire puțină și slabă. Acolo zidul era greu de înfruntat prin luptă, deoarece curgea pe alături rîul. Bănuind că pe acolo nu se va ivi nici un atac, nu pusesese pază vrednică de luat în seamă, deoarece avea oameni puțini și lăsase grosul în locurile cele mai primejdite. Căci la începutul acestui asediu oastea împăratului avea în Roma cel mult cinci mii de oameni. Dîndu-i-se de veste că dușmanii încearcă trecerea Tibrului și fiindu-i teamă de soarta zidului din acele părți, Constantin sări de grabă în ajutor împreună cu cîțiva, dar celor mai mulți le lăsă poruncă să aibă grijă de paza porții și a mormîntului. În acest timp goții asediau poarta Aurelia și turnul lui Hadrian, neavînd nici o mașină, dar aducînd un mare număr de scări și arcuri: ei socoteau că vor pune ușor în încurcătură pe dușmani și vor lua în stăpînire straja de acolo fără nici o greutate, din pricină că erau oameni puțini. Ei înaintară ocrotiți de scuturi, cu nimic mai mici decît „gerele” perșilor și veniră foarte aproape de dușmani, fără să fie văzuți, deoarece mergeau în dosul coloanelor, care se întind pînă lîngă templul apostolului Petru. De acolo se iviră pe neașteptate și se puseră pe treabă, așa încît paznicii nu putură nici să folosească așa-zisa balistă (căci aceste mașini nu aruncă proiectilele decît din față) și nici să-i respingă pe năvălitori cu săgețile, fiind împiedecați de scuturi. Goții atacau din răputeri, trăgînd mereu asupra meterezelor, și erau gata

¹⁰ *Vivarium*, loc unde se păstrează și se hrănesc animale vii, grădină zoologică sau piscină.

¹⁷ B. REIPRICH, *Über numerische Angaben im Bello Gothico des Prokop von Cäsarea*. Progr. Gross-Strehlitz, 1885.

²⁰ Cuvîntul γέροντες apare începînd cu Herodot : însemna scut mare de os, folosit îndeosebi de perși și traci.

să pună scările la zid, și să-i înconjoare aproape pe cei care apărau mormîntul, deoarece în înaintarea lor ajunseseră pe laturi pînă în spatele aceloră. Cîțva timp romanii fură cuprinși de spaimă și pierdură nădejdea să-i scape prin apărare. Dar mai pe urmă se înțeleseră și sfărîmară cea mai mare parte a statuilor, care erau destul de mari: ridicară de acolo cu amîndouă mîinile bolovani mari și-i aruncară în capul dușmanilor. Aceștia fură loviți și se retraseră.

23 Dînd cîte puțin înapoi, romanii cîștigară lărgime și prinseră inimă; și cu strigăte tot mai puternice, cu săgeți și pietre îi respinseră pe cei ce înfruntau-

24 seră zidurile. Și punînd mîna apoi pe mașini, pricinuiră dușmanilor spai-

25 mă mare. În scurtă vreme atacul încetă. Era acum de față și Constantin care îngrozea și izgonea cu ușurință pe cei care încercau să treacă rîul: ei nu găsiră zidul cu totul lipsit de apărare, cum își închipuiseră. În felul acesta părțile din preajma porții Aurelia rămaseră neclintite.

23

1 Trupele dușmane venite la poarta de dincolo de Tibru, numită Pan-

2 cratiana, nu săvîrșiră nimic vrednic de amintit, din pricina greutății lo-

3 cului, căci zidul împrejmuitor al cetății este acolo înalt și greu de înfruntat

4 pe vremea năvalelor. Acolo stătea de strajă Paulus împreună cu oastea pe-

5 destră de sub conducerea sa. Nu încercară nici poarta Flaminia, așezată

6 într-un loc pripuros și nu prea ușor de străbătut. Acolo se aflau de pază pe-

7 destrășii *regii* (impărătești), sub conducerea lui Ursicinus. Între această

8 poartă mai mică din dreapta, numită Pinciana, o parte a zidului împrej-

9 muitor se năruise din vechime, de la sine, nu pînă la pămînt, ci cam de pe

10 la jumătate în sus; și fără să cadă sau fără de altfel să se desfacă, rămăsese

11 astfel înclinat, într-o parte și în alta, încît el se găsește uneori în afară și alte-

ori înăuntru față de restul zidului. De aceea în limba lor romanii numesc

din vechime acest loc „zidul rupt”. La început Velisarios încercase să ri-

dice și să zidească această parte, dar fusese împiedicat de către romani;

ei îl încredințaseră că apostolul Petru le făgăduise să aibă el grijă de o-

crotirea locului de acolo. Pe acest apostol romanii îl slăvesc și-l laudă mai

mult decît pe toți ceilalți. Și toate le meraseră în acel loc, după cum gîdi-

seră și se așteptaseră. Căci nici în ziua aceea și nici în tot timpul cît a ținut

asediul goților asupra Romei, n-a venit acolo oaste dușmană și nici nu

s-a întîmplat vreo încăierare. Și ne-am minunat că, după cît ne-aducem a-

mintе, în tot timpul, partea aceasta de zid nu fusese cercată de dușmani,

nici prin lupte sub ziduri și nici prin străpungeri în timpul nopții, cum în-

cercau de multe ori. De aceea nici mai pe urmă n-a cutezat nimeni să-l zi-

dească și zidul a rămas acolo în starea aceea pînă în ziua de astăzi. Deci

acestea s-au petrecut cam astfel.

La poarta Salaria, un bărbat înalt și iscusit în ale războiului, îmbră-

cat în zale și purtînd coif pe cap, cu multă trecere în neamul goților, nu ră-

mase în rînd cu ceilalți, ci se așază lîngă un copac și trăgea mereu asupra mete-

rezelor. Pe acest bărbat îl nimeri întîmplător o mașină din turn, din partea stîn-

gă; străpungînd zalele și trupul omului, sulîța se împlîntă pe jumătate în copac

și împreună cu ea îl țintui mort, spînzurîndu-l acolo. Cînd văzură aceasta

goții se îngroziră: ei se traseră în afara bății săgeților și rămaseră în rînduială, dar necăjeau încă pe cei de pe ziduri.

Fiind strînși tare de Vittigis în *vivarium*, Bessas și Peranios trimiseră după Velisarios. Acesta se temea de soarta zidului de acolo (căci era foarte ușor de luat prin luptă, după cum am mai spus) și alergă degrabă în ajutor, el însuși, lăsînd la Salaria pe unul dintre oamenii lui de încredere. Găsindu-i pe oștenii din *vivarium* înspăimîntați de năvala dușmanilor, care erau mulți și puternici, îi îndemna să nu se teamă de dușmani și-i făcu să prindă inimă. Era acolo loc neted de tot și deci potrivit pentru atacurile năvălitorilor. Din întîmplare zidul era în bună parte atît de putrezit, încît cărămizile nu se mai țineau bine unele de altele. Romanii îl încinseseră pe vremuri pe din afară cu alt zid mai mic, nu pentru apărare (căci n-avea nici întăritură de turnuri, nici metereze și nici altceva ce-ar fi putut să apere zidul împrejmuitor de o năvală a dușmanilor), ci dintr-o fală puțin nimerită, pentru a închide și păstra acolo lei și alte animale sălbatice. De aceea și fusese numit *vivarium*, căci așa numesc romanii locul, unde țin de obicei viețuitoare nedomesticite. Vittigis pregătise mașini pentru altă parte a zidului și porunci goților să străpungă zidul din afară, gîndind că dacă vor pătrunde înlăuntru, vor cucerii fără nici o greutate zidurile, care știa că nu sînt de loc puternice. Văzînd că dușmanii străpung *vivarium* și atacă zidul împrejmuitor din mai multe părți, Velisarios nu-i lăsă pe soldați nici să se apere și nici să rămînă pe metereze, decît în număr foarte mic, cu toate că avea cu sine tot ce era mai bun din oastea sa. Îi ținu pe toți în partea de jos, lîngă poartă, gata pregătiți, îmbrăcați în zale și avînd în mîini numai săbiile. Cînd goții distrușeră zidul și intrară în *vivarium*, el îi porunci lui Cyprianus să se repeadă asupra lor și să se pună pe treabă. Și-i uciseră pe toți, deoarece erau cuprinși de spaimă și nici nu se apărau, ci se măcelăreau între ei în îngustimea de la ieșire. În timp ce dușmanii, loviți pe neașteptate, nu se mai găseau în rînduială, fiind duși de ici colo, Velisarios deschise poarta zidului împrejmuitor și împinse deodată asupra inamicului toată oastea. Goții nu căutau de loc să se apere, ci fugea fiecare unde se întîmpla. Romanii îi urmăreau și-i ucidău pretutindeni cu ușurință pe cei întîlniți în cale: urmărirea fu îndelungată, deoarece goții se îndepărtaseră mult de întăriturile lor, cînd veniseră aici să lupte la ziduri. Velisarios dădu ordin ca mașinile dușmanilor să fie arse; flacăra se înălța pînă sus de tot și, după cum era de așteptat, băga și mai mare groază în cei care fugeau.

Între timp se întîmplă să le cadă un noroc asemănător și la poarta Salaria, căci ei deschiseră în grabă poarta și căzură pe neașteptate asupra dușmanilor: aceștia nu se apărau, ci întorceau spatele. Îi uciseră și le arseră mașinile. În multe părți ale zidului se înălțară flăcări mari și avu loc o respingere a goților de-a lungul întregului zid de împrejmuire. Era un răcnut peste fire, de amîndouă părțile: și de la romanii de pe ziduri, care îi ațîțau pe urmăritori; și de la cei din întărituri, care-și plîngeau suferința înfrîngerii. Au murit în ziua aceea treizeci de mii de goți, după cum întăreau conducătorii lor, și mai mulți au rămas cu răni. Căci cum se întîmplă într-o mulțime mare, cei de pe metereze trăgeau asupra lor și de cele mai multe ori îi nimeau; iar cei care ieșiră la asalt nimiciră un foarte mare număr de oameni îngroziți și puși pe fugă. Lupta de la ziduri a început dimineața și s-a sfîrșit

tîrziu seara. Noaptea aceasta și-o petrecură fiecare pe-afară : romanii cîntau pe zidul împrejmuitor, îl slăveau pe Velisarios și adunau prăzile luate de la cei învinși, iar goții își îngrijeau răniții și-și plîngeau morții.

24

1 Velisarios scrisese împăratului o scrisoare în care spunea următoarele :
„Am sosit în Italia, cum ne-ai poruncit ; am cuprins din ea multă țară și
2 am luat Roma, izgonind de aici barbarii. Am trimis la voi nu de mult pe
conducătorul lor Leuderis. Ni s-a întîmplat să punem de pază o mulțime de
3 oșteni la întăriturile din Sicilia și Italia, pe care am putut să le ocupăm,
încît armata a rămas la cinci mii. Dușmanii au venit asupra noastră în strîn-
4 sură de pînă la o sută și cincizeci de mii. La început ne-am dus în cercetare
dincolo de riul Tibru : fiind siliți, fără să ne așteptăm, să trecem la luptă,
5 a fost aproape să fim zdrobiți de mulțimea lăncilor. Apoi barbarii au pornit
luptă la ziduri, cu toată armata, și au asaltat pretutindeni zidul cu mașini ;
6 la început puțin a lipsit să nu fim luați noi și cetatea, dacă nu ne-ar fi
scăpat un noroc. Căci cele ce trec de firea lucrurilor nu pot fi puse, ce-i drept,
7 pe seama vredniciei omenești, ci ne vin de la o putere mai mare. Cele
săvîrșite de noi pînă acuma, fie dintr-un noroc, fie prin bărbăția noastră,
8 au mers bine. Cele de acum înainte am vrea să fie cît mai bune prin stră-
duințele tale. Dar nu voi ascunde ceea ce mi se cuvine să spun, iar voi să
faceți, știind bine că cele omenești se desfășoară cum vrea Dumnezeu, iar
9 acei care stau în fruntea tuturor lucrurilor, din faptele lor își atrag pentru
totdeauna ocara sau lauda. Deci să ni se trimită arme și oșteni în așa
10 număr încît de acum înainte să putem face față în acest război cu puteri
pe măsura dușmanilor. Căci nu trebuie să lăsăm totul pe seama norocului,
care nu rămîne de obicei la fel în tot timpul. Ci să-ți întrec în minte, împă-
11 rate, că dacă ne vor răpune barbarii, vom fi izgoniți din Italia ta și vom
pierde oștirea, și ne va fi mare rușine de faptele noastre. Nu mai adaug :
12 se va crede că noi i-am nimicit și pe romani, care au arătat mai puțină
grijă pentru binele lor și au rămas credincioși împărăției tale. Astfel, zilele
13 bune avute pînă acum vor trebui să sfîrșească în prilej de înfrîngere. Dacă
ni se va întîmpla să fim respinși din Roma, din Campania și mai ales din
14 Sicilia, vom fi supărați de cel mai ușor dintre rele : de a nu ne putea
îmbogăți cu avutul altora. Și e bine să vă gîndiți și la aceasta, că n-a fost
15 niciodată cu putință să fie păzită Roma mai multă vreme decît cu multe
zeci de mii de oameni, deoarece are loc mult împrejur și, nefiind pe țărmul
16 mării, este închisă de la toate cele de trebuință pentru viață. Romanii ne
sînt acum binevoitori ; dar dacă nenorocirile lor vor stărui, fără îndoială
17 că nu vor scăpa prilejul să aleagă ceea ce va fi mai de folos pentru dinșii.
Căci binevoitorii dobîndiți de cineva de curînd își păstrează de obicei credința
18 în el, nu prin faptul că-i merge rău, ci pentru că o duce bine. De altfel
și romanii vor fi siliți de foame să facă multe lucruri împotriva voinței lor.
Eu știu că-s dator să mor pentru împărăția ta și de aceea nimeni nu mă
va putea scoate de aici, atîta timp cît sînt în viață. Dar tu gîndește-te ce
faimă-ți va aduce un astfel de sfîrșit al lui Velisarios“. Astfel scrisese Velisarios.
Adînc tulburat, împăratul strînse în grabă oaste și corăbii și porunci lui

Valerianus și Martinus să pornească îndată la drum. Se întâmplă că fuseseră trimiși cu cealaltă oaste pe vremea solstițiului de iarnă, cu poruncă să plutească spre Italia. Ei ajunseră cu corăbiile pînă în Grecia, dar nu putură pluti mai departe și iernară în ținuturile din Etolia și Acarnania. Lămurindu-i acestea lui Velisarios, împăratul Iustinian întări și mai mult în el, și în toți romanii, zelul și încrederea.

Între timp în Neapolis se petrecu următorul fapt. În piață se afla din întâmplare chipul regelui got Theuderih, alcătuit din pietricele mititele, de aproape toate culorile. Pe vremuri, pe cînd trăia Theuderih, se întîmplase să cadă capul acestui portret, deoarece pietricelele se desfăcuseră și se împrăștiaseră de la sine : și îndată după aceea se întîmplă că Theuderih încetă din viață. Opt ani mai tîrziu se desfăcură pe neașteptate pietricelele care alcătuiau pîntecele portretului, și îndată muri Atalarih, nepotul lui Theuderih, de la fiică-sa. După puțină vreme căzură la pămînt pietricelele de la părțile rușinoase, și se stinse dintre vii Amalasuntha, fata lui Theuderih. Acestea se petrecură deci astfel. În timpul cînd goții asediau Roma se desfăcură măduarele portretului, pînă la vîrfurile picioarelor, și în felul acesta se șterse de pe zid tot portretul. Ținînd seamă de acest fapt, romanii erau încredințați că armata împăratului va ieși biruitoare în război, socotind că picioarele lui Theuderih nu erau altceva decît poporul goților, peste care acela domnise : de aceea ei ajunseră și mai plini de încredere. În Roma, cîțiva patricieni dădură în vileag prorocirile Sibilei și întăreau că primejdia pentru cetate va ține numai pînă în luna iulie. Căci atunci trebuia să le fie rînduit romanilor un împărat, și după aceea Roma nu mai avea de ce să se teamă de goți. Se zice de fapt că goții sînt de neam getic, iar prorocirea suna în felul acesta : „*Quintili mense sub novo Romanus rege nihil Geticum iam metuet*“. Ei spuneau că luna a cincea este iulie : după unii, pentru că asediul pornise la începutul lui martie și numărînd de atunci, iulie se întîmplă să fie luna a cincea ; iar după alții, deoarece înainte de domnia lui Numa, martie trecea drept luna întâia, într-o vreme cînd anul romanilor era împărțit în zece luni, și de aceea iulie se numea *Quintilis* (adică : „a cincea“). Dar în toate acestea nu era nimic întemeiat. Căci nici nu le-a fost rînduit atunci romanilor un împărat, iar asediul avea să înceteze cu un an mai tîrziu și apoi, pe cînd domnea peste goți Tutila, Roma a ajuns în primejdii asemănătoare, după cum voi povesti în cele ce urmează. Mie mi se pare că prorocirea nu vestește această năvală a barbarilor, ci alta oarecare, ori întîmplată pînă acum, ori care se va ivi de aici încolo. Cred că tîlcul cuvintelor Sibilei este pentru om cu neputință de găsit înainte de a se petrece lucrurile. Pricina o voi arăta îndată, deoarece am citit toate aceste prorociri. Sibila nu spune totul în șir și nici nu pune o rînduială în cuvînt, ci începînd să vorbească de nenorocirile din Libia, sare îndată la obiceiurile persilor ; apoi, pornind să amintească de romani, trece la asirieni ; și iar prorocind de romani, vestește suferințele din Britania. Astfel, pentru orice om, e cu neputință să înțeleagă

⁸⁰ În toate manuscrisele lui Procopius, textul latinesc este aproape ilizibil și a fost reconstituit în bună parte de interpreți. În tîlmăcire românească sună astfel : „În luna Quintilius, sub un nou rege, romanul nu se va mai teme de loc de geți“. J. B. BURY, *The Oracle in Procopius*, B. G., I 24, în *Byzantinische Zeitschrift*, XV (1906), p. 45—46.

37 prorocirile Sibilei înainte de faptă, dacă timpul însuși, după săvârșirea lucrului și după îndeplinirea prorocirii, n-a tâlcuit întocmai acele cuvinte. Dar acestea socotească-le fiecare cum îi place. Eu mă întorc de unde m-am abătut.

25

1 După ce goții fură respinși în luptele de lângă ziduri, și unii și alții își
2 petrecură noaptea aceea, după cum am spus. A doua zi Velisarios porunci
tuturor romanilor să-și ducă copiii și soțiile la Neapolis, precum și sclavii
3 pe care îi socoteau de prisos la paza zidurilor, spre a nu ajunge la lipsa celor
trebuitoare pentru trai. Îi vesti și pe oșteni să facă la fel, dacă avea vre-
4 unul sclav ori sclavă. Le spuse că în timpul asediului nu mai poate să le dea
hrana obișnuită, ci ei trebuie să primească în fiecare zi jumătate în alimen-
5 te și restul în bani. Aceia făcură întocmai. Și îndată o mulțime mare se îndreptă
6 spre Campania. Unii fură duși în corăbiile, aflate întâmplător în portul Romei,
iar alții merseră pe jos pe calea numită Appia. Nu se ivi nici o primejdie sau
7 teamă din partea asediatorilor, nici pentru cei care ieșeau pe aici, și nici pentru
8 cei care mergeau spre port. Căci dușmanii nu putuseră înconjura cu întărituri
9 toată Roma, din pricina mărimii cetății, și nici nu îndrăzneau să se îndepărteze
10 prea mult de tabără, în pîlcuri mici, deoarece se temeau de atacurile vrăjmașilor.
Și de aceea, un timp oarecare, asediații avură puțința să iasă din cetate și să
11 aducă în ea cele trebuitoare din afară. Mai ales noaptea dădeau mereu alarmă
multă dușmanii, puneau străji și stăteau în tabără. Deoarece deseori ieșeau
12 din cetate mauretanii și alții, acolo unde întâlneau dușmani adormiți sau
mergînd cîte puțini pe drum (cum se întâmplă de multe ori într-o armată mare,
13 fie pentru alte nevoi, fie pentru a paște caii, catirii și animalele trebuitoare
pentru hrană): îi ucideau și-i despuiau repede, iar dacă se întâmpla că-i înfrun-
14 tau dușmani mai mulți, se retrăgeau în goană, fiind din fire bărbați iuți de
picior, ușor înarmați și iscusiți la fugă. Astfel a putut să se îndepărteze
din Roma multă lume: unii merseră în Campania, alții în Sicilia, iar alții unde
crezură că e mai lesne și mai bine. Velisarios vedea că numărul oștenilor nu
ajungea de loc pentru înconjurul zidului, căci erau puțini, după cum am
spus mai înainte, și nu puteau păzi mereu nedormiți tot aceia, ci cum era
firesc unii se rînduiau pentru somn, iar alții pentru pază; și mai vedea că cea
mai mare parte a poporului suferea din pricina sărăciei și n-avea cele de
trebuință, deoarece micii meseriași trăiau în toate de la o zi la alta și în
timpul asediului erau siliți să stea degeaba, neavînd nici un mijloc să-și
cîștige cele trebuitoare; de aceea el amestecă oșteni cu oameni de rînd
și-i împărți la fiecare loc de strajă, hotărînd pentru fiecare om o sim-
brie zilnică. Din aceștia se înfiripară destule pîlcuri de strajă și
fiecăruia dintre ele i se încredința paza la zid pentru o noapte; și
păzeau toți, cu rîndul. În felul acesta Velisarios îi scăpă de la strîmtoare
și pe unii și pe ceilalți.

Căzînd bănuială asupra lui Silverius, episcopul cetății, că face tră-
13 dare în sprijinul goților, îl trimise îndată în Grecia și rîndui puțin după
14 aceea alt episcop, cu numele Vigilius. Izgoni și cîțiva senatori, din aceeași
pricină, iar după ce dușmanii încetară asediul și se îndepărtară, îi aduse

din nou la casele lor. Între ei se afla și Maximus, al cărui strămoș Maximus pricinuisese moartea împăratului Valentinianus. Temîndu-se să nu trădeze careva din străjile de la porți și să nu vină la ei cineva din afară cu bani, spre a pricinui o nenorocire, de două ori în fiecare lună desfăcea și turna în altă formă toate cheile și muta gărzile în alt loc, foarte departe de locul dinții, iar celor care aveau paza zidului împrejmuitor în fiecare noapte le puneă alți comandanți. Aceștia aveau datoria să străbată pe rînd o parte din zid și să scrie numele paznicilor și, dacă vreunul din ei lipsea de acolo, trebuiau să pună numaidecît altul în locul lui, iar a doua zi să anunțe lui Velisarios cine lipsise, spre a-i da pedeapsa cuvenită. Mai porunci să cînte noaptea pe zid cîntăreți din instrumente muzicale și trimitea afară cîțiva oșteni, îndeosebi mauretani, care urmau să vegheze de-a lungul șanțului; iar împreună cu ei slobozeau cîini, pentru ca nimeni să nu se apropie de zid, pe nesimțite, nici de departe. Atunci cîțiva romani siliră ușile de la templul lui Ianus și încercară în taină să-l deschidă. Acest Ianus era cel dintîi dintre zeii vechi, pe care, în limba lor, romanii îi numeau penai. El își are templul în for, în fața senatului, puțin mai încolo de Tria Fata (Cele trei Soarte), căci așa numesc romanii de obicei Parcele. Templul este în întregime de bronz, în formă dreptunghiulară, și-i atît de mare cît să acopere statuia lui Ianus. Această statuie de bronz măsoară nu mai puțin de cinci coți și în toate celelalte este asemenea omului, dar are cap cu două fețe: una dintre ele este îndreptată spre soare-răsare, iar cealaltă spre soare-apune. În fața fiecăreia se află porți de bronz, pe care romanii de odinioară obișnuiau să le închidă în timp de pace și de bine, iar în vreme de război să le deschidă. Dar după ce romanii, la fel ca alții, începură să cinstească credința creștină, ei nu mai deschideau aceste porți, nici cînd erau în stare de război. În acest asediu, îmi închipui, cîțiva avură în minte vechea credință și încercară să le deschidă pe ascuns, dar nu putură de tot, decît doar că porțile nu se mai încheiau între ele, ca mai înainte. Cei care încercară să facă aceasta rămaseră necunoscuți. Nu s-a făcut nici o cercetare a lucrului, fiind tulburare mare, deoarece nici nu s-a dat de știre conducătorilor și nici nu s-a răspîndit vestea în popor, decît între foarte puțini.

26

Furios și încurcat, Vittigis trimise mai întîi cîțiva lăncieri la Ravenna cu poruncă să-i ucidă pe toți senatorii romani pe care îi dusesese acolo la începutul acestui război. Cîțiva dintre ei aflară din timp și putură să scape cu fuga, între care se aflau Vergentinus și Reparatus, fratele lui Vigilius, episcopul Romei: amîndoi aceștia se duseră în Liguria și rămaseră acolo. Toți ceilalți fură măcelăriți. Apoi, văzînd Vittigis cîtă ușurință au dușmanii de a scoate din cetate orice voiau și de a duce în ea cele trebuitoare pe uscat și pe apă, se gîndi să pună mîna pe port, numit de romani Portus, care se află la o sută și douăzeci de stadii de cetate: atît îi lipsește Romei spre a fi pe țărîmul mării. Acela se găsește acolo unde își are gurile riul Tibru, care venind din Roma, cînd ajunge la cincisprezece stadii de la mare,

⁴ O sută și douăzeci de stadii, aproximativ 24 de km.

⁵ Cincisprezece stadii, cam 3 km.

se desparte în două și face acolo așa-numita „Insulă sfântă“. Cu cît merge riul înainte, cu atît insula se lărgeste, încît lărgimea ei e pe măsura lungimii și între cele două brațe sînt cincisprezece stadii. Tibrul rămîne navigabil de amîndouă părțile. Partea din dreapta a riului își are gurile în port. Dincoace de ele, pe țarm, romanii ridicară pe vremuri o cetate, înconjurată, cu ziduri puternice, și o numiră Portus, dîndu-i același nume ca și portului. În stînga, în fața celeilalte guri a Tibrului, în afara țarmului, stă cetatea Ostia, pe vremuri vrednică de multă cinste, dar acum cu totul lipsită de ziduri. Calea care duce din Portus spre Roma a fost făcută de romani, de la început, netedă și fără piedici. În port se află întotdeauna, într-adins, un mare număr de bărci de povară și în apropiere stau gata pregătiți boi destul de mulți. Cînd neguțătorii ajung cu corăbiile în port, trag afară încărcătura și o așază în bărcile de povară, apoi plutesc pe Tibru spre Roma fără să folosească de loc pînze sau visle, deoarece acolo vasele nu pot fi puse în mișcare de vînt, iar riul nu curge drept, ci cu încolăcire multă și vislele nu-s bune la nimic, pentru că au mereu împotrivă curentul apei. Ei leagă funiile bărcilor de gîturile boilor și le trag ca pe niște căruțe pînă în Roma. De cealaltă parte a riului, calea din cetatea Ostia spre Roma este păduroasă și de altfel, neîngrijită, fiind departe de țarmul Tibrului: pe acolo nu se trag bărci. Goții găsiră cetatea de lîngă port fără pază, o cuceriră de la început și uciseră mulți romani care locuiau acolo, luînd în stăpînire și portul. Ei puseră acolo de strajă o mie de oameni, iar ceilalți se întoarseră în tabără. Și de atunci nu era cu puțință pentru asediați să-și aducă cele de pe mare decît prin Ostia; dar, firește, cu trudă și primejdie mare. Căci pe urmă corăbiile romanilor nu mai puteau trage acolo la mal, ci mergeau la Antium, la depărtare de o zi de Ostia. Ei luau de acolo încărcătura și o aduceau cu greu din pricină că erau puțini oameni; deoarece Velisarios se temea de soarta zidului înconjurător al Romei și nu putu întări portul cu nici o strajă. Cred, să fi fost acolo de pază vreo trei sute, dar barbarii nu încercară niciodată acel loc, care era destul de puternic.

27

Acestea le săvîrșiră goții a treia zi după ce fuseseră înfrinți în luptele din fața zidurilor. Douăzeci de zile după căderea cetății Portus și a portului, sosiră Martinus și Valerianus, aducînd o mie șase sute de soldați călări. Cei mai mulți dintre ei erau huni, sclavini și anți, care își au sălașurile dincolo de riul Istru, nu departe de țarm. Velisarios se bucură de venirea lor și socoti că de acuma vor lupta împotriva dușmanilor. A doua zi porunci unuia dintre lăncierii săi, un om îndrăzneț și vrednic de numele Traian, să ia două sute de scutieri călări și să meargă drept spre dușmani, și cînd vor ajunge aproape de întărituri, să se urce pe un deal înalt și să aștepte liniștiți. Îi arată un loc oarecare. Dacă dușmanii vor veni asupra lor, să nu îngăduie să ajungă la încăierare și nici să pună mîna pe sabie sau lance, ci să folosească numai săgețile; iar cînd va vedea că nu mai au nimic în tolbă să fugă din răsputeri, fără să se rușineze, și să se întoarcă în grabă la zidul împrejmuit. După ce porunci acestea, ținu gata pregătite mașinile de aruncat și oamenii din preajma acestora. Traian împreună cu cei două sute meraseră din poarta Salaria spre tabăra dușmanilor. Aceia fură uimiți

de venirea lor neașteptată și alergau în ajutor din întărituri, pregătindu-se fiecare cum putea. Oamenii din preajma lui Traian se suiră pe dealul arătat de Velisarios și se apărară, trăgînd de acolo asupra barbarilor. Și se întâmplă că săgețile lor nimereau de cele mai multe ori un om sau un cal, deoarece cădeau în grămadă mare. Cînd gătiră toate săgețile, se traseră repede înapoi, iar goții se ținură după dinșii, urmărindu-i. Cum ajunseră mai aproape de zidul împrejmuitor, oamenii de la mașini începură să tragă, iar barbarii se îngroziră și încetară urmărirea. Se zice că în această împrejurare au murit nu mai puțin de o mie de goți. Cîteva zile mai tîrziu Velisarios trimise împreună cu trei sute de scutieri pe Mundilas, altul dintre lăncierii săi, și pe Diogene, oameni deosebit de vrednici în ale războiului, și le porunci să facă la fel ca cei de mai înainte. Iar ei făcură întocmai. Dușmanii le ieșiră în întâmpinare și se întâmplă că pieriră dintre ei, în același fel, nu mai puțini, ci poate mai mulți decît în împrejurarea de mai înainte. Trimise și pe al treilea, pe lăncierul Oilas, împreună cu trei sute de călăreți, să facă aceleași isprăvi împotriva dușmanilor, iar acela îndeplini toate acestea. După ce săvîrși trei ieșiri, cum am arătat, distruse aproape patru mii de dușmani.

Iar Vittigis (căci nu-i venea în minte deosebirea dintre armate în ceea ce privește înzestrarea cu arme și grija pentru treburile războiului) se gîndi că și el va pricinui suferințe mari dușmanilor, dacă va năvăli asupra lor cu oaste puțină. El trimise deci cinci sute de călăreți, poruncindu-le să meargă cît mai aproape de zidul împrejmuitor și să facă împotriva întregii armate dușmane ceea ce suferiseră ei înșiși de cîteva ori din partea unui număr mic de vrăjmași. Aceia ajunseră pe un deal înalt, nu departe de cetate însă în afară de bătaia săgeților, și se opriră acolo. Velisarios alege o mie de bărbați, le puse comandant pe Bessas și le porunci să se îndrepte împreună asupra dușmanilor. Ei încercuiră pe barbari, îi loviră mereu din spate și pe mulți îi uciseră, iar pe ceilalți îi copleșiră și-i siliră să coboare în cîmpie. Acolo se încăierară în luptă cu puteri care nu erau deopotrivă și cei mai mulți dintre goți pieriră, iar cîțiva scăpară greu cu fuga și se retraseră în tabăra lor. Vittigis îi ocări, ca și cum ar fi fost înfrinți din pricina lipsei de bărbăție, și făgădui să scape, nu peste mult timp, de paguba suferită, cu alți oameni, dar deocamdată rămase liniștit. După trei zile, el strînse din toate întăriturile cinci sute de bărbați și le porunci să arate în fața dușmanilor fapte vrednice, de vitejie. Cînd îi văzu că se apropie, Velisarios trimise împotriva lor o mie și cinci sute de călăreți sub conducerea lui Martinus și Valerianus. Iscîndu-se o luptă aprigă de cavalerie și, fiind romanii cu mult mai mulți la număr decît dușmanii, îi puseră pe fugă fără nici o greutate și îi măcelăriră aproape pe toți.

Dușmanilor li se părea lucru grozav și cu totul potrivnic norocului: să fie învinși, cînd sînt mulți și merg împotriva unor vrăjmași puțini; iar cînd vin asupra lor cîte puțini, să fie măcelăriți. În fața lumii, romanii îl laudau pe Velisarios pentru priceperea lui și, firește, se minunau mult de dînsa; iar acasă, prietenii îl întrebau: cum de știuse el în ziua aceea, cînd fugea răpus de dușmani, și de ce avea nădejde că-i va înfrînge în luptă? El le răspunse că se încăierase de la început cu cîțiva dintre ei și-și dăduse seama cîtă deosebire este între o armată și cealaltă; încît dacă va da luptele du-

27 pă o anumită rînduială a puterii, mulțimea dușmanilor nu va putea dăuna
cu nimic puținătății trupelor sale. Și este o deosebire, deoarece mai toți romanii
și aliații lor huni sînt iscusiți arcași călări, pe cînd goții nu-s de loc pregătiți
28 pentru astfel de treabă; ci călăreții lor folosesc de obicei numai lănci și să-
bii, iar arcașii sînt pedestri și intră în luptă la adăpostul oștenilor cu arme
grele. Deci călăreții, dacă nu se încaieră de aproape, n-au cum să se apere
împotriva unor dușmani care aruncă săgeți, și sînt nimiciți cu ușurință,
29 iar pedestrașii niciodată nu pot da asalturi împotriva călăreților. Iată de ce
spunea Velisarios că barbarii vor fi înfrinți în aceste lupte cu romanii. A-
vînd în minte întîmplările neplăcute, goții nu mai veneau după aceea cite
puțini asupra zidului împrejmuitor al Romei și nici nu-i urmăreau pe duș-
manii care îi supărau, decît doar pentru a-i respinge de la întăriturile lor.

28

1 Mai pe urmă, înfumurați de izbînzile dobîndite, toți romanii doreau
să se lupte împotriva întregii oști a goților și socoteau că trebuie să
se războiască în cîmp deschis. Iar Velisarios, socotind că este încă multă
2 deosebire între unii și alții, zăbovea mereu să pună în primejdie toată ar-
mata, ci plănuia și grăbea și mai mult ieșirile împotriva dușmanilor.
3 Fiind ocărit de armată și de ceilalți romani, el își schimbă cuvîntul și dori să
lupte cu toată oastea, dar totuși să ducă război prin atacuri neașteptate.
4 Pornind la luptă, fu respins de cîteva ori și silit să-și amîne înaintarea pen-
tru a doua zi; deoarece, împotriva așteptării, îi găsi pe dușmani pregătiți,
5 știind dinainte de la fugari ce avea să se întîmple. De aceea hotărî să se
războiască de acum înainte în luptă deschisă, iar barbarii se rînduiră bu-
curoși la luptă. Cînd toate fură pregătite în chipul cel mai desăvîrșit pen-
tru încăierare, de amîndouă părțile, Velisarios strînse toată armata și dădu
6 aceste îndemnuri: „Oșteni, nu pentru că vă învinuiam de moliciune și nici
din teamă față de puterea dușmanilor amînam eu încăierarea cu dinșii;
ci, deoarece ne mergeau bine lucrurile ducînd război prin atacuri neaștep-
tate și credeam că trebuie să păstrez mereu acest prilej de fapte vrednice.
7 Căci cui îi merg treburile de față potrivit așteptărilor, nu socotește nime-
rit să se îndrepte spre altceva. Dar văzîndu-vă pregătiți pentru această pri-
mejdie, am bune nădejdi și niciodată nu voi sta în calea avîntului vostru.
8 Îmi dau seama că voința luptătorilor hotărăște întotdeauna cel mai mult
în treburile războiului și avîntul lor face multe isprăvi. Fiecare dintre voi
9 știe, nu din auzite, ci din încercările luptei zilnice, că o mîna de oameni în-
drăzneți și bine pregătiți pot răpune mulțimi mari de vrăjmași. Deci stă
10 în voi să nu vă fie rușine nici de faima iscusinței mele ostășești din trecut și
nici de nădejdea pe care o puneți în avîntul vostru. Tot ce-am săvîrșit în a-
cest război va fi hotărit de soarta acestei zile. Văd că și clipa ni se înfă-
12 țisează prielnică, deoarece inima dușmanilor este împovărată de cele pe-
trecute și, firește, ne va fi mai ușor să-i învingem. Căci sufletele celor în-
13 frînți mereu înclină prea puțin spre fapte de bărbăție. Nici unul din voi să
nu-și cruțe calul, arcul sau oricare altă armă, căci eu voi înlocui fără întîrziere
14 tot ce veți pierde în această luptă“. Îndemnîndu-i în felul acesta, Velisa-
rios scoase oastea prin poarta mică Pinciana și prin poarta Salaria, iar ci-
15 torva le porunci să iasă prin poarta Aurelia înspre cîmpul lui Nero. În

fruntea acestora îl puse pe Valentinus, conducătorul trupelor de călăreți, și îi porunci să nu pornească la luptă și să nu se apropie de tabăra vrăjmașilor, ci numai să se prefacă mereu că are de gând să dea năvală îndată, pentru ca o parte din dușmanii de acolo să nu poată trece podul și să dea ajutor celor din întărituri. Căci mulți erau, cum am mai spus, barbarii tăbăriți în cîmpia lui Nero și lui i se păru nimerit ca aceștia să nu ia parte la luptă și să rămînă despărțiți de cealaltă armată. Și deoarece îl urmau cîțiva romani din popor, care puseseră de bunăvoie mîna pe arme, nu le îngădui să ia parte la luptă, temîndu-se să nu se înpăimînte de primejdie, în încăierare, și să încurce toată oastea, ca meseriași simpli ce erau și cu totul nepricepuți în treburile războiului. Le porunci deci să se așeze în rînduială și să aștepte liniștiți în afara porții Pancratiana, care se află dincolo de Tîbru, pînă cînd le va face el semn, socotind că, după cum s-a și întîmplat, dușmanii din cîmpia lui Nero, văzîndu-i pe ei și pe cei din jurul lui Valentinus, nu vor îndrăzni să-și părăsească întăriturile și să intre în luptă împreună cu cealaltă armată. Era mare lucru și vrednic de toată luarea aminte de-a ținea despărțita de oastea dușmanilor atîta mulțime de oameni.

Voia ca în ziua aceea să dea numai o luptă de cavalerie, căci cei mai mulți dintre pedestrași nu mai socotiseră nimerit să rămînă la locul lor, ci prădaseră cai de la dușmani, ajunseseră să călărească cu iscusință și erau acum călăreți. Ceilalți pedestrași, puțini la număr, nu puteau forma un pîlc de oarecare însemnătate și nici nu cutezau să se încaiere cu dușmanii, ci la cea dintîi mișcare ar fi fost mereu puși pe fugă: crezu lucru primejdios să-i așeze de-a lungul zidului împrejmuitor și le porunci să rămînă în rînduială lîngă șanț pentru a-i primi pe fugari, dacă s-ar întîmpla să fie alungați călăreții și împreună cu dînșii, cu puteri sporite, să respingă dușmanii. Prinkipios unul dintre lăncierii săi, bărbat vrednic, pisid de neam, și isaurul Tarmutos, fratele lui Ennes, conducătorul isaurilor, veniră în fața lui Velisarios și grăiră în felul acesta: „Strălucitul conducător de oști, nu căuta să desparți de pîlcul de pedestrași armata ta puțină și care are de luptat împotriva mai multor zeci de mii de barbari; și nu socoti că trebuie acoperită de rușine pedestrima romană, prin care, după cum auzim, a ajuns la atîta măreție domnia romanilor de pe vremuri. Dacă se întîmplă că în războiul de față ea n-a săvîrșit nici o faptă vrednică de a fi pomenită, aceasta nu-i o dovadă de nemernicia soldaților, ci vinovați sînt comandanții pedestrașilor, care singurii merg alături pe cai; și nu se învrednicesc să se supună soartei obștești a războiului, ci fiecare dintre ei de multe ori nu face decît s-o ia la fugă încă înainte de a începe lupta. Tu însă, pe toți comandanții pedestrașilor ajunși călăreți, pe care îi vezi că nu vreau să se așeze în rînd cu supușii lor, rînduiește-i să meargă în această luptă împreună cu cealaltă oaste a călăreților; iar nouă îngăduie-ne să ne alăturăm pedestrașilor. Căci și noi vom merge pe jos, împreună cu dînșii, spre a înfrunta mulțimea barbarilor, cu nădejdea că vom săvîrși împotriva dușmanilor cît va da Dumnezeu“. Auzind acestea, la început Velisarios nu le dădu voie, căci ținea mult la acei bărbați deosebit de vrednici în lupte și nu voia să pună în primejdie o mînă de pedestrași. Dar pînă la urmă fu înduplecat de avîntul lor: lăsă cîțiva la porți și sus pe metereze împreună cu poporul roman, în preajma mașinilor de război; iar în fruntea celorlalți puse pe Prinkipios și Tarmutos

și le porunci să se rînduiască în linie de bătaie, în spate, spre a nu încurca cealaltă armată, cînd se vor înspăimînta de primejdie; și dacă o parte dintre călăreți ar fi pusă pe fugă, ei să nu meargă prea departe, ci să se retragă la pedestrași și să se poată apăra împreună cu aceia împotriva năvălitorilor.

29

1 Romanii se pregătiră pentru luptă în felul acesta. Iar Vittigis înarmă
 2 toți goții și nu lăsă pe nici unul în întărituri, decît doar pe cei neputincioși.
 3 Celor din preajma lui Marcias le porunci să rămînă în cîmpia lui Nero și
 4 să aibă grijă de paza podului, pentru ca dușmanii să nu năvălească de acolo
 5 asupra lor. Iar el adună cealaltă oaste și grăi astfel: „Poate unora dintre
 6 voi li se pare că eu mă tem de soarta domniei mele și de aceea mă arăt
 7 binevoitor față de voi, iar acum vă vorbesc pentru a vă îndemna la cute-
 8 zantă. Și ei gîndesc aceasta întocmai după firea omenească, deoarece oamenii
 9 neștiutori folosesc de obicei cuvinte blînde față de cei de care au nevoie,
 10 deși se întîmplă să fie cu mult mai pe jos decît dinșii; dar față de alții
 11 sînt mîndri, dacă nu le trebuie ajutorul lor. Mie nu-mi pasă nici de prăbu-
 12 șirea vieții mele și nici de pierderea domniei, căci aș dori să dezbrac chiar
 13 azi această haină de purpură, dacă un bărbat got ar vrea s-o îmbrace.
 14 Cred că sfîrșitul lui Theudatos a fost dintre cele mai fericite, deoarece i s-a
 15 întîmplat că i s-a luat domnia și viața de către mîinile unor oameni de
 același neam cu dînsul. Căci nenorocirea pricinuită numai unuia, fără să-i
 fie nimicit neamul, nu-i lipsită de mîngîiere pentru cei cu mintea întregă.
 Dar cînd mă gîndesc la suferința vandalilor și la sfîrșitul lui Gelimer, nu-mi
 vine de loc ușor, ci îmi pare că văd goți înrobiți împreună cu copiii lor,
 femeile voastre supuse tuturor nerușinărilor de către oamenii cei mai necin-
 știți, iar pe mine și pe copilul fiicei lui Theuderih tîrîți oriunde ar fi pe
 placul acestor dușmani. Aș vrea să pășiți în această luptă cu teama că
 asemenea lucruri nu se vor întîmpla, căci astfel veți prețui mai mult pier-
 derea vieții pe cîmpul de bătaie decît viața după înfrîngere. Căci bărbații
 vrednici se socotesc împilați de soartă numai cînd sînt înfrînți de către duș-
 mani. Dar moartea, mai ales cînd vine repede, îi face totdeauna fericiți pe
 cei care erau nefericiți mai înainte. E lucru lămurit că, dacă mergeți în
 luptă cu aceste gînduri îi veți înfrînge lesne pe vrăjmași, care sînt puțini
 și încă greci sau de soiul lor; și îi veți pedepsi numaidecît pentru nedreptățile
 și nelegiuirile pe care vi le-au făcut. Putem să ne mîndrim că îi întrecem
 în vitejie, în număr și în toate celelalte. Ei sînt cutezători față de noi,
 fiind împinși de înfrîngerile noastre, și au drept singur temei doar faptul
 că ne disprețuiesc; căci obrăznicia lor o hrănește un noroc nevrednic“. După
 ce îi îndemnă în felul acesta, își rîndui și Vittigis oastea în linie de bătaie,
 punînd pedestrașii la mijloc și călăreții în cele două aripi. Își așeză trupele,
 nu departe de întărituri, ci în apropierea lor, pentru ca, îndată ce dușmanii
 vor fi puși pe fugă, să fie culeși și măcelăriți cu ușurință, urmărirea lor avînd
 loc pe o întindere mare. Căci nădăjduia că, dacă se dă lupta în cîmp des-
 chis, ei nu vor ține piept multă vreme; și bănuia cu multă nesocotință,
 deoarece oastea dușmanilor nu era pe măsura armatei sale.

Soldații se puseră deci pe treabă de dimineață. Vittigis și Velisarios îi îndemneau din spate și îi însuflețeau pe unii și pe alții. Și la început erau mai tari romanii, barbarii cădeau mereu sub loviturile săgeților, dar nu se ivi nici o urmărire a lor. Căci goții erau mulți la număr și ușor se rînduiau alții în locul celor uciși, încît nu simțeau nicidecum pierderile suferite. Iar romanilor li se părea mare lucru că, fiind ei pînă aici așa de puțini hotărîseră soarta luptei. Împingînd lupta pînă la tabăra vrăjmașilor și omorînd mulți dușmani, pe la amiază ei voiau să se întoarcă în cetate, dacă s-ar fi ivit un prilej oarecare. În această osteneală se învredniciră dintre toți îndeosebi trei bărbați romani: isaurul Athenodoros, bărbat cu vază între lăncierii lui Velisarios, precum și lăncierii Theodoriscos și Georgios, fiul lui Martinos, capadocieni de neam, căci ieșeau mereu în fruntea rîndurilor și ucideau cu lăncile mulți barbari. Acestea se petrecură deci astfel. În cîmpia lui Nero se înfruntară unii pe alții multă vreme, iar mauretanii făceau mereu năvăliri, aruncau sulițele și pricinuiau pierderi goților. Aceștia nu voiau de loc să-i urmărească, deoarece se temeau de cei din gloata poporului roman, aflați nu departe: credeau că sînt soldați care stau la pîndă împotriva lor și așteaptă liniștiți pentru a le sări în spate și a-i măcelări, luîndu-i din două laturi. Pe la amiază, oastea romanilor se repezi deodată înspre dușmani, iar goții se înspăimîntară de năvala neașteptată și pe negîndite o luară la fugă. Dar nu putură fugi în întărituri, ci se retraseră pe dealurile din părțile acelea și se opriră. Romanii erau mulți, însă nu toți oșteni, ci cei mai mulți gloată goală. Căci afîndu-se comandantul în altă parte, mulți marinari și sclavi din tabăra romanilor, doritori de a lua parte la luptă, se amestecară în armata de acolo. Și prin număr, îi înspăimîntară pe barbari, cum am spus, și îi puseră pe fugă; dar prin nerînduiala lor, dăunară romanilor. Căci prin amestecul cu ei, oștenii căzură în mare încurcătură; și cu toate îndemnurile stăruitoare ale lui Valentinus, ei nu auzeau de loc poruncile lui. De aceea nu urmăriră și nu uciseră pe nici unul dintre fugari, ci îi lăsară să stea liniștiți pe dealuri și să se uite fără teamă la cele ce se petreceau. Și nici nu le veni în minte să strice podul de acolo, pentru ca cetatea să nu mai fie împresurată în viitor din două părți, nemaiputînd tăbări barbarii dincolo de rîul Tibru. Nici nu trecură podul și nu căzură în spatele vrăjmașilor, care se războiau acolo împotriva celor din preajma lui Velisarios. Dacă s-ar fi întîmplat așa ceva, cred că goții nu și-ar mai fi venit în fire, ci ar fi luat-o repede la fugă, fiecare cum putea. Dar acum romanii puseră stăpînire pe întăriturile dușmanilor și începură să le prade avutul: și luară de acolo argintărie multă și alte lucruri. Barbarii se uitară un timp la cele ce se petreceau și rămaseră liniștiți acolo. Dăr mai pe urmă prinseră inimă și se repeziră cu furie multă și strigăte împotriva vrăjmașilor. Îi găsiră pe oameni prădînd în nerînduială avuția lor și pe mulți îi uciseră, iar pe ceilalți îi alungară numaidecît; căci cei care fuseseră prinși, dar rămăseseră nemăcelăriți, aruncară bucuroși lucrurile de pe umeri și fugiră.

În vreme ce se petreceau acestea în cîmpia lui Nero, o altă oaste a barbarilor, ocrotită de scuturi, se apăra cu tărie împotriva vrăjmașilor în apropierea taberei lor: ei uciseră mulți bărbați și cu mult mai mulți cai. Deoarece unii dintre romani erau răniți, iar altora le fuseseră uciși caii, ei

părăseau rîndurile : în scurt timp, oastea puțină cîtă era mai înainte arăta și mai săracă în oameni și se vedea o mare deosebire față de mulțimea goților. Băgînd de seamă, călăreții barbarilor se repezîră din aripa dreaptă asupra dușmanilor din preajma lor. Romanii din partea aceea nu putură ține piept lăncilor, se așternură pe fugă și ajunseră pînă în rîndurile pedestrașilor. Dar nici pedestrașii nu se împotrîviră năvălitorilor, ci cei mai mulți fugiră împreună cu călăreții. Se retrase îndată și cealaltă oaste a romanilor și, urmăriți de dușmani, se iscă fugă aprigă. Prinkipios și Tarmutos, împreună cu cîtiva din jurul lor, săvîrșiră fapte de bărbăție vrednice de dînșii. În timp ce luptau și nu voiau de loc să se retragă împreună cu ceilalți, cei mai mulți dintre goți se opriră în preajma lor și se uitau cu multă mirare. Și din această pricină ceilalți pedestrași și cei mai mulți dintre călăreți scăpară din primejdie. Iar Prinkipios, cu tot trupul străpuns, căzu acolo și împreună cu dînsul pieriră patruzeci și doi de pedestrași. Tarmutos ținea în amîndouă minile două lănci isauriene și lovea mereu în năvălitorii din jurul său ; pe cînd nu mai putea, fiindu-i trupul sfîrtecat, îi sări în ajutor fratele său Ennes împreună cu cîtiva călăreți ; el se însufleți și în fugă năvalnică, acoperit de sînge și răni, se repezi spre zid, apărîndu-se cu cele două lănci. Era din fire iute de picior și putu scăpa, deși cu trupul în acest hal ; dar ajuns în fața porții Pinciane, căzu. Părea mort și cîtiva dintre tovarășii lui îl ridicară și-l aduseră pe scut. Trăi două zile și se sfîrși, lăsînd în urmă multă faimă despre dînsul printre isauri și în cealaltă oaste. Însăimîntați, romanii se îngrijiră acum de paza zidurilor : închiseră porțile cu zgomot mare și nu-i mai primiră pe fugari în cetate, de teamă să nu năvălească dușmanii împreună cu dînșii. Cei care nu putuseră ajunge înlăuntrul zidului împrejmuitor săriră șanțul, se sprijiniră cu spatele de zid și așteptau tremurînd, lipsiți de orice îndrăzneală, deoarece nu erau de loc în stare să se apere împotriva barbarilor, care se aflau aproape și se pregăteau să treacă șanțul. De vină era faptul că multora, în timpul încăierării și fugii, li se rupseseră lăncile, iar arcurile nu le puteau mînuî din pricina strîmtorării dintre dînșii. Deci cîtă vreme nu se arătau mulți pe metereze, goții dădeau zor, nădăjduind să-i măcelărească pe toți cei rămași afară și să-i silească pe cei aflați deasupra zidului împrejmuitor. Dar cînd văzură pe metereze lume multă, oșteni și popor roman în apărare, se răzgîndiră numaidecît și se retraseră de acolo, aruncînd asupra vrăjmașilor multe vorbe de ocară. Iscată în întăriturile dușmanilor, lupta luă sfîrșit în șanțul și la zidul cetății.

CARTEA A DOUA

1

După aceea romanii nu cutezau să pună în primejdie toată armata, ci dădeau lupte neașteptate de cavalerie, ca mai înainte, și-i înfrîngeau de multe ori pe barbari. Mergeau și pedestrași, dintr-o parte și din alta, dar nu rînduiți pentru luptă, ci în urma călăreților. Și o dată Bessas, la cea dintîi năvală asupra dușmanilor, se avîntă cu lancea și ucise trei călăreți dintre cei mai buni, iar pe ceilalți îi puse pe fugă. Pe cînd îi ducea din nou pe huni în cîmpia lui Nero, tîrziu seara, Constantin se văzu încolțit de mulțimea vrăjmașilor și făcu cele ce urmează. Se afla acolo din vechime un stadion mare, unde se luptau pe vremuri gladiatorii cetății. Oamenii de demult ridicaseră în jurul acestui stadion case multe și de tot felul și de aceea se întîmpla, firește, să fie acolo pretutindeni ulicioare înguste. Deoarece n-aveau cum să înfrîngă mulțimea goților și nici nu putea scăpa cu fuga de o mare primejdie, Constantin porunci atunci să descalece toți hunii și se așeză împreună cu ei în una din ulicioarele de acolo. Trăgînd din loc temeinic, uciseră mulți dușmani. Un timp oarecare goții ținură piept, deși erau loviți. Ei nădăjduiau că tolbele hunilor se vor goli repede și îi vor înconjura fără nici o greutate, apoi îi vor lega și îi vor duce în tabăra lor. Deoarece masageții sînt arcași buni și trăgeau în gloata întreagă, nimereau un dușman aproape cu fiecare săgeată. Văzînd goții că pieriseră mai bine de jumătate și soarele se îndrepta acum spre asfințit, nu mai avură ce face și o luară la fugă. Căzură atunci mulți dintre dînșii, căci masageții îi urmăreau și se pricepeau foarte bine la săgetat, nimerind și în fuga mare : îi loveau mereu în spate și-i ucideau. Și astfel Constantin împreună cu hunii se întoarseră noaptea în Roma.

Nu multe zile după aceea Peranios ducea cîtiva romani prin poarta Salaria, împotriva dușmanilor : goții fugiră din răspuțeri. Pe la apusul soarelui se ivi deodată o urmărire și unul dintre pedestrașii romani, zăpăcit de zgomotul prea mare, căzu într-o groapă adîncă : asemenea gropi fuseseră

făcute în număr mare de către oamenii de pe vremuri, cred, pentru păstrarea grânelor. El nu îndrăzneă să strige, deoarece era aproape de tabăra dușmanilor, dar nici nu putea să iasă din văgăună într-un fel oarecare, deoarece n-avea nicăieri loc de urcat; și fu silit să-și petreacă noaptea acolo. În ziua următoare, avînd loc din nou o urmărire a barbarilor, unul dintre goți căzu în aceeași groapă. Acolo, siliți de împrejurări, se apropiară unul de altul cu dragoste și prietenie și își făgăduiră credință, ca fiecare să se străduiască pentru salvarea celuilalt; apoi începură amîndoi să strige tare și din toate puterile. Goții se luară după strigăt, și uitîndu-se pe deasupra gropii, căutau să afle cine strigă. Deoarece cei doi se înțeleseseră astfel între dînșii, romanul tăcea, iar celalalt spunea în limba lui că picase acolo nu de mult, în timpul urmăririi, și cerea să i se întindă o funie, spre a putea ieși afară. Aruncînd iute capătul unei funii, ei credeau că trag un got; dar romanul apucă funia și fu tras afară; zicea că, dacă va ieși el întîi, goții nu-și vor părăsi niciodată tovarășul, dar dacă vor afla că este acolo un dușman, nu-i vor da nici o însemnătate. Și zicînd astfel, ieși afară. Cînd îl văzură, goții fură cuprinși de uimire și rămaseră în mare încurcătură, dar aflînd de la dînsul toată întîmplarea, îl traseră a doua oară pe tovarășul lor. Acesta le povesti înțelegerea dintre dînșii și credința pe care și-o făgăduiseră unul altuia. El se îndepărtă împreună cu tovarășii săi, iar pe roman îl lăsară să se ducă nevătămat în cetate. Apoi se încăierau adesea, de o parte și de alta, cîțiva călăreți, dar bătălia sfîrșea totdeauna prin luptă om cu om și în toate izbîneau romanii. Deci acestea se întîmplară cam astfel.

Cîtva timp după aceea se iscă o încăierare în cîmpia lui Nero. În vreme ce alții urmăreau în altă parte cîțiva călăreți, Horsamantis, un masaget cu trecere între lăncierii lui Velisarios, urmărea împreună cu alții vreo șaptezeci de bărbați de-ai dușmanilor. Ajungînd pînă departe în cîmpie, ceilalți romani se întoarseră înapoi, iar Horsamantis îi mai urmărea încă, singur. Cînd văzură goții așa ceva, își întoarseră caii și dădură năvală asupra lui. El se repezi în mijlocul lor, ucise cu sulița pe unul dintre cei mai vrednici și se îndreptă spre ceilalți, dar ei întoarseră din nou spatele și se puseră pe fugă. Dar rușinîndu-se de cei din tabără (căci bănuiau că se uită la dînșii), voră din nou să vină spre dînsul. Pățînd la fel ca mai înainte și pierzînd pe unul dintre cei mai buni, se puseră și mai tare pe fugă. Horsamantis îi urmări pînă la întărituri și se întoarse singur. Puțin mai tîrziu, în altă luptă, fiind rănit la fluierul piciorului drept, crezu că săgeata s-a înfipt numai puțin în os. Din pricina acestei lovituri, rămase cîteva zile în afara luptei, dar ca barbar ce era, nu se liniștea, ci amenința că se va răzbuna cît mai repede pe goți pentru răul pricinuit la picior. Nu mult după aceea se simți mai ușurat și, după ce bău bine la masă, ca de obicei, dori să meargă singur împotriva dușmanilor și să răzbune jignirea suferită la picior. Ajuns la poarta Pinciana, spuse că este trimis de Velisarios asupra taberei dușmanilor. Străjile de acolo n-aveau cum să nu dea crezare unui bărbat atît de vrednic dintre lăncierii lui Velisarios: deschiseră poarta și-l lăsară să meargă unde voia. Cînd îl văzură dușmanii, bănuiră mai întîi că vine spre dînșii un fugar. Dar el păși mai aproape și-și pregăti arcul. Neștiind cine este, săriră asupra lui vreo douăzeci. Dar el îi respinse cu ușurință și înainta încet; iar cînd veniră și mai mulți goți împotriva-i, nu se grăbi să fugă. Cum încerca să

înfrunte năvala unei mulțimi mari, romanii care se uitau din turnuri socotiră că omul este nebun : ei nu știau că-i Horsamantis. După ce săvârși fapte mari și vrednice de multă cinste, căzu în vârtejul dușmanilor și-și ispăși pedeapsa cutezanței sale negândite. Aflînd acestea, Velisarios și oastea romanilor fură cuprinși de mare durere și-l plîngeau, ca și cum împreună cu dînsul ar fi fost zădărnicită nădejdea tuturor.

2

În preajma solstițiului de vară, sosi din Bizanț la Terracina un oarecare Euthalios, avînd la el banii pe care împăratul îi datora oștenilor. Temîndu-se să nu-i iasă în cale dușmanii, să-i ia banii și să-l omoare, el scrisese lui Velisarios să-i pună la adăpost călătoria spre Roma. Acesta alegea o sută de bărbați vrednici dintre scutierii săi și-i trimise la Terracina împreună cu doi lăncieri, spre a-i aduce banii. Între timp, se prefăcea mereu că vrea să se lupte împotriva barbarilor cu toată armata, spre a nu lăsa să se îndepărteze de acolo careva dintre dușmani, pentru a aduce hrană, ori pentru altceva. Deoarece aflate că cei de pe lîngă Euthalios vor veni a doua zi, el rînduiește și împărți oastea ca pentru luptă, iar barbarii erau gata pregătiți. Toată dimineața ținu oștenii în preajma porților, deoarece știa că Euthalios și cei dimpreună cu dînsul vor sosi către seară. Pe la amiază porunci oștirii să prînzească, iar goții făcură la fel, crezînd că el amîna lupta pentru a doua zi. Puțin mai tîrziu Velisarios trimise pe Martinus și Valerianus cu însoțitorii lor în cîmpia lui Nero, dîndu-le poruncă să hărțuiască tabăra dușmanilor cît mai mult cu putință. Iar din poarta mică, Pinciana, repezi asupra întăriturilor dușmane șase sute de călăreți. În fruntea lor puse trei dintre lăncierii săi : persanul Artasines, masagetul Buhas și tracul Cutilas. Și le ieșiră în întîmpinare mulți vrăjmași. Multă vreme nu se încăierară pentru luptă, ci se retrăgeau, cînd năvăleau ceilalți ; și gonind din amîndouă părțile, cu schimbări neașteptate, păreau că vor să-și petreacă tot timpul zilei în felul acesta. Dar după o' bucată de vreme se umplură de mînie unii față de ceilalți și se iscă luptă crîncenă : căzură de o parte și de alta mulți bărbați vrednici și tuturor le veniră în ajutor oameni din cetate și de la întărituri. Aceștia se amestecară printre luptători, iar bătălia se însufleți și mai tare. Zgomotul răspîndit umplea cetatea și taberele și pe cei care luptau. În cele din urmă romanii îi copleșiră pe dușmani prin bărbăție și îi puseră pe fugă. În această luptă Cutilas fu lovit în vîrfurile capului de o săgeată și cu ea înfiptă acolo îi urmărea mai departe. După ce-i alungă, se întoarse în cetate, pe la apusul soarelui, împreună cu cei care scăpaseră, iar săgeata îi flutura deasupra capului, vedere vrednică de multă cinste. În această împrejurare și pe Arzes, unul dintre scutierii lui Velisarios, îl lovi un arcaș got drept în față, între nas și ochiul drept. Vîrfurile săgeții îi pătrunse pînă în gît, fără să iasă la iveală, pe cînd cealaltă parte rămăsese afară și i se clătina în față, în vreme ce omul călărea. Uitîndu-se la el și la Cutilas, romanii erau cuprinși de mare mirare, deoarece ei călăreau și n-aveau nici o grijă de nenorocirea ce li se întîmplase. Deci acestea se petrecură astfel.

În cîmpia lui Nero lucrurile barbarilor stăteau mai bine. Cei din jurul lui Valentinus și Valerianus luptau cu o mare mulțime de dușmani, dar

20 țineau piept cu tărie : ei suferiră pierderi grozave și ajunseră în mare pri-
 21 mejdie. Atunci Velisarios porunci lui Buhas să ia pe cei întorși din luptă
 împreună cu dînsul, oameni și cai nevătămați, și să meargă în cîmpia lui
 22 Nero. Era acum spre seară și romanii veniți în ajutor împreună cu Buhas,
 pe neașteptate, îi alungară pe dușmani. În această goană, Buhas se avîntă
 prea mult și ajunse în vârtejul a doisprezece dușmani purtători de lance.
 Toți îl loviră deodată cu lăncile. Fiind ocrotit de zale, celelalte lovituri nu-i
 pricinuiră mult rău, dar unul dintre goți îl lovi întîmplător pe tînar de la
 spate, la subsuoară, aproape de umărul drept, care era gol ; dar nu-l nimeri
 bine și nici cu primejdie de moarte. Altul din față îl pâlî în coapsa stîngă
 23 și-i tăie mușchiul din partea aceea, nu drept înainte, ci pieziș. Valerianus
 24 și Martinus văzură cele întîmplăte și îi săriră repede în ajutor : ei alungară
 dușmanii, apucară amîndoi de căpăstru calul lui Buhas și veniră în cetate.
 Se făcu noapte și sosi Euthalios, cu banii.

25 După ce ajunseră toți în cetate, se îngrijiră de răni. Vrînd să-i scoată
 lui Arzes săgeata din față, medicii stătură un timp în cumpănă, nu din pri-
 cina ochiului, pe care nu se mai așteptau să-l poată salva vreodată, ci
 de teamă că, tăind membrane și nervi, care se află acolo în număr mare,
 ar putea pricinui moartea unuia dintre cei mai vrednici bărbați din casa lui
 26 Velisarios. Apoi unul din medici, cu numele Teoctist, îl pipăi în partea din-
 dărăt a gîtului și-l întrebă pe om dacă-l doare prea tare. Zicînd că-l doare,
 medicul adăugă : „Vei scăpa și nu vei fi vătămat la vedere“. El întări acestea
 27 pe temeiul că vîrfurile săgeții nu se găsea departe de piele. Tăind deci partea
 28 de săgeată care ieșea afară, o aruncă ; apoi despică împletitura mușchilor
 unde omul simțea mai multă durere și scoase de acolo, fără nici o greutate,
 vîrfurile, care avea trei cîrlige ascuțite, și împreună cu el trase afară cealaltă
 29 parte a săgeții. Astfel Arzes rămase cu totul nevătămat și nu avu după
 aceea nici urmă de lovitură în față. Cutilas, după ce-i smulseră prea cu
 30 putere săgeata din cap (căci se împlîntase adînc), căzu în nesimțire. Deoa-
 31 rece începu să i se inflameze acolo meningele, fu cuprins de boala nebuniei
 și nu mult după aceea se stinse. Buhas avu îndată nespusă scurgere de sînge
 32 din coastă și părea că va muri în scurtă vreme. Pricina era, ziceau medicii,
 33 că mușchiul fusese tăiat de lovitură, nu drept înainte, ci pieziș. El muri
 după trei zile. De aceea romanii își petrecură toată noaptea aceea în mare
 durere. Se auzeau de asemenea plîsete multe și gemete mari din întăriturile
 34 goților. Și romanii se mirau, căci li se părea că dușmanii nu suferiseră în
 35 ajun pierderi însemnate, afară doar de faptul că nu puțini dintre ei fuseseră
 uciși în lupte. Așa ceva, dar cu nimic mai puțin, ci chiar într-o măsură
 mai mare, li se întîmplase și mai înainte, dar nu se tulburaseră prea tare,
 36 din pricină că aveau oameni mulți. Dar s-a aflat a doua zi că goții plîngeau
 bărbați de cea mai mare vrednicie din tabăra din cîmpia lui Nero, uciși de
 37 Buhas, în năvala dîntii. S-au mai iscat și alte lupte vrednice de amintit, care
 nu mi s-a părut că trebuie neapărat scrise. Au fost de toate, în această
 38 împresurare, șaiszeci și șapte, în afară de cele două din urmă, despre care
 va veni vorba de aici înainte. Dar atunci iarna era pe sfîrșite și se încheia
 al doilea an al acestui război, pe care l-a descris Procopius.

³⁸ Era în primăvara anului 537.

3

Era pe la începutul solstițiului de vară, când foametea și ciurma se
 abătura asupra celor din cetate. Soldaților nu le mai rămăsese decât grîne,
 și nimic altceva din cele trebuitoare, iar ceilalți romani nu mai aveau grîne
 și erau chinuți amarnic de foame și ciumă. Aflînd acestea, goții nu mai
 voiau să se pună în primejdie împotriva dușmanilor, ci păzeau numai să
 nu li se aducă nimic din afară. Sînt pînă acum două apeducte între șoselele
 Latina și Appia, destul de înalte, în cea mai mare parte ridicate pe arcuri.
 Aceste apeducte se întîlnesc între ele la o distanță de cincizeci de stadii
 depărtare de Roma și apoi se îndreaptă pentru cîtva timp în sens invers :
 căci cel care mergea mai înainte la dreapta, de aici înainte ducea spre stînga.
 Apoi se uneau din nou, își reluau locul de mai înainte și după aceea se
 despărteau. De aceea se întîmpla că locul de la mijloc era apărat de ape-
 ductele dimprejur. Barbarii umplură cu pietre și lut părțile de jos ale arcu-
 rilor acestor apeducte și făcură un fel de cetățuie ; apoi puseră acolo nu mai
 puțin de șapte mii de oșteni ; și străjuiau ca dușmanii să nu mai aducă
 în cetate nimic din cele trebuitoare. Atunci romanii pierdură orice nădejde
 de scăpare și erau pînă de tot felul de nenorociri. Cîtă vreme se coceau
 grînele, cei mai îndrăzneți dintre oșteni, cuprinși de pofta banilor, se suiau
 pe cai, luau și pe alții cu dinșii și se duceau noaptea în semănături, nu departe
 de cetate. Tăiau spice, le încărcau pe caii cu care veniseră, le aduceau în
 cetate, fără să știe dușmanii, și le vindeau cu bani mulți românilor bogați.
 Ceilalți trăiau cu buruieni, care se găsesc din belșug la marginea cetății și
 înlăuntrul zidului împrejmuitor. Căci buruienile nu lipsesc niciodată pe
 pămîntul romanilor, nici iarna și nici în alt anotimp ; ci înfloresc și înverzesc
 în orice vreme. De aceea se întîmplă că acolo asediații aveau unde-și hrăni
 caii. Alții făceau cîrnați din catirii pieriți în Roma și îi vindeau pe ascuns.
 Cînd nu mai avură grîne în semănături și toți romanii ajunseră într-un viespar
 de nenorociri, îl înconjurară pe Velisarios și-l sileau să se hotărască împo-
 triva dușmanilor într-o singură luptă, făgăduindu-i că nici unul dintre romani
 nu va lipsi din încăierare. Și pe cînd se arăta încurcat și foarte îndurerat de
 întîmplările de față, cîtiva din popor grăiră în felul acesta : „Soarta de față,
 conducătorule de oști, nu-i aceea pe care o așteptam, ci s-a desfășurat
 cu totul împotriva nădejdilor noastre. Căci după ce am dobîndit ceea
 ce doream, am căzut acum în nenorocirea de față : gîndul nostru de
 mai înainte, de a ne dori cu mărînimie domnia înțeleaptă a împăratului,
 apare acum o prostie, și prilejul celor mai mari suferințe. De aceea am ajuns
 la atîta nevoie, încît mai cutezăm și în clipa de față să ne silim și să luăm
 armele împotriva barbarilor. Să avem iertare că îndrăznim în fața lui
 Velisarios, căci stomahul lipsit de cele trebuitoare nu cunoaște rușine. De
 această cutezanță a noastră să fie învinuită soarta în care ne aflăm, căci,
 firește, cel mai mare dintre rele pare a fi acela de a-ți prelungi viața în
 împrejurări pe care nu le mai poți suferi. Ceea ce ni s-a întîmplat, vezi doar
 și tu. Ogoarele acestea și toată țara a căzut în mîinile dușmanilor. Cetatea

⁴ Aproximativ 10 km.

aceasta este oprită de la toate bunătăţile de nu mai ştim cîtă vreme. Dintre
 19 romani, unii zac acum fără suflare, neavînd nici parte să fie acoperiţi cu
 ţărînă; iar noi, care mai trăim, ca să ne rostim cu un cuvînt toate groză-
 20 viile, am vrea să fim aruncaţi în morminte împreună cu cei azvîrliţi în felul
 acesta. Căci foamea, pe cine-l cuprinde, îl face să îndure orice; iar cînd se
 arată, toate sînt date uitării şi oamenilor le place orice altă moarte, afară
 21 de cea pricinuită de dînsa. Deci, cîtă vreme nu sîntem încă înfrinţi de nen-
 rocirea noastră, îngăduie-ne să pornim la luptă pentru noi înşine: din ea,
 sau vom ieşi biruitori asupra duşmanilor sau vom scăpa de toate relele.
 22 Căci acolo unde zăbava aduce o nădejde de salvare, ar fi o mare prostie
 să te arunci pripit în primejdie, pentru toate. Dar cînd lupta ajunge şi mai
 anevoioasă prin încetineală, chiar o amînare de scurtă vreme este mai de
 23 osîndit decît avîntul pornit într-o clipă". Romanii vorbiră în chipul acesta,
 iar Velisarios răspunse astfel: „Eu unul mă aşteptam prea bine la toate
 cele săvîrşite de voi şi nimic nu mi-a venit pe negîndite. Ştiu de mult că
 24 poporul este foarte lipsit de chibzuinţă, nu-i făcut să îndure cele de faţă
 şi nici să se gîndească la ceea ce se va întîmpla, ci se pricepe numai să se
 avînte totdeauna cu uşurinţă în lucruri cu neputinţă de făcut, pentru a se
 25 prăpădi fără socoteală. Dar eu nu mă voi lăsa niciodată dus de uşurinţa
 voastră, nici pentru a vă pierde şi nici pentru a nimici împreună cu voi tre-
 26 burile împăratului. Căci războiul nu se poartă cu grabă nesocotită, ci cu pri-
 cepere şi chibzuinţă, ţinînd seamă totdeauna de clipa potrivită. Voi credeţi
 27 că vă jucaţi şi vreţi să aruncaţi un singur zar pentru toate; dar eu nu obiş-
 28 nuiesc să aleg calea cea mai scurtă, ci pe cea prielnică. Apoi făgăduiţi să
 mergeţi împreună cu noi în luptă, împotriva duşmanilor: dar cînd aţi avut
 voi grijă de război? Sau cine-i omul care a învăţat aşa ceva şi nu ştie că
 29 lupta nu merge pe încercate? Iar în lupte, duşmanul nu te lasă să te pre-
 găteşti. Dar deocamdată preţuiesc avîntul vostru şi vă iert această nelinişte
 30 zgomotoasă. Vă voi arăta că faceţi acestea la timp nepotrivit şi că trebuie
 să dăm dovadă de chibzuinţă. Împăratul a strîns din toată lumea şi ne-a
 trimis armată puternică la număr şi o flotă, cum nu s-a mai întîmplat vre-
 31 dată romanilor: ele împînzesc coasta Campaniei şi cea mai mare parte a
 golfului Ionic. Peste cîteva zile vor fi la noi, împreună cu toate cele tre-
 32 buitoare; ne vor scăpa din încurcătură şi vor potopi tabăra barbarilor cu
 mulţimea săgeţilor. Am socotit deci mai nimerit să amîn clipa încăierării
 pînă la venirea acelora, spre a încerca puterile războiului fără primejdie,
 decît să mă încumet cu grabă nesocotită şi să pun în cumpănă viaţa tutu-
 rora. Voi avea grijă ca ei să vină repede şi să nu întîrzie multă vreme".

4

1 După ce îmbărbătă poporul roman cu aceste cuvinte, Velisarios îl
 lăsa să se ducă; apoi porunci lui Procopius, care a scris lucrarea de faţă,
 2 să meargă repede la Neapolis, deoarece venise vestea că împăratul trimisese

³² Oştile şi ajutoarele materiale trimise au sosit la Roma în toamna anului 537, spre începutul iernii.

acolo o armată. Îl însărcină să încarce cu grîne cît mai multe corăbii și să strîngă la un loc toți oștenii cîți se întîmplaseră să vină în vremea aceea din Bizanț sau fuseseră lăsați acolo pentru paza cailor ori cu altă treabă oarecare, deoarece auzise că mulți dintre ei se răspîdiseră prin ținuturile Campaniei. Îi mai porunci să ridice de acolo cîteva străji, să vină împreună cu dînșii și să aducă cît mai repede grînele la Ostia, unde romanii aveau loc de descărcare pentru corăbii. În timpul nopții, împreună cu lăncierul Mundilas și cîțiva călăreți, el se strecură prin poarta cu numele Pavel, fără să fie văzut din tabăra dușmanilor, care străjuiau în apropiere de calea Appia. Cei din jurul lui Mundilas se întoarseră la Roma și aduseră vestea că Procopius ajunsese în Campania fără să întîlnească nici un barbar, deoarece dușmanii nu ieșeau niciodată noaptea din tabără. Deci se însuflețiră cu toții de nădejdi bune, iar Velisarios prinse inimă și puse la cale cele ce urmează. Trimise călăreți mulți în preajma întăriturilor și le porunci : dacă unii dintre dușmani ar ieși de acolo pentru a aduce în tabără cele de trebuință, să-i hărțuiască mereu și să nu le îngăduie, ci să se arunce de pretutindeni asupra lor din locurile acelea și să-i oprească din toate puterile ; pentru ca cetatea să îndure lipsuri mai puține decît înainte, iar barbarilor să li se pară că mai degrabă sînt împresurați, decît că îi împresoară ei pe romani. Porunci lui Martinus și lui Traianus să se ducă cu o mie de oameni la Terracina, iar împreună cu ei trimise și pe soția sa Antonina, spunîndu-i să meargă cu cîțiva la Neapolis și din loc adăpostit să aștepte soarta ce le va fi hărăzită. Pe Magnus și pe lăncierul Sinthues, cu cel mult cinci sute de oameni, îl trimise în cetățuia Tibur, la o sută patruzeci de stadii depărtare de Roma. În orașul Albani, la o depărtare de tot atîtea stadii, pe șoseaua Appia, trimisese întîmplător mai înainte pe Gontharis, cu cîțiva eruli, dar goții îl înfruntaseră și îl izgoniseră de acolo nu mult după aceea.

Este un templu al apostolului Pavel, la o depărtare de șaptesprezece stadii de zidul împrejmuit al Romei. Alături de el curge rîul Tibru. Acolo nu-i nici o întăritură, ci dinspre cetate pînă la templu se întinde o galerie cu stîlpi : mai fiind în jur și alte multe clădiri, fac locul greu de străbătut. Goții au și oarecare sfială față de aceste lăcașuri sfinte. În tot timpul războiului nu s-au atins de niciunul din templele celor doi apostoli, ci preoții au putut săvîrși acolo toate rînduielile sfinte, ca de obicei. Velisarios porunci lui Valerianus să aducă în acest loc toți hunii și să facă o întăritură lîngă țărmul Tibrului, pentru a-și paște mai ușor caii, iar goții să nu mai aibă putința de a se îndepărta prea mult de tabăra lor. Acela făcu întocmai. După ce-i așază acolo pe huni, cum poruncise conducătorul de oști, el se întoarse în cetate. Velisarios rîndui deci toate acestea și stătu liniștit, fără să înceapă lupta, cu gînd să se apere de pe ziduri, dacă ar veni să-l supere careva din afară. Și dădu grîne la cîțiva din poporul romanilor. Martinus și Traianus trecură noaptea prin tabăra dușmanilor, ajunseră la Terracina și o trimiseră pe Antonina în Campania, împreună cu cîțiva ; iar ei înșiși puseră mîna pe întăriturile de acolo, apoi se repeziră, dădură atacuri neașteptate și luară în stăpînire ținuturile goților, care cutreierau prin părțile acelea. Magnus și Sinthues zidiră în scurtă vreme ceea ce era năruit în

⁷ Aproximativ 28 de km.

16 cetățuie și se puseră la adăpost, pricinuind tot mai multe pierderi, deoarece
 17 nu erau departe de întăritura lor: ei năvăleau des și pe neașteptate și îi
 18 înspăimîntau mereu pe oștenii trimiși de barbari după cele trebuitoare; pînă
 19 cînd Sinthues fu lovit într-o luptă la mîna dreaptă și, fiindu-i tăiați nervii,
 20 rămase după aceea neputincios în războaie. Iar hunii tăbăriți în apropiere,
 21 cum am spus, pricinuiau goșilor multe neajunsuri, încît sufereau acum și
 22 ei de foame, deoarece nu mai aveau înlesniri să-și aducă hrană, ca mai
 23 înainte. Și dînd în ei ciuma, îi ucise pe mulți, mai ales în tabără, care se
 24 întîmpla să se găsească în vremea din urmă lîngă șoseaua Appia, după cum
 25 am amintit mai înainte. Cîțiva dintre ei, care nu pieriseră încă, se strămu-
 26 tară la alte întărituri. La fel pățiră și hunii și se retraseră la Roma. Deci
 27 acestea se petrecură astfel. Iar Procopius, după ce ajunsese în Campania,
 28 strînsese acolo nu mai puțin de cinci sute de oșteni, umplu cu grîne un mare
 29 număr de corăbii și le ținea gata pregătite. Nu mult după aceea îl ajunsese
 30 și Antonina și se îngrijea împreună cu dînsul de flotă.

21 În vremea aceea prinse a bubui muntele Vevios, dar nu izbucni, deși
 22 arăta mai mai să izbucnească. De aceea li se întîmplă locuitorilor din împre-
 23 jurimi să cadă în mare spaimă. Muntele acesta se găsește la șaptezeci de
 24 stadii depărtare de Neapolis, spre miezînoapte, și este nespus de pripuros;
 25 părțile de jos sînt acoperite cu verdeață de jur împrejur, iar cele de sus sînt
 26 prăpăstioase și greu de suit. În vîrfurile lui Vevios, la mijloc, se vede o groapă
 27 adîncă de tot, de ți se pare că ajunge pînă în fundul muntelui. Dacă
 28 îndrăznești să-ți apleci capul, poți vedea acolo foc; iar din timp în timp
 29 izbucnește o flacără, fără să pricinuiască nenorociri nici unuia dintre oamenii
 30 din părțile acelea; dar cînd muntele începe să bubuie asemenea unui muget,
 nu mult după aceea aruncă de obicei o mulțime de cenușă. Dacă-l apucă
 pe cineva nenorocirea aceasta pe drum, omul acela nu mai scapă cu viață;
 iar cînd ajunge să cadă pe căruțe, le strivește și ele se năruie sub greu-
 tatea cenușei. Dacă se întîmplă să bată un vînt puternic, o ridică de obicei
 la înălțimi mari, încît nu mai poate fi văzută de om, o duce încotro suflă
 vîntul și o aruncă la pămînt departe de tot. Se zice că odată a căzut în
 Bizanț și i-a înspăimîntat atît de mult pe oamenii de acolo, încît de atunci
 încoace s-au gîndit să-l împace pe dumnezeu în fiecare an cu rugăciuni;
 iar în alt rînd a ajuns pînă la Tripolis, în Libia. Se mai spune că înainte
 vreme mugetul acesta se ivea tot la o sută de ani sau mai bine, iar după
 aceea chiar și mult mai repede. Iar unii spun cu tărie că, unde se întîmplă
 să-și arunce Vevios cenușa, acolo pămîntul nu întîrzie să dea roade multe.
 Pe muntele acesta, aerul este deosebit de bun și de prilenic sănătății. Într-a-
 devăr, din timpuri îndepărtate, medicii trimit acolo pe cei bolnavi de ftizie.
 Deci cele privitoare la Vevios stau cam astfel.

5

1 Între timp traseră la țarm alte oști din Bizanț: trei mii de isauri în portul
 Neapolis sub comanda lui Paulus și Conon; opt sute de călăreți traci în Dryus,
 conduși de Ioannes, fiul unei surori a lui Vitalianus, care încercase pe vremuri
 să ia tronul; iar împreună cu ei alți o mie de oșteni din trupele de călăreți,

²¹ În original Βέβιος, latinește *Vesuvius*.

pe care le conduceau între alții Alexandru și Markentios. Se întâmplase să ajungă la Roma, prin Samnium și pe șoseaua Latină, și Zenon împreună cu trei sute de călăreți. Când veni în Campania și Ioannes, cu toți ceilalți, avînd multe căruțe din Calabria, se amestecară cu dinșii cei cinci sute adunați din Campania, după cum am amintit. Aceștia țineau drumul pe lângă mare și mergeau cu căruțele, cu gînd că, dacă le ies înainte dușmanii, să așeze căruțele în cerc, ca un fel de întăritură, și să se apere astfel împotriva năvălitorilor. Iar celor din preajma lui Paulus și Conon le porunciră să se ducă repede pe apă și să tragă la Ostia, la locul de descărcare al romanilor, luînd în căruțe grîne îndestulătoare și umplînd corăbiile nu numai cu grîne, ci și cu vin și toate cele trebuitoare. Ei credeau că vor găsi în ținuturile Terracinei pe cei din jurul lui Martinus și Traianus și vor merge apoi împreună cu dinșii; dar cînd ajunseră mai aproape, aflară că aceia fuseseră chemați și porniseră cu puțin mai înainte spre Roma. Aflînd că cei din jurul lui Ioannes înaintează și temîndu-se să nu-i întîmpine dușmanii cu mulțime mare și să-i zdrobească, Velisarios luă următoarele măsuri. La poarta Flaminia în apropierea căreia se întâmplase să tăbărască dușmanii, făcuse ziduri de piatră încă de la începutul acestui război, după cum am arătat mai înainte, spre a nu avea dușmanii putința să-i hărțuiască din partea aceea sau să năvălească în cetate. De aceea se întâmplase că acolo nu se ivise nici o încăierare, iar barbarii nu bănuiau că vor avea dușmani din partea aceea. În timpul nopții el dărimă zidurile acestei porți, fără să vestească pe nimeni, și rîndui acolo, gata de luptă, cea mai mare parte a oștirii. În zorii zilei trimise prin poarta Pinciana pe Traianus și pe Diogenes cu o mie de călăreți și le porunci să tragă asupra întăriturilor dușmane, iar cînd îi vor înfrunta vrăjmașii, să fugă fără să se rușineze cît de puțin și să alerge într-una pînă la zidul împrejmuitor. Puse cîțiva și în spatele acestei porți. Cei din jurul lui Traianus îi întăriră pe barbari după cum le poruncise Velisarios, iar goții se strînseră din toate întăriturile și se aruncară în luptă. Și unii și alții ajunseră într-o clipă pînă la zidul împrejmuitor al cetății, aceștia făcîndu-se că fug, iar ceilalți crezînd că se găsesc în urmărirea dușmanilor. Îndată ce-i văzu pe vrăjmași puși pe urmărire, Velisarios deschise poarta Flaminia și-și slobozi oastea împotriva barbarilor, care nu se așteptau. Din întîmplare se afla lângă drumul acela o tabără a goților, iar în față ei era o trecere îngustă, prăpăstioasă și tare greu de trecut. Văzînd că vin dușmanii, un barbar îmbrăcat în zale și destul de arătos la trup veni acolo, se opri, începu a-și chema tovarășii și îi îndemna să păzească stîmtoarea. Mundilas ajunse la vreme și-l ucise, apoi nu mai lăsă pe nici unul dintre ceilalți barbari să treacă prin această îngustime. Mergînd înainte, fără să le stea nimeni împotrivă, ajunseră la întăritura din apropiere: cîtva timp încercară s-o ia, dar nu putură din pricina tăriei întăriturii, cu toate că rămăseseră acolo puțini barbari. Căci fusese săpat un șanț de mare adîncime, iar pămîntul scos de acolo și așezat mereu în preajmă, dinspre mijloc, se ridica pînă la mare înălțime și ajunsese ca un zid: de jur împrejur fuseseră împlîntați pari, care erau peste măsură de ascuțiți și de deși. Barbarii se încredeau în aceste adăposturi și se apărau cu îndărătnicie împotriva dușmanilor. Unul dintre scutierii lui Velisarios, cu numele Aquilinus, un bărbat deosebit de vrednic, luă calul de căpăstru, se avîntă împreună cu el în mijlocul

19 întăriturii și ucise acolo câțiva vrăjmași. Fiind înconjurat și săgetat mereu
 de potrivnici, calul fu lovit și se prăvăli la pământ; iar el scăpă cu fuga din
 20 mijlocul dușmanilor, ca prin minune, și veni pe jos la poarta Pinciana,
 împreună cu tovarășii săi de luptă. Luându-i pe dușmani din spate, în vreme
 ce se găseau încă în urmărire, îi măcelăreau. Cei din jurul lui Traianus bă-
 21 gară de seamă că le veniseră ajutoare și că acolo stăteau gata de luptă că-
 22 lăreți: deci se repeziră asupra urmăritorilor. Copleșiți de această tactică
 și învăluți pe neașteptate în mijlocul dușmanilor, goții fură uciși atunci
 23 fără nici o rînduială. Avu loc un măcel nespus de mare și numai puțini scăpară
 anevoie cu fuga, spre tabără. Ceilalți se temeau crezînd că romanii vor veni
 îndată să le ia toate întăriturile și rămaseră după aceea închiși acolo. În
 24 această bătălie un barbar îl nimeri pe Traianus în față sub ochiul drept,
 25 nu departe de nas: fierul pătrunse în întregime și nu se mai vedea de loc,
 cu toate că avea vîrf mare și destul de lung, iar cealaltă parte căzu îndată
 la pământ, fără s-o tragă nimeni. Eu cred că fierul nu era bine prins de dînsa.
 Dar Traianus nu dădu nici o însemnătate acestui fapt și rămase mai de-
 26 parte în luptă, omorînd și urmărind dușmanii. După cinci ani, vîrfurile fierului
 începu a ieși de la sine și i se vedea în față; iar acum, sînt trei ani de cînd iese me-
 reu, tot cîte puțin. E de bănuț că după oarecare vreme va ieși afară tot vîrfurile
 săgeții; dar omul n-a avut nici o neplăcere. Deci acestea se petrecură astfel.

6

1 Dar barbarii începură îndată să-și piardă încrederea în război și se
 sfātuiau să se ducă de acolo, deoarece erau cāsăpiți de ciumă și de dușmani;
 și din zeci de mii, rămăseseră numai cîtiva. Nu puțin sufereau ei și de foame,
 2 fiind asediatori cu vorba, dar de fapt aflîndu-se împresurați de către duș-
 mani și tăiați de la toate cele trebuitoare. Cînd aflară că dușmanilor le vine
 și altă oaste din Bizanț, pe uscat și pe mare, nu cum se întîmpla să fie,
 ci cum o înfățișează puterea zvonurilor, ei se înspăimîntară de primejdie și
 3 se sfātuiau să se retragă. Trimiseră deci soli la Roma. Al treilea dintre ei
 era Romaeus, un bărbat cu trecere printre goți; el veni în fața lui Velisa-
 4 rios și vorbi astfel: „Treburiile războiului nu s-au desfășurat cu priință
 pentru nici unul dintre noi: o știe doar fiecare dintre cei care am ajuns să ne
 5 dăm seama de nenorocirile lui. Ce lucru poate tăgădui cineva din cele
 două tabere, care să nu-l avem întîmplător cu toții în minte? Nimeni, cred,
 6 decît un nebun, nu recunoaște că este o prostie pentru întrecerea de față
 să vrei să te chinuiești la nesfîrșit și să nu cauți nici o ieșire din suferință.
 7 Dacă astfel stau lucrurile se cuvine ca conducătorii celor două tabere să
 nu arunce în cumpănă viața supușilor, pentru cînstea rîvnită de ei înșiși;
 ci să aleagă ceea ce este drept și folositor nu numai pentru ei, dar și pentru
 8 potrivnicii lor, și astfel să pună un capăt nenorocirilor de față. Căci stăruința
 în lucruri măsurate dă o dezlegare tuturor greutăților, pe cînd în firea ar-
 țagosului e să nu lase să se facă nimic din ceea ce trebuie. Deci venim la
 9 voi cu gînd să sfîrșim acest război, dînd fiecăruia ceea ce-i este de folos, deși cre-
 dem că întru cîtva sîntem păgubiți în drepturile noastre. Cumpăniți și
 10 voi să nu fiți arțăgoși și să ne omorîm mai degrabă unii pe alții, decît
 11 să alegeți ceea ce vă este prielnic. E bine să nu ținem cuvîntări

fără capăt, ci să intrăm în vorbă numai cînd ni se pare că s-a rostit ceva nepotrivit. În felul acesta, din amîndouă părțile vom spune pe scurt ceea ce
12
avem în minte și vom face ceea ce trebuie“. Velisarios răspuse: „Nimic
13
nu ne va împiedica să stăm de vorbă în felul cum ziceți voi, numai să gră-
iți în sprijinul păcii și al dreptății“. Iar solii goților spuseră: „Ați săvîrșit
14
o nedreptate, romanilor, luînd, cum nu trebuie, armele împotriva noastră,
care vă sîntem prieteni și aliați. Vom aminti ceea ce credem că și fiecare
dintre voi știe. Goții au pus stăpînire pe pămîntul Italiei fără să-l ia cu sila
15
de la romani, ci împă atul de atunci a fost răsturnat de Odoacru, care a răpit
conducerea și a schimbat-o în tiranie. Zenon, care domnea atunci în împă-
16
răția de răsărit, voia să-l răzbune pe fostul împărat și să scape această țară
de tiran, dar n-a putut înfrînge puterea lui Odoacru. L-a sfătuit deci pe
conducătorul nostru Theuderih, care era gata să asedieze și Bizanțul, să
înceteze dușmănia împotriva lui și să-și aducă aminte de cîntea căpătată
de la dînsul, deoarece acela ajunsese patrician și consul roman. Și l-a îndu-
plecat să spele nedreptatea săvîrșită de Odoacru față de Augustulus și să
stăpînească în viitor țara, împreună cu goții, avînd temei cuvenit și drept.
Luînd deci astfel domnia Italiei, am păstrat legile și felul de conducere nu
17
mai puțin decît oricare dintre aceia care au domnit vreodată acolo; iar
de la Theuderih sau oricare altul, care a primit domnia goților, nu este nici
urmă de lege scrisă, ori nescrisă. Le-am păzit romanilor cu atîta tărie evlavie
18
și încrederea în dumnezeu, încît nici unul dintre italoți nu și-a schimbat
pînă în ziua de azi credința, de voie sau nevoie; iar față de prefacerile petre-
cute la goți nu s-a luat nici o măsură. De asemenea și lăcașurile sfinte s-au
19
bucurat de cea mai mare cinste din partea noastră, căci nimeni dintre cei
fugiți în ele n-a fost supărat vreodată de cineva; ci și-au păstrat fără între-
rupere toate dregătoriile, pe care nu le-a avut nici un got împreună cu dîșii.
Sau să vină să ne înfrunte, cine crede că nu vorbim potrivit adevărului. Ar
20
mai putea adăuga cineva că goții le-au îngăduit romanilor pînă și dreptul
de a primi în fiecare an de la împăratul din răsărit numirea consulilor.
Stînd astfel lucrurile, atunci nu v-ați pus pentru Italia, răvășită de barbarii
21
lui Odoacru și îndurînd grozăvii, nu o zi-două, ci timp de zece ani; iar acum,
după ce-am dobîndit-o în luptă dreaptă, ne cercați cu război, fără să vi se cuvină
cît de puțin. Deci cărați-vă de aici, cu tot ce aveți și ce-ați mai putut prăda“. 22
Velisarios răspuse: „Ați făgăduit să vorbiți puțin și cu măsură, dar ați căzut
în vorbă lungă, vecină cu lăudăroșenia. Zenon l-a trimis pe Theuderih să
23
lupte cu Odoacru, nu pentru ca acesta să aibă domnia Italiei: căci de
ce-ar fi schimbat împăratul un tiran cu altul? Ci pentru ca Italia să fie liberă
și supusă împăratului. Sfîrșind cu bine lupta împotriva tiranului, el a
24
dat dovadă de nerekunoștință fără măsură, căci n-a vrut în nici un chip să
dea înapoi stăpînului pămîntul. Cred că cel care ia cu sila și cel care de bună-
25
voie nu dă înapoi ceea ce este a vecinului merg pe aceeași cale. Deci eu nu
voi da altuia țara împăratului. Iar dacă vreți să-mi cereți altceva, vă las
26
să vorbiți“. Barbarii: „Că am spus întregul adevăr n-a rămas taină pentru
27
nici unul dintre voi. Dar pentru a nu părea cîtuși de puțin doritori de gilceavă
vă lăsăm Sicilia, care este atît de întinsă și de bogată și fără de care vă este
cu neputință să țineți la adăpost Libia“. Velisarios: „Și noi îngăduim goților
28
să stăpînească toată Britania, care este cu mult mai mare decît Sicilia și

29 a ajuns de multă vreme sub supunerea romanilor ; căci e vrednic să răspunzi
cu aceeași măsură celor care au început cu binefacerea și bunăvoința“.

30 Barbarii: „Deci, dacă v-am pomeni de Campania și chiar de Nea-
polis, voi n-ați primi?“

31 Velisarios: „Nicidecum, căci nu sîntem împuterniciți să rînduim lucrurile
împăratului decît așa cum vrea el“.

32 Barbarii: „Nici chiar dacă ne legăm să dăm împăratului, în fiecare
an, o anumită sumă de bani?“

33 Velisarios: „Nu! Căci n-avem putere deplină pentru altceva decît să-i
păzim stăpînitorului țara“.

34 Barbarii: „Atunci îngăduie-ne să ne ducem la împărat și să ne înțele-
gem cu dînsul în privința celorlalte. Trebuie să mai hotărîm și un oarecare
timp în care se cuvine ca cele două armate să se țină departe de luptă“.

35 Velisarios: „Fie, să se facă așa ceva. Căci dacă veți pune la cale treburi
pașnice, niciodată nu vă vom sta piedică“. Zicînd acestea, amîndouă părți-
le puseră capăt vorbeii, iar solii goșilor se întoarseră în tabăra lor. În zilele
36 următoare se întîlniră des unii cu alții și rînduiră cele în legătură cu înce-
tarea luptei și cu schimbul dintre dîșii a unor oameni mai de seamă, ca
ostateci pentru această întrerupere.

7

1 În timp ce se petreceau acestea acolo, flota isaurilor trase în portul
Romei iar cei din jurul lui Ioannes ajunseră la Ostia ; și nici unul dintre
2 dușmani nu le ieși împotrivă, nici la venirea pe țarm și nici la așezarea
taberei. Spre a-și putea petrece noaptea la adăpost de năvala vrăjmașilor,
isaurii săpară un șanț adînc în apropierea portului, străjuind mereu împrejur,
3 iar cei din preajma lui Ioannes își făcură zid de căruțe și rămaseră liniștiți
în tabără. După căderea nopții, Velisarios se duse la Ostia, cu o sută de
călăreți. Povestind cele întîmplate în luptă, precum și înțelegerea dintre ei
și goși, și dînd alte îndemnuri, porunci să trimită încărcătura și să se îndrepte
cu băgare de seamă spre Roma. „Căci voi avea eu grijă, zise el, ca drumul
să vă fie fără primejdie“. Iar el se întoarse în cetate dis-de-diminează. În
4 zorii zilei Antonina ținu sfat cu căpeteniile în privința încărcăturii. Părea
5 o treabă grea și grozav de încurcată ; căci boii nu mai puteau, ci zăceau cu toții
pe jumătate morți ; și nici nu se încumetau în fața primejdiei să meargă
cu carele pe un drum îngust ; iar să tragă bărcile pe rîu, ca mai înainte, era
6 cu neputință. Căci drumul din stînga rîului, cum am amintit în cuvintele
de mai înainte, se afla în stăpînirea dușmanilor și nu putea fi folosit atunci
de romani, iar cel din partea cealaltă, de-a lungul malului, rămăsese din
7 întîmplare cu totul neumblat. De aceea ei dezlegară bărcile de la corăbiile
mai mari, le întăriră de jur împrejur cu scînduri înalte, pentru ca oamenii
de pe ele să nu fie cîtuși de puțin atinși de loviturile dușmanilor, și apoi
8 așezară arcași și marinari pe măsura fiecăruia. Punînd pe ele atîta încărcă-
tură cîtă puteau duce și așteptînd vînt prielnic, începură să plutească pe
Tibru spre Roma, iar o parte a oștirii îi păzea din partea dreaptă a rîului.
9 Lasară și isauri destui pentru paza corăbiilor. Pînzele de pe prăjini se des-
făceau și ei pluteau fără greutate, acolo unde rîul curgea drept ; dar cînd

se abătea și se lărgea, pînzele nu mai prindeau de loc vînt, iar corăbierii trebuiau să vîslească și-și dădeau multă osteneală ca să înfrunte curentul apei. Barbarii stăteau în tabere și nu se gîndeau cîtuși de puțin să-i împiedice: ei se temeau de primejdie sau nu bănuiau că romanii vor aduce vreodată, pe această cale, ceva din cele de trebuință; apoi pentru o pricină de puțină însemnătate socoteau că nu-i bine să împiedice nădejdea încetării luptelor, pe care o făgăduise și întărise Velisarios. Deci goții aflați în Portus vedeau că dușmanii plutesc mereu pe lângă țărm, dar nu-i atingeau, ci stăteau liniștiți și se mirau de planurile lor. După ce plutiră în felul acesta de mai multe ori și-și duseră încărcătura după puțină, corăbierii se grăbiră să se întoarcă cu corăbiile (căci era în preajma solstițiului de iarnă), iar cealaltă oaste se duse la Roma. Numai Paulus rămase la Ostia, împreună cu cîțiva dintre isauri.

Apoi își dădură între ei ostateci pentru încetarea luptelor: romanii, pe Zenon, iar goții pe Ulias, un bărbat cu destulă trecere; și se înțelesesă să nu se înfrunte între ei cu nici un atac timp de trei luni, pînă cînd se vor întoarce solii din Bizanț și vor vesti voința împăratului. Dacă se va isca o nedreptate asupra vrăjmașilor, dintr-o parte sau alta, solii vor fi totuși lăsați să se întoarcă la neamul lor. Deci solii barbarilor se îndreptară spre Bizanț, sub îndrumarea romanilor. Ildiger, ginerele Antoninei, veni din Libia la Roma cu mulți călăreți. Goții care țineau strajă în Portus, din lipsă de cele trebuitoare, părăsiră locul, la cererea lui Vittigis, și se duseră în tabără. Paulus luă în stăpînire locul, împreună cu isaurii din Ostia. Pricina de căpetenie pentru lipsa celor trebuitoare la acești barbari erau romanii, ajunși puternici pe mare: ei nu le îngăduiau să-și aducă nimic din cele de trebuință. De aceea, din lipsă de hrană, tot în timpul acela, ei părăsiră și cetatea cu numele Centumcellae, de lângă mare, foarte însemnată. Este o cetate mare și cu multă lume, așezată spre apus de Roma, în ținutul tuscilor, la depărtare de două sute și optzeci de stadii. Romanii puseră mîna și pe dînsa și își sporiră și mai mult puterea, deoarece mai stăpîneau și orașelul albanilor așezat spre răsărit de Roma, de unde dușmanii se retrăsese atunci din aceeași pricină. Deci îi înconjurară pe barbari din toate părțile și îi aveau la mijloc. De aceea goții ardeau de dorința de a rupe înțelegerea și de a face vreun rău romanilor. Deci trimiseră soli la Velisarios și se plînsesă că au fost nedreptățiți în cele hotărîte între dînșii, deoarece Vittigis chemase pe goții din Portus pentru anumite treburi, iar Paulus și isaurii puseseră mîna, fără socoteală, pe cetățuia de acolo și o luaseră în stăpînire. Tot pentru aceeași pricină învinuiau și cele petrecute la Albanus și Centumcellae: amenințau că nu se vor întoarce, dacă nu le dă aceste locuri. Velisarios rîse și îi trimise îndărăt, spunînd că această plîngere este numai o brodeală, deoarece știe oricine din ce pricină părăsiseră goții aceste meleaguri. Și pe urmă rămase între dînșii oarecare bănuială. Apoi, văzînd Roma plină de oșteni, Velisarios trimise cîțiva călăreți în ținuturile din jur, departe de Roma, și porunci lui Ioannes, fiul surorii lui Vitalianus, să petreacă iarna, însoțit de opt sute de călăreți, în preajma cetății Alba, așezată în Picenum. Împreună cu ei trimise patru sute din însoțitorii lui Valerianus, sub conducerea lui Damianus, fiul surorii lui Valerianus, precum și opt sute dintre scutierii săi, bărbați deosebit de vrednici în treburile războiului. În fruntea lor puse pe Suntas și Adigis și le porunci să-l urmeze pe Ioannes oriunde i-ar duce, iar lui Ioannes îi

28 trimise vorbă să rămână liniștit atîta timp cît va vedea că dușmanii păzesc
 29 înțelegerea dintre dînșii; iar dacă va avea semne că ei au călcat în picioare
 30 hotărîrea cu privire la încetarea luptelor, să facă astfel: să năvălească repede
 31 și în fugă cu toată oastea în țara picenilor, să străbată pretutindeni toate
 32 ținuturile de acolo și să se așeze în ele înainte de a se răspîndi zvonul despre
 33 aceasta. Căci nu rămăseseră aproape de loc bărbați în toată țara aceasta,
 34 ci pare că toți porniseră în luptă împotriva Romei și pretutindeni se aflau
 copii, femei și averi de ale dușmanilor. Să ia în sclavie și să pustiască tot
 ce va întîlni în cale, păzindu-se să nu se atingă de nici unul dintre romanii
 care locuiesc în părțile acelea. Dacă dau întîmplător de un loc întărit și cu
 oameni, să-l încerce din toate puterile. Și dacă-l poate lua, să meargă mai
 departe; iar dacă i se întîmplă împotrivire, să se întoarcă înapoi sau să rămînă
 acolo. Căci dacă va merge înainte și va lăsa în spate o astfel de întăritură,
 va fi mare primejdie; deoarece nu vor mai avea puțința să se apere cum
 trebuie, cînd vor fi supărați de vrăjmași. Iar prada s-o păstreze toată, spre
 a fi împărțită în mod cinstit și cu dreptate întregii oștiri. Apoi adause surî-
 zînd: „Deoarece nu-i drept ca unii să ucidă cu multă trudă trîntorii, iar alții,
 fără nici o osteneală, să se alegă cu miera”. Acestea porunci Velisarios și
 îl trimise pe Ioannes cu oastea.

35 În aceeași vreme episcopul Datius din Mediolanum și alți cetățeni cu
 36 trecere veniră la Roma și cerură lui Velisarios să le trimită cîteva trupe de
 37 pază. Ei spuneau cu tărie că sînt în stare să ia fără greutate de la goți și
 38 să păstreze pentru împărat nu numai Mediolanum, ci și toată Liguria. Această
 cetate este așezată în Liguria, cam la mijloc, între cetatea Ravenna și hota-
 rele Galiei dinspre Alpi. Căci dintr-o parte și din alta este pînă la ea un
 drum de opt zile de bărbat vrednic: prin mărime, prin mulțimea locuitorilor
 și prin celelalte avuții se întîmplă că era în fruntea cetăților apusene, după
 Roma. Velisarios le făgădui să le îndeplinească cererea și în timpul iernii
 rămase acolo.

8

1 Deci acestea se petrecură cam astfel. Dar soarta invidioasă începu să
 se întristeze, văzînd că lucrurile mergeau bine și cu rînduială pentru romani;
 și vrînd să amestece în toate acestea un pic de amărăciune, puse la cale o
 neînțelegere, iscată dintr-o pricină fără însemnătate, între Velisarios și Con-
 2 stantinus. Voi povesti cum s-a ivit și cum a încetat această ceartă. Era un
 oarecare roman Praesidius, locuitor din Ravenna cu destulă trecere. Punîndu-se
 rău cu goții, pe vremea cînd Vittigis voia să se îndrepte cu oastea spre Roma,
 acest Praesidius, sub cuvînt că se duce cu cîteva slujitori la vînătoare, fugi
 de acasă, fără să vestească pe nimeni și fără să ia cu sine altă avere decît
 că avea două pumnale, cu învelișuri împodobite în aur mult și cu pietre
 3 nestemate. Și după ce ajunseră la Spoletium, el se retrase într-un templu,
 în afara zidului împrejmuitor. Auzînd Constantinus (căci se întîmplase să
 4 mai fie acolo), trimise pe Maxentiolus, unul dintre scutieri și fără nici o soco-
 teală îi luă amîndouă pumnalele. Îndurerat de cele întîmplate, omul se duse
 în grabă la Roma, la Velisarios, unde ajunse nu mult după aceea și Con-
 stantinus. Căci se vestise că oastea goților nu era departe. Cîtă vreme trebu-

rile romanilor se aflau în vălmășeală și primejdie, Praesidius nu spuse nimic ;
 dar cînd văzu că romanii stau bine și au fost trimiși la împărat soli din partea
 goților, după cum am amintit mai înainte, el se duse de cîteva ori la Veli-
 sarios, îi arătă samavolnicia și îl rugă să-i facă dreptate. Acesta îl dojeni
 mult pe Constantinus, și de față și prin alții, și îl îndemnă să se descoto-
 rosească de un lucru nedrept și cu nume plin de rușine. Dar Constantinus
 (căci trebuia să i se întîmple nenorocirea) rîdea și respingea mereu vorbele
 acelea și își bătea joc de cel nedreptățit. Într-o zi întîlnindu-l pe Velisarios
 călare prin piață, Praesidius îi apucă calul de căpăstru și cu strigăte puter-
 nice întreba dacă așa spun legile împărătești ; că dacă fuge cineva de la bar-
 bari și vine la ei să ceară adăpost, ei să-i ia cu sila tot ce se întîmplă să aibă
 în mîini. Se strînse în jur multă lume și-i porunceau amenințător să lase
 căpăstrul, dar el nu-l slobozi din mîină pînă ce nu-i făgădui Velisarios că-i
 va da pumnalele. A doua zi, Velisarios chemă pe Constantinus și pe mulți
 dintre comandanți într-o cameră din palat și le aminti cele petrecute în ajun,
 apoi îl îndemnă să dea înapoi pumnalele, pînă la urma urmelor. Dar acela
 răspunse că nu le dă ; că mai degrabă le aruncă în apa Tibrului, decît să le
 dea înapoi lui Praesidius. Mîniat, Velisarios îl întrebă pe Constantinus, dacă-și
 dă seama că se află sub comanda sa. Iar acela se învoi să-l asculte în toate
 celelalte, căci așa vrea împăratul ; dar ceea ce-i poruncește în clipa de față,
 nu va face niciodată. Velisarios porunci să vie lăncierii : „Fără îndoială,
 ca să mă ucidă“, zise Constantinus. — „Nu“, răspunse Velisarios, „ci ca să-l
 silească pe scutierul tău Maxentius să-ți ia pumnalele și să dea înapoi
 omului ceea ce i s-a răpit cu sila“. Dar socotind că va muri în curînd, înainte
 de a păți așa ceva, Constantinus vru să facă o faptă mare. El își scoase
 pumnalul, care îi atîrna la șold, și-l îndreptă pe neașteptate spre pîntecele
 lui Velisarios. Acesta se feri și, îmbrățișînd pe Bessas, aflat în apropiere,
 putu să scape. Dar Constantinus fierbea încă de mînie și se repezi asupra lui.
 Văzînd ce face, Ildiger și Valerianus îl apucară unu de mîina dreaptă și altul
 de mîina stîngă și-l traseră înapoi. Între timp intrară lăncierii, care fuseseră
 chemați puțin mai înainte de către Velisarios, și smulseră pumnalul din mîina
 lui Constantinus, cu destulă greutate. Apoi îl înșfăcă, cu gălăgie multă,
 dar nu-i făcură nici un rău deocamdată, sfiindu-se cred, de comandanții
 aflați de față. Îl duseră în încăpere și puțin mai tîrziu îl uciseră, din ordinul
 lui Velisarios. Aceasta fu singura faptă crudă a lui Velisarios și cu totul
 potrivnică firii lui, căci față de toți ceilalți a dat dovadă de multă blîndețe.
 Dar lui Constantinus, cum spuneam mai înainte, trebuia să i se întîmple o
 nenorocire.

9

Nu mult după aceea goții vrură să pricinuiască stricăciuni zidului
 împrejmuitor al Romei. Mai întîi băgară în timpul nopții cîteva oameni în
 unul din apeducte, din care abătuseră apa la începutul acestui război. Avînd
 în mîini lumini și torțe, ei încercară să pătrundă de acolo în cetate. Se
 întîmplă că bolta acestui apeduct avea o deschizătură, nu departe de poarta
 Pinciana. Prin ea, unul dintre oștenii de strajă, zări focul și dădu de veste
 celorlalte străji. Dar aceia ziseră că omul văzuse trecînd pe acolo un lup. Căci,

4 din întâmplare, zidul apeductului nu se înălța acolo mai sus de pământ și
 5 ei crezură că ochii lupului păreau foc. Deci barbarii, care încercau să pătrundă
 prin apeduct, ajunseră pînă în mijlocul cetății, unde se afla din vechime
 o ieșire drept spre palat; dar acolo dădură peste un zid, încît nu mai putură
 6 înainta și nici ieși afară. Acest zid fusese făcut de către Velisarios, dintr-o
 presimțire, încă la începutul acestei împresurări, după cum am lămurit în
 7 istorisirile de mai înainte. Ei luară de acolo o piatră mică și hotărîră să se
 întoarcă repede înapoi; se duseră la Vittigis, îi arătară piatra și îi vestiră
 8 toate. Acesta ținu sfat cu căpeteniile goșilor în privința acestui plan, iar
 romanii aflați de strajă la poarta Pinciana își aminteau între ei a doua zi
 de bănuiala cu lupul. Vorba se răspîndi și ajunse pînă la urechile lui Veli-
 9 sarios. Conducătorul de oști nu lăsă lucrul baltă, ci trimise îndată în ape-
 duct bărbați cu trecere din tabără, împreună cu lăncierul Diogenes, și le po-
 10 runci să cerceteze totul cu multă grabă. Ei găsiră luminile dușmanilor și urmele
 lăsate pretutindeni în apeduct de către torțe; apoi se uitară bine la zidul
 de unde fusese luată piatra de către goți și vestiră pe Velisarios. De aceea,
 11 el rîndui strajă mare la apeduct, iar goții băgară de seamă și se lăsară de
 această încercare.

12 Apoi barbarii puseră la cale o năvală pe față asupra zidului împrej-
 muitor. Alegînd timpul prînzului și aducînd scări și foc, ei înaintară împotriva
 porții Pinciana, pe cînd dușmanii se așteptau cel mai puțin: nădăjduiau să
 13 ia cetatea cu asalt, deoarece rămăseseră acolo puțini oșteni. Din întâmplare
 se afla atunci de pază Ildiger cu însoțitorii săi, căci erau rînduiți de strajă
 14 fiecare pe rînd. Văzînd că dușmanii înaintează împrăstiați, merse în întîm-
 pinarea lor, deoarece nu erau așezați în ordine, ci veneau în multă nerînduială;
 15 și puse pe fugă sau ucise fără greutate pe cei ce veneau asupra lui. Cum era
 firesc, în cetate se iscă zarvă multă și zgomot, iar romanii alergară repede
 de pretutindeni spre zidul împrejmuitor și nu după multă vreme barbarii
 16 se retraseră în tabără, fără să fi făcut nici o ispravă. Dar Vittigis se întoarse
 iarăși asupra zidului împrejmuitor. Căci o parte a zidului, lîngă malul Tibrului,
 era foarte ușor de luat în luptă, deoarece acolo romanii de pe vremuri se
 încrezuseră în apă și înălțaseră zidul de întărire cu prea puțină grijă, făcîndu-l
 scund și cu totul lipsit de turnuri. Vittigis nădăjduia că va lua mai ușor
 17 cetatea din partea aceasta, căci întîmplător nu se găsea acolo nici un fel de
 strajă de oarecare însemnătate. El înduplecă cu bani doi romani care locuiau
 lîngă templul apostolului Petru să se ducă la oștenii de pază, pe la aprinsul
 lumînărilor, cu un burduf de vin și în chip de bunăvoință să le dea de băut;
 18 apoi să rămînă la băut cu ei pînă noaptea tîrziu și să-i arunce fiecăruia în
 cană o doctorie adormitoare, dată de dînsul. În ascuns, pe malul celălalt,
 avea pregătite bărci; îndată ce gărzile ar fi adormit, la un semn, cîțiva bar-
 19 bari ar fi trecut riul cu scări și ar fi asaltat zidul. Ținea gata pentru aceasta
 20 toată oastea, spre a lua cu sila cetatea întregă. După ce puseră astfel la
 cale lucrurile, unul dintre cei doi bărbați pregătiți de Vittigis pentru isprava
 asta (căci nu era dat romanilor să fie prinși de această oaste a goșilor) veni
 de bunăvoie la Velisarios și îi povesti totul, descoperindu-l și pe celălalt.
 21 Fiind supus la chinuri, acesta dădu la lumină tot ce voia să facă și arătă

* În cartea întâia, capitolul al nouăsprezecelea.

doctoria, pe care i-o înmînase Vittigis. Velisarios îi tăie nasul și urechile și îl trimise în întăritura dușmanilor, călare pe un măgar. Și văzîndu-l barbarii, își dădură seama că dumnezeu nu îngăduie să li se îndeplinească dorințele, și de aceea niciodată nu vor lua cetatea.

10

În timp ce se petreceau acestea, Velisarios scrise lui Ioannes și îi porunci să se pună pe treabă. Acela străbătu țara picenilor cu două mii de călăreți și prădă tot ce întâlnește în cale, luînd copiii și femeile dușmanilor în sclavie. Învînse în luptă pe Ulitheos, unchiul lui Vittigis, care îi ieșise înainte cu armată de goți, și îl ucise, împreună cu aproape toată oastea dușmanilor. De aceea nimeni nu mai cuteza să se încaiere cu dînsul. Cînd ajunseră la cetatea Auximum, auzi că se află acolo o strajă neînsemnată a goților, dar își dădu seama că de altfel locul era întărit și cu neputință de luat. De aceea nu ținu să-l înfrunte, ci se abătu și merse în grabă mai departe. Tot așa făcu și lîngă cetatea Urbinum și, la chemarea romanilor, se îndreptă spre Ariminum, care este la o zi de drum depărtare de Ravenna. Barbarii aflați de strajă acolo aveau multă îndoială în locuitorii romani, și cînd aflară de venirea acestei oștiri, se retraseră și fugiră la Ravenna. Astfel Ioannes luă în stăpînire Ariminum, avînd în spate străji dușmane în Auximum și Urbinum; nu pentru că ar fi uitat de poruncile lui Velisarios și nici îndemnat de cutelanță nesocotită, deoarece era vrednic și cuminte; ci socotea, cum s-a și întîmplat, că știind goții oastea romanilor în apropiere de Ravenna, vor părăsi numaidecît asediul Romei, de teamă pentru soarta aceluia loc. Și el nimeri adevărul. Deoarece cînd auziră Vittigis și oastea goților că Ariminum este în stăpînirea lui, căzură în spaimă mare pentru Ravenna și, nemaigîndindu-se la nimic altceva, pregătiră în grabă retragerea, după cum voi povesti îndată. Și mare nume își dobîndi Ioannes din treaba asta, măcar că era renumit și mai înainte; deoarece se dovedea îndrăzneț și dintre cei întreprinzători, neșovăielnic în fața primejdii și ducea mereu o viață aspră și obositoare, cu nimic mai pe jos decît un barbar sau un oștean de rînd. Deci Ioannes arăta astfel. Matasuntha, soția lui Vittigis, era supărată grozav pe bărbatul său, deoarece se căsătoriseră de la început cu sila: aflînd de venirea lui Ioannes în Ariminum, fu nespuse de bucuroasă și trimise la el în taină să intre în vorbă cu privire la căsătorie și trădare.

Iar cei trimiși făceau acestea, mereu în taină. Aflînd de cele petrecute la Ariminum și fiind lipsiți de toate cele trebuitoare, iar sorocul de trei luni aproape sfîrșit, goții se pregătiră de retragere, cu toate că nu primiseră încă nici o veste de la soli. Anul era pe la solstițiul de primăvară și împresurarea ținuse un an și nouă zile, cînd goții dădură foc tuturor întăriturilor și se puseră în mișcare în zorii zilei. Văzînd că dușmanii fug, romanii stăteau în cumpănă și nu știau ce să facă, deoarece se întîmpla că cea mai mare parte a călăreților nu era de față, fiind trimiși unii într-un loc alții în altul, după cum am amintit mai înainte; iar ei înșiși nu se încumetau să înfrunte o mulțime atît de mare de dușmani. Dar Velisarios înarmă toți pedestrașii și călăreții. Cînd văzu că mai bine de jumătate dintre dușmani trecuseră podul, își scoase oastea prin poarta Pinciana și se iscă o încăierare cu nimic mai prejos decît

16 cele de mai înainte. La început barbarii se împotriviră cu tărie și în încăierarea
dintii căzură mulți de amîndouă părțile. Dar mai pe urmă goții fură puși
17 pe fugă și își pricinuiră singuri pierderi mari și nespusă suferință. Căci fie-
care căuta să treacă el mai întii peste pod. De aceea ajunseră la înghesuială
18 mare și suferiră foarte multă vătămare : căci fură uciși și de ai lor și de
dușmani. Mulți căzură în Tibru de pe amîndouă laturile podului și pieriră,
scufundîndu-se împreună cu armele. Longinus isaurul și Mundilas, lăncierii
19 lui Velisarios, arătară deosebită vrednicie în această luptă. Mundilas se
20 încăieră cu patru barbari și îi ucise pe toți, iar el scăpă cu viață. Longinus,
care fusese pricina de căpetenie a retragerii dușmanilor, căzu acolo, lăsînd
în urma lui multă durere în tabăra romanilor.

11

1 Deci Vittigis, împreună cu oastea rămasă, merse la Ravenna și întări
cu mulțime de străji cetățile din părțile acelea, lăsînd în Clusium, cetate
a tuscilor, o mie de bărbați sub conducerea lui Gibimeras ; în Urbiventum,
tot atîția, punîndu-le conducător pe gotul Albilas ; iar pe Ulgisilas îl lăsă cu
2 patru sute în Tudera. În țara picenilor la cetățuia Petra, lăsă de strajă
patru sute, care se aflau acolo de mai înainte ; în Auximum, cea mai mare
dintre cetățile de acolo, rîndui patru mii de goți dintre cei mai aleși, sub
conducerea unui bărbat de deosebită vrednicie, cu numele Visandos ; iar în
3 cetatea Urbium, două mii, cu Morras. Mai sînt încă două cetățui, Caesena
și Monteferetrum. În fiecare din acestea așeză de strajă nu mai puțin de
cinci sute de bărbați, iar el cu cealaltă oaste se duse de-a dreptul la Ari-
4 minum, să-l împresoare. Din întîmplare, îndată după ridicarea asediului de
către goți, Velisarios trimisese pe Ildiger și Martinus cu o mie de călăreți
să înainteze repede pe alt drum și să ajungă la Ariminum înaintea dușma-
nilor ; și le porunci ca Ioannes și cei dimpreună cu dînsul să iasă de acolo
cît mai repede și să pună în locul lor la paza cetății mulți bărbați destoinici,
luați dintr-o cetățuie cu numele Ancona, de lîngă golful Ionic, la două zile
5 de drum depărtare de Ariminum. Căci o cuprinsese nu mult mai înainte,
trimițînd pe Conon cu o mică oaste de isauri și traci. Nădăjduia că, dacă
6 Ariminum va fi păzit numai de pedestrași, cu conducători de puțină însem-
nătate, niciodată armata goților nu va sta să-i împresoare, ci îi vor trece cu
vederea și se vor duce în grabă la Ravenna ; iar dacă vor vrea să împresoare
Ariminum, pedestrașilor le vor ajunge cele trebuitoare pentru multă vreme.
7 Și mai venind din afară două mii de călăreți cu altă oaste, vor pricinui, firește,
dușmanilor mult rău și îi vor sili să ridice repede asediul. Deci cu astfel de
8 gînd dăduse Velisarios aceste porunci celor din preajma lui Martinus și Ildi-
ger. Iar ei porniră la drum prin poarta Flaminia și ajunseră cu mult înaintea
dușmanilor. Căci cum era mulțime mare, goții mergeau mai încet și se vedeau
9 siliți să facă ocoluri lungi, din pricina lipsei celor trebuitoare ; și nu voiau
cîtuși de puțin să se apropie de întăriturile de pe șoseaua Flaminia, deoarece,
dintre acestea, Narnia, Spoletium și Perusia se aflau în stăpînirea dușmanilor,
după cum am arătat mai înainte.

¹ Clusium (Chiusi), Urbiventum (Orvieto) și Tudera (Todi) formau un triunghi și erau unite între ele prin riurile Tibru și Glanis.

² Narnia (Narni) și Perusia (Perugia) se aflau în Umbria, iar Spoletium (Spoleto) în Etruria.

Cînd ajunse la Petra, oastea romană se abătu puțin din drum și încercă să ia cetățuia de acolo. Întărirea aceasta nu fusese zidită de oameni, ci se ivise din firea locului. Este acolo un drum foarte priuros. În dreapta acestui drum curge un rîu cu neputință de trecut, din pricina puterii curențului; iar în stînga, nu departe, se ridică o stîncă de așa înălțime, încît oamenii, care se află întimplător pe vîrf, par ca mărime asemenea unor păsări mici de tot. În vechime nu era nici o cale de trecut pe alături, căci stîncă ajungea pînă chiar în curentul apei și nu lăsa nici un loc de trecere. Oamenii de demult făcură acolo o spărtură și durară în locul acela o mică poartă. Apoi întăriră cea mai mare parte a celeilalte intrări, lăsînd și acolo numai o mică poartă, și făuriră astfel o cetățuie naturală, pe care, cu un cuvînt potrivit, o numiră „Petra”. Cei din jurul lui Martinus și Ildiger se luptară mai întîi la una din porți și traseră mult, dar nu făcură nici o ispravă, cu toate că barbarii de acolo nu se apărau de loc. Apoi se urcară cu greu prin spatele stîncii și din vîrf aruncău cu pietre asupra goților. Dar aceia se retraseră repede în case, cu zarvă multă, și rămaseră liniștiți. Deoarece nu puteau dobîndi nimic împotriva dușmanilor cu aruncare de pietre, romanii se gîndiră atunci în felul acesta. Făcură tăieturi mari în stîncă și, împingînd mai mulți deodată, luau ca țintă casele și rostogoleau bolovanii la vale. Cînd cădeau asupra caselor, chiar dacă le atingeau numai puțin, zguduiau puternic toate încheieturile și băgau mare groază în barbari. De aceea goții întinseră mîinile celor care se aflau încă lîngă poartă și se predară împreună cu cetățuia, cu rugămintea să rămînă nevătămați și să fie lăsați în slujba împăratului, sub conducerea lui Velisarios. Ildiger și Martinus despărțiră pe cei mai mulți dintre ei și-i luară cu sine, prin bună înțelegere și cu aceleași drepturi, iar pe cîtiva îi lăsară acolo cu copiii și cu femeile. Lăsară de strajă și cîtiva romani. De acolo se îndreptară spre Ancona și, luînd pedestrași mulți, ajunseră a treia zi la Ariminum și vestiră voința lui Velisarios. Ioannes nu vru să-i urmeze, oprind și pe Damianus cu patru sute de oameni. Iar aceia lăsară acolo pedestrașii și porniră în grabă mai departe, împreună cu lăncierii și scutierii lui Velisarios.

12

Nu după multă vreme veni la Ariminum și Vittigis, cu toată armata: tăbăriră acolo și începură asediul. Făcură îndată un turn de lemn mai înalt decît zidul împrejmuitoar al cetății, îl puseră pe patru roate și-l împinseră în acea parte a zidului, care li se părea mai ușor de luat în luptă. Dar, pentru a nu păți ceea ce se întîmplase să pățească în fața zidului împrejmuitoar al Romei, ei nu traseră turnul cu ajutorul boilor, ci se ascuseră înăuntru și îl împinseră ei înșiși. Înăuntrul turnului se afla o scară destul de largă, pe care mulțimea dușmanilor putea să se urce destul de ușor; ei trăgeau nădejde că, îndată ce vor apropia turnul de zidul împrejmuitoar, vor putea sări fără greutate pe meterezele zidului; căci așa de înalt făcuseră ei turnul. Deci cînd ajunseră cu mașina aceasta foarte aproape de zidul împrejmuitoar, rămaseră liniștiți, deoarece începuse să înnopteze; puseră străji în jurul turnului și se culcară

5 cu toții afară, bănuind că nu vor avea nici o împotrîvire ; căci nu se afla nici
o piedică în cale, decît doar că era din întîmplare, la mijloc, un șanț îngust
6 de tot. Romanii își petrecură noaptea cu multă teamă, socotind că a doua zi
vor fi pierduți. Dar Ioannes nu se lăsă copleșit în fața primejdiei și nici nu
fu tulburat de spaimă, ci puse la cale cele ce urmează. Îi lăsă pe ceilalți
7 de strajă, iar el și cu isaurii luară sape, și alte unelte de acest fel, și, în dricul
noptii, fără să spună nimănui, ieșiră în afara zidului împrejmuitor și porunci
8 să sape în tăcere un șanț. Aceia făcură întocmai, iar pămîntul scos de acolo
îl aruncară în cealaltă parte a șanțului, punîndu-l mereu în fața zidului, încît
9 își ridicară acolo un fel de părete. În taină mare, deoarece dușmanii dormeau,
ei săpară în scurtă vreme un șanț adînc și destul de larg, acolo unde zidul
împrejmuitor era cel mai ușor de luat în luptă și unde barbarii voiau
10 să lovească cu mașina lor de război. Tîrziu noaptea, dușmanii simțiră ce
se lucrează și săriră repede în spatele celor care săpau, iar Ioannes și cu
isaurii se retraseră înlăuntrul zidului împrejmuitor, căci își încheiaseră cu
11 bine treburile în legătură cu șanțul. În zorii zilei Vittigis văzu cele săvîrșite
și se întristă amarnic: el pedepsi cu moartea pe unii dintre oștenii de
strajă. Dar dorea totuși cu orice preț să împingă mașina înainte și po-
12 runci goșilor să arunce repede în șanț un mare număr de nuiele, spre a pu-
tea trage turnul pe deasupra. Iar aceia făcură cu toată băgarea de seamă
13 ceea ce le poruncise Vittigis, cu toate că vrășmașii se apărau cu tărie de pe
ziduri. Dar, sub apăsarea turnului, nuielele firește se îndoiau și se lăsau
14 în jos. De aceea barbarii n-aveau de loc puțința de a merge înainte cu ma-
șina, și pentru faptul că locul se făcuse cu mult mai pîripuros, acolo unde
15 romanii îngrămădiseră pămînt, după cum am amintit. Temîndu-se să nu vină
dușmanii la ivirea nopții și să dea foc mașinii, ei o traseră iarăși înapoi.
16 Ioannes se străduia s-o împiedice din toată puterea: el își înarmă oștenii, îi
strînse pe toți la un loc și îi îndemnă în felul acesta: „Bărbați și tovarăși
17 de primejdie, dacă îi place cuiva dintre voi să trăiască și să vadă pe cei
lăsați acasă, să știe că, nu în altceva, ci în miinele sale ține nădejdea acestei
18 fericiți. La început, cînd ne-a trimis Velisarios, ne îndemnau la faptă
multă nădejde și dragoste. Căci nu bănuiam că vom fi impresurați pe un
19 pămînt lingă mare, deoarece romanii sînt atît de puternici pe apă și nimeni
n-ar fi crezut că oștirea împăratului ne va trece atît de mult cu vederea.
20 În afară de acestea, atunci ne împingea la cutezanță dorința de a arăta bu-
năvoință față de stat și faima ce vom dobîndi din lupte în fața tuturor oame-
21 nilor. Dar acum nu ne e dat nici să trăim, decît prin vitejia noastră ; și
nu prin altceva, ci cu însăși viața trebuie să înfruntăm această primejdie.
22 Deci, dacă se întîmplă că unii dintre voi rîvnesc să dovedească bărbăție, au
acum prilej, mai mult ca oricînd, să se învrednicească și să se facă vestiți.
23 Căci își dobîndesc nume bun nu cei care răpun dușmani mai bîcșnici, ci cei
care biruiesc prin măreția sufletului, deși sunt mai slabi în cea ce privește
24 pregătirea. Cei care simt mai multă dragoste de viață, se vor bucura mai
mult să fie cutezători ; căci, de cele mai multe ori, toți cei ale căror
lucruri stau pe o muchie de brici, cum ne găsim noi acum, scapă cu viață
numai prin faptul că disprețuiesc primejdiile“. Astfel vorbi Ioannes și își
duse oastea împotriva dușmanilor, lăsînd cîțiva oșteni pe metereze. Duș-
manii le ținură piept cu bărbăție și se iscă o luptă deosebit de aprigă.

Tîrziu seara barbarii putură cu greu să-și ducă turnul în tabăra lor. Dar pierdură atît de mulți luptători, încît nu se mai încumetară după aceea să lupte la ziduri; ci își luară seama și rămaseră liniștiți, așteptînd ca dușmanii să li se închine, după ce vor fi împinși de foame. Căci îndurau mare lipsă de toate cele trebuitoare, deoarece nu mai aveau de unde aduce cît le trebuia.

Deci acestea se petrecură astfel. Celor veniți din Mediolanum Velisarios le trimise o mie de isauri și traci. Pe isauri îi conducea Ennes, pe traci Paulus, iar în fruntea tuturor sta Mundilas: el mai conducea și cîțiva dintre scutierii lui Velisarios. Mai era cu ei și Fidelius, care ajunsese prefect al curții împăratești. Căci fiind de felul lui din Mediolanum, păru nimerit să urmeze această oaste, deoarece avea oarecare trecere pe lîngă liguri. Deci plutiră din portul Romei și se opriră la Genua care se află la marginea țării tuscilor și este bine așezată în drumul pe mare spre Galia și Spania. Lăsară acolo corăbiile și merseră mai departe pe uscat, punînd bărcile din corăbii în căruțe, spre a nu întîmpina nici o piedică la trecerea rîului Pad. Deci în chipul acesta își făcură trecerea peste rîu. După ce trecură Padul și ajunseră în cetatea Ticinum, le ieșiră înainte goții și se încăierară. Ei erau mulți și foarte viteji, căci toți barbarii, care locuiau acolo, își puseseră la adăpost averile cele mai de preț în Ticinum, deoarece era un loc puternic întărit și rînduiseră acolo o strajă vrednică de luat în seamă. Dîndu-se o luptă aprigă, învinseră romanii și îi puseră pe fugă pe vrăjmași; uciseră pe mulți și, în urmărire, ajunseră aproape să cuprindă cetatea. Căci barbarii abia putură închide porțile, fiind hărțuiți de aproape de dușmani. În timpul retragerii romanilor, Fidelius rămase în urmă să se roage în unul din templele care se afla acolo. Din întîmplare, calul său se poticni și el căzu la pămînt. Goții îl zăriră, deoarece căzuse foarte aproape de zid, veniră la dînsul și-l uciseră, fără ca dușmanii să bage de seamă. Mai tîrziu, Mundilas și romanii afluă acest lucru și le păru rău. Apoi ajunseră în cetatea Mediolanum și o luară fără luptă, împreună cu toată Liguria. Cînd auzi Vitigis, trimise în grabă oaste multă sub conducerea lui Uraias, un nepot de soră. La cerere îi trimise ajutoare și Theudibert, conducătorul francilor: zece mii de bărbați, dar nu franci, ci burguzioni, spre a nu părea că nedreptățește treburile împăratului. Căci burguzionii dădeau de înțeles că veniseră de bunăvoie, și nu ascultînd de porunca lui Theudibert. Goții se uniră cu dînșii și ajunseră la Mediolanum, tocmai cînd romanii se așteptau cel mai puțin; ei tăbăriră acolo și începură asediul. Astfel romanii nu avură putința să-și aducă cele trebuitoare, ci începură îndată să simtă lipsa de hrană. Nu erau nici oșteni pentru paza zidului împrejmuitor, deoarece Mundilas cuprinsese toate cetățile întărite de lîngă Mediolanum, anume Bergamum, Comum, Novara și alte cetăți, și rînduise pretutindeni străji însemnate, iar el rămăsese în Mediolanum numai cu trei sute de oameni, împreună cu Ennes și Paulus. De aceea, locuitorii cetății erau siliți să facă mereu strajă, cu schimbul. Deci în Liguria lucrurile se petrecură astfel. Iarna era pe sfîrșite și se încheia al treilea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

³¹ Ticinum (azi Pavia) se găsea pe malul rîului Ticinus, un afluent al Padului, nu departe de confluență.

⁴¹ Era în primăvara anului 538.

1 În preajma solstițiului de vară, Velisarios porni împotriva lui Vit-
2 tigus și a oștirii goților, lăsînd în Roma numai cîteva străji și luîndu-i pe toți
3 ceilalți cu sine. Trimise pe cîteva la Tudera și Clusium, cu poruncă să facă
4 întărituri, căci voia să vină în urma lor și să-i împresoare pe barbarii de aco-
5 lo. Cînd auziră că se apropie o armată, aceștia nu mai înfruntară primej-
6 dia, ci trimiseră soli la Velisarios și făgăduiră să se supună de bunăvoie
7 și să predea amîndouă cetățile, cu îngăduința de a rămîne nepedepsiți. Ajuns
8 acolo, ei îndeplîniră cele făgăduite. Velisarios luă de acolo pe toți goții
9 și îi trimise în Sicilia și la Neapolis; apoi puse strajă în Clusium și Tudera
10 și porni cu armata mai departe. Între timp Vittigis trimise altă oaste la
11 Auximum, sub conducerea lui Vacimos, poruncindu-le să se unească cu go-
12 ții de acolo și împreună cu dinșii să se îndrepte împotriva dușmanilor din
13 Ancona și să încerce să ia cetățuia. Această Ancona este o stîncă colțuroasă,
14 de unde îi vine și numele, căci este foarte asemănătoare unui cot de mînă.
15 Se găsește la o depărtare de cel mult optzeci de stadii de cetatea Auximum
16 căreia îi slujește de port. Întărirea cetățuii se află la adăpost, pe un colț
17 de stîncă, însă casele se aflau din vechime toate în afara zidurilor, deși erau
18 multe la număr. Cînd auzi că se apropie Vacimos și nu mai este depar-
te, Conon, conducătorul gărzii de acolo, dădu dovadă de lipsă de judecată.
El socoti de puțină însemnătate să apere de nenorociri, cu soldații săi, ce-
tățuia și locuitorii cetățuii; lăsă întărirea cu totul pustie de oșteni și îi
duse pe toți la o depărtare de cinci stadii, unde îi rîndui în linie de bătaie;
dar nu-i puse în rînduri adînci, ci numai atît cît să înconjoare tot piciorul
muntelui, ca pentru vînătoare. Cînd văzură că dușmanii îi întrec cu mult
la număr, aceia întoarseră spatele și fugiră repede în cetățuie. Barbarii îi
urmăriră și îi uciseră acolo pe cei mai mulți dintre ei, care nu putuseră
să ajungă înlăuntrul zidului împrejmuitor, apoi sprijiniră scări de zid și în-
cercară să se urce. Cîteva dădură foc caselor din afara cetățuii. Romanii,
care locuiau de mai înainte în cetățuie, rămaseră înmărmuriți de cele în-
tîmplate, deschiseră poarta și primiră pe oștenii fugind în nerînduială. Dar
cînd văzură că barbarii îi urmăresc de aproape pe fugari, se temură să nu
între o dată cu dinșii și închiseră repede porțile, apoi sloboziră funii de pe
metereze și-i traseră în sus pe ceilalți, între alții și pe Conon, scăpîndu-i
cu viață. Dar barbarii se urcară pe scări și puțin a lipsit că n-au luat ce-
tățuia cu sila, dacă nu i-ar fi respins doi bărbați, care săvîrșiră minuni
de vitejie, după ce dușmanii ajunseseră pe metereze. Unul era lăncier al lui
Velisarios, de obîrșie din Tracia, cu numele Ulimuth; iar celălalt, lăncier
al lui Valerianus, cu numele Gubulgudu, masaget de neam. Acești doi băr-
bați sosiseră întîmplător cu puțin mai înainte la Ancona, cu corabia; ei în-
fruntară cu săbiile pe dușmanii care se urcau și, pe neașteptate, scăpară ce-
tățuia din nevoia aceea, dar fură luați de acolo pe jumătate morți, cu tru-
purile străpunse în întregime.

Atunci i se vesti lui Velisarios că vine din Bizanț, cu oaste multă,
Narses și se află în Picenum. Acest Narses era scopit și conducea vistieria
împărătească, de altfel bărbat ager și vrednic, mai mult decît te-ai fi aș-
teptat de la un scopit. Îl urmau cinci mii de oșteni, despărțiți în pîlcuri

și conduși, între alții, de Iustinus, comandantul ilirilor, și de celălalt Narses, care fugise din Armenia, supusă perșilor, și venise mai înainte la romani, împreună cu fratele său Aratios; acesta sosise întâmplător la Velisarios puțin mai înainte, cu altă oaste. Îl mai urmau și cel mult două mii de eruli, conduși de Visandos, Aluith și Fanitheos.

14

Ce fel de oameni sînt erulii și cum au ajuns aliați cu romanii, voi arăta în cele ce urmează. Ei locuiau din vechime dincolo de riul Istru, credeau într-o sumedenie de zei și li se părea lucru sfînt să-i îmblînzească cu jertfe omenești. În multe obiceiuri se deosebeau de ceilalți oameni; căci bătrînii și bolnavii lor nu aveau drept la viață; ci cum îmbătrînea sau se îmbolnăvea unul din ei, era nevoit să-și roage neamurile să-l îndepărteze cît mai repede dintre oameni. Acestea strîngeau lemne multe, înălțau o grămadă mare și-l așezau pe om în vîrfurile grămezii; apoi trimiteau la dînsul pe unul dintre eruli, un străin de familie, cu un pumnal. Căci nu era îngăduit ca ucigașul să fie o rudă. După ce ucigașul rudei lor se întorcea la dînșii, ei aprindeau în grabă toate lemnele, începînd cu cele mai din margine. Cînd se stîngea focul, strîngeau oasele și le îngropau în grabă. La moartea unui bărbat erul, soția trebuia să-și lege ștreangul de grumaz pe mormîntul soțului și să moară nu mult după aceea, dacă ținea la cîntea ei și dorea să lase în urmă un nume bun. Femeia care făcea altfel rămînea hulită pentru totdeauna și supăra neamurile bărbatului. Astfel de obiceiuri aveau erulii în vechime.

Cu vremea ajunseră să-i întrecă în putere și în număr de oameni pe toți barbarii dimprejur și, firește, mergeau asupra lor, îi răpuneau pe rînd, îi siluiau și-i prădau. În cele din urmă îi înfrînseră și îi puseră la bir pe longobarzii, care erau creștini, precum și alte neamuri la fel; nu pentru că era lucru obișnuit la barbarii din părțile acelea, ci fiind îndemnați la așa ceva de pofta de bani și de mîndrie. Dar după ce luă domnia romanilor Anastasios, erulii nu mai avură împotriva cui să se îndrepte, puseră armele jos și rămaseră liniștiți; și petrecură în această pace un răstimp de trei ani. Dar erau tare nemulțumiți și cîrteau fără măsură împotriva conducătorului lor Rodulf; veneau mereu la el și-l numeau molîu și muiere, apoi îl mai luau în rîs și cu alte vorbe la fel și-și băteau joc de dînsul fără nici o rînduială. Rodulf nu putu îndura de loc ocară și porni cu armata împotriva longobarzilor, care nu-i făcuseră nici un rău: nu le aduse învinuiri pentru vreo greșală și nici nu luă drept pricină călcarea unei înțelegeri, ci începu războiul fără să fi avut vreun temei oarecare. Cînd aflară longobarzii, trimiseră să-l întrebe pe Rodulf și-i cerură să le spună din ce pricină vin erulii cu armele asupra lor, făgăduind că, dacă aceia au fost păgubiți cu ceva în privința birului, să-l plătească îndată cu un adaos destul de mare; iar dacă-s supărați că au rînduit un bir măsurat, longobarzii nu vor șovăi niciodată să-l facă mai mare. Rodulf respinse cu amenințări solii, care îl îmbiau cu acestea, și merse mai departe. Aceia trimiseră din nou la el alți soli și stăruiau mereu cu aceleași rugăminți. Fiind respinși și a doua oară, veni al treilea rînd de soli și spuse că erulii nu vor

16 purta niciodată război fără pricină. Iar dacă vor veni la ei cu¹astfel de gînd,
se vor împotrivi, nu de bunăvoie, ci siliți în chip deosebit: vor lua ca
martor pe dumnezeu, la semnul căruia și un fir de brumă poate sta împo-
triva oricărei puteri omenești; el va căuta, firește, la pricinile acestui răz-
17 boi și va hotărî cumpăna luptei, pentru amîndouă părțile. Deci aceștia vor-
biră astfel, socotind că în felul acesta năvălitorii se vor înfricoșa. Dar erulii
nu se clintiră cu nimic și hotărîră să se încaiere cu longobarzii. Cînd ajun-
18 seră unii lîngă alții, se întîmplă ca aerul deasupra longobarzilor se acoperi
cu un nour negru și des de tot, iar deasupra erulilor era peste fire de
19 limpede. Luîndu-se după aceste semne, cineva ar fi spus că erulii pășesc în
război spre nenorocirea lor; căci pentru barbarii rînduiți în luptă nu putea
fi altceva mai neprielnic decît această arătare. Dar erulii nu luară în seamă
20 nici aceasta, ci se arătară cu totul lipsiți de grijă și porniră cu multă în-
gîmfare împotriva dușmanilor, cumpănind sfîrșitul războiului după mul-
țimea lor de oameni. După ce se încăierară în luptă, pieriră mulți dintre
21 eruli, muri și Rodulf însuși, iar toți ceilalți fugiră din răspuțeri și uitară
22 de orice cutezanță. Fiînd urmăriți de dușmani, cei mai mulți căzură acolo
și numai cîțiva scăpară cu viață.

23 De aceea nu mai putură stăruî în sălașurile părintești, ci se ridicară
cît mai repede de acolo și purceseră tot înainte, prin toată țara de din-
colo de riul Istru, mergînd împreună cu copiii și femeile lor. Ajungînd în
24 ținutul locuit înainte de rogi, care se amestecaseră cu oastea goților și por-
niseră spre Italia, ei se așezară acolo. Dar erau chinuiți de foame, pentru
25 că se aflau într-un ținut pustiu și nu mult după aceea se ridicară de acolo
și ajunseră în apropiere de țara gepizilor. La început îi rugară, iar gepizii
26 le îngăduiră să sălășluiască împreună cu ei și să le fie vecini. Dar mai
pe urmă, fără nici o pricină, aceia începură să le facă tot felul de necazuri.
27 Le siluiau femeile, le furau vitele și alte lucruri de preț și nu mai con-
teneau cu strîmbătățile; iar în cele din urmă porniră împotriva lor un
28 război nedrept. Erulii nu mai putură răbda, trecură riul Istru și hotărî-
ră să se așeze printre romanii de acolo, pe vremea domniei împăratului
Anastasios, care îi primi cu multă bunăvoință și le îngădui să rămînă acolo.
29 Însă nu mult după aceea acești barbari îl supărară, deoarece pricinuiau ne-
dreptăți romanilor din acele părți. De aceea împăratul trimise o oaste îm-
30 potriva lor. Romanii îi răpuseră în luptă, uciseră pe cei mai mulți dintre ei și ar
fi putut să-i măcelărească pe toți. Dar cei rămași în viață veniră să-i roa-
31 ge pe comandanți și cerură să fie cruțați și primiți pe viitor ca tovarăși
32 de arme și slujitori ai împăratului. Auzind acestea, Anastasios îngădui și
de aceea s-a întîmplat că unii eruli au fost lăsați cu viață; dar aceia
nici n-au ajuns aliații romanilor și nici nu le-au făcut vreun bine. După
33 ce luă domnia Iustinian, le dăruî pămînt roditor și alte avuții, se osteni
în toate chipurile să și-i apropie și îi înduplecă pe toți să se creștineze. De
34 aceea își schimbă felul de viață cu deprinderi mai blînde, căutară să se
pătrundă de obiceiurile creștinești și-i sprijiniră de multe ori pe romani
35 ca tovarăși de arme, împotriva dușmanilor. Dar ei îi slujesc tot fără cre-
dință, se lasă stăpîniți de lăcomie și rîvnesc să-și asuprească vecinii, fără să
36 se rușineze de acest lucru. Se împreunează împotriva firii, între altele, băr-
bații cu măgarii, și sînt cei mai mîrșavi dintre toți; și ca oameni răi ce sînt

sffîrșesc rău. Mai târziu, numai câțiva mai rămaseră aliați cu romanii, după cum am scris în cărțile de mai înainte, iar toți ceilalți se depărtară, din pricina următoare. Erulii își arătară sălbăticia și sminteala minții față de regele lor (un bărbat cu numele Ochos) și pe neașteptate îl uciseră, fără nici o pricină, și neaducându-i nici o vină, decît că doresc să trăiască de acum înainte fără regi. De fapt, și înainte vreme, regele nu era la ei decît cu numele și nu se deosebea aproape cu nimic de omul de rînd. Toți se socoteau vrednici să se așeze alături de el și să mănînce împreună și fiecare îl putea bîrfi după cum voia, fără să se teamă. Căci nu se află oameni mai neînțelegători și mai lipsiți de rînduială ca erulii. Dar apoi le păru rău de fapta săvîrșită; deoarece își dădură seama că nu pot trăi fără stăpînitor și conducător de oști. Deci se sfătuiră multă vreme și socotiră că cel mai bun lucru dintre toate ar fi să trimită după cineva din familia regelui, în insula Thule. Voi arăta îndată despre ce este vorba.

15

Cînd fură răpuși în luptă de către longobarzi, erulii purceseră din ținuturile părintești; cum am povestit mai sus, unii din ei se așezară în ținuturile ilirilor, iar ceilalți nu vrură să treacă riul Istru, ci își căutară sălașul în locurile cele mai îndepărtate ale lumii locuite pe atunci. Avînd mai mulți conducători de sînge regesc, ei trecură pe rînd peste toate neamurile sclavinilor, apoi străbătură un mare ținut pustiu și ajunseră la așa-zișii varni. După aceștia, meraseră printre neamurile danilor, fără să fie stîngheriți de barbarii de acolo. Apoi ajunseră la ocean, se suiră în corăbii, se îndreptară spre insula Thule și rămaseră acolo. Thule este mare de tot, căci se întîmplă că e de mai mult de zece ori mai mare decît Britania, fiind așezată cu mult mai departe, spre miazănoapte. În această insulă se întîmplă că pămîntul este în cea mai mare parte pustiu, iar în partea locuită sălășluiesc treisprezece neamuri cu lume multă și fiecare din ele are rege. Acolo în fiecare an se petrece ceva minunat. Pe la solstițiul de vară, timp de aproape patruzeci de zile, soarele nu apune niciodată, ci rămîne mereu deasupra pămîntului, în tot răstimpul acela. Dar nu mai puțin de șase săptămîni după aceea, la solstițiul de iarnă, timp de patruzeci de zile soarele nu răsare de loc în această insulă, care rămîne cufundată în noapte fără sffîrșit. De aceea, în toată această vreme, pe oamenii de acolo îi cuprinde o mare tristețe, deoarece n-au nici o putință să se întîlnească unii cu alții. Deși doresc din toată inima, nu mi s-a dat prilej să merg în această insulă spre a vedea cu ochii mei cele ce se povestesc; dar am întrebat pe cei veniți de acolo, cum pot deosebi zilele, dacă în vremea aceea acolo nu răsare și nu apune soarele. Ei mi-au spus o vorbă adevărată și vrednică de crezare. Mi-au lămurit că în timpul celor patruzeci de zile soarele nu apune, cum am zis eu, ci se arată oamenilor de acolo cînd la răsărit, cînd la apus. Deci cînd urcă și ajunge din nou la orizont, în același loc, unde l-au văzut mai înainte răsărind, ei socotesc că în felul acesta a trecut o zi și o noapte.

⁴ Prin Thule trebuie să înțelegem aici mai curînd Scandinavia decît Islanda sau una din insulele Orcadelor.

12 Iar cînd vine răstimpul nopților, măsoară mereu zilele după semnele date
 13 de mersul lunii și al stelelor. După ce se scurge un răstimp de treizeci și
 cinci de zile din această lungă noapte, cîțiva sînt trimiși pe vîrfurile mun-
 14 ților; acesta e un obicei la ei; privesc de acolo cu greu soarele și vestesc
 oamenii din vale că peste cinci zile îi va lumina soarele. Iar aceia săr-
 15 bătorească cu toți buna vestire, în întuneric. Aceasta este cea mai mare săr-
 bătoare pentru locuitorii din Thule. Căci îmi pare că acești oameni de pe
 insulă, deși li se întîmplă aceasta în fiecare an, se tem mereu să nu-i pă-
 răsească soarele pentru totdeauna.

16 Dintre barbarii care sălășluiesc în Thule numai un singur neam, anume
 scritifinii, duc o viață ca animalele. Căci nu-și pun îmbrăcăminte, nici în-
 călțăminte, nu beau vin și nici nu dobîndesc ceva de mîncare din pămînt.
 17 Ei nu lucrează pămîntul și nici nu le muncesc femeile, ci bărbații împre-
 ună cu femeile se îndeletnicesc întotdeauna numai cu vînatul. Pădurile,
 18 care sînt nespuse de întinse, și munții din părțile acelea le pun la îndemîină
 un mare număr de sălbăticiuni și de alte animale. Cu carnea anima-
 19 lelor vîinate se hrănesc, cu pieile se îmbracă; căci n-au nici in și nici unel-
 te de cusut, ci înseilează între ele aceste piei cu ajutorul vinelor de ani-
 20 male și-și acoperă astfel tot trupul. Și nici sugacii nu și-i cresc la fel ca cei-
 21 lalți oameni. Căci copiii scritifinilor nu se hrănesc cu laptele femeilor și
 nici nu se apleacă la fițele mamelor, ci trăiesc numai cu măduva animalelor
 22 vîinate. Îndată ce o femeie naște, își înfășoară pruncul într-o blană, îl atîr-
 nă în grabă de un copac, îi pune în gură măduvă și se duce împreună
 cu bărbatul la vînătoare, ca de obicei. Căci își face această îndeletnicire,
 23 ca și celelalte, împreună cu bărbații. Deci acești barbari își au felul de via-
 ță cam astfel. Iar ceilalți locuitori din Thule, să zicem așa, nu se deosebesc
 cu mult de alți oameni; cinstesc o mulțime de zei și ființe cerești din
 24 aer, de pe pămînt sau din apă, precum și alte firi dumnezeiești despre care
 se zice că trăiesc în apele izvoarelor și ale rîurilor. Le aduc mereu tot felul
 de jertfe. Dar cea mai frumoasă dintre jertfe este pentru ei atunci cînd
 25 prind înția oară un dușman în război. Pe acesta îl jertfesc lui Ares, pe care
 îl socotesc cel mai mare între zei. Îl jertfesc pe cel prins nu numai omorîndu-
 26 l, ci îl spînzură de un copac ori îl aruncă în spini sau îlucid cu alte feluri
 de morți îngrozitoare. Așa trăiesc locuitorii din Thule. Între ei se găsește un
 neam cu multă lume, gauții, iar lîngă aceștia s-au așezat atunci erulii veniți
 din afară.

27 Deci erulii, care locuiau lîngă romani și-și omoriseră regele, trimiseră
 în insula Thule cîțiva dintre oamenii lor de vază spre a cerceta și aduce de
 28 acolo pe cineva de sînge regesc, dacă ar putea să-l găsească. Cînd ajunseră
 în insulă, acești oameni găsiră acolo mulți de neam regesc, dar aleseră pe
 unul care le plăcea mai mult și se întoarseră din drum împreună cu dînsul.
 29 Ajungînd în ținutul danilor, acesta se îmbolnăvi și muri. De aceea acești băr-
 bați se întoarseră din nou în insulă și aduseră pe altul, cu numele Dătios,
 care fu urmat de fratele său Aordos și de două sute de tineri eruli din
 30 Thule. Treacă multă vreme cu această călătorie, erulilor de lîngă Singidunum
 le veni în minte că nu fac un lucru bun, dacă își aduc conducător din Thule
 31 fără voința împăratului Iustinian. Deci trimiseră la Bizanț și cerură de la
 32 împărat să le trimită căpetenie, pe cine vrea el. Iar acesta le trimise în-

dată pe unul dintre eruli, care trăia de mult timp acolo, anume Suartuas. La început erulii căutau la el și-l ascultau cu plăcere; iar când porunca ca de obicei, i se supuneau. Dar după câteva zile veni vestea că cei din Thule sînt undeva pe aproape. Suartuas dădu poruncă să le iasă înainte și să-i omoare, iar erulii îi făcură pe voie și-l urmară numaidecît. Dar când se găseau la o zi de drum unii de alții, îl părăsiră în timpul nopții și trecură cu toții de partea noilor veniți; iar el însuși fugi și se duse la Bizanț. Împăratul se strădui din toată puterea să-l aducă în domnie; dar erulii se temeau de puterea romanilor și hotărîră să treacă la gepizi. Aceasta a fost pricina depărtării erulilor.

16

Velisarios și Narses se uniră cu cele două oști în preajma cetății Firmum, care se află pe țărmul golfului ionic, la o depărtare de o zi de drum de cetatea Auximum. Acolo ținură sfat cu toate căpeteniile oștirii, unde anume ar fi mai bine pentru ei să-i înfrunte pe dușmani. Căci dacă ar fi mers să împresoare Ariminum, bănuiau că cei din Auximum le cădeau în spate și, firește puteau pricinui multă stricăciune, atît lor cît și romanilor care locuiau acolo; dar le era teamă și de soarta celor asediați, să nu îndure vreo nenorocire din pricina lipsei celor de trebuință. Deci, în spusele lor, cei mai mulți se arătau supărați pe Ioannes; îl învinuiau că, din cutezanță nesocotită și poftă de bani mulți, se aruncase într-o primejdie atît de mare, și nu căutase să ducă războiul în rînduială și cum poruncise Velisarios. Narses (căci Ioannes îi era cel mai bun prieten din toți) se temea ca Velisarios să nu încuviințeze vorbele căpeteniilor și să lase pe locul al doilea treburile din Ariminum. El vorbi astfel: „Nu puneți la cale lucruri obișnuite, căpeteniilor, și nici nu țineți sfat despre ceva ce pare îndoielnic, ci despre o treabă în care și cei cu nici o pricepere în război ar putea alege, fără multă șovăială, ceea ce ar fi mai bine. Căci dacă primejdia pare la fel de amenințătoare și din amîndouă părțile ni se poate întîmpla deopotrivă pierdere, e bine să ne sfătuim temeinic și numai după ce vom cumpăni cu cea mai mare chibzuință, să luăm o hotărîre cu privire la împrejurările de față. Dacă vom hotărî să amînăm pentru altă dată atacul asupra cetății Auximum, nu vom avea nici o pagubă în cele de trebuință; căci ce schimbare ar putea veni între timp? Firește însă că, răpuși în Ariminum, oricît de neplăcut ar fi s-o spunem, vom năruia la pămînt puterea romanilor. Dacă Ioannes a disprețuit poruncile tale, prea bunule Velisarios, îi poți da o pedeapsă aspră, deoarece stă în puterea ta să-l scapi pe cel vinovat sau să-l lași în mîinile dușmanilor. Dar bagă de seamă, pentru greșelile lui Ioannes, nu arunca pedeapsa asupra împăratului și a noastră. Deoarece, dacă goții vor lua Ariminum, se va întîmpla că vor prinde o căpetenie destoinică a romanilor, o întreagă oaste și o cetate supusă împăratului. Iar primejdia nu se va opri aici, ci va putea pune în cumpănă toată soarta războiului. Gîndește-te astfel: dușmanii ne mai întrec încă cu mult în privința mulțimii oștenilor, dar au căzut într-o stare de lîncezeală din pricina deselor înfrîngerii; și pe bună dreptate, deoarece împotrivirea soartei le-a luat toată încrederea. Dacă în împrejurarea de față ies bine, ei

¹ Firmum, azi Fermo, pe țărmul Adriaticeii.

vor prinde îndată inimă și vor duce mai departe acest război, nu numai cu o îndrăzneală la fel ca noi, ci cu una mult mai mare. Căci cei scăpați din nevoi sînt de obicei mai vrednici în gânduri decît aceia care n-au suferit niciodată". Deci Narses vorbi în felul acesta.

Un oștean din Ariminum, fără să fie văzut de străjile barbarilor, veni în tabără și-i înfățișă lui Velisarios o scrisoare, trimisă din partea lui Ioannes. Scrisoarea aducea următoarele lămuriri : „Află că de multă vreme ne lipsesc toate cele de trebuință și nu mai sîntem în stare nici să ținem piept popoului, nici să ne apărăm de năvălitori; peste șapte zile, fără voia noastră, ne vom da pe mîna dușmanilor, noi înșine și cetatea aceasta; căci nu mai putem îndura suferința de față. Cred că ea este destulă apărare în sprijinul nostru, dacă vom săvîrși o faptă nevrednică". Deci Ioannes scrisese în felul acesta, iar Velisarios nu mai știa ce să facă și căzu în mare încurcătură. Căci era îngrijorat de soarta celor împresurați și bănuia că dușmanii din Auximum vor cutreiera și pustii fără teamă toate ținuturile de pe acolo; apoi se vor strecura în spatele oștirii sale, mai ales în vremea cînd va fi încăierată cu vrăjmașii, și-i vor pricinui, firește, multă stricăciune și pagubă. Apoi făcu astfel. Lăsă acolo pe Aratios cu o mie de oameni, să facă o tabără lîngă mare, la două sute de stadii depărtare de Auximum. Le dădu poruncă nici să se miște de acolo și nici să se lupte cu dușmanii, decît doar pentru a apăra tabăra, dacă ar veni asupra lor. Nădăjduia mai ales că astfel fiind romanii tăbăriți în apropiere, barbarii vor rămîne liniștiți în Auximum și nu se vor lua pe urma lor spre a le pricinui neajunsuri. Trimise cu corăbiile o oaste destul de însemnată sub conducerea lui Herodian, Uliaris și Narses fratele lui Aratios. Comandant peste flotă îl puse pe Ildiger, căruia Velisarios îi porunci să plutească drept spre Ariminum, dar să se păzească să nu tragă acolo la țarm atîta vreme cît oastea pedestră va fi încă la mare depărtare. Căci ea trebuia să meargă pe jos, nu prea departe de malul mării. Și altă oaste, sub conducerea lui Martinus, porunci să însoțească aceste corăbii și să meargă de-a lungul țărmului, lăsîndu-le vorbă că, atunci cînd vor ajunge în apropierea dușmanilor, să aprindă focuri multe, peste măsura oștirii, spre a-i face pe vrăjmași să creadă că sînt cu mult mai numeroși. Iar el însuși, împreună cu Narses și cu altă oaste, merse pe un drum departe de țarm, prin cetatea Urbisalia, pe care Alarih o dărapănase atît de tare în timpurile de mai înainte, încît nu mai rămăsese din vechea ei podoabă decît doar o poartă și o mică rămășiță din zidurile temeliei.

17

Acolo mi s-a întîmplat să văd următorul fapt. Cînd a venit în Picenum oastea împreună cu Ioannes, s-a iscat, firește, zarvă multă printre oamenii de acolo. Femeile, unele fugeau în grabă fiecare unde putea, iar altele erau prinse și tîrîte fără nici o socoteală de cei care le ieșeau în cale. În acel loc, o femeie tocmai născuse și-și lăsase copilul pe pămînt, în scutece, fie că fugise, fie că fusese prinsă de careva și nu se mai putuse întoarce acolo. Fără îndoială, murise sau ieșise din Italia. Iar copilul, ajuns în acest loc pustiu, plîngea. O capră îl văzu și i se făcu milă; veni mai aproape (căci se întîmplase că și ea născuse de curînd) și îi dădu țîța; apoi îl păzi pe copil cu grijă, să nu se atingă de dînsul vreun cîne sau altă sălbăticiune. Deoarece zarva ținu

6 încă mult timp, copilul se hrăni o bună bucată de vreme din țîța aceea. Afându-se mai târziu în Picenum că oastea împăratului venise acolo de răul goților și că romanii nu vor suferi nici o neplăcere, se întoarseră îndată cu toții 7 acasă. Femeile de neam roman se întoarseră în Urbisalia, împreună cu bărbații. Văzînd copilul teafăr, în scutece, și neștiind ce se petrece, fură cuprinse 8 de mare mirare, că mai trăiește. Și fiecare din ele, care era în stare să facă așa ceva, îi întindea țîța. Dar pruncul nu mai rîvnea lapte de femeie, iar capra nu voia de loc să-l lase, ci zbiera mereu în jurul copilului și părea minioasă 9 pentru ceea ce se petrecea, că veneau lîngă copil și-l necăjeau; cu alte vorbe, cerea ca ea să-i poarte de grijă, ca de odrasla ei. De aceea femeile nu-l mai supărau pe copil, iar capra îl hrănea după plac și-l păzea cu toată băgarea de seamă. Din această pricină localnicii dădură pruncului numele Egist. 10 Și cînd mi s-a întîmplat să mă găsesc acolo, ca dovadă a faptului neobișnuit, m-au dus lîngă copil și l-au necăjit înadins, ca să țipe; iar el se supără că nu-l 11 lasă în pace și începu să plîngă. Cînd auzi capra, care era departe de el ca la o aruncătură de piatră, veni în fugă și, cu zbierăt mult, se opri în picioare deasupra lui, ca să nu-l mai poată tulbura cineva de aici înainte. Deci despre acest Egist atîta este de spus.

12 Velisarios înainta prin munții din părțile acelea. Căci era cu mult mai slab decît vrăjmașii și nu voia să se încaiere cu ei de-a dreptul, deoarece îi vedea pe barbari deznădăjduiți de cele întîmplate și credea că, auzind ei 13 de venirea din toate părțile a unei oști dușmane, ar uita de orice cutellanță și ar lua-o îndată la fugă. Și nimeri adevărul, bănuind întocmai ceea ce avea să se întîmple. Cînd ajunseră în munți, la o zi depărtare de Ariminum, 14 întîlniră cîțiva goți mergînd pe drum pentru o nevoie oarecare. Ei dădură pe neașteptate de oastea dușmanilor și nu putură să se abată din drum, 15 pînă în clipa cînd fură loviți de cei care mergeau în frunte: unii căzură acolo, alții fură răniți și fugiră pe niște stînci din părțile acelea, unde se ascuseră. Ei priviră de acolo armata romanilor, care curgea prin toate potecile, 16 și bănuiră că era cu mult mai mare decît măsura ei adevărată. Mai văzînd 17 acolo și steagurile lui Velisarios, înțelesesă că el conducea acea oștire. Veni noaptea și romanii dormiră acolo, iar goții răniți se strecurară pe ascuns spre tabăra lui Vittigis. Ajunseră acolo pe la amiază, își arătară rănile și 18 vestiră cu tărie că Velisarios va veni peste ei cu o oaste mare de nu poți s-o numeri. Ei se pregătiră de luptă, rînduindu-se în partea dinspre miazănoapte 19 a cetății Ariminum, căci socoteau că dușmanii vor veni pe acolo, și priveau mereu cu toții spre vîrfurile muntelui. Dar cînd își puseră armele jos să se odihnească, după ivirea nopții, zăriră focuri multe în partea de răsărit a cetății 20 cam la șasezeci de stadii, și căzură într-o spaimă de nedescris. Acestea fuseseră aprinse de oastea lui Martinus. Deci bănuiau că o dată cu ziua vor fi înconjurați de dușmani și-și petrecură noaptea cu astfel de teamă. A doua zi, la 21 răsăritul soarelui, văzură venind spre ei o flotă nemaipomenită. Nu mai putură scoate o vorbă și o luară la fugă. Își strînseră în grabă lucrurile și 22 făceau atîta zarvă și gălăgie, încît nu mai auzeau comenzile și nu se gîndeau la altceva decît cum să iasă fiecare mai repede din tabără și să ajungă înlăun-

⁹ Egist, grecește *Aigisthos*, unde apare radicalul *aig* „capră“.

- 23 trul zidului împrejmuitor din Ravenna. Dacă celor împresurați le-ar mai
fi rămas întâmplător un pic de putere și de îndrăzneală, ar fi ieșit și ucis
24 pe cei mai mulți dintre dușmani și tot războiul s-ar fi încheiat acolo.
Dar la aceasta i-a împiedicat atunci spaima grozavă de cele suferite și slăbi-
ciunea în care căzuseră din pricina lipsei îndelungate de hrană. Iar barbarii,
în culmea învâlmășelii, lăsară acolo o parte din lucruri și alergară în fuga
mare la Ravenna.

18

- 1 Dintre romani, ajunseră mai întâi în întăriturile dușmanilor cei din
jurul lui Ildiger și luară ca sclavi câțiva goți, care rămăseseră acolo opriți
2 de vreo boală, apoi adunară toate lucrurile lăsate de goți, după ce fugiseră.
Velisarios cu toată oastea veni către amiază. Cînd îl văzu pe Ioannes cu oamenii
lui, palizi și colbăiți grozav, aduse vorba de departe despre nesocotința lui
3 cutezătoare și-i spuse că trebuie să mulțumească lui Ildiger. Iar el răspunse
că rămîne dator lui Narses, păstrătorul comorilor împărătești, și nu lui
Ildiger; deci lăsa, cred, să se înțeleagă că Velisarios le venise în ajutor, nu
pentru că ar fi ținut nespus la asta, ci deoarece fusese îndemnat de către
Narses. Deci, mai pe urmă, aveau amîndoi multă bănuială unul față de altul.
4 De aceea prietenii lui Narses nu-l lăsau să pornească la război împreună cu
Velisarios, ci căutau să-l înduplece că este lucru rușinos pentru un om ca el,
care ia parte la sfaturile de taină ale împăratului, să nu conducă el însuși
5 oștirea, ci să asculte de poruncile unui conducător de oști. Ziceau că Velisa-
rios nu va comanda niciodată bucuros o oaste împreună cu dînsul, cu drep-
turi deopotrivă; iar dacă el va rîvni să conducă prin sine însuși oștirea roma-
nilor, va fi urmat de cei mai mulți ostași și de cei mai buni comandanți.
6 Erulii, lăncierii și scutierii săi, precum și cei de sub conducerea lui Iustinus
și a lui Ioannes însuși, împreună cu cei care urmează pe Aratios și Narses
erau, ziceau ei, nu mai puțin de zece mii de oameni, viteji și deosebit de vred-
nici în treburile războiului. Ei doresc ca cucerirea Italiei să fie pusă nu numai
7 pe socoteala lui Velisarios, ci să aibă parte și Narses. Căci nu-și închipuie
ei că el s-a îndepărtat din preajma împăratului spre a spori, cu însăși pri-
mejdia vieții, gloria lui Velisarios, ci, firește, pentru a ajunge în gura tuturor
8 oamenilor prin fapte de înțelepciune și bărbăție. Mai ziceau că Velisarios
nu va putea face nimic de acum înainte fără ei. Căci cea mai mare parte a
9 oștirii, pe care o conducea, fusese lăsată în cetățuile și cetățile luate de el;
și le numărau pe toate după rînd, începînd din Sicilia și pînă în Picenum.
10 Auzind acestea, Narses se bucura grozav și nu-și mai putea stăpîni
gîndurile și nici rămînea în starea în care se afla. De mai multe ori, deci,
11 cumpănind Velisarios să facă alt lucru, el îi respingea porunca și aluneca într-un
fel sau altul spre altceva. Văzînd acestea, Velisarios strînse toți comandanții
12 și le vorbi astfel: „Mi se pare că, despre acest război, nu gîndesc la fel ca voi,
comandanților. Deocamdată văd că nu vă pasă de dușmani, ca și cum ar fi
13 cu desăvîrșire înfrinți. Dar cred că cu această înfumurare puteți cădea în
mare primejdie, căci știu că barbarii au fost puși pe fugă, dar ei nu stau
14 mai rău decît noi nici prin lipsă de bărbăție și nici ca număr de oameni,
ci au fost răpuși numai prin cumpăneala și înțelepciunea noastră în condu-
15 cerea războiului. Mă tem că, înșelați de această părere nedreaptă, vă veți

pricinui cele mai grozave neajunsuri atît vouă cît și romanilor. Căci mai
 16
 degrabă sînt zdrobiți cei care se cred învingători și se fălesc cu faptele lor,
 decît cei căzuți pe neașteptate, dar stăpîniți după aceea de teamă și deosebită
 grija față de dușmani. Ușurința a nimicît pe unii care stăteau bine, iar munca
 17
 și grija au ajutat pe mulți aflați în nenorocire. Căci puterea, de cele mai multe
 18
 ori, se lasă înfrîntă de nepăsare, dar stăruința aduce de obicei destulă tărie.
 Deci să se gîndească fiecare din voi că Vittigis și multe zeci de mii de goți
 19
 se află în Ravenna, Uraias asediază Mediolanum și ține înconjurată toată
 Liguria, Auximum e plin de oaste multă și vrednică, iar multe alte locuri sînt
 străjuite de barbari încercați în lupte, pînă la Urbiventum, care se găsește
 în apropiere de Roma. Așa încît acum, mai mult decît înainte, ne găsim în
 20
 primejdie și am căzut în încercuirea dușmanilor. Nu mai spun, după cum
 21
 se aude, că s-au unit cu ei și francii, iar faptul acesta este destul de supărător,
 încît toți romanii își amintesc de el cu groază. Deci zic că trebuie să trimitem
 22
 o parte din oaste în Liguria și Mediolanum, iar ceilalți să se îndrepte numai-
 decît spre Auximum, împotriva dușmanilor de acolo și să facă ce va da
 dumnezeu. Apoi să avem grijă și de celelalte treburi ale războiului, cum vom
 crede că-i mai bine și mai cu rînduială“. Deci Velisarios grăi astfel, iar Narses
 23
 răspunse în chipul acesta : „În toate celelalte, conducătorule de oști, ai vorbit
 cu deplină dreptate : nimeni nu are de spus ceva împotrivă. Numai că mi se
 24
 pare cu desăvîrșire dăunător să împărțim toată această oștire împărătească
 spre Mediolanum și Auximum. Dar nu ne împiedică nimic ca tu să-i duci
 25
 acolo pe romanii care poștești, iar noi să-i dobîndim împăratului țara Aemilia,
 la care goții țin foarte mult, se zice ; și vom îngrozi în așa hal Ravenna,
 încît voi veți face ce veți vrea cu dușmanii ieșiți întru împotrivire ; deoarece
 26
 le va fi curmată orice nădejde de ajutorare. Dar dacă vom fi luați să mergem
 cu voi la Auximum, mă tem că barbarii din Ravenna vor veni spre noi :
 deci ne vom găsi împresurați de dușmani din două laturi și, lipsiți de cele
 trebuitoare, vom pieri acolo“. Astfel vorbi Narses. Velisarios, de teamă ca
 27
 romanii să nu apuce pe mai multe căi și să năruie treburile împăratului, iar
 din această nerînduială să iasă încurcătură, arătă o scrisoare pe care împă-
 ratul Iustinian o trimisese comandanților oștirii. Scrisoarea dădea aceste
 28
 lămuriri : „Pe Narses, îngrijitorul comorilor noastre, l-am trimis în Italia,
 nu pentru a comanda armata. Noi vrem ca întreaga oștire să fie condusă
 numai de Velisarios, cum va crede el că-i mai bine, iar voi toți se cuvine
 să-l urmați, spre folosul statului nostru“. Deci scrisoarea împăratului avea astfel
 29
 de cuprins. Dar Narses se agăță de cuvintele din urmă ale scrisorii și zicea
 cu tărie că, în împrejurarea de față, Velisarios dă un sfat în nepotrivire cu
 binele statului. De aceea ei nu trebuiau să-l urmeze.

19

Auzind acestea, Velisarios trimise pe Peranios la Urbiventum, cu oaste
 1
 multă, spre a-l împresura, iar el însuși își duse armata la Urbinum, o cetate
 puternică și cu o strajă îndestulătoare de goți. Ea se află la depărtare de cetatea
 Ariminum cale de o zi de bărbat vrednic. Și îl urmară pe conducătorul
 2
 oștirii Narses, Ioannes și toți ceilalți. Ajungînd în apropierea cetății, tăbăriră
 la poalele unui deal, rupți în două. Căci nu se rînduiau împreună, ci cei din

jurul lui Velisarios luară loc la răsăritul cetății, iar cei din preajma lui Narses la apus. Urbinum este așezat sub un deal rotund și destul de înalt, totuși nu pripuros și nici cu totul greu de străbătut, numai că este cam greu de urcat, îndeosebi pentru cine vine dinspre cetate. Dar are un drum lin dinspre miazănoapte. Deci romanii se rînduiră pentru împresurare în felul acesta. Socotind că barbarii se vor închina mai ușor prin bună înțelegere, deoarece se așteptau la primejdie, Velisarios trimise la ei soli și, făgăduindu-le că vor avea multe înlesniri, îi îndemna să se supună împăratului. Deci solii ajunseră lingă porți (căci dușmanii nu-i primeau în cetate) și începură să le spună multe vorbe destul de înduplecătoare, dar goții se încrezură în tăria locului și în belșugul hranei și nu le ascultară de loc vorbele, ci porunciră ca romanii să se îndepărteze cît mai repede de acolo. Auzind acestea, Velisarios vesti oastea să strîngă bețe groase și să facă din ele un acoperiș lung. Trebuiau să se ascundă sub el, să se apropie de porți, acolo unde locul era cît mai drept, și în felul acesta să încerce zidul. Iar aceia făcură întocmai.

Cîțiva din prietenii întorlocați cu Narses ziceau că Velisarios face treabă fără folos și se gindește la lucruri cu neputință de săvîrșit. Căci Ioannes încercase acel loc, pe cînd era străjuț doar de cîțiva oameni, și-și dăduse seama că este cu totul de nebiruit (și era de fapt astfel). Dar el trebuie să ferească de primejdie, pentru împărat, ținuturile din Aemilia. Înduplecat de acest gînd, Narses părăsi asediul în timpul nopții, deși Velisarios îl ruga să rămînă acolo și să ia împreună cetatea Urbinum. Dar ei, împreună cu cealaltă oaste, se îndreptară îndată spre Ariminum. Cînd văzură în faptul zilei că jumătate din dușmani se retrăseseră, Morras și barbarii își băteau joc de pe zidul împrejmuitor și rîdeau de cei care rămăseseră. Velisarios dorea să înfrunte zidurile numai cu oastea rămasă și în această întreprindere îi veni în ajutor o întîmplare ivită ca printr-o minune. În Urbinum se afla o singură fîntînă, din care luau apă toți locuitorii de acolo. Aceasta începu să sece de la sine, în scurtă vreme; și în trei zile rămase așa de puțină apă, încît barbarii o scoteau de acolo și o beau în două cu noroi. De aceea hotărîră să se închine romanilor. Dar Velisarios nu auzise nimic de toate acestea și voia să încerce luarea zidului împrejmuitor. Pregăti cealaltă oaste și îi așeză pe toți în jurul dealului, iar cîtorva le porunci să împingă pe loc drept acoperișul de bețe și nuiete. Ei obișnuiesc să numească această „mașină” de luptă — portic (στοά). Deci pătrunseseră dedesubt și începură să înainteze, împingînd acoperișul fără să fie văzuți de dușmani. Dar barbarii întindeau mîna dreaptă de pe metereze și cereau pace. Romanii nu știau nimic despre cele petrecute în legătură cu fîntîna și bănuiau că se tem de război și de „mașina” de luptă. Deci și unii și alții încetară bucuroși să se mai bată. Goții dădură lui Velisarios, prin bună înțelegere, cetatea și pe ei înșiși, cu rugămintea de a rămînea nevătămați și de a ajunge supuși ai împăratului cu aceleași drepturi ca și armata romanilor. Auzind acestea, Narses rămase uimit și îndurerat de cele întîmplute. El mai stăruia încă în Ariminum, iar lui Ioannes îi porunci să ducă toată oastea spre Caesena. Ei își luară scări și porniră. Cînd ajunseră lingă cetățuie, se apropiară și încercară să ia zidul împrejmuitor. Dar barbarii se apărără cu înverșunare; și

¹⁰ Azi Cesana, în provincia Aemilia.

căzură acolo mulți oameni, între alții și Fanitheos, conducătorul erulilor. Ioannes nu izbuti atunci și socoti de prisos să mai încerce să ia cetățuia Caesena, deoarece i se părea cu neputință de cucerit. El merse mai departe împreună cu Iustinus și cu cealaltă oaste. Luă pe neașteptate o cetate veche, numită Forocornelios și, deoarece dușmanii se retrăgeau mereu și nu începeau niciodată lupta, dobîndi pentru împărat toată Aemilia. Deci acestea se petrecură astfel.

20

Velisarios luă Urbinum pe la solstițiul de iarnă, dar socoti că este nepotrivit să meargă îndată spre Auximum, deoarece bănuia că va pierde multă vreme cu împresurarea lui. Într-adevăr, locul era cu neputință de luat cu sila din pricina tăriei zidurilor și străjuiau acolo barbari mulți și vrednici, după cum am arătat mai înainte; ei pustiiseră țara și-și aduseseră un mare număr de lucruri trebuincioase. Deci porunci lui Aratios să ierneze în Firmum cu oaste multă și să păzească, pentru ca dușmanii să nu mai facă de acolo năvăliri după plac și să siluiască nepedepsiți locurile din părțile acelea. Iar el însuși își duse oastea spre Urbiventum. La aceasta îl îndemnase Peranios, care auzise de la fugari că goții de acolo aveau puțină hrană. Nădăjduia că, văzîndu-se ei în lipsă de cele trebuitoare și în fața întregii oștiri a lui Velisarios, se vor supune numaidecît, ceea ce s-a și întîmplat. Ajungînd la Urbiventum, porunci tuturor să tăbărască în loc potrivit, iar el merse de jur împrejur și se uită dacă ar fi nimerit să-și încerce undeva puterea. Dar nu i se păru bun nici un mijloc să poată lua locul cu sila. Însă cu șiretlic ascuns nu credea că izbînda ar fi cu totul fără putință. Căci se înalța acolo de la pămînt un deal singuratic: sus, drept și neted, iar în vale, pripuros. În jurul dealului, stînci tot una de înalte formează un fel de cerc, nu prea aproape, ci cam la o aruncătură de piatră. Pe acest deal, oamenii de demult își așezaseră cetatea, dar n-o împrejmuiseră cu ziduri și nici nu-i făcuseră vreo întăritură, deoarece li se păruse că, prin firea lui, locul era cu neputință de luat. Spre cetate duce din întîmplare un singur drum, printre stînci: dacă îl străjuiesc, locuitorii de acolo nu se mai tem de o năvală a dușmanilor din altă parte. Căci dincolo de locul, unde se ivise din fire drumul spre cetate, după cum am spus, toată întinderea dintre deal și stîncile pomenite mai sus este ocupată de un rîu mare și cu neputință de trecut. De aceea romanii din vechime făcuseră în acest drum un mic zid. Era acolo și o poartă, pe care atunci o păzeau goții. Deci în Urbiventum lucrurile se petreceau cam în felul acesta. Velisarios se rîndui cu toată oastea pentru împresurare, cu nădejdea că va izbuti să treacă peste rîu sau că dușmanii se vor preda din pricina foametei. Cîtă vreme nu erau cu totul lipsiți de cele trebuitoare, deși aveau cu mult mai puțin decît le trebuia, dușmanii țînură piept cu bărbăție, împotriva așteptărilor; dar nu se săturau niciodată de mîncare, ci luau în fiecare zi din bucate atît ca să nu moară de foame. Iar cînd rămaseră cu totul fără mijloace, trăiră după aceea cu piei muiate

²² *Forocornelios* (Φοροκορνήλιος), *Forum Cornelii*, azi Imola.

mai multă vreme în apă; căci conducătorul lor Albilas, un bărbat cu deosebită trecere printre goți, îi hrănea cu nădejdi deșarte.

15 Când, după trecere de vreme, veni iar vara, grîul crescuseră pe cîmpuri
de la sine, dar nu atît de îmbelșugat ca mai înainte, ci mult mai bicisnic.
16 Căci nu fusese pus în glie cu plugurile și nici cu mîna omului, ci rămăsese
17 deasupra și nu-și putuse trage multă vlagă din pămînt. Dar nu mai era cine
să-l secere; iar cînd se trecu de copt, căzu la pămînt și n-a mai crescut
18 nimic după aceea. La fel s-a întîmplat și în Aemilia. De aceea oamenii de
acolo își părăsiră casele și se duseră în Picenum, socotind că ținuturile din
părțile acelea, aflîndu-se lîngă mare, nu vor fi chinuite cu totul de lipsa
19 hranei. Și tuscii fură cuprinși de foamete, în aceeași măsură și din aceeași
cauza; iar cei din munți măcinau ghinda de stejar ca pe grîu, făceau din
20 ea pîine și mîncău. Firește, cei mai mulți erau răpuși de tot felul de boli
21 și numai unii scăpau teferi. Se zice că în Picenum au murit de foame nu
mai puțin de cincizeci de mii de țărani romani și încă și mai mulți dincolo
22 de golful Ionic. Cum arătau ei la chip și cum se stingeau, voi povesti acum,
deoarece i-am văzut cu ochii mei. Toți se făceau slabi și palizi, iar carnea
23 lor, neavînd hrană, după o vorbă veche „se mîncă pe ea însăși”. Fierea
punea stăpînire pe puterile trupului și-i dădea o culoare gălbuie spălăcită.
24 Dacă nenorocirea propășea, atunci începea să-i părăsească orice vlagă, iar
pielea li se zbîrcea și se îngroșa ca la animale, părădind că li se lipește de
oase. Culoarea plumburie se înnegrea și ei arătau ca niște torțe care au ars
25 prea mult. Fețele le erau totdeauna îngrozite, iar privirile grozav de rătăcite.
Unii mureau din lipsă de hrană, iar alții pentru că mîncău prea mult.
26 Căci li se stinsese orice căldură, aprinsă înlăuntrul lor de către fire, și dacă
îi hrănea cineva, însă nu cîte puțin, ca pe copiii abia născuți, ei nu puteau
27 mistui alimentele și mureau cu mult mai repede. Cîțiva fură împinși de
foame și se mîncară unii pe alții; și se zice că două femei de pe un cîmp
de dincolo de cetatea Ariminum ar fi mîncat șaptesprezece bărbați; se întîm-
28 plase că numai ele mai rămăseseră în viață din ținutul acela. De aceea, străinii
aflați în trecere pe acolo, trăgeau în casa lor; iar ele îi ucideau, pe cînd
29 dormeau, și îi mîncău. Se zice că al optsprezecelea drumeț s-ar fi trezit din
somn, pe cînd femeile se pregăteau să încerce la fel: aflînd toată întîmplarea,
30 s-a repezit la ele și le-a ucis pe amîndouă. Deci zice-se că acestea s-au
petrecut astfel. Împinși de nevoia foamei, cei mai mulți, dacă întîlneau
o buruiană oarecare, se repezeau la ea în fuga mare, îngenuncheau și încercau
31 s-o smulgă din pămînt. Însă nu puteau, căci erau lipsiți de orice vlagă;
cadeau în mîini pe buruiană și mureau. Și nimeni nu-i acoperea cu pămînt,
32 deoarece nimănui nu-i păsa de înmormîntare. Dar nu se atîngea de ei nici
măcar pasărea, și erau multe cîte se hrăneau din fire cu stîrvuri; căci nu
33 avea ce alege, deoarece toată carnea lor fusese „mîncată” mai înainte de către
foame, după cum am amintit mai sus. Deci cele în legătură cu foametea se
petrecură cam astfel.

21

1 După ce auzi că Uraias și barbarii împresoară Mediolanum, Velisarios
trimise împotriva lor cu oaste multă pe Martinus și Uliaris. Ajungînd la riul
2 Pad, care se află cale de o zi depărtare de Mediolanum, ei tăbăriră și

rămaseră acolo. Petrecură multă vreme în locul acela, ținînd sfat în ce chip să treacă riul. Auzind de aceasta, Mundilas trimise la ei un roman cu numele Paulus, care se strecură fără să fie văzut de dușmani și ajunse la malul Padului. Negăsind repede barcă, el se desbracă și trecu în înot, cu mare primejdie. Adus în tabăra romanilor și venind în fața comandanților, grăi în felul acesta : „Martine și Uliaris, nu faceți un lucru drept și nici vrednic de voi înșivă ; cu vorba veniți să apărați treburile împăratului, dar cu fapta sporiți puterea goților. Căci Mediolanum, cea mai mare și mai populată dintre toate cetățile Italiei și care le întrece cu mult în bogăție, fiind în afară de asta un zid împotriva germanilor și a celorlalți barbari și un bastion, să zicem așa, al întregii împărății romane, a căzut în mare primejdie, împreună cu Mundilas și cu oastea împăratului, aflîndu-se încolțită de dușmani și dată uitării de către voi înșivă. Dar cîte neajunsuri are din partea voastră împăratul, nu mai spun acum. Căci timpul nu-mi dă răgaz de vorbă lungă, deoarece vă cer ajutor grabnic pentru cetate, atîta vreme cît ne mai rămîne un pic de nădejde. Vă spun că trebuie să săriți cît mai repede în sprijinul celor din Mediolanum. Căci dacă în clipa de față arătați oarecare șovăială, se va întîmpla că noi vom pieri în cele mai amare suferințe, iar voi veți lăsa stăpînirea împăratului pe mîna dușmanilor. Deoarece, cred eu, trădători adevărați se numesc nu numai cei care deschid porțile în fața vrăjmașilor ; ci nu mai puțin, dacă nu chiar mai mult, cei care nu aleargă în ajutorul celor mai dragi prieteni împresurați și aleg, în loc de luptă, tărăgănarea fără primejdie : firește, îi aruncă în stăpînirea dușmanilor“. Paulus grăi astfel, iar Martinus și Uliaris îl vestiră că îl vor urma cît se poate de repede și-l lăsară pe om să se ducă. El se strecură iarăși printre barbari, intră noaptea în Mediolanum, îmbărbătîndu-i cu nădejdi pe oșteni și pe toți romanii și îi îndemnă la mai multă credință față de împărat. Dar cei din jurul lui Martinus tărăgănară cu nu mai puțină lîncezeală și rămaseră pe loc ; petrecură multă vreme în această așteptare. Apoi Martinus, din dorința de a îndepărta orice vină, scrise lui Velisarios astfel : „Ne-ai trimis în ajutorul celor din Mediolanum, aflați în primejdie și, după cum ne-ai poruncit, am venit în mare grabă, pînă la riul Pad ; dar oastea s-a temut să-l treacă, deoarece am auzit că în Liguria se află o mare armată de goți și împreună cu ei o mulțime numeroasă de burguzioni, cu care nu credem că ne putem măsura singuri în luptă. Deci poruncește lui Ioannes și Iustinus, care se găsesc în apropiere de noi, în țara Aemilia, să vină cît mai repede împreună cu însoțitorii lor și să se unească cu noi în această primejdie. Căci pornind de aici împreună, vom scăpa noi înșine și vom putea pricinui pagube dușmanilor“. Deci scrisoarea lui Martinus glăsuia în felul acesta. După ce o citi, Velisarios porunci lui Ioannes și Iustinus să pornească în grabă spre Mediolanum, împreună cu cei din jurul lui Martinus. Aceia răspunseră că nu vor face nimic decît ceea ce le va porunci Narses. De aceea Velisarios îi scrise și lui Narses în felul acesta : „Socotește că toată oastea împăratului este un singur trup, care, dacă nu arată un singur gînd, ca în măduarele omului, ci vrea să înfăptuiască ceva în neștire de celelalte, vom ajunge să ne cufundăm fără să fi făcut nimic din ceea ce trebuia. Deci lasă Aemilia, care n-are nici o întăritură și nici o însemnătate pentru romani în clipa de față. Poruncește lui Ioannes și lui Iustinus să meargă cît mai repede împotriva dușmanilor din Mediolanum, împreună cu

oamenii lui Martinus, care se află aproape și cu destulă putere împotriva barbarilor. Căci mi se întâmplă că n-am aici oaste multă, să pot trimite, și de altfel cred că nu e bine să pornească de aici oștenii spre Mediolanum. Căci va trece o mulțime de timp și vor ajunge mai târziu de clipa trebuitoare; iar din pricina lungimii drumului, nu vor putea folosi de loc caii împotriva dușmanilor, când vor ajunge în fața lor. Însă dacă oamenii aceștia vor porni spre Mediolanum cu Martinus și Uliaris, vor înfringe, fără îndoială, pe barbarii de acolo și vor lua apoi în stăpânire Aemilia, fără să le mai stea nimeni împotriva“. După ce văzu această scrisoare, care-i fusese adusă, Narses porunci lui Ioannes și lui Martinus să meargă cu cealaltă oaste spre Mediolanum. Puțin mai târziu, Ioannes se duse la malul mării să aducă de acolo bărci, pentru ca în felul acesta oastea să poată trece râul. Dar dădu peste dînsul o boală și îl împiedică în îndeplinirile sale.

În timp ce oamenii lui Martinus șovăiau să treacă, iar cei din jurul lui Ioannes așteptau poruncile lui Narses, se scursese multă vreme cu împresurarea. Cei împresurați sufereau cumplit de foame și, împinși de nenorocire, foarte mulți mîncău cîini și șobolani sau alte animale, care nu mai slujiseră înainte ca hrană pentru om. Barbarii trimiseră soli la Mundilas și porunciră să le închine cetatea cu hotărîrea ca el și oștenii să rămînă nevătămați. Acela făgădui că va face acestea, dacă ei își vor da cuvînt de credință că nu vor săvîrși vreun neajuns, nici lor și nici locuitorilor. Deoarece dușmanii își dădură cuvînt de credință pentru Mundilas și oșteni, dar se arătau plini de nespusă mînie față de liguri și era lucru bănuît că aveau să-i măcelărească pe toți, Mundilas strînse la un loc pe toți oștenii și le grăi în felul acesta: „Dacă au mai fost vreodată și alții care, putînd trăi cu rușine, au ales mai degrabă o moarte falnică, schimbînd scăparea neîntîrziată din primejdie cu sfîrșitul vrednic al vieții lor, atunci în clipa de față aș dori ca aceștia să fiți voi, pentru a nu rîvni o viață plină de rușine din dragostea de a vă mai ține sufletul; și aceasta, împotriva învățaturii lui Velisarios, de care ne-am pătruns și n-ar fi îngăduit să nu fim vrednici și cu destulă cutezanță. Căci toți cîți vin pe lume au aceeași soartă: să moară la vremea lor. Dar oamenii se deosebesc mult unii de alții prin felul cum își sfîrșesc viața. Și deosebirea stă în aceea că cei lipsiți de bărbăție sufăr, firește, mai întîi ocara și risul dușmanilor, iar după aceea, la timpul hotărît de sus, tot își ispășesc ursita. Dar bărbații vrednici îndură această soartă cu tărie și prin dobîndirea unui nume bun. În afară de asta, dacă ar fi cu putință să scăpăm cu viață pe acești oameni prin aceea că noi am ajunge sclavii barbarilor, ar mai fi oarecare iertare pentru această rușine a scăpării noastre de la moarte. Dar dacă va trebui să vedem atîta mulțime de romani măcelăriți de mîinile dușmanilor, ce moarte va fi mai amară decît aceasta? Deoarece nu ne-am putea gîndi să fim alături de barbari în săvîrșirea acestei fapte îngrozitoare. Deci cît timp mai sîntem stăpîni pe noi înșine, să ne înfrumusețăm ursita și să căutăm să ne dobîndim o faimă din soarta care ne așteaptă. Zic să ne înarmăm cu toții cît mai bine și să mergem spre dușmani, care nici nu se așteaptă. Căci din două lucruri se va alege unul: ori ne va ajuta norocul, ori vom avea un sfîrșit fericit, mai bun decît orice nădejde și, cu multă cinste, vom scăpa de nenorocirile clipei de față“. Astfel grăi Mundilas, dar nici unul dintre oșteni nu vru să se supună primejdiei, ci se

predară împreună cu cetatea, după cum cereau dușmanii. Barbarii nu le făcură nici un rău și îi ținură sub pază împreună cu Mundilas, iar cetatea o făcură una cu pământul, omorînd pe toți bărbații buni de arme, nu mai puțin de trei sute de mii; iar pe femei le luară în sclavie și le dăruiră burguzionilor, ca răsplată pentru ajutorul dat în luptă. Găsindu-l acolo pe Reparatus, prefect al curții, îl tăiară în bucăți mici, iar carnea lui o dădură cîinilor. Cerventinus (căci și el se întîmplase să fie în Mediolanum) se îndreptă împreună cu însoțitorii săi spre Dalmația, prin Veneția și printre neamurile de acolo; și venind la împărat, vesti această mare nenorocire întîmplată romanilor. Și după aceea, goții luară prin bună înțelegere celelalte cetăți, care se întîmplaseră să aibă străji romane, și puseră din nou stăpînire pe întreaga Ligurie. Martinus și Uliaris se întoarseră cu oastea la Roma.

22

Deci acestea stăteau astfel. Velisarios nu aflase încă de cele petrecute în Liguria și pe la sfîrșitul iernii porni cu toată oastea spre Picenum. Aflînd în drum de cele întîmplate în Mediolanum, fu cuprins de mare durere. Nu mai îngădui lui Uliaris să mai vină pe viitor în fața lui și scrisse împăratului despre tot ce se petrecuse. Împăratul nu dădu vina pe nimeni pentru toate acestea, dar aflînd de neînțelegerea dintre Velisarios și Narses, îl chemă îndată pe Narses și rîndui ca singur conducător al întregii armate pe Velisarios. Astfel Narses se întoarse în Bizanț, ducînd numai cîțiva oșteni. Dar erulii nu mai vrură să rămîna în Italia, după plecarea lui Narses de acolo, deși Velisarios le făgăduia că vor avea multe foloase de la el și de la împărat, dacă vor rămînea; ci se pregătiră și se duseră cu toții mai întîi în Liguria. Acolo intrară în oastea lui Uraia și-și vîndură sclavii și celelalte animale pe care le aduseseră de la dușmani; și strîngînd mulți bani, jurară că niciodată nu se vor împotrivi goților și nu se vor încăiera cu dîșii. Făcîndu-și astfel o retragere liniștită, se duseră în ținuturile Veneției. Acolo se întîlniră cu Vitalius și se căiră de neajunsurile pricinuite împăratului Iustinian. Pentru a-și spăla vina, lăsară acolo pe Visandos, unul dintre conducători, împreună cu însoțitori, iar ceilalți se întoarseră cu toții în Bizanț, sub conducerea lui Aluith și Filimuth, care ținea domnia după moartea lui Fanitheos în Caesena.

Vittigis cu goții săi, auzind că Velisarios, o dată cu primăvara, va veni asupra lor și a Ravennei, căzură în mare spaimă și se sfătuiau asupra împrejurărilor de față; și după mult sfat (căci socoteau că nu vor putea ține piept singuri împotriva dușmanilor), hotărîră să aducă ajutoare de la alți barbari. Încercaseră viclenia și necredința germanilor: deci îi lăsară de o parte, mulțumindu-se numai să nu vie asupra lor împreună cu Velisarios, ci să rămîna în afara luptelor pentru amîndouă taberele. Trimiseră soli la Vacis, conducătorul longobarzilor, făgăduindu-le avuții mari și chemîndu-i să se alăture lor. Dar solii aflară că Vacis este prieten și aliat de arme cu împăratul și se întoarseră înapoi fără nici o ispravă. Firește, Vittigis nu știa ce să facă în această împrejurare și chema mereu la el pe mulți dintre cei mai în vîrstă, punîndu-le tot felul de întrebări, cum să hotărască și să facă spre a ieși

14 mai bine lucrurile. Erau spuse multe îndemnuri de către cei veniți la sfat,
unele fără nici o potrivire cu împrejurările de față, iar altele vrednice de
15 oarecare luare în seamă. Între acestea ajunse vorba și despre următorul :
că împăratul romanilor n-a fost în stare să se lupte cu barbarii din apus mai
16 înainte ca el și cu regii din răsărit să fi încetat războiul cu perșii. Căci numai
atunci fură nimiciți vandalii și mauretanii, iar goții avură suferințele de
față. Așa încît, dacă cineva l-ar ciocni și acuma pe împăratul Iustinian cu
regele mezilor, niciodată romanii, după izbucnirea războiului dintre ei și
neamul acela, n-ar mai putea duce după aceea alt război cu careva dintre
17 oameni. Acestea plăcură lui Vittigis și celorlalți goți. Deci hotărîră să trimită
soli la Chosroes, regele mezilor; nu goți, să nu se afle de unde vin și să
tulbure înfăptuirile, ci romani, spre a-l împinge în război cu împăratul Ius-
18 tinian. De aceea, cu bani mulți înduplecară pentru treaba aceasta doi preoți
din Liguria. Unul din ei, care părea mai vrednic, luă înfățișare și titlu de
19 episcop, fără să i se cuvină de loc, și se rîndui pentru solie; iar celălalt îl
urma ca supus al său. Vittigis le dădu în mînă scrisori și îi trimise la Chos-
20 roes. Împins de aceștia, Chosroes puse la cale lucruri grozave față de romani,
împotriva înțelegerii despre care am pomenit în povestirile de mai înainte.
21 Cînd auzi împăratul Iustinian că Chosroes și perșii au asemenea gînduri,
hotărî să curme cît mai repede războiul în apus și să trimită după Velisarios
spre a porni cu oastea împotriva perșilor. Iar pe solii lui Vittigis (căci se
22 întîmplau să mai fie în Bizanț) îi lăsă îndată să se ducă, făgăduind că va
trimite oameni în Ravenna spre a face înțelegere cu goții, după cum va fi
mai de folos pentru amîndouă părțile. Dar pe acești soli Velisarios nu-i dădu
23 dușmanilor pînă cînd și ei nu-i sloboziră pe Athanasios și Petru. După ce
24 ajunseră ei în Bizanț, împăratul îi învrednici cu cele mai mari cinstiri : pe
Athanasios îl rîndui prefect al pretoriului pentru Italia, iar lui Petru îi dădu
25 așa-numitul rang de *magister*. Iarna era pe sfîrșite și se încheia al patrulea
an al acestui război, scris de Procopius.

23

1 Velisarios voia să ia mai întîi Auximum și Fisula, apoi să meargă
împotriva lui Vittigis și a Ravennei, fără ca vreunul dintre dușmani să-i poată
sta piedică sau să-l necăjească din spate. Trimise deci la Fisula pe Cyprianus
2 și Iustinus cu însoțitorii lor și cu cîțiva isauri, împreună cu cinci sute de
pedestrași din trupele regulate, sub conducerea lui Demetrios. Aceștia tăbă-
rîră în preajma cetății și începură să-i împresoare pe barbarii de acolo. Pe
3 Martinus și pe Ioannes cu însoțitorii lor și cu altă oaste, condusă de Ioannes,
zis și Fagas (Mîncăul), îi trimise în preajma rîului Pad. Le porunci să aibă
4 grijă să nu vie asupra lor din Mediolanum Uraias și cei dimpreună cu dînsul,
iar dacă nu vor putea ține piept năvalei dușmanilor, să-i înconjoare pe
ascuns și să treacă în spatele lor. Ei luară cetatea Dortona, de lîngă rîu,
5 care n-avea ziduri, își așezară tabără și rămaseră acolo; iar el însuși, cu

²⁵ Era în primăvara anului 539.

¹ Fisula (Φισούλα), azi Fiesole.

unsprezece mii de oameni, ajunse la cetatea Auximum. Această cetate Auximum este cea mai de seamă dintre cetățile din Picenum, iar romanii o numesc de obicei capitala aceluia neam. E departe de țărmul golfului Ionic la cel mult optzeci și patru de stadii, iar pînă la cetatea Ravenna este cale de trei zile și optzeci de stadii. Ea se află așezată pe un deal înalt și nu are spre dînsa nici un drum drept; de aceea, pentru dușmani, este cu desăvîrșire fără putință să ajungă pînă la ea. Vittigis pusese acolo strajă vrednică, dîndu-și seamă că, dacă romanii nu o vor lua mai întîi pe aceasta, nu vor cuteza niciodată să meargă spre Ravenna. După ce oastea romanilor ajunse la Auximum, Velisarios porunci tuturor să tăbărescă la marginile dealului, de jur împrejur. Ei se împrăștiară în pîlcuri și își înfipseră corturile, unii într-un loc, alții în altul. Văzîndu-i depărtați unii de alții și fără putință de a se ajuta între ei, ca într-o cîmpie mare, tîrziu seara goții năvăliră pe neașteptate asupra dușmanilor, în partea de răsărit a cetății, unde se întîmpla că Velisarios își mai făcea încă tabăra împreună cu lăncierii și scutierii săi. Aceștia puseră mîna pe arme, care cum apucară, și se împotriviră năvălitorilor, apoi îi întrecură repede în vitejie și îi puseră pe fugă; și urmărindu-i pe fugari, ajunseră pînă la mijlocul dealului. Acolo barbarii se întoarseră și, deoarece se încredeau în tăria locului, se împotriviră urmăritorilor; pe mulți dintre ei îi uciseră, căci aruncau de sus, pînă cînd fură împiedecați de ivirea nopții. Astfel se despărțiră și își petrecură noaptea aceea afară, sub cerul liber. Se întîmplase că în ajunul acestui fapt, dis-de-dimineață, fuseseră trimiși prin locurile acelea cîțiva goți pentru a aduce hrană. Ei nu știau nimic de venirea dușmanilor și se întoarseră spre seară. Cînd văzură pe neașteptate focurile romanilor, rămaseră înmărmuriți și fură cuprinși de mare spaimă. Mulți dintre ei îndrăzniră să înfrunte primejdia și pătrunseră în Auximum, fără să fie văzuți de către dușmani. Dar cei îngroziți se ascuseră repede în niște păduri, cu gînd să se ducă la Ravenna, însă nu mult după aceea căzură în mîna vrăjmașilor și fură măcelăriți. Văzînd că cetatea Auximum era foarte puternică și la adăpost și că îi va fi cu totul fără putință să înfrunte zidul împrejmuit, Velisarios nu credea că va lua vreodată această întăritură cu sila, dar nădăjduia să-i înfrîngă pe dușmani prin împresurare aprigă și lipsă de cele trebuitoare, iar cu vremea să-i supună. Nu departe de zidul împrejmuit, un pămînt cu iarbă bogată dădea în fiecare zi prilej de încăierare între romani și goți. Deoarece romanii vedeau că vrăjmașii cosesc mereu iarba de acolo pentru cai, se suiau repede pe deal, se încăierau cu dușmanii și săvîrșeau fapte de vitejie vrednice de dînșii, neîngăduindu-le să ia nici un pic de iarbă; și ucideau mereu o mulțime de dușmani în locul acela. Iar barbarii, fiind întrecuți în bărbăție, se gîndiră să facă astfel. Luară roțile de la căruțe, împreună cu osiile, și le țineau gata pregătite; începeau a cosi iarba, iar cînd vedeau că romanii ajungeau pînă la mijlocul dealului, le slobozeau de sus asupra lor. Dar se întîmpla cîteodată că aceste roți se rostogoleau pînă jos în vale fără să atingă nici un om. Dînd greș cu această încercare, barbarii fugiră în spatele zidului împrejmuit și după aceea făcură astfel. Puneau de pîndă pîlcuri de bărbați vrednici în văgăunile din apropierea zidului împrejmuit, iar cîțiva se arătau în fața dușmanilor la cosit iarbă; cînd se

22 încăierau la luptă, ieșeau cei ascunși în locurile de pîndă, și deoarece îi întreceau cu mult la număr și îi loveau fără să se aștepte, îi ucideau pe cei mai mulți, iar pe ceilalți îi puneau mereu pe fugă. Romanii rămași în tabără îi vedeau pe dușmanii care ieșeau din locurile de pîndă, și îi strigau în gura mare pe tovarășii lor de arme, dar fără folos, deoarece luptătorii n-auzeau de loc strigătele lor, căci erau departe pe deal, iar barbarii își zăngăneau într-adins armele în orice clipă.

23 În împrejurarea de față Velisarios nu știa ce să facă, dar se înfățișă Procopius, care a scris această istorie, și grăi astfel : „În vechime, conducătorule de oști, corniștii din armata romană erau deprinși să sune din corn în două feluri : o dată, ca îndemn pentru oșteni și pornire la luptă ; iar altă dată, de chemare în tabără a luptătorilor, cînd i se părea mai nimerit comandantului. Prin aceasta, comandanții arătau totdeauna oștenilor ceea ce aveau de făcut, iar ei puteau îndeplini treburile poruncite. Căci în luptă, strigătul nu ajunge niciodată să fie auzit în chip deslușit, firește, din pricina zgomotului care i se împotrivesc de pretutindenii și a spaimei care amortește simțurile luptătorilor. Deoarece acumă iscusința aceasta s-a pierdut, din lipsă de deprindere, și nu-i cu putință să se dea de veste, cu un singur corn, și una și alta, tu fă în viitor astfel. Cu trompetele cavaleriei îndeamnă soldații la luptă, iar cu cornurile pedestrimii cheamă bărbații în retragere. Căci nu se poate să nu deosebească ei un sunet de altul, deoarece unul iese dintr-un instrument de piele și lemn peste măsură de subțire, iar altul din unul de bronz gros“. Deci Procopius vorbi astfel, iar Velisarios fu bucuros de sfat, și stringînd toată oastea, grăi în chipul acesta : „Zelul este vrednic de multă laudă și bun pînă acolo, cred, cît timp se arată cu măsură și nu le aduce vreo vătămare celor care îl au. Căci de obicei, prin lipsă de cumpătare, toate lucrurile bune se schimbă în rău. Deci să căutați de acum înainte să nu vă lăsați amăgiți de avîntul luptei, căci nu-i nici o rușine să fugi din fața primejdiei. Cel care înfruntă, fără băgare de seamă, o vădită nenorocire, chiar dacă se întimplă că scapă de acolo teafăr, dă dovadă de prostie ; iar destoinic este acela care se învrednicește atunci cînd e nevoie. Barbarii nu sînt în stare să lupte cu voi pe față și încearcă să vă distrugă din ascunzișuri, dar pentru voi ar fi mai mare dojană să stați sub primejdie decît să fugiți de ascunzătoarea lor, căci nimic nu-i mai rușinos decît să te lași prins în mrejele vrăjmașilor. Eu voi avea grijă să nu cădeți în capcana dușmanilor. Datoria voastră va fi, ca atunci cînd voi da eu semn, să pășiți repede la retragere. Iar pentru voi, oștenilor, acest semn va fi dat prin sunet de corn din partea pedestrașilor“. Deci Velisarios vorbi astfel. Cînd îi vedeau pe dușmani la iarbă, soldații se repezeau la dînsii și-i omorau pe unii de la prima năvală. Zărind printre ei pe unul îmbrăcat în aur, un got îl nimeri cu sulița în mușchii de la pulpe și, prin pătrunderea ei, îi înclăștă amîndouă picioarele ; dar maurul îl ținea mereu de păr și-i trăgea trupul după dînsul. Între timp barbarii ieșiră din ascunzișuri, iar Velisarios văzu din tabără ce se petrece și porunci corniștilor pedestrimii, rînduiți pentru treaba asta, să sune iute din corn. Romanii auziră și se retraseră în grabă, luînd cu ei și pe maurul străpuns de suliță. Goții nu mai cutezară să-i urmărească și se întoarseră înapoi fără nici o ispravă.

24

După o trecere de vreme, barbarii ajunseră la mare lipsă de hrană și se gîndeau cum să-l vestească pe Vittigis despre toate acestea. Și deoarece nimeni dintre ei nu îndrăznea să meargă la asemenea treabă (căci nu credeau niciodată să se poată furișa fără să fie văzuți de asediatorii), ei puseră la cale următoarele. Aleaseră o noapte fără lună și pregătiră oameni pe care se gîndiră să-i trimită la Vittigis. Le puseră în mînă scrisori și, tîrziu noaptea, începură să strige în gura mare, din toate părțile, lingă zidul împrejmuitor. Ar fi zis cineva că se nelinișteau, deoarece se vedeau încolțiți de aproape de către dușmani și, împotriva așteptărilor, le era cucerită cetatea. Neputîndu-și da seama, în nici un chip, de cele petrecute, la îndemnul lui Velisarios romanii rămaseră liniștiți în tabără, bănuind că se va ivi un atac asupra cetății sau că va veni asupra lor o oaste din Ravenna spre a da ajutor dușmanilor. Temîndu-se de așa ceva, ei socotiră că e mai bine să rămînă teferi la adăpost decît să cadă în vreo primejdie, pe o noapte fără lună. Și în felul acesta barbarii, fără să fie văzuți de dușmani, își trimiseră oamenii la Ravenna. Nu le ieși înainte nici un dușman. Ei ajunseră a treia zi la Vittigis și îi arătară scrisoarea, care glăsuia în felul acesta : „Cînd ne-ai rînduit de strajă, rege, în Auximum, ziceai că ne încredințezi cheile Ravennei și chiar ale regatului tău. De aceea ne-ai trimis vorbă să păzim din toată inima spre a nu da, în partea noastră, puterea goților în mîna dușmanilor ; și spuneai cu tărie că la nevoie, primind veste, vei veni în ajutorul nostru cu toată oastea. În luptă cu foamea și cu Velisarios, pînă în clipa de față noi am rămas păzitori credincioși ai domniei tale, dar tu nu te-ai hotărît de loc să ne vii în ajutor. Deci gîndește-te că după ce romanii vor lua Auximum și cheile așezării de aici, pe care tu o treci cu vederea, nu vor mai fi împiedicați după aceea de la nici una din avuțiile tale“. Așadar scrisoarea glăsuia astfel. Cînd îi fu adusă și o vazu, Vittigis făgădui în clipa aceea că va veni în ajutorul cetății Auximum cu toată oastea goților și îi lăsă pe bărbați să se ducă ; dar după aceea cumpăni mai mult și rămase liniștit, deoarece bănuia că Ioannes i-ar putea sări din spate și l-ar lua din două laturi ; apoi își închipui că împreună cu Velisarios se afla oaste de luptători vrednici și fu cuprins de nespusă spaimă. Mai mult ca orice îl îngrozea foametea, deoarece nu avea de unde aduce în tabără cele trebuitoare pentru trai. Căci romanii stăpîneau mările și aveau strajă în Ancona : ei puseră în ea toate cele de trebuință, din Sicilia și Calabria, și puteau să le aducă de acolo cu ușurință, în clipa potrivită. Dar goții, luptînd în Picenum, gîndea el, nu vor avea nici un mijloc să-și aducă hrană ; și asta îl pune pe gînduri. Cei trimiși mai înainte de la dînsul se întoarseră în Auximum cu făgăduința lui Vittigis, fără știrea dușmanilor, și îi însuflețiră pe barbarii de acolo cu nădejdi deșarte. Velisarios auzi de toate acestea de la fugari și porunci să se rînduiască pază și mai aprigă, să nu mai poată face careva același lucru a doua oară. Deci acestea se petrecură astfel.

Cei din preajma lui Cyprianus și Iustinus asediau Fisula, dar nu aveau nici o putință să înfrunte zidul împrejmuitor sau să se apropie de dînsul, căci cetățuia aceasta era greu de atîns, din orice parte. Barbarii țineau mai mult să se măsoare cu ei prin izbucniri și lupte dese decît să sufere din pricina lipsei celor trebuitoare pentru trai ; la început încăierările erau nehotărîtoare,

dar mai pe urmă romanii se dovediră mai puternici și îi închiseră pe dușmani între ziduri, păzind cu băgare de seamă să nu iasă nimeni de acolo. Deci avînd puțină hrană și fiind strîmtorați de împrejurarea de față, barbarii se furișară din nou, fără știrea dușmanilor, și trimiseră la Vittigis, cu rugămintea să le vină în ajutor cît mai repede, deoarece nu mai pot ține piept multă vreme. Vittigis porunci lui Uraias să se îndrepte cu oastea din Liguria spre Ticinum și spunea cu tărie că el însuși va merge cu toată armata goților în sprijinul celor împresurați. Acela făcu întocmai și, pornind cu toată oastea lui, se duse la Ticinum. După ce trecură rîul Pad, se apropiară de tabăra romanilor. Tăbărîră și ei acolo și se rînduiră în fața dușmanilor, la cel mult șaizeci de stadii. Dar nici unii și nici alții nu începeau lupta. Căci romanilor li se păru că fac destul dacă îi împiedică pe vrăjmași să pornească împotriva asediatorilor, iar barbarii șovăiau să se lupte cu dușmanii; ei socoteau că, dacă vor fi înfrinți în această bătălie, vor năruie toate planurile goților, deoarece nu vor putea să se unească cu armata lui Vittigis și să-i ajute împreună cu el pe cei împresurați. Deci cu astfel de gînduri, și unii și alții stăteau liniștiți.

25

1 Între timp, francii aflară că goții și romanii sînt strîmtorați de război; ei socotiră că, din pricina aceasta, ar putea cuprinde cea mai mare parte a
 2 Italiei, și sufereau grozav că alții se războiau atîta bucată de vreme pentru stăpînirea acelei țări, așa de aproape de dînsii, iar ei rămîneau nepăsători, fără să-i împiedice nici pe unii nici pe alții. Uitînd îndată de jurămintele și
 3 înțelegerile făcute cu puțin mai înainte față de romani și goți (căci neamul acesta este cel mai lipsit de credință din toate), ei strînseră în grabă cam o sută de mii de oameni, sub conducerea lui Theudibert, și porniră cu oștirea spre Italia. Aveau doar cîțiva călăreți, în preajma comandantului, și numai
 4 aceia purtau lănci. Toți ceilalți erau pedestrași, fără arcuri și lănci, dar fiecare avea sabie, scut și o secure. Fierul ei părea puternic și bine ascuțit, de
 5 amîndouă părțile, iar mînerul de lemn era foarte scurt. Ei au obicei că aruncă totdeauna această secure la începutul luptei, la un anumit semn; zdrobesc
 6 scuturile dușmanilor, iar pe ei îi omoară. Astfel, francii trecură Alpii, care despart Galia de Italia, și ajunseră în Liguria. Întîi goții erau supărați de
 7 lipsa lor de cînte, căci mereu le făgăduiseră țară multă și sume mari de bani, ca să le fie aliați, iar ei nu voiseră în nici un chip să-și țină făgăduiala; dar
 8 cînd auziră că Theudibert vine cu oaste multă, se bucurau, însuflețiți de mari nădejdi, și socoteau că de acum îi vor înfrînge pe dușmani fără luptă. Cîtă
 9 vreme se aflară în Liguria, germanii nu făcură goților nici un rău, spre a nu avea nici o piedică din partea lor la trecerea Padului. Cînd ajunseră la cetatea
 10 Ticinum, unde romanii de odinioară făcuseră un pod peste rîu, cei care se aflau de pază, pe lîngă alte îndemînări, le mai dădură și puțința de a trece
 11 Padul. Dar, după ce luară podul, francii jertfiră copiii și soțiile goților, aflați acolo, apoi le aruncară trupurile în rîu, drept prinos în cinstea războiului. Căci barbarii aceștia, deși au ajuns creștini, păstrează multe obiceiuri din
 vechea credință: jertfesc oameni, săvîrșesc și alte lucruri neîngăduite și în felul acesta își fac prilej de prorociri. Cînd văzură aceste isprăvi, goții fură cuprinși de o spaimă fără margini; o luară la fugă și ajunseră înlăuntrul

zidului împrejmuitor. Germanii trecură râul Pad și se îndreptară spre tabăra goților; iar aceștia se bucurau la început, văzînd că se apropie de ei în pîlcuri mici, deoarece credeau că veniseră să lupte împreună cu dîșii. Dar după ce se strînse o mulțime mare de germani și se puseră pe treabă, aruncînd securi și omorînd de-a valma, goții întoarseră spatele și începură să fugă; ei trecură prin tabăra romanilor și se îndreptară în grabă spre Ravenna. Cînd îi văzură fugind, romanii crezură că le venise în ajutor Velisarios, că luase tabăra dușmanilor și-i alungase de acolo, după ce-i zdrobise în luptă. Căutînd să se unească cu el, apucară armele și se repeziră într-acolo, dar ajunseră pe neașteptate în mijlocul oastei dușmane, și, fără să vrea, se încăierară. Fură răpuși în luptă și nu mai avură putința să se întoarcă în tabără, ci fugiră cu toții în Tuscia. Cînd ajunseră la adăpost, povestiră lui Velisarios tot ce li se întîmplase. Francii îi învinseră pe unii și pe alții, după cum am spus, și luară în stăpînire amîndouă taberele, dar cu totul goale de oameni; și deocamdată aveau acolo hrană; dar o irosiră toată în scurtă vreme, căci erau mulți la număr, și nu mai găseau altceva, în locurile acelea părăsite de oameni, decît boi și apa Padului. Însă nu puteau mistui aceste cărnuri, din pricina belșugului de apă, și cei mai mulți fură cuprinși de pînticărie și boală de stomac, de care nu puteau de loc să se vindece, deoarece le lipsea hrana potrivită. Se zice că ar fi pierit în chipul acesta o treime din oastea francilor. De aceea nu putură merge mai departe și rămaseră acolo.

Auzind că oastea francilor este de față și că cei din jurul lui Martinus și Ioannes au fost înfrinți și au fugit, Velisarios fu pus în încurcătură, căci se temea de soarta întregii armate și îndeosebi a celor împresurați în Fisula, deoarece auzise că aceștia se aflau mai aproape de barbari. Deci scrise îndată lui Theudibert în felul acesta: „Pentru un bărbat vrednic, și, mai ales, care conduce atîta mulțime de neamuri, o strălucitule Theudibert, cred că nu-i frumos să mintă. Călcarea jurămintelor hotărîte în scris și disprețuirea înțelegerilor făcute nu-i cuviincioasă nici celor mai necinstiți dintre oameni. Tu știi bine că ai căzut în această greșală, deși ne-ai făgăduit să mergi alături de noi în războiul împotriva goților. Iar acum, nu numai că nu rămîi în afară de cele două tabere, ci, fără să te gîndești, ai pus mîna pe arme și vii împotriva noastră. Nu săvîrși și această fărădelege împotriva marelui împărat, prea bunule, căci el îți poate întoarce fărădelegea cu vîrf și îndesat. E mai bine să te ții la adăpost cu ce ai, decît să te avînți după ceea ce nu ți se cuvine și să pui în primejdie ceea ce-ți este de cea mai mare trebuință“. După ce citi această scrisoare, fiind strîmtorat de cele de față și ocărit de germani, pentru că mureau de foame în țară pustie, fără nici o pricină sau îndreptățire, Theudibert porni cu rămășițele francilor și se întoarse acasă, cu multă grabă.

26

Astfel Theudibert, după ce veni cu oaste în Italia, făcu calea întoarsă. Cei din jurul lui Martinus și Ioannes se înturnară totuși înapoi, pentru ca dușmanii să nu dea năvală asupra romanilor care îi împresurau. Goții din Auximum nu aflaseră nimic de sosirea francilor și pierduseră nădejdea în ajutorul din Ravenna, care întîrzia atît de mult; ei gîndeau să-l roage din nou pe Vittigis, dar nuputeau să se furișeze prin straja dușmanilor și le

- 3 părea rău. După aceea, văzură pe unul dintre romani, un bes de neam cu
numele Burcentios, de sub comanda armeanului Narses, stînd de pază sin-
gur, pe la amiază, ca să nu meargă cineva din cetate să ia iarbă; ei veniră
mai aproape și intrară în vorbă cu dînsul, și dîndu-și cuvînt de credință că
nu-i vor face nici un rău, îl îndemnară să se întîlnească cu ei și-i făgăduiră
4 o sumă mare de bani. Cînd se găsiră împreună, barbarii îi cerură să ducă
o scrisoare la Ravenna și-i hotărîră numaidecît o răsplată în aur, făgăduin-
du-i și mai mult, după ce se va întoarce și va aduce o scrisoare de la Vittigis.
5 Înduplecat cu bani, oșteanul primi să-i ajute în toate acestea și-și îndeplini
făgăduiala. Luă scrisoarea pecetluită, se duse în grabă la Ravenna și, ajun-
6 gînd în fața lui Vittigis, i-o dădu în mînă. Scrisoarea glăsuia astfel: „Cum
stăm noi în clipa de față, veți ști în chip lămurit, dacă veți întreba cine este
7 purtătorul acestei scrisori. Căci pentru un bărbat got este cu neputință să
iasă dinlăuntrul zidului împrejmuitor. Hrana noastră cea mai la îndemînă
este iarba care se găsește în preajma zidului, pe care acum nici nu ne este
îngăduit s-o atingem, fără să pierdem pe mulți în lupta pentru dînsa. Tu
și goții din Ravenna trebuie să vă gîndiți ce sîrșit vor avea pentru noi
8 toate acestea“. După ce citi aceste rînduri, Vittigis răspunse astfel: „Nici
unul din voi, o cei mai dragi dintre oameni, să nu creadă că ne-am pră-
busit sau am ajuns la atîta răutate, încît să părăsim cu ușurință treburile
9 goților. Căci eu mă pregătisem bine și eram gata de plecare, iar Uraias fusese
10 chemat și venise din Mediolanum cu toată oastea. Dar s-a întîmplat pe
neasteptate năvala francilor și ne-a tulburat toată pregătirea; iar pentru
11 acestea, pe bună dreptate, nu sînt eu de vină. Căci cele ce sînt mai presus de
puterile omului rămîn și în afara răspunderii, pentru cei care le îndură, căci
12 totdeauna vina acestor întîmplări și-o ia asupra sa destinul. Dar acum,
după ce am aflat că Theudibert nu ne mai stă în cale, nu după multă vreme,
cu voia lui Dumnezeu, ne vom găsi lingă voi, cu toată oastea goților. Deci
13 trebuie să răbdați cu bărbăție loviturile, făcînd față nevoilor, și cu gîndul
la vrednicia voastră, pentru care v-am ales dintre toți și v-am rînduit în
Auximum; deci sfiiți-vă de faima, pusă în mîinile voastre de către toți goții,
14 care v-au încredințat mîntuirea Ravennei și a lor înșile“. Astfel scrise Vittigis
și, după ce-l dăruie pe om cu bani mulți, îl lăsă să se ducă. Acesta veni la
Auximum, merse la tovarășii săi și dădu de înțeles că i s-a întîmplat o boală
și din pricina asta stătuse liniștit într-un templu, nu departe de acolo. El fu
rînduit din nou de pază, ca de obicei, și fără să știe nimeni, dădu scrisoarea
15 dușmanilor, care fu citită în fața mulțimii și-i însufleși pe toți, măcar că
erau chinuiți de foame. De aceea nu primiră de loc să se închine lui Velisarios,
care încerca mereu să-i atragă. Deoarece nu fură înștiințați că le vine oaste
din Ravenna și sufereau din cale-afară de lipsa celor trebuitoare, ei îl trimi-
seră din nou pe Burcentios, arătînd numai atît în scrisoarea lor: că, după
16 cinci zile, nu vor mai fi în stare să lupte, din pricina foametei. Iar acela se
întoarce iarăși la dînșii, cu scrisoare de la Vittigis, care îi însufleșea cu aceleași
17 nădejdi deșarte.
- 16 Romanii erau și ei osteniți, deoarece făceau o împresurare atît de înde-
lungată într-o țară pustie, și nu știau ce să facă, văzînd că barbarii nu se dau,
17 după atîta suferință. De aceea Velisarios căuta să prindă viu pe careva dintre
oamenii de seamă ai dușmanilor, ca să afle din ce pricină îndură barbarii

atîtea grozăvii; iar Valerianus îi făgădui să-l ajute cu izbîndă la asemenea faptă. Căci avea printre însoțitorii săi cîțiva din neamul sclavinilor, care se ascund de obicei sub un bolovan mic sau după un copac, cum se întîmplă, și răpesc pe dușman. Ei au arătat totdeauna acest lucru lîngă rîul Istru, unde își au sălașurile, atît romanilor cît și celorlalți barbari. Velisarios fu bucuros de sfat și porunci să aibă îndată grijă de înfăptuire. Valerianus alese un sclavin voinic la trup și deosebit de vrednic și îl îndemnă să prindă un dușman viu, încredințîndu-l că va căpăta de la Velisarios mulți bani. Acela îi spuse că va face ușor așa ceva într-un loc cu buruieni, căci de o bună bucată de vreme goții se hrăneau cu ele, din lipsă de cele trebuitoare pentru trai. Sclavinul merse de dimineață tare în apropierea zidului împrejmuitor, se ascunse într-un tufiș, se ghemui și se piti acolo în iarbă. În zorii zilei veni un got să strîngă în grabă buruieni; dar nu bănuia nici o nenorocire dinspre tufiș, ci se uita mereu spre tabăra dușmanilor, să nu vie de acolo careva asupra lui. Sclavinul îi sări pe neașteptate în spate și-l prinse; îl înșfăcă voinicește de mijloc cu amîndouă mîinile, îl tîrî în tabără și-l dădu în mîna lui Velisarios. Întrebat din ce pricină au goții încredere, deși sînt strîmtorați, și se împotrivesc să se închine, ci sufăr de bunăvoie cele mai mari grozăvii, barbarul povesti toată întîmplarea cu Burcentios și îl dădu în vileag, fiind și el de față. Văzîndu-se descoperit, Burcentios nu mai tăinuî nimic din cele făptuite. De aceea Velisarios îl lăsă pe mîna tovarășilor, să facă ce vreau cu el; iar aceștia îndată îl arseră de viu, sub ochii dușmanilor. Astfel fu răsplătit Burcentios pentru pofta lui de bani.

27

Văzînd că barbarii se împotriveau, cu toată suferința lor, Velisarios se gîndi să-i încerce de la apă, socotind că în felul acesta îi va cuprinde mai lesne și mai repede. Și era de fapt un izvor spre miazănoapte de Auximum, într-un loc stîncos, cam la o aruncătură de piatră de zidul împrejmuitor: apa se scurgea destul de încet într-un rezervor aflat acolo din vechime. După ce se umplea cu apă din această vîină măruntă, rezervorul îndeștula fără greutate pe cei din Auximum. Lui Velisarios îi veni în minte, că dacă n-ar fi adunată acolo apă, atunci barbarii n-ar putea niciodată, timp îndelungat, să-și umple amforele din vîina aceea de apă, sub loviturile dușmanilor. Dorind să distrugă rezervorul, se gîndi să facă astfel. Înarmă toată oastea și o rîndui pentru luptă în jurul zidului împrejmuitor, făcîndu-i pe vrăjmași să creadă că se pregătește în curînd să năvălească din toate părțile asupra zidurilor. De aceea goții se temeau de năvală și stăteau liniștiți pe metereze, spre a respinge de acolo pe dușmani. În acest timp Velisarios trimise la rezervor cinci isauri pricepuți la zidărie, cu securi și alte unelte potrivite pentru tăierea pietrei: ei erau ocrotiți de o sumedenie de scuturi. Le porunci să zdrobească și să sfarme în grabă pereții rezervorului, cu toată puterea. Bănuind că se vor îndrepta în curînd spre zid, barbarii păstrau liniște, spre a-i lovi cu îndeminare cînd vor fi mai aproape, căci nu le venea de loc în minte ceea ce aveau să facă. Cînd văzură că isaurii au ajuns la rezervor, începură să arunce asupra lor cu pietre și tot felul de proiectile. Atunci toți ceilalți romani se retraseră în fugă și rămaseră la treabă numai cei cinci isauri, deoa-

rece se găseau la adăpost. Căci oamenii de pe vremuri făcuseră deasupra
8 apei un fel de acoperiș, pentru umbră. Ei se adăpostiră sub dînsul și nu le
9 păsa de dușmani, măcar că aceia aruncau într-una. Din pricina aceasta goții
nu mai putură aștepta înlăuntrul zidului împrejmuitor, ci deschiseră poarta
10 din partea aceea și se repeziră cu toții asupra isaurilor, plini de mînie și cu
zarvă mare. Iar romanii, la porunca lui Velisarios, le ieșiră înainte, în fuga
11 mare. Se ivi o luptă aprigă, care ținu lungă vreme și pricinui mult măcel,
de amîndouă părțile. Romanii cădeau mai lesne, căci barbarii se luptau de
12 sus și, cu puțini, loveau în grămadă; și, aflîndu-se în urmărire, ucideau pe
mai mulți decît mureau ei înșiși. Dar romanii nu voiau de loc să se lase, fiin-
13 du-le rușine de Velisarios, care era de față și îi îndemna cu strigăte. În
clipa aceea țiuu puternic, spre pîntecele conducătorului de oști, o săgeată
14 aruncată într-acolo de către unul dintre dușmani, fie din întîmplare, fie anume.
Velisarios nu o zări cîtuși de puțin, deci nu putu să se păzească și nici să se
dea la o parte. Dar o văzu un scutier cu numele Unigatos, care se afla
15 lîngă el, cînd săgeata nu era departe de pîntecele lui Velisarios: el întinse
mîna dreaptă și-l scăpă pe conducătorul de oști, pe negîndite; iar el însuși
16 lovî de săgeată și apucat de durere mare, se trase la o parte; după aceea,
cu nervii sfîrtecați, n-a mai fost în stare să-și miște mîna. Lupta, începută
dimineața, a ținut pînă la amiază. Șapte bărbați armeni, sub conducerea lui
Narses și Aratios săvîrșiră fapte vitejești vrednice, alergînd prin locuri grele
și foarte rîpoase, ca pe drum drept, și omorînd dușmanii care le ieșeau mereu
în cale, pînă cînd îi alungară pe barbari de acolo și îi puseră pe fugă. Cei-
17 lalți romani, văzînd că dușmanii dau înapoi, începură să-i urmărească:
se ivi o goană nebună și barbarii ajunseră din nou înlăuntrul zidului împrej-
18 muitor. Romanii credeau că isaurii sfărmaseră rezervorul și-și încheiaseră
toată treaba, dar ei nu fuseseră în stare să cîntească din loc nici măcar o
19 pietricică. Căci meșterii de pe vremuri, punînd multă rîvnă și grijă în muncile
lor, făcuseră și această zidărie în așa fel, încît să nu mai poată fi măcinată
20 de vreme sau de voința omului. Văzînd că romanii stăpînesc locul, isaurii
se îndepărtară de la rezervor, fără nici o ispravă, și se retraseră în tabără.
21 De aceea Velisarios porunci soldaților să arunce în apă strîrvuri de animale
și ierburi vătămătoare pentru om, de asemenea să sfarme și să toarne acolo
piatră foarte măruntă, numită altă dată „titan“, iar acum „asbest“. Ei făcură
22 întocmai. Barbarii se folosiră de un puț dinlăuntrul zidului împrejmuitor,
care avea puțină apă, iar acum și mai puținică decît era trebuința. După
23 aceea Velisarios nu-și mai dădu osteneală, nici să ia locul cu sila, nici să încerce
ceva în privința apei sau altui lucru, deoarece, nădăjduia să-i răpună pe
24 dușmani numai prin foamete. Și din această pricină avea cea mai mare
grijă de străji. Dar goții așteptau mereu oastea din Ravenna și, cu toată
lipsa lor mare de cele trebuitoare pentru trai, stăteau liniștiți.

25 Cei împresurați în Fisula sufereau mult de foame, încît nu mai puteau
îndura nenorocirea și, pierzînd nădejdea în cei din Ravenna, hotărîră să se
26 închine vrăjmașilor. Deci intrară în vorbă cu Cyprianus și Iustinus, luără
cuvînt de credință să fie lăsați nevătămați și se predară de bunăvoie, împreună
cu cetățuia. Cei din preajma lui Cyprianus îi primiră în armata romană,
27 apoi rînduiră străji îndestulătoare în Fisula și se duseră la Auximum. Veli-
sarios arăta mereu pe căpeteniile lor, barbarilor din Auximum, și-i îndemna

să-și schimbe gândurile nebunești și să-și ia nădejdea de la Ravenna, căci nu le va folosi niciodată; ci, măcinați de suferinți, vor avea aceeași soartă ca și cei din Fisula. Aceia se sfătuiră mult între dînșii și, deoarece nu mai puteau ține piept foametei, primiră și hotărîră să predea cetatea, cu înțelegerea ca ei să fie lăsați nevătămați și să se ducă cu averile la Ravenna. Dar Velisarios stătea pe gânduri în această privință, socotind că nu e bine ca niște dușmani atît de vrednici în luptă și așa de mulți la număr să se unească cu cei din Ravenna; însă nu voia cîtuși de puțin să piardă prilejul, ci căuta să se îndrepte spre Ravenna și Vittigis, în vreme ce lucrurile stăteau încă în cumpănă. Căci îi dădeau de gîndit francii, care erau așteptați să vină în curînd în ajutorul goților. Deci străduindu-se să ajungă înainte de sosirea lor, nu putea ridica împresurarea fără să ia Auximum. Soldații nu îngăduiau ca barbarii să plece cu averile și-și arătau rănile primite acolo, destul de multe, numărîndu-și toate suferințele întîmplătoare în această împresurare: ei țineau cu tărie să aibă drept răsplată prăzile celor învinși. Pînă la urmă, romanii siliți de iuțea prilejului, iar goții împinși de foamete, se înțelesesă între dînșii ca jumătate din averi să le împartă între ei romanii, iar cealaltă jumătate s-o aibă goții și să ajungă supușii împăratului. Deci își dădură cuvînt de credință, și unii și alții, în legătură cu toate acestea: conducătorii romanilor să păstreze înțelegerea, iar goții să nu ascundă nimic din averile lor. Astfel împărțiră tot avutul; romanii se îndreptară spre Auximum, iar barbarii se uniră cu oastea împăratului.

28

După ce luă Auximum, Velisarios se grăbi să împresoare Ravenna și-și duse acolo toată oastea. Trimise pe Magnus cu trupe multe dincolo de Ravenna și-i porunci să păzească malul rîului Pad, pentru ca goții să nu-și mai aducă de acolo în viitor cele de trebuință pentru trai. Iar Vitalius, care sosise cu oaste din Dalmația, păzea malul celălalt al rîului. Acolo li se ivi o întîmplare norocoasă, care arăta în chip lămurit și fără înconjur că norocul călăuzea treburile și pentru unii și pentru alții. Goții adunaseră mai înainte și puseră pe Pad o mulțime de bărci, pe care se gîndeau să le umple cu grîu și alte lucruri de trebuință și să le îndrepte spre Ravenna. Dar în vremea aceea apa rîului scăzuse atît de mult încît le-a fost în totul cu neputință să plutească, pînă cînd sosiră romanii și luară bărcile împreună cu toată încărcătura. Nu mult mai tîrziu rîul își atinse iarăși mersul obișnuit și ajunse pe urmă bun de plutit. Acest lucru nu știm să i se fi întîmplat vreodată mai înainte. Barbarii începură acum să simtă lipsă de cele trebuitoare, căci n-aveau cum să-și aducă ceva prin golful Ionic, deoarece dușmanii stăpîneau pretutindeni mările, iar dinspre rîu erau zăvorîți. Aflînd cele petrecute și dorind să stăpînească Italia, conducătorii francilor trimiseră soli la Vittigis, și îi făgăduiră ajutor în luptă, cu îndatorirea de a stăpîni țara împreună cu dînsul. Cînd auzi aceasta, Velisarios trimise și el soli spre a lua cuvînt în fața germanilor, între alții pe Theodosios, supraveghe-torul casei sale.

Mai întîi se înfățișară la Vittigis solii germanilor și grăiră astfel: „Ne-au trimis conducătorii germanilor, auzind că sînteți împresurați de

Velisarios : ei sînt supărați și se străduiesc să vă vină în ajutor cît mai repede. Socotim că o armată de nu mai puțin de cinci sute de mii de luptători a trecut acum Alpii ; și se pot mîndri că la cea dintîi întîlnire vor zdrobi cu securile toată oastea romanilor. Se cuvine deci ca voi să vă plecați urechea nu la cei care ar vrea să vă facă sclavi, ci celor care înfruntă primejdia războiului din dragoste față de goți. De altfel, dacă luați armele împreună cu noi, romanilor nu le va rămîne nici o nădejde de a se încăiera cu amîndouă oștile ; ci vom dobîndi de la sine, fără nici o greutate, izbîndă în acest război. Dacă însă goții se rînduiesc în luptă alături de romani, nici astfel nu vor putea ține piept francilor, căci lupta nu va fi cu puteri deopotrivă, ci se va întîmpla să fiți înfrinți alături de cei mai mari dușmani ai voștri. Ar fi și o mare prostie să vă aruncați într-o nenorocire vădită, cînd puteți să scăpați teferi din asemenea primejdie. Neamul romanilor, ca unul care este în chip firesc dușman barbarilor, are obiceiul să fie cu totul fără credință față de ei toți. Deci dacă vreți, noi vom stăpîni împreună cu voi toată Italia și vom gospodări această țară cum vom crede că va fi bine. Ție și goților vi se cade să alegeți ceea ce va fi mai cu priință“. Deci francii vorbiră în felul acesta. Înfățișîndu-se și solii lui Velisarios, grăiră astfel : „Că oastea împăratului nu poate fi vătămăta cu nimic de către mulțimea dușmanilor, cum caută să vă înspăimînte aceștia, ce să mai lungească cineva vorba în fața voastră, care cunoașteți prin încercări îndelungate toată cumpăna războiului și felul cum vrednicia oamenilor nu se lasă răpusă de mulțime? Căci nu mai spunem că, dintre toți, mai ales împăratul are puțința de a-i întrece pe dușmani prin mulțimea soldaților. Iar cît despre credința lor, cu care se mîndresc față de toți barbarii, au dat doar dovadă față de thoringi și de neamul burguzionilor și față de voi, aliații lor. Încît, noi i-am întreba pe franci : pe ce zeu jură ei, cînd răspund că-și vor da cu tărie cuvîntul de credință? Căci știți prea bine în ce chip și-au ținut ei jurămintele date. Ei, ca aliați ai voștri, nu numai că n-au vrut de loc să înfrunte primejdia împreună cu voi, dar au luat chiar armele împotriva voastră, fără nici o rușine, dacă vă mai aduceți aminte de cele întîmplate pe Pad. Dar ce să mai dovedim necredința francilor, pomenind faptele trecute? Nimic mai desgustător decît solia lor de față : căci ca și cum ar fi uitat de făgăduielile și înțelegerile în care au jurat, vă cer acum pentru ajutorul dat, să aibă parte din toate. Dacă mai dobîndesc de la voi și lucrul acesta, adică goții să se unească cu oastea francilor, se cade să vă gîndiți, unde și cînd va sfîrși lăcomia lor nesățioasă“.

Astfel grăiră și solii lui Velisarios. Vittigis se sfătui multă vreme cu fruntașii goților și alese înțelegerea cu împăratul, iar pe solii germanilor îi sili să se ducă fără nici o ispravă. Mai pe urmă, goții și romanii țineau legătura unii cu alții prin soli, dar Velisarios străjuia totuși ca barbarii să nu-și aducă cele trebuitoare. Porunci lui Vitalius să meargă la veneți și să-și atragă cît mai multe din ținuturile de acolo ; iar el însuși, după ce îl trimise pe Ildiger dincolo, păzea Padul de pe amîndouă malurile, pentru ca barbarii să sufere și mai mult de lipsa celor trebuitoare și să facă înțelegere pe placul lui. Și aflînd că în Ravenna se atla mult grîu în grînarele obștești, el înduplecă cu bani pe unul din locuitorii de acolo să dea foc pe ascuns acestor grînare. Se zice că acestea au fost nimicite cu voința Matasunthei, soția lui Vittigis.

Deoarece griul a ars pe neașteptate, unii bănuiau că faptul s-a petrecut în chip voit, iar alții că locul a fost lovit de fulger. Crezînd și una și alta, goții și Vittigis ajunseră în și mai mare încurcătură și nu mai aveau după aceea nici o încredere în ei înșiși, ci socoteau că luptă împotriva lui Dumnezeu. Deci acestea se petrecură astfel.

În Alpii care despart pe gali de liguri și pe care romanii îi numesc Alpii Cottii se aflau întîmplător o sumedenie de cetățui, păzite din vechime de către goți, care erau mulți și vrednici și locuiau acolo împreună cu soțiile și copiii lor. Aflînd că aceștia ar vrea să i se închine, Velisarios trimise la dînșii pe unul din însoțitorii săi anume Thomas, împreună cu alți cîțiva, spre a lua în primire, prin bună înțelegere, pe barbarii de acolo, după ce-și vor da cuvînt de credință. Ajunși în Alpi, fură primiți în una din cetățui de către Sisigis, care conducea străjile de acolo: el se supuse și îi îndemnă la supunere și pe toți ceilalți. Între timp, Uraias strînse patru mii de oameni din Liguria și din cetățuile din Alpi și se îndrepta în grabă în ajutorul Ravennei. Dar aflînd de fapta lui Sisigis, se temură de soarta celor de acasă și socotiră să meargă mai întii acolo. De aceea Uraias, împreună cu toată oastea, se duseră în Alpii Cottii și împresurară pe Sisigis și pe oamenii din preajma lui Thomas. Cînd auziră acestea, Ioannes, fiul surorii lui Vitalianus, și Martinus, care se aflau întîmplător în apropierea Padului, veniră repede în ajutor cu toată oastea; ei luară în grabă cu asalt cîteva cetățui din Alpi și făcură sclavi pe locuitorii de acolo, între care se întîmplau să fie și mulți dintre copiii și soțiile celor care slujeau ca oșteni sub conducerea lui Uraias. Căci cei mai mulți dintre ei porniseră din aceste cetățui ca să-l urmeze. Aflînd că sălașurile lor fuseseră cucerite, ei ieșiră repede din rîndurile goților și hotărîră să se închine lui Ioannes. De aceea Uraias nu izbuti nimic și nu putu da ajutor goților aflați în primejdie la Ravenna, ci se retrase cu cîteva în Liguria, fără să fi făcut nici o ispravă, și rămase liniștit acolo. Iar Velisarios îi învinse în voie, în Ravenna, pe Vittigis și pe fruntașii goților.

29

Sosiră atunci și solii împăratului, Domnicus și Maximinus, amîndoi senatori, spre a încheia pace în condițiile următoare: Vittigis să ia jumătate din averea regatului și să domnească peste țara de dincolo de riul Pad, iar cealaltă jumătate a avuțiilor să fie a împăratului, rămînînd supuse lui, la dare de bir, toate ținuturile de dincoace de riul Pad. Solii arătară scrisorile lui Velisarios și se duseră la Ravenna. Aflînd pentru ce vin, goții și Vittigis se bucurară și făgăduiră să încheie pace pe aceste temeuri. Cînd auzi acestea, Velisarios rămase nemulțumit, socotind drept o mare nenorocire că nu este lăsat să dobîndească izbîndă deplină în război, fără nici o greutate: să-l prindă pe Vittigis și să-l ducă în Bizanț. După ce se întoarseră solii din Ravenna, el nu vru de loc să întărească înțelegerea cu semnătura sa. Aflînd aceasta, goții își închipuiră că romanii îi îmbie la pace cu gînd ascuns și îi aveau în mare bănuială; ei spuseră limpede că nu vor încheia niciodată o înțelegere fără semnătura și jurămîntul lui Velisarios. Auzind că unii dintre comandanți îl vorbesc de rău, cum că el nu ar vrea să pună capăt războiului, deoarece ar unelti împotriva împăratului, Velisarios îi strînse

8 pe toți, fiind de față Domnicus și Martinus, și le grăi astfel : „Soarta răz-
9 boiului este prea puțin statornică ; o știu eu însumi și cred că ați auzit și
10 voi acest lucru despre dînsa. Mulți credeau că izbînda va fi a lor, dar nădejdea
11 i-a înșelat, iar celor socotiți înfrinți li s-a întîmplat să-și răpună pe neaștep-
tate vrăjmașii. De aceea zic că cei care pun la cale pacea nu trebuie să se
12 bizuie numai pe o nădejde prielnică, ci să aibă în minte că sfîrșitul poate
13 înclina într-o parte sau în alta. Stînd lucrurile astfel, am socotit nimerit să
14 vă adun aici la un loc, pe voi tovarășii mei de conducere și pe solii împăra-
tului, spre a alege, după puțința clipei de față, ceea ce vi se pare mai folositor
15 pentru împărat, spre a nu arunca după aceea vina pe mine de desfă-
șurarea lucrurilor. Căci ar fi o mare prostie să păstrați tăcere atîta timp
16 cît este îngăduit să alegeți ceea ce-i mai bine ; și să faceți învinuiri, după ce
17 veți vedea cum sfîrșește norocul. Deci, ce crede împăratul despre încetarea
războiului și care este voința lui Vittigis, acestea le știți. Dacă credeți că ne
18 sînt prielnice, să vină fiecare și s-o spună. Iar dacă socotiți că puteți să dez-
19 robiți pentru romani toată Italia și să-i înfringeți pe dușmani, nimic nu vă
împiedică s-o spuneți, fără șovăială”. După ce vorbi Velisarios astfel, toți
20 arătară în chip lămurit că cel mai bun lucru era gîndul împăratului și că ei
nu sînt de loc în stare să săvîrșească mai mult împotriva dușmanilor. Mulțumit
de acest răspuns al comandanților, Velisarios crezu nimerit ca ei să-l arate
în scris, spre a nu-l mai putea tăgădui vreodată. Iar ei scriseră într-o cărțu-
21 lă și arătară că nu sînt în stare să-i înfrîngă pe dușmani în război.

22 Acestea se petrecură în tabăra romanilor. Goții erau chinuți de foame
și nu mai puteau ține piept nenorocirilor ; ei urau domnia lui Vittigis, care
23 îi năpăstuiise atît de mult, dar șovăiau să se închine împăratului, temîndu-se
nu de altceva, dar să nu ajungă sclavii împăratului și să fie siliți să se
24 mute din Italia și, mergînd în Bizanț, să fie așezați acolo. Deci se sfătuiră
între ei, iar nobilii goților hotărîră să-l numească pe Velisarios rege al
25 apusului. Trimiseră la el pe ascuns și-i cerură să-l așeze în domnie : îl încre-
dîntară că astfel îl vor urma cu bucurie. Dar Velisarios nu voia de loc să fie
26 rînduit în domnie fără voia împăratului, căci disprețuia peste fire numele
de tiran și chiar se legase mai înainte cu jurăminte strașnice față de împărat
să nu încerce niciodată schimbări, atîta vreme cît va fi acela în viață. Dar,
27 pentru a pune în rînduială cît mai bine lucrurile de față, el se arătă că pri-
mește cu plăcere cuvintele barbarilor. Aflînd de acestea, Vittigis fu înspăi-
mîntat și, încuviințînd planul goților, ca cel mai nimerit, îl îndemna și el în
28 taină pe Velisarios să primească domnia, căci nimeni nu-i va sta împotrivă.
Atunci Velisarios chemă din nou la sfat pe solii împăratului și pe toți coman-
danții și îi întrebă dacă li se pare lucru de mare însemnătate să prindă pe toți
29 goții împreună cu Vittigis, să le ia toate averile și să dezrobească pentru
romani toată Italia. Ei răspunseră că faptul acesta ar fi culmea norocului
30 și o întîmplare peste măsură de fericită pentru romani, și-i cerură să-l facă
cît mai repede cu puțință. Deci Velisarios trimise îndată la Vittigis și la căpe-
31 teniile goților pe cîțiva dintre prietenii săi cu poruncă să-și îndeplinească
ceea ce făgăduiseră. Căci foametea nu-i lăsa să-și amîne înfăptuirea pentru
altă dată, ci se înăsprea tot mai mult și îi silea la aceasta. De aceea trimiseră
din nou soli în tabăra romanilor, care nu aveau de spus ceva în fața mul-
32 țimii, ci trebuiau să ia cuvînt de credință de la Velisarios, la o parte, că el

nu va face nici un rău nimănui și va fi pe viitor regele italoților și goților, iar împreună cu dînsul va veni la Ravenna și armata romanilor. Velisarios făcu jurămînt pentru toate celelalte, după cum îi cereau solii, dar pentru domnie le zise că va jura în fața lui Vittigis însuși și a conducătorilor goților. Iar solii, socotind că el niciodată nu va respinge domnia, ci va umbla după ea mai mult ca după orice, îl chemau să meargă împreună cu dîșii la Ravenna. Atunci Velisarios porunci lui Bessas, lui Ioannes, lui Narses și lui Aratios (căci pe aceștia îi bănuia el de mai multă dușmănie față de dînsul) să meargă cu însoțitori, unii într-o parte, alții în alta, și să aducă cele de trebuință pentru trai : zicea că nu-i mai este cu putință să aducă acolo el însuși hrană pentru toată oastea. Și aceia făcură întocmai, împreună cu Athanasios, prefectul pretoriului, care sosise de curînd din Bizanț ; iar el însuși, cu cealaltă oaste și cu solii goților, se îndreptară spre Ravenna. Încărcă un stol de corăbii cu grîne și altă hrană și-i porunci să plutească în grabă spre portul Classis ; căci așa numesc romanii partea mărginașă a Ravennei, unde se găsește portul. Uitîndu-mă atunci la pătrunderea armatei romane în Ravenna, mi se părea că faptele nu se săvîrșeau nicidecum prin vitejia, prin mulțimea, prin înțelepciunea și nici prin altă vrednicie a oamenilor ; ci o dumnezeire le îndrepta mereu mintea și le-o ducea acolo unde nu mai întîlneau piedică în calea înfăptuirilor lor. Căci goții, care erau cu mult mai presus decît dușmanii prin mulțime și putere, fără să se fi măsurat în luptă după pătrunderea în Ravenna și fără să fi fost domoliți cu ceva, se lăsară prinși de către mai puțini și nu se simțiră de loc jigniți de numele sclaviei. Iar femeile (căci auziseră întîmplător de la soții lor că dușmanii sînt voinici la trupuri și mulți la număr) scui-pau toate în obrazurile bărbaților, cînd îi vedeau pe toți stînd în cetate ; ele arătau cu degetul asupra învingătorilor și își băteau joc de lipsa lor de bărbăție. Velisarios îl ținea pe Vittigis sub pază, dar în destulă cinste, iar barbarilor, care locuiau dincolo de rîul Pad, le porunci să se ducă la ogoarele lor și să le îngrijească după putință. Căci bănuia că nu se va ivi nici o dușmănie din partea aceea și că goții nu vor unelti acolo niciodată, deoarece se întîmplase că el rînduise mai înainte, în ținuturile acelea, mulți din oastea romană. Iar goții meraseră bucuroși și în grabă. Astfel romanii se găseau acum la adăpost, căci nu mai erau întrecuți la număr de către goți în Ravenna. Apoi Velisarios luă în stăpînire averile din palat spre a le trimite împăratului. N-a despuiat pe nici unul dintre goți și nici n-a îngăduit cuiva să-i despoaie, ci fiecare și-a păstrat avutul, potrivit înțelegerii făcute. Cînd auziră barbarii, care se aflau de strajă în locurile întărite, că Ravenna și Vittigis sînt în mîna romanilor, trimiseră soli la Velisarios și cerură să se închine de bunăvoie și să predea tot ce aveau sub pază. Iar el, după ce dădu tuturor cuvînt de credință, în chipul cel mai îngăduitor, luă în stăpînire Tarvisium și toate celelalte locuri întărite din ținuturile veneților. Căci mai rămăsese numai Caesena, în Aemilia, dar se întîmplase c-o cucerise mai înainte împreună cu Ravenna. Și toți goții, care se aflau în fruntea acestor ținuturi, îndată ce primiră cuvînt de credință, meraseră la Velisarios și rămaseră acolo. Ildibad, un bărbat cu vază, aflat în fruntea străjii din Verona, trimise și el soli la Velisarios cu același gînd ca și ceilalți, deoarece Velisarios găsise în Ravenna și avea în mînă și pe copiii lui ; dar el însuși nu merse la Ravenna și nici nu căzu în stăpînirea lui Velisarios, căci i se ivi o întîmplare, pe care o voi arăta îndată.

1 Cîțiva comandanți ai armatei romanilor, vorbind de rău pe Velisarios,
 2 îl pîrîră la împărat și-i uneltiră vina de tiranie, fără să i se fi convenit
 de loc. Împăratul, nu pentru că ar fi fost înduplecat de aceste învinuiri,
 ci deoarece era zorit de războiul cu perșii, trimise îndată după Velisarios,
 spre a porni cu oaste împotriva perșilor. El porunci lui Bessas și lui Ioannes
 să aibă grijă de Italia împreună cu ceilalți, iar lui Constantianus îi rîndui
 3 să meargă din Dalmația la Ravenna. Goții, care locuiau dincolo de riul Pad
 și de Ravenna, auzind că împăratul trimisese după Velisarios, la început soco-
 teau faptul de neînțeles, căci nu credeau niciodată că Velisarios ar fi prețuit
 4 mai puțin domnia peste Italia decît credința față de Iustinian. Dar cînd
 aflară că se fac pregătiri mari pentru plecarea lui, se înțeleseră între ei, cîți
 mai rămăseseră acolo de neam curat, și se duseră la Ticinum, la Uraias,
 feciorul surorii lui Vittigis. După ce mai întii plînseră mult împreună cu dînsul,
 5 grăiră astfel : „Nimeni nu-i mai vinovat decît tine, de nenorocirile pe care
 le suferă în clipa de față neamul goților. Căci am fi alungat de multă vreme
 din domnie pe unchiul tău, care s-a arătat atît de lipsit de bărbăție și de
 noroc, precum și pe Theudatos, nepotul lui Theuderih, dacă nu ne-am fi
 rușinat de vrednicia ta înșelătoare și nu ne-am fi hotărît să-i lăsăm lui Vittigis
 6 numele de rege, iar de fapt să-ți dăm conducerea goților numai ție. Dar ceea ce
 7 atunci părea o bunăvoință a noastră se arată acum drept o prostie și pri-
 cina nenorocirilor noastre. Căci, după cum știi, scumpe Uraias, cei mai mulți
 și mai vrednici dintre goți se întîmplă că au pierit în război; iar dintre
 supraviețuitori, ce a rămas mai bun, îl va lua Velisarios, împreună cu Vittigis
 8 și cu toate averile. Și nimeni nu va tăgădui că în scurtă vreme vom suferi
 la fel și noi, care am rămas atît de puțini și de nemernici. În asemenea
 9 împrejurări înspăimîntătoare e mai bine să murim cu slavă decît să ne vedem
 copiii și femeile tîrîți de dușmani pînă la marginea pămîntului. Firește că
 10 vom săvîrși lucruri vrednice, dacă te vom avea pe tine în fruntea treburilor“.
 Deci goții grăiră astfel, iar Uraias răspunse în chipul acesta : „Că în împre-
 11 jurările înspăimîntătoare din clipa de față trebuie să alegem primejdia în
 12 locul sclaviei, aceasta o știu și eu împreună cu voi. Dar ca să mă puneți
 în domnie peste goți, socotesc lucru cu totul fără folos. Mai întii, pentru că
 fiind eu nepot lui Vittigis, un om atît de nefericit în înfăptuirile sale, voi
 trece în fața dușmanilor drept vrednic de dispreț, deoarece lumea crede că
 norocul sau nenorocul sînt împărtășite totdeauna întocmai și urmașilor.
 13 Apoi, urcîndu-mă pe tronul unchiului meu, mi se pare că fac un lucru necinstit
 și de aceea, firește, voi ajunge să fiu urît de cei mai mulți dintre voi. Eu
 14 zic că în această primejdie trebuie să-l punem conducător peste goți pe
 Ildibad, bărbat în culmea tăriei și deosebit de vrednic, care nu-i de mirare
 15 să poată atrage în război, alături de noi, și pe unchiul său Theudis, conducă-
 torul vizigoților, deoarece sînt rude. De aceea vom duce și lupta împotriva
 dușmanilor cu mai multă nădejde“.
 16 Astfel grăi Uraias și tuturor goților li se păru că vorbește cu priință.
 Și la chemarea lor, Ildibad sosi îndată din Verona. Îmbrăcîndu-l în purpură,
 17 îl puseră rege peste goți și-l rugară să-i îndrumeze bine în împrejurările de
 18 față. Astfel fu așezat în domnie Ildibad. Puțin mai tîrziu el strînse la un loc

pe toți goții și le vorbi în felul acesta : „Știu bine, prieteni de arme, că voi ați trecut cu toții prin multe războaie, încît nu-i de crezut că vom pași la război din ușurință. Căci pățania te învață minte și de obicei ea nu duce de loc la cutezanță. E bine să vă amintiți de toate întîmplările de mai înainte și numai astfel să cumpăniți împrejurările de față. Căci uitarea faptelor trecute a atras unde nu trebuie, din lipsă de cunoaștere, inimile multora și le-a împins la cele mai mari greșeli. Vittigis s-a dat pe mîinile dușmanilor cu voia, și nu împotriva voinței voastre; frînți de împotrivirea soartei ați socotit atunci mai nimerit să ascultați de Velisarios și să stați acasă decît să înfrunțați cu trupurile voastre primejdii fără sfîrșit. Iar acum, cînd ați auzit că el e trimis la Bizanț, v-ați hotărît să încercați o răscoală. Dar fiecare dintre voi trebuie să aibă în minte că nu toate li se întîmplă oamenilor după cum gîndesc ei, ci de multe ori faptele se desfășoară cu sfîrșit potrivit, deoarece soarta și căința îndreaptă de obicei multe lucruri, cînd nici nu te aștepti. Și nu-i de mirare ca acest lucru să i se întîmple acum lui Velisarios. Deci e mai bine să-l auzim întîi pe dînsul și să încercăm să-l aducem pe om la înțelegerea de la început și abia după aceea să ne apucăm de treburile”. Astfel vorbi Ildibad, iar goților li se păru că-i sfătuiește bine; ei trimiseră în grabă soli la Ravenna. Venind în fața lui Velisarios, îi amintiră de înțelegerea cu ei și-l muștrară pentru călcarea făgăduințelor, numindu-l sclav, care se supune de bunăvoie, și ocărîndu-l că nu-i e rușine să aleagă sclavia în locul domniei; după ce-i spuseră multe de felul acesta, îl chemară în domnie. Îl încredințară că ar fi venit așa, de bunăvoie, și Ildibad, pentru a pune purpura la picioarele sale și a i se închina lui Velisarios, regele goților și italoților. Astfel vorbiră solii, crezînd că omul nu va sta pe gînduri și va fi momit îndată de titlul de rege. Dar el le răspunse lămușit, fără ca ei să se aștepte, că niciodată, atît cît va trăi împăratul Iustinian, Velisarios nu se va înălța pînă la titlul de rege. Auzind acestea, ei se retraseră în grabă și vestiră totul lui Ildibad. Velisarios luă calea spre Bizanț; iarna era pe sfîrșite și se încheia al cincilea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

⁸⁰ Era în primăvara anului 540.

CARTEA A TREIA

1

Astfel, în vreme ce lucrurile erau încă în cumpănă, Velisarios ajunse în Bizanț cu Vittigis, cu frunțașii goților și cu copiii lui Ildibad, aducând toate averile și fiind urmat numai de Ildiger, de Valerianus și de Martinus împreună cu Herodianus. Împăratul Iustinian privi cu bucurie la Vittigis și soția sa și fu uimit de ceata barbarilor cu trupuri mari și frumoase. Comoara lui Theuderih, lucru vrednic de văzut, o primi în palat și, mândru de însemnătatea faptelor săvârșite, o așeză să fie văzută în taină de către cei din senat, dar n-o arată poporului și nici nu hotărî triumf lui Velisarios, ca atunci când se întorsese după izbînda împotriva lui Gelimer și a vandalilor. Însă Velisarios era pe buzele tuturor, ca unul care dobîndise două victorii, cum nu se întîmplase să izbîndească nimeni mai înainte, și adusese prizonieri în Bizanț doi regi, hărăzind pe neașteptate romanilor, ca prăzi strălucite, neamul și averile lui Gizerih și Theuderih, decît care nu fusese niciodată altul mai falnic printre barbari, și dînd din nou statului avuția luată de la barbari, după ce cîștigase în scurtă vreme pentru împărăție aproape o jumătate din stăpînirea de pe pămînt și de pe apă. Era o plăcere pentru cei din Bizanț să-l vadă în fiecare zi pe Velisarios cînd se ducea de acasă în for sau cînd se întorcea de acolo, și nimeni dintre ei nu se sătura de această priveliște, căci drumul său semăna unui puternic triumf, fiind însoțit mereu de o mulțime de vandali, goți și mauri. Era și frumos la trup, înalt de statură și chipeș mai mult decît toți. Apoi se arăta atît de primitor și binevoitor față de cei care îi ieșeau în cale, încît se asemana cu omul sărac și fără vază. Dragostea oștenilor și țăranilor față de conducerea sa ajunsese de nezdruccinat, căci era cel mai darnic dintre toți cu oștenii : mîngîia cu bani mulți pe cei răniți mai înainte în luptă și dădea drept răsplată celor viteji brătări și salbe, iar dacă un soldat pierduse în luptă calul, arcul sau altceva, căpăta îndată de la Velisarios altele în locul lor ; față de țărani se purta cu atîta cruțare și tragere de inimă, încît nici unul din ei nu fu vătămat vreodată în vreme ce conducea oștirea Velisarios, ci li se întîmpla tuturor să se îmbogățească pe neașteptate, cînd venea la dinșii multă armată. Căci vindeau toate măr-

furile cu prețul pe care-l voiau ei. Iar cînd creșteau holdele, Velisarios păzea cu strășnicie să nu treacă prin ele caii și să le răvășească. Nici unui soldat nu-i era îngăduit să ia fructe din pomi. El mai dădea dovadă și de cuminenție, mai presus de fire, căci nu se atingea de altă femeie decît de soția lui legiuită. Luînd de la vandali și goți atîtea femei prizoniere și atît de frumoase la înfățișare, cum nu văzuse nimeni dintre oameni, n-a îngăduit să-i vină nici una în față sau să se apropie de el într-un fel oarecare. Era apoi deosebit de ager la minte, în toate celelalte, și totdeauna gata să găsească dezlegarea cea mai bună în împrejurările grele. În primejdiile războiului se arăta plin de inimă, însă cu băgare de seamă, și foarte îndrăzneț, dar cu judecată; totdeauna era iute sau zăbovitor în încăierarea cu dușmanii, după nevoie. În afară de acestea, în clipele apăsătoare rămînea însuflețit de bună nădejde și netulburat, iar în zilele fericite nu se arăta semeț și plin de trufie; iar beat nu l-a văzut pe Velisarios nimeni, niciodată. Cît timp a stat în fruntea armatei romane, în Libia și în Italia, a izbîndit totdeauna și a dus la bun sfîrșit toate cîte le avea de făcut. După ce a fost chemat și s-a întors în Bizanț, s-a vădit și mai mult decît înainte vrednicia lui. Căci, strălucind prin toate însușirile și prin tăria avuției sale întinse, el întrecea pe conducătorii de oști, de totdeauna, prin puterea scutierilor și lăncierilor săi; și, firește, ajunsesse de temut pentru comandanții și oștenii de pretutindeni. Nimeni nu îndrăznea, cred, să se împotrivească poruncilor sale și nici nu șovăia să îndeplinească ceea ce porunceau, deoarece se rușinau de vrednicia și se temeau de puterea lui. Căci avea șapte mii de călăreți din casa lui, dintre care nici unul nu era de trecut cu vederea și fiecare din ei căuta să fie cel dintîi în luptă și să înfrunte pe cei mai buni dintre dușmani. Cei mai bătrîni dintre romani, cînd vedeau în timpul împresurării goților ceea ce făcea el în încăierările războiului, erau cuprinși de mare mirare și spuneau că o singură casă răsturnase la pămînt stăpînirea lui Theuderih. Ajuns puternic, cum am spus, prin vrednicia și cuminenția lui, Velisarios se gîndea la binele împăratului și-și îndeplinea totdeauna gîndurile cu judecată de sine stătătoare.

Iar ceilalți comandanți, care semănau leit unii cu alții și n-aveau nimic altceva în cap decît să-și facă treburile lor, începură să-i jefuiască pe romani și să-i lase pe supuși pe mîna soldaților; nu se purtau cum trebuie și nici nu găseau ascultare pentru poruncile lor în fața oștenilor. De aceea făcură multe greșeli și în scurtă vreme stricară toate treburile romanilor. În ce chip anume, voi povesti îndată.

Cînd auzi că Velisarios părăsește Ravenna și pleacă, Ildibad strînse în jurul său pe toți barbarii și pe ostașii romani, care doreau înnoirea lucrurilor. El începu să se îngrijească de domnie și căuta să dobîndească pentru neamul goților stăpînirea Italiei. La început nu-l urmau mai mult de o mie și aveau o singură cetate, Ticinum; dar în scurtă vreme i se închinară toți cîți se aflau în Liguria și în ținuturile Veneției. Era în Bizanț un oarecare Alexandru, pus în fruntea socotelilor obștești: cu un cuvînt grecesc, romanii numesc această cinste „logofetie”. Acesta învinuia mereu oștenii de pagube pricinuite avutului obștesc. Dîndu-i în judecată pentru asemenea nedreptăți, el ajunse în curînd vestit, din necunoscut cum era; și din sărac, nespus de bogat; însă făcu rost și împăratului de mulți bani, ca nimeni altul, dar ajunse cel mai vinovat dintre toți că soldații erau puțini, calici și fricoși să

înfrunte primejdiile. Cei din Bizanț îi dădeau și porecla de Forfecuță, deoarece i venea lesne să „tundă” moneda de aur, făcînd-o mai pipernicită și tăind de jur împrejur cît poțtea, dar păstrînd totuși chipul ei rotund cum era mai înainte; căci forfecuță se cheamă tocmai unealta cu care săvîrșim acest lucru. După ce-l chemă pe Velisarios, împăratul îl trimise pe acest Alexandru în Italia. Ajuns în Ravenna, el începu să ceară socoteală, fără nici o măsură; căci chema la dare de seamă pe italoții, care nici nu primiseră bani de la împărat și nici nu vătămaseră cu ceva avutul obștesc, învinuindu-i de nedreptăți față de Theuderih și de ceilalți conducători ai goților și silindu-i să plătească ceea ce, chipurile, „furaseră”, cum zicea el, și cîstigaseră de la ei prin înșelăciune. Iar rănile și primejdiile soldaților le răsplătea, împotriva așteptărilor, cu sicîielile unor socoteli mărunte. De aceea italoții ajunseră nemulțumiți de împăratul Iustinian și nici unul dintre oșteni nu mai voia să înfrunte primejdia războiului, ci făceau mereu, cu gînd rău, să propășească treburile dușmanilor. Din această pricină, comandantii rămaseră cu brațele încrucișate; numai Vitalius, care avea întîmplător altă oaste și adunătură multă de barbari eruli în ținuturile veneților, îndrăzni să pășească la luptă împotriva lui Ildibad, de teamă ca acesta să nu ajungă mai tîrziu la putere mare și ei să nu-i mai poată ține piept, cum s-a și întîmplat. Dîndu-se o luptă aprigă în preajma cetății Tarvisium, Vitalius fu înfrînt cu desăvîrșire și fugi cu cîțiva rămași teferi, iar pe cei mai mulți i-a prăpădit acolo. În această luptă au căzut mulți eruli și a murit Visandos, căpătenia erulilor. Theudimund, fiul lui Maurikios, feciorul lui Mundus, încă copil, căzu în primejdie de moarte, dar fugi împreună cu Vitalius. După această faptă, numele lui Ildibad ajunse cunoscut împăratului și tuturor oamenilor.

Mai tîrziu s-a întîmplat că Uraias s-a certat cu Ildibad din următoarea pricină: Uraias avea de soție o femeie, care le întrecea pe toate la acești barbari, prin bogăție și frumusețea trupului. Aceasta se duse o dată la baie, gătită cu tot felul de podoabe și însoțită de o mulțime de slave de mare preț. Văzînd-o acolo pe soția lui Ildibad cu îmbrăcăminte sărăcăcioasă, nu numai că nu i s-a închinat ca unei regine, ci s-a uitat la ea de sus și a jignit-o. Căci Ildibad era încă sărac, deoarece nu se atinsese de loc de avuțiile regești. Îndurerată de obrăznicia jignirii, soția lui Ildibad merse plîngînd la bărbatul ei și-l rugă s-o răzbune de rușinea îndurată din partea femeii lui Uraias. De aceea Ildibad ponegri mai întîi pe Uraias în fața barbarilor, că vrea să fugă la dușmani, iar puțin mai tîrziu îl ucise printr-o înșelăciune, și din această pricină ajunse să fie urît de goți, căroră nu le plăcea de loc că Uraias murise pe neașteptate. Mulți se uniră între ei și blestemau fapta lui Ildibad ca pe o fărădelege, dar nimeni nu voia să răzbune această ucidere. Se găsea printre ei un oarecare Velas, gepid de neam, ajuns pînă la vrednicia de lăncier al regelui. Acest bărbat era logodit cu o femeie frumoasă la chip, de care era îndrăgostit peste măsură. Trimițîndu-l împotriva dușmanilor, pentru a săvîrși un atac împreună cu alții, Ildibad îi căsători logodnica cu un altul dintre barbari, fie din neștiință, fie cu alt gînd. Cînd se întoarse din tabără și află de toate acestea, fiind din fire pătimaș la mînie, Velas nu putu

³⁵ Ticinum (Pavia) și Tarvisium (Treviso) se aflau în nordul Italiei, în orbita capitalei gotice.

46 suferi jignire pentru această faptă, ci se hotărî îndată să-l ucidă pe Ildibad,
 47 socotind că în felul acesta va face pe placul tuturor goților. Și într-o zi,
 fiind de strajă la un prînz al regelui cu fruntașii goților, își îndeplini gîndul.
 48 Era obicei că în timpul prînzului, pe lîngă mulți alții, regele avea în jurul
 său și pe lăncieri. Cînd el întinse mîna după bucate și stătea pe pernă cu
 capul aplecat, Velas îl lovi deodată năprasnic cu sabia peste grumaz, în așa
 49 fel încît omul mai ținea încă în degete bucatele, iar capul i se rostogoli pe
 masă, spre spaima și groaza tuturor celor de față. Aceasta fu răsplata primită
 de Ildibad pentru uciderea lui Uraias. Dar iarna era pe sfîrșite și se încheia
 al șaselea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

2

1 Se afla în oastea goților un oarecare Erarih, rug de neam, care avea
 mare trecere printre acești barbari. Acești rugi sînt o populație gotică și trăiau
 2 pe vremuri de sine stătători; dar la începutul domniei sale Theuderih și i-a
 atras la sine, împreună cu alte neamuri: ei erau socotiți ca ținînd de poporul
 goților și făceau împreună cu ei toate treburile împotriva dușmanilor, însă
 3 nu se amestecau cîtuși de puțin cu femeii străine și-și păstrară între dînșii
 numele neamului, prin urmași curați din fiu în fiu. Deoarece uciderea lui
 4 Ildibad pricinuisese tulburare în lucruri, rugii îl numiră pe neașteptate rege
 pe acest Erarih. Acest lucru nu fu de loc pe placul goților și mulți din ei
 5 fură cuprinși de mare neliniște, ca și cum li s-ar fi năruit toate nădejtile,
 puse mai înainte în Ildibad, care ar fi putut să dobîndească pentru goți domnia
 6 și stăpînirea Italiei. Dar Erarih nu înfăptui nimic vrednic de a fi amintit,
 7 căci după cinci luni se stinse în chipul acesta. Era un oarecare Tutilas nepot
 al lui Ildibad, care ajunsese la deosebită cumințenie și vrednicie și se bucura
 de multă trecere printre goți. Întîmplător, acest Tutilas se afla atunci în
 8 fruntea goților din Tarvisium. Cînd auzi că Ildibad se prăpădise, în felul cum
 am arătat, el trimise la Constantianus în Ravenna și ceru cuvînt de credință,
 pentru scăpare cu viață, cu făgăduința că se va închina romanilor, împreună
 cu goții pe care îi avea sub conducerea sa în Tarvisium. Aflînd cu plăcere
 9 de toate acestea, Constantianus se leagă cu jurămint pentru tot ce cerea
 Tutilas și hotărîră pentru amîndoi o zi în care Tutilas și goții care se aflau
 de strajă în Tarvisium urmau să primească în cetate pe cîțiva dintre prietenii
 lui Constantianus spre a le încredința cetatea și pe ei înșiși.

10 Goții erau nemulțumiți cu domnia lui Erarih și nu-l socoteau vrednic
 să ducă războiul împotriva romanilor, iar cei mai mulți îl ocărau pe față
 : că le pusese piedici în treburile mari, deoarece înlăturase pe Ildibad. În cele
 11 din urmă, se sfătuiră și trimiseră oameni la Tutilas, în Tarvisium, să-l cheme
 : la domnie, căci doresc mult domnia lui Ildibad și-și îndreaptă nădejdea izbînzii
 spre Tutilas, ruda aceluia, avînd încredere că el va împărtași aceleași gînduri.
 12 El arată pe față celor veniți la dînsul înțelegerea cu romanii și le spuse că
 dacă goții îl vor ucide pe Erarih înainte de ziua hotărîită, îi va urma și va
 13 îndeplini tot ce vor vrea dînșii. Cînd auziră acestea, barbarii puseră la cale
 sfîrșitul lui Erarih. Acestea se întîmplau în tabăra goților. În acest timp,

⁴⁰ Era în primăvara anului 541.

armata romanilor se bucura la adăpost de lipsa de sîrguință a dușmanilor :
 ea nu se aduna și nici nu gîndea să facă ceva împotriva barbarilor. Chemînd
 la sfat pe toți barbarii, Erarih îi îndemnă să trimită soli la împăratul Iustinian
 cu rugămintea să facă pace pe temeiurile hotărîte mai înainte față de Vittigis,
 ca goții să stăpînească dincolo de riul Pad și să se retragă din restul Italiei.
 După ce goții încuviințară acestea, el alese cîțiva dintre cei mai apropiați și
 îi trimise ca soli, între alții și pe unul cu numele Cavallarios. Aceștia trebuiau,
 în vorbe, să ducă la îndeplinire ceea ce am arătat mai sus; dar în taină
 le porunci să nu facă nimic altceva la împărat, decît aceasta, că dacă va
 primi bani mulți și numele de „patrikios“, îi va da toată Italia și va părăsi
 domnia. Iar cînd ajunseră în Bizanț, solii făcură întocmai. În acest timp
 goții îl uciseră pe Erarih prin înșelăciune. După moartea lui, luă domnia
 Tutilas, potrivit înțelegerii dintre dînșii.

3

Cînd auzi toate acestea, anume cele întîmplate lui Erarih și că goții
 îl puseseră în domnie pe Tutilas, împăratul Iustinian nu mai contenea să-i
 ocărăască și să-i înțepe pe comandanții armatei de acolo. De aceea Ioannes,
 fiul surorii lui Vitalianus, Bessas, Vitalius și toți ceilalți puseră străji în
 fiecare cetate și se adunară la Ravenna, unde se aflau Constantianus și Ale-
 xandru, despre care am amintit mai înainte. După ce se strînseră cu toții,
 li se părea mai nimerit să pornească întîi împotriva Veronei, care se află
 în ținutul veneților, iar după ce o vor înfrînge pe aceasta și pe goții de acolo,
 să meargă împotriva lui Tutilas și la Ticinum. Această armată a romanilor
 cuprindea unsprezece mii, iar comandanții lor erau unsprezece la număr;
 dintre aceștia cei dintîi se întîmplau să fie Constantianus și Alexandru;
 ei porniră îndată împotriva cetății Verona. Cînd ajunseră aproape de ea, cam
 la șaizeci de stadii, își așezară tabăra în cîmpia de acolo. Căci în locul acesta
 sînt pretutindeni cîmpii, lesne de străbătut cu calul, și se întind pînă la cetatea
 Mantua, care se află cale de o zi depărtare de cetatea Verona. Era printre
 veneți un bărbat de vază cu numele Marcianus, care locuia într-o cetățuie
 nu departe de cetatea Verona și, avînd multă bunăvoință față de împărat,
 se străduia să dea cetatea pe mîna armatei romane. El cunoaștea din copilărie
 pe unul dintre oamenii de pază. Trimise deci la dînsul cîțiva prieteni și îl
 înduplecă pe om să primească în cetate oastea împărătească. După ce păzitorul
 porților primi toate acestea, Marcianus trimise pe cei ce se înțelesesă cu dînsul
 la comandanții armatei romane spre a le vesti ceea ce puseseră la cale și spre
 a pătrunde împreună cu ei în cetate, în timpul nopții. Comandanților li se
 păru nimerit să trimită cu ei pe unul însoțit numai de cîțiva : iar dacă păzi-
 torul le va deschide porțile, să pună stăpînire pe ele și să primească în
 siguranță oastea în cetate. Dar nici unul dintre ei nu voia să înfrunte pri-
 mejdia, afară de unul singur, Artabazes, armean de neam, deosebit de vrednic
 în treburile războiului, care se înfățișă de bunăvoie pentru această faptă.
 Acest bărbat se afla în fruntea perșilor, pe care Velisarios îi trimisese puțin
 mai înainte la Bizanț din țara perșilor, împreună cu Blischanes, după ce
 luase cetățuia Sisauranon. El își alese din toată oastea o sută de oameni
 și în dricul nopții se apropie de zidul împrejmuitor. Îndată ce păzitorul le

13 deschise porțile, după cum se înțeleseseră, cîțiva se opriră acolo și chemară
 14 armata, iar alții se urcară pe ziduri și, dînd năvală pe neașteptate, măcelă-
 15 riră străjile de acolo. Cînd aflară de această nenorocire, toți goții se retraseră
 și fugiră prin alte porți. În fața zidului împrejmuitor se află un deal destul
 16 de înalt, de unde se vede tot ce se întîmplă în Verona, sau pot fi numărați
 oamenii din ea și se zărește chiar o bună parte de cîmpie. Goții se retraseră
 acolo și rămaseră liniștiți toată noaptea. Dar armata romană, ajunsă la patru-
 zeci de stadii de cetate, nu purcedea mai departe, deoarece comandantii nu
 17 se înțelegeau între ei cum să împartă prăzile. Tot certîndu-se așa, se făcu ziuă
 albă; iar goții își dădură seama în chip lămurit de dușmanii din cetate și
 cît de departe de Verona se afla cealaltă oaste: ei veniră în fugă în cetate
 prin aceleași porți pe unde ieșiseră mai înainte, deoarece năvălitorii nu
 fuseseră în stare să pună stăpînire pe ele. Romanii se socotiră între ei și
 se retraseră pe meterezele zidului împrejmuitor, fiind înfrunțați de o mare
 mulțime de barbari: toți, dar mai ales Artabazes, făcură minuni de vitejie
 și se apărară cu cea mai mare îndîrjire împotriva celor ce-i înfruntau. Înțelesi
 18 între dîșii în privința avuțiilor din Verona, comandantii armatei romane se
 hotărîră în sfîrșit să înainteze cu toată oastea împotriva cetății. Dar văzînd
 19 porțile închise și pe dușmani apărîndu-se cu multă înverșunare, se întoarseră
 în grabă înapoi, deși vedeau cum se luptă pe ziduri tovarășii lor și-i rugau
 să nu- i părăsească, ci să aștepte acolo, pînă cînd vor scăpa cu fuga și vor veni
 20 la dîșii. De aceea, fiind răpuși de mulțimea dușmanilor și pierzînd nădejdea
 în ajutorul prietenilor lor, cei din jurul lui Artabazes se aruncară cu toții jos
 21 de pe ziduri. Cei care se întimplase să cadă pe loc neted, ajunseră nevătămați
 în tabăra romanilor, iar între ei era și Artabazes; dar cei care căzură în locuri
 rîpoase, se prăpădiră acolo cu toții. Venind în tabăra romanilor, Artabazes
 22 îi ocări mult și-i dojeni pe toți, apoi se însoți cu dîșii. După ce trecură Padul,
 ajunseră în cetatea Faventia, din ținutul Aemilia, la o sută douăzeci de stadii
 depărtare de Ravenna.

4

1 Aflînd de cele întîmplate în Verona, Tutilas chemă pe mulți dintre goții
 din Verona și, după ce veniră, porni împotriva dușmanilor cu toată oastea,
 fiind cam cinci mii. Auzînd acestea, comandantii armatei romane ținură sfat
 cu privire la împrejurările de față; pășind în față Artabazes le vorbi în felul
 2 acesta: „Nimeni dintre noi, comandanților, să nu caute să nesocotească duș-
 manii, deoarece sînt mai puțini la număr decît noi și nici să nu-i înfrunte cu
 ușurință, pentru că luptăm cu niște oameni înfrinți de Velisarios. Căci înșelați
 3 de gînd mincinos, mulți și-au dăunat lor înșile, iar disprețul neîntemeiat
 a pricinuit unora pierderea puterii cîștigate. Astfel nenorocirile ce li s-au
 4 întîmplat îi îndemnă pe acești bărbați la rîvnă, căci nevoia împinsă pînă la
 neîncredere în bunele nădejdi duce la culmea cutezanței. Și vă spun acestea,
 5 nu pentru că mi-ar fi venit acum în minte, ci după ce mi-am pus viața în
 primejdie cu ei și am învățat nu de mult să cunosc îndrăzneala acestor oameni.
 6 Și să nu creadă cineva că mă minunez de puterea dușmanilor, pentru că am
 fost înfrînt împreună cu cîțiva, deoarece în luptă cu asemenea oameni tăria
 lor iese la iveală fie că sînt mai mulți la număr, fie că sînt mai puțini. Cred

că va fi mai bine pentru noi să păzim trecerea barbarilor peste râu, și să ne încăierăm când vor trece jumătate dintre ei, decît după ce vor fi cu toții la un loc. Și nimeni să nu socotească lipsită de glorie o asemenea izbîndă, căci gloria și lipsa de glorie sînt nume date după felul cum sfîrșesc lucrurile; iar pe învingători oamenii obișnuiesc să-i laude, însă ei nu cercetează modul cum au învins". Astfel grăi Artabazes. Dar comandantul, înfruntîndu-se cu vorbe, îi făceau nimic din ceea ce trebuia, ci stăteau acolo și-și pierdeau vremea.

Între timp oastea goților se apropiase și, în clipa cînd era gata să treacă peste râu, Tutilas îi strînse pe toți la un loc și îi îmbărbătă în felul acesta: „În toate celelalte bătălii, bărbaților de un neam cu mine, oștile sînt îndemnite la luptă mai ales de faptul că știm cum că taberele lor sînt deopotrivă; dar noi pășim acum la această întrecere cu dușmanii, nu cu puteri deopotrivă, ci cu mult deosebite. Căci dacă se întîmplă ca ei să fie învinși, vor putea în scurtă vreme să ne înfrunte din nou cu armele, deoarece au lăsat în cetățile din toată Italia o mulțime de soldați și mai este de crezut că le va veni în ajutor, foarte curînd, o altă oaste din Bizanț. Dar dacă suferim noi așa ceva, atunci se vor prăpădi cu totul numele și nădejdlile goților. Căci de la douăzeci de mii am ajuns acum la cinci mii. Și spunîndu-vă acestea, socotesc nimerit să vă amintesc că atunci cînd v-ați hotărît să ridicați armele împotriva împăratului împreună cu Ildibad, nu erați cu toții la un loc mai mult de o mie, iar toată țara voastră cuprindea doar cetatea Ticinum. După ce-ați ajuns învingători în luptă, oștirea și țara voastră au crescut. Încît, dacă vreți să vă arătați vrednici și acuma, am nădejde că cu timpul vom răpune, firește, cu desăvîrșire pe vrăjmași. Căci se întîmplă că învingătorii ajung mereu tot mai mulți și mai puternici. Deci fiecare dintre voi să se străduiască să pășească în luptă împotriva dușmanilor cu toată puterea, avînd în minte că, dacă nu izbutim în clipa de față, ne va fi cu neputință să ne mai măsurăm în luptă cu dînșii. Deci se cuvine să vă încăierați cu dușmanii în deplină bună nădejde, întemeindu-vă pe nedreptatea acestor oameni, deoarece au ajuns pînă acolo cu silnicia față de supușii lor, încît azi nu mai este nevoie pentru italoți de amenințarea nici unei alte pedepse, dacă îndrăznesc să trădeze pe goți; pînă într-atît, să zic într-un cuvînt, li s-au întîmplat lor tot felul de nenorociri din partea celor care au fost primiți de dînșii ca prieteni. Și care dușman poate fi mai ușor înfrînt decît cel ce nu se mai bucură de sprijinul lui Dumnezeu? Iar spaima pe care le-o pricinuim trebuie să ne dea nădejde în luptă. Căci nu înfruntăm alți oameni, decît pe cei care, după ce au ajuns pînă în mijlocul Veronei, au părăsit-o fără nici o vorbă, cu toate că nu-i urmărea nimeni, și au luat-o la fugă, cu atîta lipsă de rușine".

Îndemnîndu-i în felul acesta, Tutilas porunci ca trei sute dintre însoțitorii săi să treacă riul la o depărtare de douăzeci de stadii și să ajungă în spatele taberei dușmanilor, iar cînd va începe lupta, să tragă asupra lor din spate și să-i hărțuiască din toate puterile, pentru ca aceia să fie puși în încurcătură și să nu se mai gîndească la apărare. El însuși trecu riul cu toată cealaltă oaste și se îndreptă împotriva vrăjmașilor, iar romanii le ieșiră îndată în întîmpinare. Cînd amîndouă oștile se aflau în mers și se apropiau una de alta, un bărbat got cu numele Viliaris, mare la trup și cu chip înspăimîntător, dar viteaz și priceput în treburile războiului, își îndemnă calul și

22 ieși în fața celeilalte oști, îmbrăcat în zale și cu coif pe cap, și-i chema pe
 23 toți romanii, dacă vrea careva să se bată cu dînsul. Toți rămaseră neclintiți
 și nu se mișcară, numai Artabazes singur păși la luptă împotriva-i. Amîndoi
 24 își mînară caii unul împotriva altuia și, cînd ajunseră aproape, aruncară
 25 sulitele. Artabazes o luă înainte și-l nimeri pe Viliaris, lovindu-l în șoldul
 drept. Barbarul fu străpuns de moarte și sta să cadă la pămînt, cu burta
 26 în sus, dar lancea sa rămăsese înfiptă într-o piatră, la spate, și nu-l lăsa
 să cadă. Artabazes împingea tot mai tare lancea în măruntaiele omului,
 deoarece nu bănuia că-l lovise de moarte. Astfel, se întîmplă că fierul lancei
 27 lui Viliaris, aflîndu-se cu vîrfurile în sus, atinse zalele lui Artabazes și, pătrunzînd
 pe nesimțite prin toată platoșa, ajunse să sfîrtece pielea lui Artabazes, în
 28 jurul gîtului. Și întîmplarea făcu că, în pătrunderea lui, fierul rupse o arteră
 din locul acela și pricinui îndată multă scurgere de sînge. Dar omul nu simțea
 29 nici o durere, ci-și îndemnă calul spre oastea romanilor, iar Viliaris căzu
 mort la pămînt. Sîngele nu mai conținea și Artabazes muri a treia zi, spul-
 30 berînd toate nădejtile romanilor; căci fiind el scos din luptă, în încăierarea
 aceea, nu puțină pagubă suferiră treburile romanilor; deoarece el ieși în afara
 31 bătăii armelor și se îngrija de rană, iar armatele se încăierară. Se iscă luptă
 aprigă și cei trei sute de barbari, care merseseră în spatele armatei romane,
 ieșiră la iveală pe neașteptate. Văzîndu-i, romanii crezură că este o mare
 32 mulțime de luptători și, înspăimîntați, o luară la fugă, fiecare cum putea.
 Pe romanii fugari barbarii îi uciseră fără nici o alegere, iar pe mulți îi prinseră
 de vii și-i ținură sub pază: și le luară toate steagurile, ceea ce nu se mai
 întîmplase romanilor niciodată pînă atunci. Comandanții fugiră fiecare cum
 putu, împreună cu cîțiva, și se puseră la adăpost în cetățile unde li se
 întîmplase să scape cu viață.

5

1 Nu multă vreme după aceea Tutilas trimise o armată împotriva lui
 Iustinus, la Florentia, punîndu-i comandanți pe cei mai războinici dintre
 2 goți, pe Bledas, Ruderih și Uliaris. Aceștia merseră la Florentia, se așezară
 în jurul zidurilor și începură împresurarea. Iustinus era neliniștit, deoarece
 se întîmplase că nu avea nimic din cele trebuitoare pentru hrană: el trimise
 3 la Ravenna, la comandanții armatei romane, și le ceru să-i vină cît mai repede
 în ajutor. Cel trimis se strecură în timpul nopții, fără să fie văzut de dușmani,
 4 și ajunse la Ravenna, dîndu-le de veste cum stau lucrurile. De aceea o armată
 romană, vrednică de luat în seamă, porni îndată spre Florentia, sub con-
 5 ducerea lui Bessas, Cyprianus și Ioannes, nepotul lui Vitalianus. Goții aflară
 de acest fapt prin cercetași, părăsiră împresurarea și se retraseră într-un loc
 6 cu numele Mucella, la o zi depărtare de Florentia. După ce oastea romanilor
 se uni cu Iustinus, lăsară de pază, acolo în cetate, pe cîțiva dintre însoțitorii
 lui, iar ei îi luară pe ceilalți și se îndreptară împotriva dușmanilor. Și cum
 7 mergeau pe drum, li se păru mai nimerit să aleagă pe cei mai destoinici dintre
 comandanții întregii armate spre a păși înainte și a se încăiera în fugă
 cu dușmanii, fără ca ei să se aștepte, iar cealaltă oaste să sosească acolo mai

¹ Florentia, azi Firenze, în Toscana.

în tihnă. Traseră la sorți pentru toate acestea și așteptau hotărîrea soartei. Iar sorții căzură asupra lui Ioannes, dar comandanții nu mai voiau să îndeplinească cele hotărîte. De aceea Ioannes fu silit să înainteze împreună cu însoțitorii săi și să meargă împotriva dușmanilor. Aflînd de venirea vrăjmașilor, barbarii fură cuprinși de spaimă multă și se hotărîră să părăsească cîmpia, unde tăbăriseră din întîmplare; și se retraseră cu zgomot pe undea mare, care se afla în părțile acelea. Ajungînd acolo, cei din jurul lui Ioannes alergară în grabă și se puseră pe treabă, împotriva dușmanilor. Barbarii se apărară cu înverșunare și se iscă învîlmășeală mare; căzură mulți din amîndouă părțile, după ce făcură minuni de vitejie. În vreme ce Ioannes, cu strigăte și larmă multă, dădea năvală asupra dușmanilor, care veneau împotriva lui, se întîmplă că unul dintre lăncierii săi fu lovit de o săgeată dușmană și căzu la pămînt; de aceea romanii fură respinși și se retraseră. Între timp ajunsese în cîmpie și cealaltă oaste romană și se rînduise în linie de bătaie. Și dacă ar fi primit pe fugarii din preajma lui Ioannes și ar fi mers împreună cu dînșii împotriva dușmanilor, ar fi învins în luptă și ar fi putut prinde aproape pe toți dușmanii. Dar din întîmplare, în tabăra romanilor se răspîndi zvonul mincinos că Ioannes fusese ucis în această luptă de către unul dintre lăncierii săi. Ajungînd vorba pînă la comandanți, ei nu mai voiră să rămînă acolo, ci se retraseră cu toții în chip rușinos: căci nu mergeau în rînduri și nici în pîlcuri, ci fugea fiecare cum putea. Și mulți au pierit în această goană, iar cei scăpați cu viață fugiră mai multe zile, cu toate că nu-i urmărea nimeni. Cîtăva vreme mai tîrziu li s-a întîmplat să ajungă fiecare într-un loc întărit și nu vesteau altceva celor întîlniți în cale decît că Ioannes murise. De aceea nu se mai adunau între ei și nici nu se gîndeau să mai meargă împreună împotriva dușmanilor, ci fiecare rămînea înlăuntrul zidului împrejmuitor și pregătea cele trebuitoare pentru împresurare, de teamă să nu vină barbarii asupra lui. Tutilas arată multă bunăvoință față de cei prinși și izbuti să și-i apropie; iar după aceea, cei mai mulți luptară de bunăvoie alături de dînsul, împotriva romanilor. Iarna era pe sfîrșite și se încheia al șaptelea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

6

Apoi Tutilas luă cetățuile Caesena și Petra. Puțin mai tîrziu înaintă în Tuscia, spre a încerca să cuprindă și ținuturile de acolo; și deoarece nimeni nu voia să i se închine, el trecu riul Tibru, fără să atingă de loc hotarele Romei, și, ajungînd repede în Campania și Samnium, luă fără greutate puternica cetate Beneventum, făcînd una cu pămîntul zidurile ei, pentru ca oastea venită din Bizanț să nu poată porni din loc întărit și să pricinuiască neplăceri goților. După aceea se hotărî să-i împresoare pe neapolitani, pentru că nu voiau în nici un chip să-l primească în cetate, deși căutase să-i înduplece în multe feluri. Acolo se afla de strajă Conon, avînd cu el o mie de romani și de isauri. Tutilas tăbări cu grosul armatei nu departe de zidul împrejmuitor și rămase pe loc; dar trimise o parte din oștire și cuprinse cetățuia Cyma și alte locuri întărite, de unde putu aduna o mare sumă de bani. Găsind

¹⁰ Era în primăvara anului 542.

4 acolo soțiile senatorilor, nu le pricinui jigniri, ci cu multă bunăvoință le
lăsă slobode; de aceea își dobîndi o mare faimă, de înțelepciune și omenie,
în ochii tuturor romanilor. Și deoarece nu-l întîmpina nici un dușman, el
5 trimitea totdeauna cîțiva oșteni și săvîrșea fapte vrednice de multă cinste.
Cuprinse Brutii și Lucania și luă în stăpînire Apulia și Calabria; el primea
tributurile obștești, ridica veniturile de pe averi, în locul proprietarilor de
pămînturi, și rînduia toate celelalte, ca și cum ar fi ajuns stăpînul Italiei.
6 De aceea împăratul rămase dator cu mulți bani față de armata romană,
7 care nu primea solda obișnuită, la timpul stabilit. Și din această pricină,
italioții, scoși din avuturile lor și ajunși în mare primejdie, erau cuprinși
de multă întristare. Soldații se arătau mereu tot mai nesupuși față de coman-
8 danți și rămîneau bucuroși în cetăți. Constantianus sta în Ravenna, Ioannes
în Roma, Bessas în Spolegium, Iustinus în Florentia, Cyprianus în Perusia
și fiecare dintre ceilalți acolo unde se întîmplase de la început să scape cu fuga.
9 Aflînd de acestea și simțind nenorocirea, împăratul numi îndată ca
prefect al pretoriului pentru Italia pe Maximinus, spre a se afla în fruntea
comandanților în război, și a le da soldaților cele trebuitoare, după nevoie.
10 Și totodată îi trimise o flotă încărcată cu oșteni traci și armeni. Pe traci îi
comanda Herodianus, iar pe armeni Fazas iberul, fiul unei surori a lui Peranius.
11 Împreună cu ei se îmbarcară și cîțiva huni. Maximinus porni din Bizanț cu
toată flota și se îndreptă spre țarmul Eladei, unde se opri și-și petrecu timpul
12 fără nici un rost. Căci era cu totul nepriceput în treburile războiului, și din
13 această pricină fricos și ticăit peste măsură. După aceea împăratul trimise și
pe comandantul Demetrios, care mai înainte făcuse serviciu în oaste împreună
cu Velisarios și se aflate în fruntea trupelor pedestre. Trăgînd la țarm în
14 Sicilia, Demetrios auzi că Conon și neapolitanii erau impresurați cu strășnicie
și cu totul lipsiți de cele trebuitoare. El voi să le vină repede în ajutor, dar
nu era în stare, deoarece avea oaste puțină și fără însemnătate, însă puse
15 la cale cele ce urmează. Strînse cît mai multe corăbii din toată Sicilia, le încărcă
cu grîne și cu alte lucruri trebuitoare și porni pe mare, făcîndu-i pe vrăjmași
16 să creadă că are în corăbii o armată întregă. Și într-adevăr se nimeri că duș-
manii credeau așa ceva. Căci socoteau că vine spre ei o oaste mare, judecînd
17 după spusele că din Sicilia pornise flotă multă. Și dacă ar fi vrut să meargă
de la început drept spre Neapolis, cred că i-ar fi înspăimîntat pe dușmani și
18 ar fi mîntuit cetatea, fără ca nimeni să se împotrivească. Dar el se temu de
primejdie și nu ținu cîtuși de puțin să tragă la Neapolis, ci pluti spre portul
19 Romei și acolo se străduia să strîngă oșteni. Dar aceștia răpuși de barbari
și avînd încă mare teamă de ei, nu voiau de loc să-l urmeze pe Demetrios împo-
triva lui Tutilus și a goților. De aceea el fu silit să se îndrepte spre Neapolis
20 numai cu cei veniți împreună cu dînsul din Bizanț. Mai era un alt Demetrios
din Kephallenia, marinar de obîrșie și grozav de priceput în treburile și primej-
diile pe mare: el ajunsese vestit pentru această pricepere pe vremea cînd
plutise împreună cu Velisarios spre Libia și Italia. De aceea împăratul îl
21 pusese supraveghetor peste Neapolis. Cînd începură barbarii să împresoare
cetatea, acesta îl batjocorea mereu pe Tutilus, cu multă obraznicie și în ase-
22 menea prilej omul nostru ajunsese că nu-și mai putea stăpîni limba. Sporind
nenorocirile și înrăutățindu-se prea mult starea celor impresurați, în înțe-
legere cu Conon, el se urcă pe ascuns într-o barcă și îndrăzni să se ducă singur

la comandantul Demetrios. Împotriva așteptărilor, scăpă cu viață și, întâlnindu-se cu Demetrios, îl îndemnă din răsuputeri și-l împinse la această faptă. Dar Tutilas aflate tot despre flotă și-și pregătise o mulțime de corăbii iuți și foarte bune : când dușmanii traseră la țarm, nu departe de Neapolis, el se repezi, îi lovi pe neașteptate și-i puse pe toți pe fugă. Pe mulți dintre ei îi ucise și pe cei mai mulți în prinse de vii; fugiră numai câți putuseră de la început să sară în bărcile de pe corăbii, iar printre ei se afla și comandantul Demetrios. Barbarii puseră stăpânire pe toate corăbiile împreună cu încărcătura și cu oamenii de pe ele. Aici îl găsiră și pe Demetrios, supraveghetorul cetății Neapolis. Ei îi tăiară limba și amîndouă mîinile, dar nu-l omorîră, ci-l lăsară așa ciung, să se ducă unde vrea. Aceasta fu pedepsa primită de Demetrios din partea lui Tutilas pentru dezmățul limbii sale.

7

Mai tîrziu trase la țarm în Sicilia, cu toate corăbiile, și Maximinus. Ajungînd în Siracusa, el rămase pe loc, deoarece îi era teamă de război. Afînd acestea, comandanții armatei romane trimiseră la dînsul cu multă grabă și cerură să le vină repede în ajutor, între alții și Conon din Neapolis, care era foarte strîns împresurat de către barbari; căci le lipseau acum toate cele de trebuință. Iar Maximinus, după ce-și irosise tot timpul în această teamă, înspăimîntat de amenințările împăratului și împins de ocara celorlalți, rămase totuși pe loc, însă trimise toată oastea la Neapolis împreună cu Herodianus, Demetrios și Fazas, în vreme ce iarna era încă în toi. Cînd flota romanilor ajunsese aproape de Neapolis, se iscă un vînt puternic și se stîrni furtună cumplită. Fazas pierdu totul, căci valurile nu îngăduiau marinarilor să minuiască vislele și nici să facă altceva, iar din pricina vuietului ridicat de talazuri nu puteau să se audă unii pe alții; ci stăpînea o învălmășeală grozavă și porunca doar puterea vîntului, care îi împinse, fără voia lor, spre țarm, tocmai unde tăbăriseră dușmanii. Barbarii se urcară, după plac, în corăbiile vrăjmașilor și-i măcelăriră sau scufundară, fără ca nimeni să li se împotrivească. Prinseră de vii pe mulți alții, iar între ei pe comandantul Demetrios. Herodianus și Fazas împreună cu cîțiva putură să scape cu fuga, deoarece corăbiile lor nu ajunseseră prea aproape de tabăra dușmanilor. Deci cele în legătură cu flota romanilor s-au întîmplat cam astfel. Tutilas legă un ștreang de gîtul lui Demetrios, îl tîrî lîngă zidul împrejuritor al cetății Neapolis și-i porunci să-i îndemne pe cei impresurați să nu se mai omoare cu nădejdi deșarte, ci să dea cetatea, cît mai repede, pe mîna goților și să scape de atîtea nenorociri. Căci împăratul nu le mai poate trimite alt ajutor, ci împreună cu flota aceasta s-a năruit pentru ei orice vlagă și nădejde. Astfel vorbi Demetrios : tot ce-i porunci Tutilas. Chinuți peste măsură de foame și de alte lipsuri, apoi văzînd suferința lui Demetrios și auzindu-i toate cuvintele, cei impresurați își pierdură orice nădejde și căzură în plînsete și mîhnire adîncă, iar cetatea era plină de învălmășeală cumplită și gemete.

Apoi Tutilas îi chemă pe metereze și le vorbi astfel : „Nu avem nici o pricină și nici o dojană față de voi, bărbaților din Neapolis; ne-am rînduit pentru această impresurare spre a vă putea scăpa de cei mai răi stăpîni și spre a vă mulțumi pentru ceea ce ați făcut în sprijinul nostru în acest război,

12 îndurînd cele mai amare suferințe din partea dușmanilor. Căci dintre toți
 13 italoții s-a întîmplat că numai voi ați arătat cea mai mare bunăvoință față
 14 de goți și ați rămas sub vrăjmași cu multă părere de rău. De aceea, fiind siliți
 15 acum să vă împresurăm împreună cu ei, noi ținem socoteală, firește, de credința
 16 voastră și nu facem împresurarea în dauna neapolitanilor. Deci nu trebuie să
 17 fiți supărați din pricina grozăviilor împresurării și să vă mîniați pe goți;
 18 căci cei care se străduiesc să facă bine prietenilor nu trebuie să-și atragă nici
 19 o vină, chiar dacă sînt siliți să folosească mijloace mai puțin plăcute, atunci
 20 cînd lucrează în sprijinul lor; și să nu vă fie teamă cîtuși de puțin de dușmani
 și să credeți, luîndu-vă după cele trecute, că ei ne vor înfrînge; căci toate
 lucrurile neobișnuite din viață, ivite pe neașteptate, printr-o întîmplare oare-
 care, se irosesc iarăși cu vremea. Sîntem atît de binevoitori față de voi, încît
 îngăduim lui Conon și tuturor oștenilor să meargă unde vor, fără să sufere nici
 o neplăcere, dacă ne dau cetatea și se îndepărtează cît mai repede de aici,
 luîndu-și tot avutul. Iar pentru toate acestea și pentru mîntuirea neapolitani-
 lor nimic nu ne împiedică să ne legăm cu jurămint“. Tutilas vorbi astfel, iar
 neapolitanii și oștenii din preajma lui Conon îl încuviințară cu toții, căci su-
 fereau mult de foame. Totuși păstrară credința față de împărat și așteptară
 să le mai vină un ajutor, hotărîndu-se să dea cetatea după treizeci de zile.
 Dar Tutilas voia să le spulbere orice nădejde în împărat și le dădu un răstimp
 de trei luni spre a-și îndeplini cele făgăduite. El îi încredința cu tărie că nu va
 săvîrși pînă atunci nici o năvală asupra zidului împrejmuitor și nici nu-i
 va încerca într-un alt chip oarecare. Deci acestea fură hotărîte astfel. Dar cei
 împresurați nu așteptară ziua rînduită (căci erau prea tare strîmtorați din
 pricina lipsei celor trebuitoare) și puțin mai tîrziu primiră pe Tutilas și pe
 barbari în cetate. Iarna era pe sfîrșite și se încheia al optulea an al acestui
 război, pe care l-a scris Procopius.

8

1 După ce luă Neapolis, Tutilas arătă omenie față de cei învinși, cum nu
 2 te-ai fi așteptat de la un dușman și de la un barbar. Căci luîndu-i pe romani
 lihnîți de foame, încît își pierduseră toată vloga din trup, și temîndu-se să
 nu se îngreșeze din pricina mîncării prea lacome și, firește, să se îmbolnă-
 3 vească, el se gîndi să facă astfel. Rîndui străji în port și la porți și porunci
 4 să nu iasă nimeni. Iar el însuși împărțea tuturor, cu zgîrcenie prevăzătoare,
 hrană mai puțină decît după poftă, adăugînd în fiecare zi cîte ceva, dar fără
 5 să se bage niciodată de seamă cît se adăuga. După ce-i înzdrăveni în felul
 acesta, le deschise porțile și-l lăsă pe fiecare să meargă unde poftea. Pe Conon
 6 și pe ostașii dimpreună cu dînsul, care nu doreau de loc să rămînă acolo, îi sui în
 corăbii și le porunci să plutească după plac. Iar ei socotiră lucru rușinos
 să se întoarcă în Bizanț și se gîndeau să plutească în grabă spre Roma. Dar
 7 vîntul li se împotriva și n-aveau cum porni de acolo: erau deci deznădăjduiți
 și se temeau ca Tutilas să nu se încreadă în izbîndă, să uite de cele făgăduite
 8 și să le pricinuiască vreo mare nenorocire. Cînd auzi acestea, Tutilas îi adună
 pe toți, îi liniști și îi întări și mai mult în credința făgăduită: îi îndemnă să

²⁰ Era în primăvara anului 543.

prindă inimă și să se amestece fără teamă cu oastea goților, să-și cumpere de acolo cele trebuitoare pentru hrană și să ia tot ce mai au nevoie, ca de la niște prieteni. Și deoarece vîntul sufla încă cu împotrivire și trecuse multă vreme, el le pregăti cai și căruțe, le dăruie hrană de drum și îi îndemnă să pornească îndată spre Roma : trimise împreună cu dîșii cîțiva însoțitori dintre oamenii de vază ai goților. Apoi încercă să facă una cu pămîntul zidul cetății Neapolis, pentru ca să nu-l cuprindă iar romanii și, pornind din loc întărit, să pricinuiască greutăți goților. Căci voia să se măsoare cu ei în luptă, mai degrabă în cîmpie și în loc deschis, decît să se războiască cu meșteșug și șiretlicuri. Dar după ce sfîrmă o bună bucată din el, lăsă cealaltă parte neatinsă.

În acel timp, veni la dînsul un roman oarecare, de neam din Calabria, și învinui pe unul dintre lăncierii săi că-i siluise o copilă fecioară, împotriva voinței ei. Iar el se grăbi să-l pedepsească pentru greșeala făptuită, și mărturisită, și-l aruncă în închisoare. Cei mai cu vază dintre barbari se temură de soarta lui (căci se întîmplase să fie un bărbat vrednic și priceput în treburile războiului) și, adunîndu-se în grabă, merseră în fața lui Tutilas și cerură să-l ierte pentru această vină. El îi ascultă cu îngăduință, fără să se tulbure de loc de cuvintele lor, și le vorbi astfel : „Vă spun aceste cuvinte, tovarăși de arme, nu din prea multă lipsă de omenie și nici din plăcere față de nenorocirile celor de un neam cu mine, ci de teamă să nu li se întîmple goților neplăceri. Știu că marea mulțime a oamenilor schimbă numele lucrurilor în înțelesuri cu totul potrivnice. Căci obișnuiesc să numească omenie călcarea legilor, din care se întîmplă că toate lucrurile bune ies zdrobite și zdruncinate, iar pe cel care vrea să păzească cu strășnicie legile îl numesc stîngaci și din cale afară de ursuz ; și aceasta, pentru ca, înfășurîndu-se în aceste nume, să poată greși cu mai multă îndeminare, lăsîndu-se în voia desfriului și dîndu-și pe față răutatea. Eu vă îndemn să nu schimbați mintuirea voastră pe greșeala unui singur om și nici să nu vă atrageți o parte din această nelegiuire, deoarece n-ați greșit cu nimic. Căci greșeala și împiedicarea de a pedepsi pe cei care greșesc este unul și același lucru, cred eu. Deci doresc să judecați împrejurările de față avînd în minte că acuma trebuie să alegeți între două : sau omul acesta să nu primească pedeapsa pentru ceea ce a greșit sau neamul goților să scape și să iasă biruitor în război. Gîndiți-vă ce mulțime de oșteni aveam noi la începutul acestui război, cît de străluciți prin faimă și prin încercarea lor în primejdii ; bani, să zicem cu un cuvînt, fără număr ; cai și arme, mai mult decît de prisos ; și toate locurile întărite din Italia. Și toate acestea nu par lucruri cu desăvîrșire fără folos pentru cine pășește în război. Dar după ce-am ajuns sub Theudatos, un om făcut mai mult pentru îmbogățire decît pentru luptă dreaptă, prin viață nelegiuită ne-am înstrăinat de milostivirea lui Dumnezeu. Unde a ajuns soarta noastră, de ce fel și de cîți oameni am fost noi înfrînți, asta o știți prea bine. Iar acum Dumnezeu, după ce ne-am ispășit destul păcatele, ne măsoară din nou viața după voința lui și, să grăim pînă la capăt, ne conduce treburile mai bine decît nădăjduiam. Deci nouă, care ne-a fost dat să răpunem dușmani mai presus de puterea noastră, ni se cuvine să păstrăm izbînda mai degrabă prin faptă dreaptă, decît să pășim împotriva și să părem că ne pizmuim pe noi înșine pentru fericirea noastră. Căci nu-i cu putință, nu-i îngăduit celui care face nedreptăți și silincii să se înalțe în lupte, ci soarta războiului se conduce după felul de viață al fiecăruia“. Astfel

- 25 vorbi Tutilas, iar cei mai cu vază dintre goți îi încuviințară spusele și nu-l mai cereau pe lăncier ; ci îl lăsară să facă cum va crede. Iar el, nu după multă vreme, îl ucise ; averea pe care se întâmpla s-o aibă acela o dădu copilei siluite.

9

- 1 În timp ce Tutilas făcea acestea, comandanții armatei romane împreună cu soldații răpeau avuțiile supușilor și nu mai conteneau cu obrăznicile și nelegiuirile ; ci conducătorii, cu iubitele lor, își făceau de cap în cetățui, iar oștenii, din ce în ce mai nesupuși față de comandanți, cădeau în tot felul de fărădelegi. Toți italoții trebuiau să sufere cele mai mari grozăvii din partea
2 ambelor oștiri. Căci ogoarele le erau răvășite de către dușmani, iar toate lucrurile din gospodărie de către oastea împărătească. Și li se mai întâmpla să fie și bătuți fără nici o socoteală și căsăpiți, deoarece sufereau din pricina lipsei
3 celor trebuitoare. Soldații nu-i puteau apăra de loc împotriva nedreptăților săvârșite de dușmani și nici măcar nu se rușinau de ceea ce se petrecea, ci cu răutățile lor făceau ca barbarii să fie mai iubiți decât dinșii. Neștiind ce să
4 mai înceapă în asemenea împrejurări, Constantianus trimise scrisori la împăratul Iustinian și îi arătă fără înconjur că nu mai poate face față războiului cu goții. Iar ceilalți comandanți, ca și cum ar fi votat pentru această părere, arătară în scrisoare deplină înțelegere pentru șovăiala în luptă. Deci treburile italoților se desfășurau astfel.

- 7 Tutilas trimise o scrisoare senatului roman, în care spunea următoarele : „Cei care fac nedreptăți vecinilor, fie din neștiință, fie că li se întâmpla să uite, se cuvine să fie iertați de către cei care le-au suferit, căci însăși pricina greșelii
8 îi spală de cea mai mare parte a păcatului lor. Dacă însă cineva săvârșește nedreptăți dinadins, nu-i mai rămîne puțința să-și apere vreodată faptele, căci e lucru drept ca el să poarte vina nu numai pentru faptă, ci și pentru gîndul
9 de a o înfăptui. Deci, dacă așa stau lucrurile, socotiți în ce chip veți putea voi să vă apărați de faptele săvârșite față de goți. Poate vi s-a întâmplat să scăpați
10 din vedere binefacerile lui Theuderih și ale Amalasunthei ; ori ele s-au șters din mintea voastră din pricina timpului și a uitării ? Dar nu-i nici una din acestea. Căci binefacerile lor nu s-au desfășurat în lucruri mici și nici față de oamenii
11 voștri din timpuri vechi, ci în fapte de cea mai mare însemnătate și față de voi înșivă, de curînd și sub ochii voștri, dragi romani. Dar știți din auzite sau din faptă ce fel de purtare față de supușii lor au avut grecii, cărora le-ați lăsat pe mină treburile goților și italoților ; voi vă arătați foarte primi-
12 tori cu oaspeții, cred ; dar ce fel de oaspeți și de prieteni vi s-a întâmplat să aveți, veți înțelege, dacă vă veți aminti de socotelile lui Alexandru. Nu mai vorbesc de soldați și de comandanții acestora, deoarece v-ați bucurat de bună-
13 voința și mărinimia lor ; căci din pricina acestora au ajuns lucrurile lor la soarta din clipa de față. Și nimeni dintre voi să nu creadă că le aduc aceste muștrări dintr-o ambiție tinerească ; sau ca conducător de barbari ce sînt, arunc vorbele cu prea multă lăudăroșenie. Căci înfringerea lor nu este fapta
14 bărbăției noastre, zic eu ; ci socotesc că ei ispășesc nedreptățile săvârșite față de voi. Și cum să nu pară lucru cu totul de neînțeles că, în vreme ce Dumnezeu
15
16
17

¹³ Despre abuzurile logofătului Alexandru, vezi III 1,32.

îi pedepsește în folosul vostru, voi vă simțiți bine în nerînduiala lor și nu vreți să scăpați de aceste nenorociri? Deci găsiți pentru voi un prilej de dezvinovățire față de goți, iar pentru noi unul de iertare. Și veți găsi, dacă nu veți aștepta sfîrșitul războiului; ci cîtă vreme mai rămîne încă puțină și nebănuită nădejde, alegeți-vă o soartă mai bună și îndreptați ceea ce ați săvîrșit față de noi cum nu trebuia“. Astfel glăsuia scrisoarea. Tutilas o înmînă unor prizonieri, cu poruncă să se ducă la Roma și s-o dea celor din senat. Iar ei făcură întocmai. Dar Ioannes îi opri pe cei care văzuseră această scrisoare să răspundă într-un fel oarecare lui Tutilas. De aceea Tutilas mai scrise multe scrisori, în care se lega prin jurămintele cele mai strașnice și făgăduia în chip lămurit că goții nu vor face niciodată vreun rău romanilor. Ce fel de oameni au dus aceste scrisori în Roma, n-am cum vă spune. Căci toate erau lipite, în dricul nopților, în locurile cele mai arătoase ale cetății; iar cînd se făcea ziua, se vedeau. Comandanții armatei romane avură multă bănuială față de preoții arienilor și-i izgoniră repede pe toți din cetate. Auzind acestea, Tutilas trimise o parte din oaste în Calabria, cu poruncă să încerce a lua cetățuia Dryus. Deoarece cei aflați de pază nu voiau cîtuși de puțin să i se închine, el porunci ca cei trimiși acolo să se așeze pentru împresurare, iar el însuși, cu grosul oștirii, se îndreptă spre ținuturile Romei. Aflînd de acestea, împăratul căzu în încurcătură și se văzu silit să-l trimită pe Velisarios împotriva lui Tutilas, cu toate că perșii îl mai încolțeau încă din toate puterile. Dar iarna era pe sfîrșite și se încheia al nouălea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

10

Astfel Velisarios mergea pentru a doua oară în Italia. Deoarece avea foarte puțini oșteni, căci nu putuse să-i dezlipească pe ai săi de oastea din Media, străbătînd Tracia și dînd bani, strîngea tineri voluntari. Prin voința împăratului se afla cu dînsul Vitalius, comandantul Iliriei, care venise de curînd din Italia, unde-și lăsase întîmplător soldații săi iliri. Amîndoi adunară pînă la patru mii de oameni și ajunseră în Salona, cu gînd să se îndrepte mai întîi spre Ravenna și să pornească războiul de acolo, cum le va fi cu putință. Căci nu erau în stare să meargă în ținuturile Romei, fără știrea dușmanilor (deoarece aflaseră că ei se găseau tăbăriți în Calabria și Campania) și nici nu-i puteau înfrunta într-un fel oarecare, pentru că nu mergeau cu puteri deopotrivă cu dînșii. Între timp cei împresurați în Dryus, lipsiți cu totul de cele trebuitoare, intrară în vorbă cu barbarii asediatori să le dea cetățuia prin bună înțelegere și pentru aceasta hotărîseră, din amîndouă părțile, o zi anumită. Velisarios încarcă în corăbii hrană pentru un an și-i porunci lui Valentinus să plutească spre Dryus, să scoată de acolo cît mai repede străjile de mai înainte, pe care le știa slăbite de boală și de foamete și să pună în locul lor de pază dintre cei care plutiseră împreună cu dînsul; pentru că aceștia, fiind proaspeți și avînd toate cele trebuitoare, vor străjui cetățuia mai ușor și mai temeinic. Întîmplîndu-se vînt prielnic, Valentinus ajunse cu această flotă la Dryus cu patru zile înainte de ziua hotărîită între aceia și, găsind portul fără pază, puse

²² Dryus, azi Otranto.

²³ Era în primăvara anului 544.

8 stăpînire pe dinsul și putu pătrunde în cetățuie fără nici o greutate. Căci goții
 9 aveau încredere în cele hotărîte și nu bănuiau că li se va ivi între timp vreo
 10 împotrivire : ei se lăsaseră cu ușurință de împresurare și se hodineau. Dar cînd
 11 văzură că flota trage pe neașteptate la țarm, se înspăimîntară și părăsiră
 12 împresurarea. Ei se retraseră departe de locul acela, își așezară tabără și
 13 vestiră lui Tutilas toate cîte li se întîmplaseră. Deci în asemenea primejdie
 14 ajunsesse cetățuia Dryus. Cîțiva dintre oamenii lui Valentinus prinseră să pus-
 15 tiască ținuturile de pe acolo și făceau năvăliri, pe neașteptate. Întîlnindu-se din
 16 întîmplare cu dușmanii, pe malul mării, se încăierară, dar fură înfrinți în luptă
 17 cu desăvîrșire și mulți fugiră spre apa mării, unde pieriră o sută și șaptezeci
 18 dintre dînșii, iar ceilalți se întoarseră în cetățuie. Deoarece îi găsise acolo jumă-
 19 tate morți pe cei din vechile străji, Valentinus îi luă cu sine și puse în locul
 20 lor alții proaspeți, cum îi poruncise Velisarios ; și lăsîndu-le hrană pe timp de
 21 un an, el se duse cu cealaltă oaste la Salona. Velisarios porni de acolo cu toată
 22 flota și ajunse la Pola, unde rămase cîțva timp și-și puse oastea în rînduială.
 23 Aflînd că sosise acolo, Tutilas vru să-i cunoască puterea, pe care o adusesse
 cu dînsul, și făcu în felul acesta. Era un oarecare Bonus, nepotul lui Ioannes,
 care se afla în fruntea străjii din Genua. Folosind numele acestuia, scrise
 scrisori lui Velisarios, ca din partea lui, în care îl chema să vină cît mai repede,
 deoarece este în mare primejdie. Alegînd cinci bărbați dintre cei mai bătători
 de seamă, le înmînă scrisorile și le porunci să cerceteze cu grijă puterea lui
 Velisarios, arătînd că au fost trimiși de către Bonus. Velisarios primi cu multă
 bunăvoință, ca de obicei, pe bărbații veniți în fața sa și, după ce citi scrisoarea,
 porunci să-l vestească pe Bonus că va veni nu după multă vreme cu toată
 oștirea. Iar aceia, după ce cercetară toate, precum le poruncise Tutilas, se
 întoarseră în tabăra goților și spuseră că puterea lui Velisarios este prea puțin
 vrednică de luat în seamă.

19 În acest timp Tutilas luă prin trădare cetatea Tiburis, care avea o strajă
 20 de isauri, în felul următor. Împreună cu isaurii păzeau porțile cîțiva dintre
 21 locuitori. Aceștia se certară cu isaurii, care străjuiau împreună cu dînșii, și
 22 fără nici o pricină aduseră în timpul nopții dușmanii, tăbăriți undeva în apro-
 23 piere. După luarea cetății, isaurii se înțeleseră între dînșii și putură scăpa cu
 fuga, aproape cu toții. Dar dintre locuitori, goții nu cruțară pe nici unul, ci-i
 măcelăriră pe toți împreună cu preotul cetății, într-un fel, pe care măcar că-l
 cunosc bine, nu-l voi arăta cîtuși de puțin, spre a nu lăsa amintire pentru
 vremurile viitoare de atîta neomenie. Între ei muri și Catellus, un bărbat
 cu vază printre italioti. Barbarii luară în stăpînire Tiburis, iar romanii nu mai
 puteau aduce cele trebuitoare din Tuscia, pe Tibru ; căci cetatea se găsește
 așezată pe acest rîu, la o sută douăzeci de stadii mai sus de Roma și ajunse
 după aceea un bastion pentru cei care voiau să plutească pe acolo.

11

1 Deci cele în legătură cu Tiburis se petrecură astfel. Velisarios sosi cu
 toată flota în Ravenna și, după ce strînse la un loc pe goții de față și pe sol-
 dații romani, le vorbi în felul acesta : „Nu este pentru întîia oară, bărbaților,

¹⁹ Tiburis (azi Tivoli) era așezat pe Tevero sau Anio, un afluent al Tibrului.

ca luptele vitejești să se destrame în fața răutății. Căci de multă vreme se întâmplă treaba asta cu lucrurile omenești de-a valma, iar răutatea celor ticăloși a putut întrece și zdrobi din temelie multe fapte bune de oameni vrednici. Iar aceasta a pricinuit acum vătămare și în lucrurile împăratului. El dorește atât de mult să îndrepte greșelile, încât pune înfrângerea perșilor mai prejos de aceste fapte și a hotărât să mă trimită la voi spre a îndrepta și lecui ceea ce a fost săvârșit de către comandanți cu stîngăcie, fie față de oștenii săi, fie față de goți. Într-adevăr, a nu greși cu nimic nu-i faptă omenească și nici în firea lucrurilor, dar îndreptarea greșelilor se cuvine pe deplin unui împărat și rămîne în întregime vrednică de cei pe care el îi iubește din toată inima. Căci se va întâmpla că nu numai veți scăpa din nenorociri, ci veți avea repede prilej să simțiți și să vă bucurați de bunăvoința împăratului față de voi. Și ce poate fi mai vrednic decît aceasta pentru om, din toate bogățiile? Și, deoarece pentru aceasta sînt eu în fața voastră, se cuvine ca fiecare dintre voi să caute din toate puterile să desprindă de aici un folos oarecare. Cine dintre voi are întîmplător rude sau prieteni la tiranul Tutilas, să trimită cît mai repede după dîșii, arătîndu-le voința împăratului; deoarece astfel veți avea binefacerile păcii și ale marelui împărat. Căci n-am venit aici să mă războiesc cu cineva și nici nu voi fi vreodată de bunăvoie dușman față de supușii împăratului. Dar dacă unii dintre aceștia nu se vor îngriji să-și aleagă o soartă mai bună pentru dîșii, iar alții vor pași chiar împotriva noastră, vom fi și noi nevoiți, cu multă părere de rău, să-i socotim dușmani". Astfel vorbi Velisarios. Dar nici unul dintre vrăjmași, nici got, nici roman, nu trecu de partea lui. Apoi el trimise în Aemilia pe lăncierul Thorimuth și pe cîțiva dintre însoțitorii săi, împreună cu Vitalius și cu soldații iliri, și le porunci să încerce locurile din părțile acelea. Vitalius ajunse cu această oaste în preajma cetății Bononia și, după ce luă prin bună înțelegere una din cetățile de acolo, se opri în cetatea Bononia. Dar nu mult mai tîrziu, toți ilirii cîți se aflau ca oșteni împreună cu dînsul, pe neașteptate, fără să sufere sau să audă vreo neplăcere, se retraseră de acolo pe ascuns și se întoarseră acasă. Trimițînd soli la împărat, ei se rugară de iertare, zicînd că nu din altă pricină se întorc la vetrele lor în felul acesta, decît că slujesc de multă vreme ca oșteni în Italia, că n-au primit de loc drepturile cuvenite și că statul le-a rămas dator cu mulți bani. Și se mai întîmplase că o oaste a hunilor năvălise în Iliria și le luase ca sclavi copiii și femeile. Auzind acestea și ducînd lipsă de cele trebuitoare în Italia, ei s-au întors acasă. Împăratul s-a supărat la început, dar apoi i-a iertat. Aflînd de plecarea ilirilor, Tutilas trimise oaste în Bononia spre a sprijini pe Vitalius și pe cei dimpreună cu dînsul. Dar Vitalius și Thorimuth îi atraseră pe năvălitori în niște ascunzișuri și pe mulți îi uciseră, iar pe ceilalți îi puseră pe fugă. Nazares, bărbat cu vază de neam iliric și comandant al oștenilor din Iliria, făcu apoi, mai mult decît toți, minuni de vitejie împotriva dușmanilor. Astfel Thorimuth se întoarse la Velisarios în Ravenna.

Atunci Velisarios trimise trei dintre lăncierii săi, pe Thorimuth, Ricilas și Sabinianus, cu o mie de ostași în cetatea Auximum spre a veni în ajutor lui Magnus și romanilor împresurați acolo. Ei ajunseră noaptea în Auximum, fără să fie văzuți de Tutilas și de oastea dușmanilor și se pregăteau să facă năvăliri asupra vrăjmașilor. Aflînd a doua zi pe la amiază că este în apropiere

un pîlc de dușmani, îi ieșiră în întîmpinare, dar hotărîră să trimită mai întîi, cercetași să vadă ce putere au, spre a nu înainta asupra lor fără băgare de seamă. Dar Ricilas, lăncierul lui Velisarios, se întîmplă să fie atunci beat : el nu lăsă pe alții să meargă în cercetare, ci își struni calul și porni în galop el singur. Întîlnind trei goți, în loc pripuros, se opri mai întîi să-i înfrunte, căci era deosebit de viteaz ; dar văzînd că năvălesc mulți spre dînsul, din toate părțile, o luă la fugă. Însă calul îi căzu la pămînt, din pricina gropilor, iar dușmanii scoteau strigăte multe și aruncau toți asupra lui cu sulitele. Auzind acestea, romanii îi săriră repede în ajutor. Dar străpuns de multe lănci, Ricilas muri, iar cei din preajma lui Thorimuth alungară vrăjmașii, îi ridicară trupul și-l aduseră în cetatea Auximum, după ce omul avusese parte de un sfîrșit nevrednic de bărbăția sa. Apoi Sabinianus și Thorimuth se sfătuiră împreună cu Magnus și găsiră că nu-i lucru prielnic pentru dînsii să-și prelungească șederea acolo, socotind că în felul acesta nu vor fi niciodată deopotrivă cu dușmanii în luptă și, mîncînd din hrana celor împresurați, vor grăbi luarea cetățuiei de către vrăjmași. Și hotărînd acestea, ei și cei o mie se pregăteau să se retragă, cu gînd să înceapă noaptea, dar unul dintre oșteni fugi pe ascuns în tabăra dușmanilor și dădu de știre despre ceea ce se făcea. Tutilas alege două mii de bărbați dintre cei mai buni și, după ivirea nopții, începu a străjui drumurile, la treizeci de stadii de Auximum, fără să dea nimănui de bănuît. Cînd văzură că trec dușmanii, pe la miezul nopții, scoaseră săbiile și se puseră pe treabă. Uciseră două sute dintre ei, dar Sabinianus și Thorimuth, împreună cu ceilalți, fiind întuneric, putură să scape nevăzuți și să fugă la Ariminum. Însă goții puseră mîna pe toate animalele de povară, care duceau slujitorii, armele și îmbrăcămintea oștenilor.

Pe țărmul golfului Ionic se află două cetăți mărunte, Pisauros și Fanos, așezate între Auximum și cetatea Ariminum. La începutul războiului Vittigis arseze casele acestora și sfărmasă zidurile pînă la jumătate, pentru ca să nu le ia romanii și să dea de lucru goților. Pe una dintre acestea, anume Pisauros, Velisarios hotărî s-o ocupe, căci i se păru că locul are așezare potrivită pentru păscutul cailor : deci trimise în timpul nopții pe cîțiva dintre oamenii lui de încredere să măsoare pe ascuns, dar cu agerime, lățimea și mărimea fiecărei porți. Făuri porțile, le îmbracă în fier, le așază în niște bărci și le trimise, poruncind oamenilor lui Sabinianus și lui Thorimuth să le potrivească repede în ziduri, iar ei să rămîină înlăuntrul zidului împrejmuitor ; și, aflați la adăpost, să zidească cum vor putea partea de zid care căzuse, punînd pietre, lut și orice altceva. Iar ei făcură întocmai. Aflînd de cele înfăptuite, Tutilas porni asupra lor cu toată oastea ; dar după ce încercă și pierdu acolo un timp oarecare, nefiind în stare s-o ia, se întoarse fără nici o ispravă la tabăra din Auximum. Nici unul dintre romani nu mai ieșea împotriva dușmanilor, ci fiecare rămîinea înlăuntrul zidurilor. Dar Velisarios trimise la Roma pe doi dintre lăncierii săi, persanul Artasires și tracul Barbation, spre a păzi cetatea împreună cu Bessas, care era întîmplător acolo ; dar le porunci să nu năvălească de loc asupra dușmanilor. Simțînd că puterea lui Velisarios nu-i vrednică să le stea împotriva, Tutilas și armata goților hătărîră să înfrunte cetățuile din

³² Pisauros, azi Pesaro.

acele locuri. De aceea ei tăbăriră în Picenum, lângă Firmum și Asculum, și se așezară pentru împresurare. Dar iarna era pe sfârșite și se încheia al zecelea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

12

Neavînd de loc puțința să-i scape pe cei împresurați, Velisarios trimise la Bizanț pe Ioannes, nepotul lui Vitalianus, legîndu-l cu jurămintele cele mai strașnice că-și va da osteneala să se întoarcă cît mai repede, după ce va cere împăratului să le trimită oaste multă, bani grei, apoi arme și cai. Căci soldați erau prea puțini, și nici nu voiau să se bată, zicînd că statul le datorează o mulțime de bani, iar ei sînt lipsiți de toate. Și într-adevăr așa era. El scrisese împăratului și scrisori despre toate acestea, iar scrisul glăsuia astfel : „Am sosit în Italia, prea puternice împărate, cu lipsuri în oameni, cai, arme și bani : lucruri care, dacă nu le are cineva de-ajuns, nu-i nimeni, cred, în stare să ducă vreodată război. Căci după ce am străbătut cu de-amănuntul Tracia și Iliria, am strîns numai prea puțini oșteni, bicisnici, fără arme în mîini și cu totul nepricepuți în lupte ; iar pe cei rămași aici îi vedem nemulțumiți și înfricoșați de dușmani, umiliți în gînduri de faptul că au fost înfrinți de ei în multe rînduri, ca unii care nu numai că au fugit de vrăjmași în nerînduială, ci și-au pierdut și caii și au aruncat la pămînt armele. Iar venituri în bani din Italia e cu neputință să adunăm, deoarece este ocupată din nou de dușmani. De aceea, ajungînd datori față de soldați cu drepturile ce li se cuvin, nu avem de loc puțința să le poruncim, căci datoria ne închide gura. Dar mai aflu și faptul acesta, stăpîne : cei mai mulți dintre oștenii tăi se întîmplă că-s fugiți la dușmani. Dacă trebuia numai să-l trimiți pe Velisarios singur în Italia, ai pregătit foarte bine treburile războiului, căci iată-mă acum în mijlocul italiților ; dar dacă vrei să-i înfrîngi pe dușmani în luptă, trebuie să ne pui la îndemînă și celelalte ; căci nu poate fi cineva conducător de oști, cred eu, dacă n-are în sprijin mijloacele trebuitoare. Deci se cuvine să-mi trimiți înainte de toate lăncierii și scutierii mei, precum și o mare mulțime de huni și de alți barbari, cărora trebuie să li se dea și bani, acum”.

Astfel scrisese Velisarios. Dar Ioannes petrecu multă vreme în Bizanț și nu făcu nimic din lucrurile pentru care venise, ci se căsătorii cu copila lui Germanus, nepoata împăratului. În acest timp Tutilas luă prin bună înțelegere Firmum și Asculum și, sosind în ținuturile tuscilor, împresură Spolegium și Asisis. La Spolegium era comandant al gărzii Herodian, iar la Asisis Sisifrid, got de neam, dar cu multă tragere de inimă pentru romani și pentru treburile împăratului. Herodian intră în vorbă cu dușmanii să stea liniștiți treizeci de zile, iar după aceea, dacă nu le vine nici un ajutor, să predea cetatea și pe sine însuși, împreună cu oștenii și cu goții care locuiesc într-însa. Ca ostatec pentru această înțelegere își dădu propriul său copil. Sosind clipa hotărîtă și, deoarece nu le venise romanilor oaste de nicăieri, Herodian, împreună cu cei care se aflau acolo de strajă, dădură în mîini lui Tutilas și goților, potrivit înțelegerii, cetatea Spolegium și pe ei înșiși. Se zice că Herodian s-a predat împreună cu cetatea Spolegium din ură față de Velisarios, deoarece acesta îl amenința

³⁹ Era în primăvara anului 545.

17 să-i ceară socoteală pentru cutezanța sa. Deci cele în legătură cu Spoletium
 18 s-au desfășurat în felul acesta. Săvârșind năvăliri împreună cu însoțitorii săi,
 19 Sisifrid pierdu mulți oameni și muri el însuși. În aceste împrejurări, cei din
 20 Asisis erau în încurcătură și dădură repede cetatea pe mîna dușmanilor.
 Tutilas trimise îndată și la Cyprianus, cerîndu-i să predea Perusia : îl amenința
 cu strășnicie, dacă va respinge ; iar dacă va îndeplini toate acestea, vestea
 că-l va dăruia cu bani mulți. Deoarece nu izbutise nimic cu Cyprianus, l-a
 înduplecat cu bani pe unul din lăncierii lui, anume Ulifos, să-l ucidă prin
 vicleșug. Într-adevăr, aflîndu-se din întîmplare numai cu Cyprianus, Ulifos
 îl ucise și fugi în grabă la Tutilas. Totuși oștenii lui Cyprianus păstrară ce-
 tatea pentru împărat, și de aceea goții hotărîră să plece de acolo.

13

1 Apoi Tutilas merse asupra Romei și, după ce ajunse aproape, se așeză
 pentru împresurare. Însă țăranilor nu le pricinui nici o neplăcere, în toată
 Italia, ci le porunci să lucreze mai departe pămîntul, în liniște, după obicei,
 2 plătindu-i lui tributurile pe care obișnuiau să le plătească mai înainte sta-
 tului sau proprietarilor. Cîțiva se apropiară prea tare de zidul împrejmuitor
 al Romei, iar Artasires și Barbation, luînd cu ei mai mulți însoțitori, dar fără
 să aibă cîtuși de puțin încuviințarea lui Bessas, dădură iureș asupra lor :
 3 și pe mulți îi uciseră repede, iar pe ceilalți îi puseră pe fugă. Dar urmărindu-i,
 4 se avîntară prea mult și căzură în ascunzătorile dușmanilor. Aici îi pierdură
 pe cei mai mulți oșteni, iar ei înșiși abia scăpară cu fuga, numai cu cîțiva ;
 iar după aceea nu mai cutezau să-i urmărească pe vrăjmași, măcar că aceia
 5 îi necăjeau. De aceea romanii sufereau de foame cumplită, deoarece nu puteau
 să-și aducă cele trebuitoare de pe ogoare și erau zăvorîți dinspre mare. Căci
 6 după luarea cetății Neapolis, goții puseră acolo un stol de corăbii ușoare și
 multe și păzeau cu strășnicie trecerea prin insulele eolice și prin celelalte ostroa-
 7 ve din părțile acelea, așa încît toate corăbiile pornite din Sicilia, care pluteau
 spre portul Roma, căzură împreună cu oamenii de pe ele în mîinile vrăjmași-
 8 lor. Tutilas trimise oaste în Aemilia, poruncindu-i să cuprindă cetatea Pla-
 9 centia, cu sila sau prin bună înțelegere. Aceasta este cea mai de seamă din
 țara Aemilia și are o cetățuie puternică. Este așezată pe riul Eridan și mai
 10 rămăsese doar singura supusă romanilor, din ținuturile acelea. Cînd oastea
 aceasta ajunse aproape de Placentia, trimise vorbă străjilor de acolo să dea
 11 lui Tutilas și goților, prin bună înțelegere, cetatea. Dar nu-i merse de loc ;
 și, după ce tăbăriră acolo, se așezară pentru împresurare, știind că cei din
 cetate duc lipsă de cele trebuitoare.

12 Comandanții oștirii împărătești din Roma ajunseră atunci să-l bănu-
 iască de trădare pe Cethegus, patrician și fruntaș al senatului roman ; de aceea
 el se retrase la Centumcellae. Temîndu-se de soarta Romei și a tuturor lucruri-
 13 lor, pentru că era, de altfel, cu neputință să le apere din Ravenna, cu o oaste
 mică, Velisarios hotărî să se mute de acolo și să pună stăpînire pe locurile din
 14 preajma Romei, spre a fi mai aproape și a-i putea ajuta pe cei care erau acolo
 în suferință. Și se căia că a venit de la început în Ravenna : făcuse aceasta

¹² Centumcellae (azi Centocelle), pe țărmul mării, la nord de Roma.

mai înainte, înduplecat de Vitalius, dar nu spre binele treburilor împărătești, deoarece se închisese acolo și dăduse prilej dușmanilor să-și desfășoare avântul războinic în voie. Mi se păru și mie că Velisarios alesese partea proastă, fie pentru că trebuia ca romanii să ajungă atunci într-o stare grea, fie că el pusese la cale lucruri mai bune, dar îi stătuse dumnezeu împotriva, cu gând să-l ajute pe Tutilas și pe goți, și de aceea cele mai bune planuri ale lui Velisarios se îndrumară pe o cale cu totul potrivnică. Căci celor care le adie prielnic vântul soartei, chiar când pun la cale gândurile cele mai rele, nu întâmpină nici o nenorocire, deoarece acestea sînt conduse spre izbîndă deplină de către o ființă mai presus de fire; dar omului fără noroc îi lipsește, cred, cu desăvîrșire gîndul limpede, căci fatalitatea suferinței îi fură mintea și dreapta judecată. Chiar dacă pune la cale cîteodată ceva din ceea ce trebuie, soarta îi bate repede împotriva și îi prefăce gîndul bun în cea mai nefericită înfrîngere. Dar dacă acestea stau așa sau altfel, n-aș putea să spun. Velisarios îl lăsa de strajă în Ravenna pe Iustinus împreună cu cîțiva, iar el însuși porni de acolo spre Epidamn, peste Dalmația și ținuturile din părțile acelea, unde se opri și așteptă în liniște oastea din Bizanț. Scrise împăratului scrisori și îi vesti împrejurările în care se afla. Acesta îi trimise, nu mult după aceea, pe Ioannes, nepotul lui Vitalianus, pe Isac armeanul, feciorul lui Aratios, și pe fratele lui Narses, cu o oaste de barbari și de oșteni romani. Ei sosiră în Epidamn și se uniră cu Velisarios. Mai trimise și pe Narses scopitul la conducătorii erulilor să-i înduplece pe mulți dintre dînșii să pornească cu oaste spre Italia. Îl urmau mulți dintre eruli, conduși între alții de Filimuth, și se îndreptară împreună cu dînsul spre ținuturile Traciei, căci voiau să ierneze acolo și să se înfățișeze lui Velisarios o dată cu primăvara. Împreună cu ei se afla și Ioannes, poreclit „Mîncăul”; și li s-a întîmplat în această cale, dintr-o împrejurare oarecare, să facă pe neașteptate mult bine romanilor. Căci nu de mult o mare mulțime de barbari sclavini trecuseră întîmplător rîul Istru, pustiiseră ținuturile de pe acolo și luaseră ca sclavi o sumedenie de romani. Erulii se încăierară fără veste cu acești sclavini și îi înfrînseră, împotriva așteptării, deși aceia îi întreceau cu mult la număr: îi uciseră și-i sloboziră pe cei prinși să se întoarcă cu toții la vetrele lor. Narses dădu atunci și peste unul care luase numele lui Chilbudios, un bărbat cu vază și fost pe vremuri conducător al armatei romanilor. Dar îi fu ușor lui Narses să descopere înșelăciunea. Voi lămuri îndată cum se înfățișau lucrurile.

14

Chilbudios era unul dintre curtenii împăratului Iustinian, foarte vrednic în războaie și atît de mîndru față de bani, încît pentru dînsul avuția cea mai de preț din toată chiverniseala lui era faptul că nu avea nimic. Pe acest Chilbudios, împăratul, în al patrulea an al domniei sale, îl numise comandant militar al Traciei și-l pusese de strajă la rîul Istru, poruncindu-i să vegheze ca barbarii de acolo să nu mai treacă fluviul: pentru că îl trecuseră de multe ori pînă atunci hunii, anții și sclavinii și pricinuiseră romanilor pagube de nesuferit. Chilbudios ajunsese atît de temut de barbari, încît timp de trei ani cît s-a ostenit în această cinste, nimeni n-a putut trece Istrul împotriva romanilor, ci de multe ori treceau romanii pe țarmul dimpotrivă, cu Chilbudios,

și îi ucideau sau îi luau sclavi pe barbarii de acolo. Trei ani mai târziu Chilbudios trecu râul, ca de obicei, cu oaste puțină, iar sclavinii îl întâmpinară cu toată mulțimea. Îscîndu-se o luptă înverșunată, căzură mulți dintre romani, între care și Chilbudios, conducătorul oștirii. Și după aceea râul putu fi trecut oricînd de către barbari, după voie, iar bogățiile romanilor ajunseră pentru ei lesne de atins : toată împărăția romanilor nu fu în stare să tragă în cumpănă, în această împrejurare, cît vrednicia unui singur bărbat.

Mai târziu, anții și sclavinii ajunseră la neînțelegeri între dînșii și se încăierară, dar li se întîmplă anților să fie învinși de către vrăjmași. În această luptă un sclavin luă prizonier un tînăr dușman, cu numele Chilbudios, și-l duse cu sine acasă. Cu timpul acest Chilbudios ajunse cu multă tragerede inimă față de stăpînul său și întreprinzător împotriva dușmanilor. Își punea de multe ori viața în primejdie pentru stăpînul său și se învrednicea în chip deosebit : de aceea putu să-și facă nume mare. În acest timp anții năvăliră în ținuturile Traciei : ei prădau și luau sclavi pe mulți dintre romanii de acolo. Îi răpeau și-i duceau la vetrele lor părintești. Întîmplarea făcu ca unul dintre cei prinși să dea peste un stăpîn omenos și blînd. Dar el însuși era peste măsură de viclean și în stare să înșele pe cei care aveau de a face cu dînsul. Vrînd să se întoarcă în țara romanilor și neavînd cum, se gîndi la următoarele. Se înfățișă înaintea stăpînului său și începu să-l laude pentru omenia lui, spunîndu-i că pentru aceasta va avea mult bine de la dumnezeu și nici el însuși nu va rămînea nerecunoscător față de un stăpîn atît de omenos ; dimpotrivă, dacă vrea să-i asculte sfatul cît se poate de priincios, îl va pune în scurtă vreme în stăpînirea unor averi mari. Căci în neamul sclavinilor se află ca sclav Chilbudios, fostul comandant al romanilor, dar nici unul dintre barbari nu știe cine este acesta. Deci dacă se prinde să plătească prețul răscumpărării pentru Chilbudios și să-l ducă în țara romanilor, fără îndoială că va dobîndi pentru aceasta o faimă strălucită și multă avere din partea împăratului. Cuvintele romanului îl înduplecară îndată pe stăpîn, care merse împreună cu dînsul la sclavini. Căci barbarii aceștia încheiaseră acum pace între ei și se întîlneau fără teamă. Așadar, dădură o sumă mare de bani stăpînului lui Chilbudios și îl răscumpărară pe bărbat, apoi porniră îndată împreună. După ce ajunseră la căminurile lor, răscumpărătorul îl întrebă pe om, dacă este Chilbudios, comandantul armatei romane. Acesta îi povesti totul cu de-amănuntul și fără înconjur și-i spuse adevărul : că și el este de neam ant, dar luptînd împreună cu ai săi împotriva sclavinilor, care pe atunci le erau dușmani, a fost prins de către unul dintre aceștia ; iar de acum înainte, o dată ce a ajuns la căminurile părintești, după lege, va fi și el slobod. Cel care plătise banii pentru dînsul rămase încremenit și se umplu de necaz, văzîndu-și spulberată o nădejde fără margini. Dar romanul căuta să-l mîngîie și să înlătore adevărul, spre a nu fi împiedicat să se întoarcă acasă și spunea cu tărie că bărbatul acesta este Chilbudios ; dar se teme, fiind în mijlocul barbarilor, și nu vrea să dea pe față totul așa repede ; însă cînd va ajunge pe pămîntul romanilor, nu numai că nu va ascunde adevărul, ci se va mîndri, firește, cu numele acesta. Toate acestea fură săvîrșite la început în taină, fără știrea celorlalți barbari.

Dar cînd vestea se răspîndi și ajunse la urechile tuturor, se adunară aproape toți anții, deoarece socoteau că este o treabă a obștii întregi ; ei credeau că vor avea un mare folos din faptul că au ajuns stăpîni pe Chilbudios,

comandantul armatei romane. Căci aceste neamuri, sclavinii și anții, nu sînt conduse de un singur bărbat, ci trăiesc din vechime în rînduială democratică și de aceea treburile lor, atît cele prielnice cît și cele neprielnice, sînt totdeauna dezbătute de către obște. La fel, le sînt asemenea acestor neamuri barbare și toate celelalte obiceiuri, încă din vechime. Ei cred că este un singur dumnezeu, făuritorul fulgerului și singurul stăpîn al tuturor lucrurilor, și îi jertfesc boi și alte animale de tot felul. Ei nu știu ce-i aceea soartă nemiloasă și, de altfel, nici nu mărturisesc că ea ar avea vreo înrîurire asupra oamenilor. Iar cînd li se apropie moartea — fie că se îmbolnăvesc, fie că pornesc la război —, făgăduiesc lui dumnezeu că, dacă vor scăpa cu viață, îi vor aduce o jertfă; iar după ce scapă, îi jertfesc ceea ce au făgăduit și își închipuie că și-au răscumpărat viața cu prețul acestei jertfe. Ei mai cinstesc rîuri, nimfe și alte zeități și jertfesc tuturor acestora, iar cu prilejul jertfelor fac prorociri. Locuiesc în colibe jalnice, răzlețiți mult unii de alții, și mereu se mută dintr-un loc în altul. Cînd pornesc la luptă, cei mai mulți merg pe jos împotriva dușmanilor; poartă în mîini scuturi mici și lănci, dar nu-și pun niciodată platoșă. Unii n-au nici cămașă, nici manta, ci îmbracă numai niște pantaloni pînă la părțile rușinoase și pornesc astfel la luptă împotriva dușmanilor. Amîndouă neamurile au o singură limbă, cu totul barbară. Nici la înfățișare nu se deosebesc cu ceva între dinșii. Toți sînt înalți și foarte voinici. Culoarea pielii nu e prea albă, cea a părului nu e prea blondă și nici nu bate cu totul în negru, ci sînt toți roșcovani. Duc o viață aspră și neîngrijită, la fel ca masageții, și sînt mereu plini de murdărie, ca și aceia. Dar nu-s răutăcioși, nici vicleni și în simplitatea lor păstrează felul de a fi al hunilor. Pînă și numele sclavinilor și anților era același, în trecut. Într-adevăr, și unii și alții se numeau altădată spori, poate pentru faptul că locuiesc sporadici, în corturi împrăstiate. De aceea au și mult pămînt, căci cea mai mare parte a țărmlui de dincolo al Istrului este locuită de dinșii. Deci cele cu privire la neamul acesta se înfățișează cam astfel.

Anții se adunară atunci, cum am zis, și-l siliră pe bărbatul acela să spună că el ar fi Chilbudios, comandantul armatei romane. Și-l amenințau cu pedeapsă, dacă va zice că nu. În vreme ce se petreceau acestea acolo, împăratul Iustinian trimise soli la acești barbari cu rugămintea să se așeze

²⁹ „Locuiesc sporadici” (σποράδην). Explicația lui Procopius este pur etimologică, adică numai o simplă apropiere a termenului Σπόροι de adverbul grecesc σποράδην „sporadic”. Învățații moderni au încercat diverse interpretări: Dobrovsky (1782) a identificat pe Σπόροι cu *Sorbi*, *Srbi*, iar K. Zeus (1837) cu *Spali* din textul lui Iordanes (*Get.* 4). L. Niederle a băgat de seamă că Σπόροι apare și în textul lui Pseudo-Callisthenes și nu-i altceva decît o transcriere greșită pentru Βόσποροι, numele neamurilor din preajma Bosporului cimerian. Povestirea lui Pseudo-Callisthenes nu este o lucrare originală, ci o compilație luată din alte manuscrise, în care Βόσποροι, Βοσπόροι: a fost transcris în mod greșit în forma Σπόροι. Procopius a găsit, probabil, acest nume în izvoarele sale și a făcut apoi o apropiere de adverbul σποράδην. În felul acesta, conchide L. Niederle, cuvîntul n-ar avea o legătură directă cu slavii, ci ar reprezenta doar o încercare tardivă de a identifica pe slavi cu populațiile din preajma Bosporului cimerian. L. NIEDERLE, *Über die Σπόροι: des Prokopios*, în: *Byzantinische Zeitschrift* XXIII (1901), p. 130—133; G. VERNADSKIJ, *The Spali of Jordanis and the Spori of Procopius*, în: *Byzantion* XIII (1938), p. 263—266.

³² Cetatea Turris se afla, probabil, la Turnu Măgurele. TUDOR, *Oltenia romană*, ed. II, București, 1958, p. 253 și 367; E. FRANCES, *Византийское государство и левобережье Дуная в VI в.*, în: *Византийский временник* XX, 1961, p. 14—22.

33 cu toții într-o cetate veche, cu numele Turris, care se află dincolo de Istru
 și fusese zidită pe vremuri de împăratul roman Traian, dar rămăsese părăsită
 de mult timp, fiind pustiită de către barbarii de acolo. Iustinian făgăduia
 să le dăruiască această cetate, împreună cu pământul din jurul ei, deoarece
 aparținea romanilor încă de la început; și să facă tot ce-i va sta în putință
 ca să-i adune laolaltă și să le mai dea și o mare sumă de bani, numai să-i
 34 fie de acum înainte aliați și să-i împiedice pentru totdeauna pe huni de a mai
 cotropi împărăția romană. Când auziră acestea, barbarii se învoiră și făgăduiră
 că vor face totul, numai să-l pună din nou pe Chilbudios comandant peste
 armata romană și să-l lase să locuiască în mijlocul lor, zicând că acela este
 35 Chilbudios, pe care îl voiau ei. Ademenit de aceste nădejdi, omul nostru ținea
 acuma și el să fie Chilbudios, comandantul armatei romane; și zicea că el
 este acela. Pe temeiul acestor spuse, fu trimis la Bizanț, dar pe urmă se
 36 întâlni cu Narses. Acesta intră în vorbă cu dînsul și văzu că omul minte
 (deși vorbea latinește și deprinsese multe din apucăturile lui Chilbudios,
 37 pe care era în stare să le imite). Narses îl puse la închisoare și-l sili să
 mărturisească totul: după aceea îl luă cu sine la Bizanț. Dar mă întorc
 de unde m-am abătut.

15

1 Deci împăratul făcu cele ce le-am arătat. În acest timp Velisarios trimise
 în portul Romei pe Valentinus și pe unul dintre lăncierii săi, anume Focas,
 deosebit de vrednic în ale războiului, împreună cu o armată, spre a păzi
 cetățuia din Portus împreună cu straja de acolo, condusă de Innocentius și,
 2 cînd le va fi cu putință, spre a face năvăliri și hărțui tabăra dușmanilor.
 Cei din preajma lui Valentinus și Focas trimiseră pe ascuns la Roma și-i
 dădură de veste lui Bessas că se gîndesc să înfrunte repede și pe neașteptate
 întăritura vrăjmașilor; și că deci va trebui ca și dînsul să aleagă pe cei mai
 buni dintre oștenii din Roma și să alerge repede în ajutor, cînd va simți
 năvala, spre a putea săvîrși împreună ceva de seamă împotriva barbarilor.
 3 Dar lui Bessas nu-i plăcu de loc acest lucru, cu toate că avea cu dînsul
 pînă la trei mii de oșteni. De aceea Valentinus și Focas năvăliră pe neașteptate
 cu cinci sute asupra taberei dușmanilor și uciseră pe cîțiva, iar cei impresurați
 4 simțiră îndată învîlmășeala. Dar nu ieșea nici unul din cetate, și ei se retraseră
 5 îndată în port fără să sufere de loc pierderi. Apoi trimiseră din nou la Bessas
 și-l învinuiră că șovăiește, cînd nu trebuie: îi spuseră că puțin mai tîrziu
 vor da din nou năvală asupra dușmanilor și-l îndemneau să se arunce și el,
 6 la timpul potrivit, asupra barbarilor, cu toată puterea. Dar acela nu voi
 cîtuși de puțin să iasă împotriva vrăjmașilor și să înfrunte primejdia. Cei
 din preajma lui Valentinus și Focas se gîndeau să înfrunte dușmanii cu mai
 7 multă oaste și se pregăteau. Dar un oștean de sub conducerea lui Innocentius
 fugi de bunăvoie la Tutilas și-i dădu de veste că a doua zi va avea loc
 8 o năvală asupra lor, dinspre Portus. Acesta puse de pîndă, în locuri potrivite
 pentru așa ceva, bărbați luptători spre a-i atrage în ascunzișuri. A doua zi,
 Valentinus și Focas împreună cu însoțitorii lor căzură în cursă și pierdură
 pe cei mai mulți, iar ei înșiși pieriră. Cîțiva abia scăpară cu fuga și se retra-
 seră în Portus.

Atunci Vigilus, episcopul Romei, care se afla în Sicilia, trimise foarte multe corăbii încărcate cu grâne, socotind că într-un chip oarecare cei trimiși vor putea duce încărcătura în Roma. Deci corăbiile acestea pluteau spre portul Romei, însă dușmanii auziră, ajunseră în port cu puțin mai înainte și se ascunseră după ziduri, spre a pune stăpânire pe ele, fără nici o greutate, îndată ce vor trage acolo la țarm. Văzînd aceasta, cei care stăteau de strajă în Portus se urcară cu toții pe metereze, își fluturau hainele și voiau să le facă semne celor de pe corăbii să nu se apropie, ci să se îndrepte în altă parte, ori unde s-ar întîmpla. Dar aceia nu înțelegeau ce făceau, ci credeau că romanii din Portus se bucură și îi cheamă în port : deci avînd adiere prielnică, ajunseră repede pînă înlăuntrul portului. În corăbii se aflau mulți romani, precum și un episcop cu numele Valentinus. Barbarii ieșiră din ascunzișuri și puseră stăpânire pe toate corăbiile, fără nici o împotrivire. Îl prinseră viu pe episcop și-l trimiseră la Tutilas, iar pe toți ceilalți îi uciseră, apoi traseră după ei corăbiile împreună cu încărcătura. Tutilas îl iscodi pe acest episcop cît pofti, dar îi aduse învinuirea că nu spune de loc adevărul și îi tăie amîndouă mîinile. Deci acestea s-au petrecut astfel. Iarna era pe sfîrșite și se încheia al unsprezecelea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

16

Vigilius, episcopul Romei, chemat de împărat, se duse din Sicilia la Bizanț, căci se întîmplase că din pricina aceasta petrecuse el o bună bucată de vreme în Sicilia. Tot în acest timp romanii împresurați în Placentia, lipsiți cu desăvîrșire de toate cele trebuitoare și siliți de foame, trecură la hrană neîngăduită și se mîncău unii pe alții : de aceea se dădură pe mîna goților, de bunăvoie, împreună cu Placentia. Deci acestea se petrecură astfel ; iar Roma, împresurată de Tutilas, era și ea lipsită de toate cele trebuitoare. Printre preoții din Roma se afla unul cu numele Pelagius, diacon de cin, care petrecuse multă vreme în Bizanț și ajunsese foarte bun prieten cu împăratul Iustinian ; el sosise din întîmplare la Roma puțin mai înainte și avea mulți bani. Și în această împresurare, împărțind el celor lipsiți de mijloace cea mai mare parte a banilor, deoarece era cunoscut și mai înainte tuturor italoților, își atrase, se înțelege, o faimă tot mai mare pentru omenia sa. Fiindcă sufereau grozav de foame, romanii îl trimiseră pe acest Pelagius să se ducă la Tutilas și să le mijlocească o încetare a luptelor pentru cîteva zile, cu înțelegerea că, dacă nu le vine între timp un ajutor din Bizanț, să se dea pe mîna goților, de bunăvoie, împreună cu cetatea. Deci cu această solie se duse Pelagius la Tutilas. La sosire, Tutilas îl întîmpină cu sfială și cu multă bunăvoință și grăi mai întîi astfel : „Ca să vorbim îndeobște, toți barbarii au obicei să se poarte bine cu solii, iar eu, de altfel, m-am străduit întotdeauna să cinstesc pe cei care se înalță cu ceva în vrednicie, cum ești tu. Cred că cinstea sau hula față de un sol nu se măsoară după zîmbetul de pe față sau după întorsura vorbelor primite, ci după cum spui adevărul sau folosești față de el cuvinte mincinoase. Căci acelaia i se întîmplă

¹⁶ Era în primăvara anului 546.

să fie cu deosebire bine primit, căruia i se spune pe față și fără înconjur adevărul și e lăsat să plece; iar dintre toți, hula cea mai mare o are solul, care se întoarce acasă, după ce ascultă cuvinte viclene și fățarnice. Deci, scumpe Pelagius, dintre toate celelalte, orice-mi vei cere, nu te vei întoarce de la noi cu mâna goală, în afară de trei lucruri, pe care ar fi mai bine să le treci sub tăcere, spre a nu te face vinovat tu însuși că nu dobândești nimic din cele pentru care ai venit, și să nu arunci pentru ele vina asupra noastră. Căci faptul că nu izbutim nimic se ivește de cele mai multe ori din pricină că cerem lucruri nepotrivite cu împrejurările în care ne aflăm. Zic, să nu-mi vorbești nici de vreunul dintre sicilienii, nici de zidul împrejmuitor al Romei și nici de sclavii fugiți la noi; căci nu-i cu putință ca goții să ierte pe vreunul dintre sicilienii, sau să lase în picioare acest zid, sau ca sclavii, care oștesc împreună cu noi, să slujească stăpînilor de altădată. Spre a nu părea că cerem acestea din judecată fără temei, îți voi spune îndată pricinile și-ți voi îndepărta bănuiala. Insula era fericită din vechime prin veniturile ei în bani și prin belșugul de roade de tot felul care cresc acolo, încît ele ajungeau nu numai locuitorilor dintr-însa, ci și vouă romanilor, care vă aduceați și aveați de acolo, în fiecare an, destulă dobîndă de merinde. De aceea, la început, romanii îl rugară pe Theuderih să nu pună acolo o strajă de mulți goți, spre a nu le fi cu nimic piedică pentru libertatea și orice altă fericire a lor. Astfel stăteau lucrurile, cînd a plutit spre Sicilia oastea dușmanilor, care nu era vrednică să se măsoare cu noi nici prin mulțimea bărbaților și nici prin nimic altceva; iar sicilienii, văzînd flota, n-au dat de știre despre acestea goților, nu s-au închis în întărituri, n-au luat nici o altă măsură să se apere de vrăjmași, ci i-au întîmpinat cu toată bunăvoința și au primit oastea dușmanilor cu brațele deschise, prin porțile cetății; întocmai, cred, ca cei mai lipsiți de credință dintre sclavi, care așteaptă de multă vreme clipa potrivită pentru a scăpa din mâna unor proprietari spre a-și găsi alți stăpîni, proaspeți și necunoscuți. Și pornind de acolo, ca dintr-o cetățuie, dușmanii ocupară fără greutate restul Italiei și luară Roma aceasta, aducîndu-și din Sicilia atît de mult grîu, încît le ajunse pe timp de un an tuturor romanilor împresurați. Deci acestea sînt faptele sicilienilor, pentru care nu-i cu putință o iertare din partea goților, căci greutatea păcatelor înlătură orice milă din partea celor nedreptățiți. După ce s-au închis înăuntrul acestor ziduri, dușmanii n-au îndrăznit niciodată să coboare în cîmpie și să se măsoare cu noi în luptă, ci i-au îndepărtat mereu și în fiecare zi pe goți cu șiretlicuri și înșelăciuni și-au ajuns pe neașteptate stăpînii drepturilor noastre. Trebuie să luăm măsuri să nu mai pățim de-acum înainte asemenea rușine; căci cei înșelați o dată din neștiință, dacă și a doua oară cad în aceleași greutăți, fără să vadă nenorocirea ce li se întîmplă din această încercare, nu-s socotiți că sufăr din pricina împotrivirii soartei, ci, mai degrabă, că au căzut, deoarece n-au avut destulă minte. Va putea adăuga cineva, că și dărîmarea zidului împrejmuitor al Romei va fi de folos îndeosebi pentru voi, mai mult decît pentru toți; căci nici una din cele două părți de acum înainte, după ce-au fost zăvorâte de la toate cele de trebuință, nu va mai fi împresurată de năvălitori, ci fiecare dintre ele va înfrunța primejdia în luptă, împotriva celeilalte; și veți ajunge răsplata învingătorilor fără a vă primejdui pe voi înșivă. Iar despre sclavii, care au trecut la noi, vom spune

numai că, dacă am vrea să vă dăm acum în mână pe cei uniți cu noi în luptă împotriva vrăjmașilor și ar avea din partea noastră făgăduința de a nu fi dați niciodată vechilor stăpîni, nu vom găsi crezare în cuvîntul nostru nici măcar la voi. Căci nu-i cu putință, nu-i de gîndit că cel care calcă cuvîntul față de cei mai de plîns dintre oameni să se arate credincios în îndatoririle sale față de oricare altul; ci cu oricine începe a sta de vorbă, îi place totdeauna să se înconjoare de necredință, ca de o trăsătură vădită a firii sale".

Astfel grăi Tutilas, iar Pelagius îi răspunse în felul acesta : „După ce ai zis, prea mărite, că slăvești mai presus de toate numele soției și pe mine, ne-ai înfruntat apoi cu destulă necinste. Căci pe un prieten și pe un sol îl hulește, cred eu, nu acela care îl pălmuiește sau îl batjocorește în alt chip, ci acela care este hotărît să-l lase să plece fără nici o ispravă pe cel venit la dînsul. Căci oamenii obișnuiesc să meargă în solie nu spre a dobîndi o cînstire din partea celor care-i primesc, ci spre a se întoarce la cei care i-au trimis cu oarecare bună înfăptuire. Căci e mai bine să fie rușinați, dar să săvîrșească ceva din cele pentru care au venit, decît să asculte cuvinte foarte plăcute, dar să se întoarcă înșelați în nădejdlile lor. Deci nu știu dacă trebuie să-ți cer ceva din cele despre care tu însuși mi-ai vorbit. Căci de ce să-l mai necăjești pe unul care respinge înțelegerea înainte de a asculta apărarea? Încă nu voi trece sub tăcere un lucru : tu vădești cită omenie ai de gînd să arăți față de romani, care au ridicat armele împotriva ta, cînd mocnești de ură nespusă față de sicilienii, care nu te-au înfruntat niciodată cu nimic. Dar eu voi înceta orice rugămintă pe lîngă tine și-mi voi îndrepta solia spre dumnezeu; el are obicei că pedepsește cu mînia sa pe cei care rămîn prea mîndri în fața rugămintîlor".

17

După ce vorbi astfel, Pelagius se îndepărtă. Dar văzîndu-l întors fără nici o ispravă, romanii ajunseră în mare încurcătură. Foametea sporea mereu, în fiecare zi, și le pricinuia greutăți de nesuferit. Însă oștenii nu erau lipsiți de cele trebuitoare și se apărau încă. De aceea romanii se adunară la un loc și se duseră în fața comandanților armatei împărătești, la Bessas și Conon; lăcrămînd și cu gemete multe, ei grăiră în felul acesta : „Atît de grozavă este soarta în care ne vedem în clipa de față, o comandanților, încît dacă săvîrșim ceva neîngăduit față de voi, nu putem avea o vină pentru această greșală. Căci suferința peste măsură își are apărare în ea însăși. Și nefiind acum în stare să ne apărăm cu fapta, am venit în fața voastră să vă arătăm nenorocirea prin vorbe și lacrimi. Ascultați-ne cu îngăduință, spre a nu fi cutremurați de cutezanța cuvintelor, ci spre a măsura toate acestea cu asprimea suferinței noastre. Căci cel silit să-și piardă nădejdea în vreo scăpare nu-și mai poate cîntări bine faptele și vorbele. Pe noi, conducătorilor de oști, socotiți-ne că nu sîntem nici romani, nici de același neam cu voi, nici supuși față de aceleași legi ale statului și nici bucuroși de la început de a primi în cetate oastea împăratului, ci credeți-ne dușmani din capul locului, care am ridicat armele împotriva voastră, apoi am fost înfrinți în luptă și am ajuns sclavii și prizonierii voștri după legea războiului. Deci împărțiți sclavilor voștri hrană, nu îndestulați și nici pe măsura nevoilor noastre, dar atît cît să ne ajungă pentru a trăi, spre a ne ține zilele și a vă da în schimb munca, pe care sclavii se învrednicesc s-o facă în folosul stăpînilor lor. Dacă aceasta nu-i ușor sau nu vreți,

faceți bine și sloboziți-ne din mîinile voastre, avînd drept cîștig faptul că nu vă veți mai trudi pentru mormintele sclavilor voștri. Dacă nici aceasta nu ne mai rămîne, atunci învredniciți-vă să ne uciideți și nu căutați să ne răpiți un sfîrșit cîstit, nici nu ne pregetați o moarte mai dulce decît toate, ci cu o singură faptă scăpați-i pe romani de mii de neajunsuri". Auzind acestea, cei din jurul lui Bessas răspunseră că împărțirea de cele trebuitoare le părea cu neputință, că uciderea era neîngăduită, dar că nici slobozirea lor nu rămînea lipsită de primejdii. Însă îi încredințară că Velisarios și o oaste din Bizanț vor fi de față în foarte scurtă vreme și, după ce-i însuflețiră în felul acesta, îi lăsară să se ducă.

Dar foametea sporea mereu și se lungea în timp, ducînd la mari nenorociri, deoarece alunecau spre hrană nepotrivită și peste marginile firii. Mai întîi, Bessas și Conon, comandanții străjii din Roma, care puseseră întîmplător o mulțime de grîne înlăuntrul zidului împrejmuitor al Romei, precum și soldații, își tăiau din rațiile lor obișnuite și vindeau romanilor bogați, pentru mulți bani; căci un medimn ajunsese să se vîndă cu șapte monede de aur. Cei care nu stăteau așa de bine cu gospodăria spre a putea să-și cumpere o hrană atît de prețioasă, pentru un sfert din acest preț își cumpărau un medimn de tărite și mîncau; iar nevoia le făcuse această hrană foarte plăcută și gustoasă. Un bou, prins de scutierii lui Bessas într-o ieșire asupra dușmanilor, fu vîndut cu cincizeci de monede de aur. Cine avea un cal mort, sau altceva de acest fel, trecea drept un roman foarte fericit, deoarece avea de unde să se sature cu carnea mortăciunii. Toată mulțimea cealaltă mîncă numai urzici, care cresc din belșug în preajma zidului împrejmuitor și pretutindeni printre ruinele cetății; și, pentru ca asprimea plantei să nu-i înțepe la buze și în gît, o mîncau bine fiartă. Deci cîtă vreme au avut bani de aur, romanii au trăit, cum am spus, cumpărînd grîne și tărite; iar după ce n-au mai avut, și-au cărat în piață toate lucrurile din casă și le-au schimbat pentru pîinea de toate zilele. În cele din urmă, deoarece oștenii împăratului nu aveau grîu de unde să mai vîndă și romanilor, în afară de puțin care mai rămăsese lui Bessas, dar nici romanii cu ce cumpăra, se îndreptară cu toții spre urzici. Dar planta aceasta nu le era o hrană îndestulătoare și nici nu o aveau pretutindeni ca să se sature cu dînsa, de aceea ei slăbiră din cale-afară; în scurtă vreme culoarea feței le ajunsese neagră-vinată, și arătau asemenea unor stafii. Mulți, în vreme ce umblau încă și mestecau între dinți urzicile, mureau pe neașteptate și cădeau la pămînt. Își mîncau pînă și căcatul unii de la alții. Chinuiți de foame, mulți își luau singuri viața, deoarece nu mai găseau nici ciini, nici șobolani și nici alte mortăciuni cu care să se hrănească. Era acolo un bărbat roman, tată a cinci copii, pe care îl înconjurară pruncii și, apucîndu-l de strai, îi cereau de mîncare. El nu scoase un geamăt și nu se arătă tulburat, ci își ascunse în suflet durerea cu cea mai mare tărie și-și chemă copiii să-l urmeze, ca pentru a-și lua hrana. Cînd ajunseră la un pod peste Tibru, își legă fața cu haina și-și acoperi cu ea ochii, apoi își dădu drumul de pe pod în apa Tibrului, în vîzul copiilor și al tuturor romanilor care se aflau acolo. Iar după aceea, comandanții împăratului căpătară alți bani și-i sloboziră pe romanii care voiau să se ducă de acolo. Și puțini mai rămaseră pe loc, iar toți ceilalți fugiră, care unde putea. Cei mai mulți dintre ei, fiind sleiți de puteri din pricina foamei, muriră în

¹⁰ Un medimn avea 52 de litri.

corăbii sau pe cînd mergeau pe drum. Mulți fură prinși de dușmani și măcelăriți în cale. Deci pînă la atîta ajunsese soarta senatului și poporului roman.

18

După ce oastea împreună cu Ioannes și Isac ajunse la Epidamn și se uni cu Velisarios, Ioannes socotea să treacă cu toții golful, să meargă pe jos cu toată oștirea și să înfrunte împreună împotrivirile. Dar lui Velisarios i se păru că acest lucru este neprielnic și că va fi mai bine să înainteze pe mare pînă în ținuturile din jurul Romei; căci mergînd pe jos, pierd mai multă vreme și vor întîlni, poate, oarecari piedici; deci Ioannes să se îndrepte prin Calabria și peste neamurile din părțile acelea și să-i alunge pe prea puținii barbari care se află acolo; apoi, supunînd ținuturile dinlăuntrul golfului ionic, să vină să se unească cu dînsul în preajma Romei, unde se gîndea să tragă la țarm și el însuși, împreună cu cealaltă oaste; deoarece socotea că, în asprimea împresurării, pentru romani, și cea mai mică zăbavă ar putea avea urmări de nesuferit. Dar pe mare, dacă ar avea vînt prielnic, în a cincea zi ar putea trage în portul Romei; iar mergînd cu oastea pe jos, din Dryus, n-ar ajunge în douăzeci de zile. După ce porunci acestea lui Ioannes, Velisarios porni de acolo cu toată flota; dar întîmpinără un vînt năprasnic și se opriră la Dryus. Aflînd acestea, goții rînduiți pentru împresurarea cetății de acolo, ridicară repede asediul și se duseră în preajma cetății Brundisium, care se află la depărtare de Dryus cale de două zile și este așezată pe malul golfului, dar nu are ziduri; ei bănuiau că Velisarios va trece în curînd prin apele de acolo și vestiră pe Tutilas de cele întîmplate. Acesta își pregăti toată oastea, ca pentru a merge într-o întîmpinare, și porunci goților din Calabria să supravegheze trecerea, oriunde le va fi cu putință. Cînd Velisarios avu vînt prielnic și porni din Dryus, goții scăpară de griji, și începură să ducă în Calabria o viață ușuratică, iar Tutilas rămase liniștit și străjuia tot mai mult intrările spre Roma, spre a nu fi cu putință să se ducă acolo ceva din cele trebuitoare. Pentru Tibru, el se gîndi în felul acesta. Socoti un loc unde riul se află mai la strîmtoare, cam la nouăzeci de stadii de la cetate, și puse acolo birne lungi de tot, care ajungeau de la un mal pînă la celălalt, în chip de pod. Înălță două turnuri de lemn pe fiecare mal și așeză în ele strajă de bărbați vrednici, ca să nu mai poată pătrunde din Portus, spre cetate, corăbii sau alte vase.

Între timp Velisarios ajunse în portul Romei și aștepta oastea lui Ioannes. Acesta trecuse în Calabria, fără ca goții să-l simtă cîtuși de puțin, căci ei petreceau lingă Brundisium, cum am spus mai sus. Prinzînd doi dușmani, care mergeau pe drum în cercetare, pe unul îl ucise repede; iar celălalt îi cuprinse genunchii și-l ruga să-l scape cu viață: „Căci nu-ți va fi fără folos, zicea el, atît ție cît și armatei romanilor“. Întrebîndu-l Ioannes ce sprijin îi poate da el lui și romanilor, dacă rămîne nevătămat, omul îi făgădui că vor cădea asupra goților, cînd aceștia nu se vor aștepta cîtuși de puțin. Ioannes îi răspunse că nu va rămîne de loc păgubit de ceea ce cere, dar că trebuie să arate mai întîi unde sînt pășunile cailor. Deoarece barbarul era gata și pentru aceasta, merse împreună cu dînsul. Și prinzînd mai întîi caii dușmanilor, aflați la pă-

⁶ Brundisium (Βρυντέσιον), azi Brindisi; Dryus, azi Otranto.

șune, încălecară cu toții, cîți erau întîmplător pedestri ; iar aceștia erau mulți și foarte vrednici. Apoi se îndreptară în galop spre tabăra vrăjmașilor. Barbarii erau neînarmați și cu totul nepregătiți ; fiind loviți pe neașteptate, mulți pieriră acolo, uitînd de orice cutezanță, iar cîțiva scăpară cu fuga și se duseră la Tutilas. Cu îndemnuri și blîndețe, Ioannes îi aduse pe toți calabrii la bunăvoință față de împărat, făgăduindu-le că vor avea mult bine din partea împăratului și a oștirii romane. Pornind cît mai repede din Brundisium, el cuprinse cetatea cu numele Canusium, care se afla undeva în mijlocul Apuliei, la depărtare de cinci zile de drum de la Brundisium, pentru cine merge în spre apus și către Roma. La douăzeci și cinci de stadii de acest Canusium se află Cannae, unde se zice că, în timpurile de demult, Hannibal, conducătorul oștilor africane, a pricinuit romanilor o mare înfrîngere.

Acolo un oarecare roman Tullianus, fiul lui Venantius, cu multă putere în Bruttium și în Lucania, veni în fața lui Ioannes și învinuia oastea împăratului pentru faptele săvîrșite mai înainte împotriva locuitorilor din Italia ; dar făgăduia că, dacă vor arăta de acum înainte oarecare îngăduință, le va da în mîni Bruttium și Lucania, spre a fi din nou supuse împăratului la dare de bir, nimic mai prejos decît fuseseră mai înainte. Căci nu de bunăvoie s-au închinat barbarilor, care sînt arieni, ci avînd multă silă din partea vrăjmașilor și fiind nedreptățiți de oștenii împăratului. Ioannes îi încredință că de acum înainte italoții vor avea tot binele din partea lor, iar Tullianus se uni cu dînsul. Și de atunci oștenii nu mai erau bănuți de către italoți, ci aproape toate ținuturile dinlăuntrul golfului Ionic le ajunseră prietene și supuse împăratului.

Cînd auzi acestea, Tutilas alese trei sute de goți și îi trimise la Capua, poruncindu-le ca, atunci cînd vor vedea oastea lui Ioannes pornind de acolo spre Roma, să se ia după dînsa, dar fără să fie simțiți ; căci de toate celelalte va avea el grijă. Temîndu-se din pricina aceasta să nu cadă cumva și să fie înconjurat de vrăjmași, Ioannes nu se mai duse la Velisarios, ci se retrase spre Bruttium și Lucania. Era printre goți un oarecare Recimund, bărbat cu vază, pe care Tutilas îl pusese întîmplător în fruntea străjii din Bruttium, avînd cîțiva oșteni goți și romani și cîțiva mauretani fugari, pentru ca să păzească împreună cu dînșii strîmtoarea Scylla și țărmul din părțile acelea : să nu poată trece careva de acolo, în voie, spre Sicilia și nici să plutească într-acolo dinspre insulă. Ioannes căzu pe neașteptate și fără să se afle ceva asupra acestei oști, între Rhegium și Vibo, și îi lovi năprasnic, punîndu-i repede pe fugă, fără ca aceia să se mai gîndească la o arecare împotrivire. Ei fugiră în muntele care se înalță acolo și care este greu de străbătut și de altfel destul de pripuros. Ioannes îi urmări și ajunse împreună cu dușmanii pînă pe vîrf ; se încăieră cu ei, deși se întăriseră în locuri prăpăstioase, și ucise un mare număr de oșteni mauretani și romani, care se apărau cu înverșunare, iar pe Recimund împreună cu toți ceilalți goți îi luă prizonieri, prin bună înțelegere. După ce săvîrși toate acestea, Ioannes rămase pe loc, iar Velisarios stătea liniștit, în așteptarea lui Ioannes. Și îl dojenea că nu încearcă să înfrunte primejdia și să-și deschidă cale, luptînd cu cei care păzeau Capua și erau trei sute, măcar

²⁶ Strîmtoarea Scylla, azi strîmtoarea de la Messina.

²⁷ Vibo, azi Monteleone, cu portul Bivona, în Abruzzi.

că el avea cu sine oșteni barbari, aleși dintre cei mai buni. Dar pierzînd nădejdea să-și poată deschide drum, Ioannes se retrase în Apulia și se opri în locul numit Cervarium.

19

Temîndu-se de soarta celor împresurați, să nu facă ceva necugetat, din lipsă de cele trebuitoare, Velisarios se gîdea în ce chip să aducă în Roma cele de trebuință. Și deoarece nu avea destulă putere să se măsoare în luptă cu dușmanii în cîmp deschis, puse la cale mai întii cele ce urmează. Așeză împreună și legă bine între ele două bărci destul de largi și făuri deasupra lor un turn de lemn cu mult mai înalt decît cele făcute de dușmani la pod. Căci le măsurase întimplător mai înainte, trimițînd pe cîțiva dintre însoțitorii săi care primiseră poruncă să se ducă la barbari sub cuvînt că sînt fugari. Împrejmui cu pereți de lemn două sute de corăbii sprintene și le slobozi pe Tibru, după ce făcuse pretutindenii găuri în pereții lor de lemn, spre a le fi cu putință să tragă de acolo asupra dușmanilor. Încărcă pe aceste corăbii grîne și multe alte lucruri de trebuință și le umplu cu oștenii cei mai vrednici în luptă. Rîndui alți oșteni, pedestri și călăreți, de amîndouă părțile, în locuri întărite, la gurile Tibrului și le porunci să rămînă acolo și să se împotrivescă din toate puterile, dacă ar năvăli unii dușmani în Portus. Îl duse pe Isac în Portus și îi încredință cetatea și pe soția sa, împreună cu toate ce se mai găseau întimplător acolo. Și îi porunci să nu se miște din locul acela în nici o împrejurare, chiar dacă ar auzi că Velisarios a fost ucis de dușmani; ci să stea mereu de pază, pentru ca, dacă li s-ar întîmpla oarecare împotrivire, să aibă unde fugi și scăpa cu viață. Căci nu aveau nicăieri altă întăritură în această țară, ci toate le erau dușmănoase, pretutindenii. El însuși se sui pe una din corăbiile sprintene și conducea stolul, dînd poruncă să fie trase după dînsul bărcile, pe care se întîmplase că ridicase turnul. Deasupra turnului puse o bărcuță plină cu smoală, pucioasă, rășină și alte lucruri care se aprind foarte repede și hrănesc focul. Pe malul celălalt al rîului, de la Portus spre Roma, stătea gata de ajutor o oaste pedestră. În ajun trimisese la Bessas și îi poruncise să iasă a doua zi cu oaste multă și să hărțuiască tabăra dușmanilor, cum se întîmplase că îi mai poruncise de multe ori și mai înainte. Dar Bessas nu voi să îndeplinească poruncile, nici mai înainte și nici în această luptă. Căci îi mai rămăsese numai lui griu; deoarece din cel pe care îl trimisese mai înainte la Roma comandantii, din Sicilia, ca să ajungă pentru soldați și tot poporul, el lăsă poporului puțin de tot, iar cea mai mare parte o ascunse, sub cuvînt că o păstrează pentru oșteni; dar o vindea senatorilor cu bani mulți și nu dorea cîtuși de puțin să fie ridicată împresurarea.

Deci Velisarios și flota romană pluteau cu greu pe rîu în sus, avînd împotrivă curentul apei. Goții nu-i întîmpinau nicăieri, ci stăteau liniștiți în întăriturile lor. Romanii ajunseră foarte aproape de pod și dădură peste o strajă a dușmanilor; aceștia fuseră rînduiți pe amîndouă malurile rîului ca să păzească lanțul de fier, pus acolo de către Tutilas, nu cu mult mai înainte și întins de la un mal al Tibrului pînă la celălalt, pentru ca vrăjmașii să nu poată înainta cu ușurință spre pod. Romanii traseră asupra lor: pe unii îi uciseră, iar pe alții îi puseră pe fugă; luară repede lanțul și se îndreptară spre pod. Îndată ce ajunseră la dînsul, se încăierară, dar barbarii din turnuri

18 se apărau cu înverșunare. Ei se ridicaseră acum și din întărituri și veneau
 în fugă spre pod. Atunci Velisarios aduse cît mai aproape bărcile, pe care făcuse
 19 turnul, și le lipi de turnul dușmanilor, care se înălța chiar din apa riului, în
 drumul spre Portus, apoi porunci să aprindă bărcuța și s-o arunce peste turnul
 20 dușmanilor. Romanii făcură întocmai. Cînd căzu pe turn, bărcuța îl aprinse
 numaidecît și împreună cu dînsul cuprinse în flăcări pe toți goții, care erau
 21 cam două sute. Arse împreună cu ei și Osdas, comandantul lor, unul dintre cei
 mai vrednici luptători dintre toți goții. Romanii prinseră inimă și trăgeau și
 22 mai vîrtos asupra celor care veneau în ajutor din întărituri. Dușmanii fură
 răpuși și întoarseră spatele, fugind fiecare unde putea. Romanii erau acum
 gata să pună mîna pe pod, cu gînd să-l dărîme numaidecît și să meargă
 mai departe, deoarece nu mai aveau nici o împotrivire în drumul spre Roma.
 Dar soarta nu voia așa ceva și se ivi uneltirea unor duhuri rele, care stropșiră
 treburile romanilor în felul acesta.

23 În vreme ce oștile se aflau în starea pomenită adineauri, în acest timp
 se răspîndi în Portus un zvon spre nenorocirea romanilor, care vestea că
 Velisarios a învins, a înlăturat lanțul, a zdrobit dușmanii de acolo și celelalte,
 24 după cum am arătat mai sus. Auzind acestea, Isac nu mai putu sta pe loc,
 ci se grăbi să ia și el parte la această izbîndă strălucită. Neținînd seamă de
 poruncile lui Velisarios, merse repede pe celălalt mal al riului, unde se află
 25 Ostia; și aducînd o sută de călăreți dintre oștenii rînduiți acolo de către Veli-
 sarios, îi trimise spre întăritura dușmanilor condusă de Ruderih, un bărbat
 26 vrednic în ale războiului. Năvălind pe neașteptate asupra barbarilor de acolo,
 îl loviră pe Ruderih și pe alți cîțiva, care le ieșiră în întîmpinare. Goții părăsiră
 27 repede tabăra și se retraseră, fie pentru că bănuiau că în spatele lui Isac se
 află o mare mulțime de dușmani, fie pentru a-i înșela pe vrăjmași spre a-i
 28 putea apoi zdrobi, ceea ce s-a și întîmplat. Oamenii lui Isac pătrunseră în
 întăritura dușmanilor și prădau argintăria aflată acolo, precum și alte lucruri.
 29 Goții se întoarseră îndată înapoi și uciseră mulți vrăjmași, iar pe Isac împreună
 cu alții îi prinseră de vii. Călăreții veniră în galop la Velisarios și vestiră că
 30 Isac era în mîinile dușmanilor. Uimit de ceea ce auzea și neînțelegînd în ce
 împrejurare fusese prins Isac, Velisarios își închipui că Portus și soția sa s-au
 prăpădit, că toate lucrurile au fost nimicite și că de acum înainte nu mai
 rămînea alt loc întărit, unde să fugă și să găsească scăpare: el căzu într-o
 stare de nu mai putea scoate o vorbă, ceea ce nu i se mai întîmplase pînă
 31 atunci. De aceea își retrase repede oastea spre a cădea asupra dușmanilor,
 aflați încă în nerînduială, și a libera locul cu orice preț. Astfel, oastea romanilor
 32 se trase înapoi de acolo, fără nici o ispravă. Ajuns în Portus, Velisarios află
 de nebunia lui Isac și-și dădu seama de tulburarea fără temei ivită în sufletul
 33 său; dar îndurerat de împotrivirea soartei, se îmbolnăvi. O febră deosebit de
 puternică l-a chinuit o bună bucată de vreme și l-a pus în primejdie de moarte.
 34 Două zile mai tîrziu s-a întîmplat că s-a săvîrșit din viață Ruderih, iar Tutilas,
 întristat peste măsură de această nenorocire, l-a ucis pe Isac.

20

1 Bessas vindea tot mai mult griu și se îmbogățea, cumpănindu-și prețurile
 după nevoia celor care îl cereau. Și prins cu totul de această patimă, nu se

îngrijea nici de paza zidului împrejmuitor și nici de oricare altă măsură de apărare; ci era îngăduit oștenilor să trîndăvească, cît poșteau, iar pe ziduri stăteau de strajă numai cîțiva, dar și aceștia în foarte multă nerînduială. Căci cei care trebuiau să străjuiască mereu aveau multe prilejuri să doarmă, deoarece nu stătea nimeni lîngă dînșii, care să le facă măcar un îndemn în această împrejurare; nu erau nici oameni care să umble în jurul zidurilor împrejmuitoare, ca de obicei, spre a căuta să vadă ce fac străjile; dar nici nu putea să le ajute la păzit vreunul dintre locuitori; căci rămăseseră acolo puțini de tot, după cum am spus, dar și aceștia erau chinuiți de foame, din cale afară.

Așadar, patru isauri aflați de strajă în preajma porții Asinaria, găsind un prilej potrivit în timpul nopții, cînd cei care trebuiau să-i schimbe se întîmpla că dormeau, iar paza zidului de acolo rămînea în sarcina lor, sloboziră frumușel funii de pe metereze, la pămînt, le apucară cu amîndouă mîinile, ajunseră în afara zidului împrejmuitor și, mergînd la Tutilas, se arătară gata să-l primească în cetate împreună cu oastea goților; căci îl încredințau că pot face acest lucru fără nici o greutate. El făgădui să le dea răsplată bună, dacă îndeplinesc toate acestea și să-i pună în stăpînirea unor mari bogății; trimise împreună cu dînșii doi dintre însoțitorii săi spre a cerceta locul, pe unde ziceau oamenii că goții ar putea pătrunde în cetate. Cînd ajunseră la ziduri, ei apucară frînghiile și se urcară pe metereze, fără ca nimeni de acolo să scoată o vorbă sau să simtă cele întîmplate. După ce ajunseră acolo, isaurii arătară totul barbarilor, cum că dacă ar vrea să intre, n-ar fi nici o piedică, iar pentru întoarcere au destulă puțință, deoarece nu le stă nimeni împotriva, cîtuși de puțin; iar după ce-i îndemnară să vestească toate acestea lui Tutilas, îi lăsară să plece. Auzind acestea, Tutilas se bucură de știre, dar avînd oarecare bănuială asupra isaurilor, nu socoti să le arate prea multă încredere. Cîteva zile mai tîrziu oamenii veniră iarăși la dînsul și-l îndemnau la faptă. Iar el trimise împreună cu dînșii pe alți doi, să cerceteze toate cu băgare de seamă și să-i dea de știre. Aceștia se întoarseră la dînsul și vestiră toate la fel ca și cei de mai înainte. Între timp, mulți oșteni romani trimiși în cercetare nu departe de cetate, dădură în cale peste zece goți, pe care îi prinseră și îi aduseră îndată la Bessas. Acesta îi întrebă pe acești barbari ce are de gînd Tutilas, iar goții îi răspunseră că el trage nădejde că cei cîțiva isauri îi vor da pe mîna cetatea; căci știrea ajunsese acum pînă la urechile multor barbari. Dar auzind și acestea, Bessas și Conon nu le dădeau multă însemnătate și nu țineau nici o socoteală de ele. Venind deci și pentru a treia oară în fața lui Tutilas, isaurii îl îndemnau pe om la treabă. Iar el trimise împreună cu dînșii, între alții, și pe una dintre rudele sale, care se întoarseră la dînsul și-i vestiră toată împrejurarea, îndemnîndu-l la faptă.

Îndată ce se făcu noapte, Tutilas își pregăti în liniște toată oastea și o duse în preajma porții Asinaria. Și porunci ca patru goți vrednici și bine împliniți în putere să urce împreună cu isaurii, pe frînghii, pînă pe metereze, și anume în acel răstimp al nopții cînd se întîmpla că acești isauri erau de strajă în acea parte a zidului, iar celorlalți le venea rîndul să doarmă. Aceștia, după ce ajunseră înlăuntrul zidului împrejmuitor, coborîră la poarta Asinaria, fără să întîlnească nici o împotrivire, și sfărîmară cu securile bîrna care pătrunde în zid de amîndouă părțile și ține închise aripile porții, precum și toată fierăria

16 în care străjerii băgau totdeauna cheile și închideau sau deschideau porțile,
 17 după trebuință. Astfel, împinseră poarta cît poftiră și primiră în cetate, fără
 18 nici o greutate, pe Tutilas și oastea goților. Dar Tutilas îi strînse pe toți acolo,
 19 la un loc, și nu-i lăsă nicidecum să se împrăstie, căci se temea să nu li se întindă
 20 o cursă din partea vrăjmașilor. În cetate se ivi, firește, zarvă și tulburare, iar
 21 cei mai mulți dintre oștenii romani fugiră împreună cu comandanții prin altă
 22 poartă, pe unde îi venea fiecăruia la îndemînă, iar cîțiva împreună cu alți
 23 romani căutară să scape cu fuga în lăcașurile sfinte. Dintre patricieni, Decius
 24 și Basilius împreună cu alți cîțiva (căci li se întîmplase să aibă cai) putură
 25 fugi împreună cu Bessas. Maximus, Ilybrius, Orestes și alți cîțiva fugiră în
 26 templul apostolului Petru. Din popor se întîmplase că nu rămăsese în toată
 27 cetatea decît cinci sute de bărbați, care abia își găsiră scăpare cu fuga în lăca-
 28 șurile sfinte. Căci dintre toți ceilalți, unii plecaseră mai înainte în alte ținuturi,
 29 iar alții se prăpădiseră de foame, după cum am spus mai înainte. Mulți veniră
 30 să-i povestească lui Tutilas în timpul nopții că Bessas și dușmanii fug. Iar el
 31 le răspunse că se bucură de veste, dar nu-i lăsă să-i urmărească. „Căci ce poate
 fi mai plăcut pentru om, zicea el, decît fuga dușmanilor?”

După ce se ivi de ziuă și nu mai rămînea nici o bănuială dinspre ascun-
 zișuri, Tutilas merse să se roage în templul apostolului Petru, iar goții îi mă-
 celăreau pe cei întîlniți în cale. Au pierit în acest chip douăzeci și șase dintre
 oșteni, și șazeci din popor. Cînd ajunse Tutilas în sfîntul lăcaș, îi ieși înainte
 Pelagius, purtînd în mîini cartea cu învățăturile creștine și rugîndu-l în tot
 felul de îndurare. „Cruță-i, stăpîne, pe ai tăi”, zise el. Iar acela, în bătaie de
 joc și cu dispreț, răspunse : „Acum vii, Pelagius, să mă rogi!” — „Dumnezeu
 m-a făcut sclavul tău, răspunse Pelagius. Dar cruță-ți de acum înainte sclavii,
 stăpîne”. Tutilas primi această rugămintă și le spuse goților să nu mai ucidă
 de acum înainte pe nimeni dintre romani, ci să aleagă pentru el lucrurile cele
 mai de preț, iar pe celelalte să le prade ei în voie. Găsi multe în casele patrici-
 enilor, și dintre toți mai ales acolo unde trăsesese Bessas. Căci prețurile neîn-
 găduite ale griului, cum am arătat, le adunase necuratul pentru Tutilas. Astfel,
 romanilor și senatorilor și, nu mai puțin, chiar soției lui Boetius, Rusticina,
 fiica lui Symmachus, care-și dădea totdeauna averea săracilor, le-a rămas
 doar să îmbrace haine de sclavi și de țărani și să trăiască cerșind de la duș-
 mani pline sau alte lucruri de trebuință. Mergeau din casă în casă și băteau
 mereu la uși, cerînd să le dea de mîncare, fără să le fie rușine de ceea ce fac.
 Iar goții căutau s-o ucidă pe Rusticina, învinuindu-o că împărțise bani coman-
 danților armatei romane și sfărîmase chipurile lui Teuderih pentru a răzbuna
 moartea tatălui ei Symmachus și a soțului ei Boetius. Dar Tutilas n-a îngăduit
 să i se facă nici un rău, ci le-a păzit pe toate celelalte și pe ea de orice necinstire,
 deși goții ar fi ținut mult să meargă să se culce cu ele. De aceea nici una din
 ele nu s-a întîmplat să fie pîngărită trupește, nici femeie măritată, nici fecioară
 și nici copilă, iar Tutilas și-a dobîndit multă faimă de cumîntenie din această
 faptă.

21

1 A doua zi Tutilas chemă pe toți goții și le vorbește în felul acesta : „V-am
 adunat aici, tovarăși de arme, nu spre a vă face un nou îndemn și a vă spune

lucruri necunoscute, ci ceea ce v-am mărturisit de multe ori, și după ce le-ați primit, vi s-a întâmplat să aveți cele mai mari bucurii. Dar nu treceți acum, din pricina aceasta, cu oarecare ușurință peste îndemnurile mele. Nu se cade omului să se sature de cuvintele care îl duc la bine, deși ar părea cuiva că-i prea multă vorbă lungă; dar nu-s de tăgăduit nici binefacerile care se desprind dintr-însa. Zic că înainte, când aveam o armată de două sute de mii de oameni foarte buni luptători, averi peste fire, precum și o mare mulțime de cai și de arme, și ne mîndream îndeosebi cu o sumedenie de bătrîni înțelepți, ceea ce se pare că este de cel mai mare folos pentru cei rînduiți în luptă, am fost totuși înfrinți de șapte mii de greci, și despuiați fără nici o vorbă de domnie și de toate celelalte. Iar acum, cînd am rămas puțini, goi, vrednici de plîns și nepricepuți în toate, ni s-a întâmplat să învingem mai bine de douăzeci de mii de dușmani. Deci faptele, în două trei vorbe, sînt acestea; iar pricina că s-au desfășurat atît de bine, am să v-o arăt numaidecît: pentru că, mai înainte, goții puneau mai prejos dreptatea decît toate celelalte și săvîrșeau fapte neîngăduite între ei și față de supușii romani; și prin aceasta, firește, dumnezeu a fost silit să lupte atunci împotriva lor, împreună cu dușmanii. Și de aceea, deși îi întreceam cu mult pe vrăjmași în mulțime, vitejie și în celelalte pregătiri ale războiului, am fost înfrinți de o putere nevăzută și necunoscută cituși de puțin. Deci stă în puterea voastră să păstrați binele, dacă păziți dreptatea. Căci dacă vă schimbați, veți avea de înfruntat îndată și mînia lui dumnezeu, deoarece el are obicei să se întovărășească în luptă nu după neamul oamenilor și nici după firea popoarelor, ci cu cei care cinstesc mai mult cuvîntul dreptății. Nu-i nici o greutate pentru el să treacă binele de la unii la alții; căci omul are numai puțința de a nu face nedreptăți, iar la dumnezeu se află din fire puterea peste toate. Vă spun deci că trebuie să păziți dreptatea între voi și față de supuși. E tot una cum aș zice că vă veți păstra o fericire veșnică".

După ce vorbi astfel goților, Tutilas îi adună la un loc pe cei din senatul roman, le făcu muștrări multe și-i ocări cu bătaie de joc că, deși s-au bucurat de mult bine din partea lui Theuderih și Atalarih, aflîndu-se mereu în fruntea tuturor dregătoriilor și gospodărint treburile statului, fiind înconjurați de cele mai mari bogății, au arătat apoi o desăvîrșită lipsă de omenie față de binefăcătorii lor goți; și au ajuns pînă la trădare și la ceea ce nu trebuia, spre nenorocirea lor, aducîndu-i pe greci în pămîntul strămoșesc și făcîndu-se pe neașteptate înșelătorii lor înșile. Și îi întreba, dacă au îndurat vreodată vre neplăcere din partea goților. Îi silea să spună dacă au avut vreun bine din partea împăratului Iustinian, numărînd toate pe rînd, că li s-au răpit aproape toate dregătoriile, că au fost chinuți de logofeți și siliți cu bîta să dea socoteală de gospodărirea statului sub goți, că au trebuit să plătească bir obștesc grecilor în greutățile războiului nu mai puțin decît în timp de pace, și mai adăuga multe altele în vorbele sale, cum e firesc unui stăpîn nefericit să-și ocărăscă sclavii. Arătînd spre Herodianus și spre isaurii care i-au dat în mîini cetatea, spunea: „Voi care ați crescut împreună cu goții n-ați vrut să ne dați pînă în ziua de azi nici măcar un loc gol, iar aceștia ne-au primit aici în Roma și în Spoletium. De aceea voi ați ajuns în starea sclavilor, iar aceștia s-au făcut, firește, prietenii și rudele goților și vor avea de acum înainte dregătoriile voastre". Iar patricienii ascultau toate acestea și tăceau. Dar Pelagius nu încetă

să se roage de Tutilas pentru acei oameni, care greșiseră și erau nefericiți, pînă cînd el le făcu juruință de omenie și-i lăsă să se ducă.

18 Apoi trimise ca soli la împăratul Iustinian pe Pelagius și pe unul dintre
retorii din Roma cu numele Theodorus, legîndu-i cu jurămintele cele mai
19 strașnice că se vor arăta binevoitori față de dînsul și vor căuta să se întoarcă
în Italia cît mai repede. Le porunci să dobîndească de la împărat pace, din
20 toate puterile, spre a nu fi silit să facă toată Roma una cu pămîntul, să ucidă
pe cei din senat și să strămute războiul în Iliria. El scrisese împăratului Iustinian
21 și scrisori, dar împăratul aflase ce se întîmplase în Italia. Cînd ajunseră soli
la dînsul, îi vestiră ceea ce le poruncise Tutilas și îi înmînă scrisoarea. Aceasta
22 glăsuia astfel : „Cele petrecute în cetatea Romei, deoarece îmi închipui că
le știi pe toate, vreau să le trec sub tăcere. Pentru ce am trimis pe acești soli,
23 vei afla îndată. Cerem ca binefacerile păcii să ți le hărăzești ție însuși și să se
îndrepte și asupra noastră. Despre ele avem amintire și pildă prea frumoasă
24 de la Anastasios și Theuderih, care au domnit nu cu mult mai înainte și și-au
umplut toată epoca lor cu faptele păcii și ale binelui. Dacă ți-s pe plac toate
25 acestea, îți voi zice tată, pe bună dreptate ; și ne vei avea tovarăși de luptă
la tot ce vei pofti“. După ce cunoscuseră cele aduse și ascultă cuvintele solilor,
împăratul Iustinian îi lăsă îndată să se ducă, răspunzîndu-le numaidecît, și
scriind și lui Tutilas, că Velisarios a fost numit conducător de sine stătător al
războiului și deci este stăpîn să rînduiască cum vrea cele în legătură cu Tutilas.

22

1 În timp ce acești soli erau trimiși spre Bizanț și din nou spre Italia, în
2 Lucania se întîmplară cele ce urmează. Tullianus strînse țărani din părțile
acelea și păzea trecerea cea mai îngustă, pentru ca să nu vină dușmanii și să
3 pricinuiască pagube în ținuturile din Lucania. Străjuiau împreună cu dînsul
și trei sute de anți, pe care îi lăsase acolo Ioannes, la rugămintea lui Tullianus ;
căci acești barbari sînt mai pricepuți decît toți în luptele din locurile grele.
4 Cînd auzi acestea, Tutilas socoti că nu-i nimerit să pună goți la această treabă,
ci strînse o mulțime de țărani, trimise împreună cu dînsii cîtiva goți și le porunci
5 să încerce strîmtoarea, din toate puterile. După ce se încăierară unii cu alții,
se ivi învălmășeală multă de amîndouă părțile ; dar anții, cu vrednicia lor și
ajutați totodată de greutatea locului, împreună cu țăranii din preajma lui
6 Tullianus, îi puseră pe fugă pe vrăjmași și le pricinuiră măcel mare. Cînd auzi
acestea, Tutilas se hotărî să dărîme Roma pînă la pămînt și să lase acolo cea
mai mare parte a oștirii, iar cu cealaltă să meargă asupra lui Ioannes și a lucani-
7 lor. El dărîmă zidul împrejmuitor în mai multe locuri, cam a treia parte din
întregimea lui. Se mai pregătea să dea foc celor mai frumoase și mai de seamă
clădiri și să facă din Roma un cîmp de pășune, cînd auzi Velisarios și trimise
8 la dînsul soli cu scrisoare. După ce ajunseră în fața lui Tutilas, aceștia arătară
pentru ce veniseră și înmînă scrisoarea care glăsuia astfel : „Frumusețile
unei cetăți, încă în neființă, sînt înfăptuirile și descoperirile unor oameni în-
țelepți și pricepuți să trăiască viața obștească, iar dărîmarea celor în ființă
este treabă de nebuni, care nu se rușinează să lase în urmă, pentru vremurile

de după dinșii, această dovadă a firii lor. Iar dintre toate cetățile aflate sub soare, Roma trece drept cea mai mare și mai vrednică de luat în seamă. Căci n-a fost înfăptuită prin vrednicia unui singur bărbat și nici n-a ajuns în scurtă vreme la asemenea mărime și frumusețe, ci s-au ostenit la ea o mulțime de împărați și atâtea rînduri de bărbați aleși, în răstimp îndelungat și cu bogății peste măsură de mari, precum și toate celelalte, adunînd aici meșteri iscusiți de pe toată întinderea pămîntului. Astfel, ei au zidit cu încetul această cetate, precum o vezi, și au lăsat-o amintire urmașilor, de vrednicia tuturor. De aceea orice dușmănie împotriva ei va trece, firește, ca o mare nedreptate în fața oamenilor din toate vremurile. Căci celor din trecut li s-ar răpi amintirea vredniciei lor, iar urmașilor puțința de a vedea înfăptuirile acestora. Astfel stînd lucrurile, gîndește-te bine că va trebui să se întîmple una din două : sau vei fi înfrînt de către împărat în această osteneală, sau se poate întîmpla să ieși biruitor. Dacă izbîndești, prea bunule, dărîmînd Roma, nu prăpădești cetatea altuia, ci pe a ta însăși, iar dacă o păstrezi, te vei îmbogăți, firește, cu cea mai frumoasă dintre avuțiile tale. Dacă ți se întîmplă să ai parte de o soartă mai rea, crușînd Roma, te vei bucura de mai multă milă din partea învingătorului ; însă dărîmînd-o, nu va mai rămînea nici vorbă de omenie ; apoi se va mai adăuga și faptul că nu vei cîștiga nimic din această treabă. Vei avea și un nume de pe urma faptei tale, pe lîngă toți oamenii, după cum vei fi gata să iei una sau alta din cele două hotărîri. Căci cum sînt faptele conducătorilor, tot așa se întruchipează neapărat și faima despre dinșii“. Astfel scrise Velisarios. Tutilas citi de mai multe ori scrisoarea și, cumpănind cu grijă îndemnul ei, se lăsă înduplecat : el nu mai săvîrși după aceea nici o răutate împotriva Romei. Pe soli îi lăsă îndată să se ducă, spre a vesti lui Velisarios hotărîrea sa. Porunci ca cea mai mare parte a armatei să tăbărască nu departe de Roma, spre soare-apune, cam la o sută și douăzeci de stadii, și să rămîna liniștită lîngă Algidum, pentru ca cei din preajma lui Velisarios să nu aibă nici o puțință să iasă din Portus ; iar el însuși, împreună cu cealaltă oaste, merse împotriva lui Ioannes și a lucanilor. Pe cei din senatul roman îi luă cu dînsul, iar pe toți ceilalți, împreună cu femeile și copiii, îi trimise în ținuturile din Campania. În Roma nu lăsă nici un om, ci o părăsi cu totul pustie.

Aflînd că Tutilas vine asupra lui, Ioannes nu mai socoti să rămîna în Apulia, ci se retrase în fugă spre Dryus. Patricienii aduși în Campania trimiseră cîțiva cunoscuți de-ai lor în Lucania, după sfatul lui Tutilas, și porunciră țărănilor să se lase de ceea ce făceau și să lucreze pămînturile, cum erau obișnuiți, căci vesteau că acestea vor fi ale stăpînilor. Ei se despărțiră de oastea romană și rămaseră liniștiți pe ogoare. Tullianus fugi, iar cei trei sute de anți hotărîră să se retragă pe lîngă Ioannes. În felul acesta, toate ținuturile dinlăuntrul golfului Ionic, în afară de Dryus, ajunseră din nou supuse goților și lui Tutilas. Barbarii prinseră inimă, se împărțiră în pîlcuri și cutreierau toate locurile, de jur împrejur. Aflînd acestea, Ioannes trimise împotriva lor pe mulți dintre însoțitorii săi, iar aceștia căzură pe neașteptate asupra dușmanilor și-i uciseră pe mulți. De aceea, de teamă, Tutilas îi strînse pe toți cîți erau cu dînsul, își așeză tabăra în preajma muntelui Garganum, care se află undeva în mijlocul Apuliei, în întăritura libianului Hannibal, și rămase liniștit.

1 Între timp, unul dintre cei care fugiseră din Roma împreună cu Conon,
la luarea cetății, anume Martinianus, născut în Bizanț, merse la Velisarios și-l
rugă să-l trimită la dușmani sub cuvînt că-i fugar de bunăvoie, vestind că va
2 face mult bine pentru romani. Avînd învoire de la Velisarios pentru aceasta,
el se duse. Și văzîndu-l, Tutilas fu peste măsură de bucuros. Căci auzise și
văzuse de multe ori cum acel tînăr se purtase bine în luptele de gladiatori.
Deoarece doi copii de-ai lui și soția se aflau printre cei prinși, îi dăruî omului
3 numaidecît soția și pe unul dintre copii, iar pe celălalt îl păstră ca ostatec și-l
trimise la Spolegium împreună cu alți cîțiva. Se întîmplase că goții, cînd
luaseră Spolegium, după predarea lui Herodianus, dărimaseră pînă la pă-
mînt zidul împrejmuitor al cetății, închiseseră cu grijă intrările spre
cîmpul de vînătoare al cetățuiei, căruia obișnuiau să-i zică amfiteatru,
și puseseră acolo strajă de goți și romani fugari, spre a păzi locurile din
4 părțile acelea. Deci după ce izbuti să se împrietenească cu cîțiva din ei,
Martinianus îi înduplecă să săvîrșească ceva de seamă împotriva barbarilor
și să se întoarcă apoi în tabăra romanilor. Repezind cîțiva oameni la comandan-
tul străjii din Perusia, îl îndemnă să-i trimită cit mai repede oaste în Spolegium
5 și-i dădu lămuriri despre toată împrejurarea. În fruntea străjii din Perusia
se afla atunci hunul Oldogandon, după ce Cyprianus fusese scos din rîndurile
6 oamenilor de către unul dintre lăncierii săi, cum am spus mai înainte. Acest
Oldogandon porni cu oaste spre Spolegium. Aflînd că această oaste se află
undeva foarte aproape, Martinianus împreună cu cincisprezece oșteni (căci
atîția izbutise să-și împrietenească) ucise pe neașteptate pe comandantul
7 străjii și, deschizînd porțile, îi primi pe toți romanii în cetățuie. Aceștia
măcelăriră pe cei mai mulți dintre dușmani, iar pe cîțiva îi prinseră de vii
și-i duseră la Velisarios.

8 Puțin după aceea, lui Velisarios îi veni în gînd să intre în Roma și să
vadă în ce stare ajunsese. Își alese deci o mie de oșteni și porni într-acolo.
9 Un roman sosi în fugă la dușmani, care tăbăriseră în Algidum, și le aduse
10 știre despre oastea lui Velisarios. Barbarii se furișară în cîteva ascunzișuri
din părțile Romei, iar cînd îi zăriră pe cei din preajma lui Velisarios foarte
11 aproape, ieșiră din ascunzișuri și merseră asupra lor. Se ivi o luptă aprigă, dar
cu vrednicia lor romanii îi puseră pe fugă pe dușmani și, după ce-i măcelăriră
pe cei mai mulți, se întoarseră repede în Portus. Deci acestea s-au desfășurat
astfel.

12 Este în Calabria o cetate lingă mare, Tarentum, la depărtare de cam
13 două zile de Dryus, pentru cine merge spre Thurium și Rhegium. Acolo sosi
Ioannes împreună cu cîțiva, fiind adus de către tarentini, iar pe ceilalți îi
14 rîndui de strajă în Dryus. Și văzînd că cetatea este peste măsură de mare și
cu totul lipsită de ziduri, socoti că nu va putea s-o păzească, în nici un chip;
dar băgînd de seamă că în partea de miazănoapte marea înainta de amîndouă
laturile de-a lungul unui loc îngust și forma un golf, unde se găsește portul
Tarentum, și că deci locul din mijloc alcătuia un istm, de nu mai puțin de
15 douăzeci de stadii, el se gîndi la următoarele. Despărți partea istmului de
restul cetății și o înconjură cu zid de amîndouă părțile, dinspre mare, de la

un capăt la altul, apoi săpă un șanț adânc împrejurul zidului. Acolo adună la un loc nu numai pe tarentini, ci și pe locuitorii din părțile acelea și le lăasă o strajă vrednică de luat în seamă. Prin aceasta toți calabrii, ajunși acum la adăpost, căutau să se rupă de goți. Deci acestea se petrecură astfel. Tutilas cuprinse o cetățuie foarte puternică din Lucania, în apropiere de munții Calabriei, pe care romanii o numesc Acherontia; după ce puse acolo o strajă de mai puțin de patru sute de oameni, el porni cu cealaltă oaste spre Ravenna, lăsând în ținuturile din Campania câțiva barbari, care trebuiau să păzească pe romanii din senat aflați acolo.

24

Lui Velisarios îi veni atunci în minte o cutezanță bine gândită, care la început părea o nebunie pentru cine o vedea sau o asculta întâia oară, dar care izbuti ca o mare și grozav de nemăsurată faptă de vrednicie. Lăsând câțiva oșteni de pază în Portus, el se îndreptă cu cealaltă oaste spre Roma, fiind hotărât s-o apere din toate puterile. Deoarece nu era în stare să zidească în scurtă vreme ceea ce se întâmplase că dărimase din zidul împrejmuitor Tutilas, el se gândi la următoarele. Strînse pietrele care se găseau în apropiere și le puse la un loc, fără nici o rînduială și fără să fie nimic între ele; căci n-avea nici var și nici nimic altceva, ci numai așa ca să păstreze înfățișarea unei zidiri; și înfipse pe dinafară un mare număr de pari. Se întâmplase că săpase mai înainte și șanțuri adânci împrejurul zidului împrejmuitor, pretutindeni, după cum am povestit în cărțile de mai înainte. Lucrînd cu osîrdia întregii oștiri timp de douăzeci și cinci de zile, fu împlinit la loc în felul acesta tot ce fusese dărimat din zidul împrejmuitor. Romanii cîți locuiau în jur în ținuturile de pe acolo se adunară aici, din dorința de a avea sălaș în Roma și pentru că, avînd pînă atunci puține mijloace de trai, găseau acolo belșugul, pe care îl putuse face Velisarios, deoarece încărcase cît mai multe corăbii cu toate cele de trebuință și le adusese pe rîu pînă la Roma.

Auzind acestea, Tutilas porni îndată cu toată oastea împotriva lui Velisarios și se îndreptă spre Roma, în vreme ce Velisarios nu izbutise încă să azeșe porțile zidului împrejmuitor. Căci se întâmplase că Tutilas le stricase pe toate, iar Velisarios nu apucase să le zidească la loc, din lipsă de meșteri. După ce ajunse aproape, oștirea barbarilor tăbări lîngă rîul Tibru și-și petrecu noaptea; apoi a doua zi, la răsăritul soarelui, se îndreptară spre ziduri, cu furie și gălăgie multă. Velisarios alese pe cei mai buni luptători dintre oșteni și-i puse în locurile de lîngă porți, iar celorlalți le porunci să se apere împotriva năvălitorilor din toată puterea, de pe înălțimile zidurilor împrejmuitoare. Se ivi deci luptă crîncenă. Căci la început barbarii nădăjduiau că vor lua cetatea la cea dintîi încercare; dar deoarece lucrurile le stăteau împotriva și romanii se apărau cu cea mai mare înverșunare, ei înfruntau dușmanii cu sălbătăcie și erau împinși de mînie spre o cutezanță peste puterile lor. Romanii se împotriveau mai mult decît era de așteptat, iar primejdia îi adusese, se înțelege, la o tărie sufletească de neclintit. Și se ivi mare măcel în rîndurile barbarilor, deoarece erau loviți din înălțime; amîndouă oștile se arătau trudite de atîta vînzoleală și bătaie crîncenă, iar lupta începută dimineața sfîrși seara. Cînd începu să se întunece, barbarii se retraseră în tabără și-și petrecură noaptea,

16 îngrijindu-se de răniți; iar romanii, unii rămaseră de strajă la zidul împrejmui-
tor, iar alții mai îndrăzneți dintre toți păzeau porțile, cu rîndul, aruncînd
17 înainte mulți ghimpî cu trei colți, pentru ca dușmanii să nu năvălească asupra
lor pe neașteptate. Ghimpîi cu trei colți (τριβολοι) îi fac în felul acesta.
Potrivesc împreună capetele de jos a patru pari tot una de lungi și-i rînduiesc
18 în așa fel că virfurile lor formează pretutindeni triumphiuri; apoi îi aruncă la
pămînt, unde se întîmplă. Acolo, trei din pari se împlîntă puternic în pămînt,
iar cel care mai rămîne cu virful în sus ajunge mereu o piedică pentru bărbați
și cai. Ori de cîte ori cineva întoarce ghimpîi cu trei colți, acela dintre pari
care pînă atunci se afla cu virful în sus se împlîntă în pămînt, iar altul se
ridică în sus în locul lui și ajunge piedică pentru cei care voiesc să dea năvală.
20 Deci ghimpîi cu trei colți sînt în felul acesta. Astfel își petrecură ei noaptea
după luptă, și unii și alții.

19 A doua zi Tutilas hotărî să lupte din nou la ziduri, cu toată oastea, iar
romanii se apărară în felul cum am spus. Dar ajungînd mai tîrî în luptă,
20 îndrăzniră să năvălească asupra dușmanilor. Și deoarece barbarii se retrăgeau,
unii dintre romani îi urmăriră și ajunseră pînă departe de zidul împrejmuitor.
Barbarii voiau să-i înconjoare, spre a nu putea să se întoarcă în cetate. Dar
Velisarios își dădu seama de ce se petrecea, trimise acolo pe mulți din jurul
21 său și izbuti să-i scape. Fiind astfel respinși, barbarii se retraseră, după ce
pierduseră pe mulți dintre luptătorii lor, iar pe cei mai mulți îi duseră în tabără
22 răniți. Acolo rămaseră liniștiți, îngrijindu-se de răni, punîndu-și în rînduială
armele (căci multe erau sfărîmate) și făcînd tot felul de alte pregătiri. După
23 mai multe zile porniră la luptă împotriva zidului împrejmuitor. Romanii le
ieșiră în întîmpinare și se încăierară. Printr-o întîmplare, stegarul lui Tutilas
24 fu lovit de moarte și căzu de pe cal, tîrînd cu el la pămînt și steagul. Romanii
care luptau în primele rînduri se repeziră să ia steagul și trupul celui căzut.
25 Dar cei mai inimoși dintre barbari ajunseră înainte, puseră mîna pe steag,
retezară mîna stîngă a mortului și o luară cu dinșii. Căci se întîmplase că cel
căzut avea în ea o brățară de argint vrednică de luat în seamă, iar ei nu voiau
26 cîtuși de puțin ca vrăjmașii să se mîndrească cu dînsa și căutau, firește, să
scape de o asemenea rușine. Oastea barbarilor fu silită să se retragă în ne-
rînduială, iar romanii despuiară trupul mortului, îi urmăriră pe dușmani o
bună bucată de vreme, uciseră pe mulți și se întoarseră în cetate fără să sufere
nici un fel de vătămare.

27 Atunci, toți cîți erau bărbați de vază printre goți meraseră la Tutilas și-l
ocărau, muștrîndu-l fără rușine pentru lipsa lui de voință, deoarece, luînd
Roma, n-o dărimase toată pînă la pămînt, spre a nu mai putea fi cuprinsă de
dușmani; dar nici n-o stăpînise el însuși, ci ceea ce se întîmplase că săvîr-
șiseră ei cu multă osteneală și pierdere de vreme, el stricase fără nici o soco-
28 teală. Așa e făcută mintea oamenilor, că judecă totdeauna faptele după cum
sfîrșesc și merge cu gîndul pe urma norocului, trecînd ca și acesta de la o părere
29 la alta. De aceea și goții îl slăviseră pe Tutilas ca pe un zeu, atîta vreme cît
fusesse fericit în încercările sale, numindu-l nebiruit și neînfrînt, atunci cînd
îngăduia să dărîme o parte din zidurile cetăților cucerite. Dar cînd fu răpus,
cum am zis, nu se socoteau nevrednici să-l ocărască, ci uitau de ceea ce spusese
30 de el cu puțin mai înainte și nu se sfiau nicidecum să vorbească cu totul dim-
potrivă. Dar în aceasta și în lucrurile de acest fel nu-i cu puțință ca oamenii

să nu greșească mereu, deoarece este în obiceiul firii lor să se întâmple. Tutilas și barbarii ridicară asediul și merseră în cetatea Tiburis, stricând aproape toate podurile de peste Tibrul, pentru ca romanii să nu-i poată ajunge cu ușurință. Ei nu izbutiră de loc să strice un singur pod, anume Milvius, deoarece se întâmpla că era foarte aproape de cetate. Se hotărîră să zidească din răspuneri cetățuia Tiburis; căci se întâmplase că o sfărîmaseră mai înainte. Își puseră acolo averile și rămaseră liniștiți. Velisarios potrivi în voie porțile zidului împrejmuit al Romei, în toate părțile, le îmbracă în fier și trimise din nou împăratului cheile. Dar iarna era pe sfîrșite și se încheia al doisprezecelea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

25

Se întâmplase că Tutilas trimisese cu mult mai înainte oastea în Perusia, care tăbărise în preajma cetății și impresura cu înverșunare pe romanii de acolo. Și deoarece aflară că ei erau lipsiți de cele trebuitoare, trimiseră la Tutilas și-l rugau să vină acolo cu toată oștirea, socotind că în felul acesta vor putea să ia mai ușor și cu mai puțină osteneală Perusia și pe romanii de acolo. Văzînd că barbarii nu prea sînt înclinați spre porunci, Tutilas hotărî să le facă un îndemn. De aceea îi strînse pe toți la un loc și le grăi în felul acesta: „Văzînd, bărbați tovarăși de arme, că voi sînteți miniați pe mine și vă supărați de împotrivirea soartei, m-am hotărît să vă strîng la un loc, spre a vă spulbera credința cu totul nedreaptă și a putea pune în voi un gînd mai bun, să nu se zică că sînteți nemulțumiți cu ceva față de mine și că, din prostie, arătați nerecunoștință lui Dumnezeu. Căci toate lucrurile omenești sînt făcute să se năruiască cîndva, și oricare om, care va arăta neînțelegere față de întîmplări, va trece, firește, drept nătîng, dar cu toate acestea va rămînea sub jugul neîndurător al soartei. Vreau să vă amintesc faptele de mai înainte, nu pentru a scăpa de învinuirile celor întîmplătoare, ci pentru a vă arăta că acestea se cuvin cu mai multă dreptate altora. Căci Vittigis, la început, cînd a pornit acest război, a dărîmat zidurile cetăților de lingă mare Fanum și Pisaurum, dar Roma și alte cetăți ale Italiei le-a lăsat pe toate neatinse. Deci dinspre Fanum și Pisaurum n-a venit nici o nenorocire pentru goți; ci de la zidul împrejmuit al Romei și de la alte întărituri de aici li s-au întîmplat goților și lui Vittigis lucrurile pe care le știți. Așadar eu, cînd am luat domnia încredințată de voi, am socotit să urmez lucrurile, care vi s-au părut mai bune, decît să mă iau după cele care ar fi putut să vă fie vătămătoare. Din fire, oamenii nu par că se deosebesc cu ceva de seamă unii de alții; dar cine are ca dascăl încercarea și învață, iese cu mult mai bine decît cei care n-au avut parte de asemenea învățătură. Deci, după ce-am luat Beneventum și am dărîmat zidurile, am pus îndată stăpînire pe altele, unde de asemenea am hotărît să dărîmăm zidurile, pentru ca oastea dușmanilor să nu poată porni din vreun loc întărit și să ne înșele cu război, ci să fie silită să lupte cu noi în cîmp deschis, de-a dreptul. Și ei fugeau, iar eu porunceam ca cetățile prinse să fie dărîmate. Voi vă minunați de bunul gînd, sprijineați această părere și, firește, v-o însu-

³⁴ Era în primăvara anului 547.

⁷ Fanum (Fano), în Umbria; Pisaurum (Pesaro), pe malul Adriaticii.

14 șeați. Iar acum vă schimbați, prea iubiților goți, după ce s-a întâmplat că
 15 Velisarios și-a luat îndrăzneală mai multă decît trebuie și a izbutit pe neaștep-
 16 tate în încercările sale; și de aceea vi se întâmplă că ați fost copleșiți de acest
 17 om, ca de un viteaz; căci mai degrabă sînt numiți îndrăzneți cutezătorii, decît
 18 cumpăniți cei cu băgare de seamă. Cel cutezător, împotriva rînduiei de toate
 19 zilele, își cîștigă cînte pentru gîndul îndrăzelii sale; iar cel care zăbovește
 20 cu grijă în fața primejdiei, dacă nu izbutește, poartă vina celor întîmplate;
 21 iar dacă înfăptuiește ceva cu mintea lui, pare celor neștiutori că n-a făcut
 22 nimic de seamă. Dar în afară de acestea, voi nu vă gîndiți că sînteți supărați
 23 pe mine, pentru că acum ați ajuns întîmplător nemulțumiți de voi înșivă. Socotiți oare că Velisarios s-a înălțat în slavă împotriva voastră, care ați
 24 fost prinși și ați ajuns sclavi fugari, dar sub conducerea mea ați pus mîna
 25 pe arme și ați fost în stare să-l înfrîngeți de multe ori în luptă? Chiar dacă s-a
 26 întîmplat să săvîrșiți acele fapte prin vrednicia mea, trebuie să vă rușinați
 27 și să o treceți sub tăcere, gîndindu-vă la înfrîngerile omenești, căci nimic nu
 28 rămîne din fire mereu la fel. Iar dacă izbînda v-a adus un noroc oarecare, ar
 29 fi mai bine să-l cinstiți decît să vă arătați supărați pe dînsul, spre a nu-l sili,
 30 prin jignirile voastre, să-i pară rău de bunăvoința lui. Și într-adevăr, cum să
 31 nu pară ciudat că cei care cu puțin mai înainte au avut izbînzii multe și de
 32 seamă, acuma, pentru puțină înfrîngere, și-au pierdut capul în asemenea hal?
 33 Aceasta nu înseamnă nimic altceva decît că nu ne învrednicim și nu zicem
 34 că sîntem oameni, pentru că numai lui dumnezeu singur îi e dat să nu greșescă
 35 niciodată. Deci zic să lăsați toate acestea la o parte și să mergeți cu toată în-
 36 crederea împotriva dușmanilor din Perusia; pentru că, dacă veți putea să-i
 37 înfrîngeți, veți avea din nou de partea voastră noroc prielnic. Căci faptele
 38 odată întîmplate nu pot fi șterse în vecii vecilor, dar se întîmplă că săvîrșirea
 39 altor înfăptuiri mărețe șterge din mintea celor încercați amintirea nenorocirilor
 40 trecute. Iar cucerirea Perusiei va avea loc fără nici o greutate, căci Cyprianus,
 41 care conducea pe oamenii de acolo, a fost îndepărtat din cale, printr-o întîm-
 42 plare și prin voința voastră; și o mulțime fără conducător, suferind de altfel
 43 și de lipsa celor trebuitoare, nu-i făcută cîtuși de puțin pentru fapte de bărbă-
 44 ție. Nici din spate nu ne va supăra careva, căci de aceea am hotărît să stric
 45 podurile peste rîu, spre a nu avea vreo vătămare de pe urma unei năvale
 46 neașteptate. Se mai întîmplă că Velisarios și Ioannes sînt bănuitori unul față
 47 de altul, după cum se poate vedea din faptele petrecute, din care iese la iveală
 48 lupta de păreri între dînșii. Ei n-au izbutit să se unească împreună pînă în
 49 clipa de față, căci pe fiecare îl împiedică bănuiala față de celălalt. Iar cînd
 50 aceasta ia ființă, se întovărășește numaidecît cu pizma și cu ura; unde se
 51 întîlnesc, nu-i cu puțință să se facă ceva cum trebuie". După ce grăi în felul
 52 acesta, Tutilus își duse oștirea spre Perusia; și ajungînd acolo, tăbăriră aproape
 53 de zidul împrejmuitor, se rînduiră și se puseră pe împresurare.

26

1 În vreme ce se întîmplau acestea acolo, lui Ioannes care împresura cetă-
 2 țuia Acherontia, deoarece nu izbutea nimic, îi veni în minte un gînd cutezător,
 3 care putu scăpa senatul roman și-i aduse o cînte peste măsură de mare față
 4 de toți oamenii. Auzind că Tutilus și oastea goților luptau la zidul împrejmuirii

tor al Romei, el alese pe cei mai viteji dintre călăreți, nespunînd nimănu
 nimic, și se îndreptă spre Campania, neconținînd nici zi nici noapte (căci se
 întîmplase că Tutilas îi lăsase pe senatori acolo); căuta să cadă pe neașteptate,
 să răpească și să scape pe cei din senat, deoarece ținuturile de acolo erau cu
 totul lipsite de ziduri. Se întîmplase că în timpul acesta, de teamă să nu vină
 careva dintre dușmani asupra celor prinși și să le pricinuiască stricăciuni, ceea
 ce s-a și întîmplat, Tutilas trimise o oaste de călăreți în Campania. Cînd ajun-
 seră în cetatea Minturna, aceștia socotiră mai potrivit să rămînă cît mai
 mulți acolo, spre a se îngriji de cai, care erau foarte obosiți de pe urma acestei
 călătorii; iar pe cîtiva îi trimiseră să cerceteze Capua și ținuturile vecine,
 căci locul dintre ele nu-i mai mare de trei sute de stadii. Îi trimiseră în cerce-
 tare pe cei care se întîmplaseră să fie cu trupuri și cai mai puțin obosiți.
 Printr-o întîmplare se potrivea că în ziua aceea, în aceeași vreme, ajunseră în
 Capua, o dată cu oastea lui Ioannes, și acești patru sute de barbari, fără ca
 unii și alții să fi aflat ceva mai înainte de vrăjmași. Și se iscă pe neașteptate o
 luptă puternică. Căci se încăierară, cum se văzură: dar izbîndiră în puteri
 romanii și-i uciseră îndată pe cei mai mulți dintre dușmani. Numai cîtiva
 dintre barbari putură scăpa cu fuga și ajunseră în goană la Minturna. Cînd
 îi văzură ceilalți, plini de sînge, unii purtînd încă în trupuri săgețile, alții
 fără să poată scoate o vorbă și să spună ceva despre cele întîmplate, ci încă
 fugind și dînd semne de spaimă, săriră repede pe cai și o luară la fugă împreună
 cu dinșii. Și ajungînd la Tutilas, vestiră că este o mulțime nespusă de dușmani,
 spre a-și obloji, firește, în felul acesta rușinea fugii lor. Se întîmplă că se găseau
 în ținuturile Campaniei nu mai puțin de șaptezeci de oșteni romani dintre
 cei fugiți mai înainte la goți; aceștia hotărîră să treacă de partea lui Ioannes.
 El găsi acolo numai cîtiva senatori, și aproape pe toate femeile. Căci la luarea
 Romei, mulți bărbați fugiră pe urma oștenilor și ajunseră în Portus, dar femeii-
 lor li se întîmplase să fie toate prinse. Patricianul Clementinus fugise în unul
 din lăcașurile sfinte din părțile acelea și nu voise deloc să urmeze oastea ro-
 manilor, deoarece dăduse mai înainte lui Tutilas și goților o cetățuie aproape
 de Neapolis și se temea pe cît se pare, de mînia împăratului. Se mai afla în-
 tîmplător în apropiere și Orestes, fost consul roman, care, din lipsă de cai,
 rămăsese acolo cu totul împotriva voinței sale. Pe senatori, împreună cu cei
 șaptezeci de oșteni trecuți de partea sa, Ioannes îi trimise îndată în Sicilia.

Auzind acestea, Tutilas se afla în mare suferință și căuta să-l răsplătească
 pe Ioannes pentru fapta aceasta. De aceea lăsă acolo de pază un pîlc dintre
 însoțitorii săi, iar cu cea mai mare parte a oștirii porni împotriva aceluia.
 Întîmplător Ioannes, împreună cu o mie din jurul său, se găsea în Lucania,
 spre a-și face tabără, după ce trimisese mai înainte cercetași, care răscoleau
 toate drumurile și păzeau să nu vie asupra lor vreo oaste dușmană, să le pri-
 cinuiască vătămare. Dar bănuind așa ceva, anume că nu-i cu puțință ca cei
 din jurul lui Ioannes să stea în tabără fără cercetași, Tutilas părăsi drumurile
 obișnuite și merse asupra lor prin munți, care sînt acolo destul de stîncoși și
 de înalți, ceea ce nimeni nu și-ar fi închipuit, deoarece se credea că acești munți
 sînt de nestrăbătut. Cei trimiși de Ioannes în această cercetare, simțind că
 oastea dușmanilor se află în părțile acelea, deși nu știau nimic lămurit, dar
 temîndu-se de ceea ce s-a și întîmplat, se îndreptară și dinșii spre tabăra roma-
 nilor; și se potrivea că ajunseră acolo noaptea, o dată cu barbarii. Stăpînit de prea

20 multă minie și nu de gînd cugetat, Tutilas se lăsă în prada pornirii sale nătinge, căci avea cu dînsul oaste de zece ori mai mare decît vrăjmașii. E vădit lucru
21 că pentru o oaste puternică este mai de folos să lupte pe lumină și de aceea trebuie să înfrunte dușmanii dimineța, pentru ca ei să nu se poată furișa prin întuneric. Dar Tutilas nu ținu seamă cîtuși de puțin de acest lucru, căci altfel
22 i-ar fi înconjurat și prins repede pe toți vrăjmașii. El se lăsă dus de minie și
23 căzu asupra oștirii dușmanilor în puterea nopții. Nici unul dintre aceia nu se
24 gîndea la apărare, deoarece cei mai mulți dormeau încă ; goții nu putură prinde mare lucru, ci cei mai mulți romani se treziră și izbutiră să se facă nevăzuți
25 în întuneric. Ei ieșiră afară din tabără și scăpară cu fuga în munți, care sînt numeroși și foarte aproape. Între dînșii se afla și Ioannes însuși, și Arufos, conducătorul erulilor. Pieriră cel mult o sută de romani. Împreună cu Ioannes
26 se afla un oarecare Gilacios, armean de neam, căpitanul cîtorva armeni. Acest Gilacios nu înțelegea nici grecește, nici latinește și nici gota sau altă
27 limbă, afară de armeană. Întîlnindu-l cîțiva goți. îl întrebă cîine este, căci nu voiau să ucidă pe oricine le ieșea în cale, spre a nu fi siliți, firește, să se
28 omoare între ei, în lupta de noapte. Acesta nu putu să le răspundă nimic altceva decît că era căpitanul Gilacios ; căci numele slujbei sale pe care o primise de la împărat, îl auzise de multe ori și izbutise să-l învețe. Aflînd barbarii în felul acesta că este un dușman, îl prinseră deocamdată viu, dar nu
mult după aceea îl uciseră. Ioannes și Arufos cu însoțitorii lor fugiră din toate puterile și ajunseră în goană la Dryus, iar goții prădară tabăra romanilor și se retraseră.

27

1 Deci taberele din Italia se înfățișau astfel. Dar împăratul Iustinian hotărî
să trimită altă oaste împotriva goților și a lui Tutilas, îndemnat de scrisorile
2 lui Velisarios, deoarece îl îmboldea mereu la aceasta și îi arăta în ce stare se află. Mai întîi trimise pe Pacurios, feciorul lui Peranios, și pe Sergius, fiul
3 unei surori a lui Solomon, împreună cu cîțiva. Aceștia sosiră în Italia și se uniră îndată cu cealaltă oaste. Apoi pregăti pe Verus cu trei sute de eruli și
4 pe Varazes, armean de neam, cu opt sute de oșteni ; și după ce-l chemă pe Valerianus, comandantul trupelor din Armenia, împreună cu lăncierii și
5 scutierii care îl însoțeau, mai mulți de o mie, le porunci să se ducă în Italia. Verus ajunse întîi în Dryus și-și lăsă corăbiile acolo, dar nu vru să rămînă în
6 locul acela, unde era și tabăra lui Ioannes, ci încălecă și porni mai departe împreună cu cei din jurul său. Căci nu era om cumpănit, ci stăpînit în prea
7 mare măsură de patima beței, și de aceea se lăsa purtat întotdeauna de cea mai nesocotită cutezanță. Cînd ajunseră în apropierea cetății Brundisium, își făcură tabără și rămaseră acolo. Aflînd acestea, Tutilas își zise : „Una din
8 două, ori Verus are la îndemînă multă putere, ori este un mare nebun. Să mergem cît mai repede împotriva lui, spre a-i încerca puterile, sau ca dînsul să-și dea seama de prostia pe care o face“. Spunînd acestea, Tutilas porni asupra
9 lui cu oaste multă ; iar erulii, văzînd că vin dușmanii, fugiră într-o pădure din apropiere. Dușmanii îi înconjurară și măcelăriră mai mult de două sute ; se
10 pregăteau să pună mîna și pe Verus însuși împreună cu ceilalți, care se ascunseră în tufișuri, dar se ivi o întîmplare neașteptată și scăpară. Căci sosiseră

acolo la țarm, pe neștiute, corăbiile în care pluteau Varazes și oamenii dimpreună cu dînsul. Cînd văzu așa ceva, Tutilas își închipui că oastea dușmanilor este cu mult mai mare decît era de fapt, și se retrase îndată de acolo, iar cei din preajma lui Verus alergară bucuroși la corăbii. Varazes nu mai vru să plutească mai departe, ci merse cu ei în Tarent, unde ajunse puțin mai tîrziu și Ioannes, feciorul lui Vitalianus, cu toată oastea. Deci acestea se petrecură astfel.

Împăratul scrisese lui Velisarios că i-a trimis oaste multă, care trebuie să se unească cu dînsul în Calabria și să pornească împreună asupra dușmanilor. Ajunsesse la golful Ionic și Valerianus, dar socotea că nu-i prielnic să treacă în clipa aceea, căci nu i-ar fi ajuns pentru răstimpul acela cele trebuitoare pentru oșteni și pentru cai, deoarece era pe la solștițiul de iarnă. El trimise lui Ioannes trei sute din însoțitorii săi și-i făgădui că va veni și el, după ce va ierna, o dată cu începutul primăverii. După ce citi scrisoarea împăratului, Velisarios își alese nouă sute dintre cei mai buni, șapte sute de călăreți și două sute de pedestrași, iar pe toți ceilalți îi lăsa de strajă în ținuturile acelea; și punînd în fruntea lor pe Conon, le spuse că el plutește în grabă spre Sicilia. Apoi porni de acolo, cu gînd să tragă la țarm în portul Tarent, avînd în stînga locul numit Scylaeon, unde poeții spun că ar fi trăit Scila; nu pentru că ar fi fost acolo lighioana cu chip de femeie, cum zic ei, ci pentru că se întîmplă că se găsesc acolo în strîmtoare, din vremuri vechi și pînă în zilele mele, o mulțime mare de „scilaci“, pe care îi numim acum „ciîni de mare“. Căci numele sînt la început totdeauna pe măsura lucrurilor; dar faima le duce la alți oameni și acolo dă naștere unor credințe greșite, din pricina necunoașterii adevărului. Și astfel timpul, care trece, ajunge numaidecît un puternic făuritor de mituri și-și întovărășește, ca martori ai unor fapte neîntîmplute, pe poeți, firește, din pricina îngăduinței îndeletnicirii lor. Astfel, din vechime, localnicii numeau „Cap de ciîne“ o înălțime din insula Kerkyra, dinspre soare-răsare; și de aceea, alții au socotit că acolo ar fi oameni cu cap de ciîne. Tot așa și unii din Pisidia sînt numiți „cap de lup“, nu pentru că ar avea capete de lup, ci pentru că muntele, care se înalță acolo, a fost numit „Cap de lup“. Dar despre acestea gîndească și zică fiecare cum vrea; eu mă întorc acolo de unde ne-am abătut.

28

Deci Velisarios se străduia să se îndrepte în grabă spre Tarent. Acolo este un țarm în formă de semilună, care se trage înapoi, iar marea pătrunde mult în pămînt, ca într-un golf. Întinderea acestui țarm are peste tot pînă la o mie de stadii; iar de amîndouă părțile, la gura mării, se găsesc două cetăți mărunte: una Crotona, spre apusul soarelui, și alta Tarent, la răsărit. La mijlocul țarmului se află cetatea Thurii. Deoarece se stîrnise o furtună, iar vîntul sufla cu vîrtej mare și nu îngăduia de loc corăbiilor să meargă mai departe, ei traseră în portul Crotona. Însă Velisarios nu găsi acolo nici o întăritură și nici nu avea de unde aduce cele de trebuință pentru oșteni; el împreună cu soția și cu pedestrașii rămaseră acolo, spre a putea chema și rîndui oștirea lui Ioannes. Dar tuturor călăreților le porunci să meargă mai înainte și să tăbărescă la intrările dinspre ținutul acela, punînd în fruntea

6 lor pe iberul Fazas și pe scutierul Barbation. Căci credea că în felul acesta
 7 le va fi mai ușor să-și caute cele de trebuință, cu caii, și vor putea, firește, să se
 8 apropie de dușmani la strîmtoare. Munții din Lucania se întind pînă în Bruttii
 și se unesc între ei atît de strîns, încît formează acolo numai două intrări
 destul de înguste; uneia i se spune în limba latină „Piatra singelui”, iar pe
 cealaltă localnicii obișnuiesc s-o numească Labula. Acolo lîngă țarm se
 află un adăpost pentru corăbii, iar dincolo de el, cam la șaizeci de stadii,
 romanii din vechime au zidit o cetățuie foarte puternică. Pe aceasta o luase
 în stăpînire întîmplător Ioannes, nu cu mult mai înainte, și rînduise acolo
 strajă vrednică de luat în seamă.

9 Deci oștenii lui Velisarios, mergînd într-acolo, se întîlniră cu oastea
 dușmanilor, pe care o trimisese Tutilas să încerce cetățuia din părțile acelea.
 10 Încăierîndu-se repede cu dînșii, îi puseră pe fugă, cu vrednicie și fără oste-
 neală, cu toate că erau cu mult mai puțini la număr decît dînșii: și omo-
 11 rîră mai bine de două sute. Cei rămași fugiră la Tutilas și, după ce ajunseră,
 îi vestiră toate cele întîmplate, iar romanii își făcură tabără și rămaseră
 acolo. Dar fiind învingători și fără căpetenii, duceau o viață destul de lăsa-
 12 toare, căci nu stăteau strînși laolaltă și nici nu păzeau intrările lîngă strîm-
 toari, ci cădeau în nepăsare și dormeau noaptea răsfițați departe unii de alții,
 iar ziua cutreierau căutînd cele de trebuință, fără să trimită pe careva în cerce-
 13 tare și fără să ia nici o măsură de apărare. Cînd auzi toate acestea, Tutilas
 își alese din toată oastea trei mii de călăreți și porni împotriva dușmanilor.
 14 Căzînd asupra lor pe neașteptate, pe cînd nu erau adunați laolaltă, ci împrăș-
 15 tiați în felul cum am spus, îi lovi și îi zdrobi pe toți. Atunci Fazas, care se
 întîmplase să fie cu cortul foarte aproape, ieși în întîmpinarea dușmanilor
 și săvîrși fapte vrednice de vitejie, dînd prilej unora să scape cu fuga, dar el
 16 însuși, împreună cu toți cei din jurul său, își găsiră moartea. Aceasta fu o
 mare pierdere pentru romani, căci toți își puseseră nădejdea într-înșii, deoa-
 17 rece erau deosebit de vrednici în treburile războiului. Cîți izbutiră să fugă,
 scăpară cu viață, fiecare cum putu. Cel dintîi fugi din răzputeri Barbation,
 lăncierul lui Velisarios, împreună cu alți doi, și ajunse la Crotona. Vestind
 întîmplarea, adause că, după credința lui, vor fi de față foarte curînd și bar-
 18 barii. Auzind acestea, Velisarios fu cuprins de mare durere și se urcă în corăbii.
 Porniră de acolo, și întîmplîndu-se vînt prielnic, ajunseră în aceeași zi la
 Messina, în Sicilia, care se află la șapte sute de stadii depărtare de Crotona
 și este așezată în fața (cetății) Rhegium.

29

1 În acest timp o oaste a sclavinilor trecu riul Istru și săvîrși lucruri îngro-
 zitoare față de toți ilirii pînă la Epidamnum, omorînd și luînd sclavi pe
 2 toți cei întîlniți în cale, fără deosebire de vîrstă, și prădînd avuțiile. Ei izbutiră
 să ia, fără împotrivire, și multe cetăți de acolo, care păreau puternice mai
 3 înainte; cutreierară și cercetară toate, după voie. Comandanții din Iliria
 aveau o oștire de cincisprezece mii de oameni și se țineau pe urma lor,
 4 dar nu îndrăzneau să se apropie prea mult de dușmani. Atunci, în
 vreme de iarnă, au avut loc și dese cutremure de pămînt, peste măsură de
 5 puternice, în Bizanț și în alte ținuturi, toate în timpul nopții. Iar locuitorii

din părțile acelea crezură că se scufundă în pământ și căzură în mare spaimă, dar nu li s-a întâmplat să sufere nici o vătămare. Tot atunci s-a umflat și riul Nil mai bine de optsprezece coți, scaldînd și acoperind sub valuri tot Egiptul. Apele au conținut spre Teba de Sus și s-au retras în albie, la timp potrivit, îngăduind locuitorilor din părțile acelea să semene pământul și să se îngrijească de toate celelalte ca de obicei. Însă în locurile mai joase, o dată revărsate, n-au mai dat înapoi, ci au rămas acolo piedică pentru tot răstimpul înșămînțărilor, ceea ce nu se întîmplase niciodată mai înainte; iar în alte locuri apele s-au retras, dar au năvălit iarăși nu mult după aceea. În felul acesta, au putrezit toate semințele, care fuseseră aruncate între timp în glie. În urma acestei nenorociri fără seamăn oamenii au ajuns la mare strîmtoare, iar cele mai multe animale au pierit, din pricina lipsei de hrană.

Atunci a fost prins și un chit numit de bizyntini „porfirios“. Acest chit necăjise Bizanțul și ținuturile din jur mai bine de cincizeci de ani; nu într-una, ci după ce se întîmpla, trecea la mijloc o bună bucată de vreme. Scufundase multe corăbii și pe mulți corăbieri îi zguduise și-i împinsese pînă la depărtări mari de tot. Împăratul Iustinian luase măsuri să prindă această sălbătăciune, dar nu se găsea nici un mijloc să i se îndeplinească voința. Cum s-a întîmplat să fie prins în vremea aceea, voi arăta acum. Se făcuse întîmplător o mare foarte liniștită și o nespūsă mulțime de delfini se adunaseră la gura Pontului Euxin. Cînd zăriră pe neașteptate chitul, aceștia fugiră care încotro, după puteri, iar cei mai mulți se îndreptară spre gurile riului Sagaris. Chitul izbuti în grabă să apuce și să înghită pe cîtiva din ei; dar, împins de foame sau de pofta de luptă, el îi urmări mai departe și ajunse, fără să-și dea seama, pînă undeva foarte aproape de pământ. Acolo se împotmoli în nămol adînc de tot și se svîrcoli din răsputeri, ca să poată scăpa cît mai repede, dar nu-i fu cu putință să iasă din această mocirlă, ci se scufundă tot mai mult în noroi. Cînd se răspîndi vestea la locuitorii dimprejur, alergară la dînsul în goană și, lovindu-l fără încetare din toate părțile cu securile, nu putură să-l ucidă; dar îl traseră afară cu odgoane mari. După ce-l așezară pe căruțe, aflară că avea o lungime de mai bine de treizeci de coți, și o lățime de zece. Apoi îl despicară în bucăți; și unii din ei gustară dintr-însul acolo pe loc, iar alții își puseră la păstrare, în sare, partea care îi căzuse fiecăruia. Iar cei din Bizanț, auzind de cutremure și cunoscînd cele întîmplate la Nil și acestui chit, făceau numaidecît prorociri, fiecare cum îi plăcea. Căci, nedîndu-și seama de împrejurările de față, oamenii caută să se înșele asupra celor viitoare și, în mijlocul greutăților care-i frămîntă, își fac semne fără nici un temei despre cele ce se vor întîmpla de acum înainte. Dar eu las prorocirile și lămurirea minunilor pe seama altora. Știu bine atît că revărsarea Nilului asupra ogoarelor a ajuns pricină de mari nenorociri în vremea aceea, iar uciderea chitului s-a dovedit a fi o mîntuire de la multe rele. Unii spun că chitul, care se întîmplase să fie prins, n-a fost acela despre care am pomenit, ci un altul. Dar eu mă întorc acolo de unde m-am îndepărtat de la cuvînt.

Săvîrșind faptele arătate mai înainte și aflînd că romanii din cetățuia Ruscianae duc lipsă de cele trebuitoare, Tutilas socoti că îi va cuprinde repede de tot, dacă nu vor avea putința să-și aducă cele de trebuință. El tăbări cît mai aproape, se așeză în rînduială și se puse pe împresurare. Dar

iarna era pe sfîrșite și se încheia al treisprezecelea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

30

1 • Împăratul Iustinian trimise cu corăbiile în Sicilia nu mai puțin de
2 două mii de oșteni pedestri și porunci lui Valerianus să meargă fără întîr-
3 ziere la Velisarios. El trecu marea și trase la Dryus, unde găsi pe Velisarios
4 împreună cu femeia sa. Tot în vremea aceea Antonina, soția lui Velisarios,
5 fu trimisă la Bizanț, spre a ruga pe împărăteasă să mijlocească mai multă
6 pregătire pentru acest război. Dar împărăteasa Teodora se îmbolnăvise și
7 murise, după ce petrecuse în domnie douăzeci și unu de ani și trei luni. Între
8 timp cei impresurați în cetățuia Ruscianae, suferind de lipsa celor trebu-
9 toare, intrară în vorbă cu dușmanii și se înțelesesă ca, pe la mijlocul verii,
10 să le dea pe mîna cetățuia, dacă nu le vine pînă atunci vreun ajutor, și anume
11 pe temeiul ca să rămînă cu toții nevătămați. Erau în această cetățuie mulți
12 italioți de vază, între care și Deoferon, fratele lui Tullianus; iar din oastea
13 romană, trei sute de călăreți iliri, pe care se întîmplase că-i lăsase acolo
14 Ioannes și pusese în fruntea lor pe scutierul Halazar, masaget de neam, deo-
15 sebit de vrednic în treburile războiului, și pe tracul Gudilas; apoi o sută de
16 pedestrași trimiși de Velisarios pentru paza cetății. Tot atunci, oștenii rînduiți
17 de Velisarios pentru straja Romei uciseră pe comandantul lor Conon, învi-
18 nuindu-l de negoț cu grîne și cu alte lucruri de trebuință, în paguba lor. Ei
19 trimiseră cîțiva soli, dintre preoți, spunînd că, dacă împăratul nu le dă ier-
20 tare pentru această faptă și nu le plătește la timp lefurile datorate de către
21 stat, vor trece fără întîrziere de partea lui Tutilas și a goșilor. Împăratul
22 le îndeplini cererea.

9 Velisarios trimise să-l cheme pe Ioannes la Dryus și împreună cu el,
10 cu Valerianus și cu alți comandanți, strînse o flotă mare și pluti în grabă spre
11 Ruscianae, căutînd să vină în apărarea celor impresurați acolo. Cei din cetă-
12 țuie, văzînd de sus această flotă, se însuflețiră de nădejde și nu mai vrură
13 să se închine dușmanilor, cu toate că sosise ziua hotărîtă prin înțelegere cu
14 dînșii. Mai întîi, s-a iscat o furtună groaznică și a împrăștiat toate corăbiile,
15 ducîndu-le departe una de alta, mai ales că țărmlul de acolo era cu totul
16 lipsit de porturi; și în felul acesta li s-a întîmplat să piardă o bună bucată
17 de vreme. Apoi ei se strînsesă din nou în portul Crotona și se îndreptară
18 spre Ruscianae. Cînd îi văzură dușmanii, încălecară pe cai și veniră pe țărml
19 cu gînd să-i împiedice pe dușmani că coboare. Tutilas îi rîndui de-a lungul
20 țărmlului, pînă departe, cu fața spre piepturile corăbiilor, unii cu lănci, iar
21 alții cu arcurile întinse. Cînd văzură așa ceva, oamenii se înspăimîntară și
22 nu îndrăzneau de loc să se apropie, ci stătură un timp cu corăbiile ancorate
23 foarte departe și rămaseră liniștiți. Apoi își pierdură încrederea să mai poată
24 coborî, înturnară cu toții pupa, se avîntară în larg și se întoarseră din nou
25 în portul Crotona. Acolo se sfătuiră împreună și li se păru mai nimerit ca
26 Velisarios să se ducă la Roma, să rînduiască cît mai bine treburile de acolo
27 și să aducă cele de trebuință, iar Ioannes și Valerianus să coboare pe uscat

²¹ Era în primăvara anului 548.

oamenii și caii, să pornească la drum și să se îndrepte spre Picenum, spre a hărțui pe dușmanii care împresurau cetățile mărunte din părțile acelea. Căci, în felul acesta, nădăjduiau să-l clintescă din loc pe Tutilas, să-și ridice împresurarea. Ioannes, urmat de o mie, făcu întocmai; dar Valerianus se temu de primejdie, merse cu corăbiile în jurul golfului Ionic și pluti de-a dreptul spre Ancona, cu gând să ajungă în felul acesta la adăpost în Picenum și să se unească cu Ioannes. Însă Tutilas nu vru să ridice împresurarea; ci se ținu pe loc, dar alese din oastea sa două mii de călăreți și-i trimise în Picenum, cu scopul de a se uni cu barbarii de acolo și de a respinge pe cei din preajma lui Ioannes și Valerianus.

Fiind lipsiți cu totul de cele trebuitoare și nemaiavind nici o nădejde în ajutorul romanilor, cei împresurați în cetățuia Ruscianae trimiseră la Tutilas pe lăncierul Gudilas și pe italiotul Deoferon și se rugară de scăpare, cerînd să-i ierte pentru ceea ce făcuseră. Tutilas îi vesti că nu va pedepsi pe nimeni altul decît pe Halazar, pentru că nu ținuse seama de înțelegerea făcută mai înainte, iar tuturor celorlalți le va ierta vina. Astfel el luă în primire cetățuia. Lui Halazar îi tăie amîndouă mîinile precum și părțile rușinoase și-l ucise numaidecît, iar oștenilor le porunci să rămînă unde poftesc, păstrîndu-și toate ale lor, numai să se rînduiască de acum înainte alături de goți, la fel în cînte și cu aceleași drepturi. Așa obișnuia el să facă și cu alte locuri întărite pe care le lua. Iar celor care n-aveau nici o plăcere să rămînă leporunci să se ducă unde doresc, dar fără avere, pentru ca nici unul dintre oamenii de pe lume să nu oștească alături de dînsul fără voie. Deci optzeci din oastea romană își lăsară lucrurile și se duseră la Crotona, iar ceilalți rămaseră acolo împreună cu averile. Italiotilor le luă toate avuțiile, dar îi lăsă cu totul nevătămați de suferințe trupești. Antonina, soția lui Velisarios, ajunsese la Bizanț după moartea împărătesei și îl rugă pe împărat să-l cheme și pe soțul ei să vină acolo. Ea izbuti repede acest lucru, căci pe împăratul Iustinian îl îndemna la aceasta și războiul împotriva perșilor, care îl strîmtora cu deosebită tărie.

31

Între timp, cîtiva se sfătuiră să-l răstoarne pe împăratul Iustinian. Cum s-au adunat ei la acest sfat și în ce chip au fost descoperiți și n-au ajuns la nici o ispravă, voi arăta numaidecît. Artabanes, care îl omorîse pe tiranul Gontharis, cum am povestit în cărțile de mai înainte, fu cuprins de nespusă dorință de a lua de soție pe Preiecta, fata unei surori de a împăratului, pe care o avea ca logodnică. Lucrul acesta îl dorea foarte mult și ea însăși, nu îndemnată de dragoste față de acest bărbat, ci pentru că îi datora multă răsplată, deoarece el răz bunase moartea bărbatului ei Areobind, iar pe dînsa o scăpase și o răpise, pe cînd era prizonieră și nu după multă vreme urma să se unească în căsătorie, fără voia ei, cu tiranul Gontharis. Plăcîndu-le deci la amîndoi, Artabanes trimise pe Preiecta la împărat și, brodînd cîteva pricini lipsite de temei, îl ruga și el, măcar că fusese rînduit comandant peste toată Libia, să fie chemat la Bizanț. Îl îndemna la aceasta nădejdea nunții, care îl făcea să vadă izvorînd de aici și multe alte foloase precum și faptul că în viitor va fi nu departe de domnie. Căci oamenii ajunși la o fericire neașteptată nu-și pot opri mintea aici, ci privesc mai departe și merg totdeauna

cu nădejtile înainte, pînă cînd sînt lipsiți și de binele pe care îl au fără să li se cuvină. Deci împăratul îi îndeplini rugăminta și trimise să-l cheme la Bizanț, punînd în locul lui alt comandant în Libia, după cum am mai arătat. După ce ajunse în Bizanț, poporul îl privea pe Artabanes cu încîntare pentru faptele sale și îl iubea în chip deosebit. Căci era înalt la trup și frumos, nestînjenit în obiceiuri și cumpănit la vorbă. Iar împăratul îl cinsti cu cele mai de seamă slujbe: îl puse comandant peste oștenii din Bizanț și conducător al federațiilor, apoi îl trecu la cinstea de consul. Dar nu izbuti să se unească în căsătorie cu Preiecta, căci avea soție mai demult, din neam cu dînsul și din același trib, și care se însoțise cu dînsul din copilărie. Pe aceasta se întîmplase c-o alungase, cu mult mai înainte, poate pentru că se iviseră anumite pricini care sînt prilej de despărțire între femei și bărbați. Cîtă vreme lui Artabanes nu-i mergeau bine lucrurile, aceasta stătuse acasă, fără să facă nimic, îndurînd în tăcere soarta din clipa de față. Dar cînd Artabanes ajunse strălucit prin faptele sale și om mare, în urma unor împrejurări fericite, femeia nu mai putu răbda batjocura și se duse la Bizanț, rugînd cu lacrimi pe împărăteasă să-i dea bărbatul. Împărăteasa, care din fire înclina totdeauna spre femeile aflate în nenorocire, hotărî ca Artabanes să locuiască cu dînsa, măcar că n-o putea suferi; iar pe Preiecta o luă de soție legiuită Ioannes, feciorul lui Pompeius, fiul lui Hypatius. Artabanes nu rămase nepăsător față de această întîmplare: se înfuria și zicea că el, care a făcut atîta bine romanilor, nu-i lăsat să-și ia soția făgăduită și iubită și care-l iubește, ci este silit să se apropie pentru totdeauna de cea mai nesuferită dintre toate. Firește, faptul a pricinuit foarte multă tulburare în sufletul acestui om. Încît, fără nici o sfială, nu mult după moartea împărătesei, el izgoni repede pe această femeie. Se întîmpla că Germanus, nepotul împăratului, avea un frate, Boraidēs. Acest Boraidēs, fratele lui Germanus, murise de curînd și lăsase cea mai mare parte a averii sale fratelui său și copiilor aceluia. El avea soție și o copilă, dar dorise ca fiica lui să aibă numai atît cît cerea legea. Împăratul socoti s-o pîrtinească mai mult pe fată, iar faptul acesta l-a jignit mult pe Germanus.

32

Deci cele în legătură cu împăratul, cu Artabanes și cu Germanus se înfățișau cam astfel. Era în Bizanț un oarecare Arsaces, armean de neam, din familia Arsacizilor, și rudă cu Artabanes. Nu cu mult mai înainte, fusese

* În secolul al VI-lea armata bizantină era formată din următoarele categorii de oșteni: a) στρατιῶται, soldați obișnuiți, cetățeni ai imperiului; b) *limitanei*, coloni de lîngă frontiere constrînși la serviciu militar în schimbul pămînturilor primite de la stat; c) *bucellarii*, garda privată a unor ofițeri superiori; d) σύμμοχοι, aliați, contingente de trupe străine, comandate de șefi străini; e) φοιδεράτοι, federați, soldați recrutați dintre barbari care doreau să facă serviciul militar în armata bizantină; ei nu intrau în cadrele regulate, ci formau unități separate și erau trimiși, după nevoi, la toate frontierele, și în toate expedițiile mai de seamă. Cuvîntul federat derivă de la *foedus*, plural *foedera*, adică „înțelegere, convenție, contract de bunăvoie”. L. DI GREGORI, *L'esercito bizantino in Procopio di Cesarea*, în *Bessarione*, seria II, anul II (1901–1902), vol. I, fasc. 62–63, p. 246–258; J. MASPERO, Φοιδεράτοι et στρατιῶται: dans l'armée byzantine au VI-e siècle, în *Byzantinische Zeitschrift*, 21 (1912), p. 97–109; A. MÜLLER, *Das Heer Justinians (nach Prokop und Agathias)*, în *Philologus*, LXXI, serie nouă, XXV (1912), p. 101–138; R. GROSSE, *Römische Militärgeschichte von Gallienus bis zur byzantinischen Themenverfassung*, Berlin, 1920.

prins că uneltea împotriva statului şi dovedit de trădare vădită, deoarece
 pune la cale schimbări în sprijinul lui Chosroes, regele perşilor, şi în dauna
 romanilor. Împăratul nu-i făcuse nimic altceva neplăcut, decît că-i dăduse
 cîteva vergi la dos şi-l purtase prin cetate, pe spinarea unei cămile ; dar nu-l
 păgubise cu nimic, nici trupeşte şi nici în avere, şi nici măcar nu-l pedepsise
 cu surghiunul. Totuşi Arsaces era supărat de cele întîmplate şi începu a pune
 la cale uneltiri împotriva lui Iustinian şi a statului. Cînd îl văzu nemulţumit
 şi pe Artabanes, care îi era rudă, îl îndemna tot mai mult cu vorbe ademeni-
 toare, îl ţintuia şi îl ocăra, şi nu mai contenea nici zi nici noapte, batjocorin-
 du-l că a ajuns, după împrejurări, cînd un viteaz, cînd un moliu ca o muiere.
 Căci în nenorocirile altora se arătase vrednic şi zdrobise tirania ; îl prinsese
 cu mîna lui pe prietenul şi tovarăşul de prînzuri Gontharis şi-l omorîse fără
 nici o socoteală. Dar în clipa de faţă zace acolo înfricoşat, cu atîta lipsă de
 bărbăţie, în vreme ce patria lui stă mereu sub pază şi-i suptă de biruri fără
 seamăn, deşi tatăl său fusese ucis, sub cuvînt că face înţelegeri şi apropieri,
 în timp ce toate rudele sale trăiau în robie şi erau mereu împrăştiate pe
 toată întinderea împărăţiei romane. Iar în asemenea împrejurări Artabanes
 se socoteşte îndestulat, dacă este numai conducător de oaste romană şi consul.
 „Tu, care îmi eşti rudă, zicea el, nu iei de loc parte la suferinţele mele îngro-
 zitoare ; însă mie mi-e milă de tine, prea bunele, pentru soarta avută cu cele
 două femei : cea răpită fără drept şi ceea cu care ai fost silit să trăieşti
 împreună. Şi într-adevăr, cine mai are un pic de minte, nu va şovăi şi nici
 nu se va teme să-l ucidă pe Iustinian, care stă mereu nepăzit într-o încăpere
 pînă noaptea tîrziu, în tovărăşia unor preoţi foarte bătrîni, şi întoarce cu
 rîvnă, pe o parte şi pe alta, cărţile cu învăţăturile creştinilor. Căci, adăuga
 el, nici una dintre rudele lui Iustinian nu-ţi va fi împotrivă. Iar Germanus,
 cel mai puternic dintre toţi, îmi închipui că se va uni în gînd cu tine, împreună
 cu copiii lui, care sînt încă tineri şi fierb împotriva lui de mînie, din pricina
 vîrstei ; iar aceştia, nădăjduiesc, vor porni la treabă şi ei singuri. Căci se întîmplă
 că au fost nedreptăţiţi de acela, cum n-am fost nici noi şi nici unul dintre
 armeni“. Înşelîndu-l mereu pe Artabanes cu vorbe de acest fel, cînd îl văzu
 că se lasă dus, Arsaces împărtăşi lucrurile unui alt armean din Persia, cu
 numele Hanaranges. Acest Hanaranges era tînăr, frumos la trup, dar nu
 destul de temeinic, ci mai mult ca un copil.

După ce şi-a întovărăşit, la gînd şi la sfat, pe acesta şi pe Artabanes,
 Arsaces s-a îndepărtat, făgăduind că va atrage la treabă, cu aceleaşi gînduri,
 pe Germanus şi pe feciorii lui. Căci Iustinus, cel mai mare dintre copiii
 lui Germanus, era tînăr şi abia îi mijea barba, dar se arăta vrednic şi
 destul de ager la fapte, încît nu cu mult mai înainte se înălţase pînă la
 treapta de consul. Ajungînd la el, Arsaces îi spusese că doreşte să se întîl-
 nească cu dînsul pe ascuns într-un lăcaş sfînt. După ce veniră amîndoi în
 templu, Arsaces îl rugă mai întîi pe Iustinus să jure că nu va împărtăşi
 niciodată nimănui, dintre toţi oamenii, cuvintele sale decît numai tatălui
 său. După ce a jurat toate acestea, a început să-l ocărască pentru lipsa lui
 de bărbăţie, de faptul că fiind rudă foarte apropiată cu împăratul şi văzînd
 cum oameni de rînd şi din mulţime au în mîini slujbele statului, fără să li se
 cuvină de loc, el rabdă ca treburile obşteşti să fie gospodărite de nişte răzleţi.
 Mai adăuga că nu numai el era trecut cu vederea de către împărat, ci şi

18 tatăl lui, cu toate că ajunsese la culmea vredniciei, iar fratele său Iustinian
era lăsat să stea deoparte pentru totdeauna; s-a mai întâmplat apoi că n-a
19 ajuns în stăpânirea averii unchiului său, pe care o moștenise prin voința lui
Boraides, ci i-a fost răpită pe nedrept, în cea mai mare parte, mai pe urmă.
20 Și se pare că și mai mult vor fi trecuți cu vederea, îndată ce va sosi din
Italia Velisarios, deoarece se vestea că el se afla acuma undeva prin mij-
21 locul Iliriei. Strecurându-i asemenea vorbe, Arsaces îl împingea pe tânăr
la răsturnarea împăratului, și îi descoperi ceea ce pusese la cale împreună
cu Artabanes și cu Hanaranges în această privință. Auzind acestea, Iustinus
fu zguduit ca de un cutremur și, aproape zdrobit, răspunse lui Arsaces
că nici el și nici tatăl său Germanus nu vor face niciodată asemenea
ispravă.

22 Arsaces îi vesti lui Artabanes cele întâmplate, iar Iustinus împărtăși
tatălui său toată povestea. Acesta stătu de vorbă cu Marcellus, conducătorul
gărzii de la palat, și se sfătuiră împreună asupra întâmplării, dacă ar fi bine
23 pentru ei să aducă toate acestea la cunoștința împăratului. Acest Marcellus
era om foarte cumpănit la fire și păstra multe lucruri sub tăcere: nici
nu lucra pentru bani, nici nu se lăsa dus de vorbe și fapte bune de luat
în râs, dar nici nu-i plăcea, de altfel, să trăiască bine, ci ducea totdeauna
o viață aspră și străină de plăceri, fiind un păstrător grijuliu al dreptății
24 și un îndrăgostit infocat al adevărului. El nu voia ca știrea să ajungă pînă
la urechile împăratului. „Căci, zicea el, nu-i bine ca tu să fii pîrîtorul acestei
isprăvi. Dacă vei vrea să spui ceva împăratului în taină, cei din preajma
lui Artabanes vor bănuî numaidecît că i-ai descoperit; iar dacă Arsaces izbu-
25 tește să fugă și să se ascundă, fapta va rămîne fără dovezi. Eu n-am obi-
ceiul să cred sau să vestesc ceva împăratului înainte de a cerceta cu grijă
26 eu însumi. Deci doresc să aud vorbele cu urechile mele sau ca unul dintre
prietenii mei să asculte, prin mijlocirea voastră, cum omul grăiește ceva
27 lămurit despre toate acestea“. Auzind acestea, Germanus îl îndemnă pe fiul
său Iustinus să facă în așa fel ca să fie îndeplinită porunca lui Marcellus.
28 Dar cu Arsaces el nu mai putea vorbi despre aceasta, deoarece, după cum
29 am spus, îl respinsese cu hotărîre. Iustinus îl întrebă atunci pe Hanaranges,
dacă Arsaces a venit la dînsul cu încuviințarea lui Artabanes.. „Căci eu,
30 zise el, niciodată n-aș cuteza să împărtășesc o taină unui asemenea om. Dar
dacă vrei să-mi spui tu însuși ceva în această privință, ne vom înțelege
31 repede între noi și vom săvîrși ceva de ispravă“. Hanaranges se sfătui
despre toate cu Artabanes și-i împărtăși lui Iustinus tot ce se întîplase
că-i spusese mai înainte Arsaces.

32 După ce Iustinus făgădui că va îndeplini totul și va atrage și pe
tatăl său, Germanus socoti nimerit să se întâlnească cu Hanaranges și hotărîră
33 o zi pentru a sta de vorbă unul cu altul. Germanus îl înștiință pe Mar-
cellus de toate acestea și ceru să-i trimită pe unul dintre prietenii săi, spre
34 a auzi cu urechile lui cuvintele lui Hanaranges. Acela îi trimise pe Leontios,
ginerelul lui Athanasios, un om foarte drept și care ținea mult la adevăr.
35 Germanus îl duse în casa lui și-l puse într-o încăpere, unde atîrna un covor
mare, slujind de perdea unui pat, pe care obișnuia să mănînce. Îl ascunse
36 pe Leontios îndărătul acestei perdele, iar el însuși împreună cu fiul său Iustinus
rămase în afara ei. Venind acolo Hanaranges, Leontios auzi deslușit tot ce
37

vorbea și ce se puse la cale între acesta, Artabanes și Arsaces. Între altele 38
veni vorba și despre aceasta : că, dacă vor răpune pe împărat înainte de
sosirea lui Velisarios în Bizanț, nu vor izbuti nimic din cele plănuite ; deoarece
încercînd să-l pună împărat pe Germanus, Velisarios ar putea să-și adune
o mulțime de oaste din ținuturile Traciei, și în felul acesta ei n-ar fi în
stare să se împotrivescă în nici un chip celui care ar veni asupra lor. Va 39
trebui deci să-și amîne fapta pînă la sosirea lui Velisarios : deci îndată ce
omul va veni în Bizanț și se va afla în palatul împăratului, ei vor pătrunde
acolo pe neașteptate, în adîncul nopții, cu pumnalele în mîni, și vor ucide
și pe Marcellus și Velisarios împreună cu împăratul. Căci în felul acesta 40
și-ar rîndui treburile cu mai multă ușurință, după cum ar pofti. Auzind
toate acestea de la Leontios, Marcellus nu se hotărî încă să-l înștiințeze pe
împărat, ci era frămîntat de o mare nehotărîre, spre a nu-l pune în pri-
mejdie, din nebăgare de seamă, pe Artabanes, prin prea multă pripeală.
Dar Germanus dădu de știre despre toate lui Buzes și Constantianus, 41
de teamă să nu trezească vreo bănuială prin întîrziere, cum s-a și
întîmplat.

După cîteva zile, cînd se vestise că Velisarios va fi de față foarte în 42
curînd, Marcellus trimise știre despre toate împăratului, iar acesta porunci
ca Artabanes și cei din jurul său să fie aduși în închisoare, și-i dădu pe
mîna unor comandanți ca să-i supună la chinuri. După ce ieși la lumină 43
toată înțelegerea dintre dîșii și fu arătată și în scris, împăratul îi chemă
pe toți senatorii în palat, unde obișnuiau să se facă cercetări în pricini
de judecată. Citind toate mărturisirile celor supuși la caznă, ei aruncară 44
vina și pe Germanus și fiul său Iustinus, pînă cînd Germanus, folosind
mărturia lui Marcellus și Leontios, izbuti să îndepărteze bănuiala. Căci ei 45
și Constantianus și Buzes întăreau cu jurămint că Germanus nu le tănuise
nimic din toate acestea, ci totul se desfășurase în felul cum am arătat
adineauri. Deci toți senatorii îl izbăviră îndată pe el și pe fiul său, că adică 46
n-au greșit cu nimic împotriva statului. Dar cînd ajunseră cu toții în încă-
perea împăratului, acesta se arătă grozav de mîhnit și de nemulțumit și 47
peste măsură de supărat pe Germanus, învinuindu-l pentru încetineala cu
care a făcut dezvăluirea ; iar doi dintre conducători, în chip slugarnic, erau
într-un gînd cu el și se arătau înfuriați împreună cu dînsul ; ei treziră
astfel și mai multă mînie în sufletul împăratului, rîvnind să-i facă pe plac,
spre nenorocirea altora. Ceilalți înlemniseră și așteptau în tăcere, pîrînd 48
că urmează aceași cale, prin faptul că nu se împotriveau la ceea ce voia
el. Numai Marcellus rosti cuvinte drepte și izbuti să-l scape pe om de la
nevoie. Căci își luă vina asupra sa, se sili din toată puterea și zise că 49
Germanus dezvăluise faptele cît se poate din timp, dar el însuși ținuse să
se încredințeze cît mai bine și întîrziase să le dea pe față. Și astfel liniști 50
mînia împăratului. Mare trecere și-a dobîndit din asta acest Marcellus față
de toți oamenii pentru vrednicia arătată în clipele cele mai anevoioase.
Împăratul Iustinian îl scoase pe Artabanes din slujba pe care o avea, dar 51
nu-i pricinui nici o altă vătămare, și nimănui dintre ceilalți, decît doar că-i
ținu pe toți sub pază, dar fără necinstire, și anume în palat, nu în închi-
soarea obștească.

1 În timpul acestui război barbarii ajunseră în mod lămurit stăpîinii
întregului apus; iar războiul cu goții, deși la început izbîndiseră în puteri
romanii, după cum am arătat în cele de mai înainte, fu sortit pînă acolo
2 pentru ei, încît nu numai că irosiră fără folos bani și oameni mulți, dar
pierdură și Italia; iar pe iliri și aproape pe toți tracii îi văzură pustiiți și
3 nimiciți fără rinduială de către barbari, deoarece ajunseseră pînă la hotarele
lor. Se întîmplase în felul acesta. La începutul acestui război goții dădură
4 germanilor toate Galiile supuse lor, socotind că nu vor fi în stare să țină
piept din două părți, după cum am spus în cărțile de mai înainte. Romanii
5 nu avură cum să împiedice această faptă, iar împăratul Iustinian trebui
să le-o întărească, pentru a nu întîmpina împotrivirea acestor barbari, care
6 ar fi pornit război, deoarece francii nu credeau că vor stăpîni fără primejdie
Galiile, dacă împăratul nu va pecetlui acest lucru; și de aceea, conducătorii
germanilor aveau în mîini Marsilia, colonia foccenilor, și toate ținuturile de
7 pe țarm și erau stăpînitorii mării din părțile acelea. Iar acum stau în Arelatum
și privesc la întrecerile cu cai; bat monedă de aur din minele Galiei,
8 dar nu pun pe acest ban chipul împăratului roman, ca de obicei, ci pe al
lor. De asemenea regele perșilor are obiceiul să bată monedă de argint,
9 cum vrea; dar chipul său pe un ban de aur nu-l poate face nici el și nici
un alt rege dintre toți barbarii, măcar că au aur, deoarece o asemenea
10 monedă n-ar putea umbla în treburile de negoț, chiar dacă s-ar întîmpla
ca neguțăcrii să fie barbari. Deci francilor le-au mers lucrurile în felul acesta.

11 Cînd goții și Tutilas ajunseră biruitori în război, francii își însușiră
fără osteneală cea mai mare parte a Veneției, deoarece nici romanii nu mai
12 puteau să se apere și nici goții nu erau în stare să ducă război pe două
fronturi. Gepizii cuprinseră și stăpîneau cetatea Sirmium și aproape toate
cetățile Daciei, îndată după ce împăratul Iustinian le cucerise de la goți;
13 luară sclavi pe romanii din ținuturile acelea și, mergînd mereu înainte, prădau
și siluiau împărăția romană. De aceea împăratul nu le mai dădea suma
de bani hotărîită, pe care obișnuiau s-o primească de multă vreme de la
romani. Iar longobarzilor împăratul Iustinian le dăruie țara noricilor, întă-
riturile din Panonia și multe alte ținuturi, precum și foarte mulți bani.
Din această pricină longobarzii se ridicară din ținuturile părintești și se
așezară dincoace de riul Istru, nu departe de gepizi. Ei pustiiră și luară
sclavi pe dalmați și pe iliri pînă la hotarele Epidamnului. Deoarece unii
dintre cei prinși fugiră de acolo și izbutiră să se întoarcă acasă, acești
barbari, cutreierînd împărăția romană, deoarece erau aliați cu romanii, dacă
descopereau acolo pe unii dintre fugari, puneau mîna pe ei, ca și cum ar fi
fugit sclavii lor de acasă, și luîndu-i de la părinți, îi duceau împreună cu
dîșii spre sălașurile lor, fără ca nimeni să le stea împotrivă. Iar alte ținuturi
din Dacia, prin încuviințarea împăratului, le cuprinseră erulii, în preajma

⁵ Arelatum (azi Arles), pe malul stîng al Ronului, după anul 400 capitală a unei părți din Galia.

¹⁰ Țara noricilor (Νορικῶν τε πόλει), nu una dintre cetățile din Noricum, aflată lîngă hotar. S. ANOTOLJAK, *Što zapravo znači Νορικῶν τε πόλει* în *Srpska Akademija Nauka. Zbornik Radova XLIX, Vizantološki Institut, IV* (1956), p. 45—51.

cetății Singidunum, unde locuiesc și astăzi, năvălind și pustiind mereu pe iliri și ținuturile din Tracia. Unii dintre ei au ajuns și oșteni romani, fiind rânduți în așa-zisele trupe de „federati”. Deci când sînt trimiși la Bizanț soli de-ai erulilor, acești bărbați care pradă pe supușii romani, primesc de la împărat, fără greutate, toată solda hotărîită și se întorc acasă.

34

Astfel barbarii își împărțiseră împărăția romană. Mai tîrziu gepizii și longobarzii, locuind în vecinătate, ajunseră la mari neînțelegeri. Și unii și alții doreau din toată inima să se războiască între dînșii și ardeau de nerăbdare să-i înfrunte pe dușmani în luptă; și fu hotărît timpul pentru încăierare. Dar longobarzii nu se credeau îndestulători pentru a lupta singuri cu gepizii, deoarece se întîmpla că erau mai puțini la număr, și hotărîră să-și ia ca tovarăși de arme pe romani. Deci trimiseră soli la împăratul Iustinian și cereau să le trimită oaste. Cînd aflară acest lucru gepizii, trimiseră și ei soli la Bizanț, care cereau același lucru. Domnea atunci peste gepizi unul cu numele Thorisin, iar peste ceilalți Auduin. Împăratul Iustinian hotărî să asculte cuvintele amîndurora, fără să vină împreună, ci să intre la dînsul fiecare pe rînd. Ajungînd dintre aceștia în fața împăratului mai întîi longobarzii grăiră următoarele: „Se întîmplă, împărate, că sîntem înmărmuriți de obrăznicia gepizilor, care după atît de multe și de mari pagube săvîrșite împărăției voastre, vin acum la voi să vă aducă cea mai mare dintre jigniri. Căci numai aceia jignesc în măsura cea mai mare pe vecini, care îi socotesc prea ușor de înșelat și vin la dînșii să tragă un folos din bunătatea celor pe care i-au nedreptățit. Dar noi vă cerem doar atîta: să cercetați ce fel de părere au gepizii despre prietenie. Căci astfel veți lucra în chipul cel mai temeinic în sprijinul împărăției romane, deoarece din cele trecute oamenii pot desprinde totdeauna cu încredere faptele viitoare. Dacă s-ar fi întîmplat ca neamul gepizilor să-și fi arătat necredința numai față de alții, am avea nevoie de multă vorbă și de timp și de mărturii din afară spre a arăta felul lor de a fi; dar acum putem lua o pildă apropiată, de la voi înșivă. Priviți! Goții stăpîneau mai înainte țara dacilor, care le plăteau tribut, iar gepizii sălășluiau dintru început cu toții de cealaltă parte a Istrului; și atît de mult sînt înspăimîntați de puterea goților, încît nici măcar n-au cutezat vreodată să încerce a trece rîul. Fiind apoi aliați și prieteni cu romanii, în numele acestei prietenii ei primeau în fiecare an o mulțime de daruri din partea împăraților de mai înainte, precum primesc nu mai puțin și din partea ta. I-am întreba bucuroși pe acești oameni: ce bine au făcut ei romanilor pentru toate acestea? Dar n-ar putea aminti nici unul, nici mic, nici mare. Cîtă vreme n-au avut pentru ce să vă supere, au rămas liniștiți, însă nu de bunăvoie, ci fiind siliți de împrejurări. Căci voi nu vă gîndeți să puneți stăpînire pe țărmul de dincolo de Istru, iar dincoace îi împiedica frica de goți. Dar cine ar putea numi

³ În manuscrisul L (*Cod. Laurent.* 69) se află următorul adaos, neacceptat de editorul J. Haury: „Însă gepizii, ca aliați, hotărîră să ceară ca romanii să se unească în luptă cu dînșii și să se învrednicească să poarte războiul împreună sau să stea departe de amîndouă taberele și să nu ajute pe nici unul dintre cele două neamuri”.

vreodată neputința bunăvoință? Ce tărie îți dă prietenia într-o împrejurare cînd nu poate avea loc greșeala? Nu, împărate, nu-i așa! Căci numai puterea arată firea omului și înclinarea lui bună sau rea, dînd pe deplin în vileag felul lui de a fi, prin putința de a făptui. Uită-te! Cum au văzut gepizii că goții sînt izgoniți din întreaga Dacie, iar voi vă aflați prinși în treburi cu dușmanii, acești nelegiuiți au îndrăznit să năvălească din toate părțile pe pămîntul vostru. Cum ar putea cuprinde cineva în cuvinte toată grozăvia acestei fapte? Nu le-a fost rușine de stăpînirea romană? N-au rupt legăturile păcii și alianțelor? N-au jignit pe cei ce s-ar fi convenit cel mai puțin? N-au siluit o împărăție în care s-ar fi rugat să fie sclavi, dacă ați fi avut oarecare răgaz să le stați împotriva? Gepizii, împărate, sînt stăpîni în Sirmium, îi duc pe romani în sclavie și se laudă că vor cuceri toată Dacia. Dar în ce război au biruit ei în sprijinul vostru sau împreună cu voi sau împotriva voastră? Și pentru care luptă au primit ei ca răsplată această țară? Iar toate acestea, după ce-au fost de atîtea ori părtașii tributului vostru și au primit de la voi bani, cum am spus, de nu mai știm cită vreme. Nu s-a văzut de cînd lumea faptă mai mîrșavă decît solia lor de față. Căci văzînd că noi pornim în război împotriva lor, îndrăznesc să vină în Bizanț și să se înfățișeze în fața împăratului, pe care l-au jignit într-o măsură atît de mare. Și poate că vor atinge culmea nerușinării, să ceară de la voi tovarășie de arme împotriva noastră, care v-am fost cu atîta tragere de inimă. Iar dacă vin la voi cu gînd să vă dea înapoi ceea ce au călcat în picioare, se cuvine ca romanii să știe că pricina de căpetenie a acestei căințe sînt longobarzii, de teama căroră se vād siliți la o bunăvoință fără voie și atît de întîrziată în timp. Căci cine dobîndește o răsplată trebuie să-și arate mulțumirea față de cel care i-a făcut un bine. Iar dacă nici acum nu doresc să se retragă din ceea ce nu li se cuvine, ce fărădelege mai poate întrece această lipsă de măsură? Spunem toate acestea cu simplitate barbară, săracă în cuvinte, departe de a fi pe măsura lucrurilor. Dar tu, împărate, cum-pănește ceea ce am spus noi cu mai puțină iscusință decît ar fi trebuit și fă ce este de folos pentru romani și pentru longobarzii tăi, gîndindu-te înainte de toate celelalte, că romanii se vor înțelege bine cu noi, încă de la început, deoarece avem aceeași credință despre Dumnezeu, iar aceștia sînt arieni și de aceea romanii le vor merge împotriva“.

Deci longobarzii grăiră astfel. Venind a doua zi la împărat și solii gepizilor, vorbiră în felul următor : „Se cuvine, împărate, ca cei ce sosesc cu rugă-minte de alianță la vecini să arate mai întîi că vin să ceară lucruri drepte și folositoare pentru tovarășii lor de arme, apoi să vorbească despre lucrurile pentru care au fost trimiși ca soli. Că am fost nedreptățiți de longobarzi, e un fapt vădit; căci ne străduim să îndepărtăm neînțelegerile printr-o judecată, iar cei care caută să ajungă la judecată n-au de loc gîndul siluirii. Că prin mulțimea oamenilor și prin vrednicie se întîmplă că gepizii sînt cu mult deasupra longobarzilor, cine ar mai lungi vorba în fața unor cunos-cători? Și credem că nu se găsește nimeni, cit de scurt la minte, care să vrea să se rînduiască în luptă împreună cu oameni mai slabi și să ajungă în nevoie, decît să se alătore altora mai puternici și să dobîndească fără pri-mejdie izbînda. Deci de acum înainte, cînd veți merge împotriva altora, gepizii vor fi alături de voi, drept mulțumire pentru cele săvîrșite, iar cu

prisosui puterii lor vor ușura fără îndoială înfrîngerea dușmanilor. Și ar trebui
 să cumpăniți în minte și faptul acesta, că longobarzii au ajuns de curînd
 prietenii romanilor, dar se întîmplă că gepizii vă sînt de multă vreme aliați
 și cunoscuți, iar o prietenie împletită într-un răstimp îndelungat nu se desface
 cu ușurință. Deci se cuvine să dobîndiți în noi nu numai aliați puternici, ci
 și statornici. Așadar, acestea sînt îndreptățirile care ne îndeamnă să pășim
 în tovărășie de arme cu voi. Dar priviți ce fel de oameni sînt longobarzii.
 Niciodată nu s-au hotărît să îndepărteze neînțelegerile dintre noi printr-o
 judecată dreaptă, deși i-am rugat de atîtea ori, ci sînt stăpîniți de o cute-
 zantă fără minte. După ce s-a iscat războiul, dau acum înapoi în fața greu-
 tăților, își înțeleg slăbiciunea și vin la voi, cerînd ca romanii să înceapă un
 război nedrept în sprijinul lor. Acești tilhari vă amintesc acum prin toate
 mijloacele că Sirmium și alte ținuturi ale Daciei ar fi acum pentru voi
 prilej și pricină de război, măcar că mai prisosesc atîtea cetăți și atîtea țări
 în împărăția ta, așa încît mai cauți oameni cărora să le dai ca sălaș o parte
 din ele. Francilor, neamului erulilor și acestor longobarzi le-ai dăruit fără
 grijă atîtea cetăți și ținuturi, împărate, încît nici n-ar putea cineva să le
 numere. Iar noi, avînd încredere în prietenia ta, am făcut ceea ce ai vrut.
 Cel care dorește să dea ceva din ceea ce are socotește cu mult mai bun
 pe cel dăruit de el însuși și care, bănuindu-i gîndul, își ia singur darul, fără
 să-l jignească pe vechiul stăpîn; ci îndrăznește să-i fie prieten în măsura
 cea mai mare și crede că a făcut o faptă vrednică, după cum s-a întîmplat
 și cu gepizii față de romani. După ce v-am amintit aceste lucruri, noi vă
 rugăm cu stăruință, pe temeiul tovărășiei noastre de arme, să veniți alături
 de noi împotriva longobarzilor, cu toate puterile; iar dacă nu, să rămîneți
 de o parte și de unii și de alții. Hotărînd în felul acesta, veți face un lucru
 drept și cît se poate de prielnic pentru împărăția romană".

Astfel grăiră gepizii. După multă chibzuire, împăratul Iustinian hotărî
 să-i lase să plece fără nici o ispravă și, făcînd jurămint de alianță cu longo-
 barzii, le trimise peste zece mii de călăreți, sub conducerea lui Constantianus,
 Buzes și Aratios. Se afla împreună cu dîșșii și Ioannes, feciorul unei surori
 a lui Vitalianus, căruia i se spusese din partea împăratului ca, îndată după
 lupta împotriva gepizilor, să meargă de acolo în grabă, împreună cu însoțitorii
 săi, în Italia. Căci se întîmplase că venise și el din Italia. Îi urmară ca aliați
 o mie și cinci sute de eruli, conduși între alții de către Filimuth; căci toți
 ceilalți eruli, în număr de trei mii, se rînduiseră alături de gepizi, deoarece
 se dezlipiseră cu puțin mai înainte de romani, din pricina arătată de mine
 în cele de mai sus. O parte dintre romanii care mergeau în ajutorul longo-
 barzilor, se întîlniră pe neașteptate cu un pîlc de eruli, aflați împreună cu
 Aordos, fratele conducătorului. Iscîndu-se o luptă înverșunată, izbîndiră
 romanii și uciseră pe Aordos și pe mulți dintre eruli. Aflînd că oastea roma-
 nilor se află foarte aproape, gepizii încetară numaidecît gîlceava cu longo-
 barzii; și acești barbari făcură înțelegere între dîșșii, fără voia romanilor.
 Cînd auzi toate acestea, oastea romanilor ajunse în mare încurcătură; căci
 nu mai puteau merge înainte și nici nu aveau cum da înapoi, deoarece
 comandantii se temeau că gepizii și erulii se vor uni împreună, vor năvăli
 și vor pustii țara ilirilor. Așadar rămaseră pe loc și vestiră împăratului ceea ce

li se întâmplase. Deci acestea s-au petrecut astfel. Dar eu mă întorc acolo de unde mi-am abătut firul povestirii.

35

1 Velisarios se întorcea fără slavă în Bizanț, deoarece timp de cinci ani
nu putuse de loc călca pământul Italiei și nici nu izbutise să-i străbată
2 drumurile, ci plutise mereu și fără încetare, în fugă ascunsă, în toată această
vreme, de la o întâritură a țărmlui la alta. Și de aceea se întâmplase că
3 dușmanii putuseră subjuga ușor însăși Roma și aproape toate celelalte cetăți.
Lăsă atunci asediată năprasnic și cetatea Perusia, care era cea dintâi din
ținutul tuscilor și fu luată cu asalt pe cînd el se afla încă pe drum. Ajuns
în Bizanț, petrecu după aceea acolo, înconjurat de bogăție multă și privit
cu cinste pentru faptele sale strălucite, săvîrșite mai înainte. Pe acestea
4 i le vestise dumnezeirea prin anumit semn și în chip deslușit, încă înainte
de a porni cu oastea în Libia, iar semnul fu acesta. Avea Velisarios o moșie
într-o parte mărginașă a Bizanțului, numită Panteihion, așezată pe continentul
din față. Acolo, cu puțin înainte de a conduce Velisarios oastea romană
împotriva lui Gelimer și a Libiei, s-a întîmplat că vița de vie a dat belșug
5 nespus de mare. Cu vinul strîns de acolo sclavii umplură o mare mulțime
de butoaie și le puseră în pivniță, potrivit partea lor de jos în pămînt,
6 iar cea de sus acoperind-o bine cu țărînă. După opt luni, vinul din cîteva
butoaie începu să fiarbă și împinse la o parte țărîna cu care era acoperit
fiecare din ele; izbucnind și curgînd afară năvalnic, se scurse în așa măsură
7 pe pămîntul de alături, încît făcu acolo o baltă întinsă. Văzînd aceasta,
sclavii fură cuprinși de mare mirare și umplură din ea mai multe oale pîn-
tecoase, apoi acoperiră din nou butoaiele cu țărînă și păstrară tăcere asupra
8 celor întîmplate. Dar văzînd că aceasta se petrece de mai multe ori, în
același răstimp, aduseră faptul la cunoștința stăpînului, care strînse acolo
pe mai mulți dintre ai săi și le arătă ceea ce se petrecuse. Ei socotiră în-
tîmplarea ca un semn bun și spuseră că în această casă va fi multă fericire.
9 Deci acestea i-au mers lui Velisarios astfel. Dar Vigilius, episcopul Romei,
alături de mulți italoți cu foarte mare trecere, care se aflau în timpul acela
acolo, nu mai conteneau de a-l ruga pe împărat să se străduiască din toate
10 puterile pentru Italia. Mai mult decît toți îl îndemna Gothigos, un patrician
care fusese înălțat de multă vreme în scaunul de consul; căci se întîmplase
11 că sosise și el de curînd în Bizanț pentru aceste treburi. Împăratul făgădui
că va avea el grijă de Italia, dar își petrecea cea mai mare parte din timp
cu învățăturile creștinilor, străduindu-se și rîvnind mereu să pună rînduială
12 în nepotrivirile dintre ele. Acestea se petreceau în Bizanț. Se întîmplă că un
bărbat longobard fugi la gepizi, din următoarea pricină. Pe cînd domnea
13 peste longobarzi Vaces, avea el un nepot cu numele Risiulfos, pe care legea
îl îndreptătea la domnie, după ce ar fi murit Vaces. Dar Vaces își puse în
14 gînd să-l aducă în domnie pe fiul său; îl învinui deci fără pricină pe Risiulfos,
și-l pedepsi cu surghiunul. Acesta porni împreună cu cîțiva din ținuturile
15 pămîntești și fugi în grabă la varni, dar îi rămaseră acolo doi feciori. Însă
16 Vaces îi nduplecă cu bani pe acești barbari să-l ucidă pe Risiulfos. Unul dintre
feciorii lui Risiulfos muri de o boală, iar celălalt, cu numele Ildiges, fugi

la sclavini. Nu mult după aceea Vaces se îmbolnăvi și ieși din rîndul oamenilor, iar domnia longobarzilor trecu asupra lui Valdaros, fiul lui Vaces. Deoarece acesta era încă copil, fu rînduit epitrop și domnea în locul lui, Auduin. El își dobîndi multă putere și nu după multă vreme puse mîna pe domnie, deoarece acest copil murise de o boală. Cînd se iscă război între gepizi și longobarzi, după cum am povestit, Ildiges își luă repede cu sine pe longobarzii care îl urmau și pe mulți dintre sclavini și trecu la gepizi, iar gepizii aveau nădejde că-l vor aduce la domnie. După ce se ajunse pentru o clipă la înțelegere cu longobarzii, Auduin îl ceru repede pe Ildiges de la gepizi, ca de la niște prieteni, dar aceștia nu se hotărîră de loc să-l dea; ci îl poftiră să se ducă de acolo și să se pună la adăpost, unde va dori. Iar acela, fără nici o zăbavă, împreună cu cei care îl urmau și cu cîțiva gepizi plecați de bunăvoie, sosi în grabă la sclavini. Apoi se ridică de acolo și merse la Tutilas și la goți, avînd cu dînsul o oaste de nu mai puțin de șase mii de oameni. Cînd ajunse în Veneția, se întîlni și se încăieră cu cîțiva romani conduși de Lazăr, dar îi puse pe fugă și pe mulți îi ucise. Însă nu se uni cu goții, ci trecu rîul Istru și merse din nou la sclavini.

În vreme ce se petreceau acestea, în felul cum am arătat, unul dintre lăncierii lui Velisarios, cu numele Indulf, barbar de neam, dar îndrăzneț și vrednic, întîmplîndu-se să fie lăsat în Italia, trecu fără nici o lămurire la Tutilas și la goți. Iar Tutilas îl trimise îndată cu multă oaste și corăbii în ținuturile Dalmației. Ajungînd în locul numit Muicur, care se află lîngă mare undeva în apropiere de Salona, el se uni mai întîi cu oamenii de acolo, ca roman și părtaş al lui Velisarios, dar apoi trăgînd sabia și dînd semn celor care îl urmau, îi măcelări pe toți pe neașteptate. După ce răpi toate bogățiile, se duse de acolo și se aruncă asupra altui loc de pe țărmul mării, pe care romanii îl numesc Laureata. Dînd năvală și aici, îi ucise pe toți cei ieșiți în cale. Cînd auzi de aceasta Claudianus, care avea atunci conducerea în Salona, trimise împotriva lui o armată, pe corăbii numite dromoni. Aceștia ajunseră în Laureata și se încăierară cu dușmanii, dar fură răpuși cu desăvîrșire în luptă și fugiră care unde putu, lăsînd dromonii în port, unde mai erau și alte vase pline cu grîne și cu lucruri de folos. Indulf și goții puseră mîna pe toate acestea, îi uciseră pe toți cei aflați la îndemînă, luară banii și se duseră la Tutilas. Dar iarna era pe sfîrșite și se încheia al patrusprezecelea an al acestui război pe care l-a scris Procopius.

36

După aceea Tutilas își duse toată oastea împotriva Romei, tăbări și se așază pentru împresurare. Se întîmplase că Velisarios își alesese trei mii de oameni dintre cei mai buni și-i puse de pază în Roma, rînduind în fruntea lor pe Diogenes, unul dintre lăncierii săi, bărbat priceput și deosebit de iscusit în treburile războiului. De aceea se pierdu multă vreme cu această împresurare, deoarece cei asediați, prin vrednicia lor, arătară că sînt în stare să se măsoare în luptă cu toată oastea goților; iar Diogenes păzea cu străjnicie să nu se apropie nimeni de zid cu gînd rău; și, făcînd pretutindeni sămănături înlăuntrul zidului împrejmuitor, izbuti să aibă cît mai puține lipsuri

²⁹ Era în primăvara anului 549.

- 3 în cele trebuitoare. Barbarii încercară de multe ori să lupte la metereze și
 să ia cu asalt zidul împrejmuitor, dar fură înfrinți, deoarece romanii îi res-
 4 pinseră de acolo cu vrednicie. Dar dușmarii erau stăpîni în Portus și împre-
 surau din răputeri Roma. Deci acestea se petrecură astfel. Văzînd că Velisa-
 5 rios s-a întors în Bizanț, împăratul Iustinian se gîndi să trimită alt comandant
 cu oaste împotriva goților și a lui Tutilas. Și dacă și-ar fi împlinit acest
 6 gînd, cred eu, pe cînd Roma se mai afla în mîinile sale, iar oștenii de acolo
 erau încă teferi și s-ar fi unit cu armatele trimise în ajutor din Bizanț, i-ar fi
 înfrînt pe dușmani în război. Dar după ce a ales mai întîi pe Liberius,
 unul dintre patricienii Romei, și i-a poruncit să se țină gata pregătit, mai
 pe urmă s-a văzut poate învăluit de altă treabă și și-a întrerupt planul.
- 7 Trecînd multă vreme cu împresurarea Romei, cîțiva dintre isaurii
 care stăteau de strajă la poarta cu numele apostolului Pavel, pe de o parte
 nemulțumiți că de mulți ani nu primiseră nimic de la împărat, iar pe de alta
 văzînd că isaurii, care dăduseră mai înainte Roma pe mîna goților, se făleau
 cu avuții mari, în cea mai desăvîrșită taină intrară în vorbă cu Tutilas, și
 se înțelesă să dea cetatea, hotărînd și o zi pentru această faptă. Cînd
 8 sosi clipa, Tutilas puse la cale următoarele. În primele ceasuri ale nopții rîndui
 pe Tibru două bărci, așezînd în ele bărbați care se pricepeau să sune din corn.
 9 Le porunci să vislească și să meargă înainte pe Tibru, pînă ce vor ajunge
 aproape de zidul împrejmuitor, iar acolo să sune din cornuri cu toată puterea.
 10 El însuși, fără să știe dușmanii, își ținea pregătită oastea goților, în apro-
 11 piere de poarta amintită, care are numele apostolului Pavel. Socotind să nu
 se ascundă în întuneric o parte din oastea romană și să poată fugi din cetate
 spre Centucellae, deoarece nu le mai rămăsese nicăieri alt loc întărit în ținu-
 turile acelea, hotărî să așeze pe drumul care ducea într-acolo, în anumite
 ascunzișuri, luptători vrednici, căroră le porunci să-i ucidă pe fugari. Deci
 12 cei din bărci, ajungînd lîngă cetate, începură să sune din cornuri, după cum
 13 li se poruncise. Îngroziți și căzuți în mare spaimă și învălmășeală, romanii
 părăsiră pe neașteptate și fără socoteală locurile lor de pază și alergară în
 14 ajutor, crezînd că este acolo o năvală asupra zidului. Numai trădătorii
 isauri rămaseră la străjile lor : ei deschiseră porțile în voie și îi primiră pe duș-
 15 mani în cetate. Și se ivi mare măcel între cei întîmplați acolo ; mulți fugiră
 prin alte porți, dar cei care se îndreptară spre Centucellae fură măcelăriți
 de către oamenii din ascunzișuri. Doar cîțiva dintre ei se furișară cu greu,
 între care se zice, și-a găsit scăparea și Diogenes, după ce fusese rănit.
- 16 Era în armata romană un oarecare Paulus, cilician de neam, care ajun-
 sese mai întîi în fruntea gospodăriei lui Velisarios, apoi ca comandant al
 trupelor de călăreți, pornise cu oastea în Italia și fusese rînduit împreună cu
 17 Diogenes la straja Romei. După cucerirea cetății, acest Paulus fugi cu patru
 sute de călăreți spre mormîntul lui Hadrian și puse stăpînire pe podul care
 18 duce la templul apostolului Petru. Dis-de-diminează, cînd se crăpa de ziuă,
 oastea goților se încăieră cu acești bărbați, dar romanii îi înfruntară acolo
 cu cea mai mare tărie și ieșiră biruitori, omorînd mulți barbari, deoarece
 19 erau grămadă mare și se aflau în loc îngust. Cînd văzu Tutilas așa ceva,
 încetă numaidecît lupta și porunci goților rînduiți împotriva dușmanilor să
 20 stea liniștiți, socotind că îi va cuprinde pe bărbați prin foame. Deci în ziua
 aceea Paulus și cei patru sute rămaseră fără mîncare, iar noaptea și-o petrecură

la fel. A doua zi, se sfătuiră să se hrănească cu careva dintre cai, dar se îngreșară de un astfel de prînz neobișnuit și amînară pînă tîrziu noaptea, cu toate că erau chinuiți tare de foame. Atunci, după ce se sfătuiră mult unii cu alții și se îndemnară între ei la cutezanță, socotiră că este mai bine pentru dinșii să-și sfîrșească îndată viața printr-o moarte vrednică. Deci hotărîră să se arunce pe neașteptate asupra dușmanilor, să ucidă dintre ei fiecare cît va putea și în felul acesta să aibă cu toții un sfîrșit plin de bărbăție. Așadar, se îmbrățișau zoriți și se sărutau pe obraz, luîndu-și rămas bun înainte de moarte, ca unii ce aveau să se prăpădească repede cu toții. Băgînd de seamă toate acestea, Tutilas se temu că acești oameni, aflați în pragul morții, și nemaiavînd nici o nădejde de scăpare, vor pricinui goților pagube de nesuferit. Trimițînd deci la dinșii, le înfățișă să aleagă una din două : sau să-și lase acolo caii, să-și părăsească armele, să jure că nu vor mai porni niciodată cu oaste împotriva goților și să se întoarcă teferi în Bizanț, sau să-și păstreze toate ale lor, dar să se rînduiască de acum înainte în oastea goților, cu drepturi deopotrivă. Romanii ascultară cu plăcere aceste cuvinte, și mai întîi aleseră cu toții să se întoarcă în Bizanț; dar mai pe urmă, fiindu-le rușine să-și facă întoarcerea pe jos și fără arme, temîndu-se să nu cadă pe drum în oarecare cursă și să fie măcelăriți, apoi mai fiind și nemulțumiți de faptul că statul roman le datora de multă vreme bani potrivit înțelegerii, se amestecară cu toții de bunăvoie în oastea goților; în afară de Paulus și un isaur cu numele Mindes, care veniră în fața lui Tutilas și-l rugară să fie trimiși la Bizanț, căci ziceau că au pe pămîntul părintesc copii și neveste, fără de care nu ar fi în stare să trăiască. Tutilas își dădu seama că spuneau adevărul și îi lăsă să se ducă, dăruindu-le hrană de drum și trimițînd împreună cu dinșii însoțitori de călătorie. Iar ceilalți din oastea romană, cam trei sute, care fugiseră în lăcașurile sfinte ale cetății, trecură de partea lui Tutilas, după ce-i luară cuvînt de credință. Apoi Tutilas nu vru nici să dărîme și nici să părăsească Roma, ci hotărî ca goții și romanii din senat și toți ceilalți să locuiască acolo, din următoarea pricină.

37

Nu cu mult mai înainte, Tutilas trimisese la conducătorul francilor și ceruse să-i dea fata de soție, dar acela îi respinsese cererea, zicîndu-i că nu este regele Italiei și nici nu va fi vreodată, deoarece, luînd Roma, nu izbutise de loc s-o stăpînească, ci, după ce dărîmase o parte din ea, o lăsase din nou pe mîna dușmanilor. De aceea Tutilas se străduia să aducă atunci în ea cele de trebuință și dădu poruncă să fie zidit repede la loc tot ce întîmplător dărîmase și arsese el în clipa cînd luase mai înainte Roma; trimise să-i cheme pe romanii din senat și pe toți ceilalți, pe care îi ținea sub pază în Campania. După ce privi la lupta călăreților din circ, își pregăti toată oastea cu gînd să pornească spre Sicilia. În același timp ținea gata pregătite pentru luptă patru sute de corăbii mici, precum și un stol de vase mari și multe de tot, trimise acolo din răsărit, de către împărat; pe acestea, se întîmplase că, în toată această vreme, pusese el mîna, împreună cu oamenii și cu încărcătura de pe ele. Pe romanul Ștefan îl trimise ca sol la împărat, cerînd să înceteze acest război și să se înțeleagă cu goții, pentru

ca ei să se întovărășească în luptă cu dînsul, cînd va merge împotriva altor
7 dușmani. Dar împăratul Iustinian nici nu îngădui ca solul să-i vină în față
8 și nici nu dădu însemnătate vreunuia din cuvintele sale. Aflînd acestea, Tutilas
se pregăti din nou pentru război și i se păru mai potrivit să încerce întîi
9 Centucellae, apoi să se îndrepte spre Sicilia. În fruntea străjii de acolo se
afla atunci Diogenes, lăncierul lui Velisarios, avînd cu el puteri îndestulătoare.
10 Oastea goților sosi la Centucellae, tăbări în apropiere de zidul împrejmuitor
11 și se rîndui pentru împresurare. Tutilas trimise soli la Diogenes, poftindu-l
pe el și pe cei din jurul său, ca, dacă doresc să se măsoare în luptă cu dînșii,
12 să se aștearnă numaidecît pe treabă. Îi îndemna să n-aibă nici o nădejde
13 că le vor veni alte ajutoare de la împărat, deoarece va fi cu neputință
pentru Iustinian să poată duce de acum înainte acest război împotriva goților,
iar dovadă destulă, după atîta trecere de vreme, erau cele întîmplate în Roma.
14 Le dădea să aleagă cum doresc: sau să se amestece în oastea goților cu
drepturi deopotrivă, sau să se întoarcă de acolo la Bizanț fără să sufere
15 nici o vătămare. Dar romanii și Diogenes răspunseră că nici nu doresc să
se măsoare în luptă cu ei și nici să se amestece în oastea goților, deoarece
16 n-ar putea trăi fără copii și soții. Iar cetatea, pe care o păzesc, n-au cum
s-o dea în clipa de față, cu temei cuvenit, deoarece le lipsește orice îndrep-
17 tățire, și de altfel rîvnesc să se întoarcă la împărat. De aceea roagă să amîne
fapta pentru oarecare vreme, spre a da de știre împăratului despre cele
petrecute cu acest prilej, iar dacă nu le va veni între timp nici un ajutor
de la împărat, atunci se vor retrage, dînd cetatea pe mîna goților și anun-
18 țîndu-și dinainte plecarea. Acestea fură pe placul lui Tutilas și fu hotărîtă
ziua; își dădură în schimb, ca ostateci pentru această înțelegere, de amîndouă
părțile, treizeci de bărbați, iar goții ridicară împresurarea și plecară în Sicilia.
19 După ce ajunseră la Rhegium, nu trecură strîmtoarea înainte de a încerca
să ia cetățuia din Rhegium. În fruntea străjii de acolo se aflau Thorimuth
20 și Himerios, pe care se întîmplase că-i rînduise acolo Velisarios. Aceștia aveau
cu sine oameni mulți și vrednici; deci îi respinseră pe dușmani de la ziduri
21 și, ieșind împotriva lor, îi răpuseră în luptă. Dar mai pe urmă, fiind cu mult
mai puțini la număr decît dușmanii, se închiseră înlăuntrul zidului imprej-
22 mitor și rămaseră liniștiți. Tutilas lăsă acolo de strajă o parte din oastea
goților, așteptînd să-i poată cuceri pe romani mai tîrziu, prin lipsă de cele
23 trebuitoare. Trimițînd oaste spre Tarent, puse stăpînire fără nici o greutate
pe cetățuia de acolo, iar goții lăsați în ținutul picenilor cuprinsă prin tră-
dare cetatea Ariminum.

24 Auzind acestea, împăratul Iustinian hotărî să-l pună pe nepotul său
Germanus conducător de sine stătător al războiului împotriva goților și a lui
Tutilas, și îi porunci să se pregătească. Cînd ajunse în Italia vestea despre
aceasta, goții căzură în mare grijă, deoarece se întîmpla că faima lui Ger-
25 manus era cunoscută tuturor; romanii se însufleșiră repede cu toții de bune
nădejdi, iar cei din oastea împăratului înfruntau cu mai multă încredere pri-
26 mejdiile și greutățile. Dar împăratul, nu știu din ce pricină, se răzgîndi și
hotărî să-l pună la această treabă, în locul lui Germanus, pe romanul Liberius,
27 despre care am amintit în cărțile de mai înainte. Acesta se pregătea în grabă
și se părea că va porni îndată cu oaste. Însă împăratul își luă iar de seamă,
28 așa că rămase și el liniștit. Între timp Verus, împreună cu oamenii foarte

vrednici în luptă pe care îi avea adunați în jurul său, se încăieră cu goții aflați în Picenum, nu departe de cetatea Ravenna, și-și pierdu pe mulți dintre însoțitori, iar el însuși muri, după ce se arătase vrednic în această osteneală.

38

În acest timp o oaste a sclavinilor de nu mai mult de trei mii de oameni trecu râul Istru, fără ca nimeni să li se împotrivescă; și, după ce pășiră repede și fără greutate peste râul Hebru, se despărțiră în două. Una din cete cuprindea o mie opt sute de oameni, iar cealaltă rămășițele. Cu amîndouă, însă despărțite una de alta, se încăierară conducătorii armatei romane, în Iliria și în Tracia, dar se văzură înfrinți, împotriva așteptării; unii fură măcelăriți, iar alții își găsiră scăpare cu fuga, fără nici o rînduială. După ce comandantii sfîrșiră astfel zdrobiți cu toții de cele două oștiri barbare, deși cu mult mai slabe, una din cetele dușmane dădu peste Asbadus. Acest bărbat era lăncier al împăratului Iustinian și fusese trecut în rîndurile așa-numiților *candidati*; el conducea trupele de călăreți, care sălășluiau de multă vreme în cetățuia Tzurulum din Tracia, fiind mulți la număr și deosebit de vrednici. Întîlnindu-i și pe dinșii, sclavinii îi măcelăriră fără nici o greutate pe cei mai mulți, pe cînd fugeau în chipul cel mai rușinos; iar pe Asbadus îl prinseră și deocamdată îl lăsară în viață, însă mai pe urmă îl aruncară în foc și-l arseră de viu, după ce-și tăiară mai întii curele de pe spinarea lui. Isprăvind acestea, pustiiră cu și mai multă îndrăzneală toate ținuturile tracilor și ilirilor și luară fiecare, prin împresurare, o mulțime de cetățui, măcar că nu luptaseră mai înainte pe ziduri și nici nu cutezaseră să coboare în cîmpie, deoarece acești barbari nu încercaseră niciodată să năvălească pe pămîntul romanilor. Se pare chiar că nici nu trecuseră întotdeauna cu oaste peste râul Istru, decît de atunci de cînd am arătat mai înainte.

Cei care îl înfrînseră pe Asbadus prădară pînă la mare și cuceriră totul, luînd prin lupte la ziduri și o cetate de lîngă mare, cu numele Toperon, cu toate că avea strajă de oșteni. Aceasta este cea dintîi dintre cele de pe coasta Traciei, și se află la douăsprezece zile de drum depărtare de Bizanț. Puseră stăpînire pe ea în felul acesta. Cei mai mulți se ascunseră în niște văgăuni din fața zidului împrejmuitor, iar cîțiva veniră înaintea porții dinspre soare-răsare și îi necăjeau pe cei de pe metereze. Oștenii care stăteau acolo de pază crezură că nu erau mai mulți decît cîți se vedeau; ei puseră îndată mîna pe arme și ieșiră cu toții asupra lor. Barbarii se întoarseră înapoi, făcîndu-i să creadă pe urmăritori că fug, deoarece se tem de urmărirea lor; și luîndu-se după ei, romanii ajunseră pînă departe de zidul împrejmuitor. Cei din ascunzișuri ieșiră la iveală, ajunseră în spatele urmăritorilor și făcură cu neputință întoarcerea lor în cetate. Se înturnară și cei care se făceau că fug și îi luară pe romani din două laturi. După ce-i măcelăriră pe toți, barbarii se îndreptară asupra zidului împrejmuitor. Lipsiți de sprijinul oștenilor, locuitorii cetății căzură înmare încurcătură și se apără deocamdată cum putură

⁶ *Candidatus* sau *principis candidatus* era quaestorul însărcinat să citească în senat scrisorile, decretul și discursurile împăratului. În felul acesta el își dobîndea dreptul la pretură.

16 Mai întâi încălziră ulei și rășină multă de tot și turnară peste cei care luptau
 17 sub ziduri, aruncînd de pretutindeni asupra lor cu pietre, și n-a lipsit mult
 să scape de primejdie. Dar barbarii îi coplesiră cu mulțimea săgeților și îi
 18 siliră să părăsească meterezele. Ei își sprijiniră scările de zidul împrejmuitor
 și luară cetatea cu sila. Măcelăriră repede bărbații, în număr de cincispre-
 19 zece mii, și prădară toate avuțiile, iar copiii și femeile îi luară ca sclavi.
 Într-adevăr, ei nu cruțaseră mai înainte nici o vîrstă, ci atît ei cît și cei din
 20 cealaltă ceată, din clipa cînd puseră piciorul pe pămîntul romanilor, ucideau
 pe toți cei întilniți în cale, fără deosebire de vîrstă, încît toată țara ilirilor
 și a tracilor s-a umplut de cadavre, cele mai multe neînmormîntate. Îi ucideau
 21 pe cei întilniți în cale, nu cu sabia, nici cu sulita și nici în alt chip obiș-
 nuit, ci înfigeau cu putere în pămînt țărushi foarte bine ascuțiți, așezau dea-
 22 supra lor cu nespusă tărie pe nefericiți, le băgau ascuțișul țărushurilor între
 picioare, îl împingeau pînă în măruntaie și îi lăsau pe oameni să moară în
 23 felul acesta. Apoi barbarii înfigeau în pămînt patru pari groși de tot, legau
 de ei mîinile și picioarele celor prinși, îi loveau fără încetare cu bîtele în cap
 și-i ucideau ca pe cîini, șerpi sau altă sălbătăciune. Pe alții îi închideau în
 încăperi împreună cu vitele și cu oile, pe care nu izbuteau să le ducă la săla-
 șurile lor părintești, și îi ardeau fără milă. Astfel îi stropșeau totdeauna
 sclavinii pe cei întilniți în cale. Dar acuma ei și cei din cealaltă ceată ca și
 cum s-ar fi saturat de atîta sînge, socotiră să-i lase în viață pe unii dintre
 prinșii de acolo; și de aceea se întoarseră toți acasă ducînd cu ei zeci de mii
 de sclavi, de nu-i mai puteai număra.

39

1 Mai tirziu goții se aruncară asupra întăriturii Rhegium, dar cei împre-
 2 surați se apărără cu înverșunare și îi respinseră, după ce Thorimuth arătase
 împotriva lor fapte de vitejie nemuritoare. Aflînd că celor împresurați le
 lipsesc lucrurile de trebuință, Tutilas își lasă acolo de strajă o parte a oștirii,
 3 pentru ca dușmanii să nu mai aducă nimic și să se predea goților împreună
 cu cetățuia, din lipsă de cele trebuitoare. Iar el însuși, împreună cu cealaltă
 oaste, trecu în Sicilia și se aruncă asupra zidului (cetății) Messina. Domen-
 4 tiolus, fiul unei surori a lui Buzes, care se afla în fruntea romanilor de acolo,
 îi ieși înainte în fața zidului împrejmuitor, se încăierară, dar nu fu înfrînt;
 însă se întoarse iarăși în cetate, se îngrijă de străji și rămase liniștit. Iar goții,
 5 deoarece nu ieșea nimeni împotriva lor, pustiiră aproape toată Sicilia. Romanii
 împresurați în Rhegium, care se aflau, cum am arătat, sub conducerea lui
 Thorimuth și Himerios, rămînînd cu totul lipsiți de cele trebuitoare, se dădură
 de bunăvoie pe mîna dușmanilor, împreună cu cetățuia.

6 Auzind acestea, împăratul strînse un stol de corăbii, rîndui în această
 flotă oaste vrednică de luat în seamă din trupele pedestre, puse peste ei
 7 comandant pe Liberius și îi porunci să plutească în grabă spre Sicilia și să
 scape insula cu orice preț. Dar abia îl pusese comandant al flotei pe Liberius,
 și se răzgîndi numaidecît, deoarece acela era bătrîn din cale-afară și cu totul
 8 nepriceput în treburile războiului. Iertîndu-i deci lui Artabanes toate îndrăz-
 nelile împotriva sa și rînduindu-l conducător peste trupele din Tracia, îl
 trimise repede în Sicilia, dar nu-i dădu oaste multă, ci îi porunci să ia flota

lui Liberius, deoarece pe Liberius îl chemase la Bizanț. Iar conducător de sine stătător al războiului împotriva lui Tutilas și a goților îl puse pe nepotul său Germanus. Însă nu-i dădu oaste multă, ci îi încredință o sumă de bani vrednică de luat în seamă și îi porunci să strângă o armată însemnată de traci și iliri și apoi să se îndrepte în toată graba spre Italia. Îl vesti să ia cu sine în Italia și pe Filimuth, conducătorul erulilor, împreună cu însoțitorii săi, precum și pe Ioannes, ginerele lui Germanus și fiul unei surori a lui Vitalianus, deoarece acela era comandantul trupelor din Iliria și se afla acolo.

Germanus fu cuprins atunci de o mare ambiție, să lege de numele său cucerirea goților, ca să rămână că el a scăpat Libia și Italia pentru împărăția romană. Căci mai înainte, când Stotza ajunsese tiran în Libia și ținea în mîni cu multă tărie stăpînirea Libiei, el fusese trimis de către împărat, înfrînsese pe neașteptate în luptă pe răsculați, pusese capăt tiraniei și dobîndise din nou Libia pentru împărăția romană, după cum am povestit în cărțile de mai înainte. Și acuma, când lucrurile din Italia ajunseseră soarta arătată adineaori, el rîvnea să-și cîștige de acolo slavă mare, ca unul care va izbuti s-o scape și pe dînsa pentru împărat. Și mai întîi, deoarece-i murise cu mult mai înainte soția sa cu numele Passara, o luase în căsnicie pe Matasuntha, copila Amalasunthei, fiica lui Theuderih, după ce murise Vittigis, deoarece nădăjduia că, dacă soția va veni în tabără împreună cu dînsul, goții se vor rușina, firește, să ridice armele împotriva ei, amintindu-și de domnia lui Theuderih și Atalarih. Apoi risipi fără îndurare mulți bani de la împărat și încă mai mulți de la el de acasă și izbuti cu bine să-și strângă pe neașteptate și în scurtă vreme o mare armată de bărbați cît se poate de încercați în lupte. Căci cei mai buni luptători romani puseră puțin temei pe mulți dintre comandanți la care erau lăncieri și scutieri, și îl urmară pe Germanus, atît din Bizanț cît și din ținuturile Traciei și ilirilor, fiind ademeniți de zelul aprins arătat pentru toate acestea de către Iustinus și Iustinianus, copiii lui, deoarece la plecare îi luase cu sine și pe dînșii. Cu îngăduința împăratului, strînse și cîteva trupe de călăreți, care sălășluiau în Tracia. De asemenea o mulțime de barbari, care locuiau în preajma riului Istru, fiind ademeniți de faima lui Germanus și primind bani mulți, se amestecară cu oastea romanilor. Se strînseră din toată lumea și alți barbari și alergară la un loc. Chiar și conducătorul longobarzilor avea pregătiți o mie de oșteni greu înarmați și făgăduia să-i trimită cît mai repede.

Ajungînd aceste vești în Italia, umflate încă, așa cum are obicei să facă faima în cele omenеști, goții se înspăimîntară și totodată căzură în încurcătură, dacă trebuie să se războiască împotriva vlăstarului lui Theuderih. Iar oștenii romani, amestecați întîmplător, de bunăvoie sau de nevoie, în rîndurile oștirii gotice, trimiseră un sol cu rugămintea să dea de știre lui Germanus că, îndată ce-i vor vedea oastea, sosită și tăbărită în Italia, nici ei nu vor întîrzia cîtuși de puțin să se rînduiască cu toții alături de aceia. Îndemnați de toate acestea, cei din oastea împăratului care se întîmplaseră că rămăseseră în Ravenna și în alte cetăți, se înșuflețiră de nădejdi foarte puternice și se învredniceau să păzească cu tărie acele locuri în sprijinul împăratului. Dar, chiar și cei care se încăieraseră mai înainte cu dușmanii, împreună cu Verus, și fuseseră înfrînți în luptă de către vrăjmași, aflîndu-se

25 fugari și rătăcind răzleți, pe unde se întâmpla, după ce auziră că Germanus
 26 era în drum, se adunară în Istria și rămaseră liniștiți acolo, în așteptarea
 27 acestei armate. Între timp, venind ziua hotărâtă între el și Diogenes cu pri-
 28 vire la Centucellae, Tutilas trimise la dînsul și porunci să-i dea cetatea, potri-
 29 vit înțelegerii. Însă Diogenes răspunse că nu mai este stăpîn pe acest lucru,
 deoarece auzise că împăratul îl pusese în fruntea războiului de față pe
 Germanus, iar acesta nu mai este departe cu oștirea. Cît despre ostateci,
 dorește să și-i ia pe ai săi și să înapoieze pe cei dați de goți. Îi respinse pe cei
 trimiși la dînsul și se îngriji de paza cetății, în așteptarea lui Germanus și
 a oastei sale. Deci acestea se petrecură astfel. Dar iarna era pe sfîrșite și se
 încheia al cincisprezecelea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

40

1 În vreme ce Germanus își strîngea și își rînduia oștirea în cetatea
 Sardica din Iliria, și toate cele în legătură cu pregătirea cît mai temeinică
 2 a războiului, o mulțime de sclavini, cum nu se văzuse mai înainte, năvăli
 pe pămîntul romanilor. După ce trecură riul Istru, se îndreptară spre Naissus.
 Puțini dintre ei, răzlețiți de tabără și rătăcind singurateci prin părțile acelea,
 fură prinși de cîțiva romani, care îi legară și îi întrebă din ce pricină și
 3 pentru ce treabă a trecut această oaste a sclavinilor riul Istru. Iar aceia
 răspunseră cu tărie că au venit să ia prin impresurare însăși cetatea Thes-
 salonice și cetățile din jurul ei. Cînd auzi acestea, împăratul se tulbură adînc
 și scrise îndată lui Germanus să-și amîne deocamdată plecarea în Italia,
 să apere Thessalonice și celelalte cetăți și să respingă din răspuțeri năvala
 4 sclavinilor. Iar Germanus își petrecea timpul cu aceste treburi. Aflînd sclav-
 inii în chip lămurit, de la cei prinși, că Germanus se află în Sardica, se
 5 înspăimîntară. Căci Germanus se bucura de mare trecere pe lîngă acești
 barbari, din următoarea pricină. În clipa cînd Iustinian, unchiul lui Germanus,
 a primit domnia, anții, care sălășluiesc foarte aproape de sclavini, trecură
 6 riul Istru și năvăliră cu oaste mare pe pămîntul romanilor. Se întâmplase
 că împăratul îl pusese nu mult mai înainte pe Germanus comandant peste
 toată Tracia. Încăierîndu-se cu oastea dușmanilor, el îi înfrînse în luptă și-i
 7 ucise aproape pe toți; și mare laimă și-a dobîndit din această faptă Ger-
 manus pe lîngă toți oamenii și îndeosebi pe lîngă acești barbari. Deci fiindu-le
 teamă de el, cum am spus, și socotind că duce o oaste foarte însemnată, ca
 unul care fusese trimis de împărat împotriva lui Tutilas și a goților, sclavinii
 se abătură repede din drumul spre Thessalonice și nu mai cutezară să coboare
 8 în cîmpie, ci străbătură toți munții ilirilor și ajunseră în Dalmația. Germanus
 nu se mai îngriji de ei, ci dădu de știre întregii oștiri să fie pregătită, ca
 și cum ar fi trebuit, după două zile, să pornească de acolo spre Italia. Dar
 9 i se întâmplă o nenorocire: se îmbolnăvi pe neașteptate și încetă din viață.
 Astfel se stinse Germanus, un bărbat viteaz și deosebit de vrednic, condu-
 cător de oști strălucit și iscusit în treburile războiului, iar în timp de pace
 și în vremurile bune priceput să apere cu tărie legile și rînduilele statului;
 judecător drept mai presus decît toți, gata să ajute cu sume mari pe toți cîți

⁴⁰ Era în primăvara anului 550.

ii cereau, fără ca nici să pomenească vreodată că ar vrea să ia camătă pentru ele; în palat și în for cât se poate de așezat și de statornic; în fiecare zi sfătos cu musafirii la masă, plăcut și binevoitor; căuta din răspuțeri să nu facă greșeli la palat în nepotrivire cu obiceiurile și nu se amesteca niciodată în sfaturile sau adunările răsculaților din Bizanț, cu toate că mulți dintre cei de la putere cădeau în asemenea sminteală. Deci acestea se petrecură astfel.

Îndurerat de cele întâmplate, împăratul porunci lui Ioannes, feciorul unei surori a lui Vitalianus și ginerele lui Germanus, împreună cu Iustinian, unul din copiii lui Germanus, să conducă această oștire în Italia. Aceștia porniră spre Dalmația, cu gând să ierneze în Salona, deoarece li se părea cu neputință să ajungă în Italia, înconjurând goful pe asemenea vreme; și nu puteau trece, pentru că nu aveau la îndemână corăbii. Liberius, care nu aflase încă de măsurile luate de împărat cu privire la această flotă, se apropiase de Siracuza împresurată de dușmani. Silind barbarii de acolo, el trase în port și ajunsese cu toată flota înlăuntrul zidului împrejmuitor. Iar Artabanes sosi nu mult după aceea în Kephallonia și, aflând că cei din preajma lui Liberius porniseră de acolo și ajunseră în Sicilia, își desfăcu pânzele și trecu îndată peste marea numită Adriatică. Când ajunseră aproape de Calabria, se iscă o furtună năprasnică cu vînt din cale afară de puternic, care le bătea în față: astfel, toate corăbiile fură împrăștiate, încît se părea că multe vor fi împinse spre Calabria și vor cădea în minile dușmanilor. Dar n-a fost așa, căci izbite cu mare putere de vînt și răvășite peste fire, ele fură aruncate înapoi și ajunseră iarăși în Pelopones. Iar dintre celelalte, cum s-a întîmplat, ori s-au prăpădit, ori au scăpat. O corabie, în care plutea Artabanes însuși, cu catargul sfărîmat de această vîntoasă cumplită, căzu în mare primejdie, dar fu luată de vijelie și, plutind pe valuri, ajunsese în insula Malta. Astfel s-a întîmplat că Artabanes a scăpat cu viață, împotriva așteptărilor.

Neputînd da năvală împotriva celor împresurați și nici să se măsoare cu ei în luptă și neavînd destule mijloace de trai pentru mai multă vreme, deoarece erau mulți, Liberius porni de acolo împreună cu însoțitorii săi și, fără știrea dușmanilor, se îndreptă spre Panormos. Tutilas și goții prădară aproape toate ținuturile Siciliei: luară un mare număr de cai și de alte animale, cu ei, și încă duseră și încărcară în corăbii grînele și toate celelalte lucruri din insulă, care se aflau din belșug; apoi părăsiră pe neașteptate ostrovul și se întoarseră în Italia, fiind îndemnați în felul următor. Se întîmplase că, nu mult mai înainte, Tutilas își rînduise ca ajutor pe un oarecare roman cu numele Spinus, din Spoletium. Acest bărbat stătea în Catania, care nu avea ziduri, și printr-o întîmplare căzu acolo în minile dușmanilor. Tutilas dorea să-l dobîndească și voia să lase romanilor, în locul lui, pe o femeie de vază, aflată în prinsoare. Dar romanii nu găseau de loc îndreptățit să primească o femeie în locul unui bărbat, care avea slujbă de așa-zis *quaestor*. Temîndu-se să nu fie ucis de dușmani, omul se înțelese cu romanii, ca să-l înduplece îndată pe Tutilas să părăsească Sicilia și să treacă în Italia, împreună cu toată oastea goților. Ei îl legară cu jurămintele pentru această înțelegere și îl dădură goților, căpătînd în schimb femeia. Venind în fața lui Tutilas, îi spuse că nu este în folosul goților, după ce au pustiit aproape toată Sicilia,

27 să mai stea acolo pentru cîteva cetăţui; deoarece îl încredinţa că auzise de
curînd, pe cînd se găsea întîmplător la duşmani, că Germanus, nepotul împă-
ratului, murise, că ginerele său Ioannes şi fiul acestuia, Iustinian, împreună
cu toată oastea strînsă de Germanus, se află acum în Dalmaţia, pregătin-
du-se în mare grabă să se îndrepte de acolo spre Liguria, să dea năvală asupra
28 goţilor, să ia în sclavie copiii şi femeile şi să prade toate bogăţiile; „Aşa că ar
fi mai bine să le ieşim înainte şi să ne petrecem iarna la adăpost împreună
29 cu ai noştri; căci dacă izbutim să-i înfrîngem, ne va fi lesne să venim iarăşi
în Sicilia, la începutul primăverii, fără să ne mai gîndim la nici un duşman”.
Înduplecat de acest sfat, Tutilas lăsa străji în patru locuri întărite, îşi luă
toată prada şi trecu în Italia, împreună cu toată cealaltă oştire. Deci acestea
se petrecură astfel.

30 Ajungînd în Dalmaţia, Ioannes şi oastea împăratului hotărîră să ierneze
în Salonae, cu gînd să meargă de acolo pe jos după încetarea iernii, de-a
31 dreptul la Ravenna. Dar sclavinii, care se aflau de mai înainte pe pămîntul
împărăţiei, după cum am arătat adineaori, cît şi alţii, trecuţi nu mult după
aceea peste riul Istru şi uniţi cu cei de mai înainte, cutreierau în toată voia
32 împărăţia romană. Iar unii aveau bănuiala că Tutilas îi înduplecase pe bar-
bari cu bani mulţi şi-i trimisese împotriva romanilor de acolo, pentru ca,
în neliniştea faţă de aceşti barbari, împăratul să nu poată rîndui temeinic
33 războiul împotriva goţilor. Dacă pentru a face pe placul lui Tutilas sau fără
a fi chemaţi au venit sclavinii acolo, nu sînt în măsură să spun. Dar, după
ce se împărţiră în trei cete, barbarii aceştia săvîrşiră fapte îngrozitoare în
toată Europa: nu pustiau ţinuturile de acolo prin năvăliri, ci iernau ca în
34 ţara lor de baştină, fără să se teamă de vreun duşman. Mai tîrziu, împă-
ratul Iustinian trimise împotriva lor o armată foarte însemnată, pe care o con-
duceau, între alţii, Constantianus, Aratios, Nazares, Iustinus, feciorul lui
35 Germanus şi Ioannes, poreclit Fagas (Mîncăul). Conducător peste toţi îl
pusese pe Scholasticus, unul dintre scopiţii de la palat. Această oaste se
36 întîlni cu o parte dintre barbari lîngă cetatea Adrianopolis, care se află în
mijlocul Traciei, la cinci zile de drum depărtare de Bizanţ. Şi barbarii
37 nu mai aveau cum merge înainte, deoarece duceau cu ei o pradă de oameni,
de animale şi de alte lucruri de tot felul cu neputinţă să poată fi numărată.
38 Deci rămaseră pe loc şi se pregătiră să se lupte cu duşmanii, dar fără să-i
facă pe aceştia să bănuiască cituşi de puţin. Sclavinii tăbăriră pe un munte,
39 care se înalţă acolo, iar romanii nu mult mai departe, în cîmpie. Pierzînd
multă vreme cu această forfoteală, oştenii începură să se neliniştească şi
făceau lucruri de neîngăduit, învinuindu-şi căpeteniile, că au din belşug
toate cele de trebuinţă, ca conducători ai armatei romane, dar puţin le pasă
de soldaţi (care duc lipsă de cele trebuitoare) şi nu doresc să se încaiere cu
40 duşmanii. Fiind siliţi de oşteni, conducătorii se ciocniră cu vrăjmaşii; şi
41 se iscă o luptă înverşunată, dar romanii fură înfrinţi cu desăvîrşire. Pieriră
acolo mulţi oşteni dintre cei mai buni, iar comandanţii ajunseră în primejdie
să cadă în mîna duşmanilor şi abia scăpară cu fuga, împreună cu ceilalţi,
42 fiecare cum putu. Barbarii luară steagul lui Constantianus şi merseră înainte,
43 dînd puţină însemnată oştirii romane. Jefuiră în voie şi ţara numită Astica,
rămasă pînă atunci nepustiită, şi de aceea avură prilejul să găsească acolo
pradă bogată. Răvăşiră astfel un ţinut întins şi ajunseră pînă la Zidurile

cele Mari, cale de puțin mai mult de o zi depărtare de Bizanț. Nu mult după aceea oastea romană se luă pe urmele acestor barbari și se întâlni cu o parte din ei ; se încăierară pe neașteptate și îi puseră pe fugă. Uciseră mulți dușmani și sloboziră un mare număr de prizonieri ; găsiră și steagul lui Constantianus și-l luară înapoi. Ceilalți barbari luară cu ei prada rămasă și se întoarseră acasă.

44

45

CARTEA A PATRA

1

Ceea ce am povestit pînă în clipa de față am scris cum mi-a fost cu puțință, după locurile unde s-au întîmplat faptele de război, împărțindu-le și rînduindu-le pe cărți; iar acestea au fost date la iveală și s-au răspîndit acum pretutindeni în împărăția romană. Însă ceea ce urmează nu va mai fi alcătuit în felul amintit; deoarece la scrierile împărtășite tuturor, nu mai aveam cum lega faptele întîmplate după aceea, iar cele petrecute în aceste războaie, precum și cele în legătură cu neamul mezilor, pentru că am apucat a scoate cărțile de mai înainte, le voi scrie pe toate în cartea de față, și istoria lor va fi de nevoie o alcătuire împestrită. Așadar cele petrecute pînă în al patrulea an al înțelegerii făcute între romani și perși au fost povestite în cărțile de mai înainte; în anul următor, o mare mulțime a oștirii mezilor a năvălit în Colhida. În fruntea ei se afla un persan cu numele Chorianes, încercat în foarte multe războaie, iar el era urmat de o mulțime de aliați barbari din neamul alanilor. Această oaste, după ce sosi în țara lazilor, numită Mocheresis, tăbări într-un loc potrivit și rămase liniștită. Curge acolo pe undeva riul Hippiis, nu prea mare și nici bun de umblat cu corăbiile, dar ușor de trecut de călăreți și de pedestri. În dreapta lui își făcură întăritura, dar nu pe mal, ci mult mai la o parte. Pentru ca cititorilor acestor rînduri să le fie lămurite ținuturile din țara lazilor, și neamurile care locuiesc în ea, și să nu fie siliți să cerceteze lucruri întunecate ca cei care se luptă cu umbrele, mi s-a părut că n-ar fi nepotrivit să înfățișez, în acest loc al povestirii mele, în ce chip și ce fel de oameni sălășluiesc în Pontul Euxin; nu pentru că n-aș ști că au scris despre acestea și cîțiva dintre autorii mai vechi, ci deoarece am credința că ei nu le-au arătat pe toate cu destulă grijă. Unii dintre ei au spus că vecinii trapezuntinilor ar fi ori sani, numiți acum tzani; ori colhi; și i-au numit lazi pe alții, care și astăzi mai sînt cunoscuți sub acest nume. Dar nu-i nimic adevărat din toate acestea. Căci tzanii trăiesc foarte departe de țărmul mării și locuiesc lîngă armeni, înlăuntru; ei sînt despărțiți de o mulțime de munți greu de trecut și stîncoși cu totul, iar mult pămînt este pustiu de oameni, cu văgăuni de nestrăbătut,

10 cu înălțimi acoperite de păduri și cu prăpăstii fără ieșire, încît toate acestea
 11 îi zăvorăsc pe tzeni dinspre mare. Dar colhi nu-i cu puțință să nu fie lazii,
 12 deoarece locuiesc pe riul Fasis și doar colhii, întocmai ca multe alte neamuri
 13 de oameni, și-au schimbat acum numele în acela de lazi. În afară de acestea,
 s-a scurs un răstimp îndelungat de cînd au scris aceia despre aceste fapte
 și, cu înnoirea necurmată a lucrurilor, multe dintre cele de mai înainte au
 putut să se schimbe, prin mișcări de neamuri și prin adăogire de conducători
 și de nume. Toate acestea mi s-a părut că trebuie neapărat cercetate cu
 de-amănuntul, fără să amintesc poveștile despre ele sau faptele prea vechi
 și nici în ce parte a Pontului Euxin a fost încătușat Prometeu, după spusele
 poeților; deoarece cred că istoria se deosebește mult de poveste; ci voi arăta
 cu grijă numele și faptele care sînt cunoscute și răspîndite astăzi în fiecare
 dintre ținuturile acelea.

2

1 Deci acest Pont începe din Bizanț și Calchedon și sfîrșește în Colhida.
 2 Și pentru cine plutește spre el, pe partea dreaptă locuiesc bithynii și, lîngă
 ei, onoriații și paflagonii, care, între alte ținuturi, au cetățile de lîngă mare
 Heraclea și Amastris; iar după ei sînt așa-numiții pontici, pînă la cetatea
 Trapezunt și la hotarele ei. Acolo, între alte cetăți mici de lîngă mare, se
 3 află Sinope și Amisos, iar aproape de Amisos este (promontoriul) Themiscuron
 și riul Thermodon, unde se zice că ar fi fost tabăra amazoanelor. Dar despre
 amazone voi vorbi nu mult mai la vale. Hotarele trapezuntinilor se întind
 pînă la satul Susurmena și pînă în ținutul Rhizaion, care se află la depăr-
 4 tare de două zile de drum, pentru cine merge pe țarmul mării, în spre
 țara lazilor. Deoarece am amintit despre Trapezunt, nu trebuie să trec cu
 vederea un fapt neobișnuit, care se întîmplă aici; în toate locurile din jurul
 Trapezuntului mierea este amară, și numai aici se dezmințe părerea ce
 5 avem despre ea. În dreapta acestor ținuturi se înalță toți munții din țara
 6 tzanilor și dincolo de ei locuiesc armenii, supușii romanilor. Din acești munți
 ai tzanilor izvorăște riul cu numele Boas, care străbate o mulțime de păduri,
 apoi trece printr-un ținut deluros, se apropie de ținuturile lazilor și se varsă
 7 în Pontul Euxin; dar nu se mai numește Boas, deoarece cînd ajunge în aprc-
 pierea mării, își schimbă acest nume și capătă de aici altă poreclă, dobîndind
 8 nume după ceea ce i se întîmplă. Căci localnicii îl numesc pe urmă Acampsis
 (Neînduplecatul), din pricină că este cu neputință să-l înfrunți, în timp ce
 se varsă în mare, căci se avîntă cu atîta putere și repeziciune de curgere,
 pricinuind împrejur involburare mare de ape, încît ajunge pînă departe
 9 în mare și face acolo cu neputință plutirea. Deci corăbierii din părțile acelea
 ale Pontului, fie că plutesc spre țara lazilor, fie că pornesc de acolo, nu pot
 de loc străbate înainte; căci n-au cum înfrînge curentul apei, ci sînt împinși
 pînă departe în mare, ajung în mijlocul Pontului și numai astfel pot trece din-
 10 colo de vărsarea riului. Deci cele în legătură cu riul Boas sînt în felul acesta.

Dincolo de Rhizaion se află hotarele unor oameni de sine stătători,
 care locuiesc între romani și lazi. Este acolo și un sat cu numele Atena;
 nu pentru că ar sălășlui aici coloniști atenieni, cum cred unii, ci pentru
 că o femeie cu numele Atena a ajuns în vremurile de demult stăpîna țării.

iar mormîntul ei se găsește acolo și pînă în zilele noastre. După Atena se află Archabis și Apsarus, cetate străveche, care este depărtată de Rhizaion cale de cel mult trei zile. Aceasta se numea în vechime Apsyrτος, după numele omului care a suferit, deoarece localnicii zic că acolo ar fi încetat din viață Apsyrτος, prin vicleșugul Medeei și al lui Iason; și de aceea locul a căpătat acest nume; căci murind acolo, s-a numit după dînsul. Dar timpul îndelungat, scurs după aceea, cu înflorire de nenumărate șiraguri de oameni, a izbutit să șteargă urma lucrurilor, din care s-a tras acel nume, și a schimbat numele locului în felul cum se vede astăzi. Pînă și mormîntul acestui Apsyrτος dăinuiește încă pe latura dinspre soare-răsare a cetății. Această cetate avea în vechime multă lume și era înconjurată de ziduri mari; fiind înfrumusețată cu teatru, cu hipodrom și cu toate celelalte lucruri, care vădesc de obicei măreția unei cetăți. Dar acum n-a rămas nimic din toate acestea decît doar temeliele zidurilor.

Deci într-adevăr ar trebui să se mire cineva: unii au spus că colhiile sînt vecini cu trapezuntinii. În felul acesta ar părea că Iason, după ce a răpit lîna de aur împreună cu Medeea, n-a fugit spre Elada și spre ținuturile părintești, ci dimpotrivă spre riul Fasis și către barbarii dinlăuntru. Se zice că pe vremurile împăratului roman Traian sălășluiau acolo trupe de oșteni romani, pînă la lazi și sagini. Acum locuiesc acolo oameni care nu sînt nici supușii romanilor și nici ai regelui lazilor, afară de faptul că, fiind creștini, episcopii lazilor le rînduiesc preoții. Dorind să fie aliați și prieteni cu amîndouă părțile, ei au făgăduit să însoțească fără întrerupere solii trimiși mereu de la unii la alții; iar faptul acesta se vede că-l fac și astăzi, deoarece plutesc și duc cu bărcile lor de acasă pe solii trimiși de la un domn la altul. Dar pînă acum n-au fost niciodată supuși la tribut. În dreapta acestor ținuturi se înalță munți foarte prăpăstioși și se întinde o țară în cea mai mare parte pustie. Dincolo de ea locuiesc așa-numiții perși-armeni, și armenii, care sînt supuși romanilor și se răsfrîă pînă la hotarele Iberiei.

De la cetatea Apsarus pînă la cetatea Petra și hotarele lazilor, unde sfîrșește Pontul Euxin, este cale de o zi. Încheindu-se, Pontul formează acolo un țarm în formă de semilună; iar drumul pe mare de-a lungul acestui țarm în formă de semilună cuprinde cel mult cinci sute și cincizeci de stadii: toate ținuturile dincolo de el sînt și se numesc Lazica. După ele, înlăuntru, se află Scymnia și Suania. Aceste neamuri sînt supuse lazilor; oamenii din părțile acestea au și cîțiva conducători din spița lor, dar cînd unul dintre conducători ajunge la sfîrșitul vieții, este obiceiul că li se rînduiește totdeauna altul de către regele lazilor. În coasta acestei țări, chiar lîngă Iberia, locuiesc meschii, supuși din vechime iberilor, și-și au sălașurile în munți. Munții meschilor nu sînt sterpi și nici lipsiți de roade, ci înfloresc cu toate bună-tățile, deoarece meschii sînt de altfel agricultori iscușiți și podgoreni. Lîngă această țară se află munți înalți de tot, acoperiți cu păduri și grozav de greu de străbătut; ei se întind pînă la munții Caucaz; iar dincolo de dînsii, spre soare-răsare, se găsește Iberia, care se întinde pînă la perși-armeni. Din munții care se înalță acolo izvorăște riul Fasis; acesta pornește din Caucaz și se varsă în Pont, către mijlocul țarmului în formă de lună. Astfel, unii socotesc că el desparte cele două continente, deoarece în stînga curen-tului se află Asia, iar latura din dreapta se numește Europa. Întîmplător,

29 în partea europeană se găsesc toate locuințele lazilor, iar în partea cealaltă
 lazii n-au nici cetate mică, nici altă întăritură și nici măcar vreun sat vrednic
 30 de luat în seamă, decât doar că romanii au zidit acolo mai înainte (cetatea)
 Petra. Undeva în această parte a țării lazilor, cum zic localnicii, se afla și
 faimoasa piele (cu lână de aur), pentru care, povestesc poeții, a fost făurită
 31 (corabia) Argos. Ei spun acestea, dar după credința mea, grăiesc prea puțin
 cu lina, fără știrea lui Aietes, dacă riul Fasis n-ar fi despărțit de palat,
 și de toate sălașurile colchilor, locul în care se afla întâmplător pielea, așa
 32 cum arată și poeții, care au înfățișat toate aceste fapte. Deci riul Fasis,
 curgînd în felul înfățișat de mine, se varsă în Pontul Euxin, acolo unde
 acesta își are capătul. Pe țărmul în formă de semilună, la marginea dinspre Asia,
 se află întâmplător cetatea Petra, iar pe malul dimpotrivă, în partea dinspre
 33 Europa, este țara apsililor. Ei sînt supuși lazilor și au ajuns de multă vreme
 creștini, întocmai ca și toate celelalte neamuri despre care am amintit pînă
 n acest loc al povestirii mele.

3

1 Dincolo de această țară se află Caucazul. Acest munte se ridică pînă
 la așa înălțime, încît piscurile sale nu sînt atinse niciodată nici de ploii și nici
 2 de zăpezi, deoarece se întâmplă că ele stau deasupra tuturor norilor. Mij-
 locul pînă jos de tot este veșnic plin de zăpadă, și de aceea picioarele mun-
 3 telui sînt foarte înalte, cu nimic mai pe jos decît culmile altor munți. Picioa-
 rele muntelui Caucaz dinspre miazănoapte și soare-apune se întind pînă la
 4 il ri și la traci, iar cele dinspre soare-răsare și miazăzi ajung pînă la căile
 de trecere, care duc populațiile hunice, locuitoare acolo, spre pămîntul perșilor
 și al romanilor. Una din ele se cheamă Tzur, iar cealaltă a fost numită din
 vechime poarta Caspia. Țara care se întinde de la muntele Caucaz pînă
 la poarta Caspia este locuită de alani, populație de sine stătătoare : ei se unesc
 de multe ori cu perșii și pornesc cu război împotriva romanilor și altor dușmani.
 Deci cele în legătură cu muntele Caucaz se înfățișează cam astfel.

5 Acolo locuiesc hunii numiți sabiri, precum și alte populații hunice. Se
 zice că de aici au pornit amazoanele și au tăbărit lîngă Themiscuron și
 6 riul Thermodon, cum am spus adineaori, unde se găsește astăzi cetatea
 Amisos. Dar acum nu-i nicăieri nici o amintire despre amazoane în preajma
 muntelui Caucaz și nici nu li s-a păstrat numele, cu toate că și Strabo și
 7 alți cîțiva au vorbit mult despre ele. Dar mie mi se pare, mai mult decît
 orice, că spun adevărul despre amazoane, cei care au zis că n-a fost niciodată
 un neam de femei ca bărbații ; și doar n-a ieșit firea omenească din legile
 ei proprii numai în muntele Caucaz ; ci din aceste ținuturi a pornit cu război
 împotriva Asiei o mare oaste de barbari împreună cu femeile lor, au tăbărit
 în preajma rîului Thermodon, și-au lăsat acolo femeile, iar ei au cutreierat
 pămînt mult în Asia ; și, fiind întîmpinați de locuitorii din părțile acelea,
 s-au prăpădit cu toții și nici unul dintre ei măcar nu s-a mai întors în tabăra
 soțiilor ; iar mai pe urmă, fiind silite de teama locuitorilor dimprejur și de
 lipsa celor trebuitoare, aceste femei și-au luat fire și strai de bărbați, fără
 voia lor ; și, punînd mîna pe armele lăsate în tabără de către bărbați, s-au

înarmat în felul acesta și au săvârșit cu vrednicie cele mai strălucite fapte de vitejie, împinse la treaba asta de nevoie, pînă cînd li s-a întîmplat să fie măcelărite cu toatele. Că așa s-au petrecut lucrurile și că amazoanele au pornit la război împreună cu bărbații, cred și eu, și o dovedesc cu ceea ce s-a întîmplat în zilele mele. Căci obiceiurile rămase pînă la urmașii îndepărtați sînt o pildă de firea strămoșilor. Într-adevăr, cînd au năvălit de multe ori hunii în împărăția romană, și s-au încăierat cu cei care le-au ieșit în cale, s-a întîmplat că unii dintr-înșii au căzut acolo; iar după retragerea barbarilor, cercetînd trupurile celor căzuți, romanii au găsit printre ei și femei. Dar altă oaste de femei nu s-a mai văzut nicăieri umblînd prin Asia sau prin Europa; și nici nu avem știre că munții Caucaz ar fi ajuns vreodată pustii de bărbați. Deci despre amazoane atîta fie zis.

Dincolo de apsili și de celălalt capăt al țărmlui în formă de lună locuiesc lîngă mare abasgii, care se întind pînă la munții Caucaz. Abasgii au fost din vechime supușii lazilor și au avut totdeauna doi conducători din neamul lor, dintre care unul sălășluia în părțile dinspre apus ale țării, iar celălalt în cele dinspre soare-răsare. Barbarii aceștia, pînă în vremurile mele, se închinau la crînguri și păduri, deoarece socoteau în simplitatea lor barbară, că arborii sînt zei. Sufereau grozav de mult de pe urma marei lăcomii a conducătorilor lor, deoarece amîndoi regii, pe cîți prunci îi vedeau, la acest neam, frumoși la chip și la trup, îi răpeau fără nici o sfială de la părinți, îi scopeau și îi vindeau pe bani mulți pe pămîntul romanilor, cui voia să-i cumpere. Iar pe tații lor îi ucideau numaidecît, pentru ca să nu încerce cîndva vreunul din ei să răzbune nedreptatea regelui față de copii, și să nu rămînă de aici vreo bănuială din partea supușilor. Deci frumusețea copiilor le era prilej de pierzanie, căci nefericiții se prăpădeau din pricina nenorocirii că aveau prunci cu înfățișare drăgălașă, însă aducătoare de moarte. Și de aceea se făcea că cei mai mulți scopiți printre romani, și nu mai puțin la curtea împăratului, erau abasgi de neam. Dar sub domnia împăratului de față, Iustinian, s-a întîmplat că toate s-au schimbat pentru abasgi în mai bine. Căci au luat învățăturile creștinilor și Iustinian le-a trimis un scopit de la palat, abasg de neam, cu numele Eufhras, care i-a sfătuit în chip lămurit pe regii lor să nu mai ciuntească de bărbăție pe nimeni din acest neam de acum înainte, siluind firea cu cuțitul. Iar abasgii au ascultat bucuroși aceste cuvinte și, bizuindu-se pe hotărîrea împăratului roman, au împiedicat după aceea din toate puterile asemenea faptă. Căci fiecare din ei se temea să nu ajungă vreodată tatăl unui prunc frumos. Împăratul Iustinian a zidit atunci la abasgi un lăcaș sfînt al Născătoareii de dumnezeu și, rînduindu-le preoți, i-a făcut să învețe toate obiceiurile creștinilor; iar abasgii au îndepărtat îndată pe cei doi regi și au căutat să trăiască în libertate. Deci acestea s-au petrecut astfel.

4

Dincolo de munții abasgilor, către muntele Caucaz, locuiesc bruchii, aflîndu-se între abasgi și alani; iar pe țărmlul Pontului Euxin sălășluiesc zechii. Zechilor le rînduia în vechime rege împăratul romanilor, dar acuma acești barbari nu ascultă în nici o privință de romani. După ei, locuiesc saginii, iar o parte din țărmlul lor era stăpînit pe vremuri de romani, care au

4 ridicat două cetăți lângă mare, Sebastopolis și Pityus, la două zile de drum
 5 depărtare una de alta, și au așezat acolo de la început o strajă de oșteni.
 Căci mai înainte, toate ținuturile de pe țărm, de la hotarele trapezuntinilor
 pînă la sagini, erau păzite de trupe romane, după cum am spus. Dar acum
 le rămăseseră numai aceste două cetăți, unde au păstrat străji pînă în
 timpul meu, cînd Chosroes, regele perșilor, adus de lazi în Petra, se străduia
 6 să trimită acolo oaste persană, spre a pune stăpînire pe aceste cetăți și
 a rîndui acolo pază. Dar izbutind să afle din timp toate acestea, soldații
 romani le-au luat-o înainte, au dat foc caselor, au dărîmat zidurile pînă
 în temelii, au sărit fără întîrziere în bărci și au trecut repede pe continentul
 din față, în cetatea Trapezunt. Într-adevăr, prin dărîmarea cetăților, ei
 au pricinuit pagubă împărăției romane, dar i-au adus și un mare cîștig, deoarece
 dușmanii n-au mai putut ajunge stăpîni pe țară. Căci, în urma acestui fapt,
 perșii s-au întors fără nici o ispravă în Petra. Deci acestea s-au petrecut
 astfel.

7 Dincolo de sagini sălășluiesc o mulțime de neamuri hunice. Urmează
 apoi țara numită Eulysia, locuită de oameni barbari, atît pe țărmul mării cît
 și înlăuntrul, pînă la mlaștina zisă Maiotis și riul Tanais, care se varsă în
 8 mlaștină. Această mlaștină se scurge într-o latură a Pontului Euxin. Oamenii,
 care locuiesc acolo, se numeau în vechime cimerieni, iar acum se cheamă
 9 utiguri. Dincolo de ei, spre mieznoapte, sălășluiesc nenumărate neamuri
 de anți. Iar lângă locul înșuși, de unde începe vărsarea mlaștinei, locuiesc goții
 numiți tetraxiți; nu sînt mulți, însă cinstesc și păstrează totuși legea creștină.
 10 (Localnicii numesc Tanais și această scurgere, din mlaștina Maiotis în Pontul
 Euxin, în întindere, zice-se, de douăzeci de zile de drum. Dar și vîntului,
 11 care suflă pe acolo, îi zic Tanais.) Dacă acești goți au ajuns de credință
 ariană, întocmai ca și celelalte neamuri gotice, sau mărturisesc altfel credința,
 n-aș putea spune, deoarece nu știu nici ei înșiși, ci acuma slăvesc legea cu
 12 multă simplitate și nepăsare. Cu puțin mai înainte, adică în al douăzeci
 și unulea an de domnie al împăratului Iustinian, aceștia trimiseră patru soli
 la Bizanț și cerură să li se dea un episcop; deoarece ierarhul, pe care îl
 aveau ei, murise nu cu mult mai înainte și aflaseră că împăratul trimisese
 un episcop și abasgilor; împlinindu-le cu multă bunăvoință rugămintea, împă-
 13 ratul Iustinian le trimise. De teamă față de hunii utiguri și fiind la sosire
 mulți care ascultau, acești soli spuseră pentru ce au venit, dar nu vestiră
 împăratului nimic altceva decît cele în legătură cu episcopul; însă întîlnindu-se
 în taină mare, arătară toate cîte ar fi de folos împărăției romane, dacă barba-
 rii vecini ar fi mereu împinși unii împotriva altora. În ce chip și de unde
 au venit să sălășluiască acolo tetraxiții voi începe să povestesc acum.

5

1 Pe vremuri, ținuturile acestea, pe care le-am amintit adineaori, erau
 locuite de o mare mulțime de huni, numiți atunci cimerieni, conduși toți de
 2 un singur rege. Iar odată avu domnia unul din ei căruia i se născură doi

¹⁰ Cuvintele cuprinse în paranteză par o notă marginală, introdusă în text mai târziu.

¹² În anul 548.

copii, unul cu numele Utigur și altul Cutrigur. După ce tatăl lor s-a săvârșit din viață, aceștia doi și-au împărțit între dinșii domnia și au dat numele supușilor. Căci și pînă în timpul meu unii se numesc utiguri, iar ceilalți cutriguri. Aceștia locuiau cu toții acolo, avînd toate rînduielile îndeobște, dar nu se amestecau cu oamenii care sălășluiau de cealaltă parte a mlaștinii și dincolo de vărsarea ei. Deoarece nici nu trecuseră vreodată aceste ape, și nici nu bănuiau că pot fi trecute, temîndu-se de un lucru foarte lesnicios, pentru că nu-l încercase niciodată nimeni dintre ei, ci erau cu totul lipsiți de gîndul trecerii. (Pentru cine trece mlaștina Maiotis și gurile ei, undeva chiar pe țărmul acesteia, locuiau în vechime goții numiți tetraxiți, pe care i-am pomenit adineauri. Mult mai la o parte de dinșii sălășluiau goții, vizigoții, vandalii și toate celelalte neamuri gotice. În timpurile de demult ei se numeau și sciți, deoarece toate neamurile care se aflau în ținuturile acelea erau numite îndeobște scitice, iar unii din ei se chemau sauromați, melanhleni sau altfel.) După o trecere de vreme, se povestește, dacă e adevărat, că niște tineri cimerieni se aflau la vînătoare, iar o cerboaică, fugind de ei, a sărit în aceste ape; tinerii, fie din ambiție și dorință de întrecere, fie îndemnați de ceva dumnezeiesc, se luară după această cerboaică și nu se lăsară în nici un chip de ea, pînă cînd ajunseră împreună cu dînsa pe țărmul dimpotrivă. Însă vînatul urmărit, ce a fi fost, deodată se făcu nevăzut. (Căci li se ivise acolo, cred eu, nu din altă pricină decît spre nenorocirea barbarilor din acele ținuturi.) Tinerii nu avură noroc la vînat, dar găsiră prilej de luptă și de pradă. Căci se întoarseră repede la sălașurile părintești și dădură știre tuturor cimerienilor că aceste ape pot fi trecute de dinșii. Ei puseră îndată mîna pe arme, trecură cu toții dincolo și ajunseră fără întîrziere pe continentul dimpotrivă, după ce vandalii plecaseră de acolo și se așezaseră în Libia, iar vizigoții în Spania. Năvălind deci pe neașteptate asupra goților din cîmpiile de acolo, pe mulți îi uciseră, iar pe ceilalți îi puseră pe fugă. Cîți dintre ei izbutiră să fugă, se ridicară de acolo împreună cu copiii și femeile, își părăsiră sălașurile părintești, trecură riul Istru și ajunseră pe pămîntul romanilor. Și mult rău pricinuiră ei locuitorilor din părțile acelea; apoi, cu învoirea împăratului, se așezară în ținuturile Traciei și luptau alături de romani, primind în fiecare an de la împărat drepturi bănești întocmai ca și ceilalți oșteni și numindu-se federați (*foederati*); căci așa îi numeau romanii în limba latină, vrînd să arate, cred, că goții le-au ajuns aliați nu în urma unei înfrîngerii, ci pe temeiul unor înțelegeri. Căci *foedera* numesc latinii înțelegerile încheiate în război, după cum am arătat în cărțile de mai înainte. De altfel unii goți duceau și război împotriva lor, fără nici o pricină, pînă cînd se îndepărtară și se mutară în Italia, sub conducerea lui Theuderih. Deci cele în legătură cu goții se petrecură astfel.

Hunii îi uciseră pe unii din ei, iar pe alții îi izgoniră, cum am spus, și le cuprinseră țara. Iar dintre ei, cutrigurii trimiseră după copii și soții și se așezară acolo, unde locuiesc și pînă în timpul meu. Ei căpătară și multe daruri de la împărat, în fiecare an, și trecînd riul Istru, cutreierau mereu țara împăratului, fiind și aliați și dușmani romanilor. Utigurii, cu conducătorul lor, se întoarseră acasă spre a sălășlui acolo de atunci înainte numai ei singuri. După ce ajunseră aproape de mlaștina Maiotis, se întîlniră acolo cu goții numiți tetraxiți. Și la început, goții se acoperiră cu scuturile și stătură să se

apere împotriva năvălitorilor, încrezându-se în puterile lor și în firea locului, căci sînt cei mai puternici dintre toți barbarii de acolo; iar gura (mlaștinii) Maiotis, unde sălășluiau atunci goții tetraxiți, formînd un golf în formă de lună, care-i înconjura aproape din toate părțile, lăsa spre dîșii pentru năvălitori o singură intrare, nu prea largă. Însă mai pe urmă, nici hunii nu vrură să-și piardă vremea acolo, iar goții nu trăgeau de loc nădejde să țină multă vreme piept mulțimii dușmanilor; și intrară în vorbă unii cu alții să-și facă trecerea împreună, amestecați între ei, iar goții să sălășluiască pe continentul dimpotrivă, chiar pe țărmul de lîngă gura (mlaștinii), unde locuiesc și astăzi, fiind prieteni și aliați după aceea cu utigurii, și să trăiască acolo în veci, cu aceleași drepturi ca și dîșii. Deci astfel, acești goți se așezară acolo, lăsînd pe utiguri pe pămîntul de pe malul celălalt al mlaștinii, cum am spus; și stăpîniră țara numai utigurii, fără să dea de lucru cîtuși de puțin romanilor, deoarece nici nu locuiesc aproape de dîșii, ci sînt despărțiți de multe neamuri, aflate la mijloc, și îi lasă în pace, dar nu o fac de bunăvoie.

Deci dincolo de mlaștina Maiotis și de riul Tanais cea mai mare parte a cîmpiilor de acolo erau locuite de hunii cutriguri, cum am spus. Iar după ei stăpînesc sciții și taurii toată această țară, din care o parte se numește acum Taurica, unde se zice că se găsește templul Artemidei, în fruntea căruia se afla cîndva Ifigenia, fata lui Agamemnon. Deși armenii zic că acest templu se găsea în țara numită de ei Kelesene, și că atunci se numeau sciți toți oamenii de pe acolo, întemeindu-se pe faptele arătate de mine în acel loc al povestirii mele, cu privire la Orestes și cetatea Comana. Dar despre acestea judece fiecare cum vrea; deoarece multe fapte întîmplate în altă parte, și poate chiar neîntîmplate nicăieri, oamenii rîvnesc să și le facă ale lor, ca fiind obiceiri strămoșești, și se supără că nu toată lumea urmează părerea lor. După aceste neamuri se află o cetate pe malul mării, cu numele Bospor, ajunsă sub stăpînirea romanilor nu cu mult mai înainte. De la cetatea Bospor pînă la cetatea Cherson, care este așezată pe țărmul mării, fiind și ea de multă vreme în stăpînirea romanilor, locuiesc barbari în toate ținuturile de la mijloc: neamuri hunice. Și alte două cetăți mărunte aproape de Chersones, numite Kepoi și Fanaguris erau din vechime în stăpînirea romanilor, pînă în zilele mele. Nu cu mult mai înainte o parte dintre barbarii din vecinătate au pus mîna pe ele și le-au dărîmat pînă în temelii. De la cetatea Cherson pînă la gurile riului Istru, numit și Danubius, este cale de zece zile și toate ținuturile de acolo sînt locuite de barbari. Riul Istru izvorăște din munții Celtici, curge pe lîngă marginile cele mai dinafară ale Italiei și, după ce trece prin ținuturile dacilor, ilirilor și ale Traciei, se varsă în Pontul Euxin. De aici încolo toate, pînă la Bizanț, sînt în stăpînirea împăratului roman. Deci drumul în jurul Pontului Euxin, de la Calchedon pînă la Bizanț, se înfățișează cam în felul acesta. Cît este de lung acest înconjur, n-aș putea spune cu destulă temeinicie; deoarece, cum am zis, acolo locuiesc atît de mulți barbari și ei n-au de loc atingeri cu romanii decît doar prin mijlocirea solilor; de altfel se întîmplă că nici cei care au încercat mai înainte să măsoare toate acestea n-au spus ceva temeinic. Atît rămîne lucru lămurit că latura din dreapta a Pontului Euxin, cam de la Calchedon pînă la riul Fasis, este cale de

cincizeci și două de zile de bărbat vrednic. De aici s-ar desprinde în chip firesc că și cealaltă latură a Pontului are o lungime nu cu mult deosebită de aceasta.

6

Deoarece am ajuns în acest loc al povestirii, nu mi se pare nepotrivit să înfățișez ceea ce dezbat între ei cunoscătorii în privința hotarelor dintre Asia și Europa. Unii dintre ei zic că aceste continente sînt despărțite de râul Tanais, întărind că împărțirile trebuie să fie firești și sprijinindu-se pe dovada că marea înaintează de la apus spre răsărit, iar râul Tanais curge de la miază-noapte spre miazăzi și trece printre cele două continente; tot așa și Nilul din Egipt curge de la miazăzi spre miazănoapte și străbate pe la mijloc, printre Asia și Africa. Iar alții se împotrivesc acestora și spun cu tărie că nu-i un temei sănătos. Ei zic că aceste continente sînt despărțite mai întîi de strîmtoarea de la Gadiros, ivită din Ocean, și de marea care pornește de acolo : cele aflate în dreapta strîmătorii și a mării se cheamă Africa și Asia, iar toate cele din stînga au fost numite Europa, pînă undeva unde sfîrșește Pontul Euxin. Fiind acestea astfel, râul Tanais izvorăște în pămîntul Europei și se varsă în mlaștina Maiotis, iar mlaștina își are gurile în Pontul Euxin, dar nu la mijloc, ci mai înainte. Cele din stînga acestui Pont sînt socotite ca parte a Asiei; în afară de acestea, râul Tanais curge din munții Rhipaei, care se află pe pămîntul Europei, după cum spun toți cei care au scris din vechime despre aceste lucruri. Dar se întîmplă că Oceanul se află foarte departe de acești munți Rhipaei. Deci toate cele dincolo de ei și de râul Tanais, pe amîndouă laturile, țin în chip necesar de Europa. Însă de unde începe Tanais să despărță cele două continente, ei zic că nu-i ușor de spus. Dar dacă trebuie să spunem că un râu oarecare desparte cele două continente, atunci acel râu ar trebui să fie Fasis. Într-adevăr, el curge pe la mijlocul celor două continente, în partea dimpotrivă a strîmătorii de la Gadiros; deoarece strîmtoarea, care pornește din Ocean și formează acea mare, are aceste două continente pe o latură și pe alta, iar Fasis curge chiar acolo unde sfîrșește Pontul Euxin și se varsă prin mijlocul țărmlui în formă de lună, primind în chip vădit de la mare menirea de a duce mai departe hotarul despărțitor al pămîntului. Deci aceste păreri înfățișează și dezbat unii și alții. Dar nu numai cea dintîi, ci și cea pomenită adineaori, se sprijină cu mîndrie pe o mare vechime și pe vaza unor bărbați foarte de demult, după cum voi arăta, știind bine că de cele mai multe ori toți oamenii, dacă au dobîndit mai înainte o învățătură din cărțile vechi, nu mai vor să stăruie și să se trudească cu cercetarea adevărului și nici să deprindă o cunoștință mai nouă despre ea; li se pare totdeauna că ceea ce este mai vechi rămîne temeinic și vrednic de luat în seamă, iar cele din vremea lor le socotesc bune de trecut cu vederea, și ajung să fie luate în rîs. În afară de acestea, acum nu-i vorba de lucruri din închipuire și din minte sau de altfel fără ființă, ci de un râu și o țară, pe care timpul n-a putut să le schimbe și nici să le tănuiască într-un fel oarecare. Căci încercarea stă la îndemînă, iar ochii sînt cei mai buni martori, deoarece nimic nu-i împiedică, cred eu, pe cei care se străduiesc să afle adevărul. Astfel, Herodot din Halicarnas, în a patra

13 carte a *Istorilor* sale spune că tot pământul este unul singur și-i socotit că
 14 se desface în trei părți, cu trei nume : Atrica, Asia și Europa. Iar dintre acestea,
 15 Africa și Asia au la mijloc Nilul din Egipt, Asia și Europa sînt despărțite
 16 de Fasis din Colhida. Dar știind că unii cred aceasta despre riul Tanais,
 17 a mai adăugat pe urmă și acest lucru. Și nu mi se pare moment nepotrivit
 18 să aduc în vorbă chiar cuvintele lui Herodot, care sînt cam așa : „Nu pot
 19 pricepe de ce, fiind pământul unul singur, are trei nume, avînd numiri de femei,
 20 și i-au pus hotare riul Nil din Egipt și Fasis din Colhida ; iar alții vorbesc
 21 de riul Tanais din Maiotis și strîmtorile cimeriene“. Dar și poetul tragic
 22 Eshil, în *Prometeu înlăntit*, chiar la începutul tragediei, numește riul Fasis
 23 hotar între pământul Asiei și Europei.

16 Cu prilejul de față vreau să spun și faptul acesta, că unii dintre cei pri-
 17 cepuți în asemenea lucruri socotesc că mlaștina Maiotis dă naștere Pontului
 18 Euxin, deoarece o parte a lui înaintază în stînga, iar alta în dreapta mlaș-
 19 tinei, și de aceea mlaștina este numită mama Pontului. Ei spun acestea, bizuin-
 20 du-se pe faptul că acest Pont curge ca un rîu, mergînd de la așa-zisul Hieron
 21 (Sfîntul) spre Bizanț, și de aceea cred că acesta din urmă este capătul Pon-
 22 tului. Cei care resping asemenea părere arată că toată marea, care purcede
 23 din Ocean, este una singură și nu încetează nicăieri, ci merge pînă la pă-
 24 mîntul lazilor ; afară doar, zic ei, dacă cineva numește deosebire ceea ce nu se
 25 deosebește decît prin nume ; deoarece marea, care este dincolo, se numește
 Pont. Iar dacă curenții înaintază dinspre așa-numitul Hieron spre Bizanț,
 acest lucru nu înseamnă nimic, deoarece ceea ce se petrece în toate strîm-
 torile nu pare să iasă la iveală din nici o lămurire, și nimeni n-a izbutit
 vreodată să explice acest lucru. Ci chiar și Aristotel din Stagira, un bărbat
 dintre cei mai înțelepți, s-a dus anume pentru acest lucru în Chalcis din
 Eubea, să cerceteze strîmtoarea de acolo, numită Euripos, voind să caute
 cu de-amănuntul temelia firii, de ce și în ce chip curenții acestei strîmtori
 cîteodată vin dinspre apus, iar altă dată dinspre soare-răsare ; și se întîmplă
 că toate corăbiile plutesc acolo după acești curenți ; cînd curentul vine dinspre
 răsărit, și corăbierii pornesc de acolo și înaintază o dată cu mersul apei,
 ca de obicei ; însă dacă curentul le vine împotrivă, ceea ce acolo se poate
 întîmpla de multe ori, atunci aceste corăbii se întorc repede de unde au
 plecat, iar celelalte dinspre apus plutesc în cealaltă parte, cu toate că nu
 le împinge nici un vînt, măcar cît de slab, ci domnește acolo liniște adîncă
 și tihnă. Gîndind și frămîntînd multă vreme în minte aceste fapte, Sta-
 giritul s-a chinuit de moarte și a ajuns la capătul vieții. Dar și în strîm-
 toarea, care desparte Italia de Sicilia, se întîmplă multe lucruri împotriva
 așteptării, deoarece pare că curentul vine acolo dinspre marea Adriatică,
 deși marea purcede dinspre Ocean și Gadiră. Ba se mai iscă acolo pe neaș-
 teptate, fără nici o pricină vădită pentru noi, chiar vîrtejuri puternice, care
 cufundă corăbiile. Și de aceea poezii zic că vasele, ajunse întîmplător atunci
 în această strîmtoare, sînt înghițite de Charibda. Toate aceste lucruri atît
 de neobișnuite, care se petrec în toate strîmtorile, ei cred că se ivesc din
 pricină că se află foarte aproape continentul, pe amîndouă laturile ; deoarece,
 zic ei, curentul apei este zăvorît în loc îngust și curge după nevoi ciudate
 și fără noimă. Totuși, chiar dacă curentul pare că merge de la așa-numitul
 Hieron spre Bizanț, nu poate spune cineva, cu puțință de adevăr, că marea

și Pontul Euxin sfîrșesc acolo, deoarece această lămurire nu se sprijină pe un temei firesc îndestulător, ci trebuie să biruie și aici (argumentul cu) îngustimea locului. Însă lucrurile nu stau cu totul în felul acesta. Deoarece pescarii din locurile acelea zic că nu tot curentul apei se îndreaptă spre Bizanț, ci se întîmplă că numai partea lui de sus, care se poate vedea de noi, merge pe această cale; iar cea de dedesubt, care este în fund și se numește abis, curge în direcție cu totul potrivnică și totdeauna de-a-ndoaselea decît cea care se vede. Astfel, cînd pescarii se duc să prindă pește și aruncă acolo undițele, acestea sînt luate mereu de curent și îndreptate spre Hieron. Pretutîndeni în Lazica țărmlul mării se împotrivesște mersului înainte și îi oprește drumul; deci, pentru înția dată și numai aici, el îl face să se oprească: așadar, rămîne lucru lămurit că ziditorul lumii i-a pus acolo margini. Căci îndată ce atinge țărmlul acesta, marea nu merge mai departe și nici nu se ridică mai sus, deși primește mereu și de pretutîndeni riuri nenumărate și peste măsură de îmbelșugate; ci, se trage îndărăt și apoi iar se întoarce spre țărml, dar rămîne la aceeași înălțime cu dînsul și păstrează marginile lui, ca și cum ar asculta de o lege, fiind silită de nevoie la supunere deplină și păzindu-se să nu pară că iese cu ceva din înțelegerea făcută. Căci se întîmplă că toate celelalte țărmluri ale mării nu se găsesc în fața ei, ci pe de lături. Dar despre acestea judece și zică fiecare cum îi place.

7

De ce căutase Chosroes să pună mîna pe Lazica, am spus mai înainte. Dar ceea ce l-a împins la aceasta mai mult decît toate, pe el și pe perși, voi arăta aici; deoarece, după ce am descris această țară, mi-am făcut acum deslușită povestirea despre dînsa. De multe ori acești barbari, conduși de Chosroes, au năvălit cu oaste multă pe pămîntul romanilor și au pricinuit dușmanilor suferințe de nedescris, după cum am povestit în cărțile despre dînșii. Dar n-au tras nici un folos din toate acestea, ci s-a întîmplat că mai degrabă au fost păgubiți în averi și oameni, deoarece totdeauna s-au retras de pe pămîntul romanilor, după ce au pierdut pe mulți dintre ai lor. De aceea, întorcîndu-se în lăcașurile pămîntului, murmurau pe ascuns împotriva lui Chosroes și-l porecleau ucigătorul neamului persian. Și odată, pe cînd se înturnau din Lazica, deoarece se întîmplat că avuseră pierderi grozave, începură să se răscoale pe față împotriva lui și l-ar fi răpus cu o moarte crudă, dacă el n-ar fi aflat din timp și nu s-ar fi păzit, umblînd cu multă lingușire pe lîngă cei mai cu vază dintre dînșii. Și de aceea, vrînd să se apere de învinuire, rîvnea să dobîndească pentru împărăția perșilor un mare cîștig. Încercă îndată să pună mîna pe cetatea Daras, însă fu respins, cum am spus, și se lăsă cu totul păgubaș de gîndul să ajungă stăpîn pe acest loc; deoarece nu o mai putea lua cu asalt, păzită cum era de străjile de acolo, și nici nu trăgea nădejde s-o poată înfrînge într-un fel oarecare prin împresurare. Căci, de altfel, în cetatea Daras se găsesc totdeauna la îndemînă destule mijloace de trai, încît ajung pentru multă vreme; iar un izvor iese la iveală foarte aproape în partea muntoasă și dă naștere unui rîu mare, care curge chiar pe lîngă cetate; năvălitorii nu-l pot abate în altă parte și nici sili într-un fel oarecare, din pricina greutății locului. După ce ajunge

9 înlăuntrul zidului împrejmuitor, străbate toată cetatea și umple toate cisternele de acolo; apoi iese afară și, în apropierea zidului împrejmuitor, cade într-o văgăună și se face nevăzut. Unde anume iese de acolo, nimeni n-a putut să se dumirească pînă în clipa de față. Văgăuna nu s-a ivit din vechime, ci cu mult după ce împăratul Anastasios a zidit această cetate; ea s-a format de la sine, prin firea locului. Și de aceea se întîmplă că cei care doresc să împresoare cetatea Daras sufăr de multă lipsă de apă.

10 Deci neizbutind Chosroes în această încercare, cum am spus, îi veni în gînd că, deși va putea pune stăpînire pe vreo altă cetate romană, totuși niciodată nu va fi în stare să se așeze în mijlocul romanilor, deoarece dușmanilor le rămîneau în spate multe locuri întărite; căci de aceea dărimase el pînă în temelii și Antiohia, înainte de a se retrage de pe pămîntul romanilor. Deci se înălța cu gîndul și era purtat de nădejdi mărețe, visînd fapte cu neputință de înfăptuit. Căci aflînd din auzite în ce chip acești barbari din stînga Pontului Euxin, care locuiesc în preajma mlaștinii Maiotis, cutreieră în voie pămîntul romanilor, zicea că și perșii, după ce vor stăpîni Lazica, vor putea merge fără nici o greutate de-a dreptul spre Bizanț, oricînd vor dori; deoarece nu vor trebui să treacă marea, cum fac mereu toate celelalte neamuri barbare, care sălășluiesc în părțile acelea. Deci din pricina aceasta rîvneau perșii Lazica. Dar eu mă întorc de unde m-am abătut de la cuvînt.

8

1 Deci Chorianes și oastea mezilor tăbăriră în preajma riului Hippis. Auzind acestea Gubazes, regele colhilor, și Dagisthaos conducătorul oștirii romanilor, se sfătuiră împreună și porniră împotriva dușmanilor cu armata romanilor și a lazilor. După ce ajunseră pe malul celălalt al riului Hippis și-și rînduiră tabăra acolo, țineau sfat despre ce trebuiau să facă: dacă le-ar fi mai de folos să rămîna pe loc și să primească asaltul vrăjmașilor sau să pășească ei împotriva dușmanilor, să dea perșilor dovadă de îndrăzneală și să arate vrăjmașilor că îi înfruntă cu dispreț; deoarece începînd ei înșiși lupta, ar putea înfrînge cutezanța potrivnicilor. Deoarece birui părărea celor care îi îndemnau să înfrunte dușmanii, năvăliră îndată cu toții asupra lor. Atunci lazii nu mai vrură să se rînduiască alături de romani, spunînd că romanii pornesc la luptă, dar nu-și pun în pericol nici patria și nici lucrurile cele mai de preț, însă pentru ei sînt în primejdie copiii, soțiile și glia strămoșească; încît le-ar fi rușine de femeile lor, dacă s-ar întîmpla să fie înfrinți de vrăjmași. Cu această nevoie lăuntrică bănuiau că își vor înfripa o bărbăție pe care nu o aveau. Doreau să pășească în frunte și singuri împotriva dușmanilor, pentru ca romanii să nu-i încurce la treabă, deoarece nu se aruncau în primejdie cu aceeași înflăcărare ca dînșii. Bucuros de acest avînt tineresc al lazilor, Gubazes îi chemă puțin mai la o parte de romani și îi îmboldi în felul acesta: „Nu știu, oameni buni, dacă trebuie să vă fac un cuvînt de îmbărbătare, deoarece nu cred că mai au trebuință de îndemn cei care sînt siliți de nevoia împrejurărilor, așa cum ni se întîmplă nouă în clipa de față. Căci vă sînt în primejdie femeile, pruncii, glia strămoșească și, într-un cuvînt, toate pentru cîte vă înfruntă perșii. Și nu-i om să nu se împotrivească celor care îi răpesc tot ce are, deoarece îl silește firea să lupte pentru drepturile sale. Știți prea bine că lăcomia perșilor, cînd ajung

în stare să stăpînească, nu mai cunoaște margini. Iar dacă vor birui ei acum în război, nu vor sta numai la putere, ci vor rîndui biruri și ne vor supune în toate, dacă n-am uitat cîte ne-a pricinuit nu de mult Chosroes. Însă cele în legătură cu încercarea perșilor să nu rămînă pentru voi vorbă goală și nici să piară fără urmă numele lazilor. Bărbați, nu-i anevoioasă pentru noi lupta împotriva perșilor, căci ne-am încăierat de multe ori cu dînșii și i-am înfrînt în luptă. Iar pentru cel care s-a deprins, nu există piedici, deoarece el a încercat cu băgare de seamă și prin faptă greutățile lucrului. Deci, din această pricină, va trebui să nu-i luați în seamă pe dușmani, deoarece au fost răpuși în lupte și n-au arătat aceeași îndrăzneală ca voi. Căci sufletul odată biruit n-are cîtuși de puțin obiceiul să se mai întremeze. Așadar, cu astfel de gînduri și bune nădejdi, porniți cu toții împotriva dușmanilor“.

După ce grăi astfel, Gubazes duse oastea lazilor și o așeză în chipul acesta : în frunte mergeau rînduiți călăreții lazilor, iar în spate, dar nu aproape, ci destul de departe, îi urmau călăreții romanilor. Pe acești romani îi conduceau Filegagos, un bărbat vrednic, de neam gepid, și armeanul Ioannes, deosebit de priceput în treburile războiului, fiul lui Thomas, poreclit Guzes, despre care am pomenit și în cărțile de mai înainte. La urmă veneau Gubazes, regele lazilor, și Dagisthaios, comandantul romanilor, cu pedestrașii din amîndouă oștirile, socotind că, dacă se va întîmpla călăreților să fie dați peste cap, să se sprijine cu ușurință pe aceștia. Deci romanii și lazii se rînduiră în felul acesta. Chorianes alese, dintre cei care îl urmau, o mie de bărbați îmbrăcați în zale și de altfel foarte bine înarmați și îi trimise înainte în cercetare; iar el însuși înainta în spate cu cealaltă oaste, după ce lăsase în tabără cîțiva oameni de pază. Călăreții lazilor, care mergeau înainte, își nesocotiră prin fapte făgăduielile, spulberînd la încercare nădejtile de mai înainte; căci întîlnindu-se pe neașteptate cu cele dintîi pîlcuri de dușmani, nu putură suferi vederea lor; ci își întoarseră repede caii, se traseră înapoi fără nici o rînduială și se uniră în grabă cu romanii, nesfiindu-se să fugă la aceia, de care mai înainte pregetau să se alăture. După ce ajunseră foarte aproape unii de alții, mai întîi nici una din cele două părți nu începu lupta și nu se încăieră, ci fiecare dădea înapoi, cînd vrăjmașii înaintau; iar dacă se retrăgeau, porneau înainte; și cu retrageri, urmăriri și schimbări neașteptate își pierdură o bună bucată de vreme.

Era în această oaste a romanilor un oarecare Artabanes, pers-armean de neam, care se întîmplase că fugise cu mult mai înainte la armenii supuși romanilor, nu ca de obicei, ci după ce măcelărise o sută și douăzeci de luptători persiani, dînd dovadă romanilor de credință față de dînșii. El venise atunci în fața lui Valerianus, care conducea pe armeni, și îi ceruse să-i dea cincizeci de bărbați din trupele romane. Dobîndind ceea ce dorea, el se îndreptase spre o cetățuie, între perși-armeni. Acolo se găsea o strajă de o sută douăzeci de perși, care îl primiră în cetățuie împreună cu însoțitorii săi, deoarece încă nu se vădise că se răscurăse împotriva statului și trecuse la alții. Iar el îi ucise pe cei o sută douăzeci, prădă toate avuțiile din cetățuie, care erau deosebit de însemnate, și se duse la Valerianus și la armata romanilor; de aceea le păruse credincios și rămăsese după aceea în oastea romanilor. În lupta de față, acest Artabanes luă cu sine doi oșteni romani și se duse pe un loc între cele două oștiri, unde veniră și cîțiva dușmani. Artabanes se repezi asupra

lor și omori repede cu lancea pe unul dintre perși, deosebit de măreț prin
 27 tărie sufletească și puterea trupului : îl smulse de pe cal și-l prăvăli la pămînt. Un barbar, care stătea lângă cel căzut, îi izbi lui Artabanes o lovitură
 de sabie în tâmplă, dar nu ucigătoare. Însă unul dintre cei doi însoțitori ai
 lui Artabanes, un got de neam, îl lovi pe acest om sub coaste, în partea stîngă,
 28 și îl doborî, pe cînd acela își ținea încă mîna deasupra capului lui Artabanes.
 Îngrozii de cele întîmplate, cei o mie se traseră înapoi, așteptară pe Chorianes
 cu cealaltă oaste de perși și alani și, nu după multă vreme, se uniră cu dînșii.
 29 Pedestrașii din preajma lui Gubazes și Dagisthaios ajunseseră acum pînă
 la călăreții lor și lupta începuse din amîndouă părțile. Atunci Filelagos și
 30 Ioannes, socotind că sînt prea slabi ca să înfrunte năvala călăreților barbari,
 mai ales că își dădură seama de puterea lazilor, coborîră jos de pe cai și îi
 31 siliră pe toți romanii și lazii să facă la fel. Rînduindu-se în linie de bătaie
 adîncă, în picioare, se așezară toți cu fața spre dușmani și-și întinseră lăncile
 32 spre dînșii. Barbarii nu știau ce să înceapă (căci nici nu puteau da năvală,
 pentru că vrăjmașii erau pedestri, și nici nu erau în stare să le zdruncine rînduiala),
 deoarece caii lor se speriau de vîrfurile lăncilor și de zgomotul scuturilor
 33 și dădeau înapoi. Se gîndiră cu toții la arcuri, înviorîndu-se cu nădejdea
 că vor pune ușor pe fugă dușmanii prin mulțimea săgeților. Iar romanii împreună
 34 cu toți lazii făcură la fel. Din amîndouă părțile zburau spre unii și
 spre alții ploaie de săgeți, și cădeau mulți din amîndouă fronturile. Însă perșii
 și alanii săgețau mult mai des decît vrăjmașii, dar se întîmpla că multe dintre
 35 săgețile lor se opreau în scuturi. În această bătălie fu lovit Chorianes, conducătorul
 perșilor. De cine a fost atins acest bărbat, nimeni nu știe, deoarece
 36 săgeata a pornit întîmplător din mulțime și l-a izbit în gît, omorîndu-l pe loc.
 Prin moartea unui singur om, lupta luă sfîrșit și izbînda trecu de partea romanilor ;
 37 căci el căzu de pe cal la pămînt, cu fața în jos, iar barbarii fugiră în mare grabă
 spre întăritură. Romanii împreună cu lazii îi urmăriră și uciseră pe mulți,
 38 cu nădejdea că vor lua tabăra vrăjmașilor la cea dintîi năvală. Dar un alan,
 bine împlinit în istețime sufletească, cu trup puternic și deosebit de
 39 priceput să arunce ploaie de săgeți în dreapta și în stînga, se așezase la intrarea
 destul de strîmtă a întăriturii și îi ținu multă vreme în loc pe năvălitori,
 împotriva așteptării. Însă Ioannes, feciorul lui Thomas, se apropie singur de
 dînsul și îl lovi năprasnic cu lancea ; în felul acesta romanii și lazii puseră
 stăpînire pe tabăra dușmanilor. Cei mai mulți dintre barbari fură măcelăriți
 acolo, iar ceilalți se întoarseră în lăcașurile pămîntului, fiecare unde putu.
 Deci în felul acesta luă sfîrșit năvala perșilor în pămîntul Colhidei ; iar cealaltă
 oaste a perșilor, după ce întări străjile din Petra cu o mulțime de lucruri
 trebuitoare și cu toate celelalte, se trase înapoi.

9

1 Între timp se petrecură cele ce urmează. Lazii veniră în Bizanț și-
 vorbiră de rău pe Dagisthaios în fața împăratului, învinuindu-l de trădare
 2 și înțelegere cu dușmanii. Ei spuneau cu tărie că acesta se lăsase înduplecat
 de perși să nu treacă peste ruinele zidului împrejmuitor din Petra, iar dușmanii
 își umpluseră între timp saci cu nisip, îi puseseră unii peste alții în loc
 de pietre și întăriseră în felul acesta ceea ce căzuse din zidul împrejmuitor.

Ziceau că Dagisthaios, fiind împins la acestea fie de bani, fie de nepăsare, amînase năvala pentru altă vreme şi lăsase repede să treacă clipa potrivită, pe care apoi n-a mai fost în stare s-o prindă. Deci împăratul îl închise în casă şi-l puse sub pază. Rînduind comandant al trupelor din Armenia pe Bessas, care sosise nu de mult din Italia, îl trimise în Lazica, poruncindu-i să ia în mîinile sale conducerea armatei romane din părţile acelea. Se întîmplase că mai fuseseră trimişi acolo cu oaste Benilos, fratele lui Buzes, Odonachos, Babas din Tracia şi Uligagos, un erul de neam. Nabedes năvăli cu oaste în Lazica, dar nu săvîrşi nimic altceva vrednic de luat în seamă, decît că pătrunse cu această oştire la abasgi, care se dezlipiseră de romani şi de lazi, şi luă de la ei ca ostateci cincizeci de copii, dintre oamenii lor de vază. Mai făcînd atunci un adaos de drum, Nabedes găsi la apsili şi pe Theodora, soţia lui Opsites (unchiul lui Gubazes, regele lazilor) : o luă şi o duse spre meleagurile perşilor. Din întîmplare, femeia se trăgea din neam roman ; căci de multă vreme regii lazilor trimiteau soli la Bizanţ şi, avînd îngăduinţa împăratului, se încuscreau cu unii din senat şi luau în căsătorie soţii de acolo. Iar Gubazes era fără îndoială urmaşul unei femei romane. Din ce pricină se răzvrătiră aceşti abasgi, voi lămuri îndată.

După ce aceştia îşi uciseră regii, cum am arătat adineauri, oştenii romani trimişi de împărat rămaseră mai multă vreme printre dinşii ; ei căutau să le supună ţara împărăţiei romane şi să rînduiască biruri noi. Abasgii erau grozav de nemulţumiţi de aceste siluiri. Deci temîndu-se să nu ajungă după aceea sclavii romanilor, îşi aşezară din nou regi, anume pe Opsites în partea dinspre răsărit a ţării, şi pe Sceparnas în părţile dinspre apus. Căci pierzînd nădejdea în bine, ceea ce mai înainte li se părea o nenorocire era acum, fireşte, de dorit, în locul nenorocirilor şi mai mari care urmau. De aceea, de frică faţă de stăpînirea romanilor, ei trecură în cea mai mare taină de partea perşilor. Cînd auzi acestea, împăratul Iustinian porunci lui Bessas să strîngă o oaste vrednică de luat în seamă şi să pornească împotriva lor. Acesta alese mulţi din oastea romanilor, puse în fruntea lor pe Uligagos şi pe Ioannes, feciorul lui Thomas, şi îi trimise îndată cu corăbiile împotriva abasgilor. Se întîmplă că unul dintre regii abasgilor, anume Sceparnas, se găsea pentru oarecare vreme în Persia, deoarece fusese chemat cu puţin mai înainte şi sosise la Chosroes. Iar celălalt, aflînd de năvala romanilor, adună pe toţi abasgii şi căuta în grabă să-i înfrunte.

Dincolo de hotarele apsililor, la intrarea în Abasgia, este un loc în felul acesta : un munte înalt începe din Caucaz, se lasă cu încetul în jos, coboară ca o scară şi sfîrşeşte în Pontul Euxin. La poalele acestui munte abasgii ridică din vechime o cetăţuie foarte puternică şi de mare întindere. Aici fugeau ei şi respingeau totdeauna năvălirile duşmanilor, care n-au cum înfrînge greutăţile locului. Este o singură cale de pătrundere în această cetăţuie şi în cealaltă parte a ţării abasgilor ; şi se întîmplă că prin ea nu pot trece doi oameni care merg alături ; căci nu-i nici o putinţă să meargă pe acolo decît cîte un singur om şi încă destul de greu, în picioare. Deasupra acestei poteci se află un povîrniş stîncos de tot, care se întinde de la cetăţuie şi pînă la mare. Locul poartă şi un nume vrednic de povîrniş, deoarece oamenii de acolo îi zic în greceşte Trachea. Deci flota romanilor trase la ţărm între hotarele abasgilor

¹⁹ Τραχηά „locuri stîncoase, prăpăstioase, aspre”.

și apsililor. Ioannes și Uligagos își coborîră oștenii pe uscat și mergeau pe jos, iar corăbierii cu toate bărcile veneau în urma oștirii, de-a lungul țărmului.

21 Când ajunseră mai aproape de Trachea, îi văzură pe toți abasgii înarmați și stînd rînduiți în linie de bătaie desăvîrșită, deasupra potecii, pe care am pomenit-o adineaori. Ei se aflau în mare încurcătură și nu știau de unde să înceapă în împrejurările de față; pînă cînd, după multă gîndire, Ioannes găsi un leac împotriva răului. Îl lăsă acolo pe Uligagos cu jumătate din oaste; iar pe ceilalți îi luă și-i sui în bărci.

22 Vîsliră înainte, înconjurară tot ținutul Trachea, trecură dincolo și ajunseră în felul acesta în spatele dușmanilor. Își înălțară steagurile și pășiră împotriva lor. Văzînd că dușmanii îi încolțesc din două laturi, abasgii nu se mai gîndiră la împotrivire și nu-și mai păstrară rîndurile, ci se retraseră în mare nerînduială și o luară la fugă, fiind cuprinși de atîta spaimă și învîlmășeală, încît nici nu mai erau în stare să recunoască văgăunele strămoșești și să se strecoare cu bine prin ele.

24 Urmărindu-i din amîndouă părțile, romanii îi prinseră și pe mulți îi uciseră. Ajungînd în goană la cetățuie, împreună cu fugarii, găsiră acolo poarta încă nezăvorită, deoarece paznicii nu izbutiseră să închidă ușile, ci mai primeau încă pe cei care fugeau. Fugarii se aflau amestecați cu urmăritorii și alergau cu toții spre porți, unii din dorința de a scăpa cu viață, iar alții pentru a pune mîna pe cetățuie. Găsind deci porțile deschise, se repeziră spre ele împreună, deoarece portarii nu puteau nici să-i deosebească pe abasgi de dușmani și nici să închidă porțile, din pricina învîlmășelii.

27 Ajunși bucuroși înăuntrul zidului împrejmuitor, abasgii erau cuceriiți împreună cu cetățuia, iar romanii, cu gînd că au înfrînt pe vrăjmași, dădură acolo peste greutăți și mai neplăcute. Căci fiind casele dese și nedespărțite unele de altele, ci strînse pretutindeni laolaltă în felul unui zid, abasgii se urcau pe ele, se apărau din toată puterea și trăgeau în capul dușmanilor, stăpîniți de nevoie, de teamă, de milă față de copii și neveste și de strîmtoarea ivită din toate acestea; pînă cînd romanilor le veni în gînd să dea foc caselor.

29 Deci le aprinseră de pretutindeni și avură izbîndă desăvîrșită în această luptă. Opsites, regele abasgilor, izbuti să fugă împreună cu cîțiva și se duse la hunii din vecinătate și în muntele Caucaz; iar ceilalți, sau li se întîmplă să fie prefăcuți în cenușă împreună cu casele care ardeau, sau ajunseră în mîinile dușmanilor. Romanii prinseră de vii și pe soțiile conducătorilor, împreună cu toți pruncii lor, dărîmară pînă în temelii zidul împrejmuitor al cetății și lăsară țara aproape pustie, pretutindeni. Deci răzvrătirea abasgilor luă sfîrșit în felul acesta, iar apsililor li se întîmplară cele ce urmează.

10

1 Apsilii sînt din vechime supușii lazilor. Se găsește în această țară o
 2 cetățuie puternică, pe care localnicii o numesc Tzibila. Unul dintre mai marii lazilor, cu numele Terdetes, care avea în acest neam așa-zisa sarcină de *magister*, certîndu-se cu Gubazes, regele lazilor, și fiind supărat, se înțelese în ascuns cu perșii să le dea pe mîna cetățuia; și se duse pentru această treabă
 3 la apsili, luînd cu dînsul oaste persiană. Cînd ajunseră aproape de cetățuie, el porni înainte împreună cu însoțitorii săi lazi și ajunse înăuntrul zidului împrejmuitor; deoarece cei care stăteau acolo de pază n-aveau nici un temei să nu se încreadă într-un conducător de-al lazilor, căci nu erau stăpîniți de

nici o bănuială față de dînsul. Astfel, la sosirea oștirii perșilor, Terdetes o primi în cetățuie. Și de aceea mezii socoteau atunci că vor avea de partea lor nu numai Lazica, ci și Apsilia. Nici lazii și nici romanii, strîmtorați de treburile din Petra și de oastea mezilor, nu puteau veni în sprijinul apsililor. Conducătorul străjii de acolo avea o femeie, apsilă de neam, deosebit de frumoasă la înfățișare. De această femeie, pe neașteptate, se îndrăgosti nebunește conducătorul oștirii persiane și începu mai întîi s-o încerce; apoi, neizbutind nimic pe lîngă femeie, căută fără întîrziere s-o siluiască. Înfuriat grozav de toate acestea, bărbatul femeii îl omorî în timpul nopții, precum și pe toți cîți veniseră cu el în cetățuie, ca jertfă de adaos pentru pofta trupească a conducătorului; apoi rămase stăpîn pe cetățuie. Din această pricină apsilii se despărțiră de colhi, învinuindu-i că nu voiseră să se îngrijească de ei cînd îi necăjeau perșii. Dar Gubazes trimise împotriva lor o mie de romani împreună cu Ioannes, feciorul lui Thomas, pe care l-am pomenit adineaori. Acesta îi liniști cu tot felul de făgăduinți, îi aduse de partea sa, fără luptă, și îi făcu din nou supușii lazilor. Deci cele în legătură cu apsilii și cu cetățuia Tzibila se petrecură în felul acesta.

În vremea aceasta i se întîmplă lui Chosroes că nici fiul său nu rămase neatins de lipsa lui de omenie. Căci cel mai mare dintre feciorii lui, cu numele Anasozados (ceea ce în limba persiană înseamnă „dătătorul de nemurire”) îl supărase întîmplător, pentru că păcătuisese cu multe în viața lui destrăbălată, și se culcase fără nici o rușine pînă și cu femeile tatălui său. Deci, mai întîi, Chosroes îl pedepsi pe acest fecior cu surghiunul. Este în Persia o țară deosebit de roditoare, Vazaine, unde se găsește cetatea Belapaton, cale de șapte zile depărtare de Ctesiphon. Acolo își petrecea viața acest Anasozados, din porunca tatălui său. Atunci i se întîmplă lui Chosroes să se îmbolnăvească greu de tot, încît se și grăia că s-a stins de pe lume; căci Chosroes era bolnăvicios din fire. Într-adevăr el aduna mereu în jurul său medici de pretutindeni, între care se afla și Tribunus, palestinian de neam. Acest Tribunus era om învățat, neîntrecut de nimeni în îndemînare ca medic, și de altfel înțelept, evlavios și de o bunătate ajunsă la culme. Și fiind odată Chosroes bolnav, îl vindecă și se întoarse din țara perșilor, aducînd multe daruri, vrednice de a fi pomenite, din partea acestui om. Cînd se ivi atunci cea dintîi înțelegere de încetare a luptelor, Chosroes îl rugă pe împăratul Iustinian să-i dea pe acest medic să-l îngrijească timp de un an. Îndeplinindu-i rugămintea, după cum am arătat mai înainte, Chosroes îl pofti să-i ceară ce are nevoie. Iar acela nu-i ceru nimic altceva din toate bogățiile decît ca Chosroes să slobozească pe cîțiva dintre prizonierii romanilor. El slobozi încă trei mii, în afară de prizonierii de vază pe care îi ceruse pe nume; și mare slavă și-a dobîndit Tribunus pe lîngă toți romanii pentru fapta aceasta. Deci acestea se petrecură astfel.

Aflînd Anasozados cele petrecute în legătură cu boala tatălui său Chosroes, începu a rîvni domnia și a urzi răscoale. Iar după vindecarea tatălui său, nu se lăsă cu nimic mai pre jos: el răzvrăticetatea, puse mîna pe arme și porni cu înfumurare la război. Cînd auzi acestea, Chosroes trimise împotriva lui o oștire și pe comandantul Fabrizos. Izbîndind în luptă, îl prinse pe Anasozados și-l aduse nu mult după aceea la Chosroes. Acesta stîlci ochii băiatului, dar nu-i scoase din orbită, ci sluți numai în mare nerînduială pleoapele de sus și de jos, arzîndu-le cu un piron înfierbîntat; și după ce-l trecu astfel, pe dinafară,

22 pe supt ochii închiși ai feciorului, îl lăsă fără podoaba pleoapelor. Chosroes făcu aceasta numai cu scopul să îndepărteze copilului orice nădejde de domnie. Căci legea nu îngăduie ca un bărbat sluțit să fie rînduit rege peste perși, după cum am arătat și în cărțile de mai înainte.

11

1 Deci cele în legătură cu soarta și firea lui Anasozados sfîrșiră în felul acesta. Dar se încheia al cincilea an al înțelegerii cu privire la încetarea luptelor. Și împăratul Iustinian trimise la Chosroes pe patricianul Petru, avînd treapta de *magister*, spre a rîndui pe deplin înțelegerile de pace cu răsăritul. 2 Dar Chosroes îl lăsă să plece, făgăduind că îl va urma nu peste multă vreme alt bărbat, care va pune la cale toate acestea, cum va fi mai bine pentru amîndouă părțile. El trimise nu mult după aceea iarăși pe Isdigusnas, un om obraznic și stăpînit de o nespusă lăudăroșenie, pe care nici un roman nu-l 3 putea suferi, din pricina trufiei și îngîmfării sale. El mai aducea cu sine soția, copiii și un frate și era întovărașit de o mare mulțime de slujitori, încît ar 4 fi crezut cineva că oamenii aceștia merg la o luptă. Îl mai urmau și doi dintre perșii cei mai de vază, care purtau pe cap diademe de aur. Pe cei din Bizanț îi jigni faptul că împăratul Iustinian îl cinsti nu ca pe un sol, ci cu mult mai 5 mare bunăvoință și măreție. Dar nu mai veni împreună cu dînsul la Bizanț și Braducios, deoarece se zice că Chosroes l-ar fi ucis, nu pentru altă vină, 6 decît că ar fi stat la masă împreună cu împăratul romanilor. „Căci“, zicea el, „un mijlocitor n-ar fi putut ajunge la atîta cinste din partea împăratului, 7 dacă n-ar fi trădat treburile perșilor“. Unii spun că l-ar fi pîrît Isdigusnas, 8 pentru că ar fi ajuns pe ascuns în înțelegere cu romanii. Mai întîi, acest sol, la întîlnirea cu împăratul, nu vorbi despre pace, nici puțin, nici mult, ci prinse 9 a-i învinui pe romani că au călcat în picioare înțelegerea pentru încetarea luptelor, în care timp Arethas și saracenii, aliați ai romanilor, necăjiseră pe Alamundaros : dar mai aducea și alte învinuiri, nevrednice de luat în seamă, pe care nici nu mi-a părut că trebuie să le mai pomenesc.

11 Deci în Bizanț se petreceau acestea ; însă la Petra, Bessas se rîndui pentru împresurare, cu toată oștirea. Romanii săpau lingă zid, în partea unde mai înainte Dagisthaios făcuse o spărtură și dărimase acolo zidul împrejmuitor. 12 Din ce pricină săpau ei în acest loc, voi arăta îndată. Cei care zidiseră acolo cetatea de la început, așezaseră temeliile zidului împrejmuitor îndeosebi pe stînci. Dar se întîmplă că pe ici pe colo ele zăceau pe pămînt. Pe latura din- 13 spre apus a cetății se afla o parte de zid, nu prea largă, unde temeliile zidului împrejmuitor în amîndouă marginile erau așezate pe o stîncă puternică și cu neputință de făcut o spărtură. Tocmai în această parte scobise mai înainte 14 Dagisthaios, iar acum săpa și Bessas ; însă firea locului nu le îngăduia să ajungă mai departe, ci, firește, le punea o anumită măsură și mărginire pentru mărirea găurii. Dar, după retragerea lui Dagisthaios, atunci cînd perșii 15 hotărîseră să zidească la loc partea dărîmată a zidului, ei nu mai făcură zidul ca mai înainte, ci în felul acesta. După ce umplură locul gol cu pietriș, așezară 16 deasupra lui bîrne groase, pe care le prinseră bine între ele pe o mare lărgime, netezindu-le cu cea mai mare grijă și îndreptîndu-le din toate părțile. Le puseră deci drept întăritură, în loc de temelii, și înălțară deasupra lor peretele

zidului împrejmuitor. Însă romanii nu știau acest lucru și credeau că fac o gaură sub temelii. După ce goliră bine locul de sub bîrnele amintite adineaori și izbutiră să zdruncine mult zidul împrejmuitor, pe o bună bucată de pămînt, o parte din el se năruî pe neașteptate, dar nu se înclină, în cădere, într-o parte sau alta și nici nu-și răvăși așezarea pietrelor, ci coborî numai pe oarecare întindere ceva mai jos, însă întreg și nevătămat, ca împins de o mașină; și, în cădere, se opri în spațiul care fusese găurit, dar își păstră locul lui obișnuit, însă nu mai era atît de înalt ca mai înainte, ci mai scund. Deci fiind golit tot locul de sub bîrne, s-a întîmplat că ele s-au strecurat acolo împreună cu toată zidirea de deasupra. Dar romanilor nici așa nu le era cu putință să treacă peste zid, căci veniră acolo o mare mulțime de perși, împreună cu Mermeroes; și, după ce făcuseră o lucrare de adaos la zidirea mai veche, ridicaseră zidul împrejmuitor pînă la o mare înălțime. Văzînd că zidul lăsat în jos fusese înălțat din nou, romanii nu știau ce să mai facă și se aflau într-o mare încurcătură. Căci nici nu puteau săpa mai departe, deoarece li se năruise groapa, și nici n-aveau cum să se slujească de „berbec“, căci înfruntau zidul pe un loc pri-puros, iar mașina aceasta nu-i cu putință să fie trasă decît pe un pămînt drept și deosebit de neted.

Printr-o întîmplare se găseau acolo împreună cu oastea romanilor cîțiva barbari sabiri, din următoarea pricină. Sabirii sînt un neam hunic și locuiesc în preajma munților Caucaz, foarte mulți la număr, dar despărțiți de obicei într-o mulțime de domnii. Unii din acești domni sînt din vechime prieteni cu împăratul romanilor, iar alții cu regele perșilor. Fiecare dintre cei doi stăpînitori are obiceiul să dăruiască aliaților săi o anumită sumă de bani, dar nu în fiecare an, ci numai cînd îl împinge nevoia la așa ceva. Deci chemînd atunci în ajutor pe prietenii săi sabiri, împăratul Iustinian trimisese pe cineva la dînșii să le ducă banii. Acesta n-avea cum ajunge în tihnă la munții Caucaz, fiind la mijloc dușmanii, și de altfel ducea și bani; el veni la Bessas, în tabăra romanilor, care se așezase să impresureze Petra, și trimise la sabiri, cu poruncă să vină cît mai repede la dînsul cîțiva care să ia banii; iar barbarii aleseră trei dintre conducătorii lor și-i trimiseră repede împreună cu puțini oșteni spre Lazica. Aceștia ajunseseră acolo și se rînduiseră împreună cu oastea romanilor la lupta împotriva zidurilor. Văzînd că romanii erau deznădăjduiți și ajunși în încurcătură în clipa de față, ei făuriră un fel de mașină, cum nu-i venise în minte, de cînd lumea, nimănuia dintre perși și romani, deși se ivise mereu și se află și acuma în cele două state un mare număr de oameni iscusiți. De multe ori și în tot timpul simțiseră ei nevoia de o asemenea mașină spre a înfrunta zidurile cetăților întărite, aflate în locuri prăpăstioase și greu de atins. Dar nici unul dintre ei nu se gîndise la ceea ce izbutiseră acești barbari în clipa de față. Astfel, cu trecerea timpului, firea oamenilor caută să înnoiască mereu lucrurile, prin descoperiri proaspete. Acești sabiri înjghebară un „berbec“, dar nu în felul obișnuit, ci îl înfăptuiră în alt chip. Căci ei nu puseră la această mașină bîrne, în picioare sau de-a curmezișul, ci legară împreună vergi groase și, după ce le potriviră pretutindeni în locul bîrnelor, acoperiră toată mașina cu piei, dar îi păstrară înfățișarea berbecului; însă îi potriviră la mijloc, în lanțuri ca de obicei, o singură bîrnă, cu capăt ascuțit și îmbrăcat în fier, spre a putea lovi mereu zidul împrejmuitor, ca un vîrf de lance. Ei făcură atît de ușor această mașină, încît nici nu mai era nevoie

să fie împinsă sau pusă în mișcare de către oamenii dinăuntru; căci cei patruzeci de bărbați, care trebuiau să tragă înapoi birna și s-o izbească apoi în zidul împrejmuitor, se aflau înăuntru în mașină, fiind ocrotiți și de piei, și purtau „berbecelul” pe umeri, fără nici o greutate. Deci acești trei barbari făcură asemenea mașini, luând birne îmbrăcate în fier de la „berbecii” pe care romanii îi țineau gata pregătiți, dar nu erau în stare să-i împingă spre ziduri. Intrară în fiecare din ele nu mai puțin de patruzeci de oșteni romani, aleși dintre cei mai buni, și se îndreptară cât mai aproape de ziduri. Lângă fiecare mașină, de o parte și de alta, stăteau alți oșteni, îmbrăcați în zale și acoperiți bine cu coifuri pe cap; ei țineau în mâini prăjini cu cîrlige de fier la vîrfuri, pregătite anume pentru acest scop: ca, atunci cînd lovitura „berbecului” în zidul împrejmuitor va desface tencuiala dintre pietre, cu aceste prăjini ei să poată apuca și îndepărta pietrele căzute. Deci romanii se puseră pe treabă, iar zidul începu să se năruie sub mulțimea loviturilor; oamenii aflați de o parte și de alta a mașinilor, cu ajutorul prăjinilor încîrligate, trăgeau spre ei pietrele desprinse din tencuiala zidirii, și părea că cetatea va fi foarte curînd cucerită. Dar perșii se gîndiră la cele ce urmează. Ei așezară deasupra zidului împrejmuitor un turn de lemn, pe care îl țineau gata pregătit de multă vreme, și băgară înăuntru luptătorii lor cei mai de ispravă, ocrotiți pe cap și pe tot trupul cu zale țintuite de fier. Umplură vase cu pucioasă, și cu o substanță numită de mezi „naft”, iar de elini „uleiul Medeei”; le dădură foc și le aruncară peste mașinile „berbecilor”, care puțin a lipsit să fie toate arse. Dar cei așezați în preajma acestora, cum am arătat, apucau cu prăjinile pomenite adineaori și îndepărtau cu cea mai mare grijă lucrurile căzute, trăgîndu-le repede pe toate, de pe mașini la pămînt. Dar ei nu credeau că vor ține piept multă vreme în această treabă, deoarece focul mistuia îndată unde cădea, dacă nu era îndepărtat în grabă. Deci acestea fură săvîrșite acolo.

Bessas însuși, îmbrăcat în zale și cu toată oastea pregătită, duse o mulțime de scări spre partea de zid care era căzută. Și după ce-i îndemnă cu vorba atît cît să nu lase să treacă clipa potrivită, desăvîrși celelalte îndemnuri prin fapte. Căci deși avea mai bine de șaptezeci de ani și era cu totul trecut, el se sui cel dintîi pe scară; și se iscă atunci o luptă între romani și perși, și o dovadă de vrednicie, cum nu cred să se fi petrecut vreodată în vremea aceea. Numărul barbarilor atîngea două mii trei sute, iar romanii erau cam șase mii. Și de amîndouă părțile, cîți nu fuseseră uciși dintre ei, aproape toți ceilalți căzură răniți și întîmplător numai cîțiva rămaseră cu trupurile tefere. Deci romanii căutau din toate puterile să se urce, iar perșii cu multă greutate îi respingeau. După ce fură măcelăriți mulți de amîndouă părțile, perșii erau aproape să scape din primejdie. Căci se ivise învîlmășeală mare la capătul scărilor și, în luptă cu dușmanii de deasupra, mulți romani pieriseră; iar între alții căzuse și comandantul Bessas și zăcea la pămînt. Și atunci se înălțară strigăte nemaipomenite din amîndouă părțile, iar barbarii alergară de pretutindeni și trăgeau asupra lui. Însă lăncierii se strînseră repede împrejurul lui, și cum aveau pe cap coifuri și erau cu toții îmbrăcați în zale, apoi mai înălțînd și scuturile și ținîndu-se strînși unii de alții, îi făcură un fel de acoperiș, îl puseră pe comandant la adăpost temeinic și respinseră loviturile din toate puterile. Se iscă mare zăngănit de săgeți și de sulițe, aruncate fără încetare și frînte în scuturi sau alte arme, și fiecare striga, gîfîia și se chinuia din greu.

Străduindu-se să-l apere pe conducător, romanii trăgeau cu toții fără încetare 47
asupra zidului și în felul acesta îi țineau pe dușmani în loc. Bessas nu putea 48
să se ridice de jos, fiind împiedicat de greutatea armelor sale; și de altfel
n-avea trup sprinten, ci era gras, și cum am spus, peste măsură de bătrîn;
dar el nu căzu în încurcătură, măcar că ajunsese în asemenea primejdie, ci
avu deodată un gînd, care izbuti să-l scape și pe el și treburile romanilor.
Porunci lăncierilor să-l scoată de acolo și să-l ducă mai departe de zid, iar ei 49
făcură întocmai. Unii îl purtau, iar alții înaintau împreună cu dînsul, ținînd 50
deasupra scuturile și mergînd în același pas cu cei care îl duceau, ca să nu ră-
mînă descoperit și să fie lovit de dușmani. După ce ajunseră la adăpost, Bessas 51
se sculă în picioare, dădu poruncă și se repezi spre ziduri; se sui pe scară și
începu iar să se urce. Romanii îl urmară cu toții și săvîrșiră împotriva duș- 52
manilor fapte de vitejie vrednice de dînșii. Însăpămîntați, perșii îi rugară
pe vrăjmași să le dea oarecare răgaz pentru a-și lua lucrurile și a se retrage din 53
cetate. Bănuind că puneau la cale o înșelăciune, spre a-și întări între timp
zidul împrejmuitor, Bessas răspunse că nu poate înceta lupta; dar cei care 54
doresc să se întilnească cu dînsul pentru o înțelegere, în vreme ce taberele se
află în încăierare, au totuși prilejul să se adune cu el în altă parte a zidului;
și le arată un loc oarecare. Dar ei nu primiră sfatul; și se iscă din nou luptă 54
aprigă și învălmășeală multă. În vreme ce lupta era încă nehotărîtă, se
întîmplă că în partea cealaltă, unde săpaseră mai înainte oamenii, pe neaștep- 55
tate zidul se năruî. Deci se repeziră acolo mulți, din amîndouă părțile. Dar
romanii îi întreceau cu mult la număr pe dușmani, măcar că erau despărțiți 56
în două; ei trăgeau tot mai tare, pășeau înainte și îi strîngeau năprasnic pe
vrăjmași. Luați din două laturi, perșii nu mai puteau să se împotrivescă tot 57
atît de bine; ci se vădea acum puținătatea lor, deoarece se aflau răzlețiți în
două pîlcuri. În vreme ce se osteneau amîndouă oștirile și nici perșii nu puteau
să-i respingă pe dușmanii care îi înceleștau, dar nici romanii nu erau în stare
să-și deschidă cu totul intrarea, un bărbat tînăr, de neam armean, cu numele
Ioannes, fiul lui Thomas, poreclit Guzes, părăsi dărîmăturile zidului împre-
muitor de acolo precum și învălmășeala, luă cu sine cîțiva însoțitori armeni și
se sui pe un loc stîncos, pe unde, după credința tuturor, cetatea era cu neputință
de luat. El răpuse străjile din locul acela, ajunse pe metereze și ucise cu lancea 58
pe unul din păzitorii perși de acolo, care părea un foarte bun luptător. În felul
acesta se ivi pentru romani puțința de a pătrunde înăuntru.

Dar perșii aflați în turnul de lemn aprinseră un mare număr de oale 59
purtătoare de foc spre a putea mistui în noianul proiectilelor mașinile împreună
cu oamenii, pentru ca apărătorii să nu mai fie în stare să le înlătore pe toate
cu lăncile. Însă deodată se iscă împotriva lor un vînt înverșunat și peste mă- 60
sură de puternic dinspre miazăzi, cu vijelie mare, și aprinse într-un fel oarecare
una din scîndurile turnului. Perșii de acolo nu simțiră îndată, deoarece erau 61
cuprinși cu toții de oboseală, de tulburare, de spaimă și de învălmășeală ne-
măsurată, iar strîmtoarea le lua orice puțință de a-și da seama. În scurtă vreme
flacăra, iscată din uleiul cu numele Medeei și din alte lucruri ușor de aprins,
mistui tot turnul, împreună cu perșii de acolo. Ei căzură cu toții la pămînt 62
prefăcuți în tăciune, unii înlăuntrul zidului împrejmuitor, iar alții în afară,
unde se aflau mașinile și romanii din preajma acestora. Astfel și alți romani,
care se luptau la dărîmăturile zidului împrejmuitor, ajunseră înăuntru,

63 deoarece dușmanii le făcuseră loc și căzuseră în nepăsare. Petra-fu luată în
 întregime. Cinci sute de perși fugiră pe acropolă, puseră stăpînire pe întăriturile
 64 de acolo și rămaseră liniștiți ; iar pe toți ceilalți, cîți nu fuseseră uciși în luptă,
 romanii îi prinseră de vii, fiind cel mult șapte sute și treizeci. Și dintre aceștia
 pe optsprezece îi găsiră nevătămați, iar toți ceilalți erau răniți. Căzură mulți
 și dintre romani, și foarte vrednici, precum și Ioannes, feciorul lui Thomas,
 lovit de către unul din barbari cu o piatră în cap, la intrarea în cetate, după
 ce săvîrșise minuni de vitejie împotriva dușmanilor.

12

1 În ziua următoare romanii impresurară pe barbarii care cuprinseseră
 acropola și le trimiseră vorbă, făgăduind să le crute viața și arătîndu-se gata
 să le dea jurămînt de credință pentru aceste făgăduieli ; și astfel așteptau că
 2 perșii se vor supune. Dar aceia nu primiră îndemnul și se pregăteau pentru
 împotrivire, deși nu credeau că vor ține piept multă vreme greutăților, însă
 3 voiau să moară vitejește. Dorind să-i abată de la acest gînd și să-i îndrume
 spre dragoste de viață, Bessas porunci unuia dintre oștenii romani să se apropie
 de ei și să le facă oamenilor un îndemn ; și îl lămuri ce ar vrea să le spună.
 4 Iar acesta se duse cît mai aproape și grăi în felul acesta : „Ce vi s-a întîmplat,
 prea vrednicilor perși, că rîvniți asemenea pieire, pregătindu-vă cu stăruință
 nebunească moartea și înjosind în mod deschis năzuințele bărbăției? Căci
 nu înseamnă vitejie să înfrunți împrejurări cu neputință deocolit și nici nu-i
 lucru înțelept să nu vrei să te supui învingătorilor ; dar nici nu-i lipsă de cinste
 5 să-ți urmezi soarta clipei de față și să rămîi în viață. Căci nevoia, cînd este
 părăsită de orice nădejde, scapă pe bună dreptate de necinstire, chiar dacă
 se prăbușește în împrejurările cele mai rușinoase, deoarece în chip firesc o
 6 nenorocire fără ieșire este urmată de iertare. Deci nu mai rîvniți o faptă nebu-
 nească într-o primejdie vădită și nici nu căutați să vă dați viața pentru o laudă
 deșartă ; ci gîndiți-vă că cei morți nu mai pot învia, iar cei rămași în viață
 au vreme să se omoare mai pe urmă, dacă li se pare că așa ar fi mai bine.
 7 Deci sfătuiți-vă și luați hotărîrea cea mai din urmă, gîndindu-vă la ceea ce
 este cu priință și fiind încredințați că aceea este cea mai bună dintre toate
 hotărîrile, cînd celor care iau hotărîrea le rămîne puțința să se răzgîndească.
 8 Nouă ne este milă de voi, deși vă împotriviți ; vă cruțăm, măcar că vă pregă-
 tiți de moarte ; și, după obiceiul roman și creștin, vrem să fim îndurători față
 9 de voi, care vă arătați disprețuitori și nepăsători față de viață. Dacă veți
 trăi, nu vi se va întîmpla nimic altceva, decît că veți trece într-un stat mai
 bun și veți avea stăpîn pe Iustinian, în loc de Chosroes ; iar pentru toate
 10 acestea făgăduim să vă dăm cuvînt de credință. Deci nu căutați să vă nimiciți
 pe voi înșivă, cînd aveți prilej să scăpați cu viață ; căci nu-i bine să stăruim
 de bunăvoie în primejdie, fără să avem nici un folos, deoarece aceasta nu
 11 înseamnă că sîntem viteji, ci că pășim spre moarte. Vrednic este cel care
 înfruntă primejdiile, cînd nu așteaptă de aici un folos. Căci oamenii nu laudă
 moartea de bunăvoie, dacă mai rămîne o nădejde să înlătore amenințarea
 care o prilejuiește, ci o socotesc doar prăbușire năprasnică fără rost și nebunie
 12 curată ; iar cutezanța în fața morții pare pentru cei înțelepți o închipuire deșartă
 a vredniciei, fără temei bine gîndit și rînduială. Mai trebuie să cumpăniți

și faptul acesta, să nu vă arătați nerecunoscători cu ceva față de Dumnezeu. Căci dacă el ar fi vrut să vă piardă, bărbaților, cred că nu v-ar fi dat pe mîna unor oameni care doresc să vă scape. Deci din partea noastră, acestea ne sînt gîndurile. Iar voi sfătuiți-vă și vedeți, dacă vi se pare că sînteți vrednici să rămîneți în viață“.

Îndemnul a fost cam în felul acesta. Dar perșii nici nu voiau să asculte cuvintele, ci făceau pe încăpățînații și se prefăceau că nici nu aud. Atunci, la porunca comandantului, romanii aruncară foc asupra acropolei, socotind că astfel dușmanii se vor preda. Flacăra se înalță pînă sus, iar barbarii, cu primejdia sub ochi și înțelegînd că vor fi prefăcuți îndată în cenușă, dar neavînd nici o nădejde și nici neștiind măcar cu ce mijloace de apărare se vor salva, nu vrură să ajungă în mîinile dușmanilor, ci se prăpădiră cu toții, arși împreună cu acropola, spre nedumerirea armatei romane, care se mira de ceea ce făceau. Cu cîtă rivnă ținea Chosroes la Lazica, s-a vădit atunci ; căci adunase oștenii cei mai vrednici dintre toți și îi rînduise de strajă în Petra ; pusese acolo atîta mulțime de arme, încît, după luarea de către romani, cădea de fiecare oștean armătură pentru cinci oameni, deși se întîmplase că multe arsese în acropolă. S-a mai găsit și o mare cantitate de cereale, și de carne sărată și de alte lucruri de trebuință, care ar fi ajuns pentru cinci ani pentru toți cei împresurați. Dar vin nu pusese acolo perșii, ci numai oțet și fasole, cu îndestulare. Romanii găsiră acolo și apă, adusă pe un apeduct, și erau cuprinși de mare mirare, neștiind de unde, pînă cînd aflară tot tîlcul apeductelor tănuite. Cum erau acestea, voi arăta îndată.

Cînd luase Chosroes Petra și rînduise acolo strajă, știind bine că romanii vor veni asupra ei, prin orice mijloace, și vor încerca repede și fără întîrziere să strice apeductele, el se gîndi la cele ce urmează. Despărți în trei părți apa adusă în cetate și săpă un șanț destul de adînc, apoi așază trei apeducte, dar unul cît mai în fund de acest șanț ; îl acoperi cu gunoi și pietre, pînă la mijlocul șanțului, și acolo îl ascunse pe al doilea ; iar deasupra îl zidi pe al treilea, aflîndu-se pe pămînt și la vederea tuturor, încît apeductul avea în taină trei acoperișuri. La începutul împresurării romanii nu știau de acest lucru ; ei stricară apeductul care se vedea și nu-și împinseră mai departe osteneala săpatului, ci încetară acolo munca de nimicire, socotind că cei împresurați vor duce lipsă de apă : puțină tragere de inimă pentru osteneală le zăpăcise mintea. Prelungindu-se împresurarea, romanii puseră mîna pe cîtiva dușmani și aflară că cei asediați se îndestulează cu apă din apeduct. Ei săpară deci în locul acela și găsiră acolo al doilea apeduct : îl nimiciră îndată și pe acesta și crezură că au sugrumat astfel toată puterea dușmanilor, fără să tragă o învățătură din faptul dintîi pentru al doilea. După ce luară și cetatea și văzură, cum am spus, apa curgătoare din apeduct, ei rămaseră uimiți și se găseau în mare încurcătură. Aflînd de la prizonieri ceea ce se petrecuse, ei își dădură seama de grija deosebită a dușmanilor față de lucrare precum și de puțină tragere de inimă a lor înșile pentru truda de a împinge munca mai departe. Pe toți cei prinși, Bessas îi trimise repede împăratului, iar zidul împrejmuitor al cetății Petra îl dărîmă pînă la pămînt, pentru ca dușmanii să nu le mai dea de lucru a doua oară. Împăratul îl laudă mult pentru vrednicia arătată și pentru gîndul bun că stricase zidul. Deci pentru faptele sale norocoase și pentru vrednicia sa, Bessas ajunse iarăși la mare cinste față de toți oamenii.

31 Căci atunci cînd fusese pus în fruntea străzii din Roma, romanii aveau multă
 32 nădejde în el, ca unul ce se arătase foarte destoinic mai înainte. Dar, deși i
 se întîmplase că nu avusese noroc acolo, iar Roma fusese luată astfel de goți,
 cum am arătat în cărțile de mai sus, fiind măcelăriți o mulțime de romani,
 33 după întoarcerea din Bizanț, împăratul Iustinian îl rînduise totuși comandant
 împotriva perșilor. Aproape toți respingeau fapta și rîdeau de hotărîrea împăratului,
 că încredința războiul împotriva mezilor acestui Bessas, înfrînt
 cu desăvîrșire de goți și ajuns un moșneag în pragul mormîntului, la apusul
 34 vieții. Însă, deși aproape toți gîndeau astfel, i s-a întîmplat acestui comandant
 să aibă noroc și să dea dovadă de atîta vrednicie. Deci lucrurile omenești sînt
 conduse, nu după cum cred oamenii, ci după voința lui Dumnezeu. De obicei
 35 oamenii numesc aceasta noroc, fără să știe din ce pricină cele petrecute se
 desfășoară în felul în care li se vădesc lor; căci le place să folosească cuvîntul
 noroc pentru a numi ceea ce li se pare că se întîmplă împotriva așteptării.
 Dar despre aceasta judece fiecare cum îi place.

13

1 De teamă să nu li se întîmple cu timpul vreo nenorocire celor din Petra
 și perșilor lăsați acolo, Mermeroes porni cu toată oștirea într-acolo, deoarece
 îl îndemna la aceasta și clipa potrivită, aflîndu-se după anotimpul de iarnă.
 2 Dar între timp auzi de toate cele întîmplate și se lăsă cu totul de acest drum,
 căci știa bine că dincolo de riul Fasis lazii nu mai aveau alt loc în afară de
 3 Petra. Se întoarse deci înapoi și luă în stăpînire intrările dinspre Iberia spre
 pămîntul Colhidei, unde Fasis este ușor de trecut. Trecu dincolo pe jos, precum
 și peste riul cu numele Rheon, care nici el nu era navigabil în partea aceea;
 și, ajungînd astfel în dreapta Fasis-ului, își duse toată oastea împotriva cetății
 cu numele Archaeopolis, care este cea dintîi și cea mai mare din țara lazilor.
 4 În afară de cîțiva, erau toți călăreți și îi urmau opt elefanți. Perșii aflați pe
 aceștia urmau să tragă de sus asupra dușmanilor, ca din niște turnuri. Încît
 5 rămîne într-adevăr de lăudat vrednicia în muncă și iscusința perșilor, care
 au străbătut atît de lesne drumul din Iberia spre Colhida, întretăiat prețutinden
 de văi prăpăstioase, de hățisuri greu de trecut și de păduri atît de dese,
 încît păreau mai înainte cu neputință de răzbit pentru un bărbat în putere;
 încît, nu numai că a trecut pe acolo fără nici o greutate toată călărimea lor,
 6 dar și-au dus în luptă și elefanți, cîți au poftit. Veniră să se unească cu dînșii
 și douăsprezece mii de aliați huni, dintre așa-numiții sabiri. Dar de teamă că,
 7 fiind atît de mulți, acești barbari ar înceta să-i asculte uneori poruncile și
 ar pricinui chiar mari neajunsuri oștirii perșilor, Mermeroes lăsă să se rîndu
 iască împreună cu ai săi numai patru mii, iar pe ceilalți îi dăru cu bani mulți
 și-i slobozi să se întoarcă în lăcașurile strămoșești. Armata romană avea două
 8 sprezece mii, dar nu se aflau adunați toți la un loc, ci trei mii erau de strajă
 în Archaeopolis, conduși de Odonachos și Babas, amîndoi vrednici în treburile
 războiului. Ceilalți rămaseră în tabără dincoace de gurile riului Fasis, cu gînd,
 9 că, dacă se apropie cumva oastea dușmanilor, să se ridice de acolo și să dea
 ajutor din toată puterea. Erau conduși de Benilos și Uligagos. Se mai afla

² Faptele se petreceau în anul 551.

împreună cu ei și pers-armeanul Varazes, care sosise de curînd din Italia. Pe acesta îi urmau opt sute de tzani. Îndată după luarea cetății Petra, Bessas nu mai voi de loc să se ostenească, ci se retrase în Pont și Armenia și se îngrijea numai de strîngerea birurilor din provinciile sale; iar lăcomia aceasta fu din nou vătămătoare treburilor romane. Căci dacă pornea spre hotarele lazilor și iberilor și întărea intrările de acolo, îndată după ce izbîndise, cum am spus, și luase Petra, cred că oastea perșilor n-ar mai fi năvălit în Lazica. Dar acum acest comandant arăta puțină tragere de inimă pentru această osteneală și aproape că lăsă de bunăvoie Lazica în mîinile dușmanilor, deoarece prea puțin îi păsa de mînia împăratului. Căci împăratul Iustinian avea obicei să treacă cu vederea multe greșeli de ale conducătorilor, și de aceea ei se făceau deseori vinovați împotriva legilor, atît în viața lor de acasă cît și în treburile statului.

Lazii aveau două cetăți chiar lîngă hotarele lor cu Iberia, anume Scanda și Sarapanis, care se aflau întîmplător în locuri grele, anevoioase și cu totul de nestrăbătut, fiind peste fire de greu de atins. Pe acestea le străjui-seră lazii din vechime cu multă osteneală, căci acolo nu creștea cu desăvîrșire nimic de mîncare, ci cele de trebuință și le aduceau oamenii pe umerii lor. La începutul acestui război, împăratul Iustinian îi îndepărtase pe lazi de acolo și pusese o strajă de oșteni romani. Dar nu mult după aceea, chinuiți de lipsa celor trebuitoare, ei părăsiseră aceste cetăți, deoarece nu erau obișnuiți și nu puteau cîtuși de puțin să trăiască mai multă vreme numai cu mei, ca colhii; iar lazii nu mai izbuteau să le aducă toate cele de trebuință, străbătînd o cale îndelungată. Deci le luaseră și le stăpîniseră perșii, iar prin înțelegerile de pace le căpătaseră înapoi romanii, dînd în schimb cetățile Bolon și Farangion, cum am povestit despre toate acestea în cărțile de mai înainte. Dar lazii dărimaseră aceste cetăți pînă la temelie, pentru ca să nu le mai folosească perșii ca în-tărituri împotriva lor. Însă perșii zidiseră din nou și luaseră în stăpînire una dintre acestea, numită Scanda. Iar Mermeroes duse mai departe oastea mezilor.

Se afla în cîmpie o cetate cu numele Rhodopolis, cea dintîi pe care o întîlnesc cei care năvălesc din Iberia în Colhida: era lesne de atins și foarte ușor de luat prin luptă. De aceea, nu cu mult mai înainte, de teamă față de năvala perșilor, lazii o dărimaseră pînă în temelie. Cînd afluă aceasta, perșii se îndreptară repede spre Archaeopolis. Dar auzind că dușmanii tăbăriseră lîngă gurile rîului Fasis, Mermeroes porni împotriva lor. Căci i se păru mai nimerit să-i nimicească întîi pe aceștia și apoi să se rînduiască pentru împresurarea cetății Archaeopolis, ca să nu le cadă în spate și să necăjească oastea perșilor. Ajungînd foarte aproape de zidul împrejmuitor al cetății Archaeopolis, în bătaie de joc, dădu binețe romanilor de acolo, adăugînd cu înfumurare că se va întoarce îndată la dînșii; dar, zicea el, dorește mai întîi să le spună o vorbă celorlalți romani, care tăbăriseră lîngă rîul Fasis. Iar ei îi răspunseră și-l îndemnară să se ducă unde poștește; dar îl încredințau că, dacă se va întîlni cu romanii de acolo, niciodată nu se va mai întoarce la dînșii. Cînd afluă despre toate acestea, comandantii armatei romane se înfricoșară și, socotindu-se prea slabi ca să țină piept năvălitorilor, se urcară în bărcile anume pregătite pentru ei și trecură cu toții rîul Fasis, punînd în bărci lucrurile de trebuință pe care erau în stare să le ducă, iar pe celelalte aruncîndu-le în rîu,

29 spre a nu putea fi de folos dușmanilor. Ajungînd acolo, nu mult după aceea;
 cu toată oastea, și văzînd tabăra dușmanilor cu desăvîrșire pustie, Mermeroes
 rămasese foarte supărat; și îndurerat cum era, nu știa ce să mai înceapă. Dădu
 30 foc întăriturii romanilor și, fierbînd de mînie, se întoarse repede înapoi; și-și
 duse oștirea spre Archaeopolis.

14

1 Archaeopolis este așezată pe un deal pripuros de tot; și curge pe lingă
 2 dînsa un rîu care izvorăște din munții aflați deasupra cetății. Dar porțile
 ei din vale, care duc spre poalele dealului, nu-s cu neputință de înfruntat,
 decît doar că drumul în sus spre ele, dinspre cîmpie, nu-i destul de neted.
 Însă cele care dau spre munte, acelea sînt cu desăvîrșire greu de atins,
 3 căci în fața acestor porți se găsesc tufișuri foarte întinse. Și deoarece locui-
 torii de acolo n-au altă apă, întemeietorii cetății au înălțat două ziduri din
 locul acela și pînă la rîu, spre a putea lua, la adăpost, apă din rîu. Deci
 Mermeroes se grăbi să înceapă lupta la zidurile de acolo, cu toată puterea;
 4 și, stăruind, făcu cele ce urmează. Mai întîi porunci sabirilor să făurească
 un mare număr de „berbeci“, pe care să-i poată căra în spate oamenii,
 deoarece nu avea nici un mijloc să ducă mașinile obișnuite pînă la zidul
 împrejmuitor al cetății Archaeopolis, care se afla pe povîrnișul muntelui.
 El auzise ce săvîrșiseră nu mult mai înainte pentru romani aliații lor sabiri
 la zidurile cetății Petra și, ținînd seamă de cele născocite, căuta să tragă
 5 foloase din această încercare. Iar aceia îndepliniră cele poruncite. Ei făcură
 o mulțime de „berbeci“, întocmai cum am arătat adineaori că sabirii făcuseră
 pentru romani. Apoi trimise pe așa-numiții dolomiți spre părțile pripuroase
 ale cetății, pentru a-i necăji din toate puterile pe dușmanii de acolo. Acești
 6 dolomiți sînt barbari care locuiesc în Persia, dar n-au ajuns niciodată supușii
 7 regelui persian. Căci sălășluind în munți prăpăstioși și cu totul greu de stră-
 bătut, au rămas de sine stătători din vechime și pînă în ziua de astăzi. Dar
 se unesc ca oameni cu plată, ori de cîte ori perșii pornesc cu oaste împo-
 8 triva dușmanilor lor de acasă. Sînt toți pedestri și fiecare poartă sabie, scut
 9 și trei sulițe în mîini. Se pricep foarte bine să alerge în locuri prăpăstioase
 și pe vîrfurile munților, întocmai ca pe o cîmpie netedă. Și de aceea îi
 10 rînduise Mermeroes să lupte la ziduri în partea aceea; iar el însuși, cu toată
 cealaltă oaste, se îndreptă și-și duse „berbecii“ și elefanții spre porțile din
 11 vale. Trăgînd mereu spre zid, perșii împreună cu sabirii întunecau văzduhul
 cu săgețile; și n-a lipsit mult ca romanii să se retragă de pe meterezele
 12 de acolo. Iar dolomiții, care aruncau cu sulițele de pe stîncile din afara
 zidului împrejmuitor, pricinuiau și mai multă vătămare dușmanilor din fața
 13 lor. Pretutindeni lucrurile ajunseseră dăunătoare și pline de primejdie pentru
 romani, căci sufereau cele mai mari neajunsuri, într-o împrejurare deosebit
 de anevoioasă.

14 Atunci Odonachos și Babas, fie pentru a-și arăta vrednicia, fie pentru
 că voiau să-i încerce pe oșteni, sau împinși de un îndemn dumnezeesc, lăsară
 cîțiva soldați cu poruncă să-i respingă pe luptători de pe metereze, iar pe cei
 15 mai mulți îi cheamară la un loc, le făcură o scurtă îmbărbătare și grăiră în
 felul acesta: „Oșteni, voi vedeți primejdia de față și nevoia prin care trecem;

dar nu trebuie să vă încovoiați cîtuși de puțin sub aceste greutateți, căci cei care ajung să nu mai creadă în scăpare numai așa pot să se mîntuiască, dacă nu mai încearcă să scape; deoarece cel ce iubește viața calcă de obicei mai mult decît toți pe urmele morții. Și în primejdia de față trebuie să vă gîndiți că, apărîndu-ne de pe aceste metereze, nu vom putea fi siguri de scăpare, chiar dacă vom lupta cu cea mai mare tragere de inimă. Căci bătălia de la depărtare nu îngăduie nimănui să săvîrșească fapte de vitejie, ci puterea cade de obicei pe seama norocului. Dar dacă se dă luptă apropiată, biruie de cele mai multe ori îndrăzneala; iar împreună cu bărbăția, vine izbînda. În afară de acestea, cînd înving în luptă cei de pe ziduri, nu trag mare folos de pe urma biruinței; căci li se întîmplă că resping pe dușmani pentru o clipă, dar a doua zi primejdia se înalță iar pe culme; și istovindu-se puțin cîte puțin, firește că ajung să fie îngropați împreună cu întăriturile. Dar dacă biruie asupra dușmanilor în încăierare apropiată, își pun după aceea viața la adăpost. Avînd în minte aceste fapte, să pășim cu toată bărbăția împotriva dușmanilor, cerînd ajutor de sus și nădăjduind în bine în împrejurarea nenorocită în care ne găsim; căci cei care n-au nici o nădejde de scăpare prin ei înșiși sînt totdeauna izbăviți, prin grija deosebită a dumnezeirii“.

După ce-i îndemnară în felul acesta, Odonachos și Babas deschiseră porțile și-și duseră în fugă oastea de acolo, lăsînd în acel loc pe cîtiva, din următoarea pricină. În ajun, unul dintre lazi, cu trecere în acest neam, locuind în Archaeopolis, se înțelese cu Mermeroes să-și trădeze patria. Acesta îl vestise că nimic nu va fi mai plăcut pentru perși decît dacă el, în clipa cînd vor fi rînduiți în lupta pentru ziduri, va da foc în taină hambarelor în care erau păstrate grînele și celelalte lucruri de trebuință. Îi poruncise acestea cu gînd că se va petrece una din două: sau romanii se vor strădui și își vor pierde vremea cu acest foc și îi vor da putința să treacă peste zidul împrejmuit; sau, căutînd să-i respingă pe perși în luptele de la ziduri, vor avea puțină grijă de aceste acareturi; iar după isprăvirea în chipul acesta a grînelor și a celorlalte lucruri de trebuință, perșii vor cuprinde fără nici o greutate, prin împresurare și în scurtă vreme, cetatea Archaeopolis. Cu astfel de gînd îl îndemnase Mermeroes pe acest laz la asemenea faptă, iar acesta făgădui să-i îndeplinească porunca. Deci cînd văzu că lupta de la ziduri era în toi, în cea mai mare taină, el dădu foc acestor hambare. Văzînd că dintr-o dată se înalță flăcări, romanii alergară acolo în ajutor, dar numai cîtiva; și cu multă osteneală înăbușiră focul, care nu pricinui multă stricăciune; iar toți ceilalți, cum am spus, se îndreptară împotriva dușmanilor. Căzînd asupra lor în chip năvalnic și lovindu-i pe neașteptate, îi uciseră pe mulți, fără ca aceia să se mai apere sau să cuteze să ridice mîinile împotriva lor; căci perșii nu crezuseră niciodată că dușmanii, fiind atît de puțini la număr, vor păși împotriva lor: deci erau răsfirați unii de alții și se așezaseră în neorînduială, că în lupta pentru ziduri. Unii, care duceau pe umere „berbecii“, firește, erau fără arme, și nepregătiți pentru luptă; iar alții, stînd cu arcurile întinse, n-aveau nici un mijloc cum să se apere de dușmani, deoarece îi înfruntau de aproape. Lovindu-i astfel, și ici și dincolo, romanii îi stropșeau. Se mai întîmplă că unul dintre elefanți, rănit, după cum zic unii, sau înfuriat de la sine, începu să alerge fără nici o rînduială înapoi și încolo, să-i arunce pe

33 cei care se urcaseră pe dînsul și să încurce rîndurile celorlalți. De aceea
 34 barbarii dădură îndărăt, iar romanii îi măcelăreau mereu cu și mai multă
 ușurință pe cei întîlniți în cale. Aici ar putea cineva, pe drept cuvînt, să
 se mire, că romanii care se pricep bine cum trebuie să respingă o năvală duș-
 mană dată cu elefanți, nu săvîrșiră nimic din ceea ce trebuia făcut; fără
 îndoială, din pricina tulburării lor de față; dar se întîmplase de la sine că lu-
 crurile se petrecură în felul acesta. Ce înseamnă toate acestea, voi lămuri
 îndată.

35 Cînd Chosroes și oastea mezilor luptau lîngă zidul împrejmuitor al
 Edesei, unul dintre elefanți, pe care se suise o mare mulțime de perși
 foarte buni luptători, ajunse pînă aproape de zidul împrejmuitor; părea că
 36 în curînd va răpune pe apărătorii turnului de acolo și va lua cetatea, deoa-
 rece erau loviți mereu de la înălțime. Căci semăna cu o mașină helepolis
 („cuprinde-cetăți“). Dar romanii sloboziră îndată din turn, pe frînghie, un
 37 purcel și scăpară de această primejdie. Rămînînd spînzurat, purcelul, cum
 e obiceiul lui, începu a guîta; iar elefantul, buimăcit, se opri, apoi dădu
 încetișor înapoi și se trase îndărăt. Deci faptul acela se petrecuse astfel. Iar
 38 acum, lucrul lăsat în părăsire prin nepăsarea romanilor îl duse la îndeplinire
 norocul. Însă, pentru că am amintit de Edesa, nu voi trece sub tăcere o mi-
 39 nune întîmplată acolo înainte de acest război. Cînd Chosroes se pregătea să
 calce înțelegerea de pace zisă veșnică, o femeie din cetate născu un prunc,
 în toate celelalte, cu înfățișare leit omenească, numai că avea două capete.
 40 Faptul își găsi lămurire în cele ce se petrecură după aceea, căci Edesa și aproape
 tot Răsăritul, precum și o bună parte din împărăția romană, ajunseră pricină
 de război între două capete încoronate. Deci acestea se petrecură astfel. Dar
 eu mă întorc de unde m-am abătut.

41 Ivindu-se astfel buimăceală în oastea mezilor, cei care se aflau în spatele
 lor, văzînd vînzoleala celor dinainte și neînțelegînd nimic din cele întîmplate,
 42 se înspăimîntară și se traseră îndărăt, în mare nerînduală. Tot așa păfiră și
 dolomiții (care luptau în dreapta, în locuri înalte, și vedeau tot ce se petrece):
 43 ei o luară la fugă, în chip rușinos; și se ivi o răsturnare năprasnică. Patru
 mii de barbari căzură acolo, între care se întîmpla să fie și trei conducători;
 44 romanii luară patru steaguri persiane, pe care le trimiseră îndată împăratului,
 la Bizanț. Iar cai de-ai lor, cică, au pierit nu mai puțini de douăzeci de mii,
 nu săgetați și nici loviți de dușmani; ci, după ce străbătuseră un drum
 lung și erau istoviți de atîta oboseală, ajungînd în Lazica, nu avură
 hrană îndestulătoare; și astfel, sleiți de foame și slăbiciune multă, se
 prăpădiră.

45 Neizbutind în această încercare, Mermeroes se îndreptă cu toată oștirea
 spre Mocheresis; deoarece și după înfrîngerea de la Archaeopolis perșii mai
 46 țineau în stăpînire cea mai mare parte din ceea ce rămînea din Lazica. Moche-
 resis se găsește la depărtare cale de o zi de Archaeopolis și are sate multe
 și cu multă lume. În țara Colhidei, aceasta este îndeosebi cea mai îmbel-
 47 șugată; căci se face acolo și vin și alte roade bogate, cum nu se mai întîmplă
 în alte ținuturi din Lazica. Pe lîngă această țară curge un rîu cu numele
 Rheon, unde colhii din vechime au zidit și o cetățuie, pe care mai pe urmă
 tot ei au dărîmat-o pînă în temelie, deoarece se afla în cîmpie netedă și li se

părea că este prea ușor de ajuns la dînsa. Pe atunci cetățuia se chema în
 48
 limba grecească Cotiaieion, iar acum lazii stîlcesc rînduiala numelui și, neștiind
 ce înseamnă cuvîntul, zic Cotais. Astfel povestește despre toate acestea Arri-
 49
 anos. Iar alții spun că în vremile de demult în locul acesta se afla o cetate
 cu numele Kytaia, de unde se trage și Aietes; și de aceea, poezii îl numesc
 50
 pe el „Kytaianul“, iar pămîntului Colhidei îi spun „Kytaida“. Pe această
 cetățuie Mermeroes se străduia acum s-o zidească din nou, dar n-avea nimic
 din cele trebuitoare pentru asemenea treabă, iar totodată îl mai zorea și apro-
 pierea iernii: deci făcu în grabă din lemn părțile năruite și rămase acolo.
 51
 Lîngă Cotais se găsește o cetățuie foarte puternică, cu numele Uthimereus;
 în ea țineau strajă temeinică lazii. Se mai aflau împreună cu dîșii de pază
 52
 în cetățuie și cîțiva oșteni romani. Deci Mermeroes, împreună cu toată oștirea,
 53
 se așază acolo; și avînd cele mai bune locuri din pămîntul Colhidei, ajunse
 o piedică pentru văjmași, ca să-și aducă în cetățuia Uthimereus lucrurile de
 trebuință, sau pentru a merge în țara numită Suania și Skymnia, măcar că
 le era supusă. Căci aflîndu-se dușmanii în Mucheresis, se întîmpla că lazilor
 54
 și romanilor le era închisă calea în spre ținuturile de acolo. Deci taberele
 din Lazica se găseau în această stare.

15

În Bizanț, Isdigusnas, solul lui Chosroes, petrecu multă vreme spre
 1
 a pune la cale cu împăratul Iustinian cele în legătură cu pacea. După multe
 2
 frămîntări, se înțelesesă în cele din urmă ca în cele două împărății să fie un
 răgaz de arme de cinci ani, să umble în acest timp de la unii la alții, într-o
 parte și în cealaltă, și să poată trimite soli în voie, spre a rîndui neînțele-
 gerile cu privire la Lazica și la saraceni. Se hotărî ca, pentru acest răgaz
 3
 de cinci ani, perșii să primească de la romani douăzeci de cîntare de aur;
 iar pentru cele optsprezece luni, care trecuseră între răgazul dintîi și acesta,
 cîtă vreme au trimis între dîșii soli, încă șase cîntare. Căci ziceau perșii, cu
 4
 acest gînd intraseră ei în vorbă pentru pace. Pe aceste douăzeci de cîntare
 5
 Isdigusnas cerea să le capete pe loc, iar împăratul voia să dea în fiecare
 an cîte patru, pentru a avea încredințarea că Chosroes nu va călca înțelegerea.
 Dar mai pe urmă romanii dădură îndată perșilor aurul hotărît, spre a nu părea
 6
 că le plătesc în fiecare an un tribut. Deoarece romanii au obicei că se ruși-
 7
 nează mai mult de numele cele urîte, nu de fapte. Era printre perși unul
 8
 cu numele Bersabus, un om cu deosebită trecere și foarte iubit de regele
 Chosroes. Aflîndu-se într-o încăierare în Armenia, acesta fusese luat prizonier
 9
 de către Valerianus și trimis îndată la Bizanț. Și petrecuse acolo multă
 10
 vreme, sub pază. Chosroes era gata să dea mulți bani pentru el, spre a-l vedea
 pe Bersabus întors pe meleagurile perșilor. Dar acum, la rugămintea lui Isdi-
 11
 gusnas, împăratul Iustinian îl lăsă pe om slobod, deoarece acest sol îl vestea
 pe împărat că va îndupleca pe Chosroes să retragă oastea persiană din Lazica.
 Acest răgaz de arme între romani și perși se ivi în al douăzeci și cincilea an
 12
 de domnie a împăratului Iustinian. Cei mai mulți dintre romani erau destul
 13

⁴⁸ Istoricul Flavius Arrianos din Nicomedia, în Bithynia, a trăit pe la mijlocul vea-
 cului al II-lea al erei noastre și a scris, între altele, un *Periplus Ponti Euxini*.

de nemulțumiți cu această înțelegere de pace. Dar dacă făceau o dojană îndreptățită sau una fără temeii, în felul celor aflați sub stăpânire, n-aș putea spune.

14 Se zicea că această înțelegere se ivise într-o vreme când perșii stăpîneau
foarte temeinic Lazica, pentru ca să nu-i tulbure nimeni timp de cinci ani,
15 ci să poată sălășlui în toată această vreme, lesne și fără greutate, în ținuturile
cele mai frumoase ale Colhidei. De unde romanii nu vor avea mai pe urmă
nici un mijloc să-i mai alunge vreodată în vecii vecilor, ci perșii își vor des-
16 chide de acolo cu ușurință, de acum înainte, calea spre Bizanț. Deci cu astfel
de vederi, mulți erau amăriți, nemulțumiți și se frământau. Și pentru faptul
că, ceea ce rîvneau de multă vreme perșii, și nu socoteau că le va fi cu puțință
să dobîndească nici prin război și nici în alt chip, anume ca romanii să le
fie supuși și să le plătească tribut, căpătaseră acum în modul cel mai temeinic,
17 sub numele de „răgaz de arme”. Căci rînduind romanilor un tribut anual de
patru cîntare, cum se mîndrea Chosroes, pe față, de la început, primise acum,
pentru unsprezece ani și șase luni, patruzeci și șase de cîntare, sub frumoasa
numire de „răgaz de arme”, dînd tributului numele de „înțelegere de pace”,
18 deși făcea greutăți în Lazica și purta război, cum am povestit. Romanii nu
mai aveau nici o nădejde să mai poată scăpa de acum înainte din asemenea
încurcătură, ci simțeau că au ajuns fără tăgadă tributarii perșilor. Deci acestea
19 fură rînduite în felul acesta. Iar Isdigusnas, ghiftuit de bani, ca nici unul
dintre toți solii, cred, de cînd îi lumea, și ajuns cel mai bogat dintre perși,
se întoarse acasă, după ce împăratul Iustinian îl cinstise în chip deosebit și-i
20 dăruise mari sume de bani, lăsîndu-l apoi să se ducă. Dintre toți solii, numai
acesta nu fusese pus la încercarea de a fi străjuit într-un fel oarecare, ci el
însuși și barbarii care îl însoțeau, mulți de tot, și pentru o bună bucată de
vreme, se bucurau de deosebită ușurință pentru a se întîlni și a se aduna
la un loc cu cine voiau, precum de a merge pretutindeni prin cetate, de
a cumpăra și de a vinde orice poșteau, de a face orice fel de tîrguiești și
de a-și petrece timpul cu aceste treburi în toată viața, ca în cetatea
lor de acasă, fără ca vreun roman să-i urmărească, să-i însoțească peste
tot, sau să se învrednicească măcar să-i cerceteze cu privirile, cum era
obiceiul.

21 În această vreme s-a petrecut ceva ce nu se mai întîmplase niciodată
mai înainte, după cîte știm noi. Căci era toamnă, dar se făcuse o uscăciune
și o zăpușeală ca în mijlocul verii, de te cuprindea mirarea : încît înfloreau,
se înțelege, trandafirii în număr mare, ca primăvara, nedeosebindu-se cu
22 nimic și întru totul ca cei obișnuți. Aproape toți pomii făcură din nou fructe,
iar pe viță se iviră chiar și strugurii, deși culesul viilor avusese loc nu cu
23 multe zile mai înainte. Cei pricepuți în asemenea lucruri vedeau în ele semne
și prorocau că se va petrece ceva deosebit și neașteptat, după unii prielnic,
24 iar după alții dimpotrivă. Însă eu cred că acestea s-au ivit printr-o împre-
jurare întîmplătoare, deoarece vînturile de la miazăzi au suflat mult mai
stăruitor decît trebuia și au pricinuit în țară o căldură mai mare decît cea
25 obișnuită, și nu după firea acelui răstimp al anului. Dar dacă este vreun
semn că se va întîmpla ceva deosebit, cum spun ei, vom afla în chipul
cel mai temeinic din cele ce se vor petrece.

În timp ce în Bizanț se săvârșeau acestea în legătură cu răgazul de arme dintre romani și perși, în această vreme în Lazica se petrecură cele ce urmează. Gubazes, regele lazilor, arătă bunăvoință față de romani, deoarece simțise că Chosroes îi pune la cale moartea, după cum am arătat în istorisirile de mai înainte. Iar cei mai mulți dintre lazii ceilalți, care suferiseră lucruri îngrozitoare din partea oștenilor romani și erau deosebit de înfuriați pe conducătorii oștirii, de o bună bucată de vreme încoace se arătau prielnici mezilor, nu pentru că iubeau lucrurile perșilor, ci pentru a scăpa de stăpânirea romanilor și a-și alege, dintre nenorociri, pe cele care nu erau încă îndată de față. Se afla printre lazi un bărbat oarecare, nu fără vază, cu numele Theophobios, care, în cea mai mare taină, ajunsese în vorbă cu Mermeroes și făgăduise că-i va da pe mînă cetățuia Uthimereus. Iar acesta îl însuflețea cu nădejdi mari și-l îndemna la faptă, încredințându-l că va ajunge printre cei mai buni prieteni ai regelui Chosroes pentru această treabă, fiind trecut de către perși pe vecie în lista binefăcătorilor; și de aceea se va face un om mare prin fală, bogăție și putere. Înlăcărat de toate acestea, Theophobios se puse și mai mult pe treabă. Căci nu era atunci nici un amestec între romani și lazi, ci perșii umblau în toată voia, pretutindeni prin ținuturile acelea; iar dintre romani și lazi, unii se țineau în taină lângă riul Fasis, iar alții se ascundeau în Archaeopolis sau în altul din locurile întărite pe care puseseră mîna în părțile acelea. Gubazes însuși, regele lazilor, rămînea liniștit pe vîrfurile munților. Deci Theophobios izbuti fără nici o greutate să-și ducă la îndeplinire făgăduiala făcută lui Mermeroes. Căci venind în cetățuie, zise lazilor și romanilor, care țineau acolo strajă, că întreaga oaste romană se prăpădise; că treburile regelui Gubazes și ale tuturor lazilor din preajma lui se năruiseră; că toată Colhida se afla în mîinile perșilor și nu mai era nici o nădejde pentru romani sau pentru Gubazes să-și mai păstreze stăpînirea țării; Mermeroes săvîrșise toate acestea de mai înainte, de la sine, aducînd la el mai bine de șaptezeci de mii de luptători persieni vrednici și o mare mulțime de barbari sabiri; iar acum venise acolo pe neașteptate să se unească cu dîșii și regele Chosroes împreună cu o armată nenumărată, și nu va ajunge de acum înainte pentru această oaste nici chiar însuși pămîntul Colhidei. Cu astfel de povești, Theophobios pricinui mare spaimă și puse în încurcătură străjile de acolo. Și îl rugau stăruitor, chemînd în ajutor zeul strămoșesc, să le rînduiască cum va putea mai bine treburile de față; iar el le făgădui să dobîndească de la Chosroes cuvînt de credință pentru scăparea lor, pe temei să dea cetățuia pe mîna perșilor. Și deoarece oamenii erau bucuroși de acest lucru, el porni repede de acolo și, venind din nou în fața lui Mermeroes, îi povesti toate. Acesta alege pe cei mai de vază dintre perși și îi trimise împreună cu dînsul în Uthimereus, spre a le da cuvînt de credință pentru averile și scăparea străjilor de acolo și pentru a pune mîna pe cetățuie. Astfel perșii luară în primire cetățuia Uthimereus și-și întăriră în chipul cel mai temeinic stăpînirea peste Lazica. În felul acesta perșii supuseră nu numai Lazica, ci și Skymnia și Suania; iar de la Mocherésis pînă în Iberia, toate ținuturile de acolo ajunseră în felul acesta cu neputință de atins pentru romani și pentru regele lazilor. Nici romanii și nici lazii n-aveau cum să se apere de dușmani,

căci nu cutezau nici să coboare din munți și din locurile întărite, nici să iasă împotriva dușmanilor.

16 Apropiindu-se iarna, Mermeroes făcu un zid de lemn în Cotaïs, rîndui
 acolo o strajă de perși războinici de nu mai puțin de trei mii de oameni și lăasă
 17 în Uthimereus bărbați în număr îndestulător. După ce zidi și cealaltă cetățuie
 a lazilor, numită Sarapanis, care se află la hotarele cele mai îndepărtate ale
 18 Lazicei, rămase acolo. Apoi, aflînd că romanii și lazii se strîng la un loc și
 tăbărăsc lîngă gurile riului Fasis, el porni cu toată oastea împotriva lor.
 19 Auzind acestea, Gubazes și conducătorii armatei romanilor nu mai așteptară
 sosirea dușmanilor, ci se împrăștiară și se puseră la adăpost, fiecare cum putu.
 20 Gubazes fugi pe vîrfurile munților și petrecu iarna împreună cu copiii, cu soția
 și cu oamenii lui cei mai de încredere, luptînd în încurcătura nenorocirilor de
 față cu greutățile iernii, dar încrezîndu-se cu nădejde, pentru timpul viitor,
 într-un ajutor de la Bizanț și întărindu-și în chipul acesta soarta din clipele
 acelea, ca în toate cele omenеști, în așteptarea unor vremuri mai bune. Și
 21 ceilalți lazi, de rușine față de regele Gubazes, își petrecură timpul iernii pe
 înălțimi, fără să se teamă acolo de nimic neplăcut din partea dușmanilor,
 deoarece se întîmplă că pentru năvălitori, mai ales în vreme de iarnă, munții
 aceștia sînt cu neputință de înfruntat și cu totul greu de străbătut; însă se
 zbătură ca în ghiarele morții, suferind de foame, de sete și de alte neajunsuri.
 22 Mermeroes zidi în voie o mulțime de case în satele de lîngă Mocheresis, rînduind
 pretutindeni cele de trebuință în ținuturile de acolo; apoi trimițînd cîțiva
 fugari pe vîrfurile munților și dînd cuvînt de credință, izbuti să-i atragă pe
 mulți spre dînsul; și deoarece erau lipsiți de cele trebuitoare, acestora le dădu
 de toate și se îngriji de ei, ca de oamenii lui; iar pe toate celelalte le rînduia cu
 23 multă încredințare, ca și cum ar fi ajuns stăpînul țării. Lui Gubazes îi scrise
 cele ce urmează: „Aceste două lucruri călăuzesc viața oamenilor: puterea
 și înțelepciunea. Căci cei care își întrec în putere vecinii trăiesc în voie și-i
 duc totdeauna pe cei mai slabi după cum doresc; iar cei subjugați, din pricina
 slăbiciunii lor, îndreptîndu-și neputința cu ajutorul înțelepciunii, și-i apropie
 pe cei puternici prin cuvinte blînde și izbutesc, cu nimic mai puțin, să trăiască
 în familiile lor; și prin lingușire, își dobîndesc toate, de cîte li se întîmplă să
 24 fie despuiati, din pricina neputinței lor. Iar acestea nu se zice că se găsesc
 numai în firea unor neamuri, pe cînd la altele n-ar fi în felul acesta; ci sînt
 înnăscute, să zicem așa, în firea tuturor oamenilor, pretutindeni pe fața pămîntului,
 25 întocmai ca toate celelalte. Iar tu, iubite Gubazes, dacă socotești
 că vei înfrînge pe perși în război, nu sta la gînduri și nu te împiedica de nimic,
 26 căci pe noi, în orice parte din Lazica, ne vei găsi gata pentru luptă și rînduiți
 pentru apărarea acestei țări, pe care o stăpînim; astfel vei avea prilejul
 27 să-ți arăți vrednicia, luptînd împotriva noastră. Iar dacă nu ești în stare
 să te măsoari cu oastea perșilor și știi și tu însuți, atunci, viteazule, ține-te de
 a doua, de înțelepciunea „cunoaște-te pe tine însuți“, și închină-te stăpînului
 28 Chosroes, ca unui rege biruitor și domn. Roagă-te să fie milostiv cu faptele
 tale din trecut, pentru ca să-ți fie cu putință de acum înainte să scapi din
 29 nenorocirile care te apasă. Cît despre mine, eu iau asupra mea că regele Chosroes
 va fi îndurător cu tine și va da cuvînt de credință, trimițîndu-ți ca ostateci
 30 copiii unor conducători de vază din Persia, încît vei avea la adăpost viața,
 domnia și toate celelalte, în vecii vecilor. Iar dacă nu vrei nici una din acestea

două, du-te în altă țară ; lasă-i pe lazi, care s-au nenorocit din pricina nebuliei tale, să respire un pic și să se ridice din strîmtoarea în care se află ; nu stăruie să se macine în această nenorocire fără sfîrșit, împins de o nădejde deșartă, adică de ajutorul romanilor. Căci ei niciodată nu vor fi în stare să te apere, după cum n-au fost în stare nici pînă în ziua de astăzi“. Deci Mermeroes scrisese în felul acesta. Dar nu izbuti să-l înduplece pe Gubazes, care rămase pe vîrfurile munților, în așteptarea ajutorului roman, nedorind cîtuși de puțin să se despartă de romani, din ură față de Chosroes. Căci de cele mai multe ori oamenii își potrivească gîndurile după voință și merg totdeauna după gîndul care le place, înfruntînd tot ce se desprinde dintr-însul, fără să se uite dacă nu-i cumva înșelător ; iar cu cel vătămător se arată nemulțumiți și neîncrezători, fără să se întrebe dacă are ca temei adevărul.

17

În acest timp sosiră din India cîțiva călugări care știau că împăratul Iustinian se străduiește ca romanii să nu mai cumpere mătase de la perși. Ei veniră la împărat și făgăduiră că vor rîndui în așa fel cele în legătură cu mătasea, încît romanii nu vor mai avea de făcut această cumpărătură de la perși, dușmanii lor, sau de la alt neam oarecare. Căci petrecînd ei o bună bucată de vreme în țara numită Serinda, dincolo de multe neamuri indice, au învățat acolo cu de-amănuntul în ce chip s-ar putea face mătase pe pămîntul romanilor. Împăratul îi întreba cu stăruință și voia să afle dacă știrea era întemeiată, iar călugării răspunseră că mătasea este făcută de niște viermi, care deprind munca din fire și lucrează fără încetare, dintr-o nevoie lăuntrică. Dar ar fi cu neputință de adus viermii care trăiesc acolo, însă sămînța lor e ușor și lesne de tot de purtat. Căci din sămînța acestor viermi, din fiecare, ies ouă nenumărate. Mult timp după naștere, aceste ouă sînt acoperite de oameni cu gunoi, și după ce se încălzesc în felul acesta, vreme îndestulătoare, scot pui. Celor ce spuneau asemenea lucruri împăratul le făgădui să le dăruiască averi mari și îi înduplecă să-și întărească spusa prin faptă. Ei meraseră iarăși în Serinda și aduseră ouăle în Bizanț : după ce făcură să se schimbe în viermi, în felul cum am spus, îi hrăniră cu frunze de dud și, prin ei, izbutiră după aceea să facă mătase pe pămîntul romanilor. Deci atunci lucrurile cu privire la războiul dintre romani și perși și cele în legătură cu mătasea se desfășurară cam în felul acesta.

După trecerea iernii, veni la Chosroes, cu bani, Isdigusnas și-i vesti cele puse la cale între dînșii. Acesta luă banii și pecetlui fără întîrziere răgazul de arme, dar nu vru de loc să se retragă din Lazica. Ci, cu acești bani, strînse o mare oaste de huni și de sabiri și-i trimise repede, împreună cu cîțiva perși, lui Mermeroes. Îi porunci să se pună pe treabă din toată inima și îi trimise și o mulțime de elefanți. Mermeroes porni cu toată oastea perșilor și hunilor din Mocheresis și se îndreptă spre întăriturile lazilor, luînd și elefanții. Romanii nu-i ieșiră de loc înainte, ci rămaseră liniștiți lîngă gurile rîului Fasis, sub conducerea lui Martinus, fiind apărați în chip cît se poate de temeinic de țăria locului. Se afla împreună cu dînșii și Gubazes, regele lazilor. Dintr-o întîmplare, această oaste a mezilor n-a pricinuit nici un neajuns, nici romanilor

⁹ Era în anul 552.

14 și nici lazilor. Căci mai întâi, aflind că sora lui Gubazes se află într-o cetățuie;
 15 Mermeroes își duse oastea împotriva ei, spre a o cuprinde prin orice mijloace.
 16 Dar străjile de acolo se apărară cu cea mai mare înverșunare, fiind ajutați
 17 de firea locului, iar barbarii fură respinși de acolo fără nici o ispravă. Apoi
 18 porniră în grabă împotriva abasgilor. Dar romanii din cetățuia Tzibilon
 19 puseră stăpânire pe trecerea foarte îngustă, pripuroasă și cu totul greu de
 20 trecut, cum am spus mai înainte, și îi opriră pe loc. De aceea, neavînd cum
 să-i silească pe cei care-i stăteau împotrivă, Mermeroes își trase oștirea
 înapoi și porni îndată să impresoare cetatea Archaeopolis. El încercă zidul
 18 împrejmuitor, dar nu izbuti nimic, și se întoarse îndărăt. Romanii îi urmă-
 riră pe dușmani în retragere la stîmtoare, pe mulți îi uciseră, iar între ei s-a
 19 întîmplat să cadă și conducătorul sabirilor. Se ivi o luptă aprigă în jurul
 trupului său, iar perșii își biruiră mai tîrziu vrăjmașii, cam pe la aprinsul
 lumînărilor : ei se întoarseră și se îndreptară spre Cotaïs și Mocheresis. Deci
 acestea fură isprăvile dintre romani și perși în părțile acelea.

20 Însă în Libia, toate treburile romanilor erau bine rînduite și cu soco-
 teală. Căci Ioannes, pe care îl pusese acolo conducător împăratul Iustinian,
 se întîmplase să aibă izbînzii mai presus de așteptare și de zvonuri. El își
 21 întovărăși pe unul dintre conducătorii mauretani, cu numele Cutzina, și
 îi învinse mai întâi în luptă pe ceilalți, iar nu mult după aceea îi supuse pe
 Antalas și pe Iaidas, care aveau puterea peste mauretanii din Bizanț și din
 22 Nocomedia : aceștia îl urmară în chip de sclavi. Și de aceea nu se ivi nici un
 prilej de război pentru romani în Libia, în vremea aceasta. Dar, după războa-
 iele și răcoalele petrecute mai înainte, țara rămăsese în cea mai mare parte
 pustie de oameni.

18

1 În vreme ce acolo se petreceau acestea, în Europa se întîmplară cele
 2 ce urmează. Cum am povestit în cărțile de mai înainte, gepizii făcuseră
 3 întîmplător pace cu longobarzii, care erau dușmanii lor. Dar nefiind în stare
 să îndepărteze toate neînțelegerile dintre dînșii, socotiră mai tîrziu că trebuie
 să se războiască unii cu alții. Deci gepizii și longobarzii porniră cu toată
 gloata război năprasnic unii împotriva celorlalți. Pe gepizi îi conducea
 4 Thorisin, iar pe longobarzi Auduin. Și fiecare dintre aceștia era urmat de mai
 5 multe zeci de mii de oameni. Deci se apropiaseră acum mult unii de alții,
 dar nu li se vedeau încă taberele, cînd fură cuprinși deodată de spaima
 numită panică și fugeau toți înapoi, fără nici o pricină, rămînînd acolo numai
 6 conducătorii, împreună cu cîțiva. Aceștia încercau să i întoarcă înapoi și
 să-i abată de la fugă, dar nu izbuteau de loc, nici cu îndemnurile măguli-
 7 toare, și nici cu amenințările. Deci, îngrijorat că-i vedea pe ai săi atît de împră-
 ţiați și în nerînduială (căci nu știa că dușmanii avuseseră parte de aceeași
 soartă), Auduin trimise îndată pe cîțiva dintre însoțitorii săi în solie la vrăj-
 8 mași, spre a cere pace. După ce ajunseră la Thorisin, conducătorul gepizilor,
 și văzură cele ce se petreceau, aceștia bănuiră din cele întîmplate la dînșii
 ceea ce se petrecuse la dușmani ; și venind în fața lui Thorisin, îl întrebă
 9 unde se află mulțimea supușilor săi. Iar acesta nu tăgădui nimic din cele
 întîmplate și zise : „Fug, fără să-i urmărească nimeni“. Ceilalți îi luară cuvîntul

și răspunseră : „Tot așa au pățit și longobarzii ; căci dacă tu spui adevărul, o rege, noi nu-ți ascundem nimic din ale noastre. Deci, dacă dumnezeu nu vrea cîtuși de puțin ca aceste neamuri să se prăpădească și din pricina aceasta le-a împrăștiat rînduiala de luptă, virînd și în unii și în alții o spaimă min-tuitoare, hai să ne supunem și noi voinței lui dumnezeu și să punem capăt războiului“. „Fie, să se facă aceasta“, răspunse Thorisin. Astfel se învoiră pentru un răgaz de doi ani, ca între timp să-și trimită soli și să meargă mereu unii la alții, spre a desface cu grijă toate neînțelegerile dintre dînșii. Și astfel se întoarseră atunci acasă, și unii și alții.

În vremea acestui răgaz de arme nu putură găsi o dezlegare a neîn-țelegerilor dintre dînșii și se pregătiră din nou să înfrunte greutățile războiului. Gepizii se temeau de romani (căci erau încredințați că se vor întovărăși cu longobarzii) și se gîndiră să-și apropie pe unii dintre huni. Deci trimiseră la căpeteniile cutrigurilor, care sălășluiesc dincolo de mlaștina Maiotis, și-i rugară să se unească cu dînșii în războiul împotriva longobarzilor. Aceia le trimiseră îndată douăsprezece mii de oameni, pe care îi conducea, între alții, și Chinialon, un bărbat deosebit de vrednic în treburile războiului. Dar stîn-jeniți de venirea acestor barbari în clipa aceea, căci nu sosise timpul pentru luptă, ci mai rămînea încă un an, potrivit învoielii, gepizii îi înduplecară să năvălească între timp pe pămîntul împăratului și, din faptul că veniseră prea devreme, să-și facă un adaos de cîștig, printr-un atac împotriva roman-ilor. Deoarece romanii păzeau cu grijă trecerea rîului Istru, atît în Iliria cît și în părțile Traciei, gepizii îi trecură ei înșiși pe huni peste rîul Istru, în părțile din preajma lor, și îi sloboziră pe meleagurile romanilor. Iar hunii prădară aproape toate ținuturile de pe acolo ; însă împăratul Iustinian se gîndi la cele ce urmează. Trimise la căpeteniile hunilor utiguri, care locuiesc dincolo de mlaștina Maiotis, și începu să-i dojenească ; le spunea că este o nedreptate faptul că nu fac nimic împotriva cutrigurilor, deoarece nepă-sarea față de niște prieteni aflați în primejdie de moarte va trebui rînduită printre faptele cele mai nedrepte ; deoarece, zicea el, vecinii lor cutriguri n-au nici o rușine, și măcar că primesc în fiecare an sume mari de bani din Bizanț, nu vor cu nici un chip să-și înceteze nedreptățile împotriva roma-nilor, ci în fiecare zi îi calcă și îi pradă fără nici o socoteală ; iar din toate acestea utigurii nu cîștigă nici o fărîmă și nici nu împart prada împreună cu cutrigurii ; însă nu vin în sprijinul romanilor năpăstuiți, cu toate că le sînt foarte buni prieteni, din vechime. Acestea le vesti utigurilor împăratul Iustinian și le dăruie bani, aducîndu-le aminte și de darurile pe care le căpă-taseră de la dînsul de multe ori și mai înainte ; și îi înduplecă să năvălească îndată asupra cutrigurilor care mai rămăseseră. Ei își luară dintre vecinii lor goți, numiți tetraxiți, două mii de oameni ca tovarăși de luptă și trecură cu toată gloata peste rîul Tanais. În fruntea lor se afla Sandil, un bărbat cît se poate de priceput, încercat în multe războaie și destul de bine împlinit din fire în ceea ce privește tăria și bărbăția. După ce trecură rîul, se întîl-niră cu mulți dintre cutriguri și se încăierară. Dar aceia se apărară cu cea mai mare înverșunare împotriva năvălitorilor și lupta se prelungi multă vreme ; însă după aceea utigurii îi fugăriră pe vrăjmași și pe mulți îi uciseră. Numai cîțiva scăpară cu fuga, fiecare unde putu, și se puseră la adăpost. Dușmanii le luară în sclavie copiii și femeile și se întoarseră acasă.

1 Acești barbari se luptau atunci unii cu alții, cum am spus, și primejdia
în luptă era în toi pentru dînșii, dar romanilor li se întâmplă să aibă mare
2 noroc. Căci cei care se aflau prizonieri la cutiguri, în număr, cică, de mai
multe zeci de mii de oameni, în greutățile acestea se ascunseră, se strecurară
în grabă de acolo fără să fie urmăriți de nimeni și veniră în ținuturile strămo-
3 șești : și în cea mai mare strîmtoare traseră folos din izbînda altora. Împă-
ratul Iustinian trimise pe comandantul Aratios la Chinialon și la ceilalți
huni ; și porunci să le vestească toate cele petrecute în țara lor, apoi să le
dea bani și să-i înduplece să părăsească cît mai repede pămîntul romanilor.
4 Aflînd de năvala utigurilor și primind sume mari de bani de la Aratios, ei
se prinseră să nu mai săvîrșească omoruri, să nu mai ia pe nimeni în sclavie
și nici să nu mai facă alte răutăți, ci să se retragă ca niște prieteni față de
5 oamenii din părțile acelea. Se mai înțelesesă și asupra acestui lucru : că dacă
acești barbari vor fi în stare să se întoarcă să sălășluiască în pămîntul stră-
moșesc, atunci să rămînă acolo și să păstreze după aceea credința față de
romani ; iar dacă le va fi cu neputință să rămînă acolo, atunci să se întoarcă
iarăși pe pămîntul romanilor, iar împăratul să le dăruiască cîteva locuri din
Tracia, să locuiască acolo, să fie pentru totdeauna prieteni cu romanii și
să păzească împreună, cu grijă, țara de loviturile tuturor barbarilor.

6 Și încă de atunci două mii de huni înfrinți în luptă și fugăriți de utiguri
veniră pe pămîntul romanilor, aducînd cu ei copiii și femeile. În fruntea
7 lor se afla, între alții, și Sinnion, care luptase cu mult mai înainte împreună
cu Velisarios împotriva lui Gelimer și a vandalilor. Ei se duseră să ceară
îndurare de la împăratul Iustinian, iar acesta îi primi cu toată bunăvoința
8 și le porunci să se așeze în ținuturile Traciei. Aflînd acestea, Sandil, regele
utigurilor, se făcu foc de mînie și supărare : că el răzbunase nedreptățile
față de romani și alungase de pe meleagurile strămoșești pe cutigurii de
un neam cu dînsul, iar împăratul îi primise să locuiască pe pămîntul roma-
nilor spre a avea un trai cu mult mai plăcut decît înainte. Deci trimise soli
la împărat spre a-l ocări pentru cele săvîrșite, fără să le dea în mîini vreo
9 scrisoare, deoarece hunii sînt cu totul neștiutori în ale scrisului și foarte
nepăsători, pînă în ziua de astăzi ; ei n-au nici cunoscători de litere și nici
nu-și deprind copiii cu greutățile cititului, ci învață pe de rost, în chipul
10 cel mai barbar, tot ce le poruncește regele. Deci venind în fața împăratului
Iustinian, solii spuseră că le vorbește prin ei regele Sandil, ca printr-o scri-
soare, cele ce urmează : „Cînd eram copil mi-aduc aminte că am auzit o
11 zicătoare, iar dacă n-am uitat-o, ea sună cam în felul acesta : cică sălbătă-
ciunea de lup părul și-l mai poate schimba, dar năravul ba, deoarece nu-i
îngăduie firea. Așa am auzit eu de la cei mai bătrîni, grăi Sandil, folosind o
12 zicătoare, iar cu vorbă piezișă ei dădeau în vileag fapte omenești. Dar mai
știu și ce-am deprins din cele pățite, după cum era lucru firesc să învețe un
barbar trăit pe cîmpuri : păstorii iau căteii de la țîță și îi cresc acasă cu toată
grija, deoarece cîinele este un animal recunoscător față de cei care-l hrănesc
și-și aduce aminte foarte lesne de binefacerile primite. Așadar ciobanii fac
acestea din următoarea pricină : dacă năvălesc vreodată lupii, să le fie res-
pinse atacurile de către cîini, care se pun în sprijinul și în apărarea oilor.

Și cred că acestea se petrec pe toată fața pământului. Căci nimeni n-a văzut
 vreodată cîinii înfruntînd păstorul și nici lupi luîndu-le apărarea, ci ca și cum
 firea ar fi dat și rînduit o anumită lege pentru cîini, pentru oi și pentru lupi.
 Cred că și în împărăția ta nu-i de loc vreo deosebire de toate acestea, deși
 se întîmplă că se găsesc acolo o sumedenie de lucruri de tot felul, și poate
 dintre cele mai ciudate. Sau de nu, arătați-le solilor mei, pentru ca în pragul
 bătrîneților să învățăm ceva neobișnuit. Iar dacă acestea se ivesc pretutîn-
 deni în chip de nezdruccinat, atunci nu-i frumos, cred eu, să primești ca
 oaspeți pe cutriguri, aducîndu-ți în vecinătate un neam atît de murdar,
 și să-ți faci băștinași pe cei care nu-i puteai suferi, atunci cînd se aflau dincolo
 de hotare. Căci, nu mult mai tîrziu, ei își vor arăta față de romani felul lor
 de a fi; și în afară de aceasta, nici un dușman nu va înceta să zdruccine
 împărăția romană, cu nădejdea că, fiind învins, va trăi mai bine pe lîngă
 sine; și nici nu va rămîne prieten romanilor, pentru a împiedica vreodată
 pe cei care năvălesc pe pământul vostru, de teamă că, chiar dacă soarta i
 se va arăta cît se poate de prielnică, va vedea pe cei înfrinți bucurîndu-se
 din partea voastră de o viață mai strălucită decît dînsul; deoarece noi avem
 sălașurile într-o țară pustie și de altfel neroditoare, pe cînd cutrigurilor le
 este cu puțință să-și cumpere grîne, să se îmbete în cîrciumi și să-și aleagă
 în voie orice fel de mîncare. Le stau cu totul la îndemînă și băile; și poartă
 podoabe de aur, rătăciții; și au parte de straie frumoase, aurite și înflorite.
 Și totuși mai înainte cutrigurii au luat în sclavie nenumărate mulțimi de
 romani și i-au dus în țara lor. Și nu le-a fost de ajuns blestemaților să ceară
 de la ei toate muncile de sclavi, ci erau gata să-i biciuiască, fără ca aceia să
 fi greșit, și chiar să-i omoare, și toate celelalte, cîte sînt în firea și în puterea
 unui stăpîn barbar. Iar noi, cu greutate și primejdii de moarte, i-am scăpat
 de soarta care îi încătușa atunci, și i-am trimis înapoi părinților, după ce îi
 dobîndiserăm prin ostenele războiului. Pentru acestea, și unii și alții primim
 acum de la voi răsplată cu totul de-a-ndoaselea, deoarece noi trudim încă
 în mijlocul răutăților părintești, iar aceștia dobîndesc, în părți deopotrivă,
 pămînturile acelora, care au scăpat de jugul lor prin vrednicia noastră.
 Astfel grăiră solii utigurilor. Împăratul îi liniște cu multe vorbe blînde, îi
 mîngîie cu o mulțime de daruri și nu după lungă vreme îi lăsă să se ducă.
 Deci acestea se petrecură astfel.

20

În vremea aceasta, între neamul varnilor și oștenii din ostrov, care
 locuiesc în insula Brittia, se ivi război și luptă, din următoarea pricină.
 Varnii sălășluiesc dincolo de riul Istru și se întind pînă la Oceanul de la mia-
 zănoapte și riul Rin, care îi desparte pe ei, pe franci și pe celelalte neamuri
 așezate în părțile acelea. Toți aceștia, care în vechime locuiau lîngă Rin,
 pe amîndouă malurile, aveau fiecare nume deosebit; dar toți se chemau
 îndeobște germani. Insula Brittia se găsește în acest Ocean, nu departe de
 țarm, însă cel mult la două sute de stadii de gurile Rinului, și este așezată
 la mijloc, între Brettania și insula Thule; deoarece Brettania se găsește spre
 soare-apune, înspre părțile cele mai din afară ale Spaniei, la o depărtare de
 nu mai puțin de patru sute de stadii de continent, iar Brittia se află în părțile

6 de dincolo de Galia, dinspre Ocean, deci spre miazănoapte de Spania și de
7 Brettania. Iar Thule, după cîte știu oamenii, este așezată în părțile cele mai
8 din afară ale Oceanului, înspre miazănoapte. Dar despre Brettania și Thule
9 am vorbit în cărțile de mai înainte. În insula Brittia locuiesc trei neamuri
10 foarte numeroase și fiecare din ele are un rege. Aceste neamuri poartă numele
11 de angili, frisoni și brittoni, aceștia avînd același nume ca și insula. Și atît
12 de mare se vede că este mulțimea acestor neamuri, încît în fiecare an mulți se
13 mută de acolo și se duc împreună cu femeile și copiii la franci. Iar aceștia
14 îi trimit să locuiască în partea care li se pare mai pustie din țara lor; și de
15 aceea ei zic că au un drept la insulă. Astfel, de fapt, nu mult mai înainte,
16 regele francilor trimise în solie pe cîțiva dintre prietenii săi la împăratul
17 Iustinian, în Bizanț, și rîndui împreună cu dînsul și cîțiva dintre angili, vrînd
18 astfel să arate că și această insulă se găsește sub stăpînirea sa. Deci cele în
19 legătură cu insula numită Brittia sînt în felul acesta.

11 În fruntea varnilor se afla nu mult mai înainte un bărbat cu numele
12 Hermegisclos. Străduindu-se să-și întărească domnia, acesta își luă de soție
13 legiuită pe sora lui Theudibert, conducătorul francilor, căci îi murise de
14 curînd femeia de mai înainte, care avusese un singur copil. Acesta se numea
15 Radigis și rămase tatălui său, care ceru în căsătorie pentru el pe o copilă
16 fecioară din familia brittilor, al cărei frate era atunci rege peste neamul
17 angilor și îi făgăduia ca zestre de nuntă mari sume de bani. Pe cînd călărea
18 într-un loc oarecare, împreună cu cei mai de seamă dintre varni, acest bărbat
19 văzu o pasăre, stînd pe un copac și țîpînd mereu. Fie că înțelegea graiul
20 păsării, fie că știa altceva, el se făcu că pricepe prorocirea ei și le spuse îndată
celor de față că peste patruzeci de zile va muri, deoarece așa îi prorocea în
chip lămurit pasărea. „Eu am avut grijă din timp, zise el, ca să trăiți la adă-
post și fără bătaie de cap, și m-am încuscrit cu francii, aducîndu-mi de acolo
femeia cu care trăiesc; iar pentru fiul meu am pețit logodnică din neamul
brittilor. Însă acuma, deoarece simt că voi muri în curînd, dar de la femeia
de față n-am copii, băiat sau fată, iar pe lângă acestea feciorul meu este încă
neînsurat și fără soție, iată că vreau să vă împărtășesc gîndul meu; iar dacă
vi se pare că este lucru cu priință, îndată ce voi ajunge la capătul vieții, puneți
stăpînire pe el și duceți-l la îndeplinire. Așadar, eu cred că pentru varni este
mai bine să se încuscrească cu francii decît cu cei din insulă. Căci brittii nu-s
în stare să se unească cu noi decît tîrziu și cu greutate, iar varnii și francii
au între ei, la mijloc, numai această apă a Rinului; așa că, fiindu-ne vecini
foarte apropiați, după ce-au ajuns la mare putere, ei au la îndemîină să ne
facă bine și rău, oricînd ar pofti. Dar vor face rău, fără îndoială, dacă nu-i
va împiedica încuscirea. Căci, din fire, oamenilor le ajunge apăsătoare
puterea prea mare a vecinilor, și care este gata oricînd pentru nedreptăți,
deoarece unui vecin puternic îi este ușor să născocească pricini de război
împotriva celor din apropiere, deși nu i-au făcut nici un rău. Deci stînd astfel
lucrurile, lăsați logodnica din insulă a feciorului meu, împreună cu toate
lucrurile, pe care ea le-a primit de la noi cu acest prilej, spre a le avea drept
răsplată pentru rușinea ce i s-a făcut, așa cum cere pretutindeni legea ome-
nească; iar feciorul meu Radigis să se însoare după aceea cu mama lui vitregă,
după cum ne îngăduie legea strămoșească”.

Zicînd acestea, în ziua a patruzecă după prorocie se îmbolnăvi și-și împlini sorocul vieții. Fiul lui Hermegisclos luă domnia peste varni și cu voia bărbaților de seamă ai acestor barbari înfăptui voința celui mort : el respinse nunta cu logodnica și se căsătorii cu mama lui vitregă. Cînd auzi acestea, logodnica lui Radigis nu putu suferi nenorocirea și căută să se răzbune pe el pentru nerușinarea față de dînsa. Căci cumințenia este socotită de atîta preț la barbarii de acolo, încît numai dacă vine vorba printre ei de nuntă, și nu se ajunge la înfăptuirea ei, femeia trece drept o desfrînată. Mai întîi trimise în solie la dînsul pe cîțiva dintre oamenii ei de încredere și îl întrebă din ce pricină a rușinat-o, deși ea nici nu-l înșelase și nici nu-i făcuse vreo altă neplăcere. Dar deoarece nu putu dobîndi nimic în felul acesta, ea se ridică bărbătește și păși spre fapte războinice. Strînse în grabă patru sute de corăbii, puse în ele o oaste de nu mai puțin de o sută de mii de bărbați luptători și, în fruntea acestei oștiri porni ea însăși împotriva varnilor. Luă cu sine și pe unul dintre frații ei, spre a rîndui împreună lucrurile de față, dar nu pentru a avea domnia, ci numai ca pe unul care muncește pentru sine. Acești barbari din insulă sînt cei mai puternici dintre toți, pe cîți îi cunoaștem, și pășesc în luptă pe jos ; căci nu numai că sînt foarte nepăsători față de călărit, dar li se întîmplă că nici nu știu ce-i aceea cal, deoarece în această insulă, n-au văzut cal nici măcar în icoană, și nu pare să fi ajuns vreodată acest animal în Brittia. Dacă li se întîmplă vreodată unora din ei să se afle în solie, sau pentru altă treabă, la romani ori la franci sau la alții care au cai, și sînt nevoiți acolo să meargă călare, ei nu sînt de loc în stare să încalece ; ci îi suie pe cai alți oameni, iar cînd doresc să descălece, îi ridică iar și îi așază pe pămînt. De altfel nici varnii nu-s călăreți, ci și ei sînt cu toții pedestri. Deci acești barbari sînt astfel. Iar în această flotă nu era om care să nu vîslească, ci stăteau cu toții la vîsle. Și nici nu li se întîmplă acestor oameni din insule să aibă pînze, ci își poartă totdeauna corăbiile numai cu ajutorul vîslelor.

După ce traseră la țarm, fecioara care îi conducea își făcu o întăritură puternică chiar la vărsarea riului Rin și rămase acolo împreună cu cîțiva, însă porunci fratelui ei să ducă cealaltă oaste împotriva dușmanilor. Varnii se aflau atunci tăbăriți nu cu mult mai departe de țarmul Oceanului și de vărsarea Rinului. După ce angilii ajunseră repede acolo, se încăierară unii cu alții, dar varnii fură înfrinți cu desăvîrșire. În această trudă mulți dintre ei căzură, iar toți ceilalți, împreună cu regele, fură puși pe fugă ; angilii meraseră puțin în urmărirea lor, cît era cu putință pentru niște pedestri, și se întoarseră în tabără. După ce ajunseră la dînsa, fecioara îi dojeni, și îl ocări cu cea mai mare asprime pe fratele ei, zicînd cu tărie că nimic de seamă nu fusese săvîrșit în această luptă, deoarece nu-i aduseseră viu pe Radigis. Ea alese pe cei mai buni luptători dintre ei și-i trimise îndată cu poruncă să-l prindă pe om prin orice mijloace și să-l aducă la dînsa. Ei îi îndeplîniră porunca și cutreierară toate locurile de pe acolo, scotocindu-le cu cea mai mare grijă, pînă cînd îl găsiră pe Radigis ascuns într-o pădure deasă ; îl legară și îl aduseră copilei. Iar el sta tremurînd în fața ochilor ei și bănuia că va muri foarte curînd de o moarte îngrozitoare. Dar împotriva așteptărilor, ea nici nu-l ucise și nici nu-i făcu vreo altă neplăcere, ci numai îl ocări pentru lipsa de rușine față de dînsa și-l întrebă pe om din ce în pricină nu

se ținuse de cuvînt și se unise în căsătorie cu altă femeie; și, toate acestea, după ce logodnica sa nu-l înșelase în credința sa față de dînsul. Iar acela aduse drept pricină, în sprijinul apărării sale, poruncile tatălui său și năzuința supușilor; se dezvinovăți prin vorbe plîngătoare și stăruie, pentru ușurare, cu o mulțime de rugăminți, adăugînd că greșise de nevoie; și dacă vrea ea, se prinde s-o ia de soție și să vindece prin fapte viitoare ceea ce săvîrșise mai înainte prin călcarea dreptății. Aceste cuvinte plăcură copilei: Radigis fu slobozit din lanțuri și cinstit cu toată bunăvoința; el o trimise îndată acasă pe sora lui Theudibert și se căsători cu fecioara din Brittia. Deci acestea se petrecură în părțile acelea.

În această insulă Brittia oamenii de pe vremuri durară un zid mare, care dezlipește de ea o bună parte dintr-însa; căci aerul, pămîntul și toate celelalte nu sînt deopotrivă pe cele două laturi ale zidului. Cele dinspre soare-răsare ale zidului au un aer prielnic, care se schimbă după anotimpuri: vară potrivit de caldă, însă iarnă cam rece. Locuiesc mulți oameni și trăiesc la fel ca și ceilalți; pomii au la timp potrivit roade coapte, iar holdele cresc tot atît de îmbelșugate ca și în alte părți. Dar țara pare a fi udată și de ape îndestulătoare. Însă spre soare-apune toate sînt de-a-ndoaselea, încît omul nu poate trăi acolo nici măcar o jumătate de ceas; vipera, șerpia fără număr și tot felul de sălbătăciuni au parte de locul acela. Și, ceea ce-i mai ciudat, zic localnicii, dacă un om trece de zid și se duce dincolo, moare pe loc, neputînd suferi în nici un chip aerul ciumat de acolo; iar animalele sălbatice care merg dincolo sînt cuprinse îndată de moarte și se prăpădesc. Ajuns în acest punct al povestirii mele trebuie să amintesc un fapt destul de asemănător cu o poveste, care nici nu mi se pare în întregime vrednic de crezut, măcar că este povestit de bărbați fără număr, care au fost părtași la lupte și spun cu tărie că au auzit vorbele cu urechile lor; dar scriind despre faptele din insula Brittia, nu le trec cu totul sub tăcere, spre a nu-mi atrage faima că nu cunosc destul de bine întîmplările de acolo.

Deci ei zic că sufletele oamenilor care și-au încheiat viața totdeauna sînt duse în locul acesta. În ce chip, voi lămuri îndată, deoarece am auzit adeseori de la oamenii de acolo, care povesteau cu cea mai mare încredințare; dar cred că aiurelile lor se datoresc unei puteri a visurilor. Pe țărmul Oceanului, dinspre insula Brittia, se întîmplă că se găsesc o mulțime de sate. În ele locuiesc pescari și muncitori de pămînt și ei se duc cu corăbiile, pentru negoț, în această insulă; de altfel sînt supușii francilor, dar nu plătesc niciodată tribut, fiind liberi din vechime de această sarcină, cică, din pricina unui ajutor, despre care voi vorbi cu prilejul de față. Povestesc oamenii de acolo că lor le cade să ducă pe rînd sufletele. Deci cei care trebuie să meargă în noaptea următoare la asemenea treabă, urmînd să dea ajutor, îndată ce se întunecă, se retrag în casele lor ca să se culce, așteptînd pe cel ce-i va duce la lucru. Tîrziu noaptea simt că le bate cineva în ușă și aud un glas din întuneric, chemîndu-i la muncă. Ei se ridică fără întîrziere din așternuturi și se duc pe țărm, fără să înțeleagă ce fel de nevoie îi îndeamnă la aceasta, dar totuși simțindu-se siliți. Acolo văd bărci pregătite, cu totul goale de oameni, dar nu ale lor, ci altele; ei se urcă în ele și pun mîna pe visle; simt că bărcile sînt apăsate de o mulțime care s-a suit în ele; și se cufundă în valuri pînă la capătul de sus al grinzilor și pînă

la locul vîslelor, care se înalță doar de un deget deasupra apei; dar nu văd pe nimeni; ci, după ce vîslesc un singur ceas, trag la țarm în Brittia; măcar că atunci cînd pornesc cu bărcile lor, fără să folosească pînze, vîslesc o noapte și o zi, și abia trec dincolo. După ce ajung în insulă, se întorc îndată înapoi fără încărcătură, iar bărcile se ușurează pe neașteptate și se ridică deasupra valurilor, rămînînd cufundată în apă doar partea lor cea mai dedesubt. Dar ei nu văd țipenie de om, nici plutind împreună cu dînșii, și nici coborînd din corabie; însă zic că aud de acolo un glas, care li se pare că îi cheamă pe nume pe fiecare dintre cei sosiți, după ce au navigat împreună cu dînșii; le adaugă și titlurile avute mai înainte și îi strigă și după numele tatălui lor. Iar dacă li se întîmplă să treacă împreună cu ei și femeii, sînt strigate după numele bărbaților cu care au fost măritate. Deci acestea spun oamenilor de acolo că se întîmplă. Dar eu mă întorc la cuvîntul de mai înainte.

21

Deci astfel s-au petrecut cele în legătură cu războaiele, în fiecare din aceste țări. Iar războiul cu goții se desfășura în felul acesta. Împăratul trimisese după Velisarios și-l chemase în Bizanț, cum am spus în cărțile de mai înainte, dar îl ținea în cinste, și nici după moartea lui Germanus nu se gîndea să-l trimită în Italia; ci, după ce era și comandant peste oștirea din răsărit, îl rîndui conducător al străjilor pentru paza împăratului și-l opri acolo. Era Velisarios, după vază, cel dintîi dintre toți romanii, deși unii dintre ei fuseseră înscriși mai înainte în listele de patricieni și se înălțaseră pînă în scaunul de consul. Dar cînd venea el, toți se sculau din primele locuri, deoarece se sfiau în fața vredniciei lui să tragă un folos din lege și să rîvnească drepturile date de dînsa. Toate acestea făceau o deosebită plăcere împăratului. Ioannes, nepotul lui Vitalianus, ierna în Salonae, iar conducătorii oștirii romane îl așteptau în toată această vreme în Italia și rămîneau fără nici o treabă. Iarna era pe sfîrșite și se încheia al șaisprezecelea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

În anul următor Ioannes se gîndea să pornească din Salonae și să ducă oastea cît mai repede împotriva lui Tutilas și a goților. Dar împăratul îl împiedica și îi poruncea să rămînă acolo pînă cînd va sosi Narses scopitul; căci se hotărîse să-l pună pe dînsul conducător de sine stătător al războiului. Din ce pricină voia acest lucru împăratul, nimeni nu era lămurit pe deplin, deoarece nu-i cu putință să afle cineva voința împăratului, decît dacă dorește el însuși. Dar ceea ce bănuia și spunea lumea voi arăta eu. Împăratului Iustinian îi veni în gînd că ceilalți comandanți ai oștirii romane nu vor voi cîtuși de puțin să asculte de Ioannes, deoarece socoteau că ei nu sînt cu ceva mai prejos decît dînsul în ceea ce privește vrednicia. Și de aceea, se temea să nu se deosebească în gînduri sau să-și strice cu voință, din răutate, și să încurce treburile. Eu am auzit cîndva pe un roman care mai spunea și această vorbă, cînd mă aflam în Roma, iar acest bărbat făcea parte din senat. Deci povestea acest roman, că pe timpul cînd domnea în Italia Atalarih, feciorul fetei lui Theuderih, într-o zi, tîrziu seara, o cireadă de boi venea de pe cîmp

⁴ Era în primăvara anului 551.

12 în Roma, în mijlocul pieții, căreia romanii îi zic forul Păcii, căci acolo se
 găsește templul Păcii, lovit în vechime de trăsnet. În fața acestei piețe se află
 13 un izvor străvechi, iar deasupra acestuia stă un bou de bronz : operă a lui
 Fidias din Atena, cred, sau a lui Lysippos ; deoarece în acest loc sînt multe
 statui făcute de acești doi bărbați. Acolo se găsește și o altă operă a lui Fidias,
 14 căci o spune inscripția de pe statuie. Tot acolo este și „Vițica“ lui Myron.
 Căci romanii de pe vremuri aveau grijă să împodobească Roma cu toate lucră-
 15 rile cele mai frumoase ale Greciei. El zicea că un taur scopit, dintre cei care
 mergeau atunci pe acolo, părăsi cireada, se sui deasupra acestui izvor și sări
 16 pe boul de bronz. Din întîmplare trecea cineva pe alături, un bărbat de neam
 etrusc, dar cu înfățișare destul de țărănească : el cumpăni faptul, căci etruscii
 sînt proroci pînă în zilele noastre, și zise că un scopit va prăbuși cîndva
 17 la pămînt pe stăpînul Romei. Iar atunci, acel etrusc și vorbele lui stîrniră
 rîsul ; deoarece înainte de a fi supuși încercării, oamenilor le place totdeauna
 să-și bată joc de proroci, căci nu sînt clătinați de o dovadă, nici prin împe-
 18 jurarea că faptul acela încă nu s-a întîmplat și nici că ar fi un lucru vrednic
 de crezut, dar li se pare doar bun de o povestire glumeață. Dar acum se
 19 înclinau cu toții înaintea celor petrecute și se mirau de această întîmplare.
 Și poate de aceea Narses conducea oastea împotriva lui Tutilas, fie pentru
 20 că împăratul bănuia în mintea lui ceea ce se va petrece, fie că așa rînduise
 soarta că trebuia să se întîmple. Deci Narses primi de la împărat oaste vred-
 21 nică de luat în seamă și sume mari de bani și porni la drum. Cînd ajunse îm-
 preună cu însoțitorii săi în mijlocul Traciei, rămase un timp oarecare, zăvorît
 22 în cale, în cetatea Philippopolis. Căci o oștire de huni, pătrunsă în împărăția
 romană, lua și ducea cu sine tot ce apuca, fără să li se împotrivescă nimeni.
 După ce unii din ei se îndreptară spre Thessalonice, iar alții spre Bizanț,
 Narses se trase cu greu de acolo și merse înainte.

22

1 În vreme ce Ioannes sta în Salonae și-l aștepta pe Narses, iar acesta era
 împiedicat în drum de către huni și înainta destul de încet, Tutilas se pregătea
 2 să întîmpine oștirea lui Narses și făcea cele ce urmează. El strămută la Roma
 alți romani și cîțiva dintre senatori, iar pe ceilalți îi lăsă în Campania. Și le
 3 porunci să aibă grijă de cetate, din toate puterile, arătîndu-le că îi pare rău
 de ceea ce făcuse mai înainte împotriva Romei, deoarece arsesse multe părți
 4 din ea, mai ales dincolo de riul Tibru. Puși în starea de prizonieri și lipsiți
 de orice mijloace, aceștia nu puteau folosi averile obștești, și nici măcar pe
 5 ale lor de acasă. Iar dintre toți oamenii, după cîte știm, romanii se întîmplă
 că-și iubesc cetatea ; ei se străduiesc să apere și să păstreze toate cele rămase
 din străbuni, spre a nu pierde nimic din vechea frumusețe a Romei. Deși
 6 au stat mult timp sub barbari, ei au izbutit să scape cele mai multe dintre
 zidurile și frumusețile, cîte izbutiseră să rămînă în picioare, după atîta scurgere
 de vreme, măcar că erau lăsate fără îngrijire ; pricina era : iscusința celor care
 7 le făuriseră. Căci mai stăruie încă și pînă astăzi cîte au rămas ca amintire
 despre neamul lor, între altele și corabia lui Enea, întemeietorul cetății,
 8 o vedere cu desăvîrșire de necrezut. Deoarece au făcut o casă pentru corabie,
 în mijlocul cetății, la malul Tibrului, au pus-o acolo și o păstrează din vremea

aceea. Cum este ea, am văzut eu însumi și voi arăta îndată. Corabia are un singur rînd de vîsle și e destul de mare : în lungime, de o sută douăzeci de picioare; în lățime, de douăzeci și cinci; iar în înălțime, atît cît e cu puțință să fie vîslită. Lipsește cu totul o încheietură între lemnele corăbiei; și nici nu sînt prinse între ele, într-un fel oarecare, cu fiare, ci toate sînt făcute dintr-o bucată, cum nu s-a mai pomenit și auzit vreodată, după cîte știm, decît numai la corabia aceasta. Căci partea ei cea mai de jos este dintr-un singur cîpac, de la ascuțișul din spate și pînă dinainte; și se lărgeste treptat sub pîntecele corăbiei, că te cuprinde mirarea, apoi de acolo iarăși merge în rînduială, binișor de tot, în linie dreaptă și neocolită. Toate bîrnele așezate pe tălpoaie, cărora poeții le spun „dryochi” (grinzi de stejar), iar alții „nomei” (coaste), se întind fiecare de la o latură a corăbiei la cealaltă latură. Dar și acestea se lasă treptat, începînd de la fiecare capăt, și formează o curbură deosebit de frumoasă; încît merg împreună, ca turnate, cu scobitura corăbiei, fie că firea însăși a fasonat și potrivit de mai înainte lemnele, după nevoile lor, pentru această îndoitură, fie că bîrnele au ajuns, din nerînduială la stare potrivită, prin iscusința unor mîni îndeminate și prin alte mijloace. Fiecare scîndură de pe aceste bîrne pornește de la vîrfurile dinainte și merge pînă la celălalt capăt al corăbiei, fiind dintr-o bucată; și este prinsă în cuie de fier numai pentru acest scop, ca să se potrivească cu bîrnele și să formeze un perete. Astfel făurită, această corabie înfățișează o privescătoare mai minunată decît se poate spune prin cuvinte; deoarece, pentru oameni, cele mai multe dintre lucrările cu totul deosebite, prin firea lucrurilor, sînt totdeauna greu de zugrăvit; căci felul lor de a fi se ridică deasupra gîndurilor obișnuite și frînge puterea cuvîntului. Din toate aceste lemne, nici unul n-a putrezit și nici nu pare măcar că s-a șubrezit într-o măsură oarecare, ci corabia este pretutindeni neatinsă, ca și cum ar fi ieșit nu de mult din mîinile făuritorului ei, oricare va fi fost acela; și se păstrează de minune pînă în zilele noastre. Deci cele în legătură cu corabia lui Enea se înfățișează în felul acesta.

Tutulas umplu cu goți trei sute de corăbii mari și le porunci să se ducă în Grecia, rînduindu-le să jefuiască din toată puterea pe cei întîlniți în cale. Această flotă nu avu cum face nici un rău pînă în țara feacilor, care se numește acum Kerkyra; deoarece în toată această plutire, de la strîmtoarea Caribdei pînă la Kerkyra, se întîmplă că nu se găsește nici o insulă locuită; încît, trecînd eu de multe ori pe acolo, mă întrebam încurcat, în ce parte se găsește ostrovul zînei Calipso. Căci în această mare eu n-am văzut decît trei insule, nu cu mult mai departe de țara feacilor, dar la depărtare una de alta cam de trei sute de stadii și destul de mici, fără sălașuri omenești, fără animale și fără nimic altceva. Aceste insule se numesc astăzi Othoni; și ar putea zice cineva că acolo trăia Calipso; și de aceea Odiseu, aflîndu-se nu prea departe de țara feacilor, a trecut pe acolo; fie pe o plută, cum spune Homer, fie în alt chip, dar fără corabie. Însă toate acestea sînt povestite de noi numai din ceea ce bănuim; căci în lucruri atît de vechi, nu-i prea ușor să nimerești pe deplin adevărul; deoarece, după multă trecere de vreme, numele locurilor

¹⁸ J. JUNG, *Geographisch-Historisches bei Procopius von Cassarea*, în *Wiener Studien*, V(1883), p. 85—115.

23 și gîndurile despre ele, de cele mai multe ori, au obicei că se schimbă. De
 24 fapt, corabia din piatră albă, aflată pe acest țărm în țara feacilor, cred unii
 25 că ar fi fost corabia, care l-a dus pe Odiseu în Itaca, atunci cînd i s-a întîm-
 26 plat să fie acolo oaspe. Și totuși, corabia aceasta nu-i dintr-o bucată, ci este
 27 alcătuită dintr-o mulțime de pietre; sînt săpate în ea și litere, care glăsuiesc
 în mod lămurit că un neguțător din vremurile de demult a ridicat acest
 monument în cinstea lui Zeus Casios. Căci oamenii de acolo se închinau odată
 lui Zeus Casios, deoarece și cetatea, în care se află această corabie, se cheamă
 pînă în ziua de azi Casope. În acest chip, adică din pietre multe, era făcută
 și corabia, pe care Agamemnon, feciorul lui Atreus, o așezase în Geraiston
 din Eubea, în cinstea Artemidei, ispășind și în felul acesta jignirea săvîrșită
 28 față de dînsa, atunci cînd, după jertfa Ifigeniei, Artemida îngăduise grecilor
 să pornească la drum cu corăbiile. Literele de pe această corabie, închi-
 puite atunci sau mai tîrziu, dau lămuriri despre acele fapte în stihuri de cîte
 șase măsuri; însă cele mai multe dintre ele, din pricina răstimpului îndelun-
 gat, s-au șters; dar primele două se mai văd încă, și se citesc astfel:

„M-a înălțat Agamemnon din piatră, corabie care
 V-a aminti de pornirea pe mări a oștirii elenilor“.

29 Iar în față stă scris: „Lucrat de Tynnichos, pentru Artemida Bolosia“.
 Căci așa o numeau în vremurile vechi pe Ilithia, deoarece durerile nașterii se mai
 chemau și „bolai“. Dar eu trebuie să mă întorc iarăși de unde m-am abătut.
 30 După ce ajunse în Kerkyra, această flotă a goșilor o jefui în grabă,
 precum și pe celelalte insule din preajma ei, care se numesc Sybotai. Trecînd
 31 și în Epir, prădară pe neașteptate toate locurile de lîngă Dodona, și îndeo-
 sebi cetățile Nicopolis și Anchialos, unde, zic localnicii, ar fi murit Anchises,
 tatăl lui Enea, pe cînd plutea împreună cu feciorul după luarea Ilionului;
 32 și a dat locului numele său. Cutreierînd tot țărmul, ei întîlniră în cale o mul-
 țime de corăbii romane și le luară pe toate, împreună cu încărcătura. Între
 acestea se întîmpla să fie și cîteva dintre corăbiile care duceau din Grecia
 cele de trebuință pentru oștirea lui Narses. Deci acestea se petrecură astfel.

23

1 Se întîmplase că, cu mult mai înainte, Tutilas trimisese o oaste de goți
 în Picenum, spre a pune mîna pe Ancona; și rînduise în fruntea lor pe cei
 mai de vază dintre goți: Skipuar, Gibal și Gundulf, care fusese cîndva lăncierul
 2 lui Velisarios; unii îl numeau Indulf. Acestora le dăduse și patruzeci
 și șapte de corăbii mari, spre a încercui cetățuia de pe uscat și de pe mare,
 și pentru a pune stăpînire pe dînsa mai ușor și fără prea multă osteneală.
 3 Trecînd o bună bucată de vreme cu această impresurare, s-a întîmplat că
 4 cei încercuiți sufereau din pricina lipsei celor trebuitoare. Auzind acestea
 și nefiind în stare să-i ajute singur pe romanii din Ancona, Velisarios, care
 se afla în Ravenna, trimise la Ioannes, nepotul lui Vitalianus, în Salona, și-i
 scrisese următoarele: „Dincoace de golful Ionic nu ne-a mai rămas decît Ancona,
 5 după cum știi și tu însuși, dacă mai rămîne. Căci romanilor impresurați
 acolo cu înverșunare le merg lucrurile atît de prost, încît mă tem că ajutorul
 nostru va ajunge prea tîrziu, deoarece ne străduim dincolo de clipa potri-

vită și arătăm pentru acest lucru o bunăvoință neîndestulătoare. Dar strîmtorarea celor împresurați nu-mi îngăduie să alcătuiesc o scrisoare mai lungă și-mi cere tăios tot răgazul numai pentru ea însăși; iar primejdia caută un ajutor mai iute decît cel al cuvîntului“. După ce citi această scrisoare, măcar că avea opreală de la împărat, Ioannes îndrăzni să se ducă, cu poruncă numai de la sine, deoarece era cu gîndul mai degrabă la strîmtorarea ivită de soartă decît la hotărîrile împăratului. Își alege oamenii pe care îi socotea cei mai vrednici dintre toți în treburile războiului, umplu cu ei treizeci și opt de corăbii lungi, foarte iuți și cît se poate de potrivite pentru războiul pe mare, puse în ele o parte din lucrurile de trebuință, porni din Salona și trase cu flota la Scardona. Acolo veni nu după multă vreme și Valerianus, cu douăsprezece corăbii.

După ce se amestecară unii cu alții, se sfătuiră împreună și puseră la cale ceea ce li se părea cu putință, apoi porniră de acolo și traseră la țarmul din față, îndreptîndu-se spre un loc, pe care romanii îl numesc Senogallia, nu prea departe de Ancona. Cînd auziră așa ceva, conducătorii goților umplură și ei în grabă corăbiile aflate la îndemînă, în număr de patruzeci și șapte, cu goții cei mai vrednici; și, lăsînd cealaltă oaste pentru împresurarea cetății, porniră repede împotriva dușmanilor. Pe cei rămași pentru împresurare îi conducea Skipuar, iar în fruntea celor din corăbii se aflau Gibal și Gundulf. După ce ajunseră mai aproape unii de alții, opriră fiecare corăbiile, le strînseră la un loc și făcură un scurt îndemn oștenilor. Mai întîi grăiră Ioannes și Valerianus, în felul acesta: „Nimeni dintre voi, tovarăși de arme, să nu creadă că luptăm acum numai pentru această Anconă și pentru romanii încercuiți într-însa, și că pentru aceasta ar fi hotărîtă lupta de față; ci, ca să spunem pe scurt, aici stă tot temeiul războiului: unde se va întîmpla să încline lupta, acolo se va hotărî și soarta cea mai din urmă. De aceea judecați astfel împrejurările de față: un mare avînt în război îl dau mijloacele de hrană, iar cei care duc lipsă de cele trebuitoare ajung de nevoie la înfrîngere. Căci vitejia nu știe să se împace cu foamea, iar firea nu ne îngăduie fapte de vitejie cu stomacul gol. Stînd astfel lucrurile, nouă nu ne-a mai rămas altă întăritură, din Dryus pînă la Ravenna, unde să putem păstra hrană pentru noi și pentru caii noștri, iar dușmanii stăpînesc în așa chip țara, încît nu mai avem acolo nici un loc prieten, de unde să aducem ceva din cele de trebuință, chiar numai cîte puțin. Toată nădejdea ne rămîne în Ancona, unde cei ce vin de pe țarmul dimpotrivă pot trage acolo la mal și găsesc un adăpost. Dacă izbutim astăzi în această luptă și păstrăm pentru împărat stăpînirea în Ancona, vom avea în viitor cele mai bune nădejdi și pentru celelalte fapte din războiul împotriva goților. Iar dacă pierdem această luptă..., dar nu mai spun altă vorbă de amărăciune, ci să dea dumnezeu romanilor stăpînire veșnică asupra Italiei! Și mai trebuie să vă gîndiți și la faptul că dacă ne merg lucrurile prost, nici nu avem putința să scăpăm cu fuga. Căci nu veți avea nici uscatul, care este cuprins de dușmani, și nici mare deschisă pentru corăbii, deoarece în așa măsură o stăpînesc dușmanii; ci nădejdea scăpării stă în mîinile noastre, iar ea se va schimba pe măsura isprăvilor din luptă. Deci arătați vrednicie din toată puterea și gîndiți-vă la lucrul acesta: dacă veți fi învinși în clipa de față, veți avea parte de cea din urmă înfrîngere; iar dacă veți birui, veți fi rînduiți cu slavă alături de cei mai fericiți“.

23 Ioannes și Valerianus grăiră astfel. Iar conducătorii goților făcură
următorul îndemn: „După ce au fost izgoniți din toată Italia și multă vreme
s-au pitit în nu mai știu ce ascunzișuri ale pământului și ale mării, acum bles-
temații aceștia îndrăznesc să pășească în luptă și vin asupra noastră cu
24 război; trebuie să le scuturăm cu toată hotărîrea această cutezanță nebu-
nească, pentru ca să nu le mai sporească îndrăzneala fără minte, prin șovă-
25 ielile noastre. Căci nebunia neînfrînată de la început se înalță pînă la o în-
drăzneală fără margini și sfîrșește cu cele mai amare suferințe pentru cei
26 care cad într-însa. Deci arătați-le cît mai repede că ei nu-s decît greci, lip-
siți de fire bărbătească și se înfumurează, în vreme ce sînt înfrinți; și să nu
27 le mai îngăduiți să meargă înainte cu încercările lor. Deoarece lipsa de bărbă-
ție, dacă este trecută cu vederea, se ridică la și mai mare obraznicie, iar cu
28 timpul ajunge la cutezanță fără hodină. Și să nu credeți că vor mai ține piept
multă vreme, dacă vă arătați vrednici. Căci îndrăzneala care nu este pe mă-
sura puterilor se înfumurează înainte de faptă și pare la înălțime, dar după
ce începe lupta are obiceiul că se prăvălește la pămînt. Deci stînd astfel lucru-
rile, aduceți-vă aminte în ce chip au cutezat de multe ori dușmanii, însă
au dat înapoi în fața vredniciei voastre; gîndiți-vă că n-au ajuns pe neaștep-
tate mai buni, cînd pornesc împotriva voastră; ci îndrăznesc în împreju-
rări asemănătoare cu cele din trecut, și vor avea parte și acuma de aceeași
soartă”.

29 După ce și conducătorii goților dădură aceste îndemnuri și porniră
împotriva dușmanilor, se încăierară fără nici o întîrziere. Lupta pe mare fu
30 deosebit de aprigă, asemenea unei lupte pe uscat. Căci din amîndouă păr-
țile își puseră corăbiile piept în piept cu cele vrăjmașe și se săgetau între ei;
iar cei mai vrednici dintre dînșii veneau mai aproape unii de alții, se întil-
neau față-n față și se războiau de pe punți, luptîndu-se cu săbiile și cu lăncile
31 ca pe o cîmpie. Mai tîrziu, din nepricepere față de lupta pe mare, barbarii
ajunseră în această întrecere în multă nerînduială: căci unii dintre ei se răzle-
țeau atît de mult, încît dădeau prilej dușmanilor să-i înfrunte cîte pe unul;
iar alții se îngrămădeau într-un singur loc și se împiedicau mereu între dînșii,
32 prin faptul că corăbiile se aflau la strîmtoare. Ar fi zis cineva că li se îmbi-
naseră împreună punțile corăbiilor ca în țesătura unei rogojine. Și nu puteau
nici trage cu arcul împotriva dușmanilor aflați mai departe, decît anevoie
și cu întîrziere, nici folosi săbiile și sulitele, cînd îi vedeau că se apropie de
dînșii; ci se țineau fără încetare unii de alții, cu strigăte și gălăgie, îmbul-
zindu-se mereu între ei și tot respingîndu-se cu lăncile, fără nici o rîndu-
33 ială; și, cînd se loveau cu frunțile la strîmtoare, cînd se îndepărtau prea
mult unii de alții, spre nenorocirea lor. Și-și făceau îndemnuri, cu gălăgie
multă, fiecare pentru cei de lîngă dînsul, nu împotriva dușmanilor, ci ca
34 să-și păstreze între ei depărtarea cuvenită. Și pierzîndu-și vremea cu încurcă-
turile dintre dînșii, ei ajunseră cel mai bun prilej pentru izbînda duș-
manilor împotriva-le. Iar romanii se războiau cu bărbăție și mînuiau cu pri-
cepere lupta corăbiilor, așezîndu-le cu pieptul înainte, nici prea departe
unele de altele și nici mai înghesuie decît era nevoie; ci făcură totdeauna
cu măsură mișcări de apropiere și de îndepărtare; dacă vedeau o corabie
dușmană deosebită de celelalte, o izbeau și o scufundau fără nici o greu-
tate; cînd zăreau undeva învîlmășeală între dușmani, își îndreptau

într-acolo toate loviturile; iar după ce cădeau asupra lor, aflați în nerînduială și învălmășiți de strîmtoarea îmbulzelii, îi măcelăreau de aproape. Abă- 35
tuți de împotrivirea soartei și de greșelile făcute în timpul încăierării, barbarii nu mai știau cum să se războiască, nici cu corăbiile și nici rînduiți pe 36
punți în luptă pedestră; ci se smulseră din vînzoleală și stăteau liniștiți în primejdie, lăsîndu-se în nădejdea sorții. Apoi goții se puseră pe fugă ru- 37
șinoasă și în multă nerînduială; și nu se mai gîndeau nici la cutezanță, 38
nici la fugă cumpănită și nici la altceva ce le-ar fi putut aduce scăparea; ci cei mai mulți se răvășiră și se încurcară printre corăbiile dușmanilor. Iar cîțiva dintre dînșii fugiră cu unsprezece corăbii, se ascunseră și scăpară; 39
însă toți ceilalți ajunseră în puterea dușmanilor. Pe mulți dintre aceștia roma- 40
nii îi măcelăriră cu mîinile lor, iar pe alții îi scufundară împreună cu coră-
biile și-i nimiciră. Unul dintre comandanții goților, anume Gundulf, fugi și se
ascunse împreună cu cele unsprezece corăbii; iar pe celălalt îl prinseră ro-
manii. Apoi, cei de pe cele unsprezece corăbii se îndreptară spre țarm și-și 41
arseră repede vasele, pentru a nu cădea în mîinile dușmanilor; iar ei înșiși 42
se duseră pe jos la oastea care împresura Ancona. Le povestiră cele întîm-
plate și se retraseră în grabă împreună cu dînșii, lăsînd tabăra pe mîna duș-
manilor; ei fugiră în grabă și cu gălăgie multă spre cetatea Auximum, aflată
undeva în apropiere. Romanii ajunseră nu cu mult mai tîrziu în Ancona și
luară în stăpînire tabăra goală a dușmanilor; aduseră cele de trebuință
pentru cei din cetățuie și plecară cu corăbiile de acolo. Valerianus se duse
spre Ravenna, iar Ioannes se întoarse în Salonae. Această luptă a zguduit
în chip deosebit îndrăzneala și puterea lui Tutilas și a goților.

24

Tot în vremea aceea, în Sicilia lucrurile se înfățișau pentru romani 1
în felul acesta. Liberius fusese chemat de acolo de către împărat și se întor-
sesse în Bizanț; iar Artabanes, din porunca împăratului, conducea toată 2
oastea romanilor din Sicilia. Acesta împresură pe goții rămași în cetățuile
de acolo, destul de puțini, și înfrînse în luptă pe cei care îi ieșiră împotrivă;
apoi îi aduse la deplină lipsă de cele trebuitoare și îi prinse pe toți, prin bună 3
înțelegere. Goții erau înfricoșați de aceste fapte și îndurerăți de cele petrecute
în lupta cu corăbiile; ei n-aveau tragere de inimă pentru război și-și pierduseră
cu totul nădejtile; și se gîndeau că, fiind acum înfrînți în chip rușinos de
către dușmani și zdrobiți cu desăvîrșire, dacă le-ar veni romanilor în scurt
timp oarecare ajutor, ei n-ar putea să le țină piept nici măcar o clipă, sau să
rămînă în Italia. Dar nici nu trăgeau nădejde să dobîndească ceva de la împărat
printr-o solie. Căci se întîmplase că Tutilas trimisese de multe ori soli la 4
dînsul; iar aceștia veniseră în fața împăratului Iustinian și arătaseră că cele
mai multe ținuturi din Italia fuseseră luate de franci, iar ceea ce mai rămă-
sesse era în cea mai mare parte goală de oameni, din pricina războiului; că
Sicilia și Dalmația, care singurele mai rămăseseră încă neatinse, goții le lă-
sară romanilor; iar pentru locurile pustii se înțelegea să plătească dări și tribut
în fiecare an; ei vor da ajutor în luptă împotriva oricui va vrea împăratul
și îi vor fi supuși în toate. Iar împăratul nu ținuse seamă de nici unul dintre 5
aceste cuvinte și trimisese înapoi pe toți solii, deoarece ura numele goților

și se gîdea să-i alunge cu totul din împărăția romană. Deci acestea se petrecură astfel.

6 Theudibert, regele francilor, murise de boală, nu cu mult mai înainte,
după ce supusese la dare de tribut, fără nici o socoteală, cîteva ținuturi din
7 Liguria, apoi Alpii Cutii și multe locuri ale veneților. Căci francii nimeriseră
clipa potrivită, cînd ei se aflau prinși în luptă, și se îmbogățiseră fără primej-
8 die cu acele ținuturi pentru care aceia se războiau. Și lăsaseră goților numai
cîteva cetăți mărunte în țara veneților, iar romanilor doar locurile de pe
9 țărmul mării. Pe toate celelalte la luaseră francii. În vreme ce romanii și
goții duceau între ei acest război, în felul în care l-am povestit, și nu-și puteau
face alți dușmani, goții și francii ajunseră în vorbă unii cu alții și se înțele-
seră ca, atîta timp cît goții vor purta acest război împotriva romanilor, să
10 stăpînească liniștiți fiecare dintre ei ceea ce dobîndiseră și să nu fie război
între dînsii. Iar dacă se va întîmpla ca Tutilas să-l învingă în război pe împă-
ratul Iustinian, atunci goții și francii să gospodărească împreună toate acestea,
după cum li se va părea cu priință și pentru unii și pentru alții. Deci acestea
11 fură rînduite între ei astfel. Iar domnia lui Theudibert o primise feciorul său
Theudibald. Împăratul Iustinian trimise la dînsul ca sol pe senatorul Leon-
tios, ginerele lui Athanasios, îndemnîndu-l la tovărășie de arme împotriva
lui Tutilas și a goților, și cerîndu-i să se retragă din ținuturile Italiei, pe care
se grăbise să le calce Theudibert.

12 Cînd ajunse la Theudibald, Leontios grăi astfel : „Li s-a mai întîmplat
poate și altora să pățească ceva împotriva așteptărilor; dar ceea ce li s-a
întîmplat acum romanilor din partea voastră, nu cred să i se fi petrecut
13 vreodată cuiva de pe toată fața pămîntului. Căci împăratul Iustinian n-a
pornit acest război și nici n-a vădit că se va război cu goții înainte de a se fi
înțeles cu francii, dîndu-le sume mari de bani în numele prieteniei și tovără-
14 șiei de arme, că vor duce lupta împreună. Aceștia nu numai că nu s-au învred-
nicit să facă ceva din cele făgăduite, ci le-au pricinuit romanilor atîtea neajun-
15 suri cum nu-i lesne nici măcar să bănuiască cineva. Căci tatăl tău Theudibert
n-a pregetat să calce o țară care nu i se cuvenea și unde ajunsese stăpîn
împăratul, cu multă trudă și primejdii ale războiului, și toate acestea într-o
16 vreme cînd francii se țineau de o parte. De aceea am venit acum la voi, nu
pentru a dojeni și a învinui, ci spre a cere și indemnă la ceea ce ar putea fi cu
17 priință pentru voi înșivă. Zic, să vă păstrați cu cea mai mare tărie fericirea
în care vă aflați, dar să îngăduiți romanilor să-și stăpînească lucrurile lor
18 de acasă; deoarece, pentru cei care au multă putere, dobînda neîngăduită,
chiar a unor lucruri mărunte, a izbutit de multe ori să-i lipsească de bunătați
stăpînite de multă vreme, căci fericirea și nedreptatea n-au de loc obiceiul
să păsească împreună; și vă mai indemn să duceți împreună cu noi războiul
împotriva lui Tutilas, îndeplinind făgăduiala dată de tatăl tău; deoarece
19 li se cuvine copiilor mai mult ca orice, să îndrepte greșelile pe care s-a întîm-
plat să le facă părinții lor, dar să păstreze și să întărească lucrurile cele bune
săvîrșite de dînsii. Căci pentru oamenii cei mai înțelepți acestea sînt cu deose-
20 bire de dorit, ca copiii să rîvnescă faptele lor cele mai bune; iar dacă au
făcut ceva nedrept, acest lucru să fie dres, nu de altcineva, ci chiar de copiii lor.
21 Dar ar fi trebuit să vă uniți cu romanii în acest război și chiar fără să fi fost
chemați; deoarece ne războim împotriva goților, care de la început au fost

răi și cu totul fără credință față de franci, iscînd mereu război împotriva lor, fără înțelegere și solie trimisă dinainte. Iar acuma, de teamă față de noi, nu se sfiesc să se arate lingușitori cu voi; însă dacă vor scăpa cîndva de noi, nu vor întîrzia mult să-și dea pe față gîndurile cu privire la franci; deoarece oamenii răi nu-și pot schimba felul lor de a fi, nici cînd le merge bine și nici cînd o duc rău, dar au obicei că la strîmtoare de cele mai multe ori se prefac, mai ales cînd au trebuință de careva dintre vecinii lor, deoarece nevoia îi silește să-și ascundă răutatea. Cumpăniți aceste lucruri și reînnoiți prietenia cu împăratul; și apărați-vă din toată puterea împotriva dușmanilor voștri de pînă acuma".

Leontios grăi astfel. Iar Theudibald răspunse în chipul acesta: „Nu-i nici bine și nici cu dreptate că ne chemați să ne unim cu voi împotriva goților, deoarece se întîmplă că goții ne sînt acuma prieteni; iar dacă francii ar fi nestatornici față de dînșii, nici față de voi nu vor fi vreodată cu credință. Căci cine arată o singură dată necredință față de prieteni, în chip firesc, se va abate mereu din calea dreptății. Iar cît despre ținuturile amintite de voi, vom spune numai atîta, că tatăl meu Theudibert nici n-a căutat vreodată să siluiască pe careva dintre vecini și nici n-a luat avuțiile altora: dovadă că eu nu sînt bogat. El a cuprins și a stăpînit aceste ținuturi, nu luîndu-le de la romani, ci primindu-le de la Tutilas, care i le-a dat anume; iar în această privință împăratul Iustinian trebuia să se bucure împreună cu francii. Căci cel care-și vede pe jefuitorii avuțiilor sale siluiți de către alții, ar trebui, firește, să se înveselească, socotind că răufăcătorii față de dînsul și-au primit pedeapsa cuvenită și îndreptățită; dacă nu-și pizmuiesc cumva făptuitorii pedepsirii, deoarece însușirea unor drepturi ale dușmanilor ajunge de cele mai multe ori prilej de invidie între oameni. Dar putem lăsa în seama judecătorilor cumpănirea acestor lucruri; încît, dacă se va vădi că tatăl meu a luat ceva de la romani, să fim nevoiți fără întîrziere să dăm înapoi. Însă pentru acestea vom trimite soli la Bizanț, nu mult de acum înainte". După ce grăi astfel, îl lăsă pe Leontios să plece și trimise ca sol la împăratul Iustinian pe Leudard, un bărbat din neamul francilor, împreună cu alți trei. Iar aceștia sosiră în Bizanț și săvîrșiră treburile pentru care veniseră.

Tutilas căuta să pună mîna pe insulele care țineau de Libia. Adunînd deci un stol de corăbii și punînd în ele oastea de trebuință, el o trimise spre Corsica și Sardinia. Aceia plutiră mai întîi spre Corsica, fără ca nimeni să li se împotrivescă, și puseră stăpînire pe insulă; apoi luară și Sardinia. Tutilas supuse amîndouă insulele la dare de bir. Cînd auzi aceasta Ioannes, care se afla în fruntea oștirii romane din Libia, trimise o flotă și o mulțime de oșteni spre Sardinia. După ce ajunseră cît mai aproape de cetatea Caranalis, aceștia își așezară tabăra și se gîndeau să se rînduiască pentru împresurare; căci nu credeau că vor fi în stare să lupte la ziduri, deoarece goții aveau acolo strajă îndestulătoare. Cînd aflară de acestea, barbarii ieșiră din cetate și căzură pe neașteptate asupra dușmanilor: îi puseră pe fugă, fără nici o greutate, și pe mulți îi uciseră. Ceilalți fugiră și se puseră îndată la adăpost în corăbii, iar puțin mai tîrziu porniră de acolo și ajunseră cu toată flota la Cartagina. Rămaseră acolo peste iarnă, cu gînd să pornească iar la luptă în Corsica și Sardo, cu pregătire mai mare, o dată cu începutul primăverii. Această Sardo este numită acum Sardinia. Acolo crește din întîmplare o

39 plantă: ea pricinuieste oamenilor care o gustă un cutremur de moarte; apoi mor, nu mult după aceea, și par că au un rîs de pe urma acestei cutremurări: acesta se numește, cu numele țării, rîsul sardonice. Corsiceii îi spuneau oamenii de pe vremuri Kyrnos. După cum printre oameni se găsesc acolo pitici, tot așa și grajdurile cailor sînt numai puțin mai mari decît ale oilor. Deci acestea sînt astfel.

25

1 O mare mulțime de slavini năvăli în Iliria și pricinui acolo grozăvii
de nedescris. Împăratul Iustinian trimise împotriva lor o oaste, în fruntea
2 căreia se aflau, printre alții, și feciorii lui Germanus. Dar fiind cu mult mai
puțini la număr decît dușmanii, aceștia nu putură pași înaintea lor, ci se
țineau mereu în spatele barbarilor și îi hărțuiau pe cei rămași în urmă. Pe
3 mulți dintre ei îi uciseră, iar pe unii îi prinseră de vii și-i trimiseră împăra-
4 tului. Totuși acești barbari săvîrșiră fapte înspăimîntătoare. Ei își petrecură
o bună bucată de vreme cu aceste prădăciuni și umplură toate drumurile
cu trupurile celor morți; după ce luară în sclavie mulțimi nenumărate și
jefuiră totul, fără ca nimeni să li se împotrivescă, se întoarseră acasă cu
5 toată prada. Căci romanii nu izbutiră, nici să-i prindă, la trecerea riului
Istru și nici să-i silească într-un fel oarecare; deoarece gepizii căpătară bani,
6 îi primiră la ei și-i trecură dincolo; și nu mică le-a fost dobînda, căci răsplă-
ta era de cîte un stater de aur de fiecare cap de om. De aceea împăratul se
arăta nemulțumit, pentru că nu mai avea cum să-i oprească de acum înainte
de la trecerea riului Istru, spre a prăda împărăția romană și a se trage apoi
pe neașteptate înapoi; din această pricină el ținu să înfăptuiască oarecare
înțelegeri cu neamul gepizilor.

7 Între timp gepizii și longobarzii porniră iarăși să se războiască unii îm-
potriva celorlalți. Gepizii se temeau de puterea romanilor (căci știau prea bine
că împăratul Iustinian făcuse înțelegere cu jurămint față de longobarzi);
8 ei căutau să ajungă prietenii și aliații romanilor. Deci trimiseră în grabă
soli la Bizanț, cerînd și ei alianță cu împăratul; iar acesta, fără nici o șovă-
ială, le dădu și lor cuvînt de credință pentru tovărășie de arme; la cererea
9 solilor, făcură jurămint de credință și doisprezece bărbați din senat, și le
10 întăriră această înțelegere. Nu cu mult mai tîrziu longobarzii cerură ajutor,
potrivit înțelegerii de arme; iar împăratul Iustinian le trimise o oaste,
să-i sprijine împotriva gepizilor, învinuindu-i pe gepizi că, după ce făcuseră
înțelegerea, trecuseră peste riul Istru pe unii dintre slavini, în dauna roma-
11 nilor. În fruntea acestei armate se aflau Iustinus și Iustinianus, feciorii
lui Germanus, apoi Aratios și Suartuas, care fusese rînduit mai înainte de
către Iustinian să domnească peste eruli, însă după răzvrătirea celor întorși
din insula Thule, cum am povestit în cărțile de mai înainte, el fugise și venise
la împărat și ajunsese îndată pentru romani comandantul trupelor din Bizanț;
12 apoi gotul Amalafridas, nepotul Amalafridei, sora lui Theuderih, regele go-
ților, și fiul lui Hermenefrid, conducătorul thoringilor. Pe acesta îl adusese
în Bizanț, împreună cu Vittigis, Velisarios, iar împăratul îl rînduise coman-

⁵ Stater (στατήρ), monedă de argint sau de aur.

dant al romanilor și pe sora lui o căsătorise cu Auduin, conducătorul longobarzilor. Dar din această oaste nici unul nu ajunsese la longobarzi, decît doar acest Amalafridas împreună cu cei care îl însoțeau. Căci ceilalți, din porunca împăratului, se opriră în Iliria, în preajma cetății Ulpiana, deoarece se ivise acolo o răscoală a locuitorilor, din acele pricini pentru care se ceartă creștinii, după cum voi scrie în cărțile cu privire la aceștia. Deci longobarzii împreună cu Amalafridas ajunseră cu toată gloata în ținuturile gepizilor. Aceștia le ieșiră înainte și se ivi luptă aprigă, dar gepizii fură învinși; și se zice că au pierit dintre ei în această încercare o mulțime mare de tot. Auduin, regele longobarzilor, trimise pe cîtiva dintre însoțitorii săi la Bizanț și dădu împăratului Iustinian vestea bună că dușmanii au fost învinși; dar îl dojeenea că nu ajunsese pînă la dînsul oastea împărătească, potrivit înțelegerii de arme, deși atîtea mulțimi de longobarzi fuseseră trimise de curînd să lupte cu Narses împotriva lui Tutilas și a goților. Deci acestea se petrecură astfel.

În acest timp în Grecia se iviră cutremure de pămînt îngrozitoare și zguduiră Beoția, Ahaia și ținuturile din jurul golfului Crisaos. Ele năruiră pînă în temelie nenumărate sate și opt cetăți, între care Cheroneea, Corona, Patras și Naupactos; și a fost acolo multă moarte de oameni. În multe locuri pămîntul s-a crăpat și s-au ivit văgăuni, iar în altele o seamă de crăpături s-au închis din nou și au dat pămîntului chipul și înfățișarea de mai înainte, iar pe alocuri au rămas așa despicate; încît oamenii de pe acolo nu se mai pot găsi unii pe alții decît după ce fac un mare înconjur. În strîmtorea, care se află întîmplător între Tesalia și Beoția, marea s-a revărsat pe neașteptate și a năvălit în preajma cetății Echinaion, precum și în Scarfia din Beoția. Ea a pătruns pînă departe pe continent, a cuprins toate satele de acolo și le-a făcut îndată una cu pămîntul. Și multă vreme a rămas răvășită, încît oamenii puteau merge pe jos pînă la cele mai multe dintre ostroavele care se află din întîmplare înlăuntrul acestei strîmtori; căci valurile mării își părăsiseră locul lor și se abătuseră pe neașteptate pe continent, pînă la munții care se înalță acolo prin apropiere. Apoi cînd s-a întîmplat că marea s-a întors în făgașul ei, au rămas peștii pe uscat; iar vederea lor era un fapt cu totul neobișnuit și li se părea oamenilor de acolo o adevărată minune. Socotind că sînt buni de mîncat, îi luau ca să-i frigă; dar abia atinși de căldura focului, se întîmpla că se desfăceau cu toții în bale și putregaiuri de nesuferit. În preajma locurilor, cărora li se zice „La crăpătură“, unde cutremurul a fost deosebit de puternic și a pricinuit mai multă moarte de om decît în toată Grecia, se afla întîmplător adunată la o sărbătoare multă lume din toată Elada.

În Italia se petrecură cele ce urmează. Locuitorii din Crotona și oștenii care stăteau acolo de strajă, în frunte cu Palladios, fiind împresurați cu multă înverșunare de către goți și strîmtorați de lipsa celor trebuitoare, trimiseră în mai multe rînduri în Sicilia, fără știrea dușmanilor, și mărturisiră comandanților armatei romane de acolo, dar mai ales lui Artabanes, că, dacă nu le trimit cît mai repede ajutoare, vor fi nevoiți, nu cu mult mai tîrziu, să se dea, împreună cu cetatea, pe mîna dușmanilor. Dar nu le veni

de acolo nimeni să-i ajute. Iarna era pe sfârșite și se încheia al șaptesprezecelea an al acestui război, pe care l-a scris Procopius.

26

1 Aflind cele petrecute în Crotona, împăratul trimise în Grecia și porun-
ci străjerilor de la Termopile să plutească în grabă spre Italia și să-i ajute
2 din toate puterile pe cei împresurați în Crotona. Iar aceia făcură întocmai.
3 Porniră cu multă grabă și, întâmplându-li-se vînt prielnic, ajunseră pe neașteptate în portul Crotona. Cînd văzură dintr-odată flota, barbarii căzură
4 în mare spaimă și cu zarvă multă părăsiră împresurarea. Unii dintre dînșii
fugiră cu corăbiile în portul Tarent, iar alții merseră pe jos și se retraseră
spre muntele Skyllaion: aceste întâmplări abătură și mai mult inimile goților.
De aceea Ragnaris, un bărbat got deosebit de vrednic, care conducea straja
din Tarent, și Moras, care se afla în fruntea străjerilor din Acherontia, cu
îngăduința celor ce-i însoțeau, intrară în vorbă cu Pacurios, fiul lui Peranios,
conducătorul romanilor din Dryus, cu scopul de a căpăta cuvînt de credință
din partea împăratului Iustinian ca să fie cruțați și pentru a se preda pe
ei înșiși împreună cu însoțitorii lor și cu cetățuile, unde se întîmplase că fuseseră
rînduiți de pază. Deci pentru această înțelegere Pacurios se duse în Bizanț.

5 Narses porni din Salonae și se îndreptă împotriva lui Tutilas și a goților,
cu toată oastea, care era peste măsură de mare, deoarece într-adevăr primise
6 de la împărat sume mari de bani. Cu ele trebuia să strîngă o oaste cît se
poate de însemnată și să îndestuleze celelalte nevoi ale războiului, apoi
să plătească oștenilor din Italia toate datoriile mai vechi, pentru care
împăratul le rămăsese dator de mai multă vreme, deoarece nu primi-
seră drepturile cuvenite din partea statului, cum era obiceiul; dar mai trebuia
să-i înfriurească și pe cei care fugiseră la Tutilas, pentru ca să fie îmbunați
cu acești bani și să-și schimbe gîndurile în sprijinul împărăției romane. Căci
7 împăratul Iustinian se arătase mai înainte destul de nepăsător față de acest
război, dar în cele din urmă făcea pregătirile cele mai vrednice de luat în
8 seamă. Cînd îl văzu hotărît pentru el, spre a porni cu oaste în Italia, Narses
arăță o năzuință vrednică de un comandant; și mărturisea că altfel ar fi
9 respins porunca împăratului, dacă nu ar fi dus cu sine trupe îndestulătoare
pentru luptă. Deci primi de la împărat bani, oameni și arme într-o măsură
10 vrednică de împărăția romană, iar el însuși arăta o stăruință neobosită;
și strînse o oaste vrednică de luat în seamă. Căci ducea din Bizanț un mare
număr de oșteni, iar din ținuturile Traciei și Iliriei strînse mulți oameni.
11 Și Ioannes, cu oastea lui și cu cea lăsată de socrul său Germanus, se uni
12 împreună cu dînsul. Apoi și Auduin, conducătorul longobarzilor, înduple-
cat cu bani mulți de către împăratul Iustinian și prin înțelegerea tovărășiei
de arme, strînse două mii cinci sute de bărbați pricepuți în războaie și îi
13 trimise în ajutorul său; aceștia erau urmați de către oameni de îngrijire,
dar tot războinici, mai bine de trei mii. Îl mai urmau și din neamul erulilor,
peste trei mii, toți călăreți, conduși între alții și de Filimuth; apoi o mul-

²⁶ Era în primăvara anului 552.

țime de huni, precum și Dagisthaios cu însoțitorii săi, slobozit din închisoare anume pentru aceasta; apoi împreună cu o mulțime de fugari persieni Cabades feciorul lui Zamos, nepotul regelui persian Cabades, amintit în cărțile de mai înainte; deoarece, la îndemnul lui Hanaranges, fugise de unchiul său Chosroes și venise cu mult înainte pe meleagurile romanilor; apoi Asbados, un tânăr de neam gepid, deosebit de vrednic, avînd cu dînsul patru sute de bărbați pricepuți în războaie, din același neam; apoi Aruth, un erul, care îndrăgise încă din copilărie felul de viață al romanilor și luase de soție legiuită pe fata lui Maurikios, feciorul lui Mundus; și acesta era un foarte bun luptător și avea mulți însoțitori din neamul erulilor, cît se poate de încercați în primejdiile războiului; apoi Ioannes, poreclit Fagas (Mîncăul), amintit în cărțile de mai înainte, care aducea cu sine un pîlc de luptători romani. Iar Narses era cît se poate de mîrinimos și gata să facă bine celor care se aflau în nevoie; avea de la împărat multă putere și o folosea în năzuințele sale destul de nestingherit, după cum poftea; de aceea mulți comandanți și oșteni căpătaseră în el, de mai înainte, un binefăcător. Deci cînd fu numit conducător peste oștile împotriva lui Tutilas și a goților, toți se arătară cît se poate de bucuroși să slujească în oaste sub dînsul, unii pentru a răsplăti binefacerile mai vechi, iar alții, firește, așteptau să cîștige de la dînsul averi mari. Mai ales arătau priință față de dînsul erulii și ceilalți barbari, deoarece avuseseră parte de o deosebită bunătate din partea acestui om.

Cînd ajunse aproape de Veneția, el trimise un sol la conducătorii francilor, aflați în fruntea străjilor de acolo, și ceru să le îngăduie trecerea, ca unor prieteni. Însă ei răspunseră că nu-i vor îngădui în nici un chip acest lucru; nu spuneau în mod lămurit de ce se împotriveau; ci păstrau o deosebită taină, fie că francii trăgeau un folos, fie pentru a face pe placul goților; dar arătau o pricină care nu părea destul de bine ticluită, anume că Narses venea și aducea cu sine pe longobarzi, cei mai mari dușmani ai lor. În aceste împrejurări Narses rămase la început încurcat și îi întrebă pe unii dintre italicii de față, ce-ar trebui să facă; iar cîțiva îl vestiră că, chiar dacă francii i-ar îngădui să facă această trecere, totuși n-ar avea cum merge de acolo spre Ravenna și nici nu și-ar deschide drum, decît numai pînă la cetatea Verona. Căci Tutilas strînsese tot ce i se păruse mai bun din oastea goților, pusese în fruntea lor pe gotul Teias, un bărbat deosebit de priceput în războaie, și-l trimisese în cetatea Verona, supusă goților, spre a împiedica din răspuțeri trecerea oștirii romane. Și așa era. După ce veni în cetatea Verona, Teias zăgăzui dușmanilor orice trecere pe acolo; prin lucrări silite, cu mîinile, făcu pretutindeni cu totul de netrecut și de nestrăbătut locurile din preajma riului Pad, fie durînd hățisuri, șanțuri și văgăuni, fie săpînd mlaștini adînci și mocirle; iar el împreună cu oastea goților stătea de pază, cu rîvnă, spre a se arunca cu toții împotriva romanilor, dacă vor încerca cumva drumul pe acolo. Acestea le pusese la cale Tutilas, socotind că romanii niciodată nu vor putea trece pe lîngă țărmlul golfului Ionic, deoarece o mulțime de riuri bune de plutit cu corăbiile își au acolo gurile și fac cu totul greu de străbătut acele ținuturi; iar corăbii în număr atît de mare, ei nu aveau cîtuși de puțin, spre a trece grămadă, cu toată oastea, golful Ionic; și dacă ar fi plutit cîte puțini, el împreună cu ceilalți

24 din oastea goților, i-ar fi oprit fără nici o greutate, ori de câte ori ar fi
 coborît din corăbii. Cu astfel de gînd poruncise Tutilas toate acestea, iar
 Teias le ducea la îndeplinire. Narses se afla în mare încurcătură; însă Ioannes,
 feciorul lui Vitalianus, care cunoștea locurile de pe acolo, îl îndemnă să
 25 înainteze cu toată oastea de-a lungul țărmlui; deoarece oamenii de acolo,
 cum am bănuț mai înainte, erau supușii lor; dar să-i însoțească cîteva
 corăbii, și bărci multe. Căci atunci cînd oastea va ajunge la gurile rîurilor,
 își vor înjgheba din aceste bărci pod peste curentul apei și vor putea trece
 cu ușurință și fără prea mare greutate. Astfel îl îndemna Ioannes, iar
 Narses se lăsa înduplecat; și în felul acesta porni cu toată oastea spre
 Ravenna.

27

1 În vreme ce se petreceau acestea acolo, se întîmplară cele ce urmează.
 Longobardul Ildigisal, pomenit în cărțile de mai înainte, avînd dușman pe
 Auduin, care domnea peste acești barbari (căci Auduin ținea cu sila domnia
 ce i se cuvenea aceluia, după neam) fugi de pe meleagurile părintești și
 2 se duse la Bizanț. După ce ajunsese acolo, împăratul Iustinian îl primi cu
 multă bunăvoință și-l puse conducător peste una din străjile palatului,
 3 numite „școli”. Împreună cu dînsul veniră nu mai puțin de treizeci de băr-
 bați pricepuți în războaie, din neamul longobarzilor, care își aveau mai înainte
 4 sălașurile în Tracia. Dar pe Ildigisal îl cerea de la împăratul Iustinian Auduin,
 ca prieten și aliat cu romanii, și poțea să-i dea ca răsplată a prieteniei
 5 sale pe cel care rugase să fie primit. Însă împăratul nu-l dădu în nici un chip.
 Mai tîrziu Ildigisal i se plînsese că are cînstire și mijloace de trai mai prejos
 de rangul său și de renumele romanilor; și părea destul de nemulțumit.
 Acest lucru îl bănuț Goar, un got venit aici din Dalmația și care fusese
 6 luat prizonier mai înainte, în vremea cînd Vittigis, regele goților, ducea război
 împotriva romanilor. Deci fiind om pătimaș și foarte vrednic, nu se lăsa
 încătușat în soarta de față și se răzvrătea. Cînd, după înfrîngerea lui Vittigis,
 goții care luptaseră mai înainte împotriva împăratului se gîndiră la o răs-
 coală, se vădi că el este dăunător statului și fu arestat. Fiind pedepsit
 cu surghiunul, fu dus în Egipt și petrecu acolo multă vreme în această
 7 pedeapsă. Dar mai pe urmă împăratul se milostivi și îl aduse în Bizanț.
 Văzînd că Ildigisal era nemulțumit, cum am spus, acest Goar îl sfătui în
 chipul cel mai stăruitor și-l înduplecă să fugă, făgăduindu-i că va părăsi și
 8 el Bizanțul împreună cu dînsul. Deci le plăcu sfatul și fugiră pe neașteptate
 împreună cu cîteva; iar cînd ajunseră în cetatea Apron din Tracia, se ames-
 tecară printre longobarzii aflați acolo. Și dînd peste grajdurile împărătești,
 9 luară de acolo o mare mulțime de cai și porniră mai departe. Auzînd împă-
 ratul, trimise în toată Tracia și în Iliria și porunci tuturor comandantilor
 10 și oștenilor să-i întîmpine din răspuțeri pe fugarii aceștia. Și mai întii se
 încăierară cu acești fugari cîteva dintre hunii numiți cutriguri (care se mutaseră
 din ținuturile părintești, cum am povestit nu cu mult mai înainte, și, cu
 11 încuviințarea împăratului, locuiau în Tracia). Dar fură înfrinți, și cîteva
 căzură în luptă; și fiind puși pe fugă, ceilalți nu-i mai urmăriră, ci rămăseră
 acolo. Astfel Ildigisal și Goar, împreună cu însoțitorii lor, străbătură toată

Tracia, fără să fie supărați de nimeni. Dar cînd ajunseră în Iliria, întîlniră oastea romană, care, spre nenorocirea ei, era adunată la un loc, cu grijă. În fruntea acestei oștiri se aflau între alții Aratios, Recithangos, Leonianos și Arimuth; iar fugarii călăriseră întîmplător toată ziua și pe la aprinsul luminărilor ajunseseră într-un loc păduros și se așezară afară pe cîmp, să-și petreacă acolo noaptea aceea. Căpeteniile porunciseră oștenilor să aibă, între altele, grijă de cai și să se răcorească în rîul care curgea pe acolo, spre a se întrema de oboseala drumului; iar ei își luaseră cîte trei sau patru lăncieri și sorbeau mai de o parte din apa rîului, deoarece erau chinuiți, se înțelege, de o sete grozavă. Cei din preajma lui Goar și Ildigisal se aflau undeva pe aproape și, trimițînd cercetași, aflară toate acestea. Ei năvăliră pe neașteptate asupra celor care beau și îi măcelăriră pe toți, iar după aceea își puseră la cale în voie cele în legătură cu drumul, după cum poftiră. Căci oștenii rămăseseră fără conducători și nu știau ce să facă; ei erau în încurcătură și se trăgeau înapoi. Iar Goar și Ildigisal fugiră în felul acesta și se duseră la gepizi.

Se întîmplase că și unul dintre gepizi, cu numele Ustrigot, fugise la longobarzi, în felul acesta. Velemunt, ajuns rege peste gepizi nu cu mult mai înainte, murise de boală și lăsase în urmă un singur fecior, pe acest Ustrigot; pe acesta îl siluise Thorisin (căci era încă copil) și îi luase domnia. De aceea copilul, neavînd cum să se apere împotriva nedreptății, se ridicase din meleagurile părintești și se duse la longobarzi, care erau dușmanii gepizilor. Puțin după aceea se ivi pace între gepizi și împăratul Iustinian, precum și cu neamul longobarzilor; și se legară între ei prin jurămintele cele mai strașnice să păstreze apoi prietenie veșnică între dînșii. După ce fu dobîndită o pace trainică, împăratul Iustinian și Auduin, conducătorul longobarzilor, trimiseră la Thorisin, căpetenia gepizilor, și îi cereau pe Ildigisal, ca pe un dușman obștesc; îl rugară să le dea pe cel care îi ceruse adăpost și să facă cea dintîi dovadă a prieteniei față de dînșii. Iar acesta împărtăși cele de față celor mai de vază dintre gepizi și îi întrebă cu toată grija dacă trebuie să facă cele cerute de cei doi conducători. Iar ei răspunseră răsplat să nu facă, și arătară cu tărie că mai degrabă să piară îndată neamul gepizilor împreună cu dînșii, cu femeile și cu toată gloata, decît să se pîngărească cu asemenea fărădelege. Cînd auzi acestea, Thorisin căzu în încurcătură; căci nici nu avea cum îndeplini faptul fără voia supușilor, nici nu dorea să iște un război cu romanii și longobarzii; deoarece abia încetase, după multă trudă și scurgere de vreme. Dar pe urmă făcu în felul acesta. Trimise la Auduin și ceru pe Ustrigot, feciorul lui Velemunt, împingîndu-l în aceeași greșală; și îl îndemna să schimbe și să-și dea unul altuia pe cei care le ceruseră adăpost. Căci prin tăgada de a săvîrși o asemenea fărădelege avea o acoperire pentru a li se împotrivi, și chiar pentru a-l prinde pe Auduin însuși, fără întîrziere, în mrejele aceleiași fărădelegi și înțelegeri rușinoase. După aceste hotărîri, înțelegînd că nici longobarzii, nici gepizii nu doresc să ia parte la asemenea pîngărire, ei nu mai făcură nimic pe față; dar fiecare dintre dînșii ucise cu șiretenie pe dușmanul celuilalt. În ce chip anume, nu mai spun; deoarece zvonurile în această împrejurare nu se potrivesc între ele, ci se deosebesc mult unele de altele, ca despre fapte ținute în mare taină. Deci cele în legătură cu Ildigisal și Ustrigot sfîrșiră în felul acesta.

1 Cu cei din preajma lui Narses, sosiți în cetatea Ravenna, se-uniră co-
2 mandanții Valerianus și Iustinus, și celelalte oști romane care rămăseseră
3 acolo. După ce stătuse în Ravenna timp de nouă zile, Usdrilas, un got
4 deosebit de vrednic în treburile războiului, conducătorul străjii din Ariminum,
5 scrise lui Valerianus în felul acesta : „După ce-ați zăpăcit lumea cu zvonuri
6 și ați umplut toată Italia cu năluci, încruntându-vă ca neamenii și socotind
7 că în felul acesta i-ați înspăimântat pe goți, acum stați în Ravenna ; încît,
8 prin această ascundere, nu arătați cîtuși de puțin dușmanilor că mai păstrați
9 în voi această cutezanță ; și, împreună cu o strînsură de tot felul de barbari,
10 istoviți o țară care nu vi se cuvine în nici o privință. Dar ridicați-vă cît
11 mai repede și apucați-vă după aceea de treburile războiului ; arătați-vă în
12 fața goților și nu ne irosiți nădejtile îndelungate, căci așteptăm de multă
13 vreme această înfățișare“. Deci scrisoarea glăsuia în felul acesta. Cînd văzu
 cele cuprinse în ea, Narses rîse de înfumurarea goților și se pregăti îndată
 de ieșire împreună cu toată oastea, lăsînd în Ravenna o strajă în frunte cu
 Iustinus. După ce ajunseră aproape de cetatea Ariminum, aflară că trecerea
 pe acolo nu era ușor de făcut, deoarece goții, nu cu mult mai înainte, năru-
 iseră capetele podului de acolo. Căci rîul care curge pe lîngă Ariminum abia
 poate fi trecut pe pod, cu trudă și osteneală multă, de către un singur
 bărbat fără arme și mergînd pe jos ; și aceasta, fără să-l supere sau să-i oprească
 cineva trecerea ; dar pentru o mulțime mare de oameni, și mai ales greu
 înarmați, îndeosebi cînd au împotrivă și dușmani, nu-i cu puțință în nici
 un chip să treacă pe acolo. De aceea Narses se duse împreună cu cîțiva
 pe locul de lîngă pod și, neștiind ce să mai facă, căutară să găsească o ieșire
 din această încurcătură. Veni acolo și Usdrilas, aducînd cu el cîțiva călăreți,
 spre a nu scăpa din ochi ceva din ceea ce se înfăptuia. Dar unul dintre
 însotitorii lui Narses întinse arcul și trase asupra lor ; el nimeri unul din
 cai și îl omorî îndată. Atunci cei din preajma lui Usdrilas se traseră repede
 de acolo și se duseră înlăuntrul zidului împrejmuitor ; ei luară în grabă și pe
 alții dintre cei mai buni luptători și pășiră împotriva lor prin altă parte,
 spre a cădea pe neașteptate asupra romanilor și a-l ucide cît mai repede
 pe Narses, deoarece acesta trecuse dincolo de rîu și căuta loc de trecere
 pentru oștire. Dar cîțiva eruli le ieșiră din întîmplare înainte și-l răpuseră
 pe Usdrilas ; și aflîndu-se de către un roman cine era, îi luară capul, se
 întoarseră în tabăra romanilor și îl arătară lui Narses. Toți se însuflețiră
 în inimile lor și desprindeau mărturie din cele întîmplate că dumnezeu îi
 dușmănește pe goți ; deoarece aceștia îl pîneau pe conducătorul dușmanilor,
 dar își pierdură pe neașteptate comandantul, fără să-l fi urmărit sau să se
 fi gîndit cineva la aceasta. Dar deși murise Usdrilas, care se afla în fruntea
 străjii din Ariminum, Narses își conduse oastea mai departe, căci nu voia
 să hărțuiască Ariminum sau alt loc cuprins de dușmani, spre a nu pierde
 vremea și ca să nu-și primejduiască, dintr-o nevoie lăaturalnică, fapta lui cea
 mai grabnică și de mai mare însemnătate. Și deoarece dușmanii, după moartea
 comandantului, stăteau liniștiți și nu se mai puneau împotrivă, Narses în-
 jgheabă în voie un pod peste rîu și-și trecu fără nici o greutate toată oastea.
 Dar se abătu acolo din calea Flaminia și păși spre stînga ; căci Petra Per-

tusa, despre care am vorbit în cărțile de pînă acuma, era întăritură puternică, prin firea locului, și fusese luată de dușmani cu mult mai înainte; de aceea toate cîte se aflau întîmplător pe calea Flaminia erau de nestrăbătut și cu totul greu de trecut pentru romani. Din pricina aceasta Narses se abătu din calea mai scurtă și se duse pe acolo pe unde se putea merge.

29

Deci oastea romană își făcea drum cam în felul acesta. Aflînd de cele petrecute în Veneția, Tutilas rămase mai întîi liniștit în ținuturile Romei, așteptînd pe Teias împreună cu oștirea lui. După ce fură de față, dar lipseau încă numai două mii de călăreți, Tutilas nu-i mai așteptă pe aceștia, ci porni cu toată cealaltă oaste să-i înfrunte pe dușmani într-un loc potrivit. În această înaintare el auzi de cele întîmplate lui Usdrilas și de faptul că dușmanii trecuseră de Ariminum; deci străbătu toată Tuscia și, după ce ajunse în munții Apenini, tăbări acolo și se opri lîngă un sat, numit de localnici Taginae. Oastea romanilor de sub conducerea lui Narses tăbări și ea nu mult după aceea în munții Apenini și rămase pe loc, la o depărtare de cel mult o sută de stadii de tabăra vrăjmașilor, într-un loc neted, dar împrejmuț de aproape de dealuri multe, unde se spune că odinioară Camillus, căpetenia romanilor, a încins și măcelărit în luptă o mare mulțime de gali. Locul mai păstrează în nume și pînă în zilele noastre mărturia acestei fapte, amintind de pierderile suferite de gali, deoarece se cheamă *Busta Gallorum*; căci latinii numesc *busta* rămășițele unui rug de jertfă; și se mai află acolo și o mulțime de morminte în formă de movile de pămînt, ale morților din vremea aceea. Narses trimise îndată de acolo pe cîțiva dintre prietenii săi cu poruncă să-l îndemne pe Tutilas să pună capăt războiului și să se gîndească la pace; să judece că, avînd sub conducerea sa numai cîțiva oameni, strînși fără rînduială de ici de colo, nu va putea mult timp să se măsoare în luptă cu împărăția romană. Le mai spuse și acest lucru că dacă-l va vedea gata să se războiască, să-l îndemne fără zăbavă să hotărască o zi pentru această luptă. Deci ajungînd în fața lui Tutilas, acești soli împliniră cele poruncite; iar el, cu înfumurare copilărească, răspundea că oricum va trebui să se războiască. Și luîndu-i cuvîntul: „Dar, mărite, ziseră ei, alege o anumită clipă pentru încăierare“. Iar el: „Ne vom încăiera îndată, după opt zile“. Deci solii se întoarseră la Narses și vestiră cele puse la cale. Însă bănuind că Tutilas e cu gîndul la înșelăciuni, el se pregăti de luptă pentru a doua zi. Și nimeri gîndul dușmanilor; căci în ziua următoare, fără altă vestire, Tutilas se afla de față cu toată oștirea. Și se rînduiră fiecare, unii împotriva celorlalți, nu mai departe decît de două aruncături de săgeată.

Era acolo o mică înălțime, pe care fiecare dintre ei căuta s-o cuprindă, socotind că este potrivită, fie pentru a avea de unde trage drept la țintă asupra dușmanilor, fie pentru că locul era acolo numai movili, cum am arătat, și în felul acesta era cu neputință ca oastea romană să fie înconjurată pe la spate, decît pe o potecă îngustă, care se afla din întîmplare chiar sub această înălțime. De aceea era nevoie ca fiecare din cele două părți să-și dea cît mai multă osteneală pentru dînsa; goții, spre a-i înconjura în luptă pe dușmani și a-i avea la mijloc, iar romanii pentru a nu păți toate acestea.

13 Dar Narses o luă înainte ; alese cincizeci de pedestrași din trupele unei unități
 14 regulate și-i trimise în dricul nopții să pună stăpânire și să se așeze în
 15 locul acela. Iar ei, fără să fie împiedicați de nici unul dintre dușmani, ajunseră
 16 acolo și rămaseră liniștiți. În fața movilei, lângă poteca pomenită adineaori,
 17 era o bulboană, chiar în dreptul locului unde tăbăriseră goții. Acolo se așe-
 18 zară cei cincizeci, ținându-se strînși unii de alții, și se rînduiră în linie de bătaie,
 19 cît le era cu puțință în acea strîmtoare. În zori, cînd văzu cele petrecute,
 20 Tutilas se grăbi să-i alunge. Repezi îndată spre dinșii un pîlc de călăreți,
 21 cu poruncă să-i scoată cît mai repede de acolo. Călăreții se avîntară asupra
 22 lor cu strigăte și zarvă multă, spre a-i dezlipi într-o clipită ; dar aceia se strîn-
 23 seră grămadă, se acoperiră cu scuturile, întinseră lăncile și rămaseră neclin-
 24 tiți. Apoi goții dădeau năvală zoriți și se izbeau unii de alții ; dar cei cinci-
 25 zeci loveau scuturile, își întindeau lăncile înainte, ca niște snopi, în deplină
 26 rînduială, și se apărau cu cea mai mare înverșunare împotriva năvălitorilor ;
 27 apoi anume făceau zgomot, cu scuturile, și în felul acesta speriau mereu caii,
 iar cu înțepăturile lăncilor îi doborau pe oameni. Deci caii dădeau înapoi,
 din pricina locului anevoios, se speriau de zăngănitul scuturilor și n-aveau
 pe unde trece, iar călăreții se clătinau, deoarece trebuiau să lupte cu niște
 bărbați atît de strîns înmănuncheați pentru apărare și care nu se lăsau în
 nici un chip ; apoi mînau niște cai, care nu-i ascultau cîtuși de puțin. Deci
 fiind respinși la început, se traseră înapoi ; și încercară a doua oară, dar
 pătîră la fel și se întoarseră îndărăt. După ce se abătură în chipul acesta
 de mai multe ori, nu-i mai încercară ; ci Tutilas rîndui alt pîlc de călăreți
 pentru această treabă. Dar se văzură dați peste cap, ca și cei dintîi, și
 fură puși alții la încercare. După ce fură schimbate mai multe pîlcuri și
 rămaseră toate fără nici o ispravă, Tutilas nu mai stăruî după aceea. Iar
 cei cincizeci își dobîndiră multă faimă de vitejie, și doi dintre dinșii se ară-
 tară deosebit de vrednici în această osteneală, anume Paulus și Ansilas :
 ei ieșiră afară din rînduri și dădură dovadă de bărbăție mai mult decît toți ;
 căci își scoaseră săbiile și le puseră pe pămînt, apoi își întinseră arcurile
 și trăgeau drept la țintă asupra dușmanilor. Ei uciseră mulți bărbați și mulți
 cai, cît timp avură săgeți în tolbele lor ; iar după ce goliră toate săgețile,
 apucară săbiile și, acoperindu-se cu scuturile, se apărară singuri împotriva
 năvălitorilor. Cînd se repezeau unii călăreți vrăjmași asupra lor cu lăncile,
 ei loveau cu săbiile și retezau îndată vîrfurile lăncilor. După ce respinseră
 în felul acesta de mai multe ori năvala dușmanilor, s-a întîmplat că sabia
 unuia dintre ei (acest bărbat se numea Paulus), de atîta tăietură în lemn,
 se tocise și ajunsese cu totul de neîntrebuințat. El o aruncă repede la pămînt
 și, apucînd cu amîndouă mîinile de lăncile năvălitorilor, le trăgea spre dînsul.
 Luînd în felul acesta patru sulite de la dușmani, în văzul tuturor, ajunse
 pricina de căpetenie că ei se lăsară de această treabă. De aceea Narses,
 după această ispravă, îl rîndui mai pe urmă ca scutier al său.

30

1. Deci acestea se petrecură astfel. Iar ceilalți, și dintr-o parte și din alta,
 se pregăteau pentru luptă. Narses își strînse oăstea pe un loc îngust și o însu-
 fleși în felul acesta : „Pentru cei care se rînduiesc în bătălie cu puteri deo-

potrivă cu dușmanii, poate că este nevoie de mult îndemn și îmbărbătare spre a-i împinge la cutezanță ca, în felul acesta, să-i întreacă pe vrăjmași și să întoarcă lupta după gândul lor. Dar pentru voi, bărbaților, care aveți de luptat împotriva unor dușmani cu mult mai slabi în bărbăție, mulțime și toată cealaltă pregătire, nu cred că mai trebuie altceva decât să vă rînduiți în această încăierare cu milostivire din partea lui Dumnezeu. Deci chemați-l în ajutor din toată inima în rugăciunile voastre și pașiți cu multă încredere la stîrpirea acestor tîlhari, care au fost la început sclavii marelui împărat, apoi au ajuns fugari, și-au pus în frunte un tiran din drojdia mulțimii de rînd și au izbutit un timp să încurce împărăția romană, mai rău decât hoții. Și nimeni n-ar fi bănuît vreodată că aceștia în clipa de față, dacă s-ar fi gîndit bine, ar mai fi cutezat să ne stea împotriva. Dar ei, cu îndrăzneală nesocotită, caută moartea și în avîntul lor nebunesc se aruncă într-o pieire vădită, fără să aibă bună nădejde și nici să se aștepte că li se poate întîmpla ceva neașteptat și împotriva închipuirii lor; ci anume sînt împinși de Dumnezeu la pedeapsă, pentru greșelile lor împotriva statului; căci cei care au fost judecați de sus să pățească ceva, merg de la sine către ispășire. În afară de acestea, voi vă rînduiți în această luptă punîndu-vă în primejdie pentru o conducere legiuită; iar ei se ridică împotriva legilor și se gîndesc la înnoiri, fără să se mai aștepte să poată lăsa ceva din averea lor pentru urmași; ci, știind bine că împreună cu dinșii se năruie toate, trăiesc cu nădejdea de la o zi la alta. De aceea sînt vrednici de hulă, în măsura cea mai înaltă; căci cei neînmănuncheați în lege și într-o bună conducere de stat sînt lipsiți de orice bărbăție și, firește, rămîn departe de izbîndă, care n-are obicei să se împotrivească vredniciei“. Acesta fu îndemnul făcut de Narses. Iar Tutilas, văzîndu-i pe însoțitorii săi stînd uluiți în fața oștirii romane, îi strînse și el pe toți la un loc și le vorbi astfel: „V-am adunat aici, bărbați și tovarăși de arme, spre a vă face cel din urmă îndemn; deoarece nu va mai fi nevoie, cred, de altă îmbărbătare, după această încăierare; ci se va întîmpla că războiul va fi hotărît într-o singură zi. Căci atît noi cît și împăratul Iustinian sîntem istoviți și sleiți de orice putere, după ce ne frămîntăm de atîta amar de vreme în greutăți, în lupte și în nevoi și sîntem sătui de nenorocirile războiului; încît, dacă în încăierarea de acum vom ieși biruitori asupra vrăjmașilor, ei nu vor mai izbuti să se întremeze după aceea niciodată; iar dacă vom fi răpuși în această bătălie, nu va mai rămîne nici o nădejde pentru goți să poată porni din nou la luptă; ci înfrîngerea va fi destulă pricină și pentru unii și pentru alții să ajungem cu obrazul curat la o liniște. Căci oamenii abătuți de cele mai mari nenorociri nu îndrăznesc să le mai înfrunte; ci, chiar dacă sînt împinși cu tărie înspre ele, se răzvrătesc în gînduri, deoarece se înspăimîntă în sufletele lor de amintirea nenorocirilor trecute. După cele ce-ați auzit, bărbați, învredniciți-vă deci din toată puterea și nu lăsați pentru altă dată nici o frîntură din tăria inimii voastre; ci osteniți-vă din răputeri și nu mai cruțați trupul pentru altă primejdie. Nu arătați nici o milă pentru cai și arme, căci nu vor mai putea să vă fie de folos, deoarece soarta ne-a spulberat toate celelalte năzuințe și ne-a păstrat numai ziua de astăzi drept singura noastră nădejde de căpetenie. Fiți deci inimoși și gata pentru cutezanță. Căci pentru cel căruia îi stă nădejdea într-un fir de păr, ca pentru noi în clipa de față,

14 nu-i bine să se clatine nici măcar cît de puțină vreme. Deoarece, după
ce trece timpul potrivit, rămîne apoi fără rost orice năzuință, oricît de mare
ar fi, pentru că firea lucrurilor nu se împacă cu bărbăția care vine prea
15 tîrziu. Într-adevăr, cînd nu mai avem nevoie de ea, ajunge de prisos, deși
se înfățișează. Deci socotesc că trebuie să alegeți clipa cea mai bună pentru
16 luptă, spre a putea trage un folos din binefacerile ei. Gîndiți-vă bine că în
împrejurarea de față fuga este cît se poate de dăunătoare. Căci oamenii fug
și-și părăsesc rîndurile nu pentru altceva, ci ca să scape cu viață. Cînd însă
17 fuga duce la moarte vădită, atunci cel care stă și înfruntă primejdia rămîne
cu mult mai la adăpost decît fugarul. Se cuvine să nu ținem seamă de mulțimea
mare de dușmani, adunată de la o puzderie de neamuri. O oaste de strîn-
sură, cerșită cu bani de pretutindeni, n-are nici credință și nici destulă putere ;
ci se răvășește, se înțelege, și se fărîmîtează, după obîrșii și gînduri. Apoi,
18 să nu credeți că hunii, longobarzii și erulii, plătiți de ei cu nu știu cîți bani,
19 se vor pune pentru dînșii în primejdie de moarte ; deoarece nu li-i sufletul
atît de puțin prețuit, încît să-l socotească mai prejos decît argintul ; ci
știu bine că, după ce se vor face că luptă, îndată după aceea vor isca de
bunăvoie neajunsuri, fie pentru că și-au primit plata, fie pentru a duce la
îndeplinire vreo poruncă tainică a conducătorilor dintre dînșii. Deoarece
20 pentru oameni, chiar lucrurile cele mai plăcute, și nu războiul, dacă nu-s
făcute după gîndul lor, ci cu sila sau cu plată, ori din altă nevoie, nu le
mai săvîrșesc cu dragă inimă, ci li se par respingătoare, din pricina silei.
Ținînd minte toate acestea, să pășim uniți și din toată inima împotriva duș-
manilor“.

31

1 Deci astfel grăi și Tutilas. Iar oștile porniră la luptă și se rînduiră
în felul acesta. Stăteau cu toții față în față, de amîndouă părțile, încît
închipuiau fruntea adîncă de tot și întinsă a unei falange. În aripa stîngă
2 a romanilor, lîngă movilă, se aflau Narses și Ioannes, și, împreună cu dînșii,
floarea oștirii romane ; deoarece fiecare din ei, în afară de alți oșteni, erau
3 însoțiți de o mulțime de lăncieri, scutieri și de barbari huni, aleși dintre
4 cei mai buni. În aripa dreaptă se rînduiră Valerianus, Ioannes Fagas (Mîncăul),
5 Dagisthaios și toți ceilalți romani. De amîndouă laturile, ici și dincolo, așe-
zară cam opt mii de arcași pedestri dintre oștenii trupelor regulate. În
mijlocul liniei de bătaie, Narses îi puse pe longobarzi, pe eruli și pe toți
6 ceilalți barbari, coborîndu-i de pe cai și lăsîndu-i pedestri, spre a nu ajunge
vătămători în luptă sau, dacă se va întîmpla cumva, să nu caute de bună-
voie să fugă. Iar marginea aripii stîngi, din fruntea romanilor, o rîndui Narses
7 în chip de unghi, așezînd acolo o mie și cinci sute de călăreți. Pentru cinci
sute lăsă poruncă să alerge repede în ajutor, dacă se va întîmpla ca unii
8 romani să fie puși pe fugă ; iar pentru o mie, în clipa cînd pedestrașii duș-
mani vor începe bătălia, să se arunce îndată în spatele lor și să-i ia din
9 două laturi. Și Tutilas își rîndui în același fel, în fața dușmanilor, toată
oștirea : apoi, trecînd printre rînduri, își îmbărbăta și își îndemna oștenii la
cutezanță, cu înfățișarea și cu vorba. Iar Narses făcea și el la fel, ridicînd
în sus cu sulițele și arătîndu-le brățări, salbe, frîuri de aur și alte lucruri

care aprind inimile în fața primejdiei. Un timp oarecare nici unii nici alții nu începură lupta, ci rămaseră fiecare liniștiți, așteptînd năvala vrăjmașilor.

Apoi, unul din oastea goților, cu numele Coccas, care avea destulă faimă de vitejie, își struni calul, păși aproape de oștirea romană și întreba, dacă dorește careva să vină să se lupte singur cu dînsul. Acest Coccas era unul dintre oștenii romani, fugit mai înainte la Tutilas. Lui îi ieși îndată împotriva unul dintre lăncierii lui Narses, un armean de neam, cu numele Anzalas, care era și el călare. Coccas se avîntă cel dintîi și se repezi asupra dușmanului său, cu gînd să-l lovească cu lancea, țintind spre pîntecele ace-luia. Dar Anzalas își cîrmi pe neașteptate calul și făcu să nu se aleagă nimic din avîntul lui. Și ajungînd astfel într-o latură a dușmanului, îl izbi cu lancea în coasta dreaptă. Iar acela se prăbuși de pe cal la pămînt și rămase fără suflare. Dinspre oștirea romană izbucniră strigăte peste fire de puternice; dar nici unii nici alții nu începură lupta. Veni la mijloc Tutilas singur, însă nu pentru a lupta în doi, ci spre a răpi dușmanilor această clipă potrivită; deoarece aflase că cei două mii de goți, lăsați în urmă, se apropiau; și încerca să amîne încăierarea pînă la venirea lor. El făcea în felul acesta. Mai întîi, nu se sfîi să le arate dușmanilor cine este. Purta arme scaldate numai în aur, iar podoaba gâtelor, de la bonetă și pînă la sulită, era de purpură; arăta într-adevăr ca un rege și era minunat. Iar el călărea un cal peste măsură de frumos și-și zăngănea cu iscusință armele, între cele două oști. Își ducea calul de jur împrejur, apoi se întorcea în partea cealaltă și alerga iar în rotocoale. Și, în vreme ce călărea, își arunca în aer sulita, o prindea iar în cădere, o trecea mereu dintr-o mînă în alta și, arătîndu-și iscusința, se mîndrea cu priceperea lui în asemenea lucruri; apoi se lăsa pe spate sau se apleca într-o parte și în alta, ca unul care deprinsese cu grijă, încă din copilărie, meșteșugurile arenei. Și jucîndu-se în felul acesta, făcu să treacă toată partea timpurie a dimineții. Apoi voind să amîne și mai mult începutul luptei, trimise soli la oștirea romanilor, zicînd că dorește să se înțeleagă cu dînșii. Însă Narses spunea cu tărie că el caută să-i înșele: mai înainte, cînd avea putința să se întindă la vorbă, poftea să se războiască; iar acum, cînd a ajuns pe cîmpul de luptă, umblă după vorbe.

32

Între timp le veniră goților cei două mii. Auzind că sosiseră în tabără, mai ales că se apropiase și vremea prînzului, Tutilas se îndreptă spre cortul său; iar goții desfăcură linia de bătaie și se traseră înapoi. Ajuns la locul său, Tutilas îi găsi de față pe cei două mii. Porunci să ia fiecare prînzul, îi încinse pe toți cu armele potrivite, îi pregăti cu grijă ca pe niște ade-vărați oșteni și își duse repede oștirea împotriva dușmanilor, socotind că va cădea asupra lor pe neașteptate și în felul acesta îi va răpune. Dar nu-i găsi pe romani nepregătiți; căci de teamă să nu cadă dușmanii asupra lor pe neașteptate, cum s-a și întîmplat, Narses nu îngădui nimănui, nici să ia prînzul, nici să se odihnească de amiază, nici să-și arunce careva dintre ei zalele de pe dînsul și nici să lase calul din frîu. Dar nu-i lăsă cu totul flămînzi, ci le porunci să mănînce în rînduri și cu toată pregătirea de arme,

5 cu ochii în patru, și să aștepte năvala dușmanilor. Însă nu mai rămaseră
în aceeași rînduială, ci aripile romanilor, în care se aflau cîte patru mii
6 de arcași pedestri, se îndoiră în felul unei jumătăți de cerc, în formă de
lună, după gîndul lui Narses. Iar pedestrașii goți se aflau adunați cu toții
în spatele călăreților, pe temeiul că, dacă li s-ar întîmpla călăreților să fie
puși pe fugă, să se întoarcă spre dinșii și să scape, apoi să se unească
împreună și să pășească repede înainte. Goții primiseră cu toții poruncă
7 să nu se slujească în această încăierare nici de săgeți, și nici de altceva,
ci numai de sulite. De aceea s-a întîmplat că Tutilas a fost înfrînt, din pri-
cina lipsei lui de judecată; rînduindu-se în această luptă, nu știu de ce,
și-a pus oastea în fața vrăjmașilor, nici deopotrivă în ceea ce privește armele,
nici bine așezată în rînduri și nici cum trebuie în toate celelalte; deoarece
romanii se foloseau de orice, după cum le era mai îndemînă la treabă, fie
săgetînd, fie aruncînd sulitele, fie mînuind sabia, fie făcînd altceva din ceea ce
le era atunci cu puțință, unii călărînd, alții așezîndu-se în rînduri pedestri,
după nevoie; și uneori făceau înconjurul dușmanilor, alteori îi luau din față
8 pe năvălitori și îi respingeau cu sulitele. Iar călăreții goților, avînd în spatele
lor pedestrași, înaintau fără băgare de seamă și cutezau să lupte numai
cu lăncile; iar după ce ajunseră în nevoie, strînseră roadele stîngăciei lor.
9 Căci avîntîndu-se în mijlocul dușmanilor, se văzură ajunși între opt mii de
pedestrași, care îi săgetau din două părți, și îndată își pierdură cumpătul;
deoarece arcașii, cum am spus mai înainte, abătuseră treptat cele două aripi
10 din frunte în chipul unei jumătăți de cerc în formă de lună. Deci, în această
vînzoleală goții pierdură mulți oameni și mulți cai, încă înainte de a se
încăiera cu vrăjmașii; încît ajunseră tîrziu și cu greu la linia dușmanilor,
11 după ce trecuseră prin multe amărăciuni și suferințe. Aici, nu știu dacă
trebuie să mă minunez mai mult de unii romani sau de barbarii uniți cu
dinșii; căci la toți se vedea aceeași tragere de inimă și bărbăție, și fiecare
12 dintre ei înfrunta și respingea cu cea mai mare tărie asaltul năvălitorilor.
Era acum spre seară și cele două oști începură deodată să se pună în mi-
13 șcare: goții pentru fugă, iar romanii pentru urmărire. Căci goții se repeziră
împotriva lor, dar nu putură ține piept dușmanilor; ei se traseră înapoi,
14 în fața năvălitorilor, și întoarseră spatele, în nerînduială, fiind răvășiți de
mulțimea și de buna înșiruire a acelor. Și nu mai căutau de loc la mîndrie,
15 ci erau înspăimîntați, ca și cum ar fi căzut asupra lor niște năluci sau niște
războinici din cer. După ce ajunseră în scurt timp pînă la pedestrașii lor,
16 nenorocirea se făcu cu mult mai amenințătoare și-și deschise drum înainte.
Căci nu veniră acolo și nu se retraseră la ei în rînduială, spre a răsufla
17 un pic și a se uni apoi în luptă cu dinșii, cum se obișnuiește, fie pentru
a opri iureșul urmăritorilor, fie pentru a încerca o întoarcere, fie pentru
altă înfățișare de luptă, ci se traseră înapoi cu atîta învălmășeală, încît
18 s-a întîmplat că unii dintre ei au fost zdrobiți de către călăreții veniți peste
dinșii. Iar pedestrașii nici nu se dădură la o parte pentru a-i primi, nici
nu rămaseră pe loc pentru a-i ocroti, ci fugiră cu toții împreună cu ei,
19 de-a valma; și din această pricină se măcelăreau unii pe alții, ca într-o
bătălie în timpul nopții. Deci oastea romană, ținînd seama de spaima lor,
îi ucidea mereu și fără nici o milă pe cei întîlniți în cale. Aceștia nici nu se
apărau și nici nu îndrăzneau să-și ridice ochii, ci se dădeau pe mîna duș-

manilor, să facă cu ei ce poteau, pînă într-atît fuseseră ei cuprinși de spaimă și erau stăpîniți de teamă. Șase mii dintre ei pieriră în această învălmășeală, iar mulți se dădură singuri în mîinile vrăjmașilor. Aceștia îi prinseră deocamdată de vii, dar nu mult după aceea îi uciseră. Fură măcelăriți nu numai goții, ci și cei mai mulți dintre oștenii romani de pe vremuri, care se rînduiseră mai înainte în oastea romanilor, dar fugiseră după aceea la Tutilas și la goți, după cum am povestit în cărțile de mai înainte. Cîți din oștirea goților se întîmplase că nici nu muriseră și nici nu ajunseseră în mîinile dușmanilor, izbutiră să se ascundă și să scape cu fuga, fiecare cum putu, fie călare, fie pe jos, fie la întîmplare, sau după cum nimerea clipa și locul pentru una din acestea.

Deci lupta sfîrși în felul acesta și acuma se înoptase de-a binelea. Pe Tutilas, în vreme ce fugea prin întuneric numai cu cinci oameni, între care se întîmpla să fie și Skipuar, îl urmăreau cîțiva romani, fără să știe că era Tutilas; între ei se afla întîmplător și gepidul Asbados. Cînd ajunse aproape de Tutilas, acesta se repezi asupra lui cu gînd să-l izbească din spate cu lancea. Dar un got tinerel din casa lui Tutilas, care își urma stăpînul în timpul fugii, înfuriat de ceea ce avea să se petreacă în clipa aceea, strigă în gura mare : „Ce-i asta, cîine? Te repezi să-ți lovești stăpînul?“ Asbados aruncă lancea din toată puterea asupra lui Tutilas, însă fu lovit la picior de către Skipuar și rămase acolo. Skipuar fu rănit de către unul din cei urmăriți și se opri, iar cei care făcuseră urmărirea împreună cu Asbados, patru la număr, spre a-l scăpa cu viață, nu mai stăruiră să-i urmărească, ci se întoarseră înapoi împreună cu dînsul. Socotind că mai sînt căutați de dușmani, însoțitorii lui Tutilas alergau mereu înainte și îl duceau cu cea mai mare dîrzenie, deoarece fusese lovit de moarte și aproape își dădea sufletul. Nevoia îi silea să fugă din răputeri. După ce străbătură optzeci și patru de stadii, ajunseră într-un loc cu numele Caprae. Aici se odinioară și se îngrijiră după aceea de rana lui Tutilas, care nu mult mai tîrziu se săvîrși din viață. Însoțitorii lui îl ascunseră acolo în pămînt și se retraseră. Acesta fu sfîrșitul domniei și vieții lui Tutilas, care a stăpînit unsprezece ani peste goți; și nu era acest sfîrșit vrednic de înfăptuirile sale de mai înainte, deoarece la început îi merseseră omului bine treburile, iar sfîrșitul n-a fost pe măsura faptelor sale. Ci și aici soarta, strălucind în plină lumină și bătîndu-și joc de cele omenești, își arată ciudățenia firii ei și voința neînduplecată; căci după ce, o bună bucată de vreme, și fără nici o pricină, dăruise lui Tutilas fericire, îi sortise în clipa de față o prăbușire atît de năprasnică și necuvenită. Dar toate acestea, cred, nici n-au fost vreodată pe înțelesul omului și nici nu vor fi cîndva de acum înainte; ci lumea vorbește mereu și are păreri despre lucruri care ne vor ademeni în vecii vecilor, după cum îi place și i se pare fiecăruia că se potrivește cu adevărul, spre a-și găsi o mîngîiere în neștiința sa. Însă eu mă întorc la cuvîntul meu de mai înainte.

Romanii nu afluă că Tutilas se prăpădise în felul acesta dintre oameni, pînă cînd le spuse o femeie de neam got, arătîndu-le și mormîntul. Cînd auziră, ei nu credeau că era vorbă cu temei, și se duseră în locul acela. Scormoniră fără întîrziere mormîntul și scoaseră de acolo trupul lui Tutilas. Cică, îl cunoscuseră, și după ce se îndestulară cu această priveliște, îl ascunseră iarăși în pămînt, și-i vestiră îndată lui Narses toată această noutate. Iar alții spun

că nu în felul acesta s-au petrecut cele în legătură cu Tutilas, în această luptă, ci în alt chip, care nu mi s-a părut nevrednic de a fi pomenit în scris. Ei povestesc că n-a fost pricinuită oştirii goților o retragere fără temei și năprasnică; ci în vreme ce câțiva romani trăgeau de departe, o săgeată dintr-un arc căzu pe neașteptate drept peste Tutilas, fără să fi fost aruncată anume; căci Tutilas era îmbrăcat ca un oștean și se afla undeva printre rînduri, fără nici o grijă, deoarece nu voia să fie cunoscut de dușmani și nici să dea prilej unei năvale asupra lui; ci numai o întîmplare potrivise toate acestea și îndreptase săgeata asupra trupului său; iar el, lovit de moarte și cuprins de multă durere, ieși afară din rînduri împreună cu câțiva și se trase cu încetul înapoi. Pînă la Caprae merse călare, înfrînîndu-și suferința, dar acolo era gata să-și dea sufletul și rămase după aceea să-și îngrijească rana; însă nu mult mai tîrziu îl ajunse ziua cea din urmă a vieții. Iar oastea goților, care de altfel nu mai era în stare să se măsoare cu vrăjmașii, ci îi mai fusese scos din luptă pe neașteptate și conducătorul, fu apucată de groază; deoarece însuși Tutilas fusese lovit de moarte printr-o năvală a dușmanilor; de aceea se clătinară și-și pierdură firea, căzînd într-o spaimă fără margine, și ajunseră la o retragere atît de rușinoasă. Dar despre acestea zică fiecare cum știe.

33

1 Bucuros din cale-afară de cele întîmplate, Narses nu contenea să pună
toate pe seama lui dumnezeu, după cum și era rînduiala adevărată; și punea
2 la cale treburile cele mai grabnice. Mai întîi voia să scape de obrăznicia însoțitorilor săi longobarzi (care, în afară de alte necuvințe în traiul lor, aprindeau casele întîlnite în cale și siluiau femeile fugite în lăcașurile sfinte). Îi dăruie
cu sume mari de bani și-i slobozi să se întoarcă în ținuturile părăsite, poruncind lui Valerianus și nepotului său Damianus să-i călăuzească pe însoțitorii
lor pînă la hotarele romanilor, pentru ca să nu supere pe nimeni în timpul
3 mersului. După ce longobarzii ieșiră de pe pămîntul romanilor, Valerianus tăbări lingă cetatea Verona, spre a o împresura și cucerii pentru împărat.
4 Însăpămîntîndu-se, cei care stăteau acolo de pază intrară în vorbă cu Valerianus, pentru a se preda prin bună înțelegere, împreună cu cetatea. Dar aflînd
5 despre acestea, francii care străjuiau ținuturile din preajma Veneției se împotriviră din toată inima, cerînd țara pentru dinșii, deoarece li se cuvenea.
6 De aceea Valerianus se îndepărtă de acolo cu toată oștirea, fără nici o ispravă. Iar goții, care scăpaseră cu fuga din luptă, trecură rîul Pad și puseră stăpînire
pe cetatea Ticinum și ținuturile de acolo, rînduindu-și conducător pe Teias.
7 Acesta găsi toți banii lăsați de Tutilas în Ticinum și se gîdea să dobîndească prietenia francilor. Iar pe goți îi îngrijă și-i puse în rînduială, după împrejurările
8 de față, adunîndu-i cu rîvnă în jurul său. Cînd auzi acestea, Narses porunci lui Valerianus să se rînduiască de strajă împreună cu toți însoțitorii săi în preajma
rîului Pad, pentru ca goții să nu se poată strînge la un loc, în voie; iar el
9 însuși, cu toată cealaltă oaste, porni spre Roma. După ce ajunse în Tuscia cuprinse prin bună înțelegere Narnia și lăsă o strajă în Spolegium, care nu
avea ziduri, dînd poruncă să zidească la loc, cît mai repede, tot ce se întîmplase
10 că ruinaseră goții la zidul împrejmuitor. Trimise și pe câțiva spre a încerca straja din Perusia. În fruntea străjilor din Perusia se aflau doi fugari romani,

Meligidios și Ulifos, care fusese mai înainte lăncierul lui Cyprianus și, înduplecat cu multe făgăduințe de către Tutilas, îl omorîse cu viclenie pe Cyprianus, conducătorul de atunci al străzii de acolo. Meligidios primi cuvintele lui Narses și-și sfătuia însoțitorii să dea cetatea pe mîna romanilor ; iar cei din jurul lui Ulifos simțiră ce se petrece și se răsculară împotriva lor pe față. Ulifos împreună cu cei de-un gînd cu dînsul fură măcelăriți, iar Meligidios dădu îndată Perusia pe mîna romanilor. Lui Ulifos, se vede că-i venise pedeapsă de ispășire de la Dumnezeu : să fie măcelărit chiar pe locul unde el îl răpusesese pe Cyprianus. Deci acestea se petrecură astfel.

Cînd auziră că Narses și oastea romană care venise împotriva lor era aproape, goții aflați de strajă în Roma se pregăteau să-i înfrunte din toate puterile. Se întîmplase că Tutilas arsesse multe case din cetate, cînd o luase înția dată. Dar în cele din urmă se gîndi că goții, rămași puțini la număr, nu vor fi în stare să păzească după aceea tot zidul împrejmuitor al Romei ; el încinse cu un zid scurt o mică parte a cetății, lîngă mormîntul lui Hadrianus, și legîndu-l cu zidul de mai înainte, închipui un fel de cetățuie. Goții își puseră acolo toate lucrurile mai de preț și păzeau cu grijă această cetățuie, trecînd cu vederea celelalte ziduri ale cetății. Deci lăsară atunci în locul acela cîteva străji, iar toți ceilalți se duseră pe meterezele de pe zidul cetății și se străduiau să-i respingă pe dușmani în luptele de la ziduri. Dar zidul împrejmuitor al Romei, din pricina întinderii sale, n-aveau putința să-l cuprindă în întregime, nici romanii pentru a-l înfrunta, și nici goții spre a-l străjui. Deci unii se răzlețeau și loveau unde se întîmpla, iar ceilalți se apărau după împrejurări. Narses își luase o mare mulțime de arcași și încerca într-o parte a zidului împrejmuitor, iar în altă parte se avînta Ioannes, feciorul lui Vitalianus, împreună cu însoțitorii săi. Filimuth și erulii îi hărțuiau în altă parte, iar mult mai la o parte urmau ceilalți. Deci se luptau cu toții la ziduri foarte departe unii de alții. Iar împotriva lor, barbarii se țineau strînși și le înfruntau năvala ; dar celelalte părți ale zidului împrejmuitor, unde nu se ivise atacul romanilor, erau cu totul goale de oameni, deoarece toți goții se adunaseră în locurile unde îi încercau romanii, după cum am spus mai înainte. În acest timp, cu poruncă de la Narses, Dagisthaios luă un număr mare de oșteni, apoi steagurile lui Narses și Ioannes și o mulțime de scări și căzu pe neașteptate asupra unei părți a zidului împrejmuitor, care era cu totul lipsită de străji. După ce sprijini în grabă toate scările de zid, fără să fie împiedicat de nimeni, el ajunse fără nici o greutate înlăuntrul zidului împrejmuitor ; apoi deschiseră în voie porțile. Îndată ce simțiră toate acestea, goții nu mai căutau să se apere, ci fugeau cu toții, fiecare unde putea. Unii pătrunseră în cetățuie, iar alții se repeziră în goană spre Portus. În acest loc al povestirii mele îmi vine în minte în ce chip își bate joc soarta de lucrurile omenești ; nu se apropie de oameni totdeauna în același fel și nici nu-i privește cu aceeași ochi, ci se prefacă după vremuri și ținuturi și joacă cu ei un joc după împrejurare, după loc, după felul de a fi, schimbînd mereu prețul acestor nefericiți ; astfel Bessas care pierduse mai înainte Roma, nu mult mai tîrziu cuceri pentru romani Petra din Lazica ; iar Dagisthaios, care lăsase Petra în mîna dușmanilor, dobîndi din nou Roma pentru împărat, în scurtă vreme. Dar acestea s-au petrecut de cînd e lumea și vor stărui mereu, cît timp va fi o soartă între oameni. Iar Narses se duse atunci cu toată oastea să lupte îm-

- 26 potrive cetățuii. Însă barbarii se înspăimîntară și, după ce luară cuvînt de
credință să fie lăsați în viață, se predară îndată, împreună cu cetățuia, în
27 al douăzeci și optulea an de domnie de sine stătătoare a împăratului Iustinian.
Astfel, pentru a cincea oară în această domnie, fu cucerită Roma; iar Narses
trimise repede împăratului cheile de la porțile acesteia.

34

- 1 S-a vădit atunci, în chipul cel mai lămurit, că pentru toți oamenii sortiți
nenorocirilor, chiar și întîmplările care par fericite, sfîrșesc cu pierzanie;
2 și în vreme ce lucrurile se desfășoară după inima lor, o dată cu această fericire
se prăvălesc în prăpastie. Căci pentru senat și pentru poporul roman această
3 izbîndă s-a întîmplat că a adus și mai multă pieire, în felul acesta. Goții fugeau
și nu se mai gîndeau la stăpînirea Italiei; în drum, își mai găseau de lucru,
4 și ucideau fără nici o cruțare pe romanii întîlniți în cale. Iar barbarii din oștirea
5 romană îi socoteau dușmani pe toți cîți îi întîmpinau la intrarea lor în cetate.
6 Între altele li se întîmplă și faptul acesta. Mulți din senat, din porunca lui
Tutilas, rămăseseră mai înainte în ținuturile din Campania. Auzind că Roma
este în stăpînirea oștirii împărătești, unii din ei se ridicară din Campania și
7 se îndreptară spre dînsa. Dar goții, care se găseau întîmplător în locurile în-
tărite de acolo, aflară toate acestea, cercetară satele din părțile acelea și mă-
celăriră pe toți patricienii. Între aceștia era și Maximus, de care am amintit
8 în cărțile de mai înainte. Se mai întîmplase că și Tutilas, cînd pornise de acolo
în întîmpinarea lui Narses, adunase pe feciorii romanilor de vază din fiecare
cetate și alesese dintre ei trei sute, care i se păruseră mai frumoși la înfățișare;
9 și spusese părinților că îi va ține în jurul său, dar de fapt ei urmau să fie os-
tateci. Tutilas le poruncise atunci să meargă dincolo de riul Pad; iar acum îi
descoperi acolo Teias și-i răpuse pe toți de-a valma.
- 10 Gotul Ragnaris, care se afla în fruntea străjii din Tarent și primise de
la Pacurius cuvînt de credință, din porunca împăratului, făgăduind să se
îchinese romanilor, cum am povestit mai înainte, după ce dăduse romanilor
și șase goți în chip de ostateci pentru această înțelegere, cînd auzi că Teias
fusesse rînduit rege peste goți, că îi chemase în ajutor pe franci și voia să pă-
șească împreună, cu toată oastea, împotriva dușmanilor, își schimbă gîndul
11 și nu mai vru de loc să-și îndeplinească făgăduința. Frămîntîndu-se și căutînd
să-și ia înapoi ostatecii, el puse la cale cele ce urmează. Trimise la Pacurius
și ceru să-i dea cîțiva oșteni romani, spre a putea merge adăpostit, împreună
12 cu dinșii, spre Dryus, iar de acolo să treacă golful și să se îndrepte spre
Bizanț. Departe de a-i ghici gîndurile, Pacurius îi trimise cincizeci dintre în-
soțitorii săi; iar acela îi primi în cetățuie și îi închise îndată, apoi trimise veste
13 lui Pacurius, că, dacă dorește să-și dobîndească oștenii, trebuie să-i dea înapoi
pe goții ostateci. Auzind acestea, Pacurius lăsa cîțiva de strajă în Dryus
14 și porni repede cu toată cealaltă oaste împotriva dușmanilor. Dar Ragnaris
îi măcelări fără întîrziere pe cei cincizeci și-și scoase goții din Tarent spre a
15 ieși în întîmpinarea dușmanilor. După ce se încăierară, goții fură înfrinți,
iar Ragnaris îi pierdu pe cei mai mulți dintre ai săi și o luă la fugă împreună cu
ceilalți. Însă nu izbuti să intre în Tarent, deoarece fusese înconjurat din toate
părțile de către romani; el se retrase și rămase în Acherontida. Deci acolo se

petrecură întâmplări de felul acesta. Nu mult mai târziu, romanii împresurară Portus şi îl luară prin bună înţelegere, de asemenea şi cetăţuia din Tuscia, numită Nepa, precum şi întăritura de la Petra Pertusa.

Teias socoti că goţii nu pot lupta singuri împotriva oştirii romanilor şi trimise la Theudibald, conducătorul francilor, dându-i bani mulţi şi chemându-l la tovărăşie de arme. Dar francii îşi cumpăniră, cred, foloasele şi nu voiau să moară nici pentru goţi şi nici în sprijinul romanilor, ci se străduiau să pună mîna pe Italia; şi din această pricină voiau să înfrunte singuri primejdiile războiului. Se întâmplase că Tutilas îşi adăpostise unele averi în Ticinum, după cum am arătat mai înainte, dar pe cele mai multe le lăsase într-o cetăţuie foarte puternică, în Cyme, din Campania, şi aşezase acolo străji, rînduind în fruntea lor pe fratele său, împreună cu Herodianus. Dorind să-i prindă, Narses trimise pe cîtiva în Cyme să împresoare cetăţuia, iar el însuşi rămase în Roma spre a rîndui lucrurile de acolo. Trimise şi pe alţii, cu poruncă să împresoare Centucellae. De teamă pentru străjile şi averile din Cyme şi pierzînd nădejdea în ajutorul francilor, Teias îşi pregăti însoţitorii, cu gînd să pornească împreună împotriva duşmanilor. Narses auzi toate acestea şi porunci lui Ioannes, nepotul lui Vitalianus, şi lui Filimuth să se îndrepte cu oastea lor spre ţinuturile din Tuscia, să se aşeze acolo şi să-i hărţuiască pe vrăjmaşi în drumul lor spre Campania, pentru ca cei care împresurau Cyme să o poată cuprinde mai în voie, fie cu sila, fie prin bună înţelegere. Dar Teias lăsă drumurile cu mult mai scurte din dreapta şi, făcînd ocoluri multe şi lungi de tot, pe lîngă ţărmul golfului Ionic, ajunse în Campania, fără să afle careva dintre duşmanii de pretutindeni. Cînd auzi acestea, Narses trimise după oamenii lui Ioannes şi Filimuth, aflaţi de strajă la trecerile prin Tuscia, şi chemă pe Valerianus împreună cu însoţitorii săi, care dobîndiseră de curînd Petra Pertusa; îşi strînse într-un mănunchi toate puterile şi el însuşi, cu toată oastea, porni spre Campania, să se rînduiască pentru luptă.

35

În Campania se află muntele Vevios, pomenit în cărţile de mai înainte, care de multe ori scoate un sunet ca un muget; şi, îndată după ce se întâmplă aşa ceva, aruncă dintr-însul o mare cantitate de cenuşă fierbinte. Despre acestea am povestit în alt loc al lucrării mele. Acest munte, întocmai ca şi Etna din Sicilia, se întâmplă că, de felul lui, este gol pe dinăuntru, de sus pînă jos; iar în el arde fără încetare un foc. Văgăuna ajunge pînă la atîta adîncime, încît un om care stă deasupra şi îndrăzneşte să-şi aplece capul, cu greu zăreşte flacăra. Cînd se întâmplă că muntele varsă cenuşă, cum am arătat, flacăra desprinde şi pietre din adîncul muntelui Vevios şi le împinge în sus prin vîrfurile acestui munte, unele mărunte, altele destul de mari, apoi le aruncă afară şi le împrăştie pe unde se întâmplă. Curge din el şi un şuvoi de foc, din vîrf şi pînă la picioarele muntelui, şi chiar mai departe; iar toate acestea se întâmplă de obicei şi la Etna. Şuvoiul de foc îşi deschide drum adînc şi-şi taie maluri înalte de amîndouă părţile. Focul se rostogoleşte ca un torent aprins şi seamănă

¹ Despre Vevios (*Vesuvius*) vezi II, 4,21—30.

întîi cu o apă curgătoare; iar după ce se stinge, își oprește îndată mersul și nu alunecă mai departe; ci ceea ce mai rămîne din acest foc seamănă cu un nămol în chip de cenușă.

7 La poalele Vezuviului se găsesc izvoare cu apă de băut. Curge din̄ele
și un rîu cu numele Dracon, care trece pe lîngă cetatea Nuceria. Pe malurile
8 acestui rîu, de o parte și de alta, tăbăriră atunci cele două armate. Dracon este
rîu mic, dar nu poate fi trecut, nici de călăreți, nici de pedestrași, deoarece
9 el își strînge apele, își sapă pămînt adînc de o parte și de alta și-și face maluri
ca niște pereți. Dacă firea pămîntului sau a apei este pricină pentru toate
10 acestea, n-aș putea spune. Goții puseră stăpînire pe podul de peste rîu, tăbă-
rîră lîngă el, își așezară acolo turnuri de lemn și alte lucruri meșteșugite și-și
11 făcură în locul acela baliste, spre a putea hărtui și trage drept în capetele
dușmanilor. O încăierare de aproape și nemijlocită rămînea cu neputință,
12 deoarece era la mijloc rîul, cum am arătat. Deci și unii și alții veniră cît mai
aproape de malurile lui și se ucideau între ei mai mult cu săgețile. Se iviră și
13 cîteva lupte singuraticе, dacă se întîmpla că vreun got trecea podul, din
înfumurare. Dar timp de două luni cele două oști stătură în felul acesta. Și
14 cîtă vreme goții erau acolo stăpîni pe mare, își aduceau cele de trebuință cu
corăbiile și țineau piept, deoarece ei își aveau tabăra nu departe de mare.
15 Însă mai pe urmă romanii puseră mîna pe vasele dușmanilor, prin trădarea
unui got, care stătea în fruntea tuturor corăbiilor; iar lor le veniră nenumărate
16 corăbii din Sicilia și din alte părți ale împărăției. Totodată Narses înălță tur-
nuri de lemn pe malul rîului și izbuti să frîngă cu totul îndrăzneala vrăjmași-
17 lor. Goții se înfricoșară de toate acestea și, suferind de lipsa celor trebuitoare,
se retraseră pe un munte din apropiere, poreclit de romani în limba latină
18 Muntele Laptelui. Romanii nu-i putură urma pînă acolo, deoarece erau îm-
piedicați de greutățile locului. Dar nu mult după aceea barbarilor le păru
rău că se suiseră acolo, deoarece sufereau și mai mult de lipsa celor trebu-
19 toare și nu aveau nici un mijloc de a-și mai aduce ceva pentru ei înșiși și
pentru cai. De aceea socotiră că e mai bine să moară în luptă decît de foame
20 și pășiră pe neașteptate, cu toții, împotriva dușmanilor; ei căzură asupra lor
pe negîndite și în chip năprasnic. Romanii stătură să-i înfrunte după împre-
21 jurări, fără să se rînduiască pe căpetenii, pe oști și pîlcuri, și fără să se deose-
bească între ei într-un fel oarecare; și nici măcar nu puteau auzi poruncile
22 în timpul luptei; ci ținură piept dușmanilor din toată inima, fiecare unde
s-a întîmplat. Deci goții sloboziră mai întîi caii și se așezară toți cu fața îna-
inte, în rînduri adînci; iar romanii văzură toate acestea, lăsară și ei caii și
se puseră cu toții în aceeași rînduială.

Aici voi înfățișa o luptă de multă însemnătate și un bărbat cu nimic
mai pre jos de adevărații eroi, cum s-a vădit în împrejurarea de față Teias.
21 Goții erau împinși la cutezanță de deznădejdea în care se găseau; iar romanii,
deși îi vedeau în neputință, îi înfruntau din toate puterile, deoarece le era
rușine să dea înapoi în fața unor oameni mai slabi decît dînșii; deci și unii
și alții se aruncau cu multă însuflețire asupra celor aflați în preajma lor, unii
22 pentru a muri, iar ceilalți spre a-și arăta vrednicia. Lupta începu de dimineață;
Teias ieși în fața tuturor, apărîndu-se cu scutul și mînuind sulita și împreună

¹⁶ Muntele Laptelui, în latină *Mons Lactarius*.

cu câțiva pași cel dintii în fața rîndurilor. Romanii îl văzură și-și făcură socoteala că dacă îl răpun pe el, se va destrăma îndată încăierarea ; deci se adunară împotriva lui acei care erau mai vrednici, în număr destul de mare, și toți îndreptau împotriva lui lăncile sau aruncau săgeți. Iar el se apăra cu scutul și înfrunta toate loviturile, apoi se avînta pe neașteptate și pe mulți îi ucidea. Cînd vedea că scutul e plin de sulițe înfipite într-însul, îl trecea unuia dintre scutierii săi și lua altul. Luptînd în felul acesta, se scursese o treime din zi, iar în clipa aceea avea înfipite în scut douăsprezece sulițe ; deci nu-l mai putea mișca în voie și nu mai era în stare să-i înfrunte pe năvălitori. El chemă în grabă pe unul dintre scutieri, fără să părăsească locul sau să dea înapoi măcar cu un deget și fără să-i lase pe dușmani să înainteze : dar nici nu se ferea, nici nu-și acoperea spatele cu scutul, nici nu se apleca ; ci, ca și cum s-ar fi făcut una cu pămîntul, sta țintuit acolo împreună cu scutul, uci-gînd cu mîna dreaptă, apărîndu-se cu stînga, și-și chema scutierul pe nume. Acela veni cu scutul, iar el îl luă repede în schimbul celui străpuns de sulițe. În acest timp pieptul îi rămase pentru o clipă descoperit ; din întîmplare fu lovit atunci de o săgeată și căzu mort dintr-odată. Cîțiva romani îi înălțară capul într-un vîrf de suliță și-l arătară de jur împrejur celor două oști ; romanilor, ca să se îmbărbăteze și mai mult ; iar goților, spre a-și pierde firea și a pune capăt războiului. Dar goții nu încetară lupta, ci se războiră pînă seara, deși știau că regele lor murise. După ce s-a întunecat, se desfăcură unii de alții, acolo pe loc, și-și petrecură noaptea cu armele în mîini. În ziua următoare se ridicară o dată cu zorile și se rînduiră iarăși în același fel ; și se luptară pînă seara ; dar nici nu se clătinară unii pe alții, nici nu întoarseră spatele și nici nu se traseră înapoi, deși mulți fură uciși, din amîndouă părțile ; ci se îndîrjiră cuprinși de furie, unii împotriva altora, și stăruiau mereu în osteneala lor : goții, deoarece știau bine că dau lupta cea mai din urmă ; iar romanii, pentru că nu voiau să se lase bătuti de dînșii. În cele din urmă barbarii trimiseră la Narses pe cîțiva dintre oamenii lor de vază și spuseră că sînt incredințați de împotrivirea lui dumnezeu ; deoarece își dau seama de puterea ce le stă în față și, cumpănind cele întîmplate, doresc să recunoască de acum înainte adevărul lucrurilor și să înceteze lupta, nu spre a se supune împăratului, ci ca să trăiască de sine stătători împreună cu ceilalți barbari. Cereau ca romanii să le îngăduie o retragere liniștită, fără să știrbească ceva din buna încredere față de dînșii ; ci, pentru cheltuielile de drum, să fie dăruiți cu banii din averile lor, pe care se întîmplase că le adăpostise fiecare mai înainte, în cetățuile din Italia. Narses aduse toate acestea în fața sfatului care avu loc. Ioannes, feciorul lui Vitalianus, îi îndemnă să primească această rugămintă și să nu lupte cu niște oameni pregătiți să moară, și nici să nu mai pună la încercare o cutezanță aflată în deznădejde pentru viața ei, care poate fi dăunătoare și celor stăpîniți de ea, și pentru cei care o înfruntă. Căci celor înțelepți, zicea el, le este de ajuns să învingă ; iar voința de a merge mai departe duce uneori și la o nenorocire. Narses fu înduplecat de acest temei și se înțelesă ca barbarii rămași în viață să-și ia toate averile lor și să se retragă în grabă din toată Italia, fără să mai uneltească război împotriva dușmanilor, într-un fel oarecare. Între timp o mie de goți ieșiră din tabără și porniră spre cetatea

38

Ticinum și ținuturile de dincolo de râul Pad, fiind conduși între alții și de Indulf, pe care l-am amintit mai înainte. Iar toți ceilalți își dădură cuvânt de credință și întărire toate cele puse la cale între dînșii. Astfel romanii luară și Cyme și toate celelalte; și se încheia al optsprezecelea an al acestui război cu goții, pe care l-a descris Procopius.

³⁸ Era în primăvara anului 553.

INDICE

Cifra romană arată cartea, cea arabă paragraful și alineatul din textul lui Procopius

abasgi (Ἀβασγοί), locuiesc lângă Caucaz și sînt vecini cu hunii IV, 9, 29; și cu bruhii IV, 4, 1; depind de lazi IV, 3, 12; se închină la crînguri și păduri IV, 3, 14; sub Iustinian devin creștini IV, 3, 19; acesta zidește acolo un lăcaș IV, 3, 21; și le trimite episcop IV, 4, 12; îi oprește să se scopească IV, 3, 15—19; trec de partea perșilor IV, 9, 6; romanii îi supun IV, 9, 13; perșii îi ademenesc IV, 17, 15; regii lor: Opsites și Sceparnas IV, 9, 11; cetățuia Trachea IV, 9, 19.

Abasgia (Ἀβασγία), țara abasgilor IV, 9, 15.

Acampsis (Ἀκαμφίς), nume luat de riul Boas în cursul său inferior, în Caucaz III, 8, 11; IV, 2, 8.

Acarmania (Ἀκαρνανία), provincie grecească I, 24, 20.

Acherontia (Ἀχερωντίς, Ἀχερωντία), cetățuie din Lucania ocupată de Tutilas II, 23, 18; împresurată de Ioannes II, 26, 1; gotul Moras în fruntea străzii de acolo IV, 26, 4; se retrage acolo Ragnaris IV, 34, 15.

actori tragici I, 18, 40.

Adigis (Ἀδιγίς), scutier al lui Velisarios II, 7, 27.

Adrianopolis (Ἀδριανούπολις), cetate în Tracia răsăriteană III, 40, 36.

Adriatica (Ἀδριατικὸν πέραλος), marea dintre Italia și Iliria, formează golful Ionic I, 15, 16; o străbate Artabanes III, 40, 14; apele curg de aici spre strîmtoarea Siciliei IV, 6, 21.

Aemilia (Ἀιμίλια), regiune a Italiei I, 15, 30; prețuită de goți II, 18, 25; ajunge în stăpînirea romanilor II, 19, 22; II, 29, 40; locuitorii ei înfometați II, 20, 17; n-are cetății II, 21, 18; cetatea ei de frunte, Placentia III, 13, 9; în ea se află Faventia III, 3, 22.

Aenona (Αἰνώνη), cetate în Dalmația, azi Nona IV, 23, 8.

Africa (Αἰθρία), I, 3, 15; I, 7, 6.

africani (Αἰθυσες), III, 18, 19.

Agamemnon (Ἀγαμέμνων), legendarul conducător al armatelor grecești împotriva Troiei, tatăl Ifigeniei IV, 5, 23; consacră Dianei o corabie de piatră în Eubea IV, 22, 27—29.

agricultură IV, 2, 25.

Ahaia (Ἀχαία), provincie în Grecia centrală, zguduită de cutremure IV, 25, 16.

Aietes (Αἰήτης), regele colhilor, tatăl Medeei IV, 2, 31; IV, 14, 49.

alamani (Ἀλαμανοί), seminție germanică așezată la nord de Alpi I, 12, 11.

alani (Ἀλανοί), locuiesc lângă Caucaz I, 1, 3; II, 29, 15; IV, 3, 4; sînt vecini cu bruchii IV, 4, 1; se aliază cu perșii IV, 1, 4; IV, 3, 4; IV, 8, 28; IV, 8, 34; IV, 8, 37.

Alarih (Ἀλάρης), cel Bătrîn, rege al vizigoților, pustiește Europa I, 1, 3; distruge cetatea Salvia II, 16, 24; averile sale sînt duse în Carcasiane I, 12, 41. Alarih cel Tânăr, rege al vizigoților, ia de soție pe Theudicusa,

fiica lui Theuderih I, 12, 22; atacat de franci I, 12, 33; este ucis I, 12, 40; lasă urmaș pe Giselic I, 12, 43; unchiul lui Amalarih I, 12, 46.

Alamundaros ('Αλαμούνδαρος), rege al sara-cenilor, hărțuit de regele Arethas IV, 11, 10.

Alba ("Αλβα), cetate în Picenum din Italia II, 7, 25.

albani ('Αλβανοί), populație în Liguria I, 15, 29; populație vecină cu Roma I, 6, 7; cetatea lor se numește Albani II, 4, 8; II, 7, 20—23.

Albilas ('Αλβίλας) got, comandantul stră-jii din Urbiventum II, 11, 1; II, 20 14.

Albis ("Αλβίς), solul regelui Vittigis pe lingă Velisarios I, 20, 7.

Alexandru ('Αλέξανδρος): 1. comandant de cavalerie I, 5, 1. 2. logofăt poreclit Forfecuță III, 1, 28; III, 1, 30—31; III, 9, 13; trimis din Italia III, 1, 32—33; 3. senator, fratele lui Athanasios I, 3, 13—16; I, 6, 26; sol pe lingă Amalasuntha I, 3, 13; I, 3, 29. alfabet IV, 19, 8.

Algidum ('Αλγιδών), munte lingă Roma III, 22, 18; III, 23, 9.

Alpi ("Αλπες), în genere, munți prăpăstioși I, 12, 4; munții Alpi, de la Pirinei pînă în golful Veneției I, 12, 3—20; II, 7, 37; II, 25, 5; II, 28, 10; II, 28, 28—33; cei dinspre răsărit se numesc Alpii Cottii sau Cuttii II, 28, 28; II, 28, 33; IV, 24, 6.

Aluith ('Αλουθ), regele erulilor II, 13, 18; II, 22, 8.

Amalaberga ('Αμαλαβέργα), fiica Amalafridei și soția lui Hermenefrid, regele thoringilor I, 12, 22; mama lui Amalafrid IV, 25, 11; după uciderea soțului se retrage cu copiii la fratele ei Theodat, regele Italiei I, 13, 2; fiica ei căsătorită cu Auduin, regele longobarzilor IV, 25, 12.

Amalafrida ('Αμαλαφρίδα), sora lui Theuderih, regele Italiei, mama lui Theodat I, 3, 1 și a lui Amalabergas I, 12, 22; bunica lui Amalafridas și a soției lui Auduin IV, 25, 11—13.

Amalafridas ('Αμαλαφρίδας), fiul lui Hermenefrid, regele thoringilor și al Amalabergei IV, 25, 11; fratele soției lui Auduin,

regele longobarzilor IV, 25, 12; dă ajutor lui Auduin IV, 25, 14.

Amalarih ('Αμαλάρης), fiul lui Alarih cel Tânăr, rege al vizigoților, sub tutela lui Theuderih, regele Italiei I, 12, 43; I, 12, 46; ia de soție pe sora lui Theudibert, regele francilor I, 13, 4; își silește soția la arianism și este ucis de franci I, 13, 9—12.

Amalasuntha ('Αμαλασοῦνθα), fiica lui Theuderih, regele Italiei I, 2, 23; mama lui Atalarih și a Matasunthei I, 11, 27; III, 39, 14; încearcă o alianță cu Iustinian și restituie averile confiscate de la Boethius și Symmachus I, 2, 5; scrie lui Iustinian despre Lilybacum I, 3, 19; ca tutore al fiului ei guvernează I, 2, 3; îl îndeamnă să se instruiască I, 2, 6—9; goții se opun I, 2, 11—19; se apără împotriva conspirației I, 2, 21—29; supără pe Theodat I, 3, 3; încearcă să dea Italia pe mîna lui Iustinian I, 3, 12 și 28; vine la ea ca sol Alexandru I, 3, 16; se împotrivește lui Theodat I, 4, 2; apoi îl cheamă în domnie I, 4, 5 și 10; este aruncată în închisoare I, 4, 15 și ucisă I, 4, 27 și 31; portretul ei I, 2, 3; I, 24, 25.

Amastris ("Αμαστρίς), cetate pe țărmul de răsărit al Pontului Euxin IV, 2, 2.

amazoeane ('Αμαζόνες), femeii luptătoare lingă Caucaz IV, 2, 2; păreriile autorului despre ele IV, 3, 5—11; IV, 4, 2.

Amisos ('Αμισός), cetate pe țărmul de răsărit al Pontului Euxin IV, 2, 2; IV, 3, 5.

Anasozados ('Ανασώζαδος), fiul cel mai mare al lui Chosroes, regele perșilor IV, 10, 8; pedepsit de tatăl său cu exilul, se răscoală IV, 10, 17; este slujit IV, 10, 20.

Anastasios ('Ανάστωσιος), împărat între anii 491—518, primește pe eruli II, 14, 28 și 32; trăiește în pace cu Theuderih, regele Italiei III, 21, 23; zidește cetatea Dara IV, 7, 9.

Anchoris, tatăl lui Eneas I, 15, 9; morimintul său IV, 28, 31.

Ancona ('Αγκών), cetate în Italia, la două zile depărtare de Rimini II, 11, 4; port II, 13, 7; în apropiere de Senogallia IV, 23, 9; poziție geografică II, 13, 6—14; sosește acolo Valerianus III, 30, 17; impresurată de goți IV, 23, 1—40.

angili (Ἀγγίλοι), populație din insula Britia cu rege propriu IV, 20, 7; trimit soli la Iustinian IV, 20, 10; sora regelui logodită cu Radiger, fiul regelui varnilor IV, 20, 12; se luptă cu varnii IV, 20, 17—37.

Ansilas (Ἀνσίλας), pedestraș roman, se luptă cu vitejie IV, 29, 22.

Antalas (Ἀντάλας), căpetenia maurilor byzaceni, este învins și ucis IV, 17, 21.

Antioh (Ἀντιόχος), sirian din Neapolis, sfătuiește poporul să se închine lui Velisarios I, 8, 21.

Antiohia (Ἀντιόχεια), cetate în Asia Mică, ajunge în stăpânirea persilor IV, 7, 11.

Antium (Ἀντίου), port la sud de Roma I, 26, 17.

Antonina (Ἀντωνίνα), soția lui Velisarios, mama lui Fotios cu bărbatul dintii I, 5, 5; I, 18, 18; îl însoțește pe Velisarios în Italia I, 18, 43; se duce la Neapolis II, 4, 6 și 14; se îngrijește de flotă II, 4, 20; se întoarce iar în Italia II, 19, 7; II, 19, 30; II, 28, 4; se duce la Bizanț III, 30, 3; obține rechemarea soțului ei III, 30, 25.

anți (Ἀνταί), populație de același neam și limbă cu sclavinii I, 27, 2; IV, 4, 9; obiceiurile lor III, 14, 18—31; de ce se numeau odată spori III, 14, 29; dușmani ai romanilor III, 14, 2; sînt învinși de sclavini III, 14, 7; și de Germanus III, 40, 6; luptă împotriva goților în Italia, sub Iustinian I, 27, 2; III, 22, 3; acesta le oferă sălașuri noi III, 14, 32; ei cer să le trimită comandant pe Chilbudios III, 14, 34; vezi și III, 22, 3—5 și 21.

Aordos (Ἀορδος), fratele lui Todasios, regele erulilor II, 15, 29; este ucis III, 34, 44—45.

apeducte I, 9, 11—21; I, 10, 3—19; I, 19, 13; II, 3, 2—7; II, 9, 1—5; IV, 12, 20—27.

Arenini (Ἀρέννινος τὸ ὄρος) IV, 29, 3—4.

apoplexie (ἀποπληξία) I, 10, 38.

Appia (Ἀππία ὁδός), șoseaua Appia, de la Roma la Capua I, 14, 6; lucrare admirabilă I, 14, 7—11; lângă ea este așezată cetatea Alba II, 4, 8; vezi și I, 25, 4; II, 3, 3; II, 4, 3; II, 4, 17.

Appius, consul, a construit *via Appia* I, 14, 6.

Apron (Ἀπρων), cetate în Tracia IV, 27, 8.

Apsarus (Ἀψαρός), cetate în Caucaz, numită odată Apsyrtes IV, 2, 11—12; poziția sa geografică față de Rhizaion și Petra IV, 2, 21.

apsili (Ἀψίλοι), populație din Caucaz IV, 2, 32—33; sînt creștini și supuși lazilor IV, 2, 33; ce s-a petrecut la ei IV, 9, 7; IV 10, 1—7; sînt vecini cu abasgii IV, 3, 12; IV, 9, 15; vezi și IV, 9, 7; IV, 9, 20; IV, 9, 31.

Apsilia (Ἀψίλια), țara apsiliilor IV, 9, 15; IV, 10, 2—4.

Apsyrtes (Ἀψυρτός), 1. cetate în Caucaz IV, 2, 12 și 14; 2. fratele Medeei IV, 2, 12 și 14.

Apulia (Ἀπουλία), provincie în Italia de sud I, 15, 21; III, 18, 18; III, 18, 29; III, 22, 20; III, 22, 24; se predă lui Velisarios I, 15, 3; apoi lui Tutilas III, 6, 5.

apulieni (Ἀπούλοι), locuitorii din Apulia I, 15, 3.

Aquileia (Ἀκυληία), cetate pe țărmul de nord al Adriaticii I, 1, 22.

Aquilinus (Ἀκυλίνος), scutier al lui Velisarios, săvîrșește o faptă memorabilă II, 5, 18—19.

Aratios (Ἀράτιος), armean, frate cu Isaces și Narses III, 13, 20; este trimis în Italia II, 14, 17; își așază tabăra lângă Auximum II, 16, 18; iernează la Firmum II, 20, 3; dă ajutor la împresurarea cetății Auximum II, 27, 16; ajunge suspect II, 29, 29; trimis împotriva gepizilor III, 34, 40; și împotriva sclavinilor III, 40, 34; apoi la cutriguri IV, 19, 3—4; apoi din nou împotriva gepizilor IV, 25, 11; este ucis IV, 27, 13—17; vezi și II, 13, 17; II, 16, 21; II, 18, 6; III, 13, 20.

arborihi (Ἀρβόριχοι), populație vecină cu francii și thoringii, supusă romanilor I, 12, 9; luptă împreună cu ei și le păstrează credință I, 12, 13—14; se unesc cu francii și sînt creștini I, 12, 15—17.

Archaeopolis (Ἀρχαιοπόλις), cetate în Lazica din Caucaz IV, 13, 3; are o garnizoană IV, 13, 8; este atacată de persi IV, 13, 22—30; așezarea ei IV, 14, 1—4; rezistă IV, 14, 41—46; IV, 17, 17.

Archabis ('Αρχαβίς), cetate pe țărmul răsăritean al Pontului Euxin IV, 2, 11.

Arelatum ('Αρέλατος), oraș în Galia de sud în care au loc jocurile de circ ale francilor III, 33, 5.

Areobind ('Αρεόβινδος), soțul Preiectei, nepotul lui Iustinian, este ucis în Africa III, 31, 3.

Arethas ('Αρέθας), fiul lui Gabalas, regele saracenilor, poartă război cu Alamundaros IV, 11, 10.

argintărie (ἀργυρώματα) I, 29, 32.

Argos ('Αργος), cetate în Grecia I, 15, 8.

Argos ('Αργώ), corabia argonauților IV, 2, 30.

arieni ('Αρεινοί), adepții învățaturii lui Arios, preoții lor sînt izgoniți din Roma III, 10, 21; arieni sînt indeosebi barbarii I, 5, 9; I, 12, 17; III, 9, 21; III, 18, 21; III, 34, 24; IV, 4, 11.

Arios ('Αριος), creștin eretic I, 13, 10.

Ariminum ('Αρίμινον), cetate din Umbria, în Italia II, 10, 5—12; II, 11, 3—6; II, 19, 11; ocupată de Ioannes II, 10, 7; impresurată de goți II, 12, 1; II, 17, 14—19; II, 17, 22—23; pe alături curge riul Ariminum IV, 28, 6; este acolo un pod greu de trecut IV, 28, 2—11; vezi și II, 11, 21; II, 11, 30—32; II, 16, 3—8; II, 16, 14; II, 16, 22; II, 19, 19; II, 20, 27; III, 37, 23; IV, 29, 3.

Arimuth ('Αριμούθ), comandant roman, este ucis IV, 27, 13—17.

Aristotel ('Αριστοτέλης), mare filozof grec, moare în timpul unor cercetări asupra naturii IV, 6, 20.

armeană (limbă) III, 26, 24.

armeni ('Αρμένιοι) II, 26, 3; II, 27, 16; III, 3, 10; III, 6, 10; III, 13, 20; III, 26, 24; III, 27, 3; III, 32, 1 și 11; IV, 1, 9; IV, 2, 5 și 20; IV, 5, 2—4; IV, 8, 15 și 21—22; IV, 9, 4; IV, 11, 47.

Armenia ('Αρμενία) este așezată lângă țara tzanilor IV, 1, 9; IV, 2, 5; se învecinează cu Iberia II, 13, 17; IV, 2, 20; IV, 13, 11; IV, 15, 19.

Arrianos ('Αρριανός), istoric grec, citat în legătură cu localitatea Cotaia IV, 14, 48.

Arsaces ('Αρσακής), armean, conspiră împotriva lui Iustinian III, 32, 1—51,

Artabanes ('Αρταβάνης) 1. fiul lui Ioannes, din neamul arzacizilor, peștește pe Preiecta III, 31, 2; comandantul gărzii imperiale, căpetenie de federați, consul onorific III, 31, 10; nu i se aprobă divorțul III, 31, 14; conspiră împotriva lui Iustinian III, 32, 5—42; este închis III, 32, 51; luptă împotriva goților III, 39, 8; este împins de o furtună III, 40, 14—15; arată vrednicie în Sicilia IV, 24, 1—2; locuitorii din Crotona îi cer ajutor IV, 25, 24. 2. un armean din Persia refugiat la romani IV, 8, 21.

Artabazes ('Αρταβάζης), armean viteaz în serviciul lui Velisarios III, 3, 10—21; ține o cuvîntare III, 4, 2; se luptă cu un got III, 4, 23—29.

Artasires ('Αρτασιρης), persan, luptă împotriva goților II, 2, 10; îl apără pe Velisarios III, 11, 37; luptă sub zidurile Romei III, 13, 2.

Artemida ('Αρτεμίς), zeiță numită și Bolosia IV, 22, 29; Agamemnon îi dedică o corabie de piatră IV, 22, 27; are un templu în Taurida IV, 5, 23—24.

Arufos ('Αρουφος), conducător al erulilor III, 26, 23 și 28.

Aruth ('Αρούθ), conducător al erulilor, ginerele lui Maurikios, luptă alături de Narses împotriva goților IV, 26, 13.

Arzes ('Αρζης), scutier al lui Velisarios, este rănit II, 2, 16—17; însă scapă cu viață II, 2, 25—29.

Asbados ('Ασβαδος) 1. candidat roman, este ars de sclavini III, 38, 4—6. 2. gepid, ucide pe regele Tutilas IV, 26, 13; IV, 32, 22—24.

asbest (ἄσβεστος) II, 27, 31.

Asclepiodotos ('Ασκληπιόδοτος), avocat din Neapolis, își sfătuiește concetățenii să se opună lui Velisarios I, 8, 22—29; este ocărit în fața lui Velisarios I, 10, 31—45; și ucis de mulțime I, 10, 46.

Asculum ('Ασκουλον), cetate în Italia, asediată de goți III, 11, 39; și cucerită III, 12, 12.

Asia ('Ασία), își trage numele de la o femeie IV, 6, 14; se mărginește cu Africa I, 12, 1; legături cu Nilul IV, 6, 2; IV, 6, 14; riul

Fasis o desparte de Europa IV, 2, 28; neînțelegeri în această privință IV, 6, 1—18; vezi și IV, 3, 7; IV, 3, 11.

Asinaria (Ἀσινάρια), una din porțile Romei prin care a fost primit Velisarios I, 14, 14; prin ea a intrat și Tutilas III, 20, 4—16.

Asinarius (Ἀσινάριος), conducător al goșilor I, 7, 1; recrutează soldați în Suabia I, 16, 8—9 și 12; împresoară Salonae I, 16, 14—16.

asirieni (Ἀσσύριοι), locuitori ai Siriei I, 24, 36.

Asisis (Ἀσίση), cetate din Italia, ocupată de Tutilas III, 12, 12 și 18.

Astica (Ἀστική), ținut în Tracia III, 40, 43

Atalarih (Ἀταλάριχος), fiul Amalasunthei, instruit mai întâi de profesori de literatură I, 2, 7 și 9; apoi părăsește această educație I, 2, 11—19; se înțelege cu vărul său Amalarih I, 13, 4; îi restituie averile luate de Theuderih I, 13, 6; moare de ftizie I, 3, 10; după opt ani de domnie I, 4, 4; moartea lui prevestită prin căderea unei statui I, 24, 24; vezi și I, 2, 1; I, 3, 19—20; I, 3, 27; I, 4, 19; I, 6, 26; I, 14, 5; III, 21, 12; III, 39, 15; IV, 21, 11.

Atena (Ἀθήνη), zeiță, chipul ei dăruit de Diomedes lui Eneas I, 15, 9—13.

Athanasios (Ἀθανάσιος), socrul lui Leontios III, 32, 34; IV, 24, 11; fratele lui Alexandru, solul lui Iustinianus I, 6, 26; I, 7, 12; este ținut sub pază I, 7, 15; și eliberat de Vitigis II, 22, 24; revine din Africa în Italia II, 29, 30.

Athenae (Ἀθήναι) numele unui sat pe țărmul de răsărit al Pontului Euxin IV, 2, 10—11.

Athenodoros (Ἀθηνόδορος), isaur, îl apără pe Velisarios I 29, 20.

Atreus (Ἀτρεΰς), tatăl lui Agamemnon IV, 22, 27.

Attila (Ἄττιλας), regele hunilor I, 1, 3.

Auduin (Ἀύδουιν), rege longobard III, 34, 4; fost tutor al lui Valdaris III, 35, 17; ia de soție pe fiica lui Hermenefrid regele thoringilor IV, 25, 11—12; face pace cu gepizii și cere pe Ildiger III, 35, 20; alungă din domnie pe Ildiger IV, 27, 1; îl cere pe

acesta de la Iustinian IV, 27, 4; promite ajutor lui Germanus III, 39, 20; pornește din nou război împotriva gepizilor IV, 18, 4; încheie un armistițiu IV, 18, 7—11; învinge pe gepizi IV, 25, 14; înștiințează de acest lucru pe Iustinian IV, 25, 15; trimite ajutoare lui Narses împotriva goșilor IV, 26, 12; ucide pe Ustrigot și dobândește de la gepizi uciderea lui Ildigisal IV, 27, 19—29.

Augustus (Ἀυγουστος), primul împărat roman, dă sălașuri thoringilor I, 12, 10; construiește podul de la Narnia I, 17, 11.

Augustus, poreclit *Augustulus* (Ἀυγουστούλος), fiul lui Orestes I, 1, 2; este detronat de Odoacru I, 1, 7; II, 6, 16.

Aulona (Αὐλών), cetate pe coasta Adriaticei, în golful Ionic I, 4, 21.

aur, obiecte sau monede I, 2, 26; I, 5, 18; I, 6, 2; I, 13, 14; IV, 15, 3.

Aurelia (Ἀύρηλια πύλη), una din porțile Romei I, 28, 15; cunoscută sub numele apostolului Petru I, 19, 4; este aproape de monumentul lui Hadrianus I, 22, 12.

Auximum (Ἀὔξιμος), cetate fruntașă din Picenum, în Italia II, 11, 2; II, 23, 6; la o zi depărtare de Firmum II, 16, 1; portul ei este Ancona II, 13, 7; orașul este foarte puternic II, 10, 3; Ioannes lasă o strajă II, 10, 7; goșii o străjuiesc II, 11, 2; II, 16, 17; II, 18, 19; este împresurată de Velisarios II, 23, 5—16; izvorul cetății II, 27, 2; luptele de acolo II, 27, 10; goșii se predau II, 27, 28—34; asediată de Tutilas III, 11, 19—28; este cucerită IV, 23, 40.

Babas (Βάβας), trac, comandant roman IV, 9, 5; IV, 13, 8; salvează cetatea Archaeopolis IV, 14, 14 și 22.

balas (βάλας ἵππος), cal bălan I, 18, 6—10.

baliste (βαλλίστραι), mașini de aruncat proiectile I, 21, 14—18; I, 22, 21.

barbari (βάρβαροι) I, 9, 27.

Barbation (Βαρβατίων), trac, lăncier al lui Velisarios III, 11, 37; luptă sub zidurile Romei III, 13, 2—4; este alungat III, 28, 5 și 17.

Basilus (Βασίλειος), patrician roman III, 20, 18,

bătrînii și bolnavii sînt uciși la unii barbari II, 14, 2.

Belapaton (Βηλαπατών), cetate din Vazaina, în Persia IV, 10, 9.

Beneventum (Βενεβεντός), cetate în Italia, numită altădată *Maleventum* I, 15, 4 și 7; întemeiată de Diomedes I, 15, 8; portretul acestuia I, 15, 11; cucerită de Tutilus III, 6, 1; III, 25, 11.

Benilos (Βενίλος), fratele lui Buzes, comandant roman, IV, 9, 5; IV, 13, 9.

Beoția (Βοιωτία), regiune din Grecia bîntuită de cutremure IV, 25, 16–19.

berbeci (κρῖς), mașini de război pentru distrugerea zidurilor I, 25, 5–11; I, 22, 1 și 11; IV, 11, 21–33; IV, 14, 4–5 și 10; IV, 14, 31.

Bergamum (Βέργαμον), cetate în Italia II, 12, 40.

Bersabus (Βερσαβοῦς), nobil persian IV, 15, 8–11.

besi (Βέσσοι), populație tracă II, 26, 3.

Bessas (Βέσας), got născut în Tracia I, 16, 2; comandant roman I, 5, 3; I, 10, 2; înșeală pe goții de pe zidurile din Neapolis I, 10, 10–11; cucerește Narnia I, 16, 2–3; chemat la Roma de Velisarios I, 17, 2–6; apără poarta Praenestina I, 18, 35; I, 19, 15; I, 23, 13; împrăstie pe goți I, 27, 17–20; II, 1, 3; bînuit de Velisarios II, 29, 29; are grijă de Italia după rechemarea lui Velisarios II, 30, 2; se îndreaptă spre Verona III, 3, 3; și Florentia III, 5, 4; se instalează în Spolegium III, 6, 8; prefectul Romei III, 11, 37; caracterul său III, 15, 3–6; zgîrcenia III, 17, 10; comandant în Armenia și Lazica IV, 9, 4; IV, 12, 32; își trimite oastea în Abasgia IV, 9, 13; impresurează Petra IV, 11, 11–34; luptă cu vitejie, deși bătrîn IV, 11, 39–46; cucerește cetatea IV, 11, 62; IV, 12, 28; IV, 33, 24; silește pe perși la supunere IV, 12, 3–7; lăudat de împărat IV, 12, 29; lăcomia lui IV, 13, 11; soarta nu-l cruță IV, 33, 24.

biruri (πόροι) IV, 13, 11.

bithyni (Βιθυνοί), locuitorii Bitiniei IV, 22.

Bizanț (Βυζάντιον), *passim*.

Bledas (Βλέδας), conducător al goșilor III, 5, 1.

Blischanes (Βλησχάνης), armean din Persia, luptă în Italia împotriva goșilor III, 3, 11.

Boas (Βόας), rîu în Caucaz IV, 2, 6; se varsă în Pontul Euxin lângă Acampsis IV, 2, 7–8.

Boetius (Βοέτιος), ginerele lui Symmachus, senator, ucis de Theuderih I, 1, 32–38; Amalasuntha repune în drepturi pe copiii lui I, 2, 5; soția sa Rusticina III, 20, 27–29.

Bolon (Βῶλον), cetățuie în Armenia persiană IV, 13, 19.

Bononia (Βονώνεια), cetate în Italia III, 11, 12–16.

Bonus (Βόνος), comandant roman, nepotul lui Ioannes III, 10, 14–17.

Boraides (Βοραίδης), nepot de frate al lui Iustinian, lasă averea fratelui său Germanus III, 31, 17; III, 32, 18.

Bospor (Βόσπορος) IV, 5, 26–27.

Braducius (Βραδούκιος), interpret persian, ucis de Chosroes IV, 11, 8.

Brettania (Βρεττανία), insulă mare II, 6, 28; de zece ori mai mică decît Thule II, 15, 4–5; poziție geografică IV, 20, 4–6; înfrîngerile de acolo prezise de oracolele sibiline I, 24, 36–37.

britti (Βριττιοί), locuitorii insulei Brittia, între Brettania și Thule IV, 20, 4; IV, 20, 12–18; numiți și brittoni IV, 20, 7.

britti (Βριττιοί) sau **brutti** (Βρούττιοί), locuitori din Italia de sud, azi regiunea Abruzzi I, 15, 23; III, 18, 20–26; III, 28, 7.

Brittia (Βριττία), insulă între Brettania și Thule IV, 20, 4–10; IV, 20, 41–49; IV, 20, 54.

bruchi (Βροῦχοι), populație în Caucaz IV, 4, 1.

Brundisium (Βρεντέσιον), oraș în Italia de sud-est, pe fîrmul mării III, 18, 6 și 11; III, 18, 18; III, 27, 6.

Bruttium, vezi **britti** (Βριττιοί, Βρούττιοί).

Buhas (Βούχας, Βώχας), masaget, lăncier al lui Velisarios II, 2, 10; luptă vitejește II, 2, 20–24; moare II, 2, 32; după ce ucide mulți goți II, 2, 36.

Burcentios (Βουρκέντιος), bes trădător II, 26, 3 și 15; este ars de viu II, 26, 25–26.

burguzioni (Βουργουζῶνες), neam germanic I, 12, 11; învinși de franci I, 12, 23—30; I, 13, 3; trimiși în ajutorul goților II, 12, 38; după luarea cetății Mediolanum primesc în dar femeile de acolo II, 21, 39.

Burnum (Βούρνος), oraș în Dalmația I, 16, 13 și 15,

Buzes (Βούζης), frate cu Venilos IV, 9, 5; unchiul lui Domentiolus III, 39, 3; ia apărarea lui Germanus III, 32, 45; trimis împotriva gepizilor III, 34, 40.

Cabades (Καβάδης), persan, fiul lui Zames IV, 26, 3.

Caesena (Καισηναί), cetate în provincia Aemilia din Italia I, 1, 15; II, 11, 3; asediată de Ioannes II, 19, 19—21; ocupată de Velisarios II, 29, 40; și de Tutilas III, 6, 1.

calabri (Καλαβροί), locuitori ai Calabriei, I, 15, 3; I, 15, 21.

Calabria (Καλαβρία), regiune în Italia de sud I, 15, 21—22; III, 40, 15; se predă lui Velisarios I, 15, 3; II, 5, 2; apoi lui Tutilas III, 6, 5; se împacă cu împăratul III, 18, 17; molestată de goți III, 23, 17—18.

Calchedon (Καλχηδών), oraș lângă Bizanț IV, 2, 1; IV, 5, 31—33.

Calipso (Καλυψώ), nimfă văzută de Odiseu, insula ei IV, 22, 19—21.

Calydon (Καλυδών), mistrețul de acolo I, 15, 8.

Camillus (Κάμυλλος), învingătorul galilor la Roma IV, 29, 4.

Campania (Καμπανία), regiune din Italia I, 15, 22; II, 4, 19; II, 5, 2; III, 6, 1; n-are cetățui în afară de Neapolis și Cumae I, 14, 2; acolo sînt trimiși senatorii din Roma de către Tutilas II, 22, 19; sînt uciși de goți IV, 34, 6; faptele lui Teias de acolo IV, 34, 21—25.

candidați (κανδιδάτοι), gărzi împărătești III, 38, 5.

Cannae (Κάνναϊ), localitate în Apulia, Italia III, 18, 19.

Canusium (Κανούσιον), oraș în Apulia, în drumul spre Brundisium III, 18, 18—19.

capadocieni (Καπαδόκαιοι), locuitori ai Capadociei, Asia, I, 29, 20.

Capua (Καπύη), oraș în Italia, stăpînit de goți I, 14, 6; III, 18, 24; lupte în oraș III, 26, 4—6.

Carcasiane (Καρκασινάι), cetate asediată de franci, în ea averile lui Alarih I, 12, 35 și 41 și 47; I, 13, 6.

Caribda (Χάριβδης), viltoare în strimtoarea Mesina I, 8, 1; IV, 6, 23; IV, 22, 19.

Caranalis (Καράναλις), cetate în Sardinia, azi Cagliari III, 24, 1; 13, 44; IV, 24, 44. carne sărată IV, 12, 18.

carni (Καρνιοί), populație de limbă Noricum I, 15, 27.

Cartagina (Καρχηδών), oraș în Africa I, 5, 6; IV, 24, 36.

Casios (Κάσιος), un nume al lui Zeus în Kerkyra IV, 12, 25—26.

Casope (Κασώπη), cetate, își trage numele de la Zeus Casios IV, 22, 26.

Caspia (Κασπία), poarta Caspia sau Caspică, de la Marea Caspică IV, 3, 4.

Catania (Κατάνη), oraș în Sicilia I, 5, 12; nu are ziduri III, 40, 21.

Catellus (Κάτελλος), numele unui italiot III, 10, 22.

Caucaz (ὄρος τὸ Καυκάσιον, ὄρη τὰ Καυκάσια), muntele Caucaz, IV, 2, 26—27; IV, 3, 1—12; IV, 9, 15; IV, 11, 23.

Cavallarios (Καβαλλάρους), sol got pe lângă Iustinian III, 12, 16.

celți (Κελτοί), locuitori ai Galiei I, 1, 18; IV, 5, 30.

Centucellae, oraș în Tuscia, pe țărmul mării II, 7, 18; II, 13, 12; II, 36, 11 și 15; II, 37, 10.

Cervarium (Κερβάριον), localitate în Apulia III, 18, 29.

Cerventinus (Κερβεντινος), în alte manuscrise Vergentinus (Βηργεντινος), senator roman I, 26, 2; II, 21, 41.

Cethegus (Κέθηγος), patrician și senator roman III, 13, 12.

Chalcis (Χαλκίς), oraș în Eubeia IV, 25, 17.

Cherson (Χερσών), cetate pe țărmul Pontului Euxin IV, 5, 27—29.

Chersones (Χερσονήσος), peninsulă a Traciei I, 15, 18.

Chilbudios (Χιλβούδιος), comandant de armată III, 13, 26; impostor III, 14, 1—37.

Chinialon (Χινιαλόν), conducător cutrigur IV, 18, 15; IV, 19, 3.

chit (balenă) III, 29, 9–20.

Chorienes (Χορίανης), comandant al oștirii persane IV, 1, 4; își așază tabăra lângă riul Hippias IV, 8, 1 și 17; cade în luptă IV, 8, 35.

Chosroes (Χοσρόης), rege persan II, 22, 17 și 21; IV 4, 5; IV, 7, 1–10; IV, 8, 10; IV, 9, 14; IV, 10, 8–22; IV, 11, 2–3; IV, 12, 9–21; IV, 14, 35; IV, 15, 1–8; IV, 16, 27–29; IV, 17, 9; IV, 26, 13; IV, 32, 2.

cimerieni (Κιμῆριοι), populație de lângă Mlaștina Maiotis, numită apoi utiguri IV, 4, 8; sau huni IV, 5, 1–4; alungă pe goți IV, 5, 10–11; strimtoarea cimeriană IV, 6, 15.

Circaeum (Κίρκαον), munte în Italia, la sud de Roma I, 11, 2–3.

Circe (Κίρκη), vrăjitoare legendară, se întilnește cu Odiseu I, 11, 2–3.

ciună II, 3, 1.

cimpul lui Nero, lângă Roma I, 19, 3 și 12.

cîntar (κωντηνάριον), măsură de greutate sau monetară de o sută de unități I, 6, 19; IV, 15, 3–5.

cîntăreți I, 25, 17.

Classes (Κλάσες), portul Ravennei II, 29, 31.

Claudianus (Κλαυδιανός), comandant în Salona III, 35, 27.

Clementinus (Κλημεντινός), patrician roman III, 26, 13.

Cloadarios (Κλοαδάριος), rege al francilor, promite ajutor lui Iustinian I, 13, 27–28; I, 5, 8–9.

Clusium (Κλούσιον), oraș în Tuscia II, 11, 1; II, 13, 2–4.

Coccas (Κόκκας), got, cade într-o luptă în doi IV, 31, 12–16.

colchi (Κόλχοι), populație din Caucaz, nu sînt vecini cu trapezuntinii IV, 2, 15; IV, 2, 31; IV, 6, 13–14; IV, 8, 1; IV, 10, 6; IV, 13, 18–21; IV, 14, 47.

Colchida (Κολχίς), țara colchilor IV, 8, 39; IV, 13, 3–5; IV, 14, 46; IV, 16, 7; IV, 15, 14.

Comana (Κόμανα), cetate pe țărmul Pontului Euxin IV, 5, 24.

Comum (Κόμουν), oraș în Italia de nord II, 12, 40,

Conon (Κόνων), comandant al isaurilor II, 5, 1–3; ocupă Ancona II, 11, 5; este prudent II, 13, 8; impresurat în Neapolis III, 6, 2; se predă III, 7, 16–20; tratat bine de către Tutilas III, 8, 6; impresurat în Roma de goți III, 17, 2; foarte avar III, 17, 10; n-are destulă grijă pentru apărarea cetății III, 20, 12; fuge din Roma III, 23, 1; din nou în Roma III, 27, 16; ucis de oșteni III, 30, 7.

Constantianus (Κωνσταντιανός), comandant roman trimis în Illyricum I, 7, 26–27; vine în Epidaurum I, 7, 28; întărește Salona I, 7, 36; pleacă spre Ravenna II, 30, 2; tratează cu Tutilas III, 2, 8–9; se îndreaptă spre Verona III, 3, 4; stă în Ravenna III, 6, 8; face un raport împăratului III, 9, 5; apără pe Germanus III, 32, 41 și 45; trimis la gepizi III, 34, 40; și împotriva sclavinilor III, 40, 34 și 42.

Constantinus (Κωνσταντίνος), împărat I, 15, 14.

Constantinus (Κωνσταντίνος), comandant de oaste, trac I, 5, 3; ocupă Spolegium și Perusia I, 16, 1–3; învinge într-o luptă cu goții I, 16, 6; chemat la Roma de Velisarios I, 17, 2; așezat la Porta Flaminia I, 19, 16; apoi la monumentul lui Hadrianus I, 22, 15–16; învinge pe goți I, 22, 25; II, 1, 4–6; se ceartă cu Velisarios II, 8, 15; este ucis II, 8, 17.

consuli (ὑπάτοι) I, 1, 9; I, 1, 32; I, 5, 18; II, 6, 20.

corabia lui Agamemnon IV, 22, 27–29; a lui Eneas IV, 22, 7–16; a lui Odiseu IV, 22, 13–14.

corintieni (Κορινθιοι), locuitori din Corint I, 15, 17.

Coronea (Κορώνεια), cetate în Beoția IV, 25, 17.

Corsica (Κουρσική), insula Corsica IV, 24, 31–32; IV, 24, 37–39.

Cotais (Κοτάις), localitate în Lazica IV, 14, 48; IV, 14, 51; IV, 16, 16; IV, 17, 19.

creștini (Χριστιανοί) I, 3, 5; I, 5, 9; I, 9, 27; I, 12, 15; III, 32, 9; III, 35, 11; IV, 2, 17; IV, 2, 33; IV, 3, 19 și 21; IV, 4, 9; IV, 25, 13.

Crisaios (Κρυσαιος κόλπος), golf I, 15, 17; IV, 25, 16.

Crotona (Κρότων), oraș în Italia meridională I, 15, 23; III, 28, 2; III, 28, 18; III, 30, 23; impresurat de goți IV, 25, 24; IV, 26, 1—2.

Ctesiphon (Κτησιφών), oraș în Asia Mică IV, 10, 9.

Cumae sau **Cyme** (Κύμη), oraș pe țărmul Italiei, mai sus de Neapolis I, 14, 2—3; III, 6, 3; IV, 34, 9; IV, 34, 20; IV, 35, 38.

Cutilas (Κουτ(λας), scutier al lui Velisarios II, 2, 10 și 14; II, 2, 18; II, 2, 30—31.

cutremure de pământ III, 29, 4—5; IV, 25, 16—23.

cutriguri (Κουτρίγουροι), populație hunică IV, 5, 2—4; atacă pe goți IV, 5, 10—22; trec Dunărea în imperiul roman IV, 5, 16; IV, 18, 16; sînt învinși de utiguri IV, 18, 22—24; iau mulți prizonieri de la romani IV, 19, 2; unii se așază în Tracia IV, 19, 7; sînt învinși IV, 27, 10—11.

Cutinas (Κουτζ(νας), conducător al mauretanilor IV, 17, 21.

Cyme, vezi **Cumae**.

Cyprianus (Κυπριανός), comandant de oaste împotriva goților I, 23, 19—20; împresoară Faesulae II, 23, 2; II, 24, 18; II, 27, 25—26; se îndreaptă spre Florentia III, 5, 4; stă în Perusia III, 6, 8; este ucis III, 12, 18—20; III, 23, 6; III, 25, 21; IV, 33, 12.

Cytaion, vezi **Cotais** IV, 14, 48.

daci (Δάκαι), locuitori ai Daciei I, 15, 27; III, 34, 16; IV, 5, 30.

Dacia (Δακ(α), așezare I, 15, 27; supusă gepizilor III, 33, 8; III, 34, 10; tributară goților III, 34, 10; o parte dată erulilor III, 33, 13; curge riul Istru IV, 5, 30; vezi și III, 33, 13; III, 34, 15—17; III, 34, 35.

Dagisthaios (Δαγισθαίος), comandant roman asediază Petra IV, 11, 11, și 14; discută cu Gubazes regele lazilor IV, 8, 1, și 16; acuzat de trădare și întemnițat IV, 9, 1—5; urmează pe Narses în Italia IV, 26, 13; IV, 33, 4; cucrește Roma IV, 33, 21—22.

dalmați (Δάλμαται), locuitori ai Dalmației III, 33, 12.

Dalmația (Δαλματία), așezare I, 15, 25; bătută de vânturi I, 15, 5; este trimis acolo

Mundus I, 5, 2; și prins Goar IV, 27, 5; luată de la goți I, 7, 36; atacată de longobarzi III, 33, 12; vin sclavinii III, 40, 7; vor să plece din ea goții IV, 24, 4; vezi și I, 5, 11; I, 7, 1; I, 7, 26—27; I, 15, 7; I, 16, 8—9; II, 21, 41; II, 28, 2; II, 30, 2; III, 13, 19; III, 35, 24; III, 40, 7; III, 40, 11; III, 40, 27; III, 40, 30.

Damianus (Δαμιανός), nepot al lui Valerianus, trimis în Picenum II, 7, 26; rezistă în Ariminum II, 11, 22; însoțește pe longobarzi IV, 33, 2.

dani (Δανοι), danezi, acordă trecere erulilor II, 15, 3 și 29.

Danubius (Δαנוβ(ος), Dunărea, IV, 5, 29.

Daras (Δάρας), cetate în Caucaz IV, 7, 9; lângă un riu frumos IV, 7, 7—9; atacată de perși IV, 7, 5—6.

dascăl de scris și citit I, 2, 6.

Datios (Δάτιος) 1. episcop de Mediolanum II, 7, 35. 2. fratele lui Aordos, rege al erulilor II, 15, 29.

Decennovius (Δεκεννόβ(ος), riu în Italia I, 11, 2.

Decius (Δέκιος), patrician roman III, 20, 18. **delfini** III, 29, 11—12.

Demetrios (Δημήτριος) 1. conducător din Philippi, vine la Roma I, 3, 5; stă de vorbă cu Theudatos I, 3, 9; se duce la Bizanț I, 3, 29; 2. comandant de pedestrași în oastea romană I, 5, 3; luptă la Neapolis III, 6; 13—17 și 25; prins de Tutilas III, 7, 3—6; 3. din Kephalaria, locuiește în Neapolis III, 6, 20—26.

Deoferon (Δεωφέρων), fratele lui Tullianus III, 30, 6 și 19.

diademe de aur IV, 11, 6.

Diogenes (Διογένης), soldat din garda imperială, luptă în Italia I, 27, 11; II, 5, 9; împresoară Roma III, 36, 1; III, 36, 15; apără Centumcellae III, 37, 8—15; III, 39, 25—26.

Diomede (Διομέδης), fiul lui Tideu, întemeietorul cetății Beneventum I, 15, 8—9.

Dodona (Δωδώνη), pustiită de goți IV, 22, 31. **dolomiți** (Δολομίται), barbari din Persia IV, 14, 5—7; felul lor de luptă IV, 14, 8—12 și 42. **domenii** imperiale I, 4, 1.

Domnicus (Δόμνικος), sol roman pe lângă Vittigis II, 29, 1 și 7.

Dortona (Δορθών), cetate în Liguria, numită și Dertona, ocupată de romani II, 23, 5.

Dracon (Δράκων), riu, izvorăște din Vezuviu, trece pe lângă Nuceria IV, 35, 7—11.

drepturile pecuniare ale soldaților IV, 26, 6.

dromoni, corăbii rapide III, 35, 27—29.

dryochi (δρύοχοι), grinzi de stejar la corăbii IV, 22, 12.

Dryus (Δρυός), cetate în Italia de sud, numită și Hydrus (Ἵδρυός) I, 15, 20; II, 5, 1; II, 18, 4—5; II, 27, 4; III, 22, 20—22; III, 26, 28; III, 27, 4; III, 30, 2; depărtare față de Tarent III, 23, 12; și de Brundisium III, 18, 6; împresurată de goți III, 9, 22; III, 10, 8; III, 18, 6; se duce acolo Ioannes, nepotul lui Vitalianus III, 26, 28; și Pacurius IV, 26, 4; IV, 34, 10.

dumnezeu, natura sa I, 3, 6—8; I, 24, 7.

Ebrimuth (Ἐβριμούθ), ginerele lui Theudatos, se predă lui Velisarios I, 8, 3.

Echinaios (Ἐχινάων πόλις sau Ἐχινάτος), oraș în Tesalia IV, 25, 19.

Edesa (Ἐδεσσα), oraș în Asia Mică, se naște acolo un copil cu două capete IV, 14, 38—40; lupte cu elefanți IV, 14, 35—37.

educație la goți I, 2, 11—17.

Efes (Ἔφεσος), oraș în Asia Mică I, 3, 5.

Egipt (Αἴγυπτος), inundații III, 29, 6; riul Nil I, 12, 2; statui I, 15, 13; vezi și I, 15, 13; II, 17, 9—11; IV, 6, 2; IV, 6, 13—14.

Elada (Ἑλλάς), cutremure de pământ IV, 25, 16; vezi și I, 15, 23; III, 6, 11; IV, 2, 15; IV, 25, 23.

elefanți (ἐλέφαντες), folosiți în lupte de către perși IV, 13, 4—5; IV, 14, 34—37; IV, 17, 10.

Elemund, vezi **Velemunt**.

Elpidios (Ἐλπίδιος), medicul regelui got Theuderih I, 1, 38.

Enea (Αἰνείας), fiul lui Anchises I, 15, 9; IV, 22, 7—16; IV, 22, 31.

Ennes (Ἐννης), comandantul isaurilor împotriva goților I, 5, 3; I, 10, 1—3; fratele lui Tarmutos I, 22, 23; îi vine în ajutor I, 29,

42; este trimis la Mediolanum II, 12, 27 și 40. **eolice** (insule) III, 13, 6.

Epidamnum (Ἐπιδαμνος), oraș în Iliria I, 2, 24—28; I, 7, 27; III, 13, 19; III, 18, 1; III, 29, 1; III, 33, 12; la granița cu Epirul I, 15, 24.

Epidaurum (Ἐπίδαυρος), oraș în Iliria I, 7, 28 și 32.

Epir (Ἠπείρος), provincie în Grecia I, 15, 24; III, 6, 11; IV, 22, 31.

episcopi (ἐπίσκοποι) I, 25, 13; II, 22, 19; III, 35, 9; IV, 2, 17; IV, 4, 12; episcopul din Efes I, 3, 5; episcopul din Ravenna I, 1, 24.

Erarih (Ἐράριχος), rug de neam, rege al Italiei III, 2, 1—17; este ucis III, 2, 18.

Eridan (Ἑριδανός), nume al riului Pad, azi Po I, 1, 18; III, 13, 9.

Ermegisclos (Ἐρμεγίσκος), rege al varnilor, ia de soție pe sora lui Theudibert IV, 20, 11; își prevestește moartea IV, 20, 14; sfătuiește pe supuși să se alieze cu francii IV 20, 17; moare IV, 20, 21.

Ermenefrid (Ἐρμενέφριδος), rege al thoringilor, ia de soție pe Amalaberga, nepoată a lui Theuderih I, 12, 22; este ucis de franci I, 13, 1; tatăl lui Amalafrid IV, 25, 11—12.

eruli (Ἐρουλοι), neam germanic de credință ariană, apoi ortodocși II, 14, 33; obiceiurile lor II, 14, 1—42; II, 15, 1—4; felul de a se lupta II, 25, 26—27; luptă alături de romani II, 4, 8; II, 13, 8; II, 22, 5; supun pe longobarzi II, 14, 9; sint alungați II, 14, 21; o parte merg în insula Thule II, 15, 4; ceilalți la gepizi și romani II, 14, 26—28; îșiucid regele II, 14, 38; se așază în Illyricum II, 15, 1; lângă Singidunum II, 15, 30; își aduc rege din Thule II, 15, 28; cer și de la Iustinian II, 15, 31—32; se unesc cu gepizii II, 15, 36; II, 34, 43; și cu Narses III, 13, 21—22; unii sint uciși de romani III, 34, 45; bat pe sclavini III, 13, 25; primesc pământ în Dacia, ca federați III, 34, 13—14; luptă în Italia IV, 26, 13 și 17; IV, 28, 10; IV, 30, 18; IV, 33, 19.

Eschil (Αἰσχυλος), poet grec IV, 6, 1—5.

Eshmanos (Αἰσχμάνος), mesaget din garda lui Velisarios I, 16, 1.

Etolia (Αἰτωλία), provincie grecească I, 24, 20.

Etruria (Τουρκία), provincie în Italia I, 3, 2; I, 3, 4; I, 3, 29; I, 4, 1; I, 4, 14; I, 4, 17.

etrusci (Τουρκοι), prezicători IV, 21, 16.

Euthalios (Εὐθαλίος), duce drepturile bănești soldaților din Italia II, 2, 4—6 și 24.

Eubea (Εὐβοία), insulă în Egeea, acolo moare Aristotel IV, 6, 20; are un monument în amintirea lui Agamemnon IV, 22, 27—29.

Euftrates (Εὐφρατης), scopit abasg IV, 3, 19.

Eulysia (Εὐλύσια), regiune IV, 4, 7.

Euripos (Εὐρύπος), localitate în Eubea, unde sînt curenți de mare în direcții opuse IV, 6, 20.

Europa (Εὐρώπη), continent I, 12, 1; își are numele de la o femeie IV, 6, 14; despărțit de Asia Mică prin riul Fasis IV, 2, 28; IV, 6, 13—15; controverse în această privință IV, 6, 1—4; începutul ei I, 12, 3; vezi și I, 12, 3—5; IV, 2, 32; IV, 3, 11; IV, 6, 12.

evrei (Εβραίοι), locuiesc în Ravenna I, 9, 3; și în Neapolis I, 12, 42.

Fabrizos (Φάβριος), comandant persan, învinge pe fiul lui Chosroes IV, 10, 19.

Fanaguris (Φανάγουρις), oraș lângă Chersones IV, 5, 28.

Fanitheos (Φανίθεος), șef erul II, 13, 18; este ucis la Caesena II, 19, 20; II, 22, 8.

Fanum (Φάνος), oraș în Italia III, 11, 32; III, 25, 7—8.

Farangion (Φαράγγιον), cetățuie în Armenia persană IV, 13, 19.

Fasis (Φάσις), rîu în Colchida IV, 1, 10; IV, 5, 33; se varsă în Pontul Euxin IV, 2, 32; izvorăște din Caucaz și desparte Asia de Europa IV, 2, 27—28; IV, 6, 7 și 13; controverse în această privință IV, 6, 1—4; dincolo de el locuiesc colhii sau lazii IV, 2, 29; de acolo s-a adus lîna de aur IV, 2, 30.

fasole (χάμος), hrană în oastea persană IV, 13, 19.

Faventia (Φάβεντια), oraș în Aemilia din Italia III, 3, 22.

Fazas (Φάζας), iber, conduce trupele armene din Italia III, 6, 10; III, 7, 3 și 7; cade în luptă III, 28, 15.

feaci (Φαλαχοι), găzduiesc pe Odiseu IV, 22, 18—23.

federali (φοδερᾶτοι), barbarialiați cu romanii III, 31, 10; III, 33, 13; IV, 5, 13—14.

femeia ucisă la moartea bărbatului II, 14, 6—7.

Fidelius (Φιδελίος), administratorul lui Atalarh, îl cheamă pe Velisarios la Roma I, 14, 5; este numit comandant al gărzilor I, 20, 19—20; se duce la Mediolanum II, 12, 27; pe drum este ucis de goți II, 12, 34—35.

Fidias (Φιδίας), sculptor atenian IV, 21, 12—13.

Filegagos (Φιλέγαγος), gepid în armata romană IV, 8, 15 și 30.

Filimuth (Φιλήμουθ și Φιλήμουθ), șef erul, luptă în Italia II, 22, 8; III, 13, 22; III, 39, 10; trimis la gepizi III, 34, 42; luptă împreună cu Narses IV, 26, 13; IV, 33, 19; IV, 34, 22.

filozofie I, 1, 33; I, 6, 10; I, 16, 16.

Firmum (Φίρμος), oraș în Italia II, 16, 1; acolo iernează Aratios II, 20, 3; impresurat de goți III, 11, 39; și cucerit III, 12, 12.

Fisula (Φισούλα), oraș în Italia, azi Fiesole; impresurat de romani II, 23, 2; II, 24, 18; și cucerit II, 27, 25—26.

Flaminia (Φλαμινία ὁδός), șosea în Italia, trece pe lângă Narnia, Spoletium, Perusia II, 11, 9; și Petra Pertusa III, 28, 13.

Flaminia (Φλαμινία πύλη), poartă în zidul împrejmuitor al Romei I, 14, 14; I, 19, 2 și 16; II, 5, 6 și 12; se ajunge cu greu la dinsa I, 23, 2.

Florentia (Φλωρεντία), oraș în Italia, azi Firenze, Florența; impresurat de goți III, 5, 1—5; acolo se stabilește Iustinus III, 6, 8.

flotă (στρόλος) I, 3, 23.

foamete în Italia II, 3, 1; II, 4, 16—17; II, 20, 33; III, 17, 9; III, 17, 13—26; III, 29, 8.

Focas (Φωκάς), lăncier al lui Velisarios III, 15, 1—3; moare III, 15, 6—8.

focceeni (Φωκαστες), locuitori din Foccea, au colonie în Massilia III, 33, 4.

Forfecuță, poreclă dată logofătului Alexandru, trimis în Italia III, 1, 30.

Forocornelius (Φοροκορνήλος), oraș în Italia II, 19, 22.

Fotios (Φώτιος), fiul Antoninei (soția lui Velisarios) I, 18, 18; luptă în Italia în armata lui Velisarios I, 5, 5; I, 10, 5; I, 10, 8—9; I, 10, 20.

franci (Φράγγοι), neam germanic, stăpîni în Galia I, 11, 29; I, 12, 8; creștini I, 5, 9; I, 13, 10; se războiesc cu goții I, 11, 18; IV, 24, 21; sălașurile lor mai vechi I, 12, 9; se unesc I, 12, 14—15; ajung de temut pentru vizigoți și thoringi I, 12, 21; înving pe burguzioni I, 12, 24—26; pornesc cu război împotriva vizigoților I, 12, 33—35; împresoară cetatea Carcasiane I, 12, 40—44; ocupă Galia de sud și tratează cu Theuderih, regele goților I, 12, 45; înving în luptă pe thoringi și burguzioni I, 13, 1—3; II, 28, 17; alungă pe vizigoți din Galia I, 13, 11—12; promit ajutor lui Iustinian împotriva goților I, 5, 10; IV, 24, 13; Theudatos le promite Galia de dincolo de Rodan I, 13, 14; I, 13, 26—29; III, 33, 2; trimit ajutoare lui Vittigis II, 12, 38; suspectați de goți II, 22, 10; trec Padul II, 25, 2—16; din cauza unei boli se întorc în Galia II, 25, 17—23; superstiții II, 25, 10; trimit sol la Vittigis II, 28, 9—10; Iustinian le confirmă stăpînirea în Galia III, 33, 3; jocuri la Arelatum III, 33, 5; monedă III, 33, 5; ocupă ținutul Veneției III, 33, 7; se încuscesc cu Tutilas III, 37, 2; primesc fugari din Brittia IV, 20, 8—10; varnii se tem de ei IV, 20, 18—19; despărțiți prin râul Rin IV, 20, 2 și 18; stăpînesc o bună parte din Italia IV, 24, 4; înțelegerea cu goții IV, 24, 9—10; IV, 24, 25; după Theudibert urmează în domnie Theudibald IV, 24, 11; se împotrivesc la trecerea lui Narses prin ținutul Veneției IV, 26, 18—19; dușmani longobarzilor IV, 26, 19; nu îngăduie să fie ocupată Verona IV, 33, 3—5; refuză ajutorul cerut de Teias și goți IV, 34, 17—18.

frisoni (Φρίσσονας), locuitori ai insulei Brittia IV, 20, 7.

ftizie (boală) I, 3, 10.

funt, măsură de greutate și valoare I, 2, 26.

Gadeira (Γάδερα), oraș în Spania, azi Cadix, IV, 6, 3; IV, 6, 8 și 22.

gali (Γάλλοι), locuitori ai Galiei I, 12, 20; I, 15, 29; II, 28, 28; IV, 29, 5—6.

Galia (Γαλλία), așezare I, 15, 29; mai întinsă ca Spania, despărțită de ea prin munți I, 12, 4—5; atinge insula Brittia IV, 20, 5;

are aur III, 33, 5; râurile Rin și Ron I, 12, 7; din munții ei izvorăsc Ronul și Dunărea I, 1, 18; IV, 5, 29; goții în Galia I, 11, 16; I, 13, 15; și vizigoții I, 12, 12 și 20; I, 13, 4; goții se retrag I, 13, 26—29; III, 32, 2; galii în Italia și luptele cu Camillus IV, 29, 5.

Garganum (Γάργανον), munte în Apulia III, 22, 24.

gauți (Γαυτοί), populație în insula Thule II, 15, 26.

Gelimer (Γελίμερ), rege al vandalilor în Africa I, 5, 1; I, 6, 2; I, 29, 8; III, 1, 3; III, 35, 4; IV, 9, 7.

Genua (Γένουα), oraș pe țărmul mării în Tuscia, în nordul Italiei II, 12, 29, ajunge acolo comandant Bonus III, 10, 14.

Georgios (Γεώργιος), lăncier al lui Velisarios, luptă vitejește I, 29, 20.

gepizi (Γήπαυδες), neam germanic III, 34, 10; se luptă cu goții I, 3, 15; I, 11, 5; subjugă pe eruli II, 14, 26—27; II, 15, 36; ocupă Dacia III, 33, 8; III, 34, 17; primesc subvenții de la împărat III, 34, 10; se războiesc cu vecinii lor, longobarzii III, 34, 1—32; cer ajutor de la Iustinian III, 34, 33—35; fac pace III, 34, 40 și 45; din nou în război cu longobarzii IV, 18, 5; fac pace IV, 18, 11; introduc pe cutriguri în imperiul roman IV, 18, 17; și pe sclavini IV, 25, 5; iar război cu longobarzii IV, 25, 6—10; sînt învinși IV, 25, 14; încheie pace cu longobarzii și cu Iustinian IV, 27, 21; luptă în Italia împotriva goților, în armata romană IV, 26, 13; acordă azil lui Ildigisal IV, 27, 22—23; regele lor Elemundus IV, 27, 19.

Geraistos (Γεραίστος), port în Eubea IV, 22, 27.

gere (γέρρα), scuturi persane I, 22, 20.

germani (Γερμανοί), locuitori de pe Rin IV, 20, 3; vezi și I, 12, 8; I, 12, 13—14; I, 12, 17; I, 12, 21 și 25; I, 12, 28; I, 12, 32—35; I, 12, 38—40; I, 12, 44; I, 13, 3—4; I, 13, 13—14; I, 13, 24—26; II, 25, 7 și 11; II, 22, 10; II, 28, 8—9; II, 28, 23; II, 33, 4; III, 33, 2.

Germanus (Γερμανός), nepot de frate al lui Iustinian, tatăl lui Iustinus și Iustinianus III, 32, 13; III, 39, 17; socrul lui Ioannes, nepotul lui Vitalianus III, 12, 11; III, 39,

10; IV, 26, 11; învinge pe Stotza în Africa III, 39, 12; moștenește pe fratele său III, 31, 17; ia de soție pe Matasuntha III, 39, 14; descoperă o conjurație III, 32, 22—24; este acuzat și iertat III, 32, 44—46; renumele său III, 37, 24; conduce războiul cu goții III, 39, 9; strânge o mare armată III, 39, 16; învinge pe anți în Tracia III, 40, 5—6; înspăimintă pe sclavini III, 40, 4; moare III, 4, 9; armata lui trece sub comanda lui Ioannes, fiul lui Vitalianus IV, 26, 11.

getic (neam) (Γετικὸν ἔθνος) I, 24, 29.

ghimpi cu trei colți (τριβόλοι) III, 24, 16—18.

Gibal (Γιβάλ), comandant got IV, 23, 1; este prins IV, 23, 38.

Gibimer (Γιβιμερ), șef got II, 11, 1.

Gilacios (Γιλάκιος), armean III, 26, 24; III, 27, 26.

gintă (γένος) I, 13, 7.

Giselih (Γισέλιχος), rege vizigot, detronat de Theuderih, regele Italiei I, 12, 43—46.

Gizerih (Γιζέριχος), împreună cu Theuderih, cei mai străluciți șefi barbari III, 1, 4.

Goar (Γόαρ), got, exilat în Egipt IV, 27, 5—6; este rechemat IV, 27, 7; fuge împreună cu Ildigisal IV, 27, 8; ucid pe conducătorii armatei romane IV, 27, 13 și 17; se duc la gepizi IV, 27, 18.

Gontharis (Γόνθαρις), trimis de Velisarios spre Alba, împreună cu erulii II, 4, 8.

Gontharis (Γόνθαρις), încearcă să ia de soție pe Preiecta, care refuză III, 31, 3; este ucis în timpul unui prinz III, 32, 6.

gotă (limbă) I, 10, 10; III, 26, 24.

Gothigos (Γόθιγος, probabil Κέθηγος), patrician și fost consul III, 35, 10.

goți (Γότθοι), în răsăritul Europei IV, 4, 9—11; IV, 5, 5; IV, 5, 11—14; IV, 5, 18—22; IV, 8, 27.

Gratiana (Γρατιάνα), oraș la hotarul Iliriei I, 3, 15—17.

greacă (limbă) III, 26, 24; IV, 9, 19.

greci (Γραικοί) I, 15, 9; I, 15, 24; I, 18, 40; I, 29, 11; III, 9, 12; III, 21, 12.

Grecia (Ἑλλάς) I, 24, 20; I, 25, 13; IV, 22, 17; IV, 22, 32; IV, 25, 16; IV, 25, 23; Grecia Mare I, 15, 23.

Gripas (Γρίπας) șef got I, 7, 1; se retrage în Salona I, 7, 27; pleacă de acolo I, 7, 28—36. grînare obștești II, 28, 25; IV, 14, 24—26. grîne, cereale II, 1, 11; II, 3, 1; II, 3, 8; II, 4, 2; II, 4, 19; II, 5, 3; II, 28, 3; III, 6, 15; III, 17, 11; III, 20, 1; III, 30, 7.

Gubazes (Γουβάζης), conducător al lazilor își îndeamnă soldații la luptă IV, 8, 6—8; îi pune în linie de bătaie IV, 8, 14; se apără în munți IV, 16, 6 și 20; IV, 16, 32; cucerește pe apsili IV, 10, 7; filoroman IV, 16, 2; îi scrie Mermeroes IV, 16, 23; mama sa era romană IV, 9, 7—9.

Gubulgudú (Γουβουλγουδού), masaget, apără Ancona II, 13, 14—15.

Gudilas (Γουδίλας), oștean de origine tracă în garda imperială III, 30, 6 și 19.

Gundulf (Γουνδούλφ), vezi Indulf.

Guzes, poreclă, vezi Ioannes și Thomas.

Hadrian (împărat) I, 22, 12 și 19.

Halicarnas, oraș în Asia Mică IV, 6, 12.

Halazar (Χαλαζάρ), scutier masaget II, 30, 6; ucis de Tutilas III, 30, 20—21.

Hanaranges (Χαναράγγης), tânăr armean din Persia, conspiră împotriva lui Iustinian III, 32, 11—37; IV, 26, 13.

Hannibal, cartaginez, III, 18, 19; III, 22, 24.

Hebru (Ἑβρος), râu III, 38, 1.

helepolis (ἑλεπολις), „cuprinde-cetăți“, masină de război IV, 14, 36.

Helespont (Ἑλλησποντος) I, 15, 18.

Heraclea (Ἡράκλεια), oraș pe țărmul Pontului Euxin IV, 2, 2.

Hermenefrid (Ἑρμενέφριδος), rege al thoringilor, ia de soție pe sora lui Theudibert, regele francilor IV, 20, 11; își prezice moartea IV, 20, 14; își sfătuiește supușii să se unească cu francii, nu cu anglii IV, 20, 17; moare IV, 20, 21.

Herodian (Ἡρωδιανός), șef al pedestrimii împotriva goților I, 5, 3; în fruntea străzii din Neapolis I, 14, 1; duce flota la Auximum II, 16, 21; se duce cu Velisarios la Bizanț III,

1, 1; se întoarce în Italia III, 6; 10; caută să ajute pe cei din Neapolis III, 7, 3—7; se predă lui Tuttilas III, 12, 13—15; în slujba lui III, 21, 15; în fruntea străzii din Cumae IV, 34, 19.

Herodot (Ἡρόδοτος), istoric grec IV, 6, 12—15.

Himerios (Ίμέριος), trac, asediază Rhegium III, 37, 20; se predă III, 39, 5.

Hippis (Ίπιπς), riu IV, 1, 6; IV, 8, 1—2.

Homer (Ὅμηρος), poet grec I, 11, 2—3; IV, 22, 21.

Horsamantis (Χοροάμαντις), masaget, lăncier al lui Velisarios I, 1, 21—34.

Horsoman (Χοροόμανος), masaget I, 16, 1.

Hristos I, 19, 4.

huni (Οὔννοι), analfabeți IV, 19, 8; arcași iscusiți I, 27, 27; II, 1, 9; în lupte sînt însoțiți de femei IV, 3, 10; sălașurile lor IV, 3, 3; IV, 5, 27; luptă cu goții I, 5, 4; I, 27, 2; II, 4, 11 și 16; III, 6, 10; IV, 26, 13; IV, 30, 18; IV, 31, 3; trec Dunărea și pradă III, 14, 2; devastează Illyricum III, 11, 15; pătrund în imperiu IV, 21, 22; vezi și I, 3, 15; I, 27, 2; II, 1, 4—10; II, 4, 11—12; II, 4, 18; III, 6, 10; III, 14, 33; III, 14, 28; III, 23, 6; IV, 3, 5; IV, 3, 10; IV, 4, 7; IV, 4, 13; IV, 5, 1; IV, 5, 15; IV, 5, 21; IV, 5, 23; IV, 13, 6; IV, 9, 29; IV, 17, 11; IV, 18, 18; IV, 19, 3; IV, 19, 8; IV, 21, 22; IV, 22, 1; IV, 27, 10.

Hydrus (Ύδρους), oraș în Italia de sud, numit altădată Dryus (Δρυοῦς) I, 15, 20; II, 5, 1; III, 18, 4—5; III, 22, 20—22; III, 26, 28; III, 27, 4; III, 30, 2; nu departe de Tarent III, 23, 12; și de Brundisium III, 18, 6; asediat de goți III, 9, 22; se retrag III, 10, 8—9; III, 18, 6; se retrage acolo Ioannes, nepotul lui Vitalianus III, 26, 28; Pacurius în fruntea străzii de acolo IV, 26, 4; IV, 34, 10.

Hypatios (Ύπατιος), conducător din Efes, vine la Roma pentru probleme religioase, I, 3, 5; I, 3, 13; se întoarce în Bizanț I, 3, 29.

Ianus (Ίανος), zeu I, 25, 19; templul și statuia sa din Roma I, 25, 20.

Iason (Ίάκων), erou mitic, ucide împre-

ună cu Medeea pe Apsyrtos IV, 2, 12; și fuge IV, 2, 15 și 31.

Iaudas (Ίαυδας), șef mauretan, este învins și ucis IV, 17, 21.

iberi (Ίβηρες), locuitori din Caucaz, vecini cu lazii și meschii, creștini, în luptă cu perșii I, 5, 3; III, 6, 10; III, 28, 5; IV, 2, 24; IV, 13, 12.

Iberia (Ίβηρι(α)), țara iberilor I, 5, 3; IV, 2, 20; IV, 2, 24; IV, 2, 26; IV, 13, 3 și 5; IV, 13, 15; IV, 13, 21.

Ierusalim (Ίεροσόλυμα), oraș în Iudeea I, 12, 42.

Ifigenia (Ίφιγείνη), fiica lui Agamemnon, jertfită zeiței Artemis IV, 5, 23; IV, 22, 27.

Ilauf (Ίλαούφ), zis și *Indulf* III, 35, 23—29.

Ildibad (Ίλδελβαδός), comandant got, în fruntea străzii din Verona II, 29, 41; nepotul lui Theudis, rege got II, 30, 15; ajunge rege II, 30, 14; II, 30, 16—25; copiii săi duși la Bizanț III, 1, 1; învinge pe Vitalius III, 1, 25; III, 1, 34—35; ucide pe Uraias, la îndemnul soției sale III, 1, 37—41; este ucis la un ospăț III, 1, 47—49; înrudit cu Tuttilas III, 2, 7.

Ildibert (Ίλδελβερος), rege al francilor, făgăduiește lui Iustinian ajutor împotriva goților I, 5, 10; I, 13, 27; împarte Galia cu Theudibert și Clotharios I, 13, 27.

Ildiger (Ίλδιγερ), ginerele Antoninei, II, 7, 15; luptă în Italia II, 7, 15; apără pe Velisarios II, 8, 16; atacă pe goți II, 9, 13—14; este trimis la Ariminum II, 11, 4; asediază Petra Pertusa II, 11, 14—16; duce flota la Ariminum II, 16, 22; ocupă cetățile goților II, 18, 1—3; atacă Ravenna II, 28, 24; se duce cu Velisarios la Bizanț III, 1, 1.

Ildiges (Ίλδιγης) sau *Ildigisal* (Ίλδιγισαλ), longobard, alungat din domnie de către Auduin III, 35, 16; IV, 27, 1; fuge la sclavini III, 35, 16; apoi la gepizi III, 35, 19; apoi din nou la sclavini III, 35, 21; învinge pe romani în Venetia III, 35, 22; pleacă la Bizanț IV, 27, 1—2; fuge de acolo și ajunge în Tracia IV, 27, 7—11; se duce la gepizi IV, 27, 12—18; este ucis IV, 27, 22—23 și 28.

Ilion (Ἰλιος), oraș în Troada, zis și Troia I, 15, 8—9; I, 15, 12—13; IV, 22, 31.

Ilithia (Εἰλειθυα), zeiță, IV, 22, 29.

iliri (Ἰλλυριοι), atacați de sclavini III, 29, 1; III, 38, 3; IV, 25, 1; de longobarzi III, 33, 12; de eruli III, 34, 13; primesc pe eruli II, 15, 1; în armata lui Velisarios III, 30, 6; pleacă acasă III, 11, 11—13; în oastea lui Narses IV, 26, 10; vezi și I, 3, 30; I, 5, 2; I, 7, 26; II, 13, 17; III, 10, 2; III, 11, 16; III, 11, 18; III, 33, 1; III, 34, 46; III, 38, 7; III, 38, 19; III, 39, 9; III, 39, 17; III, 40, 7; IV, 3, 3; IV, 5, 30.

Iliria (Ἰλλυρία) I, 3, 5; III, 10, 2; III, 11, 15; III, 11, 18; III, 12, 4; III, 21, 19; III, 29, 2; III, 32, 19; III, 38, 3; III, 39, 10; III, 40, 1; IV, 18, 17; IV, 25, 13; IV, 26, 10; IV, 27, 9; IV, 27, 12.

Ilybrius (Ἰλύβριος), patrician roman III, 20, 19.

India (Ἰνδοί) IV, 17, 1—7.

Indulf (Ἰνδοούλφ), lăncier al lui Velisarios, apoi comandant al goșilor III, 35, 23—24; administrează bine Roma III, 35, 29; IV, 23, 1; este învins într-o luptă navală și fuge IV, 23, 12—15; IV, 23—38; se retrage în Ticinum IV, 35, 37.

Innocentius (Ἰννοκέντιος), șef al cavariei romane I, 5, 3; I, 17, 17; în fruntea străzii din Portus III, 15, 1.

Insula Sfântă (Ἱερά νῆσος), pe Tibru, în Roma I, 26, 5.

instrumente muzicale I, 25, 17.

Ioannes (Ἰωάννης) nepotul lui Vitalianus, unchiul lui Bonus III, 10, 14; trimis în Italia II, 5, 1—2; II, 7, 1—2; în Picenum II, 7, 25; pustiește II, 10, 1; ucide pe Uli-theus II, 10, 2; tratează cu Matasuntha, soția lui Vittigis II, 10, 7 și 11; refuză să asculte de Velisarios II, 11, 22; atacă Ariminum II, 12, 6—7; ține o cuvântare II, 12, 15—17; cere ajutor de la Velisarios II, 16, 14—16; este eliberat II, 18, 2—6; II, 21, 1; atacă Urbinum II, 19, 1; și Caesena II, 19, 21; pune stăpânire pe Aemilia II, 19, 22; II, 21, 14; primește ordin să ajute cetatea Mediolanum II, 21, 23; ocupă Dertona II, 23, 5; este alungat de franci II, 25, 14

și 19; cucerește o cetățuie din Alpi II, 28, 33; suspectat de Velisarios II, 29, 29; rămîne comandant suprem în Italia, după plecarea lui Velisarios la Bizanț II, 30, 2; se îndreaptă spre Verona III, 3, 3; și Florentia III, 5, 4; luptă la Mucella III, 5, 10—15; în Roma III, 6, 8; alungă preoții arieni III, 9, 21; e trimis la Bizanț III, 12, 1; ia de soție pe fiica lui Germanus III, 12, 11; se întoarce în Italia III, 13, 20; III, 18, 1; învinge pe goți în Calabria III, 18, 11—16; vezi și III, 18, 20—27; III, 22, 20; III, 23, 13; III, 25, 22; III, 26, 1—7; III, 26, 11—12; III, 26, 23; III, 27, 11; III, 3, 9; III, 30, 15—17; III, 34, 41; III, 39, 10; III, 40, 10; IV, 21, 4; IV, 22, 1; IV, 23, 4—8; IV, 23, 14—16; IV, 23, 42; IV, 26, 11; IV, 26, 24—25; IV, 31, 2; IV, 33, 18; IV, 34, 22; IV, 35, 34—35; portretul său II, 10, 9—10.

Ioannes, fratele lui Pappos, învingător în Africa IV, 17, 20—21; trimite o flotă în Sicilia împotriva goșilor IV, 24, 33.

Ioannes, fiul lui Pompeius, ia de soție pe Priecta, nepoata lui Iustinian III, 31, 14.

Ioannes, fiul lui Thomas IV, 8, 38; IV, 9, 13; IV, 11, 47; IV, 11, 64.

Ioannes Fagas (δ Φαγᾶς), adică *Mîncăul*, luptă în Italia II, 23, 3; III, 13, 23; împotriva sclavinilor III, 40, 34; urmează pe Narses IV, 26, 13; IV, 31, 4.

Ionic (Ἰόνιος κόλπος), golful Ionic, descriere I, 15, 15—16; curenți de ape I, 1, 16 și 19; vezi și I, 1, 13; I, 4, 21; I, 7, 28; II, 11, 4; II, 23, 6; II, 26, 23; II, 28, 6; III, 11, 32; III, 18, 2 și 23; III, 22, 21; III, 27, 13; III, 30, 16.

Isac (Ἰσαάκης), armean, frate cu Narses și Aratios, luptă în Italia III, 13, 20; III, 18, 1; III, 19, 7; supără pe Velisarios III, 19, 24—32; este ucis III, 19, 28—34.

isauri (Ἰσαυροί), luptă împotriva goșilor I, 5, 2; I, 9, 19; II, 5, 1; II, 7, 1; II, 12, 27; II, 27, 5; atacă Neapolis III, 6, 2; și Tibur III, 10, 19—20; dau Roma pe mina lui Tutilas III, 20, 4; III, 36, 7 și 14; armele lor I, 29, 42.

Isdigusnas (Ἰσδιγούσνας), sol persan pe lingă Iustinian IV, 11, 4–7; IV, 15, 1–20.

Istria (Ἰστρία), peninsulă I, 15, 25; III, 39, 24.

Istru (Ἰστρος), fluviul Dunărea, curge pe lingă panoni și daci I, 15, 27; izvoarele și afluenții săi IV, 15, 30; numit și Danubius IV, 5, 29; gurile sale IV, 5, 29; trec peste el hunii III, 14, 2–3; erulii II, 14, 28; anții și sclavinii III, 14, 12; cutrigurii IV, 18, 17; străjuit de romani și longobarzi III, 33, 11; vezi și I, 27, 2; II, 14, 1; II, 14, 23; II, 15, 1; II, 26, 19; III, 13, 24; III, 14, 30; III, 29, 1; III, 34, 10–13; III, 35, 22; III, 38, 1 și 8; III, 39, 19; III, 40, 2 și 31; IV, 5, 12; IV, 5, 16; IV, 20, 2; IV, 25, 5–6 și 10.

Itaca (Ἰθάκη), insulă, patria lui Odiseu IV, 22, 23.

Italia (Ἰταλία), rîvnită de franci II, 28, 7; păstrată de Ildibad pentru goți III, 2, 5; cucerită în mare parte de franci IV, 24, 4; bine administrată de Theuderih I, 1, 29; exploatată de bizantini III, 1, 31–33; III, 9, 2–3; pustie în mare parte IV, 24, 4; goții siliți să plece din ea IV, 35, 36.

italioți (Ἰταλοί), locuitori ai Italiei I, 1, 1 și 11; I, 1, 25 și 29; I, 2, 10; I, 3, 12; I, 4, 6 și 28; I, 6, 19; I, 8, 13; I, 11, 5; I, 20, 11; II, 29, 26; III, 1, 32–33, III, 4, 16; III, 6, 7; III, 9, 2 și 6; III, 16, 6; III, 18, 22; III, 30, 6 și 24; III, 35, 9.

iudei (Ἰουδαίαι), negustori în Neapolis, promit să furnizeze grîne cetății I, 8, 41; rezistă împotriva bizantinilor I, 10, 25; vezi și I, 12, 42.

Iustinian (Ἰουστινιανός), împărat 527–565, foarte des.

Iustinianus, fiul lui Germanus și frate cu Iustinus III, 32, 17; III, 39, 17; luptă în Italia III, 40, 10; trimis împotriva sclavinilor IV, 25, 1; și gepizilor IV, 25, 11.

Iustinus (Ἰουστίνος), fiul lui Germanus III, 32, 14; III, 39, 17; frate cu Iustinian III, 32, 17–18; consul III, 32, 15; descoperă o conjurație împotriva împăratului III, 32, 27 și 32; III, 32, 44–49; trimis împotriva

sclavinilor III, 40, 34; IV, 25, 1; și gepizilor IV, 25, 11.

Iustinus (Ἰουστινός), comandant de armată în Illyricum, trimis în Italia II, 13, 17; II, 19, 21; II, 21, 14–16; se ceartă cu Velisarios II, 21, 16; atacă Faesulae II, 23, 2; II, 24, 18; și o cucerește II, 27, 26; împresoară Florentia III, 5, 1; III, 6, 8; de strajă în Ravenna III, 13, 19; urmează pe Narses IV, 28, 1; lăsat în Ravenna IV, 28, 4.

jertfe omenеști la barbari II, 14, 1; II, 15, 24–25; II, 25, 9–10; IV, 3, 16.

justiție I, 1, 27.

Kadmos, vezi Cadmos I, 7, 5.

Kelesena (Κελεσσηνή χώρα), regiune în Armenia IV, 5, 24.

Kephalonia (Κεφαλονία), insulă în care se retrage Artabanus III, 40, 14.

Kepoi (Κήποι), oraș în Crimeea IV, 5, 28.

Kerkyra (Κέρκυρα), insulă, numită altădată Phaeacia IV, 22, 18–19; pustiită de goți IV, 22, 30; pe ea un monument de piatră IV, 22, 23–25; locuitorii ei III, 27, 19.

Kyrnos (Κύρνος) numele vechi al insulei Corsica IV, 24, 39.

Kytaia (Κυταία), Kytaida (Κυταίς), localitate în Lazica, din Caucaz IV, 14, 49.

Labula (Λαβούλα), strîmtoare în munții Lucaniei III, 28, 7.

Languvilla (Λαγγούβιλλα), un teren roditor I, 15, 29.

Laptelui (Muntele), Mons Lactarius IV, 35, 15.

latină (limba) I, 3, 1; I, 11, 2; I, 15, 4; II, 3, 3; II, 5, 2; III, 14, 36; III, 26, 24; III, 28, 7; IV, 5, 13; IV, 29, 5; IV, 35, 15.

Latină (cale, șosea) I, 14, 6; II, 3, 3; II, 5, 2.

Laureata (Λαυραάτη), localitate pe țărmul mării în Dalmația III, 35, 26 și 28.

Lazarus (Λάζαρος), comandant roman în regiunea Venetiei III, 35, 22.

lazi (Λαζοί), altădată numiți colchi

locuitori din Lazica, în Caucaz IV, 1, 8 și 10; IV, 2, 10 și 16; IV, 2, 17; IV, 2, 21; IV, 2, 23; IV, 2, 29; IV, 3, 12; IV, 4, 5; IV, 6, 18; IV, 7, 1—4; IV, 7, 12—13; IV, 8, 1—6; IV, 8, 11 și 14; IV, 8, 16—18; IV, 8, 30 și 33; IV, 8, 36 și 38; IV, 9, 1; IV, 9, 4 și 6; IV, 9, 7—8; IV, 10, 1—4; IV, 10, 7; IV, 13, 2—3; IV, 13, 12; IV, 13, 15 și 16—18; IV, 13, 20 și 22; IV, 14, 23 și 27; IV, 14, 48 și 51; IV, 16, 2 și 6; IV, 16, 14—18; IV, 16, 30; IV, 17, 11 și 13.

Lazica (Λαζική), țara lazilor IV, 1, 5—7; IV, 2, 3; IV, 2, 6; IV, 2, 8; IV, 2, 22; IV, 2, 30; IV, 10, 4; IV, 11, 26; IV, 12, 17; IV, 13, 12—13; IV, 14, 44—45; IV, 14, 54; IV, 15, 2; IV, 15, 11 și 14; IV, 16, 1 și 14; IV, 16, 17; IV, 17, 9.

lăcașuri sfinte, temple, I, 10, 29.

Lechaion (Λεχαιόν), port în istmul Corintic I, 15, 17.

Leonianus (Λεωνιάνα), comandant roman IV, 27, 3; este ucis IV, 27, 17.

Leontios (Λεόντιος), ginerele lui Athanasios III, 32, 34 și 36; III, 32, 40 și 44, IV, 24, 11—12 și 25; IV, 24, 30.

Leudard (Λεούδαρος), sol al francilor pe lingă Iustinian IV, 24, 30.

Leuderis (Λεούδρις), got, în fruntea străjilor din Roma I, 11, 26; este trimis la Bizanț I, 14, 13 și 15; I, 24, 1.

Liberius (Λιβέριος), senator roman trimis de Theodat ca sol la Bizanț I, 4, 15 și 21; patrician, și sincer I, 4, 23—24; III, 36, 6; în fruntea flotei III, 37, 26—27; III, 39, 6; priceput în războaie III, 39, 7; se îndreaptă spre Syracusae III, 40, 12—14; este rechemat IV, 24, 1.

Libia (Λιβύη), numele I, 12, 2; IV, 6, 14; despărțită de Asia prin Nil IV, 6, 2; IV, 6, 13—14; starea ei sub conducerea lui Ioannes IV, 17, 20 și 22; Corsica și Sardinia țin de Libia IV, 24, 31; vezi și I, 1, 1; I, 3, 23; I, 5, 7; I, 24, 35; II, 4, 27; II, 6, 27; II, 7, 15; III, 1, 16; III, 6, 20; III, 24, 33; III, 31, 4; III, 35, 3—4; III, 39, 11—12; IV, 5, 10; IV, 6, 2—3.

Liburnia (Λιβουρνια), pe coasta de nord a Dalmației I, 15, 25; cucerită de Constantin I, 7, 36; vezi și I, 15, 15; I, 16, 12.

liguri (Λιγυριοί), locuitori din Liguria, în nord-vestul Italiei I, 12, 4; I, 12, 20; I, 15, 28; II, 12, 28; II, 21, 29; II, 28, 28.

Liguria (Λιγυρία), așezare geografică I, 15, 28; despărțită de Galia prin Alpi I, 12, 4, și 20; în stăpînirea goților II, 21, 42; o parte ocupată de franci IV, 24, 6; vezi și I, 14, 5; I, 26, 2; II, 7, 36—37; II, 12, 36 și 41; II, 18, 19 și 22; II, 21, 13; II, 22, 1 și 18; II, 24, 20; II, 25, 5 și 7; II, 28, 31 și 35; III, 1, 27; III, 40, 27.

Lilybaeum (Λιλύβατον), port și promontoriu în Sicilia de apus, disputat de goți și bizantini I, 3, 15 și 17; I, 3, 21 și 27, I, 4, 18.

Lissa (Λισσα), oraș în Dalmația de apus I, 7, 32.

locrieni epizefiri (Λόκροι: Ἐπιζεφύριοι) locuitori din Abruzzi, în Italia de sud I, 15, 23.

logofeție III, 1, 28.

Longinus (Λογγίνος), șef al isaurilor, luptă și moare sub zidurile Romei II, 10, 19—20.

longobarzi (Λαγγοβαρδαί), neam germanic, creștini III, 34, 24; tributari erulilor II, 14, 9; se războiesc cu ei II, 14, 12; îi înving II, 14, 18—21; se așază în Panonia pînă la Istru III, 33, 10—12; se ceartă cu gepizii și cer ajutor de la Iustinian III, 34, 3—4; fac pace III, 34, 45; legea succesiunii la tron III, 35, 13; din nou se luptă cu gepizii IV, 18, 4—11; IV, 25, 10; înving IV, 25, 14; fac pace cu gepizii IV, 27, 21; însoțesc pe Narses în Italia IV, 25, 15; IV, 26, 12; IV, 30, 18; IV, 31, 5; sint dușmani francilor IV, 26, 19; regii lor Vaces și Valdarus II, 22, 11; III, 35, 13—17. Vezi și II, 15, 1; II, 22, 11; III, 35, 12 și 17; III, 35, 19—20; III, 39, 20; IV, 25, 7—15; IV, 26, 19; IV, 27, 1 și 19; IV, 27, 20—28.

lucani (Λουκανοί), populație din Italia meridională I, 8, 4; I, 15, 22; III, 22, 6; III, 22, 18.

Lucania, ținutul locuit de lucani III, 6, 5; III, 18, 25; III, 22, 20; supusă împăratului III, 18, 20—23; lupte III, 22, 2—5; munții ei III, 26, 16—17; strîmtorile III, 28, 7.

lupi (λύκοι), mașini de luptă I, 21, 19—22.

luptă navală (ναυμαχία) IV, 23, 29–40.
 Lysippos (Λύσιππος), sculptor grec; multe din operele sale se găsesc la Roma IV, 21, 12–13.

Macedonia, provincie I, 3, 5.
 magister, demnitate la bizantini II, 22, 24; IV, 11, 2.

Magnus (Μάγνος), șef al cavaleriei I, 5, 3; atacă Neapolis I, 10, 1–13; stingherește aprovizionarea Ravennei II, 28, 1; împresurat în Auximum III, 11, 19.

Maiotis (Μαίωτις), mlaștină lângă Pontul Euxin IV, 6, 16; în ea se varsă riul Tanais IV, 4, 7–8; IV, 6, 4; de acolo pornește marea Mediterană IV, 5, 10; populații din jur IV, 5, 4–5; IV, 18, 4 și 18; ele atacă imperiul IV, 7, 12.

Maleventum (Μαλεβεντός), oraș în Italia, numit mai târziu *Beneventum* I, 15, 14.

Mantua (Μάντουα), oraș în Italia de nord III, 3, 5.

Marcellus (Μάρκελλος), comandant de oaste III, 32, 23; descoperă o conjurație III, 32, 42; apără pe Germanus în fața împăratului III, 32, 48–51.

Marcianus (Μαρκανός) 1. comandant în oastea lui Velisarios III, 11, 7. 2. nobil din Veneția III, 3, 6–8.

Marcias (Μαρκίας), șeful goților în Galia I, 13, 15; rechemat de Vittigis I, 13, 29; I, 16, 7; asediază Roma I, 19, 12; I, 29, 2.

Marcutios (Μαρκούτιος), comandant de oaste II, 5, 1.

Marsilia (Μαρσαλία), colonie foceeană pusă regilor franci III, 33, 4.

Martinianus (Μαρτυνανός), comandant în oastea lui Velisarios, ocupă Spolegium III, 23, 1–7.

Martinus (Μαρτίνος), trimis în Italia împotriva goților I, 24, 18; I, 27, 1; I, 27, 22–23; luptă lângă Roma II, 2, 8 și 19; II, 2, 24; conduce pe Antonina II, 4, 6 și 14; se întoarce la Roma II, 5, 4; trimis la Ariminum II, 11, 4; II, 16, 23; II, 17, 20; asediază Petra Pertusa II, 11, 15; trimis la Mediolanum II, 21, 1–12; ocupă Dertona

II, 23, 3–5; alungat din tabără de franci II, 25, 14 și 19; cucerește o cetățuie în Alpii Cottii II, 28, 33; se întoarce victorios în Bizanț III, 1, 1; comandat roman în Lazica IV, 17, 12.

masageți (Μασσαγέται), în oastea lui Velisarios din Italia I, 10, 29; vezi și I, 16, 1; II, 1, 9–10; II, 2, 10; III, 30, 6.

mașini de război II, 12, 2–6; II, 19, 15.

Matasuntha (Ματασοῦνθα), fiica Amalasunthei I, 11, 27; I, 29, 8; tratează cu Ioannes să dea Ravenna II, 10, 11; ordonă să aprindă grânele II, 28, 26; este dusă în Bizanț III, 1, 2; se căsătorește cu Germanus III, 39, 14.

mauretani (Μαῦροι, Μαυρούσιοι) I, 5, 4; I, 25, 17; I, 29, 22; II, 22, 16; II, 23, 38; III, 1, 6; III, 18, 26 și 28; IV, 17, 21.

Maurikios (Μαυρικος), fiul lui Mundus, I, 7, 2; tatăl lui Theudimund III, 1, 36; socrul lui Aruthios IV, 20, 13; prevestiri despre moartea sa I, 7, 6.

Maxentiolus (Μαξεντιόλος), scutier al lui Constantin II, 8, 3 și 13.

Maxentius (Μαξέντιος), lăcier al lui Velisarios I, 18, 14.

Maximinus (Μαξιμίνος), senator, sol pe lângă Vittigis II, 29, 1 și 7; demnitar în Italia III, 6, 11; precauția lui III, 7, 1.

Maximus (Μάξιμος), senator și patrician roman I, 25, 15; III, 20, 19; ucis de goți IV, 34, 6.

măslin I, 10, 15 și 19.

mătasă (μέταξα) IV, 17, 1–8.

Medeia (Μήδεα), originară din Colchida, pleacă cu Iason IV, 2, 31; ucide pe fratele ei Absyrtos IV, 2, 12; uleiul Medeei, petrolul brut sau naft IV, 11, 36 și 61.

medici (ιατροί) I, 1, 3–8; I, 4, 5; II, 2, 25–26.

Mediolanum (Μεδιόλανος), oraș în Liguria I, 14, 5; II, 7, 37; II, 21, 2; cel mai mare, după Roma II, 7, 38; II, 21, 6; ocupat de bizantini II, 12, 36; împresurat de goți II, 12, 39; II, 21, 1; suferă de foamete II, 21, 26; cucerit și distrus II, 21, 39; conducătorul Datius II, 7, 35.

mei (ἐλθόμενα) IV, 13, 18.

melanhleni (Μελάγχλωνοι), neam scitic IV, 5, 6.

Melas (Μέλας), sin de mare I, 15, 18.

Meleagru (Μελέαγρος), erou mitic, aduce dinții mistrețului din Calydon I, 15, 8.

Meligidios (Μελιγίδιος), predă Perusia lui Narses IV, 33, 10–12.

Mermeroes (Μερμερόης), comandant persan, luptă în Lazica IV, 11, 19; IV, 13, 1–20; asediază Archaeopolis IV, 13, 30; IV, 14, 3–5; IV, 17, 17; ocupă Mocheresis IV, 16, 12–16; iernează în Cotaïs IV, 14, 53; își atrage de partea sa pe lazi IV, 16, 22; scrie regelui Gubazes IV, 16, 23–25; face încercări zadarnice IV, 17, 14–16.

meschi (Μέσχοι), populație din Caucaz, supusă iberilor și creștină IV, 2, 24–25.

meseriași I, 25, 11.

Messina (Μεσσηνή), oraș în Sicilia I, 8, 1; III, 28, 18; împresurat de Tutilas III, 39, 2.

mezi (Μῆδοι), perși I, 5, 3; II, 22, 16–17; IV, 1, 2–3; IV, 8, 1; IV, 8, 11; IV, 10, 4; IV, 14, 35 și 41; IV, 16, 3.

Milvius (Μιλβιος), pod peste Tibru I, 19, 3.

mimi (μῖμοι), producții dramatice ușoare I, 18, 40.

Mindes (Μινδης), isaur III, 36, 26.

Minturna (Μιντοῦρνα sau Μεντοῦρνα) oraș în Latium III, 26, 4 și 8.

Mocheresis (Μοχέρησις), oraș în Lazica IV, 15, IV, 14, 53–54; IV, 16, 14; prosper IV, 14, 46; stăpinit de perși IV, 14, 45; IV, 16, 22; IV, 17, 19.

monedă de aur I, 5, 18; III, 33, 6.

Monteferetrum (Μοντεφερεστρα), cetățuie în Italia II, 11, 3.

Moras (Μώρας), got, în fruntea cetații Urbinum II, 11, 2; se predă lui Velisarios II, 19, 10 și 17; comandant în Acherontia IV, 26, 4.

mori de apă (μύλωνες) I, 19, 8–9 și 19–26.

Mucella (Μουκέλλης), localitate în Italia III, 5, 5.

Mucheiresis, vezi **Mocheresis**.

Muicuron (Μουίκουρον), localitate aproape de Salona, în Dalmația III, 35, 25.

Mundilas (Μουνδ(ί)λας), lăncier al lui Velisarios I, 27, 11; II, 4, 3–5; luptă în Italia II, 5, 15; II, 10, 19; este trimis la Mediolanum II, 12, 27 și 36; II, 12, 40; cere ajutor de la Martinus II, 21, 3–5; este luat prizonier II, 21, 27–28; II, 21, 39.

Mundus (Μουῦδος), comandant, trimis în Dalmația împotriva goților I, 5, 2; cucerește Salona I, 5, 11; este ucis în luptă I, 7, 4–8.

Myron (Μύρων), sculptor grec IV, 21, 14.

Nabedes (Ναβέδης), comandant persan în Lazica IV, 9, 6–7.

naft (νάφθα) IV, 11, 36.

Naissus (Νάϊσος), oraș în Moesia, azi Niš III, 40, 2.

Narn (Νάρνος), riu lângă orașul Narnia, în Italia, I, 17, 9.

Narnia (Ναρνία), oraș în Etruria I, 17, 6–8; are un pod celebru I, 17, 10–11; este așezat lângă via Flaminia II, 11, 9; foarte bine întărit I, 16, 2; ocupat de Bessas I, 16, 3; și de Narses IV, 33, 9.

Narses (Ναρσής), armean din Persia, eunuc II, 13, 16; III, 13, 21; este trimis în Italia II, 13, 16; II, 18, 28; se unește cu Velisarios II, 16, 1; II, 16, 5–7 și 21; se desparte de Velisarios II, 18, 3–5; II, 18, 23 și 29; trimite ajutoare în Mediolanum II, 21, 23; este chemat la Bizanț II, 22, 4; își atrage pe eruli III, 13, 21–22; dă pe față pe falsul Chilbudios III, 14, 35–36; pus în fruntea oștirii împotriva goților IV, 21, 6–7; se pregătește pentru război IV, 21, 20; IV, 26, 5–6; IV, 26, 13–17; intră în Italia IV, 26, 18–25; IV, 28, 1–12; dă lupta cu Tutilas IV, 29, 6; IV, 30, 1–5; IV, 31, 2–22; IV, 32, 3–4; învinge IV, 32, 13–25; cucerește orașe IV, 33, 9–27; IV, 34, 16–24; înfringe definitiv pe goți IV, 35, 36; portretul său II, 13, 16; IV, 24, 14.

Narses (Ναρσής), armean din Persia, frate cu Aratios și Isac, urmează pe Velisarios în Italia II, 13, 17; conduce flota la Ariminum II, 26, 3; II, 27, 16; suspectat de Velisarios II, 29, 29.

Naupactum (Ναύπακτος), oraș în Grecia dărimat de cutremur IV, 25, 17.

navigație I, 1, 20–23.

Nazeres (Ναζήρης), comandant în Iliria, trimis împotriva sclavinilor III, 11, 18; III, 40, 34.

Neapolis (Νεάπολις), oraș în Campania, ocupat de goți I, 3, 15; I, 8, 5–7; I, 9, 27; cucerit de bizantini I, 10, 13–37; în for o statuie a lui Theuderih I, 24, 22–23; asediat de Tutilas III, 6, 21; și cucerit III, 7, 10 și 20; III, 8, 10–11; are o cetățuie în apropiere I, 8, 6; vezi și I, 8, 10; I, 8, 21 și 43; I, 9, 26; I, 11, 1; I, 14, 1–3; I, 25, 2; II, 4, 1 și 6; II, 4, 22; II, 5, 1; II, 6, 29; II, 13, 4; III, 6, 17–24; III, 7, 2 și 4; III, 7, 8; III, 13, 6; III, 26, 13.

neapolitani, locuitori din Neapolis I, 8, 12 și 15; I, 8, 18–22; I, 8, 25–26; I, 8, 40–42; I, 8, 45; I, 9, 8; I, 9, 29–30; I, 10, 31; I, 10, 34–35; I, 10, 42 și 46; III, 6, 2; III, 7, 14.

Neînduplecatul (Νακαμφς), riu în Armenia IV, 2, 8.

Nepa IV, 34, 16.

Nero (Νέρωνος πῆδον), cîmpia lui Nero, lângă Roma, dincolo de Tibru I, 19, 3; I, 28, 15 și 19; se dau lupte acolo I, 29, 22; II, 1, 21; II, 2, 8–9; II, 2, 19; are un stadion II, 1, 5.

Nicomedia (Νικομήδεια), oraș în Bitinia IV, 17, 21.

Nicopolis (Νικόπολις), oraș în Acarnania, din Grecia, prădat de goți IV, 22, 31.

Nilul (Νεῖλος), riu în Egipt, desparte Asia de Africa IV, 6, 2 și 13–14; nu-i sînt cunoscute izvoarele I, 12, 2; se revarsă III, 29, 6.

nomei (νομας), coastele de lemn ale corăbiei IV, 22, 12.

norici (Νωρικῶτες), populație din Noricum I, 15, 27; III, 33, 10.

Novara (Νοβαρα), oraș în Italia II, 12, 40.

Numa (Νουμάς), rege roman, reformează calendarul I, 24, 31.

numele lucrurilor, cum se schimbă III, 27, 17–20.

Ocean I, 12, 1; I, 12, 3; I, 12, 6–7; I, 12, 45; IV, 6, 3 și 6; IV, 6, 8; IV, 6, 18; IV, 6, 22; Oceanul de la miazănoapte IV, 20, 2.

Ochos (Ὅχος), rege erul, ucis de supuși II, 14, 38.

Odiseu (Ὀδυσσεύς), erou homeric I, 11, 2; I, 15, 9; IV, 22, 21; IV, 22, 23–24.

Odoacru (Ὀδοάκρος), scir de neam, rege al Italiei (476–493), împarte pămînturi supușilor I, 1, 6–8; se luptă cu Theuderih I, 1, 20–24; II, 6, 23; este ucis I, 1, 24–25; cum a pus mîna pe domnie II, 6, 15–16; relațiile cu vizigoții I, 12, 20.

Odonachos (Ὀδόναχος), comandant roman IV, 9, 5; IV, 13, 8; luptă pentru Archaeopolis IV, 14, 14–16.

ogoare împărțite barbarilor în Italia I, 1, 5 și 8; I, 1, 28.

Oilas (Ὀίλας), lăncier I, 27, 13.

Oldogandon (Ὀλδογάνδων) sau **Oldogan** (Ὀλδογάν), hun, în fruntea străjii din Perusia III, 23, 6.

onagri (ὄναγροι), mașini de aruncat pietre I, 21, 19.

onorიაți (Ὀνωριᾶται), populație din Pont IV, 2, 2.

Opilion (Ὀπιλίων), senator roman, sol al lui Theudatos pe lângă Iustinian 15 și 21; I, 24–25.

Opsites (Ὀψιτης) 1. rege al Abasgiei IV, 9, 11 și 29. 2. rege în Lazica, căsătorit cu Theodora IV, 9, 7.

Optaris (Ὀπταρις), got ofensat de Theudatos, îl ucide I, 11, 6–9.

oracole I, 7, 6–7; I, 14, 3; I, 15, 10.

Orestes (Ὀρέστης) 1. erou mitic IV, 5, 24. 2. tatăl lui Romulus Augustulus, conduce imperiul I, 1, 2; este ucis de soldați I, 1, 5. 3. patrician roman III, 20, 19; consul III, 26, 13.

Osdas (Ὀσδας), got îndrăzneț, moare lângă Tibru III, 29, 20.

Ostia (Ὀστια), oraș în Latium III, 19, 23; șoseaua lui I, 26, 8 și 13; II, 7, 3–9; port II, 4, 2; II, 5, 3; depărtare de Antium I, 26, 16–17.

Otoni (Ὀτόνοι), insule în Mediterana orientală IV, 22, 20.

Pacurios (Πακούριος), feciorul lui Peranios, luptă în Italia, III, 27, 2; în fruntea străjii din Hydrus IV, 26, 4; IV, 3, 4, 9—14.

Pad (Πάδος), rîu numit și Eridanos, izvorăște din munții Celtici I, 1, 18; străbate Italia de nord I, 15, 28 și 30; II, 21, 2; II, 25, 8; II, 28, 4; lupte pe țărmul lui III, 4, 19—20; vezi și II, 12, 31; II, 28, 1; IV, 26, 22; IV, 33, 6; IV, 35, 37.

paflagoni (Παφλαγόνες), populație din Asia IV, 2, 2.

palestinian (Παλαστίνος) IV, 10, 11.

Palladios (Παλλάδιος), comandant roman IV, 25, 24.

Pancratios (Παγκράτιος), sfînt; una din porțile Romei îi poartă numele I, 18, 35; I, 23, 1; I, 28, 19.

panoni (Παννόνες), locuitori al Pannoniei I, 15, 27.

Pannonia (Παννονία), dăruită longobarzilor de către Iustinian III, 33, 10.

Panormos (Πάνορμος), oraș în Sicilia, azi Palermo III, 40, 18; cucerit de Velisarios I, 5, 12 și 16; I, 8, 1.

Panteichion (Παντεῖχον), suburbie a Bizanțului III, 35, 4.

Parce, zeități ale destinului I, 25, 20.

Paros (Πάρος), insulă în Egeea cu marmură celebră I, 22, 13.

pasăre cobitoare IV, 20, 12.

Passara (Πασσάρα), soția lui Germanus III, 39, 14.

Pastor (Πάστωρ), avocat din Neapolis, se împotrivesc bizantinilor I, 8, 22—29; moare I, 10, 38; cadavrul său este spînzurat I, 10, 47.

Patras (Πάτρας), oraș în Grecia distrus de cutremur IV, 25, 17.

patricieni (πατρικοί) I, 6, 3; I, 8, 3; II, 2, 17; IV, 21, 2.

patrimoniu I, 4, 1; I, 6, 26.

Paucaris (Παύκαρις), isaur, luptă în armata lui Velisarios I, 9, 17—19.

Paulus (Παῦλος) 1. comandant de pedes-trime I, 5, 3; I, 23, 2. 2. șef al isaurilor II, 5, 1 și 3; II, 7, 12 și 16. 3. șef trac, trimis la Mediolanum II, 12, 27 și 40. 4. roman, în sprijinul oștirii lui Velisarios II, 21, 3—5;

II, 21, 11. 5. cilician, luptă împotriva goșilor III, 36, 16—18; III, 36, 26—28. 6. soldat viteaz IV, 29, 22 și 26.

Pavel (Παῦλος), apostol creștin; la Roma, una din porți îi poartă numele II, 4, 3; III, 36, 7 și 10; și o biserică II, 4, 9, neatinsă de goși II, 4, 10.

Păcii (forul), în forum IV, 21, 11—12.

pedepse I, 25, 16.

Pelagius (Πελάγιος), arhiereu roman III, 16, 5—6; sol pe lingă Tutilas III, 16, 27; III, 20, 23—25; III, 21, 17; sol pe lingă Iustinian III, 21, 18.

Pelopones (Πελοπόννησος) I, 12, 3; III, 40, 16. **penași** (zei) I, 25, 29.

Peranios (Περάνιος), originar din Iberia, tatăl lui Pacurios III, 27, 2; IV, 26, 4; unchiul lui Phazas III, 6, 10; comandant în războiul împotriva goșilor I, 5, 3; I, 23, 13; II, 1, 11; II, 19, 1; II, 20, 4.

persani, persiani, perși (Πέρσαι) I, 5, 3; I, 24, 3; II, 2, 10; II, 13, 17; II, 22, 15; II, 30, 2; III, 3, 11; III, 9, 23; III, 11, 37; III, 30, 25; III, 32, 2; III, 33, 6; IV, 4, 5; IV, 14, 6; IV, 14, 29.

perși-armeni (Περσαρμένοι) IV, 2, 20; IV, 8, 22.

Perusia (Περουσία), oraș în Italia, pe via Flaminia II, 11, 9; capitala Etruriei I, 16, 2; III, 35, 2; cucerită de romani I, 17, 3; III, 12, 18; asediată de goși III, 25, 1 și 24; cucerită III, 35, 2; din nou în stăpînirea romanilor IV, 33, 12; vezi și III, 6, 8; III, 23, 6.

Petra (Πέτρα), oraș în Lazica IV, 2, 21 și 32; ruinată de perși IV, 9, 2; IV, 11, 16; cucerită de romani IV, 11, 11—12; IV, 11, 62; IV, 12, 15; apeduct IV, 12, 22; zidul distrus IV, 12, 38; așezare IV, 2, 21.

Petra Pertusa, oraș în Italia, pe via Flaminia II, 11, 10; IV, 28, 13; sub goși II, 11, 2; sub romani II, 11, 19; IV, 34, 16 și 24.

Petra Sanguinis III, 28, 7.

Petru (Πέτρος) 1. apostol, una din porțile Romei îi poartă numele I, 19, 4; I, 23, 5; și o biserică III, 36, 17; și un portic I, 22, 21; goșii le cruță II, 4, 9—10; III, 20, 22. 2. patrician, sol al lui Iustinian pe

lingă regii goților I, 3, 30; I, 4, 17—25; I, 4, 30; I, 6, 2—4; se întoarce la Bizanț I, 6, 14; pleacă din nou în Italia I, 6, 26; I, 7, 24; demnitar în Bizanț II, 22, 24; sol pe lingă Chosroes IV, 11, 2.

Philippi, oraș în Macedonia I, 3, 5; IV, 21, 21.

piceni (Πικηνοί), locuitori din Picenum I, 15, 21; II, 7, 28; II, 11, 2.

Picenum, regiune din Italia, cu capitala Auximum II, 23, 6; pustiită II, 10, 1; info-metată II, 20, 18—21; vezi și II, 22, 1; II, 23, 6; II, 24, 15; III, 30, 18; IV, 23, 1.

Pinciana (Πικκινανή πόλη), una din porțile Romei I, 19, 14—16; I, 23, 3; I, 28, 15; I, 29, 43; II, 1, 28; II, 2, 9; II, 5, 9; II, 9, 8 și 12; are un apeduct în apropiere II, 9, 2.

Pirenei (Πυρηνάτων ὄρος), despart Galia de Spania I, 12, 3.

Pisaurum (Πισαῦρος), oraș între Auximum și Ariminum III, 11, 32—33; III, 25, 7.

pisidi (Πισιδᾶς), locuitori din Pisidia III, 27, 20; luptă în armata romană I, 28, 23.

Pitius (Πιτιεύς), cetățuie în Lazica IV, 4, 4; distrusă de romani IV, 4, 6.

Pitzas (Πιτζᾶς), got, se predă lui Velisarios I, 15, 1—2.

Placentia (Πλακέντια), oraș în Aemilia din Italia, împresurat de goți III, 13, 8—10; cucerit de romani III, 16, 3.

plante otrăvitoare IV, 24, 38.

Platon (Πλάτων), filozof grec I, 3, 1; I, 6, 10.

platoșă I, 9, 15 și 21; I, 10, 1.

Pola (Πόλη), oraș în Istria, în golful Ionic III, 10, 13.

Pompeius (Πομπήιος), tatăl lui Ioannes III, 31, 14.

Pont (Πόντος), provincie în Asia Mică IV, 23, 11.

pontici, locuitori din jurul Pontului Euxin IV, 2, 2.

Pontul Euxin (Πόντος Εὐξείνους), descriere IV, 2, 1—2; IV, 2, 21; IV, 6, 6, 16; în parte încă necunoscut IV, 5, 30—33; pe țărmul lui locuiesc zechii IV, 4, 1; vezi și IV, 1, 7 și 12; IV, 2, 1—9; IV, 2, 27; IV, 2, 32; IV, 4, 1; IV, 4, 8; IV, 4, 10; IV, 6, 3—8; IV, 7, 12; IV, 9, 15.

porfirion III, 29, 9.

portic, un fel de mașină de luptă II, 19, 15.

Portus (Πόρτος), portul Romei I, 26, 4—7; ocupat de goți I, 26, 14; și apoi părăsit II, 7, 16; ocupat de romani III, 15, 1; III, 18, 11; apoi de goți III, 36, 3; în sfârșit, iar de romani IV, 34, 16.

Praenestina (Πραινεστίνᾳ πόλῃ), una din porțile Romei I, 18, 35; I, 19, 2 și 15; I, 22, 10.

Precalis (Πρέκαλις), regiune în apropiere de Epidamnum I, 15, 25.

Preiecta (Πρεϊέκτα), nepoată a lui Iustinian, pețită de Artabanes III, 31, 2—4; se căsătorește cu Ioannes, fiul lui Pompeius III, 31, 11 și 14.

preoți (ἱερεῖς) I, 6, 2; II, 22, 18; III, 9, 21; III, 30, 7; IV, 2, 17; IV, 3, 21.

preziceri I, 9, 3; I, 24, 28; I, 24, 35—37; IV, 15, 23; IV, 21, 10—17.

Principios (Πριγκπιος), lăncier al lui Velisarios I, 28, 23—29, luptă vitejește și moare I, 29, 39—41.

Procopius, autorul lucrării de față II, 2, 38; II, 4, 1—4; II, 4, 19; II, 12, 41; II, 22, 25; II, 23, 23—29; II, 30, 30; III, 1, 49; III, 7, 20; III, 9, 23; III, 11, 39; III, 15, 16; III, 29, 21; III, 39, 29; IV, 21, 4; IV, 25, 13; IV, 25, 25.

Prometeu înălțuit (Προμηθεύς ὁ Διόμηνος), titlul unei tragedii a lui Eschil IV, 1, 12; IV, 6, 15.

proprietari mari de pământ I, 3, 2; I, 3, 29; I, 6, 19; III, 6, 5; III, 13, 1; III, 16, 19.

prorocii, vezi preziceri.

proverbe (παροιμίας) IV, 19, 10—11.

quaestor I, 4, 5; III, 40, 23.

Radigis (Ῥάδιγης), fiul lui Hermegisclos, rege al varnilor, peștește pe fiica regelui anglilor IV, 20, 12; apoi o respinge IV, 21, 21; se iscă război IV, 20, 22—41.

Ragnaris (Ῥάγναρις), got, în fruntea străzii din Tarent IV, 26, 4; este înfrânt IV, 34, 9—15.

Ravenna (Ῥάβεννα), oraș întărit în nord-estul Italiei I, 1, 14—15; II, 28, 1—2; II,

29, 37; împresurat de Velisarios II, 29, 30; stăpînit de romani III, 6, 8; III, 13, 19; IV, 28, 4; portul II, 29, 31; vezi și I, 1, 24; I, 2, 29; I, 3, 16; I, 7, 36; I, 11, 6; I, 11, 18; I, 12, 47; I, 12, 53—54; I, 13, 29; I, 14, 13; I, 15, 19; I, 15, 28; I, 16, 7; II, 8, 2; II, 17, 22—24; II, 18, 19—26; II, 26, 5—15; II, 27, 25—29; II, 29, 3—5; II, 29, 28—30; II, 29, 32—33; II, 29, 40—41; II, 30, 25; III, 37, 28; III, 39, 23; III, 40, 30; IV, 23, 42; IV, 28, 1—4.

Recimund (Ῥεκιμουδνος), șef got III, 18, 26—28.

Recithangos (Ῥεκιθαγγος), ucis în Illyricum IV, 27, 13—17.

Regata (Ῥεγάτα), localitate lângă Roma I, 11, 1 și 5.

regi (βασιλες) I, 1, 26; I, 2, 11 și 21; I, 6, 15.

religie III, 14, 23.

Reparatus (Ῥεπαράτος), frate cu Vigilius, senator roman I, 26, 2; ucis în Mediolanum II, 21, 40.

Rhegium (Ῥήγιον), oraș în Italia de sud I, 8, 1 și 4; III, 18, 27; III, 23, 12; în fața Mesinei III, 28, 18; împresurat și ocupat de Tutilas II, 37, 19; III, 39, 1—5; vezi și III, 37, 19—20.

Rheon (Ῥέων), rîu în Colchida IV, 13, 3; IV, 14, 47.

Rhipaei montes (Ῥιπαία ὄρη), munți în Europa de nord-est, departe de Oceanul Atlantic; din ei izvorăște rîul Tanais IV, 6, 5—6.

Rhizaion (Ῥιζαίον), oraș în Lazica IV, 2, 2—11.

Rhodopolis (Ῥοδόπολις), oraș în Lazica IV, 13, 21—22.

Ricilas (Ῥικίλας), lăncier al lui Velisarios III, 11, 19—25.

Rin (Ῥήνος), fluviu în Galia și Germania I, 12, 7; între franci și varni IV, 20, 2; se varsă în Ocean I, 12, 7; IV, 20, 4; lupte între angli și varni IV, 20, 32—33; vezi și IV, 20, 2—4; IV, 20, 18.

Risiulf (Ῥισιούλφος), longobard, nepotul lui Văces III, 35, 13—17.

Rodan (Ῥοδανός), fluviu în Galia, azi Ron, se varsă în Mediterana I, 12, 7—12; hotar spre franci I, 12, 45; I, 13, 4—5.

Rodulf (Ῥοδούλφος), rege erul, ucis într-o luptă cu longobarzii II, 14, 11—21.

rogi sau **rugi** (Ῥογολ, Ῥωγολ), populație germanică venită în Italia împreună cu goții II, 14, 24; III, 2, 1—4.

Roma (Ῥώμη), capitala Italiei, are patru-sprezece porți I, 19, 1; și patru-sprezece ape-ducte I, 19, 13; mori I, 19, 8—26; vivarium I, 22, 10; I, 23, 16; stadion II, 1, 5; port I, 26, 3; poduri I, 17, 13; III, 36, 17; temple I, 25, 19; izvoare IV, 21, 12; monumente IV, 21, 13; IV, 22, 7—10; ocupată de bizantini de cinci ori IV, 33, 27; foamete II, 3, 1—15; preoții arieni alungați III, 9, 21; din nou foamete III, 17, 9—24; Tutilas distruge zidurile III, 22, 7; apoi le reface III, 37, 3; romanii își iubesc orașul IV, 22, 5; împrejurimile II, 4, 7—8; III, 10, 23.

Romaeus (Ῥωματος), sol got pe lângă Velisarios II, 6, 3.

romani (Ῥωμαῖοι), locuitori din Italia sau din împărăția bizantină, foarte frecvent.

Ruderih (Ῥουδέριχος), șef got III, 5, 1; moartea lui III, 19, 25—34.

rugi, vezi **rogi**.

Rusciane (Ῥουκκ:ανή), cetățuie în Italia de sud III, 28, 8; împresurată de goți III, 29, 21; III, 30, 5; și ocupată III, 30, 19—20.

Rusticiana (Ῥουστικ:ανή), fiica lui Symmachus și soția lui Boethius III, 20, 27—31.

Rusticus (Ῥουστικός), preot roman, sol al lui Theudatos pe lângă Iustinian I, 6, 13—14.

sabini (Σαβῖνοι), locuitori din Sabina, în Italia I, 17, 12.

Sabinianus (Σαβινιανός), lăncier al lui Velisarios III, 11, 19; III, 11, 30; luptă în Pisaurum III, 11, 34.

sabiri (Σάβι:ροι), locuitori de neam hunic din Caucaz IV, 3, 5; IV, 11, 23; dependenți de romani sau de perși IV, 11, 24; IV, 13, 6; IV, 14, 4—11; IV, 17, 10; construiesc

un „berbece“ mai ușor IV, 11, 29—30; IV, 14, 5; șeful lor ucis IV, 17, 18.

sagini (Σαγίται), populație din Caucaz IV, 2, 16; IV, 4, 3—7.

Salaria (Σαλαρία πόλη), una din porțile Romei I, 18, 39; I, 19, 14; I, 23, 9 și 24; I, 27, 6; I, 18, 15; II, 1, 11.

Salonae (Σάλωνες), oraș în Dalmația, azi Split I, 5, 2; I, 7, 31; III, 35, 25; III, 35, 27; cucerit de Mundus I, 5, 11; apoi de goți I, 7, 27; apoi iar de romani I, 7, 33—35; I, 16, 16; vezi și I, 7, 32; III, 10, 3 și 12; III, 40, 11 și 30; IV, 21, 4; IV, 23, 4 și 8; IV, 26, 5.

samieni, locuitori din Samos IV, 1, 8.

samniți (Σαμνίται), locuitori din Samnium, regiune a Italiei I, 15, 15; II, 5, 2; III, 6, 1; cuceriti de Velisarios I, 15, 1; I, 20, 1—4.

Sandil (Σανθίλ), șeful utigurilor IV, 18, 23; trimite soli la Iustinian IV, 19, 8-9 și 23.

Sangaris (Σάγγαρις) sau Sagaris (Σάγαρις), riu în Asia Mică III, 29, 12.

saraceni (Σαρακηνοί), populație din Asia Mică IV, 15, 2; IV, 11, 10.

Sarapanis (Σαραπανίς), oraș în Lazica IV, 13, 15; IV, 16, 17.

Sardica (Σαρδική), oraș în Illyricum III, 40, 1 și 4.

Sardinia (Σαρδινία și Σαρδών), insulă în Mediterana IV, 24, 31—33; IV, 24, 37; ris sardonice IV, 24, 38.

sarmați (Σαρματᾶι), locuitori din Scitia, acum numiți goți IV, 5, 6.

Sărbători publice IV, 25, 23.

Scanda (Σκάνδα), oraș în Lazica IV, 13, 15 și 20.

Scardona (Σκάρδων), oraș în Dalmația I, 7, 32; I, 16, 13; IV, 23, 8.

Scarfia (Σκάρφια sau Σκάρφα), oraș în Beotia din Grecia IV, 25, 19.

Sceparnas (Σκεπαρνᾶς), rege al abasgilor IV, 9, 11—13.

Scholasticus (Σχολαστικός), eunuc de la Palat, mare demnitar III, 40, 35.

Scila (Σκύλλα), vârtej de mare în strîmtoarea Mesina I, 8, 1; III, 18, 26; III, 27, 17.

scilaci (σκύλακες), „cîini de mare“ III, 27, 17.

sciri (Σκίροι), neam gotic, deveniți aliați ai romanilor I, 1, 3.

sciți (Σκύθαι), populație din Taurida și din alte ținuturi ale Europei de nord-est IV, 5, 6 și 23—24.

sclavi (δούλοι) I, 9, 25; I, 10, 29; I, 10, 47; I, 25, 2; I, 29, 26; II, 21, 33 și 39; II, 22, 6; II, 28, 33; II, 30, 11; III, 1, 38; III, 11, 15 și 31; III, 13, 24; III, 14, 3; III, 14, 11; III, 16, 15 și 25; III, 17, 5—6; III, 20, 24—27; III, 21, 14 și 16; III, 29, 1; III, 33, 8; III, 33, 12; III, 34, 17; III, 38, 18; IV, 19, 19.

sclavini (Σκλαβηνοί), populație slavă numită altădată spori III, 14, 29; obiceiuri III, 14, 22—30; dexteritate II, 26, 18; cruzime III, 38, 6 și 19—20; luptă în Italia I, 27, 2; dau treccre erulilor II, 15, 2; sînt învinși de ei III, 13, 24—25; trec Dunărea în imperiu III, 14, 2—24; se luptă cu anții III, 14, 7—9; înving și alungă pe romani III, 29, 1—2; ocupă locuri întărite în Tracia și Illyricum III, 38, 7—10; se îndreaptă spre Salonic III, 40, 1—6; și spre Dalmația III, 40, 7; III, 40, 31; sînt învinși III, 40, 44; pustiesc în Illyricum IV, 25, 13; se înțeleg cu gepizii pentru trecerea Dunării IV, 25, 5; fuge la ei Ildiges III, 35, 16; vezi și II, 26, 20—24; III, 35, 21—22; III, 38, 1—2 și 22; III, 40, 45; IV, 25, 10.

scopire, scopiți (συνόρχοι) IV, 3, 15—17.

scritifini (Σκρίφίνοι), populație din Thule II, 15, 16—23.

scuturi (ἀσπίδες) I, 9, 21; I, 10, 1.

scutieri (ὀπασκισταί) I, 5, 4; III, 1, 20.

Scylaeum (Σκύλαεον), de unde își trage numele III, 27, 17; munte III, 26, 3.

Scymnia (Σκυμνία), ținut dincolo de Mocheresis, în Caucaz IV, 16, 14; supus romanilor IV, 14, 53; locuitorii sînt creștini IV, 2, 33; primesc șefii de la regii lazilor IV, 2, 23.

Sebastopolis (Σεβαστόπολις), oraș în Lazica IV, 4, 4.

senatori I, 1, 11 și 32; I, 3, 4; I, 4, 15; I, 6, 2; I, 11, 26; I, 20, 7; I, 25, 14; I, 26,

1; III, 19, 14; III, 21, 12; III, 22, 19; III, 26, 1 și 14; III, 32, 46.

Senogallia (Σενογαλλία), oraș lângă Ancona în Italia IV, 23, 9.

Serinda (Σηρίνδα), ținut din India de unde s-au adus viermii de mătase IV, 17, 2—7.

Sibila (Σίβυλλα), prezicătoare din Cume I, 14, 3; oracolul ei despre Mundus I, 7, 6—7; și altele greu de înțeles I, 24, 28—36; peștera ei vizitată de Procopius I, 24, 35.

Sicilia (Σικελία), insulă ocupată de Velisarios I, 5, 12—14; I, 8, 18—27; devastată de Tutilas III, 16, 14—15; III, 39, 4; părăsită de goți III, 40, 26—27; faptele lui Artabanus IV, 24, 1—2; sosirea lui Narses IV, 35, 13; strîmtoarea Mesina IV, 6, 21; vezi și II, 18, 9; II, 24, 14; III, 6, 13—16; III, 13, 7; III, 15, 9; III, 16, 16—18; III, 18, 26; III, 19, 14; III, 37, 4—8; III, 39, 8; III, 40, 19; IV, 6, 21; IV, 24, 14; IV, 25, 24.

Sifila (Σιφιλας), lăncierul lui Constantinus I, 7, 34.

Silverius (Σιλβήριος), pontifex roman I, 11, 26; îndeamnă poporul să-l primească pe Velisarios I, 14, 4; exilat în Grecia I, 25, 13.

Singidunum (Σιγγιδόνος), oraș lângă Dunăre I, 15, 27; II, 15, 30; III, 33, 13; ocupat de gepizi III, 2, 6.

Sinnion (Σιννίων), șeful utigurilor de dincolo de Istru IV, 19, 7.

Sinope (Σινώπη), oraș pe țărmul Pontului Euxin IV, 2, 2.

Sinthues (Σινθοῦς), lăncier al lui Velisarios trimis la Tibur (azi Tivoli) II, 4, 7; hărțuiește pe goți II, 4, 15.

Siracuză (Συρακοῦσαι), oraș în Sicilia I, 5, 12 și 18; I, 8, 1; atacat de goți III, 40, 12.

Sirmium (Σίρμιον), oraș în Panonia I, 15, 27; ocupat de gepizi III, 33, 8; III, 34, 17; au lupte între ei și goți I, 3, 15; I, 11, 5.

Sisauranon (Σισαυράνων φρουρίον), cetățuie în Asia, ocupată de romani III, 3, 11.

sisci (Σισκιοί), populație din Panonia I, 15, 26.

Sisifrid (Σισίφριδος), șeful garnizoanei gote din Assisi, Italia III, 12, 12 și 17.

Sisigis (Σισίγης), got, predă romanilor cetățuile din Alpii Cottii II, 28, 30—33.

Skipuar (Σκίποιαρ), comandant al goților IV, 23, 1 și 12; IV, 32, 24; este rănit IV, 32, 25.

Skylaeon, vezi **Scylaeum**.

Skymnia, vezi **Scymnia**.

solii, drepturile lor I, 7, 14—16.

Solomon (Σολόμων), rege al iudeilor I, 12, 42.

spanii (Ἰσπανοί), locuitori ai Spaniei I, 15, 29.

Spania (Ἰσπανία), despărțită de Galia prin munții Pirinei I, 12, 3; ocupată de vizigoți I, 12, 12; vezi și I, 12, 47—50; II, 12, 29; IV, 5, 10; IV, 20, 5.

Spinus (Σπίνος), demnitar în regatul goților, sub Tutilas III, 40, 20.

Spoletium (Σπολίτιον), oraș în Italia, pe via Flaminia II, 11, 9; cu amfiteatru și temple II, 8, 2; III, 23, 3; cucerit de romani I, 16, 3; II, 8, 3; III, 6, 8; apoi de Tutilas III, 12, 16; apoi din nou de romani III, 23, 1—2; distrus de goți III, 23, 3; restaurat de romani III, 33, 9.

spori (Σπόροι), numele mai vechi al anșilor și sclavinilor III, 14, 29.

Stagira (Σταγίρα), patria lui Aristotel IV, 6, 20.

stater (στατήρ), monedă de aur IV, 25, 5.

Stephanus (Στέφανος), cetățean din Neapolis I, 8, 7—25; I, 9, 23; I, 10, 40.

Stotzas (Στότζας), conducătorul răscoalei din Africa III, 39, 12.

Strabo (Στράβων), geograf grec, IV, 3, 6.

suabi (Σουάβοι), populație supusă francilor I, 12, 11; I, 15, 26; și goților I, 16, 9.

Suânia (Σουανία), ținut dincolo de Moche-
resis, în Caucaz IV, 16, 14; supus romanilor IV, 14, 53; cu populație creștină IV, 2, 33; primește regii de la lazi IV, 2, 23.

Suartuas (Σουαρτούας), rege erul impus de Iustinian II, 15, 32—26; demnitar la romani IV, 25, 11.

Susurmena (Σουσούρμενα), sat lângă Trapezunt, pe țărmul Pontului Euxin IV, 2, 3.

Sutas (Σούτας) sau **Suntas** (Σούντας), scutier al lui Velisarios II, 7, 27.

Sybotai (Συβόται), insule în Mediterana orientală IV, 22, 30.

Symmachus (Σύμμαχος), tatăl Rusticianei, socrul lui Boethius, fost consul, ucis de Theuderih I, 1, 32–38; Amalasuntha îi eliberează copiii I, 2, 5; III, 20, 27–29.

Tagina (Ταγίνα), sat în munții Apenini IV, 29, 3.

Tanais (Τάναϊς), fluviu în Europa de nord-est, azi Don IV, 6, 5–6; desparte Europa de Asia, după unii IV, 6, 2–15; populații de acolo IV, 4, 7; IV, 5, 23; vintul de acolo IV, 4, 10; trecut de goții tetraxiți IV, 18, 22; vezi și IV, 4, 7.

Tarentum (Τάρας), oraș în Italia de sud III, 23, 12 și 15; III, 28, 1; III, 37, 23; lupte IV 34, 9–16; portul III, 23, 14; III, 27, 17; IV, 26, 3.

Tarvisium (Ταρβήσιον sau Ταρβέσιον), oraș din Italia de nord II, 29, 40; ocupat de romani III, 1, 35; apoi de goți III, 2, 7–11.

Tarmutos (Ταρμούτος), isaur, scutier al lui Velisarios I, 28, 23 și 29; se luptă vitejește I, 29, 39; și moare I, 29, 42–44.

taulanți (Ταυλάντιοι), populație de lângă Dyrrhachium, pe coasta Adriaticei I, 1, 13.

tauri (Ταῦροι), populație din Taurida, pe țărmul de miazănoapte al Pontului Euxin IV, 5, 23–24.

Tebaida (Θηβαίς), regiune în Egiptul de Sus III, 29, 6.

Teias (Τεῖας), șef, apoi rege al goților IV, 26, 21; IV, 33, 6; IV, 34, 9; cere ajutor de la franci IV, 34, 17–21; merge în Campania IV, 34, 23; se luptă IV, 35, 10–28; este ucis IV, 35, 29.

Teotist (Θεόκτιστος), medic, II, 2, 26–27.

Terdetes (Τερδέτης), demnitar la lazi IV, 10, 2–3.

Termopile (Θερμοπύλαι), localitate în Grecia IV, 26, 1.

Terracina (Ταρακίνη), oraș în Italia I, 11, 2; I, 15, 22; II, 2, 1–3; II, 4, 6 și 14; II, 5, 4.

Tesalia (Θεσσαλία), regiune în Grecia de nord IV, 25, 19,

tetraxiți (Τετραξιται), populație gotică creștină IV, 4, 9–12; IV, 5, 5; IV, 5, 19–21; se unesc cu utigurii IV, 18, 22.

Themiscuron (Θεμισκουρον), oraș și promontoriu IV, 2, 2; IV, 3, 5.

Theodora (Θεοδώρα), soția lui Iustinian, ia apărarea femeilor III, 30, 4.

Theodora (Θεοδώρα), soția lui Opsites, regele lazilor IV, 9, 7–8.

Theodoriscos (Θεοδωρίσκος), capadocian, lăncier al lui Velisarios I, 29, 20.

Theodorus (Θεόδωρος), capadocian, retor și sol al lui Tutilas III, 21, 18.

Theodosius (Θεοδόσιος), administrator în casa lui Velisarios și sol pe lângă Vittigis II, 28, 8.

Theophobios (Θεοφοβίος), laz trădător IV, 16, 4–9.

Thermodon (Θερμόδων), fluviu IV, 2, 2; IV, 3, 5–7.

Thessalonice (Θεσσαλονίκη), oraș în Grecia de nord rivnit de sclavini I, 3, 30; III, 40, 2; și de huni IV, 21, 22.

Theudatos (Θευδάτος), rege al goților, fiul Amalafridei I, 3, 1–9; I, 4, 1–13; I, 13, 2; I, 13, 14; este ucis după trei ani de domnie I, 11, 9; vezi și I, 6, 10–15; I, 8, 8 și 40; I, 9, 3–9; I, 13, 24.

Theudegisclos (Θευδέγισκλος), fiul lui Theudatos I, 11, 10.

Theudenanthe (Θευδενάνθη), fiica lui Theudatos și soția lui Ebrimuth I, 8, 3.

Theuderih (Θευδέριχος), rege al goților, patrician și consul I, 1, 9; II, 6, 16; pleacă din Tracia în Italia I, 16, 2; IV, 5, 13–14; învinge pe Odoacru I, 1, 14; atacă Ravenna I, 1, 24; ucide pe Odoacru și domnește în Italia I, 1, 25–26; drept și înțelept I, 1, 27–28; distribuie ogoare goților I, 1, 28; analfabet I, 2, 14; luptă cu gepizii I, 11, 5; se încuscrește cu vizigoții I, 12, 22; și cu thoringii I, 12, 22; se înțelege cu francii I, 12, 24–25; și cu bizantinii III, 21, 23; ucide pe Symmachus și Boethius I, 1, 32–34; moare I, 1, 35–39.

Theudibald (Θευδιβαλδος), rege al francilor IV, 28, 11; relații cu Bizanțul IV, 24, 25–30; refuză ajutor goților IV, 34, 17–18,

Theudibert (Θεοδίδης), rege al francilor I, 13, 4—12; I, 13, 27; promite ajutoare lui Iustinian împotriva goților I, 5, 10; I, 13, 28; ajută pe goți II, 12, 38; II, 25, 2—5; II, 25, 18—23; II, 26, 1—12; moartea și portretul lui IV, 24, 6—26.

Theudihusa (Θεοδύχουσα), fiica lui Theuderih și soția lui Alarih cel Tânăr I, 12, 22.

Theudimund (Θεοδύμουδος), fiul lui Maurikios II, 1, 36.

Theudis (Θεῦδης), vizigot, stăpîn în Spania I, 12, 50—51; I, 13, 13; II, 30, 15.

Thomas (Θωμάς) 1. cucerește cetățile din Alpi, face parte din casa lui Velisarios II, 28, 29—30. 2. tatăl lui Ioannes Guzes IV, 8, 15; IV, 9, 13.

Thorimus (Θοριμούς) sau **Thurimuth** (Θουριμούθ), scutier al lui Velisarios, trimis la Auximum III, 11, 11—19; și Pisaurum III, 11, 25—34; asediază Rhegium III, 37, 20—21; III, 39, 1; se predă III, 39, 5.

thoringi (Θόριγγοι), populație germanică I, 12, 10; se unesc cu goții I, 12, 21; au rege pe Hermenefrid I, 12, 22; IV, 25, 11; se luptă cu francii I, 13, 1; II, 28, 17.

Thorisin (Θορίσιν), rege gepid II, 34, 4; se luptă cu longobarzii IV, 18, 3—11; ucide pe Ildigisal IV, 27, 19—25.

Thule (Θούλη), insulă în nordul Europei II, 15, 4—5; IV, 20, 4—6; IV, 25, 11; populații de acolo II, 15, 5; climat II, 15, 6—7; obiceiuri II, 15, 14; religie II, 15, 23—25; acolo se retrag erulii II, 15, 4—33.

Thurii (Θούριοι), oraș în Italia de sud I, 15, 23; II, 23, 12; II, 28, 3; portul III, 28, 8.

Tibru (Τίβερις), riu în Italia centrală, trece prin Roma, foarte des pomenit.

Tiburis (Τίβουρις), oraș lângă Roma, azi Tivoli II, 4, 7; III, 10, 23; cucerit de Tutilas III, 10, 19—22; III, 24, 32.

Ticinum (Τικινόν), oraș în Italia de miază-noapte II, 12, 31; II, 24, 20—21; așezat lângă râul Pad II, 25, 8; stăpînit de goți III, 1, 27; III, 4, 12; IV, 33, 6—7; IV, 34, 19; IV, 35, 37.

Tireniană (Τυρρηνικὸν πέλαγος), marea Tireniană, scaldă Spania și Galia I, 12, 6;

primește fluviul Rodan I, 12, 7; distanță pînă la Ravenna I, 15, 19.

Todasios (Τοδάσιος), rege al erulilor II, 15, 29.

Toperos (Τόπερος), oraș în Tracia, ocupat de sclavini III, 38, 9—13.

toringi, vezi **thoringi**.

Totilas (Τωτ(λας) sau **Tutilas** (Τουτ(λας), rege al goților III, 2, 7; luptă împotriva bizantinilor III, 2, 8—12; III, 3, 1; III, 4, 10—31; III, 5, 1; III, 6, 1—5; III, 6, 24—25; III, 7, 4—10; III, 8, 1—20; III, 10, 14—25; III, 11, 16—20; și, în genere, toată cartea a treia și o bună parte din cartea a patra; moartea lui IV, 32, 22—27; a domnit opt ani IV, 32, 28.

Trachea (Τραχέα), cetățuie în Abasgia, din Caucaz IV, 9, 19—22.

traci (Θράκες), locuitori din Tracia II, 2, 10; II, 5, 1; II, 11, 5; II, 12, 26—27; III, 6, 10; III, 11, 37; III, 30, 6; III, 31, 1; III, 38, 7 și 19; III, 29, 9; IV, 3, 3.

Tracia (Θράκη), provincie bizantină, are comandant pe Chilbudios III, 14, 2; și Artabanus III, 39, 8—18; și Germanus III, 40, 6; grajduri imperiale IV, 27, 8—9; pustiu de anți III, 14, 11; de eruli III, 34, 13; de sclavini III, 38, 39; se așază în ea longobarzii IV, 27, 3; cutrigurii IV, 19, 5—7; traci în armata bizantină II, 5, 1; III, 6, 10; IV, 26, 10; locuri întărite IV, 18, 17; vezi și I, 1, 9; I, 5, 3; I, 16, 2; II, 13, 15; III, 10, 1; III, 12, 4; III, 13, 22; III, 14, 2 și 11; III, 32, 38; III, 33, 13; III, 40, 36; IV, 5, 13 și 30; IV, 9, 5; IV, 21, 21; IV, 27, 10.

Traian (împăratul) III, 14, 32; IV, 2, 16.

Traianus (Τραϊανός), scutier al lui Velisarios, luptă cu goții I, 27, 4—10; conduce pe Antonina II, 4, 6 și 14; II, 5, 4; trimis împotriva dușmanilor II, 5, 9—26.

Trapezunt (Τραπεζούς), oraș pe țărmul Pontului Euxin IV, 2, 2—4; IV, 4, 5—6. **trapezuntini** (Τραπεζούντιοι), locuitori din Trapezunt IV, 1, 8; IV, 2, 3 și 15.

Tria Fata (Τρία Φᾶτα), loc în Roma I, 25, 19.

Tribunus (Τριβουνος), medic trimis lui Chosroes, regele perșilor IV, 10, 11—16.

- Tripolis** (Τριπολις), oraș în Libia II, 4, 27.
Troia I, 15, 10.
- Tudera** (Τουδέρα), oraș în Etruria II, 11, 1; cucerit de Velisarios II, 13, 2-4.
- Tullianus** (Τουλλανός), fiul lui Venantius, căștigă pentru Bizanț pe brutii și lucani din Italia de sud III, 18, 20; III, 22, 2-5; III, 22, 21; frate cu Deoferon III, 30, 6.
 turnuri de apărare I, 21, 3-4.
- Turris** (Τούρρις), oraș întemeiat de împăratul Traian dincolo de Istru III, 14, 32.
- tusci** (Τούσχοι), locuitori din Etruria, etrusci, se îndeletnicesc cu prezicerile I, 15, 30; I, 16, 3; I, 17, 1; II, 11, 1; II, 12, 29; III, 35, 2; IV, 21, 16.
- Tuscia**, țara tuscilor sau Etruria I, 15, 30; cucerită de Velisarios I, 16, 1-3; apoi de Narses IV, 33, 9; IV, 34, 16 și 22-24; oraș în extremitatea nordică este Genua II, 12, 29; foamete II, 20, 19.
- Tutilas**, vezi Totilas.
- Tydeus** (Τυδεύς), tatăl lui Diomedes, erou homeric I, 15, 8.
- Tynnichos** (Τύννυχος), poet din Chalcis IV, 22, 29.
- tzani** (Τζάνοι), populație din Caucaz, numiți altădată sani (Σάνοι) IV, 1, 8-9; IV, 13, 10; din țara lor izvorăște riul Boas IV, 2, 5-6.
- Tzibile** (Τζίβλη), cetățuie a apsililor, în Caucaz IV, 10, 1 și 7; numită și Tzibilon (Τζίβιλον) IV, 17, 16.
- Tzur** (Τζούρ), una din porțile Caucazului IV, 3, 4.
- Tzurulum** (Τζουρουλόν), cetățuie din Tracia III, 38, 5.
- țărani** (γεωργοί) III, 1, 8-9; III, 13, 1; III, 20, 27; III, 22, 4-5; III, 22, 20.
- Ucheimerion** (Ούχειμέριον), cetățuie în Lazica IV, 14, 51 și 53; IV, 16, 4; IV 16, 12-13; IV, 16, 16; vezi și Uthimereus.
- Uilas**, vezi Velas sau Vilas.
- uleiul Medeei** (Μηδεας έλαιον), petrolul brut sau naftul IV, 11, 36.
- Uliaris** (Ούλιαρς) 1. scutier al lui Velisarios, conduce flota spre Ariminum, II, 16, 21; nu îndrăznește să atace Mediolanum II, 21, 1-12; II, 22, 3; 2. got I, 3, 15; III, 5, 1.
- Ulias** (Ούλιας), ostatec got la romani II, 7, 13.
- Ulifos** (Ούλιφος), scutier al lui Cyprianus, îl ucide III, 12, 19-20; este ucis IV, 33, 10-12.
- Uligisal** (Ούλιςγαλος), conducător got, asediază Salona I, 16, 8; I, 16, 13 și 16; luptă în Italia II, 11, 1.
- Uligagos** (Ούλιγαγος), erul în armata romană IV, 9, 5-22; IV 13, 9.
- Ulimuth** (Ούλιμουθ) sau Ulimun (Ούλιμουν), trac, scutier al lui Velisarios, luptă în Ancona II, 13, 14-15.
- Ulitheos** (Ούλιθεος), comandant got ucis împreună cu trupele sale II, 10, 2.
- Ulpiana** (Ούλιπιανα), oraș în Illyricum IV, 25, 13.
- unealtă de muncă** II, 12, 6.
- Unigastos** (Ούνιγαστος) sau Unigatos (Ούνιγastos), scutier al lui Velisarios II, 27, 14.
- Unilas** (Ούνιλας), comandant got I, 16, 5.
- Uraias** (Ούραιας), nepot al lui Vittigis II, 12, 37; asediază Mediolanum II, 18, 19; II, 21, 1; II, 21, 39; se înțelege cu erulii II, 22, 6; nu îndrăznește să atace pe romani II, 24, 20-23; fugărit de franci II, 25, 12; luptă pentru Ravenna II, 28, 31-35; asediază Sisigis II, 28, 33; este ucis de Ildibad III, 1, 37-41.
- Urbium** (Ούρβιους), oraș în Italia II, 10, 5; II, 19, 1-3; II, 19, 12; ocupat de goți II, 10, 7; II, 11, 2; cucerit de Velisarios II, 19, 4-17.
- Urbisalia** (Ούρβισαλία), Urbs Salvia, oraș distrus de Alari, II, 16, 24; II, 17, 1-11.
- Urbiventum** (Ούρβιβεντός), Urbs Vetus, oraș ocupat de goți II, 11, 1; lângă Roma II, 18, 19; impresurat de Parianos II, 19, 1; și de Velisarios II, 20, 5-12.
- Ursicinus** (Ούρσικινος), comandant al pedestrimii I, 5, 3; I, 23, 3.
- Usdrilas** (Ούσδριλας), got comandant în Ariminum IV, 28, 2-3; este ucis IV, 28, 9-11; IV, 29, 3.
- Ustrigot** (Ούστριγοτος), fiul lui Elemund, regele gepizilor, alungat din domnie de

Thorisin, fuge la longobarzi IV, 27, 19–26; este ucis IV, 27, 28–29.

Uthimereus (Οὐθιμέρευσ), vezi **Uchcimerion**.

Utigur (Οὐτιγούρ), șef al hunilor cimerieni, după care aceștia sint numiți utiguri IV, 5, 2–3.

utiguri (Οὐτιγούροι), huni cimerieni, lângă mlaștina Maiotis IV, 4, 8; IV, 5, 1–4; trec mlaștina IV, 5, 10; se întorc în patrie IV, 5, 17; IV, 5, 22; Iustinian îi ațîță contra cutrigurilor IV, 18, 8; se înțeleg cu goții tetraxiți IV, 5, 21; înving pe cutriguri IV, 18, 24; primesc un tribut anual de la Iustinian IV, 18, 19; regele lor Sandil IV, 19, 8; solii lor primesc daruri IV, 19, 22.

Vaces (Οὐάκης), rege longobard, tatăl lui Valdaros III, 35, 13–17; atitudinea față de Iustinian II, 22, 11–12.

Vacimos (Οὐάκιμος), conducător got II, 13, 5–8.

Valdaros (Οὐάλαρος), fiul lui Vaces, rege al longobarzilor III, 35, 17.

Valentinianus (Βαλεντινιανός), împărat I, 25, 15.

Valentinus (Βαλεντινός) 1. episcop schilodit de Tutilas III, 15, 13–15. 2. comandant de cavalerie I, 5, 3; I, 28, 16–28; luptă la Hydrus III, 20, 6–12; trimis în Portus III, 15, 1; atacă pe goți și moare III, 15, 2–8. 3. slujitor al lui Fotios I, 18, 18.

Valerianus (Βαλεριανός), unchiul lui Damianos II, 7, 26; luptă în Italia I, 24, 18–20; I, 27, 1; I, 27, 22–23; II, 2, 8–24; II, 26, 17–21; vine în Bizanț III, 1, 1; pleacă în Armenia III, 27, 3; IV, 8, 22; IV, 15, 9; se duce în Italia III, 27, 3 și 13; III, 30, 1; III, 30, 9–17; IV, 23, 42; IV, 28, 1; IV, 31, 4; însoțește pe longobarzi IV, 33, 2; este rechemat IV, 34, 24.

vandali (Βανδαίλοι), neam gotic, obiceiuri și patrie IV, 5, 5; vezi și I, 3, 22; I, 5, 1; I, 5, 18; I, 29, 8; II, 22, 16; III, 1, 3–6; III, 1, 12; IV, 5, 10; IV, 19, 7.

Varazes (Οὐαράζης), armean din Persia III, 27, 3–11; IV, 13, 10.

varni (Οὐάρνοι), populație pe Rin II, 15, 2; III, 35, 15; IV, 20, 2 și 18; regele lor Hermegisclos IV, 20, 11; și Radigis IV, 20, 20–21; se tem de franci IV, 20, 18; luptă pedestri IV, 20, 31; sint învinși de angli IV, 20, 23; îngăduie erulilor să treacă pe la ei II, 15, 2.

Vazaine (Οὐαζαῖνη), regiune în Persia IV, 10, 9.

Velapaton (Βηλαπατών), oraș în Vazaine din Persia IV, 10, 9.

Velas (Οὐέλας) sau **Vilas** (Οὐίλας), scutier, ucide pe Ildibad III, 1, 43–48.

Velemunt (Οὐελεμούντος) sau **Elemund** (Ἐλεμούνδος), rege gepid, tatăl lui Ustrigot IV, 27, 19 și 26.

Velisarios (Βελισάριος), comandant de oști, născut în Tracia, căsătorit cu Antonina, luptă în Africa, Italia și Persia, ajunge popular, foarte des pomenit; portretul III, 1, 4–10; IV, 21, 1–7.

Venantius (Βενάντιος), tatăl lui Tullianus III, 18, 20.

veneți (Βενέται), locuitori din regiunea Veneția I, 15, 25; II, 28, 24; II, 29, 40; III, 1, 34; III, 3, 3; III, 3, 6; IV, 24, 6–8.

Veneția (Βενετία), regiune în Italia de nord ocupată de goți I, 11, 16; se întinde pînă la Ravenna I, 15, 25; ocupată de romani II, 29, 40; III, 1, 27; ocupată de franci III, 33, 7; IV, 24, 6; IV, 26, 18–19; goții stăpînesc puțin din ea IV, 24, 8.

Venilos (Βενίλος), fratele lui Buzes, comandant roman IV, 9, 5; IV, 13, 9.

Vergentinus (Βηργεντινός), senator roman I, 26, 2; II, 21, 41.

Verona (Βερώνη), oraș în Italia II, 29, 41; ocupat de romani III, 3, 3–20; ocupat de goți IV, 26, 21–22; IV, 33, 3–4.

Verus (Βῆρος), șef erul III, 27, 3–10; moare în luptă III, 37, 28; III, 39, 24.

Vevios (Βέβιος), Vezuviul, munte vulcanic în Italia II, 4, 21–30; IV, 35, 1–4; cenușa lui II, 4, 27–29; are climat sănătos pentru bolnavii de ftizie II, 4, 30.

via Appia I, 14, 6–11.

Vibo (Βίβων), localitate în Italia III, 18, 27.

Vigilius (Β:γ(λ:ι:ος), fratele lui Reparatus și episcop al Romei I, 25, 13; I, 26, 2; trimite grîu din Sicilia III, 15, 9; se duce la Bizanț III, 16, 1; III, 35, 9.

Viliaris (Οὐ(λ:αρ:ι:ς) sau **Valaris** (Οὐ(ἀλ:αρ:ι:ς), got, se ceartă cu Artabazes III, 4, 21—29. **vin** (οἶνος) III, 35, 5—8; IV, 12, 19.

Visandos (Οὐ(σ:ἀν:ος) 1. got rănit I, 18, 29—33; comandant în Auximum II, 11, 2. 2. șef erul II, 13, 18; II, 22, 8; moare III, 1, 35.

Vitalianus (Β:ταλ:αν:ός), fiul lui Patriciolus și unchiul lui Ioannes II, 5, 1; IV, 35, 34.

Vitalius (Β:τάλ:ι:ος), comandant roman în Italia II, 22, 7; II, 28, 24; izolează Ravenna II, 28, 2—4; este învins de Ildibad III, 1, 34—35; se îndreaptă spre Verona III, 3, 2—4; și Illyricum III, 10, 2; și Aemilia III, 11, 11; rămîne în Bononia III, 11, 12—17.

Vittigis (Οὐ(τ:ι:γ:ς), rege got, nepotul lui Uliitheos II, 10, 2; unchiul lui Uraias II, 12, 37; de origine umilă, dar foarte vrednic I, 11, 5; se căsătorește cu Matasuntha, nepoata lui Theuderih I, 11, 26—27; trimite oaste în Dalmația I, 16, 8; se îndreaptă spre Roma I, 16, 11; asediază Roma I, 19, 11 sqq.; se îndepărtează fără rezultate II, 10, 12; se retrage în Ravenna II, 17, 24; trimite soli la perși II, 22, 17—18; este luat prizonier de Velisarios II, 29, 35; și dus la Bizanț III, 1, 1; moare III, 39, 14; pomenit încă și în multe alte locuri.

vița de vie IV, 2, 25.

vivarium, în Roma I, 22, 10; I, 23, 13—19.

vizigoți (Οὐ(σ:οτ:γο:θο:), neam germanic, numiți altădată sciți IV, 5, 6; obțin pămînturi dincolo de Rodan I, 12, 12; IV, 5, 10; apoi toată Galia I, 12, 20; și Spania IV, 5, 10; și o parte din Italia I, 12, 20; se aliază cu Theuderih, regele Italiei I, 12, 21—22; învinși de franci I, 12, 35—36; alungați din Galia I, 13, 13; regii lor Theudis I, 13, 13; Alarih I, 12, 33; și Giseliș I, 12, 43.

Vulsinius (Βουλ:σ(ι:η λ:ι:μ:η), lac în Etruria, cu o cetățuie întărită I, 4, 14; acolo a fost ucisă Amalasuntha I, 4, 25—27.

zale, platoșă I, 16, 11; I, 22, 4; I, 23, 9 și 19.

Zames (Ζάμης), fiul lui Cabades, regele Persiei, este îndepărtat de la tron IV, 26, 13.

Zarter (Ζαρτερ), masaget, lăncier al lui Velisarios I, 16, 1.

zechi (Ζήχο:), populație în Caucaz care asculta altădată de împărații romani IV, 4, 1—2.

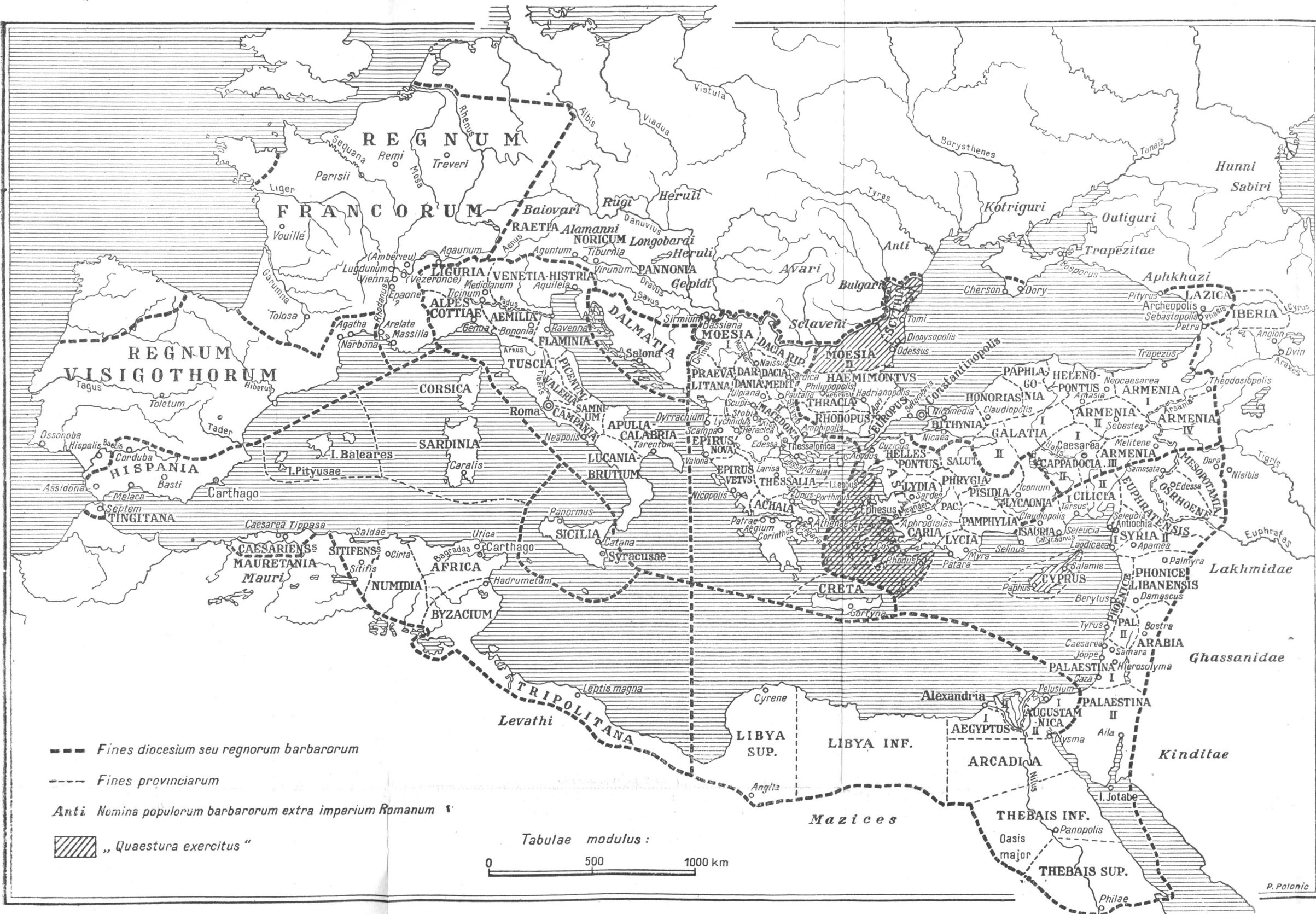
zei (θεοι) II, 14, 1; II, 15, 23; IV, 3, 14—15.

Zenon (Ζήνων), împărat roman (474—491), isaur de origine I, 1, 2 și 10; II, 6, 16 și 23.

Zenon (Ζήνων), comandant de cavalerie II, 5, 2; ostatec la goți II, 7, 13.

Zeus Casios și cultul său IV, 22, 25—26.

zidurile cele mari ale Bizanțului III, 40, 43.



C U P R I N S U L

	Pag.
<i>Introducere</i>	5
Procopius din Caesarea, Războiul cu goții	23
Cartea întâi	25
Cartea a doua	81
Cartea a treia	135
Cartea a patra	205
Indice	275

Redactor responsabil : STELLA NICOLAU
Tehnoredactor : ION GHICA

Dat la cules 26.05.1962. Bun de tipar 06.09.1962. Apărut 1963. Tiraaj 2300 ex. Hrtie velină de 80 g/m², 700×1000/16. Coli editoriale 28,84. Coli de tipar 19½. Planşe tipo 2. A 00884/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 9(495.02 : 363.6)«05».

Intreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918”,
str. Grigore Alexandrescu nr. 93—95,
Bucureşti, R.P.R. Comanda nr. 1467.



Lei 20,40